

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

S.HNIIJG

71/707

ORIENTAL INSTITUTE
LIBRARY

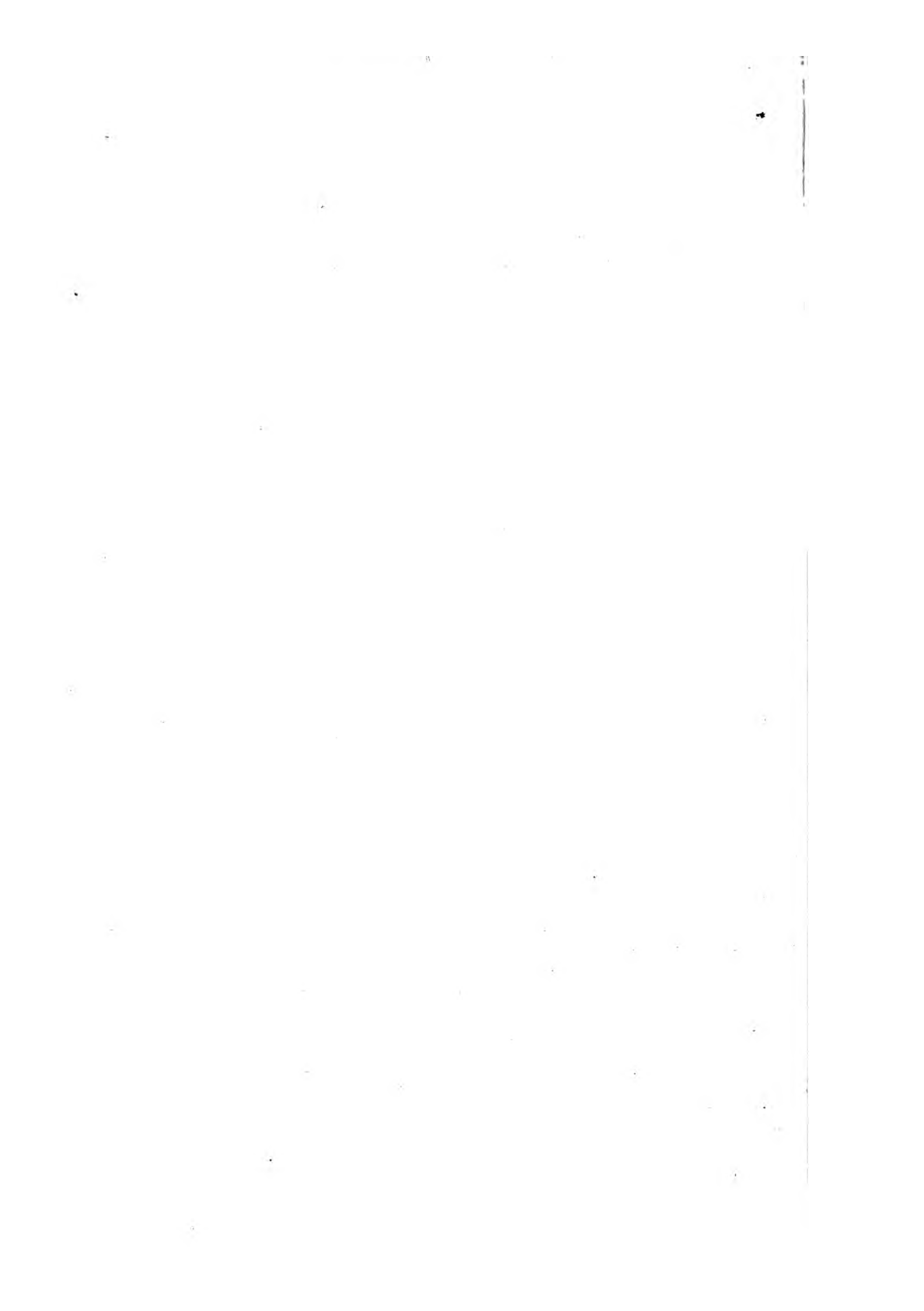

OXFORD UNIVERSITY

S. HNIITG

303977840+

ככל זאת תמיהת הרח"כ נוספת וי"ח מלין הן לא פחות ולא יותר לפי היסוד אשר נוסדה עליו מסרת ההיא, ואגלה היסוד: מסרת ההיא נשנית על מלין מיחדין, הן מלין אשר נמלא כנגדן מלין אחרות, דומות להן במקלח אך לא ככולו, כמו עיגה היא מלה מיחדה כי כנגדה עיגה עיגה וכו', וכן עתה (יהושע יט ג) מיחדה כי כנגדה עתה (ישעי' יג, כג. ויחזקאל כג ג) עתה וכו'. אבל גתה (יהושע יט ג) אף כי היא כולה כמו עתה איננה מיחדה, אחרי לא נמלא לה דומה עוד לא גתה ולא גתה וכו', וכן להעציבה (ירמיה מד יט) ארזה (כפניה ב יד) אינן מיחדין כי לא נמלא להעציבו ולא להעציב ולא ארזו ולא ארזי וכו' ואלה דומותיהן נקראו ליתין בל' המסרת ואין להן ענין לכלל המיחדין. גם מלין כמו שעררה אשר נמלא כנגדן אחת דומה להן במפיק ולא יותר גם הן אין להן מנוח במסורת זו אלא חוכרו נמסרת די"ח זוגין חד מפיק וחד לא מפיק. ועוד אותן אשר הן יותר מאחת בלא מפיק גם הן לא נאו בה כמו עיגה שגאה ב' פעמים (מ"ב ח.ו. וירמיה מט, יא) נתיבה ב' פעמים (ישעיה מג טו. ומשלי יב כח) וכן בהשמה והשמה. ואחרי הודעה זו יש לנו באמת י"ח מלין מיחדין לא מפיקין הא והמסרת נכונה רק שנסיר ותחמרה (שמות כ ג) הוסדה (ט יח) ששנוש הועתקו בתוכה וליתין הן ולא מיחדין ונעלה במקומן בחטאה (במדבר טו כח) מנעמה (משלי כא כב) מקנה (איוב לא כב), והנה זה סדרן: מנעמה, עונה, עתה (יהושע יט ג), חלבה (שופטים א לא), לדה (ש"א כ כ), בנאה (מ"א יד יב), אכחתה (ישעיה יא כב), מוסדה (ל לב), ורחמה (ירמיה כ יז), בה (ויחזקאל יד ג), כאמה (עז מד), חלחתה קדמא דפסוק (כד ו), המונה (לט טו), למינה (עז י), הראשה (זכריה ד ז), משכמה (איוב לא כב), מקנה (שם) מנעמה (משלי כא כב). ואחרי קורא משביל הן דעתך על כלל זה אגליתיה פה כי גדול הוא ומפתח לפתוח בו הנכת כמה מיני מסורות נראות זרות בהשקפה ראשונה כמו היא של ב"ה מלין מיחדין קמלין אשר נתקפו בה רבים ונתוכס הרב לומאנו בספרו ח"ת (לבראשית לא כ) ועל ידי כלל הנאמר אין קושי בה והכל על מקומו ינא בשלום. (החכם יצחק בעער.)

לעמוד 38. הנה העירותי בהערה לעמוד 163 כי ר' יונה לא לקח ליסוד דקדוקו דברי ר' נחמיה: כל תיבה שלריכה למד בתחילתה הטיל לה הא בסופו, ודעתו שההאין האלה נוספות, וראיתי בבאורי ר' תנחום הירושלמי על ס' חבקוק אשר כתב על הפסוק: שמן שלקו ומאכלו נריאה (א יו), וההא נריאה נוספת כמו שהיא נוספת בהשאלה, בכחלה מלרים", והעיר על זה החכם מונק המוליחו לאור, שנראה מזה כי גם ר' תנחום הלך בזה בעקבת ר' יונה. — עוד מלאתי גם בהערות מונק כי גם הוא תרגם החרו הערני אשר כתב ר"י לעיל 31 כמו שכתתי תרגומו בהערה שם.

עמוד 149. בהערה וכן המבאר אהל יוסף בתב (בראשית לו לג, שמות יט יב) כי כוונת הראש"ע על יחזק בן ישע והשיג על זה החכם גייגר בעלי המזרח 1840 ©. 348.

151. „ואת דרך ר"ל שמעון" ראה ההערה לעמוד 238 וכן בארו חז"ל ברה"ב.

162. כבר העירוני על המסרת דויקרא ז ל"ו שלריבה תקון, ותקונה שיש

להוליח עמנה השערו לכם פן תשכחו ולהביא במקומו תאכל מנות אשר כויתך דפסל לך (יחזק בעער).

163. „ויש שמחסרים פעמים רבות הכנויים" וגו' ראה בס' הכנא לרז"ה מדה יא

אשר אמר: כי בתלמוד נח אין בחסרון כנוי הפועל כמו בב"ב: שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה כמו שאינו וגו' וכן בע"א שאין טעם כמון כמו שאינו וכן במקרא ואין כוגע בארץ (דניאל ח ה) שהוא כמו ואינו, אין רע (מלאכי א ח) שהוא כמו אינו רע וכמו החסרון הזה הרבה במקרא — (והביא מן ההקשות אשר כתב המבאר בזה).

186. להערה 4. וכן אמרו בריש קדושין דדרך נח בל"ז ובל"כ וראוי להעיר

פה על דברי הרב ר' יהודה אריה ממודינא בספרו היקר בית יהודה אשר כתב בפירושו על דברי התלמוד שם וז"ל:

„יראו ויבזו המהגים והמלפלים בדברי התורה ומהכלים חכמת הדקדוק באמנם כי הלימוד בו איבוד זמן ודי לנו לקרוא ולכתוב ע"פ הנקיות ולא מחכמה וכל זה לכבוד מערומיהם עמנו אשר בחטאת יהודה כמעט נשתכח מאתנו ועלמדי תינוקות לא ידעוהו ולא יבינוהו לתלמידים ובכן יגדלו הנערים עד שיהיו מחכמי הדור הגדולים אשר לא ידעו מה הוא ובאשר יזמנו להם איזה דיוק בתורה או בדברי חז"ל יאמרו לא דק ולא קפיד וחכמים לא נזהרו בדבריהם כי לא בן הדבר ואמר שלמה אז ראה ויספרה הבינה וגם חקרה ויאמר לאדם בניבול במחנה ספר נטרם ילחנו לעין הפרסום יעבור עליו ויעיין ויבין ויחקור כל חלקיו לכל יהיה בו שום עשות קל באמרתיו כן ע"ד המשל באילו עשה בן ה' ית' בכל עלה ומלה מתורתו קודם שאמר וגלה אותה לכני אדם, וע"כ אין לומר שיהיה זה דבר יולא מן הסדר אם לא ברבון וללמד על הכלל בלו יולא. ואין לא יהיה בן דקדוקי אשר הלשונות נותנים הסדר ללשון ודקדוק לה"ק הנה הוא נולד מן הלשון. לכן טרחו פה להשמיענו מלת דרך כי היא נקבה ולמה לפעמים תנא בלשון זכר למען כלמוד על מלות אחרות והביא רחיה על היות תורה לשון נקבה מפסוק תורת ה' תמימה ומכמה וכמה פסוקים שבתורה המורים זה כי שם מאריך דהע"ה לתת גדרה ועלמיוותיה. וכזה נראה שגם חז"ל מדייקים בלשונם מאד דלהכי תנא דידן אמר שלש דרכים ולא שלשה ואם עלינו כמה פעמים בדבריהם זכר ונקבה כמ"ס התוספות היבא דאיבא לשנוי משנינו ונקראי נמי יש דרשה וכו'. — ואל תענה בכמה דרשות שנואים הם ז"ל בפסוקים אשר לא יבילם הדקדוק, כי כמון ידעו דרכיו אך אשמכתות הם שמומכים לימוד נכון על לשון דחוק בכוונה מכוונת מאתם.

197. „וזה הספר הנזכר הביאו אללנו מר יעקב החוגג הליוני מצית המקדש"

(ראה גם לעיל 8 הערה 2) צעת אשר הערנים לבדו את ירושלים מיד הנולדים — בשנת 637 למספרם — ונכחו בית עבודתם בהר המוריה במקום האנן אשר שב עליו

יעקב לפי חלומותם ובדוים, הסבו את שם העיר ירושלים וקראו לה בית אל מקדש או בית אל קדש, ולכן גם הערנים אשר כתבו חבוריהם בלשון ערבי השתמשו בשם

הזה תחת שם ירושלים. כ"כ החכם ויילקטן במלחמות הנולדים ח"א עמוד 22 בשם גאליו. 208. לדברי האפדי בהערה שם „וזכר משה לפנין אהרן למעלתו

זולת שלשה מקומות כמו שנאמר במסורה" וז"ל זולת בארבעה מקומות כמ"ס במסורה ריש וארא הוא אהרן ומשה, ואלה תולדת אהרן ומשה (במדבר ג ז) וכני עמרם

אהרן ומשה (דה"א ה כט) וחזירו (דה"א ח כג יג).

208. מן הספוך אשר נמנעט נמלאים עוד להקת הנביאים (ש"א יט ב) כמו קהלת הנביאים, פחו כמים כמו חפז, ויהי בחפזה לנוס (ש"כ ד ד), והמשנים

(ש"א עו ט) כמו והמשנים. ודחון (דניאל ו יט) חדון. לשער מג. במכלול ל', ב' נמק שם הרא"ב „וכן במסרת ע"ו [כל ית] מלין דלא מפקין הא

ומטעין בהון ויש מהם אלא זכרו פה גם זכרו פה אלא זכרו שם" — ובאמת מסרת ההיא קשה גם חסורא מחסרת כי אמרה בכלל י"ח וכפרע אינה מונה כי אם י"ז. אמנם

והנה רב שמוז בנין התפעל להמדקדקים הראשונים בפי מה שאר החכם אפדי בפכ"ג, הוא על המקרים אשר יפעלם הנעל כפז בעלמו וזה במקריים הנפשיים על הרוב ונזולתם על המעט וגם כשיאמר על המקרים הנמלאים בזולת הנעל כפז הם מחשביים ועומדים, על כל המשל ויחפולו הררי עד, פור התפוררה מוט התמוטטה — ומה שיחדו בו עם שמירתו תמיד עה שיסתף בו עם הנפעל והוא הוראתו על פעל הפועל בעלמו בהנחתו הראשונה — ואפזר ג"כ שלא יאמז הכתוב בו כי אם על מה שזורה עליו הנפעל סתם — וכבר אמרו המדקדקים שהוא יורה על פעל הפועל בזולת וקראוהו כאלה מתעבר כמו והתנחלתם אותם, ויתפרקו כל העם, ויתנכלו אתו, והתאוייתם לכם (עמוד 96), ובה נטו מהאמת לפי שהוראת זה הכנין על פעל הפועל בעלמו הוא יותר מיוחד אליו מאשר הוא בנין נפעל, וכבר השיג על זה ר"מ בר דויד (הנחתי דבריו לעיל 185) אמנם הביא הראשונים אל מה שאמרו מזה מה שמלאו נפסוקים הנזכרים מלות מורות על הפעולים והטעה אותם אתם ואתו והראש"ע נשתבש בזה ג"כ ובתב על והתנחלתם שהוא כמו והתאוייתם ובתב על והתאוייתם שהוא כמו והתנחלתם (ור"ל שהוא מתעבר ועל הרוב הוא בודד) והפעול הארץ, אמנם הראש"ע ז"ל כתב ככולם בפירושו, מה שזורה על בקיאותו ושלמותו בחכמת הדקדוק עם היותה בהשקפה אל שלמותו דבר קטן, אמר ויתנכלו אותו בתמלאו ככלים וערמוניות אותו כמו אתו עמו כלומר אליו, כבר הורה כי היות חזי יוסף הפועלים בעלמם והתיר הספק באתו בשאמר כי הכונה בו אליו ונתן הסנה כי כמו שכל בכתוב אתו שהוא כמו עמו באמרו נמולו אתו וזולתו בן הוא באתו כי יהיה השמוז בו כמו אליו (וב"פ ר' וואלף הד"ה בהננת המקרא — וכל הפסוקים כאלה אשר בנין התפעל נראה בהם יולא מדרך שמוז במתעבר ככולם פרש"י באופן מספיק לדרך שמוז) ועל לא תתאוה אשר מבואר מענינו שהוא התפעלות לבעל התאוקה לא לענין אשר עליו התאוה כתב רש"י, לא תתאוה לא תירוג אף הוא ל' חמדה כמו נחמד למראה דמרגג לעתוי" לא אמר זה ע"ד הנאור לאמרו לא תתאוה, כי הגזרה הזאת מבוארת בעלמם שזורה על החמדה ועדיה רבים בכתוב ואיך יבאר אותה צמה שהוא יותר נעלם ואף כי מהלשון הארעי? אבל חשב הרב שלולי יחשב חושב בי פי' אונקלוס לזאת הגזרה הוא באופן חולק על מה שהזרש מבנין התפעל ושתרגם לא תירג הוא יולא ומורה על התעברות הגזרה לזה אמר כי לא תירוג הוא מורה על החמדה ג"כ. כמו לא תתאוה ולזה אמר אף הוא ל' חמדה ובאלו ראה שאחר שהוא ל' חמדה מבואר מענינו שהוא התפעלות לאומר ויהיה לא תתאוה בפי הרש המונח לבנין התפעל".

עמוד 93. „ואת כל וככתת וזולתו וכבר בארנו זה בספר ההגה" (ראה לקמן עמוד 99) ואם אמר „וככתת הכינה והזמינה כל מה שזיהו עליהם להכין ולהזמין מן הכחות" ובתב על זה האפדי נפי"א ולא אדע מה הביאו לזה להוליאו מעטע הענין ויותר טוב הוא שאמר ונעשה.

96. „ויש שיבוא על התפעלות כמו וטן התחברות" ורד"ק בשרשיו כתב שהוא גם וכן נפי' המיוחס לרש"י.

126. „וכבר תפזו על המזורר באמרו עדי נעל רגלי ומכנסי שרדי" המזורר הזה הוא דונס בן לברט והתופש הוא מתלמידי מנחם כנראה מתזכותם הביאם החכם דוקעם בספרו כחל קדומים עמוד 27. וז"ל „ומלאתי בדונס בשירו אשר שר טעות גדול בבנין הזה באמרו עדי גל רגלי ומכנסי שרדי" ויסר הנון מפתחותו ויתן תחתיו שכל וישקל המלים האלה אשר בא בתוכם אחה"ע במשקל עשן ורעהו ולא הפריד ביניהם ויהיו בעיניו שוים, כי לא הבין הנכונה, ותושיה ממנו נדחה; ואם יאמר כי יתכן לאמר במשקל גל גם זאת ההשחתה גדולה מהר אצנה, כי באמרו גל במקום גל לא תשקל המלה עד שזמו הטעם תחת העין ואין הטעם כי אם תחת הנון והיא פתח, ולכן אומר כי טעה בזאת המלה" עב"ל. ומדברי המחבר פה נראה טענת דונס אשר היה מן ותבי סחר גויס מה שדחה ר' יונה, אכן עמד לימין דונס מטענות אחרות אשר הביא הוא להבאר דברי המשורר ברחק השיר.

129. להערה. וכן כתוב ה' אלהים נבואות בתהלים נט ו, פ ה וראה פי' היקר מן ע"ל לישיה עמוד 27 וס' השם לראש"ע.

אם שרשו תרש או רשע להתעלם מהם הגזרה וחולי תכלת ותולעת תכור ותפת שזמו התוין שרשית הן כוספות ונקראת תכלת להיותו תכלית הכנעין וכמו שכתב הראש"ע ותולעת לחולשת מליחותו מן גזרת על כן דברי לאו ותכור להיותו מזכין לאש ותפת מגזרת פתחני ה' ופתח להיותו מפתה ומוטף לב האנשים אליו לגדל מעלתו ושלמות מליחותו לפנים, וכן האלפין בארץ וחרץ ואמש שהכינו שרשיות חולי הן כוספות ונקראת ארץ להכנתה אל הנבין וכמו שאמר חזן מחסו הבונים, וחרץ מגזרת רץ לקראת רץ כי אם שהיה לעולם עומדת (?) הנה היה מזכין וחומר להוויס הנפסדים אשר הם בתנועה ימרוזה מתמלאת כי עפר הם ואל עפר יאזנו, ואמש מגזרת וימש חרץ ועליך להקיש מאלה על כל מה שיבא דומה להם בכתוב לספק על קלת מה שיניחו מזה כי טבעי הגזרות נעלמו מהם כנעלמם מאתנו היום בהרבה מהפעלים והשמות. ודע כי חופני התחלק השמות רב מאוד ולא הכינו אותם המדקדקים על כללים מוגבלים כמו שעשו מהפעלים וכמעט זה כלתי אפשר אשר נתנו להם דמיונים מגזרת פעל כמו שעשו בפעלים ובתנו כל מה שמלאו בכתוב ממיני ההתחלפות ובאשר יבאו אותיות כוספות הכינו אותן כפי שהן והכינו בו האותיות השרשיות על דמיון פעל והמשל כשירלו לתת דמיון לאחרונית יאמרו ע"ד פעולכית ומרדות על מפעות וכן בכל הדומה לזה, אבל זה מותר ואין בו תועלת והם עשו זה להעמידנו על שרשי השמות בדרך זה אבל זה אינן להם בו אלא סברא נקלת מהם בלא ראיה כמו שהונח ומי הודיעם שרש תירש ירש לפי שידמה לתיכק שזמנו בו החכמים ולא יהיה שרשו תירש ע"ד קיער שהוא לשון הכתוב?

אמנם עם כל זה לא תניח דרכם זה."

לשער יד. אלה שמות שזה חלוקי הבנינים לר' יונה ולהמדקדקים הראשונים, פעל קל, הפעל, הפעיל, הפעיל פעיל, הפפעל ועוד פעל שלא הוזכר פועלו (עמוד 92). וכתב ר"י בספר ההשגה (הביאו האפדי פי"א) כל פעל שלא נזכר שם פועלו ראשית אחריותו לעולם מונע בזרק או בקמץ חרף או בחולם, הושרב את ערלים, שווד מואכ, הברת מנחה ונסך, שוודה ניטה, גורשו ממזרים, ויגואלו מן הכהונה, לא הזכיר המגזרי והשודד והמברית והמגזר והמגזל בכל אלה עב"ד. ודעתו כי הזרק יורה על זה ניחוד והחולם והחרף להשתנותם אליו וב"כ שרש יתר אך פזו במים אל תותר הוא פעל שלא הוזכר שם פועלו אע"פ שהוא בחולם ואינו בזרק כמו אך אל שאל תורד לפי שהחולם והזרק אינן בכמה מקומות. והניחוס חלק מהשגה כי הם הכינו הפפעל שלא נזכר שם פועלו להפעיל ופעיל שלא הוזכר פועלו לפועל והותפעל להתפעל וכן כל מה שיבא שלא הוזכר שם פועלו יחסוהו לפעל הראוי לו ולא עשו מהם מינים כלל להפעלים בפני עצמם כמו שעשו רד"ק והאחרונים אשר אמרו שהנפעל כולו פעול וכי הוא במדרגת שלא הוזכר פועלו לפעל קל ועל דרך זה סדרו פעיל שלא הוזכר פועלו אחר פעל הדגש והופעל אחר הפעיל. ואמר האפדי פע"ו ובכר התבאר טעותו בהשגת אמתת הנפעל והמופת עליו במה שקדם — (ו"ל בפ"א חס שני הבנינים הנפעל והתפעל מורים על הפעולים אך אפשר שתבא הלוואה לפעול על הפעלה ואם תהיה המובן בשני אלה הבנת הפעול עצמו אל קבלת המקרה מהפועל הנה הוא חס כן מזה הכד פועל לא פעול והוא מה שארצהו, אבל זה כולו שבוש והמכוון בבנינים אלה היות הפועל פועל בעלמו המקרה, והמשל בלוויס אמרך בבנין כפעל השמר אל תפן אל חון, התחשוב שיהיה השומר אותך בזה המשמר זולתך? לא, אבל המכוון בו שמור עלמך וכן הזרה, הפרד נא, המלט שמה, הלחם בעמלק, האספי אל תערך ורבים כאלה כולם מבואר מענינם שהם יורו על שהפועל פועל המקרה בעצמו, וכן הלווי להתפעל גם כן על דרך זה) ועם זה הוא כלתי אפשר שיהיה הנפעל פעול לפעל קל, ושלא הוזכר פועלו לפעל קל הוא ככין פעיל כמו שהוא לפעל הדגש. ובכר כתב זה בביאר החכם ר' יונה בהשגה בזורש יער זה לזונו: ודע כי מה שהוא בכמו זה הבנין לא יהיה ברוב המקומות כי אם מונע בתחלתו שרק בין מה שיהיה מן הקל בין מה שיהיה מן הכבד, אשר מן הקל כמו כי ארמון כעש המון עיר עזב, ולקח מהם קללה מן לקח הקל, וכן אחריו לא זוכה מן זנה הקל ועוד אשר לא עבד בה מן עבד הקל, ושפועלותיו לא ראו מן ראיה הקל ואם הכבד שהוא על משקל פועל המודגש נעינו יהיה שזה לזה הנלקח מן הקל, ואם בבלי נחשת בשלה שהוא מן בשל יבשל, יאשר בארץ מן ואשרו אתכם.

לושמי ה' כאלו אמר באל שדי ובסם ה' ר"ל כשנע לו באל שדי ובסם ה' כי לא כודע להם כ"כ האפדי (וכן הערותי בהערה ג' וראה לקמן עמוד 217) והוסיף ואמר: ובאמת כמלא במקרה השנועה נקשרת עם בית, כי נשנעתי, כשנע ה' בקדשו אבל ככולם יקדם לשון שנועה לא שמהיה הבית מורה על השנועה כמו שחזר ר"י.

עמוד 42. בהערה ז"ל ועוד כי רר"ק במכלול קב"ג גם רח"ב בס' ההרכבה וגו'.
לשער ז עמוד 44. אמר ר"י, כי האלף המירוה מן היוד ומן הוואו — כמו שב

וקס" וגו' ואמר האפדי, וכו' עון כי האלף הזאת הנאה מבח תנועת הקמץ היא ככל הפעלים נחים ושלמים ולא נאמר בשלמים שהיא מקום ויו או יוד אבל האלף הזאת היא מטבע הפעלים לא שמהיה מקום אות אחרת וכבר באה הבנה בזה" והסנה הזה גלה לנו כפי"א וז"ל הפעל יכול שגה ענינים העלם והמקרה והזמן ומפני שהיה הפעל זה ענינו היה מחכמת בעל הלשון העברי כשם שרצי הפעלים כולם או רובם של אותיות להורות על השלם הנזכר והיו שתי תנועות עם נח אחד לקיום העלם והמקרה ולחולשת מליאת הזמן; ורלוני בכח התנועה הרפה אשר תעשה האות השלישית הנשנית, בקלת הפעלים או נחותה בקלתם לא הנח אשר יניחיהו המדקדקים אחר האות הראשונה כי הנח הוא לא בא שם להכרח הפעל אבל ליפות ולהדר הקריאה או אולי הנח הוא להורות על החדוש (ר"ל החדוש העלם למקרה) אבל לפי שחדוש המקרה אינו ענין וולתי למקרה בחלק הגדול מהפעלים, לא עשו ממנו רוש מוחס.

שם אות ויו עמוד 47. תמהתי שם בהערה על מה שכתב המחבר הוואו הומרה מההא בנה בניתי ואמרתי כי ר"י חיוג כתב להסך ויכתב הא תמורת וואו ע"ש ובאמת נראה מדברי האפדי כי ההקש מן בנה בניתי מקומו באות ה' הקדם וז"ל פי"ה, ודבריו הם כסדר המחבר, ובאה (ההא) תמורת היוד בקול מלאכה ותמורת היוו בעשה יעשה בנה בניתי". ועל הוואו אשר הומרה מההא לא הביא האפדי דבר ובאמת כמלא ד' עפ"ה דבתיבין וואו ועוד אשר נראין כמנעא כמו לא שלתי הביאו ר"י, שלו הייתי וכמוהם.

שם אות ז. "הזין הומרה מהדלית אשר היא תמורת תו התפעל ברח"ו הזכו" כ"כ גם האפדי ור"ל שהוא כמו הדזכו במקום התזכו, והחזיב (הביאו הכלמטי במקנה הנרם) תפש עליו בזה כי אחרי שאף אחרי החלוק נאשרה הזין נראה שהתו היתה בכח הדגש ולא באה תמורת הזין הנאשרת.

שם אות ח עמוד 49. והתו הומרה מאלף דבני לתלפיות כי הוא גזר מפן תאלף אריותיו" וגו' וכ"פ ר' מנחם במחברת עמוד 33 והראש"ע בשפת יתר (ס"ז) לא דק בדברי המחבר וכתב בשמו, כי התו נוסף והיא תמר אלף" ור"ל כי מן הראוי לתלפיות ונחסר האלף וכ"פ האפדי ואמר על דברי הר"י, וזה רחוק מאד כרחוק האלף מהתו כי לא יתדמו לא צמוח ולא בצורה ואין בזה הקל הקריאה ויותר טוב שחומר לפי פרוץ שיחסר אלף והראוי לתלפיות ויותר טוב מכל מה שחמרו חז"ל בו" (ברכות ל).
לשער ח עמוד 51. וכבר שמו הפתח במקום הסגול — בעצרות

המדבר ז"ל אל קלו הלילה בעצרות המדבר ובספרנו בסגול וכן מלא האפדי בכל הספרים המדוייקים.

לשער יוד. אמר האפדי, וכבר קבלו המדקדקים אופני התחלפות שמות מלך השמוט ונתנו לכולם דמיון מפעל כמו ששעו בפעלים אלא שהם חזרו אל זה שמות העלמים הראשונים והביאו הדמיון מהם ולא ארחהו ככון במכוון, לפי ששמות העלמים הראשונים אין ראוי שיוכחו מכלל הלשון בחכמת הדקדוק כי אינם מהסכמת בעל הלשון אבל יוכחו ברלון איש ואיש ומה לנו לחכמת הדקדוק למכנדבי (עזרא י א) שישא (מ"א ד ג) ולנחבי בן ופסי, ולחפריס ושיאון ואנחרת (יהושע יע יע) והרבה (שם עו ס) ואחץ וקשיון (שם יע כ) ואין ספק שהוא מותר ודבר שאין לו שחר; וגם בשמות הנגזרים ברלוןן ושענון וגלעד והמלפה וזולתם הדומים להם אין לנו עסק בהן כי לא ישמרו שרשי החכמה הזאת בלד מה. ודע כי הכללים החלה למדקדקים אינם הכרחיים וכבר אפשר שניחח הלמד ג"כ נוספת בשרשי השמות אחר שמלאנו ולתום מלאום ושנחווה כל האומים, וכן מלתעות כפיריס ואני כפיריס נתעו, וכן לפיד ואם כפידו, וכן בנה שהניחווה מהתוספת הנזכרת לא נתנו אות מיוחד יודע ממנו התוספת הנזכרת בשמות ותשנו האותיות הנזכרות שרשיות בקלת שמות ואולי הן נוספות. וכבר ספקו בתרשיש

אלא נמנו הנהרגים על דבר העגל אשר שהו כדמיון שלשת חלפי איש, ועל כפי הנוספות בתחלת המלות לכלי טעם כמו ולאדם לא מלא עור כנגדו והדומים לאלה אשר, ולפי שלא ידעו לכפין האלה ענין הוא וחולתו מהמדקדקים נשתבשו בהן לאמר אין להם ענין והמכוון בכפין האלה יתבאר מהשמושים הקודמים לה כי אמרו עור כנגדו הכף היא לדמיון וזה ובי נגדו המוכן ממנו לפכיו כמו נגד ה' לפני ה' ואלו אשר עור נגדו יראה שיהיה המכוון לפניו לבד אבל האזה תמיד לפניו ואחריו ראוי שתהיה לעזר ולהועיל לאיש בשמוצו בהכנת מחבליו ומשמיו והלענת מטתו וזולת זה מלרבי תקון הבית כמו שב' בפ' אשת חיל, לזה אשר שתהיה לו עור כאלו היא נגדו ולפניו תמיד, והאדם מלא בשר כבעלי חיים עור נגדו שכבר שמעו אותו קלחם נהיותו עליהם מלפניו, אבל בזולת זה לא ישיג מהם עור ולזה לא נמלא בהם עור כנגדו ר"ל שיעזרוהו תמיד כאילו הם לפניו. וכן כשגגה שיאל מלפני השליט, אמר יש רעה ראיתי והוא אומר כמתמיה האם יש רעה תחת השמש תדמה לשגגה שיאל מלפני השליט, וזה כי השליט והוא המלך אין ראוי שישגה בדבר ולזה אזה על קריאת ספר התורה תמיד והיתה עמו וג' וכבר אמרו בשגגה בזאת שגגת תלמוד עולה זדון ולזה הפליג בגנותה ברעתה. ואפשר שאלמר, והוא היותר נכון, אזה הפסוק בקשר בשל אחריו ואמר כי יש רעה בזה תחת השמש וידמה שהיא שגגה יראה מאלה השליט והמכהיג זה העולם התחתון, והוא כי נתן הסבלות בתכלית המעלה והרוממת והעשירים ירדו ממשלתם וישנו בשפל, ואפשר שיראה בעשירים שלמי המדע והשכל מקביל לאמרו „נתן הסבל“, ואמנם אשר שהיא תדמה לשגגה לפי שאינה שגגה על דרך האמת, כי אין בדבר משה שיעשהו השליט ההוא מקרה ושגגה. וכף בדברים האלה (בראשית לע יז) לפי שלא סברה לו דבריו בלא תוספות וחסרון אבל מכוון דבריו והעולים מהם ולזה אמרה בדברים האלה בכף הדמיון. וכבר הביטו חז"ל בכף הדמיון אבל [לא] על דרך זו. וכף ותקראנה אתי כאלה, כי מאלו המקרים שקרו לו והדומים להם. יחוייב המנעו מחבילת החטאת. וכף כאשר ילאו הרדפים היא כף הזמן, וכדוי לחמי אשר חיונן שהדברים שמאנה לנגע נפשו בדריאותו דומים לכנעו בשרו עתה. וכף כמעט וגרים בה היא הדמיון לא יאמר שהיו מעט אבל דומים למעט.

אותו עמוד 31. „תרגלתי לאפרים משפטו הרגלתי“ ואמר האפדי: „לפי שלא כמלא זולתו לולי הסכמות המדקדקים הייתי אומר שהוא מרבע וגזרתו נעלמת למיעוט המלאה“, וכן דונס (עמוד 96) אמר כי הוא מן הפעלים הרניעיים.

אותו עמוד 32. אמר ר"י הבית במקום מן ונית באשרי כי אשרוני בנות מן המין הזה כלומר מרוב אשרי, ודעת האפדי כי הבית מקום בעבור. ואמר עוד ומשמע הבית לדעת ר"י שהוא מקום ההודעה והביא מהם בשמחת בקליר, כי היום יקדש בכלי, ואין לורך לשמוע הזה כי בית בקליר היא בית הזמן והתו בכשמחת מקום ההא וכבר באו דומות לה; ובבית כי היום יקדש בכלי נשתבש כי הבית בית הכלי (ולבאר הענין האריך האפד ובאריו הם דברי רש"י), ובית רבות בשנים היא בית הזמן ובית לראותכם בדרך בית המקום, ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם הבית במקום בעבור ושיעורו ויהי בדבר הזה חטאת לירבעם. ומשמע לדעת ר"י שהיא במקום על, ואין לורך לשמוע הזה כי הבית הנהמה אשר אני רוכב בה הבית בית המקום או הכלי, ובית בנפס יכפר בעבור הנפס ובמוע בשנים בית הכלי, וכן אשר ההקשות אשר הביא ר"י על שמו הבית לעזר היא לאפדי בית הכלי, ועל שמו הבית להורות על הדבק אין להביא ראיה מן ותדבק נפשו בדיכה, ורוח ה' דבר כי מה שיאמר על מה שאינו גשם הוא מושאל ולקוח בהעברה ואפשר כי שמו אחד מהשמושים הקודמים על דרך ההשאלה, וכבר אמרו החוקרים על ויש המלאך הדובר כי הבית בבית מקום מלא ההשאלה ולזה אמר הדובר כי, רוח ה' דבר כי, תחלת דבר ה' בהושע, ולא אמר הדובר לי ולא להושע כי הדבוק עם הנפרד להתאחדו עמו צעת הדבוק יהיה כאלו הוא מקום חליו. ועל בית בראשית אמר ר"י שהיא נוספת ללא ענין וכן הביא הראב"ע בשם חכמינו ואמר האפדי „הורה שהבין מעט כמעשה בראשית“ ודעתו כהרב במורה ח"ב פ"ל שהיא בית הכלי, וכן לדעתו שמו הבית במחוקק כמעשה עכ"ס איננו כוין העוטפת רק בית הכלי או במקום עס. ועל שמו הבית שהיא לשבועה לדעת ר"י (עמוד 34) שגג הראב"ע על מה שחשב כי הוא אשר זאת מויו ושמי ה' ולא אשר זה כי אם על הבית באל שדי המושבת עלמה

בדיעת זה מכל הלשון נעולים בפנינו ויחוייב שידוע זה מכל הקבלה האמתית, ואולי להעלים הענין הזה וקושי השגתו אמרו ר"ל אין לוקין על לאו שבכללות, כי אמרו ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, אל תאכלו ממנו כל ובשל מבושל אי אפשר שידוע מכל הכתוב אם יראה בו חבורם יחד אם לא, והוא מין אחד מן לאו שבכללות, ולפי שהיה זה ידוע בקבלה ואולי באחד מהי"ג מדות ואין עונשין מן הדין לכן אמרו אין לוקין על לאו שבכללות והנה אשאל לאומרים שהווי בומקלל חביו ואמו והדומות לה מקום או מה נשיב למי שיתעקש ויאמר שכונת הכתוב שהמקלל חביו או אמו יומת ר"ל האחד מהן לכד לא שניהם אם היו שנים שזה קלל חביו וזה קלל אמו, כי שער הכתוב לפי דעת האומר שהווי מקום או מקלל חביו או מקלל אמו יומת ונעזור לעקשותם אמרו יומת לא יומתו" (ועל הפתי והעקש כזה אומר ונעקש דרכים יפול באחת).

ועל מה שאמר ר' יונה ותהיה דחוקה בתחלת המלה לבבתי עטף והביא מזה המין ענד חביך ואני מאז ועתה ואני ענדך, תת וקדש וכנא, ואחרים מלבד אלה, ומסבימים עמו כזה כל המפרשים והמנארים, אמר החכם האפדי, ימים רבים הייתי מהדעת הזה עם היות קשה עלי לומר שזה ללא ענין וזה הנביאים והמדברים ברוח הקודש יתנו מקום הטעמה בהכח וזין כאלה כי בהיות השמוע המיוחד לווי העטיפה וזה נכתוב לחלפים הנה בכיולא באלה הווי המעדת רגל, ולכן הפלגתי על זה החקירה ואחפש נכרות החריכות בספרי החכמים שכתבו במקרא ומלאתי מנחם בן סרוק שהיה גדול בספרד מן הקודמים, כתב בתשובותיו על דוכא בן לברט כי חשב הווי כלם נוספות בתחלת המלים ללא ענין על דרך האמת ועם העיון הטוב אינן נוספות אלא לכולן עעם בענין. (ראה דבריו הנדפסים, בעמדת מנחם עמוד 76). — וכן אמר האפדי בנות מס: „ודע כי מה שאמרו המדקדקים בתוספות האותיות יוכן על שני פנים אם תוספות על אות הגזרה והשרש כמס מספר מפקד מרמה מזמה וזולתם ולא יכונו בתוספות הזאת שתהיה ללא ענין, כי מרמה בלא מס יהיה רמה ומזמה יהיה זמה ואין ספק שיסתנה מונכס וכן בכל מה שידעה לזה מהאותיות הנוספות על האותיות השרשיות ולדקו צמה שהניחו מזה, והפנים השניים מהתוספת הוא אשר יניחו בכתוב במקומות רבות אותיות נוספות ללא ענין ואין ראוי להשגיח במאמר זה וחלילה מתת ספרי החללים אשר בא בס מהדקדק, וזה שתלמה כל פה לספרו, עומדים בהעברה ובתוספות אותיות בלתי מכוונות וללא ענין. וכבר באו מזה המדקדקים אל טעות והזיה בהבנת קצת מאמר ספרי הקדש, ונמשך לסברתו זאת הביא ר' יונה בכלל הטעין הנוספות מס מערס שום חזן ומס לא יהיה משם עוד עול ימים וג' (עמוד 26) ונכולס טעה אם תנין מה שנאמר משמוע המס". ודעת האפדי על מס מאמר שמה לחמו אשר היא נוספת לר", שהיא מס הקכין ור"ל עמה שהוא קנין לאשר והוא ארצו וגבולו הלחם היוצא ממנו שמה, ומס לא אצתי מרועה אחריך היא במקום בעבור כמו שאגתי מנהמות לבי, בעבור נהמת לבי, ומס לא נכרית עהבהמה כמס מנשיקות פיהו להורות על החלק או החלקים מהכלל, ומס מאל חביך היא ממש הסנה להורות על סנה הפועלת כמו מה' ילא הדבר. וכן אמר האפדי על כפי הנוספות כי הן כולן לשמוע והנחתי דבריו לקמן.

אות מס עמוד 25. „והיתה כסנה והכניסונו הנפעל על סנה ראה" לקמן עמוד 95.
 עמוד 26. „ויש שיסתירו אחריה בין — שמן שאון מחברך כלומר ענין חבריך, מנשים באהל, מנין נשים" אמר האפדי ואין צורך אלא מנין האלה תעמדה מעמד יותר.

אות יוד עמוד 27. כבר הנחתי למעלה (240) דעת האפדי על שמוע היוד בסוף המלות כמו מקימי המגביהי אשר שמוען להורות על התארים ואיננו נוספות בדעת ר"י ואשר המדקדקים. ועל מה שאמר ר"י על לא אבה ינמי השיג עליו האפדי ואמר והנה שכה מאן ה' לתתי, והן הנה דברי הראש"ע אשר הנחתי בהערה, ומדברי ר"י בסוף שער יז עמוד 118 נראה כי המחבר לא שכה הפסוק הזה.

אות כף עמוד 29. בשמוע הכף נטה האפד ברוב אפני תשמישה מן ר' יונה ועל הכף אשר אמר ר"י שהיא לקרון כמו ויהי במשיב ידו אמר האפדי שתעמד מלת זמן וכן במשגל חדשים בזמן של חדשים או השתלש החדשים וכן הניווהו ח"ל כאמרס רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמנעי שלם, והכף בשלש אלפי איש היא כף הדמיון לאפדי, לפי

כתיב, דמעשה עבודה היתה נגמרת כבר וקאמר וירד ובנר ירד להודיע להנרכה היתה
לאחר שירד. ונת"כ במכילתא דמילותא דרש היתורא דוירד מעשות וג' באופן אחר דמעשכנה
מקרבנותיו ירד לו בשמחה. והחכם האפדי אשר זה דרכו לתת לכל אחת מלוחות הכוספות
רק שמוש אחד מאן גם בזה לתת להווי השמוש כמו אחר שהיה בן ואמר כי במקום
שהקריב אהרן קרבנותיו ונתרצה בעבודתו אם בדרך את העם ואחר דרכו ירד והווי לעטוף.
אבל הכרייתא דמגילה מסייע לר' יונה כטו שפרשתי וזאת האגת האפדי על זה מה שאמר
„ואם היה המזון אכל רז"ל בחמרו וירד אחר שירד איך הקשה ולימרה מקמי עבודה, אבל
לפי שהנרכה היתה קודם הירידה חש המקשה שאין שם הכרע. אם היתה קודם עבודה
או אחריה ולזה הקשה ולימרה מקמי עבודה והיטב מי כתיב לעשות מעשות כתיב נראה
כי דעתו אם היה כתוב שם לעשות שהיה הנרכה קודמת לעבודה,
ואם יהיה פרוז וירד אחר שירד כמו שהבינו ר' יונה הנה גם כשיהיה שם לעשות לא
יחייב זה שיהיה הנרכה קודמת לעבודה" ובל זה אינו נכון כי אם היה כתוב לעשות אין
אם הכרח לפרש וירד לעשות ובנר ירד דהנה הכתוב היה אז מספר דרך עבודה איך
שהיה זה אחר זה, נרכה ואח"כ עבודה, משא"כ נמה דכתוב מעשות אז כל הספור דוירד
מיותר לעבודה כבר היתה נגמרת קודם הנרכה ומפני זה נהבחה לפרש דכתיב וירד להודיע
דהנרכה היתה לאחר שירד. וכן אמרו בירושלמי פ"ד דתענית „וישא אהרן — ויברכס וירד
וג' המקרא הזה מסורס הוא והלל לא לריך לומר אלא וירד מעשות החטאת וג' ואח"כ
וישא אהרן את ידיו" וקא דריש זה לכשיאת בפיו בעוסף ללמד שלא כשא כפיו אלא כשכיל
שהשלים קרבנותיו וירד מעשות החטאת והשלמים, ומכל זה נראה דגם הירושלמי ס"ל
דהנרכה היתה לאחר שירד כמו שפי' ר' יונה.

והנה על שימוש הווי במקום או אחר האפדי „ולפי שהשמוש המיוחד לווי היא העטיפה
כמו שהנח משמוש תיבת או בחילוף זה יקשה בעיני מאד לעשות מהווי העוטפת או
המחלקת, על בן אני חומר שהיא עוטפת בכל אותן כתובים אזכר שהיא מקום או.
והנה מקלל אביו ואמו העטוף לא יזכר לאביו אזכר עד שלא יענש עד קללו שניהם אבל
אב העטוף למקלל והוא באילו אמר ומקלל אביו ומקלל אמו והם שני דבורים לא דבור
אחד והוא הקשור ועטיפת כוזה המאמר עם נשוא מתחלף לכנשא הראשון וזה לא יחייב
חזורים יחד ואמרי נשוא ונשוא הוא נהעברה לפי שהמאמר הזה והדומים לו אינם מאמרים
פוסקים, וכן וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש וג' אין הרמזן או לשמש
אבל העטף וזכר לוישתחו וילך והם שני דבורים גם בן, וכן וגונב איש ומכרו ונמלא בידו
אין הרמזן בו או נמלא בידו אבל העטף וזכר לגונב איש ומכרו וגונב איש ונמלא בידו,
ואולי הווי האת עוטפת כפי המזון הכללי, כי משפטי המלצה הזאת שאינו חייב במכירתו
לבד אם לא נשמש בו הגונב וכן בא לפטור הרב שגנב תלמידו וזהו אמר ונמלא בידו
פרט לזה שהוא מלוי בידו. ומפני שהבין בעל הטעמים הוויין האלה עוטפות ואשכ שלא
תזנן העטיפה עם התיבה הסמוכה להם ויגזור חזורים יחד לזה תקן זה בטעמים וזכר
תנ"ך בתיבת אביו ונתנית ומכרו להורות על ההפסק וההעטף האלה מוזנן על הדרך
שהתבאר וכן עשה במאמר ומקלל אביו ואמו, ואלו היתה הווי מקום או לא היה לריך לזה
אם לא שיאמרו שעה זה לבאר שהוא מקום או או לפי שמוש הזה מעט, וכן אמרו
תנור ובירים יתן אין הרמזן בו או אבל תנור יתן אם יאפה בו ובירים אם בשלו בהם
ולא הוסי' ביניהם הכלל בטעם כי זה כבר יזנן בזולתו להתחלף התשמיש בהם שזה לאפיה
וזה לבשול. אמנם מה שאמר אלו ההר והביאו עלי זית ועלה עץ שמן וג' שהרמזן בכל
אלה הוויין או הוא ענין מבואר בטעם (והנה מה שאמר „מבואר הטעם" בוכתו לפי
דרשת חז"ל בסוכה יא, אבל הדרש תדרש ופשטא דקרא כפי' ר' יונה כי הווי במקום או
וכן פי' הראש"ב). ודע כי האגת ההבדל בין העטיפה הגזרת חבור נכנשא והיותם יחד
והכלתי גזרת זה בכדה וכמעט שהיא נמנעת מן הכתוב ועל כרחנו אנו לריכין בזה לקבלה
והלדוקים אין להם מנוס מזה כי מי יביאנו לדעת מלך החקירה כי אמרו וזר וזיל
לשלמים ועגל וכנש בני שנה, סנפיר וקשקשת, אפטיס ושוטרים מתן לך, שתיבה העטיפה
בכל אלה הוויין מחברת וגזרת שיהיו יחד ובאמרו מקלל אביו ואמו ומכר אביו ואמו, ולא
יבא עמוני ומואבי, מתנן זונה ומחיר כלב, לא תזנח אור וזה אשר יהיה בו מוס שיהיה
העטף בוויין האלה לכנשא המאמרים וכלתי גזר החבור. והנך רואה כי שערי החקירה

ימים תחת אמו, והיה יותר ראוי לפי דעתו שיהיה הווי מקום אחר; וכן אמרו כי יהיה לאיש בן סורר — ותפשו בו איין הרבון כמו שאמר „אז יתפשוהו“ אבל הרבון בו שיתפשו בו כשירלו, והעטוף הזה הוא להכרח כי אם לא ירלו אביו ואמו לתפשו לא יענש בדין סורר ומורה, ויראה כי הוא חשב זה מלות עשה וטעה; וכן אמרו וכי ימוך אחיך — והחזקת בו, איין הרבון בו אז לכד אבל אז ובכל זמן אחר מוטע ידון וכן אמרו בדר לך ומלאוך — וזנת עד ה' אלהיך איין הרבון בו אז תשוב כי לא יקשור עם אמרו אחריו כי אל רחום ה' אלהיך וג' אבל הוא עטף למה שאמר כי תדרשנו וג' ולפי שכבר הנתיחם שימלאהו וכמו שאמר ומלאה כי תדרשנו ועטף לאמרו כי תדרשנו וזנת עד ה' אלהיך כי אם ידרשנו ולא ישוב לא ימלאהו והכל נמשך עד אומרו וזמעת בקולו ויהיה אמרו כי אל רחום נתינת סנה למה שהנתיחם זיעליאהו; וכן בשאר ההקשות אשר הניח אם תטיב העיון בהם תביד שהם לעטף ויותר תטה הדעת להיותם מקום אחר לפי דרכו משהיו מקום אז, וכשיזכנו מקום אחר לא ילאו מהעטיפה כי נחלק היותר גדול מהוויין העוטפות הנאות על הפעלים יבא נבח העטיפה ענין אחר והעגל כי באמרו ותנאנה ותדלנה ותמלאנה הרבון בו כי אחר שצאו דלו ואחר שרלו מלאו וכן יבא ידו בחיקו ויוכיאה אחר שהביאה הויליאה, וכן ויאכל וישת ויקם וילך ויבז אחר שחבל שנה וכן לכולם והענין הזה יונן מעדור הפעלים ואין הכרח לשים בו אחר זה נבח העטיפה וסדור או נבח הסדור לכד. וכן כמה שאמר המאמר כי שימוז הואו הוא במקום אם ולתנאי ותשובת התנאי בכל ההקשות האלה אמר האפדי שהואו היא לעטוף או להפוך.

שם עמוד 22 ותהיה כמו קודם כך כמו ותבואת הכרם ואני עתיד לבאר זה בס' הזרעים" וז"ל שם „פן תקדש המלאה, פן יגיע עת הולאת מעשר מה שנגמר מהזרע קודם תבואת הכרם ויטנע זה בעבור שהוה נחלה בכרם שלא נגמרה תבואתו ולא נשלמה" וזה הפרוש הניח גם הפרחון שרש קדש בלשוננו המגומגם. וכוונתו כמו שפי' מנחם בן סרוק (105), „לפי שלא תבא תבואתם יחד בזמן אחד ובעוד שלא הנשילו אשכולותיה ענבים ימנע מלהכניף חרמש בקמה ואלותה מגל שלא תשחית הכרם ואם בל הקולר לעונן הקמה עד געת עת קיץ לנעבור יקוטון שניהם גם זאת לא יהיה בינוז קפרה תשברנה ונמלאו שניהם נשחיתים ולא נכון להשחית עץ מאכל ולחבל עץ פרי, ומכלעדי אלה נמלא הכרם בלי כבורים ומצלי מעשר מעושר ונמלא הקמה בלי מליכות ברמל ובלי חלק בהן ולוי על פי ראשית התבואה תוללה ברוע ענין“. והחכם האפדי לא הבין כונת ר"י ולזה כתב על ר"י „והפלא ממנו לפרוש זה כי איך יאמר הבתוב לא תזרע כרעך כלתים ויתן הסנה פן תקדש המלאה הזרע קודם תבואת הכרם ואם הזרע הזרוע בכרם נגמר ונשלם קודם הענבים מי ימניעהו מהקפירה והדישה וזולת זה מפני איחור תבואת הכרם ואיך יעכב זה נתינת המעשר עד שיתן זה סנה למניעת הכלאים"? ובאמת הטיב מנחם בן סרוק — אשר פרושו על תקדש ממגזרת קודש נראה לאפדי והביא דבריו — באשר נתן הסנה למניעת קפירת הקמה „על כי הכלנים ישחרגו ויסב קניי הקמה ונמלאו העמרים כסככים ונחזים ככלנים ונחנקים בזוללים" ומליאת אמרו היא בדברי ר' יונה ואין מקום בזה להשגת האפדי, ובלי ספק לא היה המאמר הזה בכ"י המצננת אשר ביד האפדי, ובאמת לא נמלא בכל ההעתקות כמו שהעיר על זה המוליח לאור מחזרת מנחם.

שם „ותהיה הווי בענין כמו אחר שהיה כך באמרו וישא אהרן את ידו על העם ויברכם וירד מעשות החטאת וג' כמו שאמרו רז"ל באמרים ומה ראו לומר ברבת בהנים אחר הודאה — ולימרה מקמי עבודה מי כתב לעשות מעשות כתיב" וכן פי' הראש"ע וירד ובכר ירד וכן כוונת התלמוד דלמד דברכת בהנים אחר הודאה דכתיב וישא — ויברכם וירד מעשות החטאת העולה והשלמים ור"ל דהכרבה היתה אחר שירד מעשות החטאת והשלמים, דלענין מה כתוב וירד וג' אלא להודיע דהכרבה היתה אחר שירד וקא סלקא ואזיל אימא קודם עבודה דהכרבה היתה קודם שהתחיל לעבוד ואח"כ ירד לעבוד עבודתו כפשע דקרא, ובאמת הווי בוירד לעטוף? והשיב דאי תפאר לומר בן דמי כתיב וירד לעשות דאז הוי משמע באמת דהכרבה היתה קודם שירד דלענין מה כתוב מעשה דכרבה קודם מעשה עבודה, אלא מעשות

השנית שתכליתה היתה הטהרה וכמו שאמר וטהרו הכהן וג' וכל זה אמנם אם יוכן שהפסיון הזה אחר הטהרה כמו שהוא נראה שהוא דעת החכמים ז"ל, ויהיה לפי זה אמרו ונראה שנית אל הכהן מאמר מחוייב. ואשר יראה לי כפי הפשט שהפסיון הזה לא יכוין בו הכתוב שיהיה אחר טהרתו הכהן ואמרו ונראה שנית אל הכהן אינו מאמר מחוייב אבל הוא נקשר עם אמרו אחרי הראיות אל הכהן לטהרתו ונראה שגילה והיה זה שנראה שנית אל הכהן ונאמר זה כי אחרי שהוסגר שנית אמר ונראה הכהן את הנגע ביום השביעי שנית ונראה זו כבר אפשר שפשה הנגע ואפשר שלא פשה ונתן הדין ראשונה אם לא פשה והוא אמרו וטהרו הכהן, ואחר נתן הדין אם פשה נראה זו ואמר כי אם פשה תפשה אחרי הראיות אל הכהן הראיה ראשונה שהיתה לטהרתו ואחר שנראה שנית אל הכהן והיא ראיה זו שכתב עליה וראה אתו הכהן ביום השביעי שנית הנה בשיהיה כן וראה הכהן והנה פשתה וגו' ואמנם קרא הראיה הראשונה אחר הסגר ראשון שהיא לטהרתו מפני שלא פשה בה הנגע והיא דרך לטהרה ואשר הביאני אל זה כי לפי הנאמר הראשון היה ראוי שיאמר ונראה שלישיית אל הכהן ולפי דרך הכתוב שקרא הראיה אחר הסגר שנית ראיה זו שלישיית היא ואולי קרא כל מה שהיה מענין הראשון עד הטהרה ענין אחד ומצב כל הראיות כולן אשר היו ראשונה לאחד כי הכל היה ענין אחד אשר תכליתו הטהרה והראיה הזאת היא שנית לכל מה שנעשה ראשונה.

„ותהיה צענין כמו על כמו ונכיהו בן יהוידע והכרתי והפלתני (ע"כ ח יח) על הכרתי" והחכם החפדי ראה לתפוס את ר"י ונתפס בפח השגגה והטעות וז"ל „אמר כי משמעה שהיא מקום על כמו ונכיהו בן יהוידע והכרתי והפלתני ופסוק הוא במלכים (א ח לח) והטעהו לפי שמשל צמחאל ונכיהו בן יהוידע על הכרתי והפלתני (ב בא בג) וזניהם נכונים כי גם צמחאל יספר כי נכיהו היה שר על הכרתי והפלתני ואדורם על המס וזולתם משרי דוד אבל במלכים יספר כי לדוק הכהן ונתן הנביא ונכיהו וכן הכרתי והפלתני הרבינו את שלמה ויהיה ח"כ וזו והכרתי לעעוף" ע"כ. והנה החכם המצג שכתב את הפסוק אשר ליינתי צמחאל ח יח וזס כתוב והכרתי והפלתני ואילו כיון ר"י והואו צמקום על כמו שכתוב בדה"א יח יז ובש"כ בא בג ונכיהו — על הכרתי והפלתני.

שם אוח ו עמוד 21. „ויהיה ענינה הרידה כך וכך כמו הלל ארמון זהם ועברתי" אמר האפדי ואין לורך אבל היא עושפת והיה מאמרו על דרך התמה והיא כהויו והארץ תירשו, והנביאים הלעולם יחיו, ותרביית לקח וחי, והיא ככולם עושפת והמונן מהכתובים ההם יודע מהמקום שהם בו ומאיתות הדבור אשר אי אפשר להעלותו על ספר ואין כח ביו להעמידנו על זה כי גם בזולת היוו אפשר שיזכרו על האופן הזה כמו אם חכי לא ינין הוות, כושל יקישון מליך, הנה ישרת רבים.

שם „ותהיה צענין כמו עם צממו אמרו כי היה ארון האל הים ובני ישראל, לא אובל און ועלרה, ויוסף היה צמכרים" וראוי שתדע כי אין זה שמוז מיוחד אבל זה ליוו מכח העטיפה כי צמחה מלת עם, כי כשתאמר זה וזה כאלו תאמר זה עם זה שהעטיפה תחייב זה וכל ויו עושפת שתבא על השמות תוכל להבין על זה הדרך כי שמעון ולוי כמו שמעון עם לוי.

„ותהיה צענין כמו הפח אלל הערב" וענינה קרוב מסכים עמו מזה השמוז הראש"ע והוא מה שאמר אותו תמיד בפרוש פפת רפה בלשון ישמעאל ר"ל הפח הנאה בתחלת המלים לפי שהפח לעולם רפויה אלל הערבים. ואמר ר"י „כי ענינה קרוב לאו" ואין מן ההכרח בכל ההקשות אשר הביא על זה להוכיח הוויין האלה שזכר מכלל העטוף גם בקאתם אי אפשר שיזכרו על דרך זה, וזה כי תיבת אז תורה בלשון העברי על העתה מהזמן העובר או העתיד או על חלק מוגבל מהזמן הלקוח מהם כמו אז אמרתי, אז אמר שלמה, ומן אז חלכו, בעבר, או בעתיד אז תכלית את דרכיך ואז תשכיל, ולמה שורה על החלק המוגבל מהזמן ההוא יקצר ברוב עם העתידים אז ישר, אז ינכה, כי העתיד כבר ילקח ממקום הזמן ההוא המונח כמו ומזה יקח את האהל ונעה לו מחוץ למחנה וקרא לו וזולתם; הנה אם כן אמרו שור או כבש או עז כי יולד והיה שנעת ימים וג' אי אפשר שיפורש כמו שאמר ר"י „אז יהיה עם אמו שנעת ימים" כי אז ישוב לזמן הלידה וזה בלתי אפשר, כי בזמן הלידה לא יהיה שנעת

הוא ענין כוסף על ענין קבלת העלם המקרה הנה מפני זה נקרא מה שזורה על זה מקור או שם הפעל כי הם שרש והתחלה להבנת הפעל ומליחותו וכאלו הוא המקור והמעין אשר ממנו ישתלחו הפעלים עוזרים או עתידים עם שמות הפועלים והפעולים. — ואולי לקרר השגת ההבדל ביניהם קרא ר' יונה וגם ר' יהודה שם המקרה שם הפעל בפעל אמר ואמר כמו שכתב וכן בכל מה שדמיה להם כי לחוק הוא שנאמר שנעלם מהם ההבדל בין שם המקרה ושם הפעל עם שלמותם בחכמת הלשון. — וכס' השגה קרא ר' יונה המקורות הסדורים כי כמו שהתכוונה הסבוכית קודמת על אשר התנועות וסבה להן כן המקור קודם על הפעלים וסבה להם, או להיותו סובב בשמו הלשון על היחיד והרבים ועל הנמלך ועל שאינו נמלך או להיותו על הפעלים פעמים יחד לפניהם בשמו ופעמים אחריהם.

לשער ב. הנה ר' יונה וכל המדקדקים השכימו על היות מולאי הדבור חמשה ועל זה השיג האפדי וז"ל: בזה מקום הפלג איך שגו בזה כולם והכניסו המוחש ביחסם לחיך מולאי לחיותו כי אם היו המובן אללם מהחיך השעח העליון מהפכה הנה שגו בזה כי אין לחיך כפי המובן הזה תנועה כלל בדבור ומבוא ביחוד לחיותו מה, כי החיך כפי המובן בזה מחובר בלחי העליון אשר הוא בלתי מתנועע בכל חי תנועה חלקית אם לא בתנועת הראש; וכבר סיפר בפלג מן התמסאח (crocodile) שיניע לחיך העליון. ואחשוב שלזאת הסבה ראוי בוטף להקרא לחיותו השפה לא השפתיים כי השפה העליונה בלתי מתנועע בקולות בוטף וכבר קוראים בן והגיעו אל האמת במקרה עכ"ד. ודעתו כי באמת גיבך מאותיות הלשון כמו דע לבת אבל תנועת הלשון גיבך היא תנועה קלה אל הגובה לכד השעח העליון מהפכה ותנועת דעלבנת היא אל הארך בלשון והגובה ותנועת הלשון דעלבנת נראית יותר מנגיבך. חכך האמת בכל זה כי הלשון היא עיקר כלי הדבור ולכן יקרא הדבור לשון ומי שאין לו לשון לא יכול לדבר ומי שאין לשונו מתפשטת או מודבק אף מקלפת במלקוח יהיה כבד פה וערל שפתיים; והחלוקות ההנה אשר המליחן בעל הספר יצירה צענין זה הטעם כמו שאמר הבלמשי במקרה אחרים כי בכל החיות הלשון תצטף גם בחיוב חלקיה או האויר אשר תדחה בתנועתה באברים הנזכרים ולכן מפני שהלשון תחבט בחיך במולאי לחיותו גיבך נקראו לחיותו החיך וכן בכולם לא שיתנועעו אלה האברים כולם צעת הדבור מה שנמנע לחיך.

שם עמוד 6. „ויש שימלא שץ (בשף קף) ולא ימלא צש ויש שימלא חע ולא ימלא עח ויש שימלא טר ולא ימלא דט" שם טר נמלא בטס' מידות „ויצאה טרי מן הכפון" (פ"ח מ"ג ועוד שם, אבן לא מלאחי חע וז"ל חע הנמלא בהעוה כלאו וזולתו) ובמחברת מנחם מנה חע וטר בין החיות אשר לא נקבלים ולא נזכרים יחד במלה, וכל דברים אלה נלקחים מפי' רס"ג לס"י פ"ד ה"ג וז"ל „בי אוסף המלות מן הכ"ב לחיות לא יהא שמופס ולרופס ברוב המלות אלא חות עם חות שאינו מחלקו ולא יתועדו שתי לחיות מחלק אחד אלא באקראי כיכד כי לא ימלא בלשון זס ולא זכ ולא כז ולא קכ ולא קג ולא כיוצא בזה יעודים במלה".

לשער ו. עמוד 19 שורה כ"א נסגרו צעווע המלות „ומאשר נקצכו שתי מלות הטעם" ואם לא יהיה להתחלה התכלה וג' ור"ל כי מקודם אמר מאשר נקצכו שתי מלות הטעם והיא להתחלה התכלה והא"ב אמר ומאשר נקצכו וג' אף אם לא יהיה להתחלה וג'.

סוף אות למד „ותהיה הלמד במקום אחר כך וכך נכעו אמרו אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו (ויקרא יג ז) כלומר אחר עהרתו" אמר האפדי אין הענין בן אבל הוא למד התכלית, וזה שהכתוב אמר אדם כי יהיה וג' והובא אל הכהן — וראהו הכהן ועמא חתו, ואם צהרת לבנה היא וג' ומהתנאים להקגיר אותו שזעה ושזעה והוא נראה לו פעמים אל הכהן ובשנייה אם לא פשה הנגע הוא מעהר אותו וכמו שאמר הכתוב וטהרו הכהן מפסחת היא כי המספחת שם לנגע טהור, והנה זאת הראיה השנית היתה לתכלית שיטהרנו ולזה אמר אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו, ואם לאמר שהפשוין הזה יהיה אחר הטהרה אין לרך שכבר אמר וטהרו הכהן וג' ובכס בגדיו וטהר ונא אחר זה ואם פשה תפשה וג' אבל מפני שזכרתי פעמים אל הכהן שלא יובן אחרי הראתו מראיה ראשונה לזה אמר לטהרתו ויראה מהראיה

כועסן אין הקופדן עלמד, לא הנדילו ביניהם כי אם בתופפת כון לכד וכן מלאתים בתוב ומנוקדים במצחיות קדומות ועתיקות שהם אללי, וזה בתארים אשר ישתמשו בשמות הפועלים אבל בשמות הפועלים אמרו מרחום רחמן וזה הרכה בלשון החכמים ז"ל ישימו הכון להורות על התוארים וכבר היה זה הענין קדום ממסדרי התפלות אמרו כי אתה סולחן לישראל מן העולם ומולחן לשבעי יאורון, ועם שם התואר מפליחה הוא פלח בכחוב הנה להשוות בשמות לכחות הדבור אמרו סולחן כי ממחילה לא מלאו תאר והוכרחו לעשות מולחן.

ודע שכבר יקרה בלשון עברי שהם יעשו לפעמים משמות התארים שמות העלם לגשמים שיתארו בהם וקראו המדקדקים לאלה התוארים תוארים גובלים ורבו שכבר יחזק כח השם התואר עד ששם עלם (ראה ההערה לעמוד 64 ורד"ק במכלול עמוד קנט) ויהיה אם כן לפי מה שהוכח השמות ארבעה שם דבר ויכלל שם העלם והמקרה ושם התאר ושם הפועל והפעול ושם הפעל ואפשר כי זה הוא הנראה מענין השמות אלל המדקדקים, אבל לפי שהיה שם הפועל והפעול מורה על זמן עבר או עתיד וגם שהוא בלתי מוגבל מבח השם אולי שמו אותו בכלל הפעל אשר הוא החלק השלישי מחלקי הלשון, אבל כבר ראיתי להחכם ר' יונה שעה משמות הפועלים והפעולים מין אחר מהשמות ובתנע על המין הזה (סוף עמוד הראשון):

„והמין הזה מהשמות מורה על העלם ועל המקרה יחד בעוד התחברות העלם המקרה“ ולפי זה לא יהיה אלוהי הדל בין שמות הפועלים והפעולים ושמות התאר ומן הפלח איך אמר אחרי כן „ומין שלישי מהשמות נקרא תואר“ ולכן יראה כי הוא טעות כפל בנוסחה בספרים והראוי „והמין השלישי מן השמות והוא המין שזכר משמות הפועלים והפעולים וזה מחוייב שאם לא כן לא היה מין שלישי אבל רביעי, והנה לפי זה לא הנדיל ההנדל שזכרנוהו וקראו לשמות הפועלים והפעולים שמות התואר וקראו לאלה שמות עושמים בגזר לפי שהם נגזרים לעלמים מהמקרים הכשאים עליהם באמרו קודר הלכתי הנגזר מקדרות, להוליא אל הורג כמו ועלמים כל הרוגיה הנגזר מהרג רב.

ואמר בסוף השער „כי שמות העלמים אינם נגזרים“ וביאר כי כוונתו בשמות העלמים אינם מדברים בלבד וג' והנה שכת גלעד והמלפה ואכן העור וקדרות התארה והגלגל ואדם העיר (יהושע ג יו) ותפוח (שם יז ט).

עמוד 2. „אומר לשון הספר הוא לשון האם והלשון הנראה יותר“ כל כי זה

הוספה מהמעתיק או היה כתוב בגליון הספר לבאר מלת אומר או חסר בזה דבר. שם „ואם כן המקור אשר הוא עין המקרה הוא יותר קדמון“ וג' הנה ר' יונה לא הנדיל בין המקור או שם הפועל ובין שם המקרה, והחכם האפדי שם מסך מדליל ביניהם וז"ל בפ"י, שם המקרה כשיצט אל עלמותו לכד אין ראוי שיקרא שם הפועל ולא מקור ולא ילקחו ממנו תכונת החולף והעתיד ולבאור זה אומר כי עם שהמקרים הם ענינים לעלמים ולא ימלאו זולתם הנה השכל אשר מדברו לפרק המורכבות ולהפשיע חלקיהם ולזיירם כפי אמתתם יזייר המקרה ויכילתו בנחינת עלמותו לכד מופשט מנשאו עם היותו בלתי מופשט ממנו במליחות וכמו שיעשה בעלמים עלמם אשר יכיל לורותיהם מופשטות עם היותם בלתי מופשטים במליחות ומפני זה יזייר למקרה שני ענינים כי יכילתו בעלמותו מלך שהוא עלמות מה או יכילתו מלך מליחותו בנושא רכומי קבלת העלם המקרה ההוא והתנועה והדריכה אליו ועוד בעלמו ענין ההתפעלות וההנדל ביניהם בנחינות כי בנחינת הפועל יקרא פעל ובנחינת המתפעל יקרא התפעלת, ויקרא פעל בלשון הענין הוה כשיוכח באופן שיודע ממנו זמן מליחותו עובר היה או עתיד, ובשיובן ממנו הענין הזה רכומי קבלת העלם המקרה ההוא והתנועה והדריכה לכד זולת שיורה על זמן מוגבל עבר או עתיד יקרא או שם הפועל או מקור עם שהוא בלתי מופשט מהזמן אבל שהוא בלתי ידוע מהשם; והמשל בזה כי הלובן והשחרות מקרים מוננים בעלמותם לא יזייר בהם קבלת העלם אותם, אמנם ההתלנן וההשתחר אשר הם שמות הפועלים או מקורות כבר יורו על קבלת העלם המקרים ההם בזולת הגבלת הזמן ומפני שהוא בלתי אפשר שתיק קבלת העלם המקרה בזמן עבר או עתיד אשר נקרא הפועל בלשון אם לא אחר שתיק ותזייר ענין קבלת העלם המקרה לכד לפי שנחינת הזמן בעבר או עתיד

באורים והשגות והוספות.

לשער א. אמר החכם האפדי בפ"ע אל חבורו היקר מעשה אפד, כל שם
 זיונה לנושא מה גזר משם מקרהו שלא ינח על דרך הפועלים או הפעולים אשר הם חלק
 מכניי הפועלים קראו המדקדקים בשם התואר, ואולי לשמות הפועלים והפעולים קראו
 ג"כ שם התואר, ובתנ החכם ר' יונה (עמוד 2) „ומין שלישי מהשמות בקראת תואר
 מפני שמתארים בו כל אחד משני המינים הראשונים כאמרנו זהב עהור, ניום הרג רב”
 וג' ולא הטיב בנחור שם התואר מה שיורה על העלם ועל המקרה הכוא והנושא עליו,
 כי הנה יהיה כל שמות הפועלים והפעולים שמות התואר כי כולם יורו על העלמים
 והמקרים הכואים עליהם ואיך לא יהיו תוארים ג"כ לפי זה לב חורג, זלשון מדברת,
 ורש עושה, שמות הפועלים, ואדם עשוק ופן שנון שמות הפועלים, ומה הבדל בין
 אלה והדומים להם ובין זהב עהור וכל עום רע שהניח במשלו, ואולי בן הם אכלו
 ובמו שינא, ואם מפני שלא נאו על דרך הפועל והפעול קראם שמות התואר, הנה לא
 יהיה ההבדל לשם תואר צענין כלל זולת השם, וגם כי הוא כבר חשב לתת הסנה כאמר
 מפני שמתארים בו כל אחד והיה אם בן כאלו נחר הדבר בעלמו כי אהנו כשנעלם
 ממנו מה הוא התואר יעלם ממנו גם בן מה הוא הדבר שמתארים בו אשר צענדורו יאמר
 שנקרא התואר. ומפני זה אומר כי התאר הוא השם המורה על הנושא ועל מה שינא
 עליו יחד וזה כשיהיה הכוא ההוא קנין לנושא או כח יטאך ממנו פעל או הפעלות על
 התמידות וביחוד יאמר תואר לשם המורה על הנושא ועל מה שינא עליו מארבעה סוגי
 החיכות (הביאם הרב המורה ח"א פנ"ב). ואמנם אמרתי שיהיה הכוא קנין לנושא או כח
 יטאך ממנו פועל או הפעלות על התמידות לתת ההבדל בין התואר ושם הפועל או הפעול,
 והמשל כי ההפרא אשר בין טוב וסלח ובין הסולח לכל עוניבי הוא כי סולח לא יקרא
 כי אם צעת פעל הסליחה וסלח יקרא מלך הכח אשר לו על הסליחה גם צעת היותו
 נלתי סולח בפעל וכן ההפרא בין וגונב חיש ובין אם ימלא הגונב כי לא יקרא גונב
 רק צעת היותו גונב בפעל וגונב יקרא מלך הכח אשר לו על הפועל ההוא המגונה וגם
 צעת השיכה יקרא גנב להיותו מוכן אל זה על התמידות כשידמין ועל דרך זה לכל התארים
 כאמרך נדיב כלי שזע נבל גבור לדיק אציר אציר אמיץ וזולתם משמות התוארים אשר
 נאו בכתוב לאלפים. ובכר היה ממנה העברים להבדיל בין שמות התוארים ושמות הפועלים
 והפעולים בשמות להם מיוחדים לכל אחד מהמינים ובקלחם יבדילו ביניהם כזיוסיפו
 יוד על שמות התוארים כמו חבל לי ערירי או יצתי (מיכה ז ח) שוכני, ואני קורא
 ליווד הזאת יוד התואר אבל כל המדקדקים ישימום נוספות ואין הענין בן ומכני זה
 כתב הראש"ע על ורלון שוכני סנה כי לא יאמר שוכני על רגע אחד, הנה כבר הורה
 כי היוד בשוכני תורה על ההתמדה וכי שוכני הוא תואר או אולי אמר זה מלך כח
 הגורה, וכזה אני חושב ציודין שנאו צמגניה ומשפילי ומקימי ומושיני לפי שהם כולם
 תוארי הפעלות לבורת ית' יורה על השפע אלה הענינים מאתו ית' על ההתמדה, והאומר
 אלה היודין והדומות להם נוספות לא הבינו הענין הזה וכבר קרה בלשון העברי לקלורה
 אכלנו היום שלא ימלאו לכל התארים שמות מיוחדים וישתמשו בה בשמות הפועלים או
 הפעולים וזה במקומות רבים בכתוב בשמות הפועלים, עובר לבחור, הולך את חכמים,
 רובלת העמים, לעושה נפלאות, ומה גם בן הסולח לכל עוניבי הרופא לכל תחלואיכי,
 ובשמות הפועלים אדם עשוק, ברוך אתה צבאך, אורריך ארור ובחלה רבים, אמנם כשילקחו
 אלה השמות מלך שהם שמות פועלים או פעולים הנה מוננס גבדל ממה שיורו עליו
 כשילקחו מלך שהם תוארים כמו שהודעתוך, ולזה כתב הראש"ע על ופרעה חולם היה
 חולם ועל ורנקה אומעת היתה אומעת להורות כי אלה השמות לא ילקחו באן מלך שהם
 תוארים עד שיהיה נושא המאמר ופרעה חולם וכואו והנה עומד אבל הוא שם הפועל
 ופרעה נושא במאמר וחולם נאשו וכן ורנקה אומעת ולא ילקחו מלך היותם תוארים אבל
 מלך שהם שמות פועלים ולזה קשר בהם מלת היה אשר היא נכח על שמות הפועלים
 כי אמרנו ראובן הולך שם הפועל הנה הרלון בו שהוא עתה הולך או היה או יהיה.
 ומפני שהבינו חכמי ישראל ז"ל ההבדל הזה בין שמות הפועלים והתוארים הנה צמה שלא
 מלאו להם שמות נבדלים בכתוב הנדילו הם ביניהם בתוספת כון ויאמר גוזלן חומסקן

ש ע ר מו •

ש ע ר א ח ר מ מ נ ו •

כבר אמרנו בשער הקודם לשער הזה כי העברים מביאים הוא במספר הזכר כאשר למטה מעשרה ואומרים שלשה אנשים וארבעה וחשעה ועשרה אנשים וכי הם מפילים אותה ממספר הנקבה ואומרים שלש נשים, עשר נשים, שבע נשים, שבעה פרות והדומה לזה, כי נשים קבוץ נקבה והאחת ממנו שאיננו מלשונו אשה, וכן באחת משנים שנה, והאחת מפרות פרה, ואמרנו ג"כ בו כי הם משנים זה וכותבים הוא במספר הנקבה על הזרות מן המנהג אע"פ שהוא כעקר כאשר אמרו ושלשת נשי בניו (נחלזית ז יג) והאחת אשה כאשר אמרנו, ואמרו ומעלות שבעה (יחזקאל ט כו) ועוד על אבן אחת שבעה עינים (זכריה ג ט), ואת הכבשה ישלם ארבעתים (ז"כ ינ ו), ואומר הנה כי אמרו שבעה שופרות היובלים (יחזקאל ו ד), שבעה מזבחות (נמדכר כג), ואת הכירות עשרה (מ"א ז טג) והדומה להם איננו על הדעת הזאת, וזה מפני שהיה אחד המזבחות מזבח והאחד משבועות שבוע והאחד משופרות שופר והאחד מכיורות כיור בלשון זכר כתבו הוא במספר הכל על הענין והניחו בלשון [זכר], וכבר עשו עוד כזה במספר קבוץ הנקבה האחת אשר יקבץ על לשון הזכר כאשר קדם מדברנו בו כי הם מפילים הוא ממספר הקבוץ הוא מפני שהיתה האחת ממנו נקבה כאשר עשו באמרם שבע נשים (נחלזית ה ז), כי בעבור שהיתה האחת משנים שנה בלשון נקבה הביאו מספר השנים על הענין והוא לשון הנקבה והניחו לשון שנים והוא לשון זכר, וכן עשו בשבע שבלים (זס מ"א כג) מפני שהיתה האחת (לשון נקבה) וכראש שבלה ימלו (ליונ כד כד); אבל אמרם עשר ככרי כסף (מ"ב ה ח) הוא ראייה על שהם מביאים הככר בלשון נקבה.

נשלם ספר הרקמה

בעזרת הנותן עצמה

ויש בו ארבעים וששה שערים

וכלם על הסדר מסודרים.

(כ"ב כ"י ספרים).

נשלם החלק הראשון ממחברת הרקדוק הנקרא ספר הרקמה.

(כ"ב כ"י ספרים).

אלה שמות הטעמים: אשרי האיש, חור. לא הלך, רחק. בעצת, רחק. כל חוסי נצח. מושיב, חקף. ישועה, טרף. לדור, פזר. לדור, שפר. למנצח, נתק. ילדתיך, מתח. קומה, ניה. ואשמרה, כחם. לא עמד, אחנחה. אל חק, כתר. ותפשו, סלק. אשרי, גור. למנצח, זכר. הנה זאת, פרק: (כך כתוב עוד בשני כ"י של הרקמה בסוף אחרי שיר החתימה, ומזה נספדו שנין ר' יונה מחבר הדברים הללו הסתומים והחמוטים, גם אין זה דרכו לכתוב לשון קשה כזו בלי לכתרה יותר. והרובה להעמיק בשמות חזרים הללו אשר הכנה מהן כחליטן מזבזבות נכתיבה יערון למולן בהערה בס' תורת חמת דף 4).

(ע"א יב יט) אשר עקרו בן דן¹ וחסרו הגון ובנו השתי מלות מלה אחת כאילו היא בפני עצמה; והביאו עשתי על הזכר (ד"א יב יג; כד יב) כאשר הביאווה על הנקבה². ואמרו במספר הנקבה עשתי עשרה יריעות (זמות כו י) בכתיבת ההא באחרונה על המנהג במספר הנקבה, ואמרו במספר הזכר בעשתי עשר חרש (דנ"ס יג) בחסרון ההא על המנהג במספר הזכר ובטחו מן הספק במלה הזאת בעבור שכתבו ההא בסוף המספר לנקבה וחסרו ממנו לזכר.

ש ע ר מ ה •

בהודעת המספר •

כאשר חודיע מהאחד עד עשרה חסמוך המספר אל הספור וחבא ההודעה על הספור כאשר נאמר שני העומר לאחר (זמות יו כג), ועמדו שני האנשים (דנ"ס יב יז), והמולג שלש השנים (ע"א ז יג), וארבע הידות (נרשזית מז כד) שבע השבלים, שבע הפרות (זס מ"א), שש השעורים (רות ג יח), לחשעת המטות (נמדנר לד יג), את עשרת השבטים, ועוד עשרה השבטים (מ"א יא לא לה) כאשר היחה המלה קודם ההודעה, ואמרו עשרת כסף (זופטיס יז י), עשרת הדרכים (דנ"ס ד יג) ועוד שבעה שקלים ועשרה כסף (ירמיה לז ט) סמוכים בענין לא אשר יושמו שם אחד הביא ההודעה במספר השני כאשר נאמר שנים העשר איש (יחזע ד ד), והוא בשנים העשר (מ"א יט יט) כי הרכבתו איננה גמורה, ואם חרצה תביאנה על המספר הראשון לדמותו אל מה שהרכבתו גמורה כאשר נאמר ובשנה האחת עשרה (מ"א סוף ו), ואם חרצה תביאנה על הספור ולא תביאנו על המספר כאשר נאמר ואת שחיים עשרה האבנים (יחזע ד כ); וכאשר חגיע אל עשרים וזולתו מן הקשרים תביאנו על הספור כאשר אמרו עשרים הקרשים (זמות לו כד), את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה (זמות ט כה), שלשים הכסף (זכריה יז יג), ואם חרצה תביאנה על המספר ולא על הספור כאשר נאמר שנת החמשים שנה (ויקרא כה י). וכאשר חגיע אל מאה תביא ההודעה על הספור כאשר נאמר למאת הככר (זמות לח כז) ואם תכיר תביא ההודעה על ההכרה כאשר נאמר ויהי מאת ככר הכסף (זס), וכאשר תעטיף מספר על מספר וחרצה להודיע, חודיע המספר הראשון בלבד אם חרצה ותעטיף השני בלא הודעה כאשר נאמר יום האחד ועשרים (זמות יב יח), ואם חרצה חודיע כל המספרים כאשר נאמר ואת פדויי השלשה והשבעים והמאתים (נמדנר ג טו), ואם חרצה חודיע הקצת מבלתי הקצת כאשר נאמר ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים (זמות לח כח), את החמשים ומאתים איש (נמדנר סוף יז), ואפשר שלא יודע זולת המין המוכר בו בלבד כאמרו אלף ומאה הכסף — וישב את אלף ומאה הכסף (זופטיס יז ט).

¹ והוא זמזון שכל ערך (זופטיס יג ז לעיל 151). ומלינו עוד זס עלם זפני עלמו וכני חולם נדן (ד"א ז יז) כלתי מורכב מן בן דן.
² והשיג על זה רד"ק ואמר כי לא נכחו דבריו כי עלתנו המלה במספר הזכרים והיה ראוי להיות נזכר עשתי עשר והרש"ע נלחם מ"ב משיג על ר"י גם כמה שזמר על שתי עשרה, כי אחד קודם לשנים וזה הפך הכתוב מכן עשרים שנה ומעלה"; וראה עוד במקנה חנרס מפילה כ"ו.

אם קבוץ או לשון שהוא מיוחד לקבוץ כאשר אמרו שני אנשים עברים נצים (זמות ז), שלשה גביעים (זס לו יט) וארבעה אנשים (מ"ג ח ג) חמשה אנשים, חשע שנים, שנים עשר שנים, ורחב עשרה אלפים (יחזקאל מח יג), חמשה בקר וארבע צאן (זמות סוף כח), ושתי צאן (יזעיה ז כח), שני רכב סוסים (מ"ג ז יד), כי רכב שם לאחד וליותר מאחד מן המרכבות כאשר עתיד להחבאר זה בשערו מספר השרשים, וממה שבא עליו רכב שם לקבוץ אמרו ועשרה רכב (מ"ג ז יז) הוא שם לקבוץ כמו חמשה בקר ושתי צאן, אלא שכבר אמרו שני העמר (זמות יו כג), שלשת הנפת (יחזע"י יח), ורחב עשרה אלף (יחזקאל מה יח) ועשרה הכסף (ירמיה לז ט), עשרת כסף (זופט"ס יז י), ארבע רבוא, שתי רבוא (נחמיה ז טו עב) בלשון מאוחד* (ויתכן לאסוף שני רכב סוסים (מ"ג ז יד) עוד על אלה, וכן ועשרה רכב (זס יג ז) על שלא יהיה שם לקבוץ רק לאחד, ויתבאר לך זה בשערו מספר השרשים. והחו באמרו הנפת תמורת הא, וקבוצו כל נפת דאר (מ"ג ד יח). ומה שאחר העשרה עד העשרים ואחד, העשרים עד התשעים, יש שיהיה מאוחד על דרך ההכרה למין כאשר אמרו אחד עשר יום — בעשתי עשר חדש (דנכ"ס ח ז), לשנים עשר שבט (זמות לו יד), שנים העשר איש (יחזע"ד ד), ושתיים עשרה מצבה (זמות כד ד), ובארבע עשרה שנה (נחמיה ז יד), חמש עשרה אמה (זס ז כ), חשע עשרה שנה (זס יח כה) חשע וששים שנה (זס ס כו), עשרים קרש (זמות כו יח), שנת החמשים שנה (ויקרא כה י); ויש שיהיה מקובץ על אמתת המספר ואם יהיה להכרה כי הם מכירים בקבוץ כאשר אמרו הבשילו אישכלותיה ענבים (נחמיה ז י) ואמרו ענבים הכרה, ואמרו ועשרת אלפים כרים חטים ושעורים עשרת אלפים (דה"נ כו ה) אמרו כרים הכרה למספר ואמרו חטים הכרה למין, ועקר ההכרה להכיר הקבוץ באחד כאשר זכרנו כבר [להכרה כמו אזור עור (מ"ג ח ט), מלא חכמה וכליל יופי (יחזקאל כח יב; כ"ב נגליון ס"ג)] וכמו שנאמר ארבעה טורי אבן (זמות לו י) והכיר הקבוץ ר"ל טורים באבן והוא אחד; ואמרו במה שהכר ממה שאחרי העשרה עד התשעים בקבוץ עשתי עשרה יריעות (זמות לו יד), שנים עשר אנשים, שחים עשרה אבנים (יחזע"ד ז ג), עשרים קרשים (זמות לו כה). וכן יאוחד מה שאחרי המאה ויקובץ אמרו מאה שנה (נחמיה יח י) מאת ארנים למאת הכר (זמות לח כז), מאה אלף (מ"ג ג ד); ומה שאחרי האלף גם כן מאוחד ומקובץ אמרו אלף גפן באלף כסף (יזעיה ז כג), עשרת אלפים איש (זופט"ס ח ד), כי אלף שנים (תהלים ל ד), מאה אלף כרים ומאה אלף אילים (מ"ג ג ד) ודעתם בהשתמשם במאת אלף (נמדנר ז ט) בסמיכה ומאה אלף בלא סמיכה הוא דעתם בהשתמשם בעשרת הכסף (זופט"ס יז י) בסמיכה ועשרה הכסף (ירמיה לז ט) בלי סמיכה.

ודע כי העקר באמרם עשתי עשרה הוא על שתי עשרה, כלומר המספר אשר קודם שתי עשרה והוא כנוי לאחת ר"ל שענין עשתי עשרה הוא ענין אחת עשרה והסרו הלמד להקל ואמרו עשתי, ואמתתו להיות מספר לנקבה בלבד וכאשר חסרו הלמד ובנו שתי המלות מלה אחת שמוה במעלת מלה בלתי מורכבות כאלו היא מלה בפני עצמה כאשר עשו באמרם את ירובעל זאת כדן

* מאוחד ל' יחיד ונצני כ"י כתוב בכל הפרק מאוחד.

שלא כמשפטו. ואם יאמר אומר ולמה לא גורו משנים שם במקום עשרים?
 התשובה שאם היו רוצים זה היו צריכים לחסר סמן המשנה ממנו ולהשיבו לאחדות
 ולא בא לעולם מתאחד, והמנעם ממנו אם כן כמפני דחק. וכאשר חוסיף על
 העשרים אחד ומעלה או אחת עד הקשר השלישי ואשר אחריו מן הקשרים
 תאמר וביום עשרים וארבעה הוה (נחמיה ט ט), בעשרים ואחד (חגי נ), בעשרים
 וארבעה לחשיעי (זס ז י), ביום עשרים וארבעה (זכריה א ו), בעשרים ושבע
 שנה (יחזקאל כט יז), בעשרים וחמש שנה (זס ט), כל מלכים שלשים ואחד
 (יהושע סוף יב) וכן עד סוף הקשרים; ואפשר שיפרידו קצת המספרים מקצתם
 כאשר אמרו ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, ושלושים יום
 ושלושת ימים וששים יום וששת ימים (ויקרא יב), ואפשר שיעטפו הרב על המעט
 כאשר נאמר בשבעה ועשרים יום לחדש (נחמיה ח יד), חשע ועשרים שנה
 (זס יא כד), שתיים ושלושים שנה (זס יא כ), שבע ושלושים ומאה שנה (זמות
 ו י), ואהרן בן שלש ושמונים (זס ז ו); ואפשר שיפרידו בין אלה המספרים גם
 כן כאשר נאמר שבע שנים וארבעים ומאה שנה (נחמיה טו כח). ואם יאמר
 אומר למה לא בנו אחד ומה שאחריו מן המספרים עם עשרים ויושמו שם אחד
 כאשר עשו באחד עשר והדומה לו? נאמר כי נמנעו מזה בעבור סימן הקבוץ
 אשר באחד משני המספרים כדי שלא יהיה השם משחנה, אבל אחד עשר
 והדומה לו על אשר לא היה בו סימן לקבוץ לא היה זה רע בעיניהם ושמוהו
 כמו אביעזר ובית אל ובית לחם; ואם יטען עלינו טוען בשנים עשר, התשובה
 שלא יכלו לחסר סימן המשנה ממנו והיה שם השם אל האחדות, וזה מה שלא
 דברו בו, הקלו זה בו לברו אבל אפשר שיחסרו אחת משתי החוספות אשר הם
 סימן המשנה והוא המם ואמרו שני עשר איש (יהושע ג יב); שתי עשרה אבנים
 (זס ז ח), ואין זה על דרך הסמיכה אך להקל כאשר הקלו זה במי המרים
 (נמדבר ה כד), משכימי בבקר (יעקב ה יא) וזולתם, והיתה הקלות הנה יותר
 צריכה בעבור ארך השם. ואם יאמר אומר ולמה לא עטפו עליו (ר"ל כזיס עזר)
 כאשר עטפו בשנים ועשרים? נאמר כי רצו להיות המנהג בכל מה שיש למטה
 מן הקשר הראשון והשני אחד. וכאשר הגיע אל הקשר אשר אחרי העשרים
 יהיה ענינו בכל אשר יקבץ עמו מן המספר בענין העשרים אלא שגזרתו משלשה
 מפני שהוא לשלש המעט שבקשרים*) וכן מה שאחריו עד חשעים; וכאשר חגיע
 אל הקשר אשר אחריהם יהיה לו שם חוץ לשמות האלה כי מעלתו מעלת שלשים
 מאשר לפניו וארבעים והדומה להם ותאמר מאה ולא תגזור לו שם מעשרה שלא
 ידמה לעשרים ואמרך מאה שנה והוא סמוך בענין אע"פ שאיננו סמוך בלשון,
 ואפשר שייסמכהו בלשון כאשר אמרו מאת שנה (נחמיה כה ז); וכאשר חגיע
 אל הקשר השני אחרי המאה תאמר מאתיים. והיתה ההקשה במאתים שתי
 מאות וקצרוהו, וכאשר חגיע אל הקשר השלישי ומעלה תאמר שלש מאות
 וארבע מאות עד חשע מאות, וכאשר תעבור החשע מאות חגיע אל קשר יהיה
 לשונו משונה ותאמר אלף.

ודע כי מה שאחרי השנים אל העשרה מן הספורות לא יהיה על הרוב כי

(*) ר"ל המעט שבקשרים הוא מספר העשרה והוא תזולג יהיה שלושים, ומפני שלוש
 זה יכנה שלושים ען שלשה.

דלתים ובריה וגם כן ושתי דלחות, וכאמתיים (נמדנר ט"פ לז) וגם כן שתיים אמות (יחזקאל טג יד), ומפני שחפסו עליו בזה הבאתי רוב הדברים האלה לעזור לבעל ההלכות. ובעבור שהיה המשנה קבוץ באשר אמרתי לפני, היה קל בעיני העברים לשמש בלשון המשנה בקצת המקומות בקבוץ כאשר נאמר שבעה עינים (זכריה ג ט), שש כנפים (יזעיה ו ז) לקחנו לנו קרנים (עמוס ו יג), ונעקש דרכים (עזלי כז יח), בעצלותים ימך המקרה (קהלת י יח) ונסב חומה ומגדלים דלתים ובריהים (דב"ה יד ו), ומים, ושמים וזולת אלה מן הקבוצים.

ודע כי בא ההא במספר הזכר בפחות מעשרה אע"פ שהיא אות הנקבה איננה על דרך בואה לנקבה בכמו הלכה היא (ירמיה ג ו), האמרה בלבכה (יזעיה עז ח), כי אם היה כך היה המספר לשון הנקבה נופל על הזכרים, וזה מה שלא יתכן, אך באה הנה כבאה בבבילה ההוא (נרמזית לז כז) והדומה לו ממה שזכרנוהו כבר (לעיל 39) ובמכשפה לא אחיה (זמות כז יז) שרוצים בו הזכר והנקבה, אבל באה עליו ההא להגעה. ואם חפול המספר על הנקבה הפילוה בלא הא וחאמר שלש וארבע ועשר כאשר תאמר שמש וארץ, והיתה ההקשה לפתוב ההא במספר הנקבה ולהפילה ממספר הזכר, אך מפני שהביאוה במספר הזכר להגעה ולנחץ ראו להפילה ממספר הנקבה כדי שלא יתדמה בלשון אע"פ שכתובה במקומות מעטים במספר הנקבה על העקר, וזה באמרם לשלש אחיתיהם (זינכ ט ד), ושלש נשי בניו (נרמזית ז יג), ומעלות שבעה עולתיו (יחזקאל ט כז; לעיל 207). וכאשר תצא מהקשר הראשון (ר"ל מרמז המספר עד עשרה) תחבר אליו שם ממה שהיה בעקר המספר עד שתשיתוהו וחשימם שם אחד והוא אמרך במספר הזכר אחד עשר יום, שנים עשר יום, שלשה עשר, ארבעה עשר, עד תשעה עשר תכתוב ההא אשר הושמה סמן לזכר בתחלה וחסירה מן הסוף כדי שלא יתקבצו שני סמנין לנקבה בשם אחד אע"פ שאין ההא במספר הזכר לנקבה. ותאמר במספר הנקבה ויהי באחת עשרה שנה (יחזקאל לז), בשתי עשרה שנה (זס לז יז), שלש עשרה, עד תשע עשרה חסיר ההא מן ההתחלה כאשר היה בעקר המספר ותכתבנה בסוף על אמת לשון הנקבה ואמרו אחת עשרה ושתי עשרה, וקבצת בין שתי לשונות לנקבה בעבור השתנות השני סמנין ר"ל שהאחד מהם חז והשני הא רפה. ודע כי העקר היה באחד עשר ושנים עשר עד תשעה עשר להיות אחד ועשרה, ושנים ועשרה ושלושה ועשרה, ותשעה ועשרה, ומפני שהיה עקר המספר להיות שם אחד מורה על כל שלשה וארבעה וחמשה הרכיבו שני השמות האלה וישימום שם אחד וחסרו ואו העטוף, ועל כן לא נכתבה הא שנית בשלשה עשר וזולתו כדי שלא יתקבצו שני סמנין דומים בשם אחד; ואפשר שימירו הנה עוד ההא בחו כאשר אמרו בחמשת עשר אלף — מכל מחנה בני קדם (זופנים ס י) ואין התו הוו לסמיכה כי אין טעם לסמיכה הנה, אבל היא כתו ושכרת ולא מיין וזולתה. וכאשר תשנה המעט שבקשרים ר"ל עשרה, תגזור לו משמו מה שיש בו ראייה כי יצאת ממנו אל כפלו, והראיה עליו מה שישיגוהו מן התוספת ר"ל היוד והמם והוא אמרך עשרים, ושנותם תנועת העין ממנו הוא שלא במנהג בשאר הקשרים והוא שהם גזרו שלשים משלשה וארבעים מארבעה וחמשים מחמשה וכן עד תשעים והיו כדון שיגזרו משנים שם במקום עשרים ולא עשו אבל שנו העשרה, וכאשר שנו בעשרים המנהג בשאר הקשרים, שנו תנועתו להיות ראייה על באו

בענין לא בלשון, כאשר אמר ויהי כאיפה שעורים (רות נ יח) ולא נראתה הסמיכה בלשון אע"פ שהוא סמוך בענין. ויש שסומכים המספר הזה בלשון בהסמכו אל השמות הנראים, אמרו ארבעת ימים (זופטיס סוף יח), עשרת כסף (זס פ י); וממה שמורה על כי אמרם שלשה אנשים והרומה להם סמוך, אפרם את עשרת השבטים (מ"ח יח לה) כאשר אמרו את עשרה השבטים (זס יח לה) והם שניהם סמוכים, אלא שסמיכת האחד בלתי גמורה כי איננה בלשון; ואמרו עוד שבעה שקלים ועשרה הכסף (ירמיה לנ ט) וזה סמוך בענין, מבלי ספק גם כן שלשה אנשים והרומה לו סמוך בענין. אבל כאשר הם סומכים אלה המספרים אל הכנויים אי אפשר שלא תראה הסמיכה בלשון בהיפוך ההוא הו בהכרת, כמו שאמרו ויצאו שלשתם (נמדנר יד ד), אל הימין לארבעתם (יחזקאל ט י), ויפלו שבעתם (ז"כ כל ט), ואם יטעון עלינו טוען למנוע הסמיכה מן המספר הזה במה שאמרו שחים מערכות (ויקרא כד ו) שנים עדים (דברים יז ו), שנים חדשים (זופטיס יח לה), ולשנים האנשים (יהושע ו כג), פי שנים (דברים כ"ח, י"ז) שנים כרובים זהב (שמות כה יח), נדחה אותו באמרו גם כן על פי שני עדים (דברים יט טו), שני אנשים (שמות נ יג), שני כרובים (זס לו ו), שני חדשים (זופטיס יח לה) הסמיכה בהם נראית, ונאמר במם שנים עדים ומם שחים מערכות ומם שנים חדשים ומם שנים כרובים והרומה להם מה שאמרנוהו במם סיגים כסף ומם באילים השערים (לעיל 129) וזולתה שהיא דחוקה. ומשמושיהם וממנהיגיהם שידחקוה בסמיכה כאשר אתה רואה ושיחסרו אותה בזולת הסמיכה במקום הזה להקל כאשר חסרוה מן הרודד עמי תחתי (תהלים קמד נ) וזולתו כאשר קדם זכרו בזולת המקום הזה. ודע כי אע"פ שלשון המשנה והקבוץ ברוב דבריהם אחד לפי שכל משנה קבוץ כאשר אמרנו כבר, הם נוהגים בקצת דבריהם במשנה לשון הקבוץ, מורים בו כי הספור שנים מבלי שיוזכרו המספר, ואפשר שיתקבץ להם במספר ההוא הורות על המספר ועל המין כאשר התקבץ להם זה באחד, וזה בכמו אמרם הואל קח כברים (מ"ג ה כג), חמור חמרתים (זופטיס טו יו), רחם רחמתים (זס ה ל), מאתים לחם (ז"ח כה יח), שנתיים ימים (נחלזית מט ח), וטמאה שבועים (ויקרא יב ה), לירכתים ימה (שמות כו כז), ממחננים ועד ירכים (זס כז מנ), בין הערבים (זס יב ו), אלפים באמה (נמדנר ז פה), איש הבינים (ז"ח יז ד), והידים ידי עשו (נחלזית כו כג), יום או יומים (שמות כל כח), אמתים וחצי (זס כה יז), פעמים (נמדנר כ"ח), הזרוע והלחיים (דברים יח ג), חומה גבהה דלתים וברית (דברים ג ה), והראיה על כי דלתים הנה לשון משנה ואיננו קבוץ, שאחד חומה וברית, והוא ספור על כל מדינה כאשר נאמר כי נסגר לכוא בעיר דלתים וברית (ז"ח כג ז), אלא אפשר שיעובו השמוש במשנה הזה בקצת המקומות וישבו אל הקבוץ וזכרון שם המספר ואמרו ושתיים דלתות לדלתות (יחזקאל מט כד). ימים שנים (ז"כ ח) ובמשנה לשני ימים ולילה אחד (זנחיס נה), ונאמר וישימו לה ידים (מ"ג יח יו), כלומר שתי מערכות, ועוד והידים ידי עשו (נחלזית כו) ונאמר שתי ידות (שמות כו יז) וקבץ, ואלו היה אומר ידים לקרש היה נכון. ובדברי בעל ההלכות שני אלפים אמה (הלכות גדולות כ' עירונין) ותפשו עליו בזה אנשים מבעלי הרקדוק ואמרו אלו היה זה נכון לא אמר הכתוב אלפים באמה (נמדנר ז פה) מבלתי שני אלפים, וכבר הראינוך הכתוב שאמר אך אם יום או יומים בלשון המשנה ואמר גם כן ימים שנים בלשון הקבוץ, ובמקרא עוד

הוא והאחרת תו, תאמר ארץ וארצות וחרב וחרבות ולשון ולשונות ושנה ושנות
ימן עליון. (תסלים עו יח) (כ"י שני שנת דוד ודוד דברים לכ ז), ואפשר שיקבצו
בו קבוץ הזכר כאשר נאמר בקבוץ שנה אם עוד רבות בשנים (ויקלף כס נא),
ובקבוץ מכה מן המכים אשר יכהו ארמים (ט"ז ח כע); והיה סימן המשנה
והקבוץ אחד, כי כל משנת קבוץ, כי כאשר אחת שונה אחת מקבץ אחד אל
אחד, כאשר אם אחת מקבץ מספר אל מספר.

ודע כי כאשר תזכור האחד ותאמר איש או גבר או קבר או חרב או זולת
זה מן האחרים, כבר נקבץ לך כאחד ההוא הודעת המספר והודעת המין, וכאשר
תאמר שנים אנשים מרגלים (יהוה נ) או שלשה שרגים (כרשית מ י) או
ארבעה חרשים (זכריה ג ג) או הרומה לזה, לא נקבץ לך בשנים ולא בשלשה
ולא בארבעה ולא בזולתו מן המספר המין עם המספר*). ועל כן זכרת המספר
ואחר כך הכרת המין אשר אחת רוצה להגיד, כי המספר הזה גזור מן המין אשר
זכרת ותאמר שלשה אנשים, ארבעה חרשים (זכריה ג ג), והיתה החקשה שתאמר
אחד אנשים (כלומר אחד מן הסגים) כאשר תאמר שלשה אישים שלשה אנשים,
אבל בעבור שהיה אפשר שיזכרו איש ויקבצו בו שני הדברים ר"ל הודעת המספר
והמין, נאמר ויהי איש מהר אפרים (זופטים יז), איש היה בארץ עוץ (חייב ח)
מבלי שיזכרו עמו אחד, וכן אמרו אחד נפש מחמש המאות (נמדנר לו כח)
הוא חבנית קודם, ואין אמרו נפש תאר לאמרו אחד, כי העצמים לא יהיו חארים,
כי החארים חכונות והחכונות מקרים וכאשר יקדם החאר יהיה המספר חמורתי
וכאלו הוא עטף הבאור; וכאשר יקבצו אי אפשר שלא יזכרו המספר כי אין עליו
ראיה. ואפשר שיקדימו המספר ויאמרו שלשה אנשים, ששה אנשים, עשרה אנשים,
שחים מערכות (נמדנר כד ו); [ואפשר שיאחרו] אותו ויאמרו אילים חמשה;
עתודים חמשה, כבשים בני שנה חמשה (זס ז) ואין זכרון המספר הנה תאר
כאשר היה באמרם איש אחד כבש אחד תאר, כי אי אפשר בלעדיו כי אין ראיה
על הכמות הזאת כי אם בזכרו, אבל הוא הגדת המוחל בו ולא ישלם הדבר כי
אם בו; ואין דברי זה מונע משהיה בלשון הזה תאר ומתואר בזולת המקום הזה,
ר"ל בכמו אמרו וישב דוד בצקלג ימים שנים (ז"ג ח), כי שנים תאר לימים,
וההפרש בינו ובין אלים חמשה כי זה הלשון היה ראוי שיוציאוהו בלשון יומים
ועל כן היה שנים כדבר שאין צריך לו והיה באור לסמן המשנה, רק דברי
במקום הזה בלבד ובכמהו, אבל אמרם שלשה אנשים או ארבעה חרשים או
הרומה לזה מן המעט שבמספר (כ"י שני מן הכועס) הוא סמוך אל הספורות

(* אמר האפדי כ"ד: וראוי שתדע כי שמות המספרים כלם הם תארים וכן הונחו
קלתם נדמיונים שהתנארו אמנם זה ראוי שיונן במספר החמרי והם כל המספרים שהונחו
בכתוב לפי שזולתו על זה התוסף יורו על המקרה ונושאיו כי המספר הוא מקרה
לספור חלל המאמתיים והוא התואר חלל המדקדקים וגם חלל המאמתיים מלד הכח אשר
לספור על הספירה אמנם כשילקח המספר המוחלט הנה הוא גם למקרה לח סס התאר
וזה מוסכם בכל המספרים זולת האחד שחלקו עליו גדולו החכמים חס מה שזורה
עליו מהאחדות הוא מקרה לו הוא עין הנושא והרמזים ז"ל כתב במורה שהוא מקרה
וכשאמר עליו ית' נאמר שהוא אחד לא באחדות להרחיק המקרה מעלמו ית', ונראה בו
שלימות הדבוי עמנו כמו שאמר קדמון על שלילת החדוש, ויראה כי הרש"ע מהדעת
הזה זלזה כתב צפוד התורה ה' אחד, העטם לנדו, להודיע שכאשר יתאר עליו ית' אחד
לא יורה על המקרה ולזה אמר שבכונה זו לנדו שזלזה שלימות הדמיון.

בלשון נקבה בעבור הפעלה או תכונת הענין אמרו זאת אשר ללוים (נמדנר ח כד), החחת זאת לא יומח שמעי (ז"כ יע כז), ולא שח לבו גם לזאת (זמות ז כג), כי עשית זאת (נרלזית ג יד), בזאת אדע (זס מנ לב), בזאת אכרות לכם (ז"ל יא ז), בזאת יבא אהרן (ויקדל י"ג), יכרת ה' לאיש אשר יעשנה (מלכתי ניני), ויחשבה לו צדקה (נרלזת טו ו), ובה אדע (זס כד יד), כי לא היתה המלך להמית (ז"כ ג לז), כי מרה חתיה באחרונה (ז"כ ז כו), הלא היא כתובה על ספר הישר (יהזע י יג), ושמחיה חרפה (ז"ל יא ז), כי תועבה היא למצרים (נרלזית מנ לב), וישם אתה יוסף לחק (זס מז כו), עלי היו כלנה (זס מנ לו), למה זה אחם עברים את פי ה' והיא לא תצלה (נמדנר יד מז), ותהי חק בישראל (זפטיס יא לט) ר"ל הפעלה הזאת כלומר הליכות בנות ישראל מימים ימימה לתנות לבת יפתח; ותהי הכנס (זמות ח יד) כלומר תכונת הענין הזה ר"ל ענין הכנים כי המם הנה מורה על הענין כאשר הוא בריקס וחנם (לעיל 68), הנקלה בעיניכם (ז"ל יח כג) כלומר הענין הזה. וממה שאמרוהו בלשון נקבה בעבור האמירה, ודבר ולא יקימנה (נמדנר כג יט), על כן היתה למשל הגם שאול בנביאם (ז"ל י יב) כלומר האמירה הזאת.

ש ע ר מ ג •

הא כנוי הנקבה שאיננה במעמד •

דע כי ההא אשר היא כנוי הנקבה אשר איננה במעמד הפעול בה או הסמוך אליה היא נראית לעולם ר"ל מפיק רק במקומות הרפחה על הזרות כאמרו עונה בה (נמדנר טו לא), בחטאה בשגגה (זס טו כח) כתפי משכמה (ליוז לא כז), ועברתו שמרה נצח (טמוס א יא) חלא אתה בה (יחזקאל כד ו), ורחמה הרת עולם (ירמיה כ יז), ותחמרה בחמר (זמות ז ג), צדה אורה (ז"ל ככ), כל אנחתה השכתי (יזעיס כז כ), מיום עזבה את הארץ (מ"ז ח ו). וכבר נהג בדבריהם רפיות ההא אשר היא כנוי הנקבה אשר איננה במעמד הפעול בה בוולח המין הוה ר"ל בהתחברה עם פעל הנקבה החולף, וזה שפעלה אשר היא חולף הנקבה כאשר יתחבר בכנוי הפעול הנקבה התפך בו ההא לחו ותהיה ההא אשר היא כנוי הנקבה אשר איננה במעמד רפה שלא כמנהג, ואומרים צרה וחכלים אחזתה כילדה (ירמיה מט כד) ברפיות ההא, לו חיה רעה אעביר בארץ ושכלתה (יחזקאל יד טו) וכעסותה צרתה (ז"ל ח) וידו חלקתה להם בקו (יזעיס יז לד) ככל אשר צותה חמותה (רות ג ו). (רלס הנהגה נסוף הסנור).

ש ע ר מ ד •

זה שער המספר •

דע כי כאשר חשנה או תקבץ שם זכר אתה מוסיף שתי חוספות אחת מהן אות רפה והיא היוד והשנית מס או נוו, תאמר גבר גברים וגברין אם חרצה בהמיר המם בנוו, וקבר וקברים ומלך ומלכים ומלכין, למחות מלכין (מזלי לא ג); ואם חשנה או תקבץ שם נקבה בין שיהיה בו סימן הנקבה בין שלא יהיה, אתה מוסיף עליו גם כן שתי חוספות אחת מהנה אות רפה והיא

וכה תדבקין עם נערתי ושהוא רוצה בו הקוצרים יותר חוק בענין, ואפשר שיהיה חבי כמעט רגע (ישיה כו כ) מהשער הזה אלא שר' יהודה שם אותו שם, והוא גם כן בו טוב, אך אפילו אם הוא שם הוא במקום הצווי והמקור. וממה שנהגו המנהג הזה אמרם בקצת המקומות ^א בדבר עם הזכר כמו ^ב כרוב (יחזקאל כו יד), ו^א בדבר אלינו (דברים ה כד^ל) ומן הרומה לזה אמרו והנותרת מן המנחה (ויקרא נ ג) משפטו והנותר, אך מפני שהיתה שארית המנחה מנחה, הנהג מנהגה בלשון מפני שהיא קצתה, וזה ממה שנהגים הערב כמהו במקומות רבים; ומזה אמרם קטני עכה (מ"ח יב י) וקטן לשון זכר וספר אותו בלשון הנקבה כי הוא כנוי לאצבעו הקטנה והאצבע לשון נקבה כאשר נאמר באצבעו הימנית (ויקרא יד כז), אצבע אלהים היא (שמות ח טו); אע"פ שהחפץ באצבע אלהים מכה ונגע.

ש ע ר מא

ממה שנאמר בלשון אחד לזכר ולנקבה.

מזה אמרם גמל לזכר ולנקבה כאשר נאמר גמלים מניקות (בראשית לז יו) ואמרם חזיר לזכר ולנקבה וכן שפן וכן הארנבת וכן דג, ארבה, וכן חר וצפור אלא שאלה השנים לשון נקבה על כל פנים² בין שרוצים בו הזכר בין שרוצים הנקבה כאשר נאמר כל צפור טהורה תאכלו (דברים יד יח), ושתי חורים (ויקרא יד כג). ומן השער הזה רמזתם אל הזכר ואל הנקבה בלשון אחד הנער הלו (זכריה נ ח), הפלשתי הלו (ע"ח יז כו), השונמית הלו (מ"ב ד כה); ויש שמברילים בין שתי הרמזות בקצת המקומות כאשר אמרו מי האיש הלו (בראשית כד סה), בעל החלמח הלוה (ע"ט לו יט), הארץ הלו (יחזקאל לו לה³). וממה שדומה לשער הזה קראם שם לזכר ולנקבה בלשון אחד כאמרם לזכר צלפחד בן חפר (נמדנר כו נג) מיכיהו בן ימלה (מ"ט כג ט) ונאמר על הנקבה מיכיהו בן אוריאל (דכ"ג יג ט), וטהינה לצלפחד בנות (דכ"ח ז טו); ונאמר בזכר איש בן מעכה (מ"ט נ לט) ובנקבה מעכה אשת מכיר (דכ"ח ז יו) אבשלום בן מעכה (ע"ג ג ג); ועוד אמרם לזכר בני יצהר שלמית הראש (דכ"ח כג יח) ולנקבה שלמית בת דברי (ויקרא כד יח); ולזכר חנון בן נחש (ע"ג י ב) ושכי בן נחש (ע"ג יז כז) ולנקבה אביגל בת נחש אחות צרויה (ע"ג יז כה), וכמו זה קראם שם לנקבה אחינועם (ע"ח יד נ) אביגל בת נחש ואביטל (ע"ג ג גד) וזה בדבריהם הרבה.

ש ע ר מב

ממה שאמרוהו בלשון הנקבה בעבור הפעלה או תכונת

הענין או האמרה או הערה.

ממה שאמרוהו בלשון נקבה בעבור הערה אמרם ותהי ישראל (ע"ג כד ט) ותערך ישראל ופלשתיים (ע"ח יז כח) ותהי ארם (ע"ג ח ו), וממה שאמרוהו

¹ ונמסרת ג' אף לשון זכר, והשלישי הוא וחס ככה אף עשה לי (נמדנר יח טו).
² וכתוב בלשון זכר כלפור כודל על גג (תהלים קנח). ³ אכן כזו השתמשו גם לזכר גם לנקבה כמו עם זו ילתי לי, תלרנו טן הדור זו, גם זו רעה חולה, ועדתי זו אלמדס.

קמץ בעבור תוספת היוד. וכבר חסרו סמן הנקבה עוד מן אמרו כשגה שיצא (קבלת י ה) ר"ל שיצאה וחסר ההא והעתקה תנועת האלף אל הצדי כאשר עשו במשרח את המלך (מ"ל ח טו) אשר עקרו משרחה, והוא המאמר בועשת את התבואה (ויקרא כה כח) והרצת את שבתחיה (זס כו לד), אלא שבמלות האלה ראייה על הנקבה בשנותם בנינם. וכבר הנהיגו קבוץ הנקבה מנהג קבוץ הזכר בכמו אמרם אנה המה מולכות (זכריה ה י), ויגרשו — וישק את צאנם (זמות נ י), ויעש להם בתים (זס ח כ), את מקנה אביכם (נחלזית לו ט), בכזבכם לעמי (יחזקאל יג יט), ישפטו אותם (יחזקאל כג מה); ויש שמקבצים הנקבה האחת אשר בה סמן הנקבה על לשון זכר כמו שנה ושנים, ומכה מן המכים אשר יכהו (מ"כ סוף ח), שער הפנה (מ"כ יד יג) שער הפנים (זכריה יד י), ושבע השכלים הכריאות (נחלזית טו ז), מאלמים אלמים (זס לו ז) בקבוץ אלמה כאשר זכרנו בזולת המקום הזה (לעיל 125); ודומה לשער הזה מה שמביאין אותו העברים בלשון זכר במה שאין לו דעת מן הנקבה ובלכר מה שאין נקובתו אמיחית ר"ל מה שאין לו רחם, מזה אמרו השמש יצא (נחלזית יט כג) ונאמר שמש זרחה (נחוסג י), ונאמר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים (מ"ח יט יח), ונאמר בתורה כי אש יצאה מחשבון (נמדכר כח כט) ובירמיה כי אש יצא מחשבון (טח מה), ונאמר עוד תאכלהו אש לא נפח (ליונ כג כ); ונאמר ארץ בלשון נקבה, והוא הגובר עליה, והארץ היחה תהו ובהו, ובלשון זכר ולא נשא אותם הארץ (נחלזית יג ו), נעתם ארץ (ישעיה ט יט), ועוד שרץ ארצם צפרדעים (תהלים קה ל) כי הוא מן ההפוך כאשר זכרנוהו (לעיל 211) ועוד מארץ אחד (יחזקאל כח כד), ויחגעש וחרעש הארץ (ז"כ כג ח). — ועוד ומעלות שבעה עולותיו (יחזקאל ט כו וטלוי ומעלות זנע כמו נפסוק כג).

ש ע ר מ •

ממה שנהגו בו הזכר מנהג הנקבה •

יש שנוהגים העברים הזכר מנהג הנקבה בקצת הלשונות, נאמר חמים אחה בררכיך מיום הבראָה (יחזקאל כח טו) כלשון הנקבה שוה, ועוד ועדתיו וחקיו אשר צוך (דברים ו יז), כשמעתו ענך (ישעיה ל יט), מה ענך ה' (ירמיה כג לו), והוא שכף הכנוי בדבר עם הזכר מונעת ך והיא בדבר עם הנקבה מעמדת בשבא ך ונהגו הזכר הנה מנהג הנקבה, וכמהו אצלי פור עצמת חנך (תהלים ג ו) אלא שהיא מקצרת ואמתתו החונה עליך, וכמהו אִיִּךָ בנוח הכף בדבר עם הזכר והוא בדבריהם רב ונודע משיצטרך אל יִי. ומן השער הזה עוד אמרו והנה באו — לקחי חטים (ז"כ ד ו) משפטו המה והומרה המם בנון, וכמהו דרך הנה פניהם (ירמיה נ ה) ר"ל המה ויש בו הסתר דבר והשעור דרך המה שמים פניהם, וכמהו עוד לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל הנה (זכריה יג יב) ובמקם המה כלומר אנשי העיר וזה הפך אמרו בנקבה אנה המה מולכות (זכריה ה י) וכבר בארנו ענין אשר לא מבני ישראל הנה במה שזכרנו קודם לזה (187); ועוד הלהן תשברנה הלהן תעגנה (רות ח יג), עשיתן חועבה (יחזקאל לג כו) כאשר קדם זכרו, ועוד בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן (רות ט ט), ויתכן שחתייה הנונין האלה תמורת הממין, ויתכן שהוא רוצה באמרו אתריהן מה שקדם מאמרו

לקאת מדבר הייתי ככוס חרבות (תהלים קנ ז), וכמהו עוד אמרו ואסיר אתהן כאשר ראיתי (יחזקאל יז כ) המשפט בו ראית בנח התו כי הוא דבור עם הנקבה ר"ל ירושלם ורוצה באמרו אתהן סדם ושמרון, רק הרבה פעמים כותבים היוד הזאת ואין בוטים בה¹), אבל כאשר יחברו הלשון הזה ר"ל לשון הדבור עם הנקבה עם כנוי הפעולים מקיימים היוד במכטא, נאמר לא במחחרת מצאתים (ירמיה נ לד), ונתחיהו לפניהם (יחזקאל יו יט), וישתוה גם כן זה הלשון עם לשון המדבר על עצמו כאשר אמר הרגתים באמרי פי (הושע ו ו), והשמות יהו לאות (יחזקאל יד ח), ואם היה הכנוי נפרד היה לא במחחרת מצאת אותם, יתת אותם לפניהם בנח התיו מכל אחד מהם; ויש שיפילו מכמו זה היוד בקצת המקומות וישתוה לשונו עם לשון הזכר המדבר כאשר אמרו המדבר אליך והבאתו אלי (ז"כ יד י) והשתוה הלשון עם לשון הדבור עם הזכר ר"ל והבאתה אל חוך ביתך (דנריס כל יב), ועוד משבעתך הזה אשר השבעתנו (יהושע נ יז) שככה השבעתנו (ז"כ ה ט), ועוד בחלון אשר הורדתנו (יהושע נ יח) ודמה ללשון הארמית די מלח מלכא הודעתנא (דניאל נ כג).

ש ע ר ל ט •

ממה שנהגו בו הנקבה מנהג הזכר •

מאשר נוהגים בנקבה האחת מנהג הזכר האחד ומביאים אותו מבוא, מפילים ממנו סימן הנקבה כאשר עשו בכי יהיה נער בתולה (דנריס כב כג), והיה העלמה (נלגזית כד מג), אשר הביא שפחתך (ז"כ כה כז), ובא אלה לפני מזבחך (ט"ז ח לא), פלגש כלב מעכה ילד שבר (זכ"ח ז טח לעיל 111), אשר השבעתנו (יהושע נ יז) בשלשה מקומות (נ זיהושע זס ומד נז"ה ה ט), ויאמר עוד משבעתך הזה (זס) בלשון הזכר, ככל התורה — אל תסור ממנו (יהושע ח ז) והם ששה במקרא נאמר בהם ממנו במקום ממנה זכרם המסורת²), ותעשי הרעות ותוכל (ירמיה ג ה) המשפט ותוכלי, וחקריבי ימך ותבוא עד שנותיך (יחזקאל כב ד) במקום ותבואי, והיתה צעקה — אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא חסף (זמות יא ו), והבאתה את המנחה אשר יעשה (ויקרא נ ח) בהביא הפעל בלשון זכר והוא למנחה. וממה שנהג המנהג הזה אמרו החצר הפנימי (יחזקאל מג ה) במקום הפנימי, אלא אם יאמר כי החצר הנה בלשון זכר כאשר הוא באמרם בחצר העליון (ירמיה לו י), אל בית הנשים שני (חסתר נ יד) ר"ל שנית, וכמהו מדה שני (נחמיה ג ל), ושם השני צלפחד (דה"א ז טו) רצה השנית כי הוא שם אשה בעבור אמרו ומכיר לקח אשה — ושם אחתו מעכה ושם השני צלפחד ותהינה לצלפחד בנות, ואמר אשה הנה במקום נשים, ואמרו לחפים הוא במקום מן חפים והם שתי משפחות ואמרו אחתו הוא במקום אשתו (לעיל 16; 180). וממה שחסר ממנו גם כן סמן הנקבה אצלי אמרו יצא לחפשי לחפשי ישלחנו (זמות כל ז כו) השעור בשניהם לחפשיה, ויתכן שתהיה היוד נוספת על לחפשי³) וכאשר הוסיפו היוד נרחק החולם ושכ

¹ והן נ"ג טל"ן כתיבין ולא קריין, מסורה ריש מלכים.
² מסורה כפ' לו (ו ח) ונמסרת לשופטים יח נדפס נטעות ה' וז"ל עזה כמו שהגיה המ"ג.
³ והראוי לתופש ע"מ קודש וחודש והוא זס דנר ולטעם הראשון לחפשיה הוא תואר הפעולה ולרש"ע נאו שנים מזרמים והאחד היה מספיק והוא תואר השם.

וכפחחיהן (עס מז יח). ויש שיוסיפו על הנון הזאת הא כמו קצב אחר לכלהנה (מ"ח ז לו), את גויתיהנה (יחזקאל ח יח), אשר נשא לכן אתנה (עמות לה כו) ותוספת ההא הזאת על אותן אותהן או שיהיה אותהנה יתכן גם כן. ואפשר שישמו כנוי קבוץ הנקבה כל שכן אשר איננה אמתית בכנוי הנקבה האחת אמרו רק בחטאות ירבעם בן נבט (אמרו רק) אשר החטיא את ישראל דבק לא סר ממנה (מ"ג ג ג) ועוד וילכו בני ישראל בכל חטאות ירבעם אשר עשה לא סרו ממנה (עס יז כג). וכנוי קבוץ הזכרים המדבר בהם ס כמו אמרתם הרגתם עשיחם עמדתם ידעתם, ואפשר שימירוה בנון כמו עמדת על חרבכם עשיחן חועבה (יחזקאל לג כג) וזה הכנוי לנקבה כמו מדוע עשיחן הדבר הזה (עמות ח יח), בילדכן את העבריות (עס ח יו) ואתן צאני (יחזקאל לד לח), למה זה עובחן (עמות כ כ); ואפשר שיוסיפו ההא כמו ואתנה ידעתן (עס לח ו), כסתותיכנה, ונפשות לכנה תהיינה (יחזקאל יג יח כ); ויש שימירו הנון הזאת במס כמו מקנה אביכם (נחלשית לח ט) בכובכם לעמי (יחזקאל יג יט). ואם יתקבץ הזכר עם הנקבה יגבר הזכר על הנקבה כאשר נאמר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם (נחלשית לב) ונאמר בנקבה בלבד ואסיר אתהן (יחזקאל יו כ), אבל אמרו חנה את נשי וילדי אשר עברתי אותך בהן (נחלשית ל כו) רצה הנשים לברך כי העבודה לא היחה כי אם בהן לברך.

וכאשר הצוה הנקבה האחת תוסיף יוד לנקבה על צווי הזכר ונהג השער כולו על זה ולא היה הפרש בצווי הנקבה הנלקח מן הפעל הקל בין מה שהצווי ממנו לזכר פעיל בואו המשך ובין מה שהצווי פעיל זולת ואו וכלו הוא פעיל כי אם בעמידה והפסק הדברים כי אפשר שיהיה הצווי בו לנקבה ממה שהצווי ממנו לזכר פעיל פעילי, אמרי לי אחי הוא (נחלשית כ יג), שמעי בת וראי והטי אונך ושכחי עמך (תהלים מה יח), הסבי עיניך (ע"ה ו ד), עמדי נא (יזעיה מז יב), כי הצוה הזכר מזה תאמר אמור שמע הטה הסב ואחה מוסיף יוד בצווי הנקבה; ואם הצוה קבוץ הנקבות תוסיף נה על בנין צווי הזכר, אמרו שמענה נשים — ולמדנה בנתיכם (ירמיה ט יט), חגרנה שקים ספרנה (עס מט ג), לכנה שבנה — קראנה לי מרא (רות ח), אל שאול בכינה (ע"ה ח כד), ואפשר שיהסרו ההא כאשר נאמר שמען קולי (נחלשית ד כג) הניעו העין מפני שכבד להקבץ שני נחים, ואמרו קראן לו (עמות כ כ) בא הצווי הזה על בנין צווי הנקבה האחת והיה משפטו להיות קראו ברפיות האלף כאשר אמר קראנה לי מרא; ואמר צאינה וראינה (ע"ה ג יח) בהנעת האלף להצטר הדברים*), ואפשר שיהיה בנוי על לשון הצווי לנקבה האחת.

ודע כי תו המדבר בו הזכר מונעה לעולם בקמץ, נאמר ושמרת ועשית והלכת, ואמרת, ואם חדבר עם נקבה חניח החו כאשר נאמר אסרף לה' (תהלים יו יב), ואמרת בלבבך (יזעיה טט כח), עד לא שמח אלה (עס מז ז), וזכרת את דרכיך ונכלמת (יחזקאל יו סח) זה הוא רוב דבריהם, ואפשר שיוסיפו על החו הזאת יוד וישתוה לשונו עם לשון המדבר נאמר דמיתי בת ציון (ירמיה ו ב) כי הוא דבור עם הנקבה ואלו היה בא על המנהג היה דמית בנח החו אבל הוסיפו יוד לנחץ לשון הנקבה ולבארו ודמה לדבר המדבר על עצמו דמיתי

(* כי מן הרחוי צאנה נרפיות האלף והניעה להשוות העלה אל ורחינה.

על לשון זכר ולשון נקבה כמו הר אשר יקבץ על הרים והרות (עמוס א יג כדעת ר' מנחם ולא כדונט) ויער על יערות ויערות (מהלים כט ט) ונהר על נהרים ונהרות, וקרדום על קרדומים (ע"א יג כח) וקרדמות (ירמיה מו כז); אבל קבוץ הנקבה הוא ות כמו אתון אתונות וארץ ארצות וקשת קשתות; ואפשר שיקבץ על לשון הזכר כמו רגלים וידים ועינים ופעמים, רגלי עני פעמי דלים (ישעיה כו ז), עזים מאחים (נחלזית לז טו). ואם יהיה בנקבה האחת הא הנקבה הם ברוב דבריהם מואסים לקבץ אותה עם ות אשר הנה סמן קבוץ הנקבה ומחסרים אותה על מאסם הקבץ שני סמנים לנקבה כאשר נאמר בקבוץ שנה שנות ימין עליון (מהלים עז יח) ובקבוץ חלה על חלות לחם (ויקרא ז ג), ובקבוץ שפחה שפחות, ושרה שרות, ושרה שדות, והחקשה באלה הקבוצים שנתות בהפוך הא שנה חו וחלחות ושפחות ושרחות ושרדות; ואפשר שידברו בקצתם על ההקשה כאשר נאמר בקבוץ שפה שפחותיו שושנים (ע"כ ה יג), ואמרו חקו אשפחות (איכב ד ה) והוא קבוץ אשפה מאין ספק וכן דברו בו רבותינו ז"ל, וכבר אמרו מאשפות ידים אביון (מהלים קיג ז) על החסרון כמנהג, ודגשות חו אשפחות שלא כהקשה אבל על דעתם בוולתו מן הקבוצים כמו מטעמים ומרבהים והדומה לזה. ודע כי כנויי קבוץ הזכר אשר איננו נמצא המחובר עם השמות המקבצים קבוץ הזכר הוא הם כמו ראשיהם רגליהם ידיהם עבריהם גמליהם, ואפשר שיוסיפו אחרי המם הא כאשר נאמר ואל אליהמה לפנימה (יחזקאל מ טז), ואפשר שיחסרו ההא וישימו הכנוי הזה מן חלב זבחימו (דברים לז לח), יהוו פנימו (מהלים יח ז), נסיכמו נדיבמו (זס פג יז), הרס שנימו (זס נח ז). ואם יתחבר עם השמות המקבצים בות יהיה מן כמו ידוחם (מ"א ז לג), וגנחותם מלאות עינים (יחזקאל ח יח) בהרכבתם (זס יו ט) בשדתם (נחמיה יח כה), למשפחותם; ויש שיהיה הם כאמרו שקוציהם ותועבותיהם (יחזקאל יח כח) את גויחיהם (זס ח כג) שדותיהם ליורשים (ירמיה ח י), ויחרגו ממסגרותיהם (מהלים יח טו), למשפחותיהם יצאו (נחלזית ח יט), וכתחו חרבותיהם לאתים וחניתותיהם (עיכב ד ג); אבל כנוי קבוץ הזכר המחבר עם השמות הנפרדים או עם הפעלים הוא מן בלכד כמו וה' בראשם (עיכב ד יג), לשונם, צאנם, בקרם, ארצם, ויושיכם לנצח (איוב לו ז), אשר גאלם (מהלים קז ז); ויש שיוסיפו עליה ואו ואומרים ענקתמו גאווה (זס עג ז), חלבמו סגרו פימו (זס יז יח), הרס שנימו בפימו (זס כז ז) שיתמו נדיבמו (זס פג יז) רצוני שיתמו, תהמת יכסימו (זמות טו ה). ואם יתחבר הכנוי הזה בוולת השמות והפעלים יהיה גם כן מן כמו להם, לברם, אותם, כלם, ויש שיהיה הם כמו כקוץ מונד כלם (זס כג ו), ישפטו אותהם (יחזקאל כג מה) המם הזאת חמורת הנון כי הוא מספר על הנקבה ובא על לשון הזכר. וכנוי קבוץ הנקבה אשר אינם נמצאות במעמד נון כמו ושמותן אהלה (זס כג ד), בלכתן — לארבעתן (זס ח יז), ויושיען (זמות נ יז) והוא השער, ויש שימירו הנון הזאת במם כמו ויגרשום — וישק את צאנם (זס ולזה לעיל 113), ועם האמהות — עםם אכבדה (ז"כ וכז), הנה בתל הכחולה ופילגשהו אוציאה נא אותם וענו אותם (זופטיס יט כה); ויש שיוסיפו על הנון כמו לכדנה (נחלזית כח כט) אל קרבנה (זס טח כח) כלנה (זס עכ לו) ויש שיהיה הן כמו לכדהן, עליהן, וגויותיהן וכתועבותיהן (יחזקאל יו טז), וברא אותהן, (זס כג טז), הם ישפטו אותהם (זס כג מה) במם חמורת הנון, ותזנינה במצרים בנעוריהן (זס כג ג) וכל מוצאיהן וכמשפטיהן

ואם תספר על קהל הנקבות אשר אינם נמצאות תאמר הצדקנה סמך (יחזקאל יו כג), ותרכבנה — ותלכנה (נרלשית כד סא) ותבאנה ותדלנה וחמלאנה (שמות כ יו) ויתקבצו שני סמנין לנקבה ר"ל התו אשר היתה סמן לנקבה בספור על הנקבה האחת והגון וההא אשר המה סמן קבוץ הנקבה; ואפשר שיספוק להם בסמן הנקבה בתו לברה ושמו סמן הקבוץ הואו אשר היא סמן קבוץ הזכר והסכימו בלשון הנקבה על התו לברה כאשר נאמר ואלמנותיך עלי חבטחו (ירמיה מט יח), והקברו עצמות (יחזקאל לו ז), גרי ביתי ואמהותי לזר תחשבני (חיונ יט עו) וזה על יחד האמהות בלבד, ומשכוחיך תוכחך (ירמיה נ יט), ואפשר שיביאו בזה הפעל העתיד האחד ויוסיפו עליו הגון וההא אשר המה סמן קבוץ הנקבה ויאמרו מגוי יעמדה (דניאל ח כג) וישרנה הפרוח (ע"א ו יג), ויחמנה בבאן לשחות (נרלשית ל לח); ואפשר שישימו הספור על זה כספור על הנקבה האחת כאשר נאמר חכמות שרותיה תעננה (זופטיס ה כט), לא תמעד אשוריו (תכליס לו לח) וההקשה תמערנה כמו והגבעות תלכנה (יזאל ד יח) חכרענה ילדיהן חפלחנה (חיונ לע נ), ותהיה ההקשה בתעננה שיהיה תעננה אותה כמו ותענינה הנשים המשחקות (ע"א יח ז) ובה על תענה אותה וכאשר חכר הכנוי שמהו גון והא ודגש הגון כאשר נאמר בזכר אל ידפנו (חיונ לב יג). ועל רוב השער ר"ל תפעלנה. ואם תספר על קהל הנקבות הנמצאות במעמד יהיה על הלשון שהוא אשר יהיה על אשר אינן נמצאות במעמד ר"ל על תפעלנה כאשר נאמר בספור על אשר אינם נמצאות במעמד ותמקרה ותשאנה עליו נהי (ירמיה ט יז), ונאמר בספור על הנמצאות במעמד הקים תקימנה — ועשה תעשינה אח נדריכם (ירמיה מד כה), ועל אשר אינם נמצאות במעמד ולא תעשנה כזמתכנה (יחזקאל כג מט). ואם תספר על קהל הזכרים בפעל החולף תאמר הלכו, אכלו, והספור על קהל הנקבות יהיה על הלשון שהוא גם כן כמו וכל הטף בנשים אשר לא ידעו (נמדנר לט יח), מזו אח העזים (שמות לה כו), ולא נודע כי באו (נרלשית מא כח), כוננו ידיך (שמות טו יז), ידיך עשוני (תכליס קיט עג), ובעבור שאמר עשוני הנהיג עליו ויכונונו, ועיני ראו ולא זר (חיונ יט כז), ברכות אביך גברו (נרלשית מט כו), ויהי כי יראו המילדות — ולא עשו (שמות ח), כי קמו עיניו משיבו (מ"א יד ד), כי גבהו בנות ציון (ישעיה ח). ויש שמספרים על קהל הנקבות בפעל החולף בלשון הספור על הנקבה האחת כאשר נאמר חכמות בנתה ביחה חצבה עמודיה ושאר מה שיש בענין ההוא מכמו זה (משלי ט), ועיניו קמה (ע"א ד עו), כי קמה על ככל מחשבות ה' (ירמיה נא כט), וחמאתינו ענתה בנו (ישעיה יט יג), וכמו זה כי מאתנן זונה קבצה (מיכה ח ז) כאשר בארתי בספר ההשואה¹.

ודע כי קבוץ שמות הזכרים הוא ים כמו מלכים עבדים ילדים חמורים, ואפשר שימירו המם בנון כאשר נאמר אלהי צידונין (מ"א יא לג), חטין ושעורים² (יחזקאל ד ט), יכרעון אחרין (חיונ לט י), ולא יאמין בחיין (סס כד כג), למחות מלכין (משלי לא ג), יחרדו האיין (יחזקאל כו יח), לקץ הימין (סוף דניאל), כל שעריה שוממין (חייבה ח ד). ואם יהיה הזכר ממה שאין לו דעת יחכן שיקבץ

¹ ובה לדעתו החירק תחת זרק הקוף כמו ופתחו שערך (ישעיה ס) ורלש הרלש"ט סס, וזכ קבלה על ועלביה ולא על שמרון.

² ככ"י חטין ושעורין ולא מלאתי כי חס חטין ושעורים.

בשער הזה וכי לשון הנקבה סעוף נכנס עליו, יורה אותך על זה נפול והוא לשון זכר על הזכר ועל הנקבה כאשר נאמר ולא ימות מכל לבני ישראל דבר (זמות ט ד) ר"ל מאומה מכהמתם בין זכר בין נקבה, והוא נפול גם כן על כל מה שיש בעולם כאמרו מקום אשר אין שם מחסור כל דבר אשר בארץ (זופטים יח י), ועוד ואין מכלים דבר בארץ (זס י ז), ולא יראה כך ערות דבר (דנרים כג טו) ענין אלה מאומה מן הזכרים וכן הוא השני אצל הערב שפרושו הדבר לשון זכר והם מפילים אותו על כל זכר וכל נקבה ומביאים אותו לעד כאשר הביאונו אנחנו דבר, כי הדבר נקבה בתחלה לשון זכר ואחר כך יבא עליו סימן לשון הנקבה בין שיהיה שם בין שיהיה פעל, תאמר להביא על אמר לשון נקבה אמרה ולהביא על שמע לשון נקבה שמעה על אכל אכלה, על ארום ארומה ועקב עקבה וזקן זקנה וחכם חכמה, וההא הזאת היא רפה לעולם כי אם במלות ידועות באה בהא נראת על הזרות כמו ותעלמה יצא אור (איונ כח יח), כבכורה בטרם קיץ (יזעיה כח ד) וזולתם ממה שנאמר שהוא נזכר במסורת¹; ויש שימירו ההא הזאת בתו במקומות מבלתי סמיכה כמו ושכרת ולא מיין (יזעיה נא כח), שפעה אני רואה (ענ ע יו), עשה רע מאת (קהלת ח יג), כי אולת יד (דנרים לב לו), ושבת לנשיא (יחזקאל עו יז); וחטאת עמך (זמות ה יו) הוא פעל חולף לשון נקבה והוציא העם בלשון נקבה על דרך הערה אבל בהסמך אי אפשר שלא תהפך ההא הזאת לתו אלא מה שבא זר, כאשר נאמר עד שנת הדרור (יחזקאל מו יז), יונת אלם (תהלים כו), וחכמת המסכן בזויה (קהלת ט יו) והדומה לזה. וכאשר תספר על האחד הזכר אשר איננו במעמד בפעל העתיד הגמור או בפעל העתיד העטוף כזאו השבאית או כזאו הפתוחה המורה על החליפות תאמר ירא ה' עליכם (זמות ה כח), וילך איש מבית לוי ויקח (זס ג). ואם תדבר עמו תאמר אלי תבוא (נרשית ל יו), אתה תאכל ולא תשבע (מייכה ו יד). ואם תספר על הנקבה האחת אשר איננה במעמד תאמר הבח תשעים שנה תלד (נרשית יז יז) תבוא אליך (איונ ד ה), רצוני תבוא הגע עדיך, ותלד על ברכי (נרשית ל), ותקרא את שמו (זס), ותלך העלמה (זמות כ ח), ויהיה הלשון הזה שוה עם לשון הדבור עם האחד הזכר; ואפשר שמוסיפים בו יוד כאשר אמרו וחוני שם (ירמיה ג ו), איך תשקטי (זס מו ז), אך תיראי אותי תקחי מוסר ולא יכרת מעונה כל אשר פקדתי עליה (לפניה ג ז) וישתוה הנה עוד לשון הספור על הנקבה אשר היא במעמד בלבד, וכאלו הלשון הבטה וההבטה חלק מחלקי הצחות ואני נוטה בו יותר על הענין הראשון². וכבר עשו הפך זה ר"ל שהם הפילו היוד מלשון הספור על הנקבה הנמצא במעמד, נאמר ותקריבי ימין ותבוא עד שנוחיד (יחזקאל כג ד) והשתוה הלשון הזה עם לשון הספור על הנקבה אשר איננה במעמד. ואם תספר על קהל הזכרים אשר אינם נמצאים במעמד תאמר ולא יאשמו (זכריה יא ה), והאנשים ינחשו וימהרו (מ"ח כ ל"ג), וישבו ויבאו — ויכו (נרשית יד ז); ואם תספר על קהל הזכרים הנמצאים במעמד תאמר ותשבו ותבכו — ותשבו (דנרים ח טה),

¹ נמצאה רמזה ח"כ מן חד חד מפיק ה"ח והפסוק ותעלמה ילח אור נשכח זס, כמו שהעיר כבר מ"ג נחזקאל כג כד. וההא נמפיק על הזרות ולתפארת הקריאה ולדעת רז"י ההא לכנוי נמקלת המכרים זס.

² כונתו כי הוא מדבר ע"ד הצחות פעם לנוכח ופעם שלא לנוכח נפבוק אחד, ועל זה אמר ואני נוטה בו יותר אל הענין הראשון ר"ל שהיוד נוספת.

אשר פִּעְרִינוּ (נולד י יד), ותנחן היא ומכיאיה והילדה (דניאל יא ו). ודע כי המשפט באמרו בערינו בהערינו וחסרה ההא והעתקה תנועתה אל הבית כאשר היה המשפט בויתן אכל בערים (נרלזית מל מנ) שיהיה כהערים וחסרה ההא והעתקה תנועתה אל הבית, והוא המשפט עוד באמרו וכל העם העביר אותו לערים (זס מו כח). וכמו זה אצלי הבאתם הא הודעה על הוא והיא והמה כנים, והכנוי הודעה; וכמהו עוד הבאתם אות ההודעה על אלה והוא לרמוז ומה שנרמוז הוא הודעה, אמרו האנשים הַאֵלִיָּה (נרלזית לד כח), לַאֵלִיָּה החלק הארץ (נמדנר כו נג), ותקראנה אתי הַאֵלִיָּה (ויקרא י יט) ומשפט הדברים להיות כמו כל העם אלה (ז"ל נ כג) לא הַאֵלִיָּה (ירמיה י יו), הַאֵלִיָּה חננה (מ"ח כב יח), וכן עשו בזה ובזאת. עוד דומה לזה הודעתם השמות הנודעים בקצת המקומות כאמרום (וחיה) נתתי לחצי שבט המנשה; (דברים ג יג), לחשעת השבטים וחצי השבט המנשה (יהושע יג ז), לימנה משפחת הימנה (נמדנר כו מד), הארונה היבסי (ז"כ כד יו), הר הגלעד (נרלזית לט כח), העמלק (ז"כ ח א), החרמה (נמדנר סוף יד), ארץ העוץ (ירמיה כה כ), ואינונו זס תלך כמו שחזנו אחרים), כי שרדה עי (ירמיה מט ג) מלך העי (יהושע יב ט), הוא בא ער לחי (זופטיס מו יד) הַקָּחִי (זס מו יט), הַקָּרִי (זס ח י), חרשה — הַחִדְשָׁה (ז"ל כג טו יו), אבל אמרים הַשְּׂמִיִּים (נמדנר כה ח) הַגִּלְגַּל (מיכה ו ה), אל הפכים (זופטיס ג) ומה שדומה להם לא נקראו כי אם על דרך ההודעה. ואפשר שיהיה כמוהם בקרקר (זופטיס ח י). זמן השמות הנודעים מה שיהיה מורכב משני שמות יושמו שם אחד, וזה על שני דרכים שיחבר ביניהם בכתיב בנקוד או בחבור כמו גלעד אשר הוא מורכב משני שמות (נרלזית לט מנ) וחובר ביניהם חבור גמור בנקוד ר"ל. בהיות השבא החת הלמד, וכמהו ישראל, יחלאל (נרלזית מו יד), וכמו מלכיאל (זס) איעזר (נמדנר כו ל) אשר חברו ביניהם בחבור והדומה להם, או שלא יחבר ביניהם במכתב ולא בנקוד סוף השם הראשון ולא בחבור ויהיה חבורם כלתי גמורה ולא שלמה כמו בית שמש, בית לחם ושנים עשר ובית אל והדומה לזה. ומה שהוא מן הדרך הראשון ר"ל מה שהרכבתו גמורה ושלמה ותרצה להודיע המיוחס אליו חביא את ההודעה בחחלת השם המורכב ותאמר הגלעדי (זופטיס יח), הישראלי (ז"כ יז כה) היהצאלי המלכיאלי האיעזרי (נמדנר כו מנ) ומה שדומה לזה כמהו. ומה שיהיה מן הדרך השני אשר אין הרכבתו גמורה ותרצה להודיע המיוחס אליו, חביא אות ההודעה על השם השני ותאמר בית האלי (מ"ח יו לד) בית השמשי (ז"ל ו יח), בית הלחמי (ז"ל יו), (בית) בעפרת אבי העזרי (זופטיס ו כד) ואמרו אבי העזרי ראייה על שהרכבת אבי עזר איננה גמורה, ואמרו בהודעת שנים עשר ויקרא יהושע אל שנים העשר איש (יהושע ד ד).

שער לח.

בלשון הזכר ולשון הנקבה.

דע כי רוב השער הזה כבר נכנס בשער הכנים בעבור השתתפם בכנים, ואנחנו שונים ממנו הנה מה שאנחנו צריכים לזכרו ומה שלא נוכל לעמוד מבלעדי שנותו, כדי שיארגו הדברים ויתחברו הענינים. ודע כי לשון הזכר הוא העקר

האדירים (ע"ל ד ח), הארץ הטובה (דברים ט לה) ההר הטוב (ע"ל ג כה), אבל חאר הסחם בסחם כמו ומלך גדול (תהלים לה ג) הרים גבנונים (ע"ל סח יז), אלהים קדשים (יחזקאל כד יט), ארץ אכלת (נמדנר יג לב), זאת היא ההקשה והמשפט. ויש שמשנים ומחארים ההודעה בסחם כאמרם על הארץ אחרת (ירמיה כג כז), את הכבש אחד (נמדנר כז ד), הדוד אחד (ירמיה כד ז), הראש אחד (ע"ל יג יז), הכרוב אחד (יחזקאל י ט), הגוים רבים (ע"ל לט כז); ומחארים הסחם בהודעה כאמרם הרים הגבוהים ליעלים (תהלים קד יח), חלל הגדול (יחזקאל כז יד), ערים האלה לאפרים (יחזקאל יז יט), ויבא הלך לאיש העשיר (ע"ל יב ד), חצר האחרת וחצר הגדולה (ע"ל ז ח יב), ביד מלאכים הבאים ירושלם (ירמיה כז ג), ובארץ הרחבה השמנה (נחמיה ט לה), שבע פרות הטובה, וכאשר יודיעו שם סמוך ההקשה שחבוא ההודעה על הסמוך אליו כאמרו וחאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפות המראה; ויש שמודיעים הסמוך והסמוך אליו וחדיו כאמרו קח את כוס היין החמה (ירמיה כה עו), שתי העבתת הוהב (עמות לט יז), עשו ככל התועבת הגוים (ע"ל יד כד), ואת כל הממלכות הארץ (ירמיה כה לו), הספר המקנה (ע"ל לב יב) המזבח הנחשת הבקר הנחשת (ע"ל יב טו), התרומה הזאת (יחזקאל מה יז), השער הצפונה (ע"ל ע ע), הלשכות הקדש (ע"ל מז יט), הארון הברית (יחזקאל ג יד), היחד הארג (זופטים יז יד), והארץ הגבלי (יחזקאל יג ה), ועל האוצרות בית האלהים (ד"ל ע כו), וכל העם המלחמה (יחזקאל ח יח), והמנהג הזה נהגו רבותינו ז"ל כאמרם בחפלה בזמן מיוחד (ר"ל נימי ר"ה וי"כ) בא"י המלך המשפט (ורד"ק אמר כי ככל ע"ל ספר הנסמך). ואפשר שיביאו ההודעה על הסמוך בלבד וזה מעט כאמרם ועץ הדעת טוב ורע (נחמיה ז ט) שעורו ועץ דעת הטוב והרע, ויעשו את הַפְּתִיחַ שש (עמות לט כז) אם לא היה סמוך היה כמו לבני אהרן חעשה קִפְּנִית (ע"ל כח ט) אבל הוא סמוך כמו כתנות עור (נחמיה ע כח), וכמו זה והרים את הדשן אשר האכל האש את העלה על המזבח (ויקרא ו ג) אמרו הדשן סמוך אל מה שאחריו, ואת העלה פרושו מן העולה ובאור זה שיהיה שעורו והרים את הדשן אשר האכל האש מן העולה על המזבח, ופרוש הענין והרים דשן מה שחאכלהו האש מן העולה אשר על המזבח. וכבר קדמו דברי כי השמות הנודעים הודעות, והראיה על זה המנע בא ההודעה עליהם כי אם מעט, כי לא יאמר היצחק היעקב הרוד השלמה; ומה שיסמך אל מאומה מאלה ר"ל השמות הנודעים הוא הודעה בסמיכה כאשר אמר (וזה כאמרו) משרח משה, עבד אברהם, אלא שהם מביאים עליו עוד ההודעה כאשר אמר ואת הנפלים אשר נפלו על המלך בבל (ע"ל כה יח) אל הבור מלכיהו בן המלך (ירמיה לח ז), את אדני המלך אשור (ישעיה לו ח); אל הארץ כנען (נמדנר לד ז), המזבח בבית אל (ע"ל יג ד), מן הים הגדול (נמדנר לד ז), הדרך חתלן (יחזקאל מז עו), וזה כמו מה שנקבצו בו שתי הודעות כמו אמרם הארון הברית, הבקר הנחשת, כל עם הארץ (זכריה ז ה) וזולתם. ויש שמודיעים השמות הסמוכים אל הכנויים והכנויים הודעות, כי השם לא יכונה עד שיודע, ומה שיסמך אל הכנוי צריך שיודע בו כאשר יודע מה שיסמך אל זולתו מן ההודעות בהסמכו אליו. וממה שהביאו עליו ההודעה ממה שנסמך אל הכנויים אמרו והעם לא שב עד המכהו (ישעיה ע יב), בתוך האהלי (יחזקאל כח), והחציו אל מול הר עיבל (ע"ל ח יג), את כל ההרותיה בקע (ע"ל עו יז), וכל

אמר (זמות נ יד), מה טוב לכם המשל בכם שבועים איש (זופטיס ע נ). ואפשר שיניעו הא השאלה בפתח ואשר אחריה מונע באחד השבעה מלכים ויהיה אשר אחריה דגוש ואפשר שלא יהיה דגוש זה מעט מאד בדבריהם נאמר הייטב בעיני ה' (ויקרא י יט) והניעו ההא בפתח ודגשו היוד אחריה, והיה הדין שתהיה ההא בשבא ופתח ושיהיה מה שאחריו מוקל כמו היש את לבכך (מ"נ י טו), הילכו שנים יתרו (עמוס ג ג), הידוע נדע (נחזית טג ז). ואמרו המבלי אין קברים במצרים (זמות יד יט) ופתחו ההא ולא דגשו המם והיה הדין שתהיה ההא בשבא ופתח כמו המבלי אין אלהים בישראל (מ"נ ח ג), המעמך ישלמנה (תיוג לד לג רחש רד"ק נמכלול נ"נ אות ה). אבל אם יהיה מה שאחרי ההא השאלה אות גרונית ההא מונעת בפתח גדול או קטן כמו האחה זה (נחזית כג כג), העיד לנו חלק ונחלה (זס לו טו), ההצליח ה' (זס כד כח), החייתם כל נקבה (נמדנכ לט טו), החייתה זאת (יולל ט נ) ההשב אשיב (נחזית כד ה), האנכי הריחי (נמדנכ יא יב), האמר תאמר (יתוקלל כח ט), החפץ אחפץ מוח רשע (יתוקלל יח כג), החזק הוא הרפה (נמדנכ יג יח) לא יהיה כי אם זה הבן ודע*.

שער לו.

ההודעה והסתם.

דע כי הסתם הוא כל דבר פושט במינו אין רוצים בו אחד בלתי אחר וזה כאמרך איש חמור סוס פרד גמל אבן בגד והדומה לזה, וההודעה מינים, מהם השמות הנודעים ר"ל בני אדם ושמות ארצות כמו ראובן ושמעון ויוד ושלמה ירושלים מצרים בכל ושמרון, ומהם מה שהודיעוהו מן הסתמות ביחוד ובהגדרה כאמרו מגפת הסוס הפרד הגמל והחמור (זכריה יד טו) וזה ביחוד המינים, אבל יחוד האישים כאמרם ונביא אחד זקן ישב בבית אל (מ"א יג יא) וכאשר רצה להודיעו הכניסו עליו הא ההודעה ואמרו ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו (זס יג כ), ועוד נגע צרעת כי תהיה באדם זהו סתם, וכאשר הודיעוהו אמרו ואם פרוח חפרח הצרעת (ויקרא יג ט יב), ועוד ובשר כי יהיה בערו שחין, ואח"כ אמר בהודעתו במקום השחין (זס יג יח), ועוד מכות אש, מחית המכה (זס יג כד) כי אלה מקרים אישיים, ועוד שבע פרות יפות מראה והנה שבע פרות, אלה סתמות, וכאשר הודיעם אמר הפרות רעות המראה את שבע הפרות יפות המראה והבריאות (נחזית טא) ועל זה נהג המאמר בשבלים. ומהם הכנויים, כי השם לא יכנה עד שיודע והם כמו יוד בני עברי, ואו בנו ועבדו, וכף בנך ועבדך, ואני ואחה והוא והיא, ומהם מה שיודע ברמו אליו כאמרך זה וזאת ואלה, ומהם מה שיודע מן הסתמות בהסמכם אל ההודעות כאמרם הנה בעל החלומות הלזה בא (זס לו יט) ונודע בעל בהסמכו אל החלומות הידוע ביחוד וכמהו עבר מלך (ירמיה לח), משרת משה, עבד אברהם (נחזית מד לד); ומה שנסמך אל הכנויים נודע בהם כמו בני עברי בנו ועבדו והדומה לזה. וכאשר תתאר השמות המשפט וההקשה שתתאר הסתם בסתם וההודעה בהודעה כאמרך המלך הגדול ותאר המלך והוא הודעה באמרו הגדול והוא גם הוא הודעה כמהו מיד האלהים

* כן הוא נב' כ"י וקשה להבין. ונראה שכונתו על חופן השאלה שנמלת הרפה שנאה נב' ח ולפי דרך הלשון היה לו לאמר א"ם, החזק הוא א"ם רפה רחש למעלה דף 220.

מרחם והועתק אל החית כי זה יותר קל עליהם אע"פ שהן שתיהן גרוניות ושדוא שאלה בחסרון הא השאלה ושואם היו מביאים עליה הא השאלה היה הַתְּחִילִיתִי, עד אשר השתכלתי בזה הרכה וראיתי דבריהם בנויים על שכל אות שיהיה דינה להיותה חטף ואחריה אות גרונית שהם מעתיקים החטפות אל האות הגרונית ומנקדים האות אשר העתקה החטפות ממנה בקמץ גדול כמו מה תִּיָּרִי (ז"ל כח יד לעיל 125) על מאסם (עמוס נ ה) כיום בחרי בישראל (יחזקאל כ ה) כל שכן כי החרלתי אשר הוא כמו השלכתי מרחם והעתקה החטפות מן התא אל החית בעבור שזה יותר קל עליהם, ואלו היה החרלתי על דמיון השלכתי היתה ההא קמוצה כמו הא אמלאה הַחִרְבָה (יחזקאל כו ב), כי הַחִלִיתִי (מ"א כב לד), ואלו היה שאלה ולא היה מחסרין ממנו הא השאלה היה הַתְּחִילִיתִי בסגול חחת הראשונה ובקמץ חחת השנית; וכבר בארנו ענינה באות החית מספר השרשים (ראה לעיל 198). ויש שמביאין הא השאלה על מלח לא ורוצים בו לקיים הדבר ולאטותו כמו אמרו הלא אחיך רועים בשכם (בראשית לו ג), הלה היא ברכת בני עמון (דברים ג י), הלא ה' יצא לפניך (זופטים ד יד), הלא איד לעול (איוב לו ג), הלא כי משחך ה' (ז"ל י); ויש שיהיה להורות ולהזהיר כמו הלא יראתך כסלחך (איוב ד ו *), ויש ששואלין בָּהּ במקום ההא באמרו הן היתה כואת (ירמיה נ י), הן נובח את תועבת מצרים (עמות ח כב), ומהם מדוע וענינו כמו ענין למה ר"ל השאלה על עלת הדבר כאמרו מדוע קדמוני ברכים (איוב ג יב) ומדוע לא יראתם (נמדכ יב ח) והיא אצלי מלה מורכבת ר"ל שעקרה מה אשר לשאלה הוסיף עליה דוע ופרשו בעיני מה דעת שיהיה הדבר כן (דברי ר"י בן נלעם כה כבתי לעיל דף 9).

ש ע ר לו

נזכר בו משפטי הא השאלה לדעת.

כאשר יהיה אחרי הא השאלה אות שאיננה גרונית ויהיה האות מונעת באחד מן השבעה מלכים חונע הא השאלה בשבא ופתח כאמרו הַשֵּׁסֶט כָּל הָאָרֶץ לא יעשה משפט (בראשית יח כה), השלום לו (זס כט ו) הוזה אחיכם הקטן (זס מג כט), הירדוע נדע (זס מג ז), הנמצא כוה (זס מח לח), המבלי אין אלהים בישראל (מ"כ ח ג), החמו הנערים (ז"ל יו יח); ואם תהיה האות אשר אחריה אשר איננה גרונית מעמדת בשבא חונע ההא בפתח ואפשר שידגשו האות ההיא המעמדת בשבא ואפשר שלא ידגשו, והדגוש כמו הַקְּסִית נבל ימות אבנר (ז"כ ג לג), הבמחנים — השמנה היא (נמדכר יג יע כ), הברכ כח יריב עמדי (איוב כג ו), הכתנת בנך היא (בראשית לו כב), הלבן מאה שנה יולד (זס פ י), הדרכי לא יחבנו (יחזקאל יח כט), הנפשות חצודרנה לעמי ונפשות לכנה תחיינה (יחזקאל יג יח) כלומר הנפשות עמי חצודרנה ונפשותיכנה תחיינה. ואשר איננו דגוש כמו הַקְּסִיד אלוה חשמע — המעט ממך (איוב עו ח יח) הבעד ערפל ישפוט (זס כג יג), הברכה אחת היא לך (בראשית כו לח), המערת פרצים היה הבית הזה (ירמיה ז יח), השכחם את רעות אבותיכם (זס מד ט), הירעחם את לבן בן נחור (בראשית כט ה), הכוונה יעשה את אחותנו (זס סוף לג), הלהרגני אתה

* ואין כוונת המחבר כזה כענין למה כמו שכתב ר"י בן נלעם נשמו וחמר ויותר טוב שיכיה חס לש תחזוב שיראתך כסלתך ומכתיחך שמשטן עליה זכר כל מי הוא נקי חזד.

ששואלים בה על מה שאין לו דעת כמו מי פשע יעקב — ומי במוח יהודה (מיכה ט ה; דונג 20), מי שמך כי יבא דברך וכבדנוך (זופטיס יג יז) במקום מה כאשר נאמר ויאמר אליו מה שמך (נרדזית לז כח); ושואלים בה על הענין כמו מי את בתי (רות ג יז) איזה ענין את כו והוא במקום מה, כאשר נאמר עוד בענין הוה ויאמרו להם אחיהם מה אתם (זופטיס יז ט), ולא יתכן להיות טעם מי את בתי ר"ל אינו אשה את כי לא יתכן שלא היתה מכרת אותה, והראיה עליה עוד השכחה אותה בענין ובמה שאירע לה הוא אמרו וחגר לה את כל אשר עשה לה האיש, ולא ענחה אותה אנכי רוח. ומתם הה ושואלים בה שאלה כוללת שואלים בה על ישוב הדבר כמו היש את לבכך ישר (מ"ג י טו) אם הוא נמצא כן, האחה זה (מ"ט יז יז), המקנא אחת לי (נמדנר יז יט), הלהרגני אחת אמר (זמות נ יד), וכאשר שואלים בה על אחד משני דברים יבא בדברים אם, כמו הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם בה (זופטיס יז כה), היש בהבלי הגויס מנשימים ואם השמים יתנו רכיבים (ירמיה סוף יד) האנכי היריתי את כל העם הוה אם אנכי ילדתיהו, הצאן ובקר ישחט להם — אם את כל דגי הים יאסף להם (נמדנר יז יז כג), העבד ישראל אם יליד בית הוא (ירמיה נ יד), ההיתה זאת בימיכם אם בימי אבותיכם (יזל ט ז); ואפשר שיפילו מכמו הדברים האלה אם וימירוהו בהא השאלה כאמרם החזק הוא הרפה (נמדנר יג יח), אבל אם ישאלו בהא על דבר אחד לבדו לא יהיה בדברים אם כאשר קדם כאורו. ויש ששואלים בהא על דרך התוכחה והכלמה כמו המן העץ אשר צויתך (נרדזית ג יז), המלך חמלך עלינו — הבוא נבוא (זס לז ט יז), ההמיר גוי אלהים (ירמיה נ יז), האחה האיש אשר דברתי (זופטיס יג יז) על דרך ההפלאה. ומתם אף והיא כמו ההא באמרו אף כי אמר אלהים (נרדזית ג) כלומר האמר אלהים כך, וכמהו האף חספה ולא תשא למקום (זס יז כג) האף אמנם אלד (זס יז יג), האף חפר משפטי (חיונ ט ט) היהיה כך, אלא שוה ממה שהתקבץ בו שני משרתים (ר"ל הסל וטף) כי ענין אף כי אמר אלהים הוא כמו האמר אלהים כלומר האמר כך, ואמרו האף חספה הוא כאשר אומרים הערב אהל כאן כדא וכדא, היהיה כך וכך, ומקבצים בו שתי מלות לשאלה והמה האלף והלמד (נמלת חכל). ואפשר ששואלים בכי כאשר נאמר כי יאמר מעשה לעושהו לא עשני. (יזעיה כט יז) כלומר היהיה זה¹; וכבר הוסיפו עליה בשאלה ההא כאשר עשו באף, נאמר הכי אמרתי הבו לי (חיונ ו כג), הכי יש אשר נותר לבית שאול (ז"ג ט) כלומר הוה נמצא. ואפשר שמחסרים מלח השאלה כמו באלף ארדף אחרי הנדוד הוה (ז"ל ל ט), ויאמר שלום בואך (זס יז ד), אחת זה בני עשו (נרדזית כו כד), אחת עתה העשה מלוכה על ישראל (מ"ט פל ז), כי עתה לא רבחה מכה בפלשחים (ז"ל יז ל), חמשך לויתן בחכה (חיונ ט כד), שלום לנער לאבשלום (ז"ג יז כח), הובישו כי תועבה עשו (ירמיה ו טו²), אחת אמרת אדניהו ימלך אחרי (מ"ט ח כד), לא לבני הלך (מ"ג ה כו). וכבר הייתי סבור כי תתדלתי את דשני ושני חבריו (זופטיס ט) מן השער הוה והייתי חושב כי עקר הקבוץ היה בהא כי הוא אצלי פועל לא נזכר פועלו כמו תשלכתי

¹ ור"י בן בלעם קרא ענינה להתנוון וכן מלת השלם הן דלקטן ונמלט נוח הדבור לענין העמדת האמת הכי קרא שמו (נרדזית כו לו).

² והוא כלשון תמיה הכוזבו שכן יורה סוף הפסוק גם כזל לא ינושו.

זולת מקום בכמו אמרו אי לזאת אסלח לך (ירמיה ה ז). ומהם איפה, ושואלים
 בה על מקום נושא, איש נשאל עליו גם כן כמו איפה שמואל ודוד (ז"ח יט כב),
 איפה היית ביסדי ארץ (חיונ לח ד), ויש ששואלים בה על התכונה והתאר כמו
 איפה האנשים אשר הרגתם בחבור ויאמרו כמוך כמוהם אחד כחואר בני המלך
 (זופטיס ח יח), ויש שתהיה בענין אם כן כמו איה איפוא פיד (זס ט לח) ואפשר
 שיהיה השתנות כתיבתו בעבור השתנות הענין אך הלשון אחר¹ ומהם איכה
 בחולם וענינה הענין הראשון כמו ויאמר לכו וראו איכה הוא (מ"ב ו ג) ושניהן
 ר"ל איפה ואיכה שתי מלות מורכבת (חי כה, חי פה); ומהם איכה בקמץ וענינה
 ענין ההוא עצמו כמו איכה תרעה איכה תרביץ (ז"ה ח ז), ויש ששואלים בה
 על הענין כמו איכה האמרנ חכמים אנחנו (ירמיה ח ח), איכה נעשה (מ"ב ו טו),
 ויש שיכפלו הכף לנחץ איככה אלכשנה — איככה אטנפם (ז"ה ה ג), כי
 איככה אוכל (אסתר ד), העיקר במלה הזאת איך כמו איך אלך (ז"ח יו יב)
 ואיך אעשה (נרשזית לט ט) על דרך ההפלאה כאשר נאמר עוד ע"ד ההפלאה
 והגדלה בהספה איכה ישכה, איכה היחה (ישעיה ח כח). וכבר המירו האלף
 הזאת בהא באמרם והיך יוכל (דניאל י יז). ומהם אן ושואלים בה על מקום
 כמו אן הלכתם (ז"ח יד) ומוספים עליה ההא ואומרים אנה אנחנו עלים (דברים
 ח יח), ויש שמחברים אליה עד ותהיינה שאלה על זמן כמו עד אן תמלל (חיונ
 ח נ), עד אנה מאנתם (שמות מ כח). ומהם אין ושואלים בה על מקום מאין
 אחם (נרשזית כט ד), מאין לי בשר (נמדנר יא ג). וממה שתהיה השאלה בו
 כוללת פיה ופה אמרו פיה היה הדבר (ז"ב ח ד), פיה עשה לך (שמות לב כח)
 פיה אחרית אלה (דניאל יב ח); ואמרו בשאלה על ענין פיה אחם (זופטיס ח ח)
 כלומר איך אחם; וממה שיהיה בענין איך אע"פ שאיננו שאלה אמרו ואנחנו
 לא נדע מה נעבור את ה' (שמות י כו) כלומר איך נעבור אותו²; פיה העברים
 האלה (ז"ח כט ג) שאלה על הדבר; מה החלום הזה (נרשזית לו י) שאלה גערה
 וחוכחה; ויש שמוסיפין הלמד על מה ושואלים בה על עלת הדבר כמו למה
 הרעתה — למה זה שלחתני (שמות ה כב), ולמה לא מציתי חן בעיניך (נמדנר יא יח),
 למה זה יצאנו ממצרים (זס יא כ), למה הציטו עבדיך (ז"ב יד לח), למה תריעי
 רע (מיכה ד ט). ויש שתהיה לכאות ולכאוב ולהחנן לא לשאלה על עלת הדבר
 כאמרו למה ה' יחרה אפך (שמות לב יח) אין זאת שאלה על העלה כי ידועה
 היא והיא המרי אבל היא כאב והחנן, וכמהו למה ה' אלהי ישראל (זופטיס
 כג ג). ומהם מתי ושואלים בה על זמן³ כמו מתי תנחמני (תהלים קיט פג),
 עד מתי מאנת (שמות י ג), למתי אעתיר לך (שמות ח ה). ומהם מי ושואלים על
 מי שיש לו דעת כמו מי אחם (יהושע ט ח) בת מי את (נרשזית כד כג), ויש

¹ וכתב רד"ק בס' פתח דברי "יש מן המדקדקים שזמו הפרש ציניהם ואמרו כי
 הנכתב בה"א איפה מורה על השאלה, והנח באל"ף תיפוח מלה יתרה ללח ענין" —
 ונלמנו זה ההפרש יתפרשו לפיו כל הפסוקים שזכרו בהם תיבות חלה, דרוש ותמלל.
² וכתב על זה ר"י בן בלעם נאות מה ויותר הוא ככון פרושו שלח נדע כמה יבקש
 מהלחן והנקר לעבודתו וכן אמר הנביא ונחננו לה' אלהינו כאשר יאמר עלינו ובאלו
 אמר כמה נעבד את ה' כמו כמה יזכה נער.
³ וכתב המדקדק הנזכר, ורבותינו יוסיפו עליו "ואמרו מאימתי קורין את שמוע
 (ראש מס' נרכות).

בענין והיחה לאות ברית; ואולם בעבור זאת העמדתך (זמות ט יו) והוא רומז אל אמרו בעבור הראתך את כחי וג'; לו חכמו ישכילו זאת (דנרים לכ כט) והוא רומז אל אמרו איכה ירדף אחד אלף; ותהי חק בישראל (זופטים יז לו) והוא רומז אל אמרו מימים ימימה תלכנה בנות ישראל לחנות לבת יפחה; ונתן כיום ההוא מופת לאמר זה המופת אשר דבר ה' (ע"א יג ג) רומז אל אמרו הנה המזבח נקרע; ועוד מה שאמר האלהים למשה רבינו ע"ה וזה לך האות כי אנכי שלחתיך (זמות ג יב) חושבים ההמון בו שהוא רומז אל אמרו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה ושהאות על הדרך הזה נתן לו שהאלהים הוא השולחו, וזה לא יתכן משני פנים, האחד שמושה לא נסתפק כי השולחו הוא האלהים יתע' שיצטרך בזה אל אות, והשני כי האות והמופת לא יתן על הדבר כי אם בעת אשר רוצים לברר הדבר ההוא לא אחריו ומשה ע"ה אלו היה מבקש אות על ברור השליחות או אם היה מסתפק בה היה ברין לתת האות בעת ההיא עצמה קודם שיקבל השליחות על בלתי ברור לו שיוחל באות לא שיבא לו כי אם אחר כן לזמן ארוך ואחר קבלת השליחות, אך משה ע"ה לא טען בהתאחרו מן השליחות כי אם בבוותו את נפשו וקטנותה בעיניו וחולשתו פעסיד לפני פרעה ולהתיצב לפניו, הוא אמרו מי אנכי כי אלך אל פרעה, ואמר לו הבורא ית' אל תירא אותו ואל יפתידך ענינו כי אני מאמצך ומחוקך ואות על זה כי אני שולחך ומצוך לעמוד לפניו הוא אמרו כי אהיה עמך, אבל אמרו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה הוא הודעה לו כמה שיהיה זולת זה על דרך הספור והוא עטוף בכלי אות עטף וזה הרבה בדבריהם כאשר החכאר כבר. — וממה שרמזו בו אל מה שיש לפניו אמרו (ע"א יד ט) אם כה יאמרו אלינו דמו — ואם כה יאמרו עלו עלינו ועלינו כי נתנם ה' בידינו וזה לנו האות, רמו כאמרו וזה לנו האות אל מה שקדם זכרו מדבריו, וכמהו וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם (נלגזית טע יז), וכמהו וזה לך האות אכול השנה ספית וג' (יעזיק לו ל) שם הבורא יתע' שוב האויב מעליהם כאשר אמר ושמתי חמים באפך ומתגי בשפתך והשיבתך בדרך אשר באת בה (עס) אות על התמדתם וחקון ענינם, הוא אמרו וזה לך האות אכול השנה ספית וג' ויספה פליטת בית יהודה וג' אומר אל תיראו ממה שהפתיד בו האויב שיגבר עליכם ויגלה אתכם מארצכם כי ימיכם יארכו וענינכם ייטב בימים ההם והאות על בירר מה שאעידכם בו השבתי אותו מעליכם.

ש ע ר לה •

בשאלה לדעת •

דע כי אותיות השאלה לדעת שונות זו מזו בענינים שוות בשאלה, והוא כי מן השער שלו שיהיה שאלה על מי שיש לו דעת ומהשאלה על מה שאין לו דעת, ואיך שאלה על הענין וכן שאר המלות שונות זו מזו בענין שוות בשאלה. וממלת השאלה לדעת אי ושואלים בה על מקום נושא נשאל עליו כמו אי הכל אחיך (נלגזית ד), אי מזה באת (עס יו), ויוסיפו עליו ה ויהיה ענינה הענין ההוא בעצמו כמו איה האנשים (עס יט); וכבר חכרו עליו הכנוי באמרו ויאמר לו איכה (עס ו) ויאמר אל בנותיו ואיו (זמות ז ב); ויש ששואלים באי על

התנאי והוא אם באמת ובתמים וג' ואחר כן חבר עמו החשוכה והיא שמחו באבימלך, וכמהו הנה מים עלים מצפון וג' וועקו האדם והילל כל יושב הארץ מקול שעטת פרסות אביריו וג' על היום הבא וג' (ירמיה מו ז — ד) וסדר הדברים וועקו האדם והילל כל יושב הארץ על היום הבא לשדוד את כל פלשתים, ונקרה בו מקול שעטת פרסות אביריו עד סוף הפסוק, וכמהו עוד וארא אל אברהם אל יצחק ועל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם וגם הקימתי את ברייתי אחם לתח להם את ארץ כנען (שמות ו ג) סדר הדברים וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגם הקימתי את ברייתי אחם לתח להם את ארץ כנען ונקרית בו השבועה אשר היא באל שדי ושמי ה'¹) והנשבע עליו עוד והוא לא נודעתי להם כלומר ואם נגליתי אליהם לא נגליתי אליהם מבלי חוצץ כהגלותי אוחד; וכמהו עוד וישאלו בני ישראל בה' וג' ופינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם לאמר האוסף עוד לצאת למלחמה (זופטים כ כח), אמרו לאמר מחבר לאמרו וישאלו בני ישראל בה' ואמרו ושם ארון ברית ה' וג' ופינחס בן אלעזר וג' נקרה בו; וכמהו עוד אמרו יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב — ואשמעם את דברי (דברים ד י) הוא מחבר עם אמרו רק השמר ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, כאלו אמר אשר ראו עיניך יום אשר עמדת וג', ושעור והודעתם לכניך ולבני כניך הוא אחר זה; וזה אשר זכרנוהו מן ההקרות ואם הוא הקרות כשער הוא דומה לו²) וכבר זכרנוהו בזולת השער הזה מפני שהוא דומה לו גם כן.

ועתה נשוב אל מה שהיינו בו, ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרכון מאד כאשר דבר ה' אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש (דברים ו ג) אמרו כאשר דבר ה' וג' איננו מחבר בענין עם אמרו אשר ייטב לך ואשר תרכון מאד אבל במה שהוא למעלה מזה וסדר הדברים וזאת המצוה וג' אשר צוה ה' וג' לעשות בארץ אשר אחם עברים שמה לרשעה כאשר דבר ה' אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש למען תירא את ה' וג' ולמען יארכון ימך ושמעת ישראל — ואשר תרכון מאד. וממה שהוא דומה לשער הזה רמזם בזאת או בזולתו פעם אל מה שלפניו ופעם אל מה שאחריו, וממה שרמזו בו אל מה שאחריו אמרו זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם (בראשית ט יב) והוא רמזו אל אמרו [את קשתי נחתי

¹ ד' מנחם נזרע דע פי' לא נודעתי להם הוא מאמר מוסגר וקדר הכתוב ואלו אל אברהם וג' באל שדי ונשמי ה' וגם הקימתי וג', כלומר כראיתי להם באל שדי ונשם ה' וכרתי עמם את הברית ואת השבועה לתת להם את ארץ כנען אבל לא נודעתי להם פנים אל פנים כאשר נראתי לך, וכ"כ לעיל 34 ונראה עמם כי באל שדי ושמי ה' לא נודעתי הוא מאמר מוסגר וכונתו כי הנורא ית' נשבע למשה נשמו הנכבד באל שדי ונשם ה' כדי לחלק לו מעלה ולגדל לו חלל עממו כי לא נגלה אליהם מבלי עסק כאשר נראה למשה וזהו לא נודעתי להם כמו שפירש ר' מנחם, וגם פה הפירוש ונקרית בו השבועה אשר היא באל שדי ושמי ה', והוא ר"ל ענין השבועה הוא לא נודעתי להם, והבית באל שדי אשר היא לשבועה נמשכת גם אל ושמי ה' ואין כונת הרב כי גם תשמיש הואו היא לשבועה כמו שהשיג עליו הראב"ע, הנחתי דבריו לעיל. ואתה הקורא תסלח על חטאתי על אשר כתתי לעיל בדברי הרב פירוד בין הדברים בין באל שדי ושמי ה', כי כמו שנראה בזה היתה שבועת ה' יתברך באל שדי ונשם ה', ולא נודעתי להם כדד יאב, גם כ"ל שם ואמר לא נראתי וג'.

² ר"ל נשעור, כלומר חף חם אינם מאמרים מוסגרים נאמת לפי סדר הכתוב רק הם מן המוקדם והמאוחר, הניחם נכחן לפי שהוא דומה להנזכרים בשער הזה.

עליו (ויקרא טו כג) אין אמרו הוא כנוי דבר שקרוב אלו אבל הוא כנוי דם הנזכר בראש הענין ואשה כי חתיה זכה דם יהיה זכה בכשרה, והענין ואם על המשכב הוא דם או על הכלי וג'; ויהי בשמונים שנה — בשנה הרבעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל (מ"ט ז) אין אמרו למלך שלמה נשוא על החדש השני הקרוב אך על אמרו בשנה הרביעית, כאשר אמר בשנה הרבעית יסד בית ה' בירח זו (זס ו' לו); ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים אשר חבאן הצאן לשחות לנוכה הצאן (נרצזית לז לח) אין אמרו לנוכה הצאן מחובר בענין באמרו לשחות אבל באמרו ויצג את המקלות כאלו אמר ויצג את המקלות לנוכה הצאן ברהטים בשקתות המים אשר חבאן הצאן לשחות כלומר במקום אשר הם שם; כי לא אלמן ישראל — כי ארצם מלאה אשם (ירמיה נח ה) אין אמרו כי ארצם מלאה אשם שב אל ישראל ויהודה אבל על כבל הנזכרת קודם; אהה ירך גוים הורשת וחטעם (תהלים מדג) אין אמרו וחטעם נשאו על אמרו גוים הקרוב אבל על אבותינו הרחוק; החוק מלחמתך אל העיר והרסה וחוקהו (ז"ג יח כה) הכנוי אשר בחוקהו שב אל יואב אע"פ שהוא רחוק, כלומר חוקהו ואמצהו על זה וזה מהצווי מצוה בו (הנביא [המלך]); וגם אני אגרע ולא תחום עיני (יחזקאל ה יח) יתכן שיהיה עיני פועל באמרו ותחום ויהיה על הדרך הזה במקומו, ויתכן עוד ושיהיה פועל באמרו אגרע כאלו אמר וגם אני אגרע עיני ולא תחום כאשר אמר ולא יגרע מצדיק עיניו (תיוכ לו ז) ויהיה בתחום כנוי נסתר שב אל עיני; חנה את נשי ואת ילדי אשר עבדתי אתך בחן (נרצזית ל כו) אמרו בהן שב אל הנשים בלכר; לכו נא הגברים — כי אתה אתם מבקשים (זמות מ יח) שב אל אמרו כי רעה נגר פניכם הקודמת; כי שמי בקרבנו (זס כג כח) איננו נשוא על אמרו כי לא ישא לפשעכם אך הוא עלה לאמרו השמר מפניו ושמע בקלו והוא נשוא עליו ושעורו השמר מפניו ושמע בקלו כי שמו בקרבנו ואל חמר בו כי לא ישא לפשעכם; כאשר דבר ה' ביד משה לו (נמדכר יז ה) אין אמרו לו שב על משה אבל על אהרן הנזכר קודם; לא תשא רסה כי מאנו נקה (זמות י כו) אין הכנוי אשר בממנו שב על פרסה אבל על המקנה הנזכר קודם; כי יראתם מפני האש ולא עליהם בהר לאמר (דברים ה ה) אין לאמר מחובר בענין עם אמרו ולא עליהם בהר אבל עם אמרו פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר, וסדר הדברים פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר לאמר אנכי ה' אלהיך, ואמרו אנכי עמד בין ה' — להגיד לכם — ולא עליהם בהר יקרא הקרנת הדברי (וכוח הנקרא מלמד עומד) וכן יקרא כל דבר שיכנס בתוך הדברים שלא נשלם ענינם כאשר אתה רואה, וכמהו אמרו חציך שנונים עמים תחתיך יפלו בלב אויבי המלך (תהלים מה ו) כי אלה הדברים לא ישלם ענינם כי אם בהתחבר וסדורם [חציך שנונים — יפלו בלב אויבי המלך] ונקרה בהם עמים תחתיך, פרושו כפרך העמים על ענין ואתה אדם תחתיך ולאומים תחת נפשך (ישעיה מג ד) וזה כמו שאומרים הערב לאט כפרך האנשים כולם, וכמהו בהקרות עוד הקרות אמרו אשר נלהם אבי עליכם וישלך את נפשו מנגד ויצל אתכם מיד מדין ואתם קמתם וג' ותמליכו את אבימלך וג' כי אחיכם הוא (זופטיס ט יז) בין אמרו ואם באמת ובתמים וג' שמחו באבימלך, ומה שיש בין הדברים ההם מן הדברים הם נקרים ביניהם לבאר בהם אמרו ואם כגמול ידיו עשיתם לו, ומפני ארך הדברים האלה הנקרים והפסק הבור הדברים אשר נקרו בהם הצטרכו לשנות

צויתי אתכם להרוס בתי הבעלים ומקומות עבודתם, אמרו הנוחץ אכן אחת מן
ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמוכה עובר בלא תעשה שנאמר ואברתם את
שמש — לא תעשון כן לה' אלהיכם (מפרי פ' לוח) והוא אצלי עוד נושא ענין
אחר נוסף על זה הענין כאשר היה לשון אל תאכלו על הדם (ויקרא יט כו)
סובל שבעה ענינים כאשר בארו אותם רז"ל (מנהגין סג) והענין ההוא שיהיה
נשוא על מה שיש לפני זה ר"ל על אמרו אשר עבדו שם הגוים אשר אתם
יורשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים וג' והוא מפני שצוה אותם להרוס
מקומות עבודת הבעלים וספר על המקומות ההם שהם על ההרים הרמים ועל
הגבעות ותחת כל עץ רענן הוהירם ית' מעשות מקומות עבודתו בכמו המקומות
ההם אבל במקום מיוחד ומקום ידוע הוא אמרו לא תעשון כן לה' אלהיכם כי
אם אל המקום אשר יבחר ה' — והבאתם עלותיכם וג' כאשר אמר השמר לך
פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר וג' וספורו
על המקומות ההם נקרה בחוק מאמרו המוחל בו והוא אבר תאבדון את כל
המקומות וג' ואחר כן השלים מה שהחל בו ונתצתם את מובחתם וג' ואחר כן
הוהיר מעשות כמעשיהם אשר הוא מספר עליהם מעשות עבודתם על ההרים
הרמים וג' ואמר לא תעשון כן לה' אלהיכם וג' (וכן פסוק ר"י והלחנ"ע והלחנ"ס),
ואל יאשימונו אדם בחברנו הענין הזה אל לשון לא תעשון כן עם שאנו סוברים
בו מה שאמרו רז"ל (בספרי), כי כבר אמרו רז"ל מקרא אחד יוצא לכמה טעמים
ואין טעם אחד יוצא לשני מקראות רבי ר"י תנא וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש
זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים (מנהגין לד לט"ל VIII),
זה אע"פ שהוא מכלל הלאוין אין נמנע לחבר אליו לאו אחר מכלתי שיהיה
חוספת במצות אבל יהיה פנים אחרים נכונים אין היוק בסבור אותם כאשר לא
היוק סבור שבעה פנים בלא תאכלו על הדם והוא גם כן לאו אחד.

ומן השער הזה אשר אנחנו בו אמרו והבאתי אתו בכלה ארץ כשרים
ואותה לא יראה ושם ימות (יחזקאל יג) אמרו ואותה לא יראה שב אל ירושלים
אשר קדם זכרה באמרו: הנשיא המשא הזה בירושלים, ועוד ויסב שמואל ללכת
וידוק בכנף מעילו ויקרע (ז"ח טו כו) הכנוי אשר בו יחזק שב אל שואל הרחוק
לא על שמואל הקרוב, ואלו היה הפעל לשמואל כאשר חושבים אנשים שנושאים
אתו כמו מעשה אחיה השילני היה אומר ויקרעו ר"ל המעיל כאשר אמר
באחיה ויקרעה שנים עשר קרעים (מ"א יח ל) בעבור שהיה המעשה בכונה
ממנו והענין הגדול בהפך זה, והוא כאשר פנה שמואל ללכת מאת שואל החזיק
שואל בכנף מעילו ונקרע בלי כונה ממנו, ועל כן אמר ויקרע והפועל למעיל
עצמו על דרך כל נפעל*); ועוד ועתה אכנו נא בחנית ובארץ (ז"ח כו ח) אין
ובארץ עטף על בחנית אבל הוא עטוף על אכה כאלו אמר אכנו נא בחנית
[ואכנו] בארץ; שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו (שמות כג) אין זה שב אל
אמרו אם זרחה השמש עליו דמים לו אך על אמרו חמשה בקר ישלם תחת
הצאן וג' (וכ"פ הלחנ"ע); ואם על המשכב הוא או על הכלי אשר היא ישבת

* כי זה דרך הנפעל וההתפעל לסנרת המחבר שהם יורו על שהפועל פועל הפעל
ולא יתעבר אל פעול וכן כתב לט"ל 93 והנפעל העומד הוא הפועל בעלמו וכן לט"ל 25
וזין זה דעת רד"ק אשר לדעתו הנפעל הוא כולו פעול וזין בו פועל כלל, והנפעל
והנפעל זה לעמת זה כי זה פועל וזה פעול, וכבר השיג עליו האפדי בפרק יא.

מן¹]; וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחו בסכך (ס כ נ) [השעור וישא אברהם את עיניו אחר וירא²]; ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שכב כהיכל ה' וג' (ז"ל ג נ) משפטו ונר אלהים טרם יכבה כהיכל ה' אשר שם ארון אלהים ושמואל שכב; [ותרא את יצחק וחפל מעל הגמל ותאמר אל העבד — ותקח הצעיף ותחכם (נלמזית כד סד) משפטו] ותרא את יצחק ותאמר אל העבד — ויאמר העבד הוא ארני וחפל מעל הגמל ותקח הצעיף ותחכם, כלומר שירדה ותחכם מבשחה ממנו אחר שידעה בו, ויתכן להיות וחפל מעל הגמל במקומו על שיהיה ענינו וכבר ירדה מעל הגמל כלומר שראתה אותו אחר שירדה מעל הגמל לענין שהצריכה לרדת כאלו אמר ונפלה מעל הגמל כאשר נאמר אף הוא ויכה את המים (מ"כ נ יד) כענין והכה את המים, ורב דבריהם על הדרך זה; ויקחו את צדה העם בידם (זופטיס ז ח) המשפט ויקחו בידם את צדה העם כאשר נאמר קחו בידכם צדה (יכוזע ע יא); אתו החל לבנות מוכח לה' (ז"ל יד לה) שעורו אתו מוכח החל לבנות לה', וצריך אתה לדעת כי כבר נעשה במכמש קודם זה מוכח בעבור אמרו ויאמר שאול הגישו אלי העלה והשלמים (ס יג ט) כי (לא) היה מקום שהיה בו מוכח ואמרו אם כן הנה אתו החל לבנות מוכח איננו רוצה בו כי אם לכמו הענין הוזה בלכר, כי המזבח אשר נבנה במכמש היה לזולת הענין הוזה ר"ל להעצר על האויב, אבל המזבח הוזה היה בעבור מה שאמר ולא חטאו לה' לאכל אל הדם (ס יד לד ורמז נמדנר נכה פ"י).

ש ע ר ל ד •

ממה שהובא מן הדברים על הרחוק לא על הקרוב •

(הקרוב מזה) אמרו ואם שלש אלה לא יעשה לה (זמזת כס יא) איננו רומז באמרו שלש אלה אל שארה כסוטה ועונתה הקרוב אליו אבל הוא רומז אל אשר לא יעדה והפרה ואם לבנו ייעדנה בעבור מה שאמרו רבותינו ז"ל ר' אליעזר אומר זו שארה כסוטה ועונתה אל ר"ע מה צריך והלא כבר נאמר שארה כסוטה ועונתה לא יגרע מה חלמוד לומר ואם שלש אלה יכול יעשה לה כל האמור בענין ת"ל ואם שלש וג' אמר מעתה לא ייעדנה לא הוא ולא בנו ולא פראנה³; ועוד ואף לאמחך העשה כן (דנריס טו יז) איננו רומז אל הרציעה אבל הוא רומז אל אמרו קורם זה הענק תענק לו מצאנך וג'; צעקו זה' שומע (תהלים לד) אין הכוונה אשר בצעקו לעושי רע הקרוב אליו אך לצדיקים ר"ל אמרו עיני ה' אל צדיקים; אכר האכרדון — ונחצחם את מוכחחם — לא תעשון כן לה' אלהיכם (דנריס יב נ — ח) רבותינו ז"ל נושאים אמרו לא תעשון כן לה' אלהיכם על אמרו ואכרדחם את שמם מן המקום ההוא, כלומר לא תהרסו בתי האלהים כאשר

¹ ראה לעיל 16 ור"י בן שלום כתב כמו כן בזמזת הענינים, ויטלל מקום טן ככל אשר זמזנו אל מזה כן כזמזע חליך (יכוזע ח יז) טן מזה ועמך, ותרני את תזביתך אל חרץ כנען כזדימה (יחזקאל יז כט) עינינו מחרץ כנען, ויתכן היות כזדימה חסוד ולו ועינינו זמזמה מחרץ כנען וככזדים וזה יותר נכון; לשכר אל יוסף מן יוסף.

² כ"כ רמזע זמז יז מכרע ותער ותלו היה כן היה אחרי כן או אחרי זאת במשפט כלשון ככל מוכרת.

³ גרסת המחבר מזונה מגרסתנו נמכילתא

יחפרו, ויחכן שלא יהיה הנה מוקדם ומאוחר אבל יהיה בו הסתר [דבר] כאלו
 אמר ויחפרו כל מצרים סביבות היאור להוציא מים לשחות; הלוא ראית מה
 העם הזה דברו לאמר (ירמיה לז כג) השעור מה דברו העם הזה לאמר; אשר
 חכמים יגידו ולא כהדו מאבותם (ליוז טו יח) השעור אשר חכמים יגידו מאבותם
 כלומר אומרים בשם אבותם; הפלא חסדיך מושיע חוסים ממחוקומים בימינך
 (תהלים יז ז) סדורו הפלא חסדיך בימינך מושיע חוסים ממחוקומים; מי יחן
 בספר ויחקו (ליוז יט כג) שעורו מי יחן ויחקן בספר; ויהי כנוח עליהם הרוח (נמדנר
 יז כב) שעורו ויהי כנוח הרוח עליהם והפריד בין הסמוך והסמך אליו; והנה מן
 היאר עלת שבע פרות-וג' (נלזית מט ז) שעורו והנה שבע פרות יפות מראה —
 עלת מן היאר; איש כפתרן חלמו חלמנו (זס מט יח) שעורו איש חלום כפתרנו
 חלמנו, והענין שכל אחד ממנו חלם חלום שאינו דומה לחלום חברו והוא מתיחד
 כפתרנו, כלומר לא נחברנו בחלום אחד אבל כל אחד ממנו חלם חלום יש לו
 פתרון בפני עצמו¹), ונצטרך לזה בעבור אמרו ונחלמה חלום בלילה אחד אני
 והוא ושחף עצמו עמו, ובאר שלא היה חלום אחד באמרו איש כפתרן חלמו
 חלמנו, והיה משפט הדברים עוד להיות איש חלום כפתרנו חלום להוציא הפועל
 בלשון אחד על מלת איש וקבצו (נל"ר נלמנו חלמנו) בנשאו על הענין. והנה איש
 צרור כספו בשקו (זס מז לה) סדורו והנה צרור כסף איש בשקו; וה' ישלמך
 טובה תחת היום הזה אשר עשיחה לי (ז"ל כל כ) שעורו תחת אשר עשיחה לי
 היום הזה; והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה (דנריס כח כט)
 [סדורו והיית ממשש בצהרים באפלה כאשר ימשש העור] לגדל מה שיגיע אליך
 מן הצרה והמצוקה, ואם רצה אפלה העורון הדברים כאשר הם, והטעם הראשון
 חזק יותר; ולערב ימולל ויבש (תהלים ז) משפטו ייבש וימולל; ושמע אישה ביום
 שמעו והחריש לה (נמדנר ל ח) משפטו והחריש לה ביום שמעו כאשר אמר
 הקים אתם כי החריש לה ביום שמעו; אחד נפש (זס לז כח) משפטו נפש אחד;
 זית רענן יפה פרי תאר (ירמיה יח) משפטו פרי יפה תאר, וכבר קדם לנו בו
 בשער החסרון פנים אחרים; אמר לנער ויעבר לפנינו ויעבר ואתה עמד (ז"ל סוף ט)
 שעורו אמר לנער ויעבר לפנינו ואתה עמד — ויעבר, ואכירה והנה לא אלהים
 שלחו כי הנבואה דבר עלי וטוביה וסנבלט שכרו למען שכור הוא למען אירא
 (נממיה ו יב) סדור והענין כי הנבואה דבר עלי למען שכור הוא וטוביה וסנבלט
 שכרו למען אירא; שכן ארץ ורעה אמונה (תהלים לו) המשפט רעה אמונה ושכן
 בארץ כאשר אמר סור מרע ועשה טוב ושכן לעלם (תהלים לו כז); לטש כל
 הרש נחשת (נלזית ד כב) שעורו כל לטש וחרש נחשת ויש בו חסרון אבי,
 עד שיהיה סדור הדברים אבי כל לטש וחרש נחשת וברזל; אשר היה דבר ה'
 אל ירמיהו הנביא אל פלשתים² (ירמיה מז וכן זס מז על הגוים) שעורו דבר
 ה' אשר היה — אל פלשתים; וכל הארץ באו מצרימה לשכר אל יוסף (נלזית
 סוף מט) השעור באו מצרימה אל יוסף לשכר, ואפשר להיות אל הנה במקום

¹ וכדברי המחבר פי' החכם ז"ל איש כפתרן חלמו (סוף וי"ב) הפתרון היה פרטי
 ובייחוד לכל אחד מהם ודוגמתו איש חזר כנרתו, איש כמתכת ידו ופי' פתרון חלומו של
 אחד מהם היה כפתרון חלומו שלו ולא כפתרון חלומו של חברו, והכוונה נכחן להגיד
 כי הם עלמס הרגישו שאין פתרונו של זה כפתרונו של זה ולפיכך היו זועפים הרבה.
² ונבעות לויין כפתרון הפסוק נמ"ל יח לז, כי זס סדור הכתוב הוא הנכון.

התקרה כי הענין היה משחנה; וירץ אליו בחמתו כחו (דניאל ח ו) ר"ל בכח חמתו; כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר (ע"ל יז יד) משפטו קמה הכר לא יכלה ושמן הצפחת לא יחסר; שבעות חקות קציר ישמר לנו (ירמיה כ כד) משפטו חקות שבעות קציר.

ש ע ר ל ג .

מן המוקדם והמאוחר .

(השער הזה דומה לשער הקודם לו ועל כן אם יובא באחד מהם מאומה מכל אשר בא בחברו אינו מויק (רמב"ם הסעף לעיל 211)

דע כי ההקדמה והאחור הרבה כדבריהם זה כאמרו על אף איבי תשלח ירך (תהלים קלח ז) השעור תשלח אף על איבי, אשר יאמר כי הוא זה (שמות כח כ) המשפט כי זה הוא והוא רימו בזה אל מה שזכרו. מעצם הטענה. (נמין הטענה כ"ג ה) כלומר כי זה הוא מה שאחבענו בו, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (שמות יד כח) סדורו ויבקעו המים וישם את הים לחרבה, וירם. תולעים ויבאש (שם יז כ) סדורו ויבאש וירם תולעים כי העפוש אשר היא עלת הבאישה קודם להעלות התולעים כי העלה קודמת לעלול; וחצים מחזיקים והרמחים המגנים (נחמיה ד י) סדורו המגנים והרמחים כי העטוף בא אחרי העטף עליו; וזהו להשאות גלים נצים ערים בצרות (ישעיה לו כו) [סדורו וזהו להשאות ערים בצרות גלים נצים] כאמרו כי שמת מעיר לגל. (שם כח ג) עד אשר אם שאו ערים (שם ו יח); לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל (הושע ח ג) סדרו לי יזעקו ישראל אלהי ידענוך; ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל — ויעש אלהים — ויהי כן (בראשית ו ח) סדר הרברים שיהיה ויהי כן אמצעי בין אמרו בין מים למים ובין ויעש אלהים את הרקיע, כי ויעש אלהים וג' הוא על דרך הבאור כי הענין ישלם בויהי כן. כאשר אמר ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה — ויהי כן ואחר כן אמר ע"ד הבאור ויעש אלהים את חית הארץ; אף אש צריך תאכלם (ישעיה כו יח) סדורו אף צריך תאכלם אש; ואשר נתן כתר מלכות בראשו (אסתר ו ח) רצה וכתר מלכות אשר נתן בראשו; אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה (ירמיה לג כ) [סדורו אם תפרו את בריתי היום] והמשפט עוד באם תפרו להיות אם תופר כאשר בארתי קודם זה, ויתכן להיות את בריתי היום על אמתו ויהיה השעור אם תפרו את בריתי עם היום ועם הלילה; אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ויקרא ח) סדורו אדם מכם כי יקריב; ויקבר בקבר יואש אביו בעפרה אבי העזרי (שופטים ח לז) המשפט ויקבר בקבר יואש אביו אבי העזרי בעפרה; והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו (ויקרא יו יח) המשפט להיות והקריב אהרן — ושהטו וכפר בעדו; נעשה ונשמע (שמות כד) משפטו נשמע ונעשה; וזכחו זבחי שלמים לה' אותם (ויקרא יז ה) משפטו וזכחו אותם לה' זבחי שלמים; מחץ מתנים קמיו (דברים לג י) משפטו מחץ קמיו מתנים ואפשר שרצה מחץ מחני קמיו ורחק המם כאשר נאמר סיגים כסף (יחזקאל כז יח) באילים השערים (שם ט לח) במצלחים נחשת (דכ"א טו יט); ויחפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשחת (שמות ז כד) שעורו לשחת מים ואין מים פעול באמרו ויחפרו, כי המים לא

כל בכור מבני ישראל ואמרו בכור כל חמורת אמרו פטרה כל רחם כאלו אמרו
חחה כל בכור מבני ישראל; ושרץ היאר צפרדעים (שמות ז כח) אינו ר"ל שהיאר
שרץ, כי היאר איננו חי אבל הוא רוצה שהצפרדעים ישרצו והוא אם כן מההפוך
וכמהו שרץ ארצם צפרדעים (תהלים קה ל), ואין ראוי לומר בשני הפעלים האלה
שהם לצפרדעים על דרך ההקדמה והאחור (נשער הנח) ושהם נפרדים, אבל זה
מן ההפוך בענין¹), והראיה על זה אמרו ואת כל נפש החיה הרמשת אשר
שרצו המים (בראשית ח כח) ישם הפעל למים והוא לחיה, ואם יתעקש מתעקש
ויאמר כי שרצו איננו כי אם לחיה, כי ענין החיה קבוץ, ואין זה חדש מעקשות
אנשי דורנו, נשיב עליו באמרו בכל אשר חרמש האדמה ובכל דגי הים (ס ע ז),
אשר שעורו כל אשר חרמש באדמה וכל דגי הים, הלא חראה היאך הוציא הפעל
בלשון נקבה מפני ששם אותו לאדמה והיאך הביא הבית על הפועל והוא כל
אשר על דרך ההפך וכן הביא הבית עוד על העטוף על הפועל והוא וכל דגי הים
ואמר ובכל דגי הים וזה על דרך זה; וכמהו עוד ועלה שמיר ושית (ישעיה ה ו)
השעור בו ועלה בו שמיר ושית, וכמהו והנה עלה כלו קמשונים (משלי כד לא),
ועוד על אדמת עמי קוץ שמיר תעלה (ישעיה לז יג) אין תעלה פעל לקוץ ושמיר
אבל הוא לאדמה על דרך ההפך, והפירוש שהם סופדים על שדי חמד על גפן
פריה ועל אדמת עמי אשר תעלה קוץ ושמיר כלומר אשר זאת מרתה כאשר
נאמר ועלה שמיר ושית, וכמהו ועלחה ארמנותיה סירים (ס לז יג), והיה המשפט
בכל זה להיות ועלה שמיר ושית כלומר ויצמיח, והנה תעלה כלו קמשונים, ותעלה
ארמנותיה סירים, ואיננו נמנע להיות אמרו קוץ שמיר תעלה מזה ר"ל שיהיה
עחיד העלחה (והראוי תעליכה), וכמו זה העיר היצאת אלף חשאר מאה והיוצאת
מאה חשאר עשרה (עמוס ה ג) ישם הפועל לה והוא על האמת לאנשיה ושעורו
היוצאים ממנה אלף והיוצאים ממנה מאה. ועד קירות הספן (מ"א ו יב) [עד ספן
הקירות] כי הפרוש מן הקרקע עד תקרת ספן הקירות ואין נכון לומר עד קירות

* בי ההפך בין ההפוך בענין ובין ההקדמה והאחור הוא, ההפוך בענין הוא רק
כמות הדברים ואי אפשר להפך הכתוב בפועל מה שאין כן בהקדמה ואחור כי בעין
הזה ההפוך הוא בפועל ולזה אמר ושרץ היאר צפרדעים הוא מהפוך בענין הכונה כי
הפועל הוא היאר והמים והכונה ההפך הלכרדיס והחיה ואי אפשר להפריד להקדים ולחחר
הדבורים ולומר ולצפרדעים שרץ היאר או היאר שרץ הצפרדעים (ומכל זה נראה ג"כ דעת
המחבר כי הפעל שרץ איננו מתעבר), ורוב ההקשות אשר הביא המחבר פה מן ההפוך
בענין הם מן המוקדם והמאוחר נפרק הכל ואין הכדל מה במיני ההפכות נשני פרקים
וכן עשה שער מיוחד מן החוק והקירוב, והמעתיק או אולי המחבר נעלמו העיר על
זה נראה שרץ הוא; והאפדי הכדיל מיני ההקדמה והאחור בפשטם כמו חלוק סדר
האותיות בשמות ונגזרות, במורכבים הם נמשפט אחד והם ההקשות נפרק הזה
וככל או נמשפטים מתחלפים מה שקרא המחבר נשער לד על החוק ואמר ואולי
כלל המחבר בהם מה שאיננו מן המין הזה. —, והנה אלה השלשה מינים לא יחייבו
העדר הסדר כי המין הראשון נאמר שהם גזרות מתחלפות ונשנים האחרים שהוא חופן
אחר מהדבור לא יהיה זה העדר הסדר וכן ג"כ יקרה בשאר הלשונות בדרך לחות הדבור
להקדים ולחחר מה שהמנהג חלופו ליפות ולסדור המאמרים". והחכם הכוזב לא
הציג טעוה על ההקשות אשר הביא המחבר בשלשה פרקים האלה רק על הקדמת נעשה
לנשע חמר כי בן ראוי הם הפרשה ואל עשה אמר ביתה אחר מתן תורה, אמרו נעשה
על מלות מעשיות והם השמנה דברות עם המשפטים ונשע על מלות השמעיות הנכ"כ
ולא יהיה לך ולדעת רש"י אשר אמר כי זאת הפרשה קדמה למתן תורה הנה אמרו נעשה
על הדין והשע על המשנה חדוש העולם, אשר תושב נפשתינו מלות השבת.

הוא יושפך ראש (כראשית ג¹), ובאנו שרה את אלהים (כזע יז ד) השירו ולא ידעתי (זס ח ד²) ויחכן להיות כל אלה לשונות שונות.
אבל ההפוך בענין באמרו על הרים יעמדו מים (תהלים קד ו) הענין על מים יעמדו הרים כאשר אמר לרוקע הארץ על המים (זס קלו ו³), נרפא נגע הצרעה (ויקרא יד ג) [נרפא הצרוע מן נגע הצרעה] כמו אז יאסף אחו מצרעתו (מ"ב ג), כל העובר על הפקודים (זמות ל יג) משפטו כל העוברים עליו הפוקדים, וחשקמו ברמעות שלישי (תהלים פ ו) הטעם וחשקמו דמעות בשלישי והשלישי מרה מן המדות כאשר אמר וכל בשלישי (ישעיה ט יב), וחשם בפקד עיניה (מ"ב ט ל) משפטו וחשם הפוך בעיניה כאשר אמר כי חקרעי בפקד עיניך (ירמיה ד ל), עיני גבהות אדם שפל (ישעיה נ יא) משפטו גבהות עיני אדם שפל, חולעת שני (זמות כח) שני החולעת, עד דוד הגריל (ז"א כ מא) הטעם עד הגריל רוד, ועוללתי בעפר קרני (חיוג יו יד) הבית הנה במקום על כאשר אמרתי (לעיל 32) בבית אשר אני רוכב בה (נחמיה נ יג) כלומר עליה, ובית בנפש יכפר (ויקרא יז יא) כלומר על הנפש יכפר וכאלו אמר על הדרך הזה ועוללתי על עפר קרני וזה מההפוך, אבל שעורו ועוללתי עפר על קרני על ענין ויעלו עפר על ראשם (יהושע ז ו) ופרושו והעליתי עפר על ראשי ולא שהוא מלשון עלה אך הוא מבעלי הכפל. בענין זה וממנו אצלי במועל יריהם (נחמיה ח ו) כלומר בנשיאת כפיהם ע"מ והבאתי מרך (ויקרא כו לו) שהוא מבעלי הכפל (רכך) כאשר בארתי בס' ההשגה⁴). ישם ר' יהודה ועוללתי בעפר מן עול ברזל ואיננו רחוק (רמב"ם מנחם בן סרוק ודונש); ומן הלשון הזה והענין הזה נורא עלילה (תהלים סו ה) ובאור זה כי נורא עלילה חאר אחרי תאר לאלהים הנזכר בפסוק והאא בעלילה להגעה (לחוק) כאשר זכרתיה בזולת המקום הזה (לעיל 39) ואפשר שלא יהיה בעוללתי בעפר הפוך ושלא תהיה הבית בענין על, אבל יהיו הדברים כאשר המה ויהיה פרושו ועוללתי ראשי בעפר, וזכרתי לך כל זה ללמדך דקדוקי הדברים וזלד הענינים. יין ידליקם (ישעיה ה יא) הטעם יין ידליקו (כלומר ירדפו אחד יין) על ענין שכר ירדפי (זס), וקרא אכר אל אבל ומספר אל יודעי נהי (עמוס ה יז) [שעורו ויודעי נהי אל מספר], והיא הפכה שער לבן (ויקרא יג י) שעורו ושערה הפך לבן כאשר נאמר ושערה לא הפך לבן (זס יג ד), כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא (ויקרא יז יד) השעור נפשו בדמו הוא, חחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל (נמדכר ח יז) השעור

¹ שמו מעלולי הלמד וישופך מעלולי העין.

² שרה מעלולי הלמד השירו מעלולי העין.

³ כתב הראש"ע במאזנים דף מ"ה האומר לחזן הרג שמעון, לחזן הוא הפועל, ואם אמר א"ח שמעון יהיה יותר מבואר, או לשמעון כמו הרגו לחננר, וכמהו ורבי יעבד לט"ר, בן יבדד חב, בניו ירלו דלים, חוץ מאחד והוא חנניס שחקו מים (חיוג יד יע) ולת אדע שני עכ"ל אמנם בפירושו לדברים לב מג, וישעיה ה, כד. וסד, א, מכיל עוד שלזה וכפר מדמתו עמו, כאכול קץ לאון אש, מים חכמה אש. אבל על הרים יעמדו מים כתיב עליו בפירושו, ההופך דברי אלהים חיים על מים יעמדו הרים, תהפוכות בלבד" וכיון בזה על ר' יונה, ובאמת אין מן הכרך להפוך פסוק זה, כי מזור ההוא נאמר על הכריאה ואמר המזור כי בנסדו השם את עולמו היה מבכה בתחלה את הארץ כולה בתהום כמו לבוש והיו המים עולים ועומדים על ההרים עד שגער בהם השם ונכו מפניו ונקו אל מקום אחד, אז עלו ההרים מתוך המים. ובה אין הכוון כלל. (דברי החכם בעער)

⁴ כי דעת ר"י חיוג שחינו מזה האורז, וראה הפרחון ומכלול.

בהקדמת הבית על הכף כי פרושו בכמו מדת מ הארץ; אריוך דמעתי (יטעי
יו ט) יתכן שיהיה אריוך ע"מ מי אנחמך ותהיה היוד למד הפעל על דרך
השלמות והחמות כאשר היא יריון מדרשן ביתך (תהלים לו ט) שלם ביוד וכמו
שהיה עוד אמרו תהומות יכסיומו (שמות טו) שלם ביוד ההפוכה מהא כסה שמים
(תנקה ג ב) אשר היא למד הפעל, והמנהג והשמוש יכסו כמו יגלו שמים
(חיוכ כ כז) ובא זה יכסיו שלם ע"מ ידברו לו (יחזקאל לכ כח) אלא שעזבו
דגשות הסמך להקל כאשר עזבו דגשות (השין) הנון ויקנאו אהו (נחשית כו יד)
ולמד וימלאום למלך (ע"ל יח כז, וכן וימלאם עפר נחשית כו יד ע"פ המסרה)
וקוף מידו חבקשנו (נחשית מג ט) וזולת זה הרבה ממה שזכרנוהו בשער החסרון;
ואפשר שתהיה היוד באריוך נוספת כאשר היא נוספת בלדריוש הדבר (עורל י יו)
ופרושו ארוך דמעתי כלומר דמעתי. — ומן ההפוך מן הפעלים העלולים הפאין
והעינין אמרו גם בוש לא יבושו (ירמיה ו טו¹), לא חגורו (דברים ח יז) כי
יגרחי (סס ט יט), והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' (נמדנר י לג), כי הצור אל
עיר (דברים כ) לא יצר צעדך (משלי ד) יצרו צעדי אנו (חיוכ יח), ורעה עינך
(דברים טו) מדוע לא ירעו פני (נחמיה ב ג), לא הקיץ הנער (מ"כ ד לח) וייקץ
נה (נחשית ט כד), ריבה ה' את יריבי (תהלים לח), כי ירד רע (מיכה ח יב)
והיום רד מאד (זופטים יט יח) ואפשר שיהי רד מאד פחסר והוא על שני הפנים
בענין הנה חנות היום; רשו ורעבו (תהלים לד יח) מוריש ומעשיר (ע"ל ח ב), אם
ישוב ישבני ה' (ע"ל טו ח) אם שוב חשבו² (ירמיה יב י), יעף (יטעיה כ ד) עיף
(נחשית כה). ומן ההפוך מן הפעלים העלולי העין והלמד אמרו דבר ה' בזה
(נמדנר טו) בוו יבוו לו (ע"ל ח) ובחייקלו (ע"ל ח ב ל), לב נשבר ונרכה (תהלים נח)
או רכו במדוכה (נמדנר יח), עד צואר יחצה (יטעיה ל כח) והוא בונה חיץ
(יחזקאל יג י), ספתה בהמות (ירמיה יב ד) יחרו יסופו (יטעיה סו יז), אם תעירו
ואם תעוררו (ע"ל כ ז) וקיר ערה מגן (יטעיה ככ ו), אנה פנה דודך (ע"ל ו)
אפונה (תהלים פח יו) ויש לנו באפונה זולת המאמר הזה בספר השרשים; רודה באף
גוים (יטעיה יד) והיה כאשר חרוד (נחשית כה), למרעהו אשר רעה לו (זופטים
סוף יד) איש רעים להתרועע (משלי יט), והחיות רצוא ושוב (יחזקאל ח) ברצתו עם
אלהים (חיוכ לד ט) כי אם רצתי אחריו (מ"כ ה כ) ויריצוהו מן הכור (נחשית עח³);
עד אשר אם שאו ערים (יטעיה ו יח) להשביע שואה ומשואה (חיוכ לח כז⁴),
ואם אמנם שגיתי (סס יט ג) אחי חלין משוגתי (סס⁵), ישועו ואין מושיע
(ע"ל ככ) הנוחן תשועה למלכים (תהלים קמד י⁶), ושפו עצמותיו (חיוכ לג כח)

¹ קראו הפוכים כי הנח הנעלם שהוא עין נמלת בוש נהפך לפניו נמלת יבושו כי
בין יוד העתיד והכית נח נעלם הוא פח הפועל, ולולי זה היה יבושי נקמץ גדול כמו
חנריו; ויתכן היותם שני ערשים בוש יבש וכ"כ ר"י באתיות הכוח 72, וכן כל ההקשות
ההנה מן הפוכים הם שני ערשים כמו גור יגר, טוב יטיב, לור ילר, חו שהוא הפוך
נענין כי הנח הנעלם שהוא נמלת טוב עין הוא נמלת ייטב פח.

² ר"ל העין נמלת יטיבני שב נמלת יטב פח וכן הנח הנעלם שהוא אחר התו
נמלת תצנו שב לעין נמלת טוב, כ"כ ר"י בשרש יטב ותחריו הרד"ק.

³ רלתי אחריו, וירלבו, מן שרש רוץ, רלוא וטוב, נרלתי, מן שרש רלח.

⁴ שאו ושואה משרש שאה חכן משואה לדעת המחבר מעלולי העין וכן כתב ר'
יהודה (139) בשרש שאה להשביע שואה, רק ומשואה רחוק שיהיה ממנה" ולזה לא ידעתי טעם.

⁵ שגיתי מעלולי הלמד ומשוגתי מעלולי העין.

⁶ ישועו, תשועה, מעלולי העין, ומושיע מעלולי היוד.

(נראשית ל ח), לפרש להם (ויקרא כד יב) פשר דבר (קהלת ח), איה (נראשית יט ה) אהי (הושע יג י) גער בים (כחוס א ד) רגע הים (ישעיה נא טו), יושבי הרל (שס לח יא) ישבי חלד (תהלים מט), יחדו נאלחו (שס יד ג) אשר חלאהה בה (יחזקאל כד ו), אנקת אסיר (תהלים עט) נאקת בני ישראל (שמות ו), נגרוחי (תהלים לח) נגורחי (איכה ג), ויפצר במ (נראשית יט ג) ויפרץ בו (ז"כ יג כה), אלגמים (דה"כ ע יא) אלמגים (מ"ב י יב), וערפל חחלהו (איזנ לח ט) המלחחה (מ"ב י כב), ויחרגו (ז"כ כב) ויחרגו (תהלים יח), אי לואת אסלח לך (ירמיה ה ז) שעורו לאי זאת ופרושו איזה מאלה עונות אסלח לך, אי מזה עיר אתה (ז"כ עו כ) השעור מאיזה עיר, מלבר עלת הבקר (נמדנר כח כג) מלבר נשי בני יעקב (נראשית מז) לבר מאיל וצבי (מ"א ד כג), בעבור זה עשה ה' לי (שמות יג ח) השעור זה בעבור עשה ה' לי כלומר זאת העבודה בעבור כך וכך, חרות על הלחות (שס לב יו) חתר לך בקיר (יחזקאל ח ח) כבחצי מענה צמד שרה (ז"א יד יד) שעורו בכחצי

מוקדם ומאוחר בתורה ומכוון זה העדר הסדר ממנה וזה מחוייב מקלט פרישיות אשר בלו בתורה כמו הענין בפ' וישמע יתרו עם שקדמה לנתינת התורה הנה אין ספק שהיה הענין אחר נתינת התורה וכמו שאמר והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו ואין זה לבד בתורה השלמה כי גם נבניאים והמדברים ברוח הקודש, וראה העדר הסדר הזה תמצא ביחזקאל קודם ספר הנבואה שהיתה נשנה הרביעית ליהויקים לספור הנבואה שהיתה נראשית ממלכת לדקיה ונכתובים כתב על נהרות נבל קודם לכמה מזמורים שהיו לדוד ולולתו והיה הדין כותן שיהיה קודם לכולם נתינתו זו וכן במקומות רבים זולת אלה, והראוי שיאמר בזה כי למה שהיה ספר התורה מיוחס למעשה אלכנעויות ית' וכמו שאמר נעשרת הדברות כתובים נאלכנו אלהים והיה הענין כן בשמים כמו שאמר כי אראה שמיך מעשה אלכנעויות הנה כבר היה ראוי שיהיה הענין בהם מתדמה וכמו שנראה בתנועת השמים והוא ספרו של אדם הראשון העדר הסדר לפניו וזה נתינת הקורה להם והקדמת המתאחר לקודם, כן הענין בספר האלהים והוא ספר הזה המקודש אשר הוא דברי אלהים חיים, וכמו שהעדר הסדר הנראה בתנועת השמים אמנם הוא לפי מה שיראה מכלתי שיהיה הענין כן נעלמו כן הענין בהעדר הסדר הנראה בכתוב כי הוא אמנם לפי הנראה בתחלת המחשבה מכלתי שיהיה הענין כן אבל יש גם סדור וכונה מיוחדת גלויה או נעלמת, וניחור זה כי ההקדמה והאיחור יוננו על פנים מתחלפים ובכך אמרו כי גם קדמה ואיחור בזמן ומעלה וזולת זה והעדר הסדר הנראה בכתוב בזה הוא הקדמה והאיחור הזמניים, ובכך נראה הכתוב מקפיד לקדימת המעלה תמיד וזכר מזה לפני אהרן למעלתו זולת שלשה מקומות כמו שנאמר במסורה, ואמר הכתוב עשיתי את הארץ את האדם ואת הבהמה הקדים האדם למעלתו עם שהוא תכלית נתינתו ית' וכן תביע התורה והכתוב בלו לזולתה מהקדימות או שנה הסדר ליחס מה בין שני הענינים או לסנה אחרת, והמשל כי אמנם נסמכה פ' יתרו לפ' עמלק להודיע ההבדל בכונתם וכי זה כיון לאחד את זכר ישראל ונענש במחשבתו וזה כיון להתחנך אתם ולהישירם בעלתו הטובה עד שבכל אמר לו משה רבינו ע"ה והיית לנו לעינים ומפני זה ראוי לישראל כשינאו למחות זרעו של עמלק שיזכרו הטוב שעשה עמם יתרו לזרעו אם ישכון בין עם עמלק וכן אמר שאל לבני קני חתן משה ואתה עשית חסד עם בני ישראל וג', וכן סמיכות פ' וירד יהודה לפ' ויוסף הורד עם שענין יהודה עם תמר היה קודם מכירת יוסף להודיע ההבדל אשר בין בנישאת יוסף יתרו על דבר אשת אדוניו עם היותו אתה נבית תמיד והיה תנועת אותו וענין ילד יהודה עם תמר שמלא אותה במקרה יושנת נפתח עינים, וממין הסנות האלה וזולתם אפשר שינתנו במה שנראה העדר הסדר בכתוב ותמיד אמרו חז"ל למה נסמכה פרשה זו לזו, ודעת קלמס שדורשים סמוכים זה יורה כי הוא קשה בעיניהם יחס העדר הסדר לספר האלהים, אבל מת הסנה לסדר הזה אשר בין פרשה לפרשה יאות למי שהוא יותר עליון במדרגה מהמדקדק ולכן נתיח העסק במין הזה מהעדר הסדר בכאן ונעייין בשאר עיני ההקדמה והאיחור אשר נמצא בספר האלהים למה שזאת למדקדק העסק בהן.

שיש מלה שחבא על העקר ויהיה חלוף השער על זולת זה, ובורות ושלש נשי בניו (כרמית ז יג), לשלש אחיהם (ליוכ ט ד), ומעלות שבעה עולותיו (יחזקאל ט כו) אשר באו בהא על העקר, והשמוש והמנהג במספר הנקבה שיהיה שלש ושבע בלא הא אע"פ שהקשה להיותם בהא כי היא סמן הנקבה כאשר אחת עתיד לראות בשער המספר (מד). וכבר שמשו בכמו הזרות הזה עוד בכריתא באמרם בשלשה וארבעה מברכין ברכת המזון ורצו בזה בשלש ברכות וארבע ברכות אך כתבו סמן הנקבה על ההקשה והעקר והניחו השמוש והמנהג; וכבר רבה המחלוקת בין הגאונים בפרוש הכריתא מהם מי שברח משומם ברכות בעבור הראו ומהם מי ששמם ברכות ואמר שאינו יודע עלת הראו¹. וכורות ושפתי חכמים תשמורם (משלי יד ג) מהשער אע"פ שהוא על ההקשה, כי המנהג בכל יפעול כאשר יחזכר עם כנוי הפעול או הפעולים שחפיל ממנו הואו כאמרם ולא ישמרנו בעליו (שמות כח לו), כי חשמרם בבטנך (משלי כז יח), ויורקוהו על המזבח (ויקרא ט יב), וכבר בארנו זה בשער השמוש; על זה בא רב השער מנפול ואו המשך ועוזב להורות עליו, ואפשר שיורו עליו בקבץ פום (כוא קמץ חטף) באמרם הוא יהדפם מפניכם (יהושע כג ה), ודם יהדפך (יחזקאל לה ו), יקבני (ישעיה סג ב) כאותי יאפרם (הושע י י). ואלה המלות גם כן והרוסה להם מאשר נזור מהשער ובא על ההקשה. ופעמים יבא בשער מלה ושחים על העקר להורות על עקר השער ואם יהיה המנהג זולת זה.

שער לב. מן ההפוך.²

דע כי ההפוך בדבריהם יהיה על שני דרכים, האחד מהם במבטא והשני בענין, כי הדברים כאשר לא יכנס בהם ספק יתכן בהם ההפך וזולתו. וההפך אשר במבטא כמו כשב וכבש ושמהל ושלמה, בלעגי שפה (ישעיה כח יא) נלעג לשון (שם לג יט), ולשון עלגים (שם לז ד); חמנת חרם (שופטים ט ט) חמנת סרח (יהושע כד ל). ובכלי גמא (ישעיה יח כ) ואת האגמים שרפו באש (ירמיה כח לז) החשים אגמון באפי (ליוכ ט כח), ויחלש יהושע (שמות יז יג) את כל הנחשלים (דנריה כה יח), והיית לזעוה (שם כה כה) והיה רק זועה (ישעיה כח יט), בני עולה (ש"ג ג לד) בני עולה (הושע י ט), ומתלעות לביא (יחזקאל ט ו) מלחעות כפירים (תהלים כח ז), ויחרד האיש וילפת (רות ג ח) נפתולי אלהים נפתלתי

¹ הכריתא היא כנרכות מו והרב אלפסי ז"ל כתב: „הא שמעתא שקלו וטרו כה קמאי ז"ל ולא סלקא לכו כל עיקר משום דסבירא לכו דהא דתנא שלשה וארבעה ברכות אינון וקשיא להן היכי תני לכו בלשון זכר ולא לשכחו כה פירוקא“, ולהרב העמקד שמשו חז"ל פה בזה, והיא זרות על דרך ההקשה והעקר כמו שהשתמש הכתוב בזה באמרו ללשון נקבה ומעלות שבעה.

² אמר האסדי נפ' כט: מוסכס מכל החוקרים שהסדור בדברים הוא מהיותר גדולות שבסבות להגיע אל התכלית הנרכה כי העדר הסדור יתייב המנע השגת התכלית על הדרך הנרכה וכבר חזק קצת המדקדקים מחבמי יון שהמדוש לעולם היה כשזנ מהעדר הסדר אל הסדר והוא מבוחר מפעולת ה' ית' שהם נתכלית היוצר והסדר וכמו שהעיד עליו הכתוב לדיק וישר הוא וכל מה שנטאל מהנמלחות יותר שלם הוא הסדר והיוצר בפעולותיו וכבר אמרו בפעולות המנע שהן בולן מתוקנות ומסודרות נתכלית הסדר והמתקון והשמים לפי מעלת מליחותם היה הסדור נתנועתם יותר, וכבר היה ראוי לפי הענין הזה ליחס תכלית המדות בדבר אליהם ית' ראוני נספר הזה אשר הוא דברי התורה הכנתיים והעדברים כרות הקדש, אבל מה לעשה וכבר הסכימו חז"ל וכן הוא פסק ההלכה שאין

ור"י בן זלעט קראו קמת קמתי כפתח ומעניהם לערו רוח הנקדנים והמקדקים
 שנאו אחריהם, עד שזעטע נזכח הקמץ ההוא, עד שנאו החכמים לערנבורג וגייגער
 וגלוהו. וכל מה שיתגלה לנו מפה שנזכח וזכרו, יועיל תמיד לגלוי תעלומות אחרות.
 וכן הקמץ הזה פועיל לחזק שיטתי שהקמץ הארמי איננו מקבל שני, וזה חזק לשיטתי
 האחרת (אשר היה חזן פנת חכמת הדקדוק כלה) כי לה"ק הייתה מתחלטה דומה ללשון
 ארמית, ומשפטי לה"ק מתכארים על ידי לשון ארמית, ולא על ידי לשון ערבית, וחכמי
 הגויס מן זולטענס עד געזעניוס חזנו לתקן חכמת לאוננו וקלקלוה. אהובך ש"דל.

ש ע ר לא

נזכר בו ענין הזרות.

דע כי זרות המלה חתיינה על שני פנים או זרות מן ההקשה או זרות מן
 השער ר"ל מן השמוש והמנהג אפילו אם הוא בא על ההקשה, וזה שהשמוש
 והמנהג יהיה על שני פנים גם כן, אם על ההקשה והוא רוב דבריהם כהביאם
 הצווי מן העתיד מן הפועל הקל אשר הוא על יפעול או על יפעל על פעול מן
 יפעול או על פעל מן יפעל והמקור פעול, וכהביאם הצווי מן עתיד פעל הרגש
 (פעל) ברגשות וכן המקור, והרבה מכמו זה אין אנו צריכים לקבצו הנה, אבל
 מה שבא משמושיהם שלא כהקשה אע"פ שהוא נוהג ברוב דבריהם הוא כהביאם
 עתיד מן נתן יתן כהנעת התו (בלרי) ומן אכל יאכל כצירי או יאכל בפתח, ומן
 אמר יאמר או יאמר כצירי, והיתה ההקשה להיות העתיד מן נתן יתן בפתחות
 התו על משקל יזל מים (נמדנר כד ז) מן הרים גזלו (זופטיס ה ח), כי ישל
 זיתך (דנריס כח ג) מן נשל, וידר יעקב נדר (נחזית כח כ) מן נדר, והיתה
 ההקשה עוד להיות העתיד מן אכל ושמר ואמר ע"מ יפעול ונזכר * אל יפעל
 לעלה אשר זכרנו בשער הקודם, ונזכר עוד אל יפעל בצירי על משקל יתן זרות
 אחרת וכן נזכר יאמר (אינו יס ט) עוד אל יאמר * אך הזרות חוץ לדרך ההקשה הוא
 כהנזכר שכל אדם האמר (משלי יט יא) אשר היתה ההקשה בו להיות האמר
 בפתחות ההא כי הוא מקור כמו בהאריך הענן (נמדנר ט כז), ובמהו ביום האמר
 בידם (ירמיה לח לב), ועוד פסוח והמליט (ישעיה לח כ) השמרם אתם (יהושע יא יד),
 כגון עת הדריכה (ירמיה נח לג) כלם מקורים והיתה ההקשה שיהיו ההאים פתוחות,
 וכהנזכר נמו הפנו העסיקי לשבת, נדו מאד העסיקי לשבת (ירמיה מט ח ל) אשר
 המה צוויין מבנין הפעיל וההקשה להיותם פתוחי ההאי, ואמרו הפני בקמץ זר
 עוד והמשפט פתחות ההא כעבור שהוא צווי מן הפנה; וכזרות קולי אל אלהים
 והאזין אלי (תהלים עז ז) בפתחות ההא וההקשה להיות בסגול כמו ולא האזין
 אליכם (דנריס ט ז) כי הוא פעל חולף כמותו אבל האזין הפתוח הוא צווי
 כמו האזינה אלהי יעקב (תהלים פד ט) ויהיה עוד מקור. וכמו הזרות הזה במקרא
 הרבה ממה שזכרנוהו כבר בשער הקודם לזה וממה שלא זכרנו בו. אך הנזכר
 המלה מהשער אע"פ שבא על ההקשה כהנזכר ואנחנו יאמר לך איש אלף (זופטיס
 ע ה) אשר זה משער יאמר יאמר ויאמר על ההקשה כאשר אמרתי קודם זה

* וכוזר הוא לשון נזכר אומר מדרך ההקשה והמדור, ונלשון זלענין הזה השתמש גם
 האפדי בדבריו המונחאים לקמן — אם אין שם עצות המעתיק — „וזה בניגודות הקורה
 להם" והוא העדר המדר.

לא ישתנה לא לשום ולא לתנועה; כגון מן קשרי כפתח יאמרו קפסא, אבל מן נחש
 שהוא בקמץ יאמרו נחש. ובלשון הקדש הקמץ הארמי ישתנה על הרוב לחולם, כגון
 בארמי דר ובעברי דיר, בארמי נחש ובעברי נחשת, בארמי אול ובעברי אול בארמי
 מדינו מדינת מדינתא וכל"ק מדינות המדינות. ולפעמים הקמץ הארמי כאשר גם בלה"ק,
 כגון יקר קרב שאר פתגם גלות, והקמזין האלו לא ישתנו, כגון יקר תפארת, קרב הדת,
 שאר עמו, פתגם המלך, גליתתי. והנה בדניאל ג' י' מלאנו ששפת בקמץ, ואינו טעות
 סופרים (כמו שהוא בלא ספק הקמץ הנמלא בקלת ספרים נמלת דקב בדניאל ב' ל"ב,
 והפתח הנמלא נמלת יקר בדניאל ד' ל"ג, ונמלת שאר בעזרא ז' י"ח, ונמלת ששפתא
 בדניאל, ונמלות פתגא פתגא פתגא בעזרא, כי הסופרים לא היה בקיאים בדקדוק לשון
 ארמית), כי אמנם עדיין כך הוא המצטע בלשון סורי, וכך כמות בכל ספרי הסוריים דו
 דגתון, דש דשתון, בתנועת יקפא העומדת במקום קמץ שלנו. ואני ימים רבים הייתי
 מתמיה על זה, למה נשתנה הקמץ הזה בלשון הקדש לפתח, כגון קפת קפתי קפתם קפנו,
 וכבר זה בעזרים שנה הכאתי זה בספרי Prolegomeni (עמוד ק"ן) בדבר זר היוכל
 מן הכלל. ואח"כ ראיתי מתוך דברי הכוזרי (מאמר שני סימן ע"ח וסימן פ') ומדברי ר"י
 חיוג (בספר אותיות הנוח עמוד כ"ח) כי רק כשהמלה בטעם למטה (כגון קפתם קפתי
 קפתם) והיו כותבים קפת קפתי קפת קפתי בקמץ, כמו שקפתי בדניאל. אז אורו עיני
 והבנתי כי מה שנשתנה הקמץ הארמי לפתח לא היה אלא מפני שראו כי בכתבו קפתם
 קפתי בקמץ, הקמץ ההוא יהיה חטוף, מפני שהוא בהנדה מורכבת וכלתי מוטעמת, אבל
 הקריאה המקובלת בידם היתה לקרוא המלות ההן בתנועת A, לא בתנועות O, לפיכך
 נקדו קפתם, וקפתי כפתח; אבל נמלות קפת, קפתי, שהטעם בהן מלעיל, האזירו הקמץ,
 כי להיות הטעם עליו הוא קמץ רחב. ואח"כ באו נקדים אחרים, שלא ראו לת דנריהם
 לשיעורים, והשוו עדותם, ונקדו קפת קפתי כפתח כמו קפתם וקפתי. ויפה העירו החכמים
 דערכבורג וגייגער כי דברי הכוזרי וראב"ע מוכיחים כי קמת קמתי היו ביניהם כתובים
 בספרים רבים בקמץ, ובהפך לדברי בן זלעם היו כפתח. רק מה שאמר החכם גייגער
 כי גם דברי ר"מ הנקדן מוכיחים שהיו כותבים קמת בקמץ, אין הדבר כן; כי הנה ר'
 משה אמר תחלה כי התורה כלה משפטה להנקד בקמץ גדול (ולא כפתח), לולי ח' מטבלין
 והראשון הוא סוף פעולה, כמו אפר שפר, ואמר כי יש לתת טעם למה בא פתח בעי"ן
 הפעל, והוא כי בהתרבות המלה יבא אף בלמ"ד הפעל, כמו אפרתי אפרתי, והוא מצטל
 קמץ (וביון שדחה הקמץ באפרתי, נדחה גם באפר). אח"כ הזכיר קלת יולאים מן הכלל
 הזה, ונתוכם הזכיר הפעלים כתי ע', כמו ששם קם, אע"פ כי נדכותם יולד בהם שוא,
 כמו קפתי שקפתי כלומר אע"פ שבהתרבות המלה יבא בהם שוא כמו קמתי שתי, שהם
 כמו אפרתי אפרתי, אע"פ כן אין אומרים ביון שדחה הקמץ מן שקפתי ידחה מן שש
 (כמו שאמרנו למעלה ביון שדחה הקמץ באפרתי נדחה גם באפר), אלא הקמץ כאשר
 בשש אע"פ שזכר פתח בשקפתי. ואם היתה כוונת הנקדן בדעת גייגער, כך היה לו לומר:
 ואף נדכותם יהיה בהם קמץ, אע"פ שזולד בהם שוא, כמו קפתי שקפתי. וגם החכם דערכבורג
 אמר כי דברי ר"מ הנקדן מוכיחים שהיו כותבים קמת בקמץ, אך לא דיבר מתיבן למד
 כן, לפיכך לא כובל לומר עליו טענה. והנה אין להסתפק כי אין זה דעת ר' יונה בפרק
 הזה והוא רואה לפרש גם דברי ר"י חיוג באופן שלא ימשך מהם היות מלות קמת קמתי
 נקודות בקמץ, כי יאמר כי להיות הפתח הזה מוטעם, הרי הוא בתנועה גדולה, והוא
 מושך אחריו אות נחה כאלו הוא קמץ, ולפיכך כשאל ר"י חיוג לומר כי לפעמים יפול
 הנח הנעלם גם מן המכתב וגם מן המצטע לא היה יכול להביא לדוגמא קמת
 קמתי שהם מלעיל, והולך להביא וקמתי ושתי שהם מלרע. וזה חדוש יפה שחדש
 ר' יונה, כדי לקיים נסח ספריו שהיו בספרי בן זלעם כפתח, אבל צעל הכוזרי
 וראב"ע לא הבינו הענין כך, וזה מפני שמלאו בספריהם קמת קמתי בקמץ ור"י חיוג אם
 היתה דעתו בדעת ר' יונה, היה לו לומר כי נמלות קמת קמתי נכל הנח מן המכתב
 אבל כאשר נמצא, מפני שהפתח מוטעם. סוף סוף איננה נשבע שירדתי לסוף דעתו של
 ר"י חיוג יותר מר' יונה, ואף בלא עדותו די לי בשני עדים, ר' יהודה הלוי וראב"ע,
 להאמין שנקלת ספרים קדמונים היו קמת קמתי בקמץ, כמו שקפתי בדניאל, רק ר' יונה

העתיד כאשר אחה מצוה כמה שלא נפל, כאשר קדם זכרו (דף 85) והשחמשם בצווי מן אלה על פעול ראייה שעקרם יפעול, כי הצווי איננו כי אם מהם, ואלה היה עקרם האמתי יפעל כאשר הם עליו, היה הצווי מהם פִּעַל על המנהג בכל צווי שילקח מן יפעל וזה מבואר. — ומן הור עוד אמרם צִק לעם (מ"נ ד מ"ט) ההקשה צוק בואו המשך כי הוא נלקח מן לא יצוק עליה שמן (פמדנר ה טו) או צק לעם בחסר [יוד] מן וגם צִק בו מים (יחזקאל כד ג), אבל צק לעם יאות שיהיה מן צִק בפחחות על משקל כי לא יירש (נרצחית כל י), כאשר החל רִש (דברים נ כד) נלקח מן כי לא יירש אע"פ שאמרו עלה רִש (זס ח כל) והמירו הפתח בצרי, ואיננו נמנע שנאמר. כאמרם צק לעם בפתח ראייה שהם כבר אמרו בעתיד ייצק ע"מ כי לא יירש, והראיה על זה אמרם יִצֶק דם המכה (מ"ט ככ לה) אע"פ שהוא בלתי מחעבר בסגול והכגול והפתח מומר זה בזה כאשר התבאר זה בוולת השער הוזה (לעיל 52) והוא על הדרך הזאת בלתי זר. ומן הור עוד אמרו גִּישִׁי הנה (יחזקאל ג ט) גִּישִׁי הלאם (רות נ ד) כי הם נלקחים מן נגוש ונגוש נלקח מן גִּישִׁי ולא בא העתיד מן נגש כי אם גִּישִׁי ולא יגִּישִׁי ואם כן גִּישִׁי זר, ואפילו אם היו משחמשים ביגוש לא היו משחמשים בנגושו אלא בעמוד עליו כאמרם עמדו עִמְדוֹ (כחוס נ ט), אח ה' זכרתי (נחמיה ד ח); ואין נמנע לאמר שגשו הנה נלקח מן יגִּישִׁי ושצק לעם נלקח מן ייצק ע"ד יפעל אע"פ שלא נמצא שהשחמשו בהם כמה שיש בידנו מן המקרא, אלא שזה היה משמוש העבריים ולולא זה לא בא הצווי כן, וכאשר הוא כן אינם זרים. ומן הור עוד אמרו יִבְרָאָה אל חוך ביחך (דברים כל יב), יִבְרָאָה אלי (ע"נ יד י), פן חשבוענה והקאת (משלי כה יו), והמתיה בצמא (הושע נ ה), והכתיו והמתיו (ע"ל יו לח). כי המין הוזה משני מיני הפעלה העלול העין (יבְרָאָה לו יבְרָאָה) בעבור שנחתבר עם הכנוי הפעול בו שבה תנועת הואו אל תנועת הא המין השני אשר בא על העקר (ר"ל כל ה"ל נחמף פתח כדרך המין השני). וההקשה כי המין הוזה שלא כהקשה מפני אבוד עין הפעל ממנו, וכבר זכר זה ר' יהודה, ר"ל היותו שלא כהקשה.

אמר המגיה. מדברי ר' יונה ור' יהודה (עמוד 202) נראה ברור כמעט כי היו עוקדים קמת קמתי שנת שנת בפתח, ופתי הפעלים האלה להיותם מועעמים, אחריהם נחיס רפס כמשפט הנקמלים, ולזה גם ר"י נן בלעם לא סר מדרכם והציג בספרו על מלות הענינים על המפרש למ' קהלת — והוא רי"ץ בן גיאות לדברי החכם דערנכנערג (לעיל 176) — על מה שאמר: כי שם הוא קמוץ בעבור הכח הנעלם החסר מענו, כי יחזוב שלל יבוא הקמוץ כי חס על זוכן והפתח לא יבוא עליו, ואמר „והוא כריך שיעור משנתו וירא הפתחין שיש במלות ואנחנו שמיני, חני שרתי וכל אשר ונער שכלם הם פתחין.“ והחכם גייגר רצה להוכיח (מכתב עתו ח"ה עמוד 409) כי גם מדקדקים אחרים קראו קמת קמתי נקמוץ, והם הראש"ע ור' יהודה הלוי ור' משה הנקדן. וכל ראיותיו אינן עכורות רק דברי הראש"ע במאזנים ט, מכ, לחות מח הם חוקים כראי מולך וגלויים לכל כי נקד קמת קמתי נקמוץ. ולזה חני תומה על כי הראש"ע אשר הלך בדברי המדקדקים אשר לפניו לא העיר והציג חף פעם אחת על ר' יונה ור' יהודה וריב"ב אשר נטו מדרכו ודרך הפתחות פניהם; ועל זה אלתתי את ראש המדקדקים וזר חכמי עמי החכם שמואל דוד לולאטו נפאדוזה, לדעת דעתו בזה ועל מה בעלי המקמלים ראיותיהם הטענו. מאת תזונתו הרמה.

דע ידידי כי אחד מן הכללים החדשים אשר חנני ה' לדלות ולהעלות ממעמקי חכמת לה"ק הוא כי בלשון חרמי הקמוץ (חון מלותו שכתוף תנה וחסריו אל"ף) לעולם

הב ע"פ דע ולא שנו בנין הב וזה זר. וממנו עוד אמרו כל מכבדיה הוילוה
(איכה ט ח) הסיתוך ויכלו לך (ירמיה לח כג) המשפט בהם להיוחם (הזין והסמך
לפויים) כמו הביאור הביאור, וכבר הבאתים בספר ההשגה וזכרתי עלחם בו.
וממנו עוד אמרו יען אפרד את שני הגוים (יחזקאל לה י), באפרכם שלחן ה'
(טלחי ט י), באמרכם כל עשה רע (זס סוף כ), ביום אבלך ממנו (נרלזית כ ה),
והיה באכלכם (נמדנר טו יט), ביום שמך מנגד (טונדיה ט יא) למרדכם היום
בה' (יהושע כ כ י), עד השמרך ועד אבדך (דנריס פח כ מה), עד אבדכם
מעל הארמה (יהושע כג יג), בעובכם את מצות ה' (מ"א יח יח), והרין במלות
האלה להיות (עין הפעל נכנס) על דמיון ובשכבך (דנריס ו כ), בעברכם את
הירדן (דנריס כו), כתפשכם את העיר (יהושע ח ח) בשמעכם את קול השופר
(ז"ב טו י); ויצא מוצא לשפיר בדרך (זמות כג כ), ואמר להרדך (ז"א כד יא),
והפרש אשר בין שער ובשכבך ובקומך ובין לשפיר בדרך כי הכנויים בשער
ובשכבך סמוך אליהם והמה לפועלים והם בשער לשמרך בדרך פעול בהם. ומשער
כתפשכם את העיר אמרו בקרבכם אל המלחמה (דנריס כ כ), אבל זר כאשר זר
באמרכם שלחן ה'; ויש בה עוד זהות אחרות והיא המשך קופו בקמצות כאשר
קרה לסמך ואסערם (לעיל 201). ותגברונה ותעשינה (יחזקאל יו ג) המשפט
וההקשה ותגברנה ותוציאו אתו מוצא ידיו תביאנה (ויקרא ז ל), ואפשר שרצו בו
להצמד הרבוב (לזוג לותעשינה). ושאנך עלה באוני (מ"ב יט כס) ענין המלה
הזאת כמו ושאנך (פי הוא מן שמה) ויצאה שלא כהקשה, ולא יכשר שחהיה
בענין שאנך מואב (ירמיה מח יא) בשום פנים. עשו משיבד (יחזקאל כו ו) משפטו
להקל השין ולהיות שבא תחת המם כי הוא קבוצ כל תופשי משוט (זס כו כט).
והיבתי מראשתיכם (זס לו יא) מן הפעלים אשר פאיהם יוד משפטו והיבתי
על דמיון והשלכתי במקום היוד אשר היא פא הפעל ונפל היוד השנית (ר"ל יוד
הפעל). כאשר גאמר היטבת לראות (ירמיה ט יב); ואם הוא עלול העין (זרז טוב)
משפטו להיות והיבתי כמו והשיכתי את ידי (יחזקאל כ כג) [אז] בבלי יוד כמו
השלכתי אתכם (ירמיה טו יג), והיה והיטבתי מורכב משני הלשונות וראשיתו
עלול הפא ועל כן נכתבה בו היוד אשר היא פא הפעל ואחריתו עלול העין*.)
וכמהו והושבותים כי רחמתי (זכריה י ו) אלו היה מן הושיב על דמיון הוריד
(מנחי פח) היה והושבותים כמו והושבותים על בתיהם (הושע יא יא) ואלו היה מן
השיב (מנחי כע"ן) היה והשיבותים וכאלו, אם כן מורכב משני הלשונות
האלה. זמן הזר אמרו כי כפיכם נגאלו בדם (ישעיה נט ג) זכבר זכרתיו בשער
השמש (דף 93). ודע כי מן הזר עוד אמרם יאמר, ויאכל, יאחו בעקב פח (חייב
יח ט) ועקרם להיות על דמיון יפעול כמו ואחה חאזור מתניך (ירמיה ט יז), ולא
נאסוף את חבואתנו (ויקרא כה כ), אבל בעבור שבחרו בפעלים האלה רפיות
הפאים עם הראותם, בכד עליהם שיביאום על יפעול מפני הקבץ שני קבוצים
בכל פעל מהם אלו היה אומרים יאמור ויאכול ויאחו והעתיקו אל יפעל, והראיה על
זה השחמשותם בצווי ממנו על פעול ר"ל אמר אל הכהנים, ואחו בונבו (זמות ד ד),
את אשר חמצא אכול אכול את המגלה (יחזקאל ג), והוא שהצווי נלקח מן הפעל

* הכה יולא מדכריו שקרא והיבתי מלא יוד קודם לטי"ת וכן העלה מ"ג וכן
הנכון ע"פ מש"ק נ"א כ"ה, ל"א. ומס"ג יחזקאל ל"ג, ל"ב. אך זסס לרין תקון.
(דנרי החכם בעער.)

הוא והיא סברה ר' יהודה בו על נח רפה הוא פא הפעל. וכן הם נבוכים בדברי ר' יהודה בתחלת ספר אותיות הרפיות „כי אותיות הרפיות יש שתדפינה עד שתסתרנה ולא יהיה להם במבטא מראה ולא הרגש אבל מעיד עליהן השמע נוע מה שלפניה בקמעות או בפחחות או באחד מן השבעה מלכים בקמץ בכמו וקאם שאון (כזע י יד) אל נא רפא נא (כמדנר יג), וכמו החולם בכמו שופר ועולם וכמו החירק בדויד ורכיד וכמו הצרי בירדו וילכו" ולא היו נמנע מהם גם הם לדמות בשורק כמו שונם (יכזע יע יח) ושועל (דכ"א ז לו), אבל נפול הסגול ופחה גדול על נח רפה מפני שלא הביא ר' יהודה דמיון בהם במקום הוה מספרי אותיות הרפיות [היה נמנע מהם] אע"פ שדמה בהם בספר הנקוד באמרו כי ארץ ושערו זר בעבור נפול הסגול הפא כל אחד מהם על נח רפה, ואמר בשער ההוא עוד: דע כי שיפול פחה גדול וקמן על נח רפה, ודמה בפחה הגדול שער ונחל. ואנשי דורנו זה אין מיגיעים מחשבותם ולא מטריחים על נפשותם בעמידה על סודות הספרים האלה אך הם עוכרים עליהם הבטה וזה מעצלותם והלאותם לא הרגישו אל זה אשר הערותיו אני עליו ורמזו להאשים ר' יהודה על אמרו באחד מן השבעה מלכים. וכבר מצאנו הפחה הגדול נופל עוד על נח רפה בזולת המין הזה. וכמו אמרו אשר שפתי חול גבול לים (ירמיה ס כג), בנתי לרעי (תהלים קלט כ), אני קרתי ושחית (ישעיה לו כה), שפתי לירושלים (זכריה ה) ואנחנו קמנו (תהלים כ), זקנתי ושבתתי (ע"א יג) כי פאי הפעלים האלה והדומה להם פתוחות ואחריהם נחים רפים מבוארים. ויזכר לברכה המורה ר' יהודה מה נחכנו דבריו באמרו במאמר השני (58) מספר אותיות הרפיות בזכרו הפעלים העלולי העין, אמר, והוא רומז אל עין הפעל „ויש שיפול הנח הזה מהמבטא והמכתב כאשר יאמר מהפעלים האלה ופעלתי ויהיה ענינו העתידות¹ כמו ישבתי בשלום (נרש"ט כז כח) וקמתי על בית ירבעם (עמוס ז ט), וגלתי בירושלים ושחתי בעמי (ישעיה סט יע), ומשחתי את עון הארץ" (זכריה ג ט). ויחכן הענין הזה באמרו ויהיה ענינו העתידות וככה דבריו שאם יהיה ענינו החליפה, עין הפעל ואם היא נופלת מן המכתב היא קיימת במבטא ואם יבא הפחה לפניו, וזה בכמו זקנתי ושבתתי ר"ל ושחתי, וככה דבריו עוד שהיא קים בקמתי ושבתתי והדומה להם, כי לא חייב נפלו מן המבטא והמכתב יחד כי אם בכמו ושבתתי בשלום וקמתי על בית ירבעם לפי שדחה ענין המלות האלה העתידות כי המלה כה תהיה מלרע, אך כאשר לא יהיה ענינה העתידות ולא יהיה כה ואו העטף השבאית מלחה תהיה מלעיל והנה או יהיה קיים מבואר ואשר לפניו פחה כמו זקנתי ושבתתי, ושבתתי אל ירושלים, ואנחנו קמנו, לפן עחה שבנו אליך והדומה להם, ואם יהיה זה מזה דבר בקמץ הוא בהעמדה ובהפרד כמו עד פתני (מ"ג ז ג) וזולתו; ולא היתה כונתנו בשער הזה לבאר כמו זה, אך הוא מקרה קרה בספר². ואחרי זה נשוב אל השער.

ומן הור אמרם יבי המטפחת (רות ג טו), הבו לה' (דכ"א יז כח) משפטם להיות יבי על משקל אך יבי עונך (ירמיה ג יג), דעו כי ה' הוא האלהים (תהלים ק ג) כי הוא צווי מן יהב ע"מ ידע, אבל בנו אותם על הצווי הנפרד אשר הוא

¹ נכלפס „ועשינו לעתיד" ול"ל ויעשו לעתיד לו כע"כ פה ויהיה ענינו העתידות.
² ראה ההערה בסוף הספר.

כמו הנח המוסף בהושב כספי (נרצזית מנ כח), כי הובאו בית יוסף (סס מג יח) כאשר אמרנו (לעיל 146) בזהסג אחר (ישעיה נט יד) ואפניו על הדרך הזה שיהיה והונחה [הונח] ע"ד והוסרה מן הוסר והושבה מן הושב. כספי. ויהכן לומר בהרשנה שמשקלו הותפעלה ושהמשפט בשון הדגשות כי בבנין הזה כבר בא נאמרו לא התפקדו בחוכם (נמדנכר יא מו), התפקדו וכלכלו (מ"א כ כז), אחרי אשר הטמאה (דנריס כד ד) משקלו התפעלה, ועוד אחרי הכבס (ויקרא יג נה) עקרו התכבס; והענין באמרו חרב לה' מלאה דם הדשנה מחלב כענין באמרו ועפרם מחלב ידשן (ישעיה לד ז) וקלות השין של הדשנה על הפנים האלה כקלות קוף התפקדו ולמד ויתילרו (נמדנכר יא יח); ואפערם על כל הגוים (זכריה ז יד) היה משפט האלף אלו היתה המלה על עקרה להיות בסגול אפערם (ראה ס' הסרכנה אות וטו) כמו אלף ואשאלם וישבו דבר (ישעיה מט כח) והדומה לו בעבור נפלה על נח נראה, אבל מפני שנהפכה המלה מאפניה והתנועעה פא הפעל והיא הסמך והיה דינה לנוח, התחדש בין האלף והסמך נח רפה כל שכן בהיות השופר תחת האלף והמשכה בטעם ונקרה האלף בצרי מפני זה הנח הרפה, והפכס המלה מאפניה הוא שהם הניעו מה שעקרו הנח ר"ל הסמך; ואפשר שתהיה חנועה הסמך נעתקת אליה מן העין וכן השבא בעין נעתקת מן הסמך ואחר כן הניעה הפתח עם השבא כאשר הוא מנהגם באותיות הגרון והפכס אלה השתי חנועות דומות להפכס ככש ושמלה והדומה לזה. וידמה לזה מה שעשו בבהשמה מהם (ויקרא כז עג) כי הדין היה להיות תחת הכית שבא ותחת ההא קמץ והומרו השתי חנועות ואלה פנים נכונים בו זולת הפנים אשר זכרנום בזולת המקום (לעיל 154), וקרוב מזה מה שעשו בלהפירכס את בריתי (ויקרא כז טו) כי הדין היה הנעת הפא בצרי וההא בשבא ופתח. ודומה לזה שעשו בבהשמה מהם, אלהים יחנך בני (נרצזית מג כט), חנון יחנך (ישעיה ל) כי המשפט ביוחנך שיהיה יחנך? הקמץ תחת החית ע"ד שאריות עמים יבזום (לפניה ז ט), וסלף כוגדים ישדם (משלי יא) ונהפך אל היוד. ויש לנו בואסרם מאמר אחד בספר השרשים. יחלקם דויד וצרוק מן בני אלעזר (דס"א כד ג) איננו נפעל, כי אם היה על בנין נפעל היה תחת היוד צרי כמנהג, וכאשר היה תחתיה סגול היה הנכון אצלי לאמר בו יחלקם בשבא תחת החת על דמיון ונראהו ולא מראה ונחמדהו (ישעיה נג ז) וכאשר נמו להניע החית כמנהגם ברוב אותיות הגרון כאשר עשו בוחרדו זקני העיר (ז"א יו ד), ויארבו (זופטיס ט לר), יהלמני צדיק (תהלים קמ"א ה) ורבים זולתם בחרו משכה בקמץ כאשר בחרו זה כמו כן בסמך ואסערם אשר היה עקרו להיות בשבא ע"ד ואשאלם. ודע כי הסגול ביווד ויחלקם הוא במקום פתח גדול ועקרו שיהיה כמו יחלקי את הארץ (יהושע יד ה) אבל הם מתחלפים בהרבה מקומות כאשר התבאר במה שקדם מדברינו (זעור ח) ויש ששמים הסגול במקום החירק בכמו אל חמחי (ירמיה יח כג), צור ילדך חשי (דנריס לז יח) אשר עקרו תמחה ותנשה בחירק, ובאל תמח חסרי (נחמיה יג יד) כי המשפט להיות כמו וימח את כל היקום (נרצזית ז כג). ויש אנשים חמהים על דברי ר' יהודה בתשי (ס' הנוח דף 125), „נפל הנון ושב במקומו נח רפה" אמרו האיך יתקדם לנח הרפה סגול אבל יתקדם לו צרי או קמץ גדול? ולא הרגישו ליוחמו הצאן (נרצזית ל ט) אשר משקל ויפעל*), והיוד שלו נקודה בסגול והוא נופל על הסברא

(* והלאו ויחמו או יחמי כמו וישנו ללכל לחם.

קרשך עשו שן בת אשרים (יחזקאל כו ו) הטוב כמה שיאמר בה שהיא מלה חלוקה והחפץ בה קבוץ (לזון רניס ענן) ברוש תדרה ותאשור (יזעיה מז יט) והפרידו החו מן תאשור עם הכית הנוספת כאשר עשו בכל עמה שבא (קהלת ה טו) ובפקח קוח (יזעיה מז) ובעגלה יפה פיה (ירמיה מו כ) והוקל העין*); וזה היה דעתם באמרם בשל אשר יעמל האדם (קהלת ח יז) כי הדין בלמד שתהיה מחוברת באשר כהתחברות הלמד בשלמי הרעה הואת (יונה ט) במי עד שיהיה על הרמיון הזה בשל אשר בשוא תחת הלמד; ובעבור התחבר בשל באשר כהתחברות בשל במי, והשין בשלמי ובשל אשר יעמל במקום אשר ואשר טעמה בעבור כמו אשר עשה דוד את הישר (מ"א טו ה), אשר עשתה מפלצת (שס טו ג), באשר את אשתו (נחמיה לט ט); והראיה שענין שין בשלמי הרעה הואת אשר, אמרו באשר למי הרעה הואת (יונה ט ח) כלומר בעבור כי מצאתנו הרעה הואת. ופרוש בשל אשר יעמל האדם בעבור מה שמיגע בו האדם נפשו מן החקירה והדרישה, הענין הזה כאשר אספר. אמר החכם וראיתי את כל מעשה אלהים כי לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא, פרוש הבטתי בכל בריאות הכורא והנה בני האדם לא יוכלו לעמד על אמתת היותם ולא יגיעו עד תכליתם ואם הם חושבים בנפשם זה בעבור ארך יגיעתם לחקר ולדרש אינם מגיעים אליו ואם ישתדל הגדול שבחכמים לדעתו לא יוכל, על זה הוספתי בפרוש ואם הם חושבים בנפשם זה כאשר ראוי לענין, ופרשתי החכם הגדול שבחכמים עם שאמרו החכם בסתם מפני שהוא הראוי לענין. ודע כי למד בשלמי ובאשר למי הן כמו למד הן לצדק ימלך מלך ולשרים למשפט ישרו (יזעיה לב) ענינם בעבור כך וכך ועל אודות כך וכך וענינה וענין השין וענין אשר אחר (לעיל 12. 16); וזה ממה שנחקק בו שני משרתים (ר"ל שתי מלות הטעם) כהקצצם במלפנים ולחיצון (מ"א ו ט) אשר הוא כמו לפנימה ולחיצון, ובמלפנים ונאמר צדיק (יזעיה מז כו) ובזולתם הרבה ממה שזכרנו וממה שלא זכרנו (לעיל 19), ואין טעם לה במליצה, כי השין ואשר עומדים במקומה; וכן אומר בלמד בשל אשר יעמל האדם ופרושו בעבור אשר יגיעו בני אדם בו נפשם מן החקירה. — וכאשר חלקו מלות עקרון שלא תחלקנה כן חברו מלות עקרון שלא תחברנה כאשר עשו בעבטיט (חנניקו ז ו) ובוקיקלוז (שס ז יו) ובוחשכן באהלו מבלילו (חיוכ יח טו) אשר פרושו ישכון בבית זולתו, ובצלמות (שס י כז) ובמלים אחרים רבים.

ומן הור אמרו הדשנה מחלב (יזעיה לד ו) הנון למד הפעל כי הוא מן אכל ושבע ודשן (דברים לא כ) והדין בהדשנה בהקל הדלת ובשכא תחתיה ובקמצות השין הדשנה על רמיון השלכה (יחזקאל יט יב), מעמים הוצאה (שס לח ח), אמלאה קתרה (שס כו ז) אלא שקמצות הוא מן התרכה נעתקה אל החית מפני שהיה יותר קל עליהם ומן הרמיון הזה והיא מעמים הוצאה וזה היה הדין ביהייתה שם על מכונתה (זכריה ה יא) ר"ל שעקרו יתחיה על רמיון והופעלה ובא גם הוא זר (מורכב ען הפעל ומן הפעיל). ודע כי הדין אצלי שיהיה והניחה שם (שרז נוח) מן והניחו את רוחי (שס ו ט) ותהיה דגשות הנון על הדרך הזה בעבור הבלע

* ר"ל עין הפעל והיא השין כמלת נת — אשרים אשר דינה להדגש כמו בתאשור.

בקמעות הם החרב נחרבו (לעיל דף 197) הרעת הזאת ר"ל פארה (מפלת הקריחה) בעבור התנועה מבלי שהיה הקמעות נעקת אליה מן ההא כהא והפדה לא נפרחה, ויתכן זה גם כן בקמעות עין ואין מעמד (תכלים סג ג) והמם קמעות מפני שמנהגם להניע מה שלפני האוחיות האלה מפוארות כאשר תהינה גרניות כאשר עשו בתו ובמחוגה יתאר הו (יזעיה מד יג), כי הניעה בקמץ גדול בעבור שפאר האלף בקמץ חטף. ואפשר שהיה דעתם כוונתו כי כדעתם בשמחי ועל זי, מלכי עלינו (לעיל 196) אלא שהעתיקו הקמעות אל החת מפני שהיה יותר קל עליהם. ומן הור אמרו ^{במצאכם} אתו (נלגזית לכב) ההקשה להיות ^{במצאכם} בקמעות המם ע"מ כשמעכם את הקול (דנלים ה כ) כי המם בו מן השרש לעמת השין מן כשמעכם, אך הלשון הזה ר"ל במצאכם אתו הוא ראוי להיות מן יצא כמו את מוצאך ואת מובאך (ע"ג ג כה), וכבר נטה קצת הוקנים לפרש אותו על הסברא הזאת והיה משער אתו במצאכם חפגשון אתו, זה איננו קרוב לדעת, ואני חושב שעשו זה בעבור שהיה כבר עליהם שבא תחת הצדי עם שבא ופחה תחת האלף ומשכו הצדי בקמץ וכאשר היה זה נמשך הקמץ אשר במם ונהפך לחולם בהכרח כי לא יכול הלשון זולת זה; וכן זר ואת ^{מובאך} באמרו את מוצאך ואת מובאך (ע"ג ג כה) כי ההקשה להיות מבוואך ע"מ יתי מקורך (מגליה ית) כאשר נאמר כמבוא עם (יחזקאל לג לח); וכמהו ומיצאו ומובאו (זס מג יא), אבל הראשונים מקורים ואלה שמות; ואני סובר שהיה דעתם בשתי המלות לרדוף מה שלפניהם*) והיא סברת ר' יהודה בהם נ"ע. ומן הור ותפוצותיכם (יזעיה כה לה) המשפט והפיצותיכם והפכו היוד ואו והמירו ההא בחיו (לסה כד"ק זס ונמכלול) כאשר עשו בואנכי תרגלתי לאפרים (הזע יא ג) כי הדין בו אצלי להיות הרגלתי נגזר מלשון המשנה כאשר אמרו עמרו בחפלה מורידין לפני החיכה זקן ורגל (מ"ח ס"ג דתענית) ועוד לא יאכל הוב עם הזכה מפני הרגל עבירה (זנת פ"ח ע"ג) ובחפלה הרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה, והטעם ואני הרגלתי אותם לקחתי אותם על זרועותי כענין ואשא אתכם על כנפי נשרים (זמות יע ד); אך ותפוצותיכם מענין ויחפוצו הררי עד (תנקה ג) וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג כט) אשר הוא שבר ורצוץ והפרד חלקים, מפיץ וחרב (מגלי כח ית) שם לכלי אשר יהיה המעשה הזה בו, וממה שמדוק הענין הזה ויאמזוהו אמרו ונפלתם ככלי חמרה. בעותיק צמתחוני (תכלים פס יו) המשפט צמתחוני וכפלו החו והו שלא בהקשה; וכבר נטה בו ר' יהודה אל סברה אחרת בספר אותיות הרפיון. בהם תבואתך טובה (ליוז כג כה) המשפט תבואך והוסיפו סימן שני לנקבה כאלו המלה מורכבת מן תבואך ומן באהך. וידך ^{שדשי} (הזע יד יו) משפטו שרשיו בקמץ חטף תחת השין, כי האחר ^{שדש} על דמיון חרש, וכאשר נאמר לחדשיי יכבר (יחזקאל עו יב) כן יהיה ראוי שיהיה ^{שדשי} על הדמיון הזה גם כן; וכן אומר בקדש קדשים (נמדנל יט ט) כי משפטו להיות בקמץ חטף כמו בקדשים לא יאכל (ויקרא לב ד), ואיש את קדשיו (נמדנר ה י).

* ר"ל לזווג המלות וכמו שאמר ר' יהודה (דף 71): ויתכן שאומר כי עלת טובה דמה אחר מלת מולח להדמות לה במשקל, וכ"ל לח כמו שדפס להרעות לה. ובספרו הקרוז והישר — תזר העתק מקלת דכריו החכם עוואלד — כתב ר' יונה על מלאך ואת מובאך כי זיווג המלות רגיל נפי הערכים כמו שאמרו אני תלתנה באלעמסית ונחלעדחית, אני תכזח אליו נערכיים ונבקריים.

לעיל 101), אלקטה נא (סס ז ז) והוא יותר זר מדרך ההקשה מאשקה נא (מ"ט יט כ) כי עתיד נשק אע"פ שמצאנוהו שפחים י'שק (מצלי כד כו) אין נמנע בהקשה שיחכן לומר ישוק גם כן ממנו, כי העתיד מן הפעל הקל יש שיבא על יפעל זיפעול באשר בארנו בשער השמוש (דף 77) ואין אחד מהם יותר ראוי מן השני, אך עתיד הפעל הכבד אשר על דמיון פעל כמו לקט לא יתכן בו הקבוץ כל עקר, ועל כן אמרתי בוא לקטה שהוא יותר החוק בנדות מן אשקה נא; וכמהו בורות זכרו חוק ובמחונה י'תאריהי (ישעיה מד ג) והמסורה עליו "לית רכותיה קמוץ", אך י'תאריהי בשרד (סס) על ההקשה בשוא ופחה; וממה שהוא חזוק גם כן מן ההקשה אמרו כי מאיש לקטה זאת (נרשית ז בג), י'שמה חפלתה ה' 1) (תהלים י"ג לט), י'היל להון (מצלי כח כג). וכבר פארוהו בקמץ שלא בהקשה אמרו ולא תעבדום (שמות ב ה), וכלכה י'נעבדה (דברים יג ז) בלי פאור, וכמהו ונעבדה את מצרים (שמות יד יג), נעברנו אנחנו (שופטים ט כח), לא תעזבונו (דברים יד כו), נעמדה יחד (ישעיה נ ח) בלי פאור, וזה כפי אשר יהיה טוב בעניהם וקל עליהם; ופעמים רבות מפארים בקמצות מלוח שאין טעם לפארם בהקשה ויהיה זה בהפסק ובסוף פסוק כמו אמרו לא עשד — לא י'שק (תהלים ט). ויש שיהיה עוד בבלתי אחנה וסוף פסוק כאשר עשו בושם ש'שם את ישראל (ג'ל' סוף ז), כי הוא י'רר וירפאנו (הושע ו), וירח עשד (יהושע י ג), ובסוף עץ (תהלים עד ה) כי הוא כמו נאחו בסבך (נרשית כג יג ולזה מנחת יצ) אשר הוא פחה, ובהם ק' שלמה (מ"ט יז נ, רדק במכלול שרש סע"ל); אריה שאג (עמוס ג ח), ועשה ה' אשר זמם (ליכה נ יז), ומקצת כלי (דניאל ח ז), ומקצת ימים — ולמקצת הימים (סס עו יח) בקמצות הערי בשלשחם והם סמוכים, ועוד משקל הכסף (עזרא ח ל 2) בקמצות הקוף, ועוד מנת שועלים (תהלים סג יח) זמנת המלך (ד'כ לז ג), ובכתב בית ישראל (ישוקאל יג ט). ואמרו השבת ס'הרי (תהלים פט מה) בפאר הטיח בקמץ שלא בהקשה כי העקר שיהיה כמו סקד' ה' (נרשית עו), והיה ראוי להיות בהסמכו אל הכנוי בקמץ גדול ובא חטף; ואמרו ו שאר אחיהם (עזרא ג ח) בקמצות האלף והוא סמוך, ואמרו שאר ישוב שאר יעקב (ישעיה י כל) בקמצות גם כן. והערים החרבות — כן תהיינה הערים החרבות (ישוקאל לו לה לח) בקמצות החח מהם שלא בהקשה, וכן החדלתי (שופטים ט) בקמצות החח מהם שלא בהקשה 3), וכבר בארתי הסברא בהדלתי באר היטב בשערו מספר השרשים; וכן עשו בהבי המטפחה — י'תאי בה (רות ג עו). כי הרבה פעמים מפארים בקמצות האוחיות הגרונות והאוחיות אשר אינם גרונות אשר עקרו לנות, בהניעה אותם בעבור דעת שיש להם בהנעתם כאשר הראיחך מומעשיהם כמה שעבר, ואין הפאר הזה ראוי בכל מה שהניעוהו ממה שעקרו הנה, אבל זה שב אל חפצם ומעמד על הקל בעיניהם. ויתכן אצלי שתהיה הדעת

1) בספריו המס נשוא לבד ויש ספרים בחטף פתח והאפדי נפ' יו נשער כלווי נח"ק כקריאת הרב המצטר, וכן מניחו גם הר"מ הנקדן וכן נמסר עליו במערת ב"י, לית קמוץ|מטוף".
2) כן הוא בספרים כ"י בקמלות הקוף ונכדפסים נפתחות, ראה מ"ט, וכל אלה ראויים נפתח לפי שהם סמוכים.
3) וזה חס החדלתי הוא ענין הפעיל הראוי בהם החדלתי כמו השלכתי ואם החח היא ההאשלה היה מן הראוי לנקד הסית נקמץ גדול כמו הדייתיה זאת דימיכם (ישוקאל ח) ונהדלתי הסית נק"ח, ולכן אמר שהיא לתפלתה, ולזה לקמן שער לה.

בלשון מוצא חרבו המים (נלשית יג) ולשום משפט הרש הרגשות כאשר בפרקו נזמי הוהב (זמות לכ ז) אע"פ שהיא סברא חלושה מאד, והראינו אותם המסורה עליו (ר"ל על זערו חרבו) „לית דכוותיה" והראינום עוד המסורה על חרבו המים „שנים"*) , ושבנו לאחור. ואנשים אחרים גם כן רצו להוציא כרתו יערה (ירמיה עו כג) במבטא מוצא חרבו מאד (ר"ל נקמץ חטף) על שישימוהו צווי כמהו, והראינום בזה דברים לאיש ירושלמי, איני זוכר שמו, פרש בו הרגו חילה הנמשלים ביער, בלשון החולף כאשר אחת רואה, ואמר בו עוד כרתו יערה פועל חולף כמו שרד מואב ועריה עלה וג' (ירמיה עז טו) וזה תכלית הביאור. ומספר האיש הירושלמי הוא דיקתי קריאת משכו אותה בקבוץ (ר"ל נקמץ פזוט), כי לא היה נמנע אצלי להיות המם שלו כמו מם אשר לא ששכה בעול (דברים כז ג) לולא הוא בכמו המקומות האלה וזולתם יצטרך האדם אל בעלי הגרסא ואנשי הקבלה אשר נעדרו ממנו בפאה הזאת. וזה הספר הנזכר הביאו אצלנו מר יעקב החונג הליונו מבית המקדש (ר"ל ירושלים), והיה בכחב ידו. —

ומה שהשתמשו בו בקבוץ שלא כהקשה אמרו יקפדה לא נפרחה (ויקרא יב ז) והמאמר בו כמאמר והחתל לא חתלת והמשפט בו פתח תחת ההא כמו הרבו עלי מאד (נלשית לדי י); וכמהו הַיָּרִיב נחרבו (מ"ג כג), אלא שהקמעות נהפכה בו אל החית כמנהג הלשון באותיות הגרוניות וההא גם כן מאותיות הגרון, אך מפני שהיה המנהג להניע כמו חת החרב בשבא ופתח בכמו אמרו ויכו את כל הנפש — הַיָּרִיב (יחזע יח יח) והכניסו על ההא הקמעות על הזרות, היה כבד עליהם היות הקמץ בהא עם תנועת החת, והיה זה קל עליהם בהא והחתל בעבור נח החית מפני דגשות החו. קָמֵץ נא לי (ז"ל כח ז) היה משפטו להיות בשבב הקוף ונח הסמך על משקל אמרי לי (נלשית יג) שמעי בת (תהלים מה יח) ונהגו בו שני מנהגים יוצאים חוץ לדרך ההקשה, אחד מהם שהוציאוהו מוצא חרבו מאד, האומר לצולה חרבי, שמחי ועלוי, וזה זר יוצא חוץ להקשה (כי המצפֵט נכל חלה נחירק) כאשר אמרנו לפני, והמנהג השני העתקתם הקמץ מהקוף אל מה שלאחריו ואיננה אות גרונית; וכמו זה גם כן עשו באמרו אהי קָמֵץ שואל (כזע יג יד) עקרו להיות בקמעות הקוף וכשבא תחת הטית ע"מ בַּיָּרִיב מפני עשו (נלשית לה ח), בשבבך חשמר עליך (משלי ו כג), והפכה אל הטית; ואמרו עוד אֶשְׂקָה נא (מ"א יע כ), אפשרה בה (ישעיה כז ד) בקמץ תחת השני שינין וההקשה שיהיו בשבא כמו נקרבה הלום (ז"ל יד ל), אשמעה מה ידבר האל (תהלים פה), ואשלחה להגיד (נלשית לכ ו) נשכבה בבשחננו (ירמיה ג כה); אבל יצא מן הזרות מוצא אשקטה ואביטה במכוני (ישעיה יח ד), ואשקלה לו את הכסף (ירמיה לכ ע), וזאת היא ההקשה בכל פעל עתיד יהיה על יפעול שחפול הוו ממנו כאשר חוסיף עליו. והא ושתעמוד במקומה הקמעות בהחכר הדברים, אע"פ שרוב השער הזה יוצא אל שער נשכבה בבשחננו נקרבה הלם, שיפילו ממנה הקמעות להקל (אף זכס על מזקל יפעול) כמו אשְׂמֵרָה לפי מחסום (תהלים לט), אֶיִּכְרֶה אלהים (זס עו), ארדפה איבי (ז"ל כז לח), וזולתם הרבה מאד. ואמרו עוד ואלֶקְטָה בשבלים (רות ז כ).

(* ר"ל חרבו העים וחרנו פני האדמה.

להיות עצחך קבוץ בפני עצמו ר"ל קבוץ עצה כאשר נאמר בקבוץ עצלה בעצלותים (קהלת י יז); וממנו עוד אמרו ותחניפי ארץ בינתיך וברעתך (ירמיה ג כ), וכמהו ונשאו את זנותיכם (כמדנר יד לג) ההקשה זנותך זנותכם כאשר נאמר ואת זנותך מארץ מצרים (יחזקאל כג כז) ושניהם שמות כמו פרות ושבות, ענות עני (תהלים כב), וכמו כן בורות ושבות שביתיך (יחזקאל יו נג); וההקשה שביתיך כאשר נאמר ושבותי את שביתיך, וכמהו עוד אמרו וזמתך יחגיגתיך (זס כג כט) משפטו יחגיגתיך, ועוד ביום גאוניך (זס יו כו) ומשפטו גאוניך, ואכן טעם לרבות בשמות האלה כי הם נוהגים מנהג המקורים, וכמו זה אמרו למנוחיכי (תהלים קיו ו) המשפט להיות למנוחך, ומן המין הזה אמרו קדרמותיכם (יחזקאל לו יא) משפטו שבא תחת החו ונפול היוד. ומן הזר אמרו ובפגרו מלכיהם גמיתם (זס מג ז) ההקשה בשבא תחת הבית, וכמהו גמיתו לו רוד (לה"כ ט ד) המשפט בשבא תחת הבית, וכבר אמרנו בזולת המקום הזה כי שעורו במקום אשר הכין לו דוד, וממנו משתחוויתם קדמה (יחזקאל ח יו) משפטו משתחווים. ומן הזר מה שנשתמשו בו בקמצות ואין לו פנים בהקשה, אפס כי רצו לפאר המלות ההם, וזה כאמרו והרקת המרקחה (זס כד י) כי מצאתיהו בספר ירושלמי בקמץ תחת ההא והוא על הדרך הזה שלא כהקשה ומצאתיהו בספר בבלי פתח על דרך ההקשה כי הוא צווי מבנין הפעיל כמו השלך על ה' יהבך (תהלים נה כג) אשר הוא צווי מהשליך, השכם בבקר (זמות ח כ) צווי מהשכים, וכמהו נסו קפני (ירמיה מט ח) ההקשה להיות בפתחות ההא כמו הרבו עלי. (נראשית לז יב), וכמהו פנו אלי יקשמי (איוב כא ה) ההקשה להיות בפתחות על דמיון הסבי עיניך מנגדי (ז"ה ו ה^א), וענינו החרישו, והראיה על זה אמרו ושימו יד על פה, ומענינו משמים בחוכם (יחזקאל ג טו) כלומר מחרישו, והמאמר בהדגש השין שלו²) כמאמר אמרו ר' יהודה בהדגש סמך ויסב אלהים (זמות יג יח) והדגש ויסבו את ארץ ה' (ז"ה ט ח) והדומה להם, או כמאמר אשר אמרנוהו בכמו הדגשות הזה בזולת המקום הזה (לעיל דף 147) והוא שהוא להדגש הנח הרפה אשר יוסיפוהו לחמורה כמו הנח בויסך דלתים (איוב לח ח) ובווגל את האבן (נראשית כט י) וברומה להם; וכמו זה רדה והשכבה (יחזקאל לז יט) הוא אצלי מקור על דמיון והחל לא חתלת (זס יו ד) והמשפט בהם פתח תחת ההא, וכן רדה מקור גם כן כמו מרדה מצרימה (נראשית מו ג) ואיננו רחוק שיהיו שני צוויים; כמו זה והחל לא חתלת מקור. ובא על בנין מה שלא נזכר פועלו גשכי אותה (יחזקאל לז כ) ההקשה להיות כמו ששכי וקחו לכם צאן (זמות יב כא) כי הוא צווי כמהו, וכן ההקשה בפלבי עלינו (זופטים ט יב), שמחי יגלוי (לפניה ג יד), גרחי וגוי (מיכה ח) [המשפט] שיהיו כלם בחירק כאשר נאמר ועלו לפניו (תהלים סח ט). וממה שהקמצות בו שלא כהקשה אמרו האומר לצולה קרבי (ישעיה מד כג), עלי הלבנון וצעקי, באה אתי הביתה וסעדה (מ"א יג ז), וכן הוא שלא כהקשה בושערו חרבו מאד (ירמיה כ יב), אך המשפט להיות כמו קרבי שאו את אחיכם (ויקרא י ד). וכבר רצו אנשים שהם חושבים שהם חכמים שיוציאוהו במבטא³)

¹ נספרינו הסבי נקמץ, אך מיכעלים מלא נשני כ"י ערפורט הסבי נפתח.
² ר"ל דגשות השין נהשמו ויקרא ההא נקמץ חטף, ונספרינו אין השין דגושה וההא נקמץ פשוט וכן מלא לד"ק נספרים המדוייקים (ראה שרש זמס).
³ ר"ל שהיו קוראים וטערו חרכו נקמץ פשוט והיו מפרשים אותו כווי מן הדגוש כמו פרקו.

במקום ויפרשם, ותצפנו (יכוזע נ ד) ותצפנם ודברי ר' יהודה בזה נכונים, ויתכן כמהם במה שדומה לו ויהי לי שור וחמור וג' (נרלזית לכו) ר"ל אלה המינים, וכמהו כי אם הסוס אסור והחמור אסור (מ"נ ז י), ועוד זאב וטלה ירעו כאחד וג' (ישעיה סה כה) ומה שדומה לזה מה שיהיה האחד ממנו וקבוצו בלשון אחד כמו ארבה כי הוא לאחד באמרו לא נשאר ארבה אחד (זמות י) ויהיה לקבוץ בכמו אמרו ובאו כדי ארבה לרב (זופטיס ו ה), וכמו דגה כי הוא כן לאחד באמרו ויתפלל יונה — ממעי הדגה (כ נ) ויהיה לקבוץ בכמו אמרו והדגה אשר ביאר (זמות ז כח), ומן המין הזה איש כי יהיה לאחד ולקבוץ, בהסמכו אל משפחה לאחד, בכמו אמרו וירץ איש בנימן מהמערכה (ז"ל ד ינ) רצו בו איש אחד בלבר, וזה על דרך החש, ועוד אמרו גרעון בן יואש איש ישראל (זופטיס ז יד) וזה קרוב מן הראשון (ר"ל בן איש בנימן) כי הוא יחש גדולה כלומר שר ישראל, אבל היות איש לקבוץ בכמו אמרו ואיש ישראל הפך ויבהל איש בנימן (זופטיס כ מה); ומן השער הזה אדם, כי הוא יהיה לאחד בכמו אמרו ועם אדם לא ינגעו (תהלים עג ה), וממנו עוד אנוש, כי הוא בכמו אמרו ואחה אנוש כערכו (תהלים נה יד), אשרי אנוש יעשה זאת (ישעיה נו ז), ויהיה קבוץ באמרו אנוש כחציר ימיו (תהלים קג עו). אבל מה שנאמר בלשון רבים והתפץ בו יחיד בכמו אמרו ארנים קשה (ישעיה יט ד), והגישו ארניו (זמות כא ו), כסף ישיב לבעליו (זס כא לד), מיד האלהים האדירים (ז"ל ד ח), אך יש אלהים שפטים (תהלים נח יג), ודעת קדושים ארע (משלי ל ג), ישר יחונו פנימו (תהלים יא ז), אך רחוק יהיה ביניכם וביניו (יכוזע ג ד), עד אנה חשימון קנצי למלך חבינו ואחר נדבר — נטמינו בעיניכם (חיוב יח ז), אם שוב תשבון אחם ובניכם (מ"א ט ו), יש לאל ידי לעשות עמכם רע (נרלזית לא כט), נודי הרכם צפור (תהלים יא) איה אלוה יעשי (חיוב לה י), נסו ואין רודף רשע (משלי כח), בבואם יבא ובצאתם יצאו (יחזקאל מו י) ר"ל יצא; ומן השער הזה נעשה אדם בצלמנו (נרלזית א כו), משכני אחריו גרוצה נגילה ונשמחה בך נזכירה (ז"ל א ד), אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג י). וכבר החגלגל לנו בשער (כח 183) מה שהוסף בו זכרון הרבה מכמו זה.

שער ל

זכרון כלל ממלות זרות יוצאות חוץ מן ההקשה.

וממה שדומה למה שקדם זכרו מן המלות השומות בכלהי מקומותם, מה שמצאנו במקרא מן המלות היוצאות חוץ להקשה, ואנחנו זוכרים מהם בשער הזה כלל תהיה העמידה עליהם עור בחכמת הדקדוק. מזה אמרו בבניתיך גבך (יחזקאל יו לא) ההקשה שיהיה בבניתיך כמו בעשיתך את כל אלה (זס) וכמו אמר בגימטך אחרי גוים (זס כג ל) כי הוא מקור כמהם, וכאלו רבוהו אע"פ שאין טעם להרבות המקורים כי הם שמות שומים לרב ולמעט ממניהם, אלא שהעבריים אפשר שירכו קצת המקורים כאשר עושים הערב גם הם בלשונותם, ומן המין הזה בהזרותיכם בארצות (זס ו ח) ההקשה להיות בשבא חחת התיו כי הוא מקור מבנין נפעל כמו בהגלות פשעיכם להראות חטאותיכם (זס כא כט); ומן הזר אמר נלאית ברב עצימך (ישעיה עז יג כי מן הלשוני להיות עצימך), ואפשר

אותם בנים, אבל בעבור שהיו באים לידי כן נקראים בנים קודם עת שיהיו ראויים לשם ההוא, ועל הדעת הזאת נאמר העוד לי בנים במעי (רות ט), וכמהו ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה (זמות כז כז) ואינם עדין ילדים, אך בעבור שהיה אפשר שיהיו ילדים הביאו להם הלשון ההוא, וכמהו ובגרי ערמים תפשיט (איוב כז) והערומים אין להם בגדים אבל יהיו ערומים אחר הפשטה בגדיהם, וכמהו יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידיעי בינה (דניאל ז כז) כי לא יהיו חכימין עד שיתן להם החכמה לא קדם לכן, וכן הדבר בלידיעי בינה, כלומר כי יהיו ידעי בינה אחר שיתן להם המדע; ועוד אמרו יומת המת (דנדיס יז ו) כלומר אשר יהיה מת, ועוד מה נעשה לנער היולד (זופטיס יג ח) אשר יהיה יולד, ועוד ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך בה (נמדנר לז לג) והוא עדין לא שפך, כלומר אשר ישפך, ונאמר כן מפני שנשאורו על אמרו ולא תקחו כפר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות וכאלו כבר שפך הדם ההוא. וכבר בארתי זה יותר מן הבאור בזולת הספר הזה, רצוני לומר ההכלמה.

ש ע ר כ ט •

שער אחר ממנו •

ונסמך לשער הזה מה שנאמר בלשון יחיד והחפץ בו לשון רבים ובהפך; ומה אמרו ואתה הדבר אל כל חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה (זמות כח ג) כלומר מלאותים, ואפשר שחיהו היוד בחכמי נוספת כמו שהיא בביד כל נביאי כל חוזה (מ"ז יז יג) וכאלו אמר אל כל חכם לב ויהיה אשר מלאותיו על משפטו; ומכיר לקח אשה לחפים ולשפים (דה"א ז טו) ר"ל נשים; כה תאמרין לאיש יביש גלעד (ז"א יח ט) רצה אנשי גלעד, וכמהו ואיש ישראל נגש (ז"א יד כד), כי תקראנה מלחמה (זמות ט), מפני המלחמה אשר סכבוהו (מ"א ה יז) במקום מלחמות, להעלת נר חמיד (זמות כג כ) במקום נרות, ותעל הצפרדע (זס ח כ) במקום הצפרדעים אבל רצה המין הזה, כי נשמדה מכנימן אשה (זופטיס כז יז) כלומר המין הזה, שמן וקטרת ישמה לב (עזלי כז) במקום ישמתו, וצדיקים ככפיר יבטח (זס כח) במקום יבטחו, בפיו יברכו (תהלים סג ה) במקום בפיהם, ויעלו כנגב ויבא עד חברון (נמדנר יז כז), ויבוא אלי אנשים (יחזקאל יד ט), ויבא אל הגוים (זס לו כ) במקום ויבאו, עד ה' ככם — ויאמר עד (ז"א יח ה), ויחרדו זקני העיר לקראתו ויאמר שלום (ז"א יז ד) במקום ויאמרו, וצדקת צדיקים יסירו ממנו (זעיה ה כג) במקום מהם, מאנה להנחם על בניה כי איננו (ירמיה לז טו) ר"ל אינם, הלא דרכיכם לא יתכן (יחזקאל יח כט) במקום יתכנו (כמו זכותו זס פסוק כה), ויפסחו על המזבח אשר עשה (מ"א יח כז) במקום עשו, וקבל היהודים (זסת ע כג) במקום וקבלו, לכהנים המקדש (יחזקאל טח יא) במקום המקדשים, למינה תהיה דגתם (זס עז י) במקום למיניה, לחת חרב בידם (זמות ה כז) במקום בידיהם, וכמהו קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון (תהלים ה י), לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם (ויקרא כז ה), וירכבם על החמר (זמות ד כ) ר"ל על החמרים, ויליד ביתו הם יאכלו (ויקרא כז) ר"ל וילידי ביתו, מאת בכור בני ישראל (נמדנר ג נ) ר"ל בכורי, וכמהו ואת פרוי השלשה — מכבור בני ישראל (זס ג טו), ויקח חזקיהו את הספרים — ויפרשהו (מ"ב יט יד)

ועוד כרמים וזיתים אשר לא נטעםם אתם אכלים (יחזע כד יג); קרעו ולא דמו (תהלים לה טו) שאלה לדברים; יעמם לנו (זס סח כ) הלשון הזה הוא נוהג בטענות ונשא המשוואות ושאלו אתו הנה בהרכות הטובות והמתנות: יעשן אפך (תהלים עד), עד מתי עשנת (זס פ ה) על ההרחבה, ואשא אתכם על כנפי נשרים (זמות יט ד) על המשל; למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו (נלזזית מו יט), והארץ לא תמות כמות החי אך תשם, וכדם ענבים סוזה (זס מט יח) על הדמיון; ומן ההעברה אמרו כל חלב יצהר וכל חלב תירוש (נמדנר יח) ועוד כליות חטה (דנריס לז), ומן ההעברה אמרו אסירי החקוה (זכריה ט יח); ומן השאלה אמרו ושאתם מים בששון (יעיפה יג ג), מגני וקרן ישעי (ז"כ כג ג) קפאו חמת בלב ים (זמות טו יח), עד לב השמים (דנריס ד) כאשר אומרים הערב כבוד השמים; כי לחמנו הם סר צלם (נמדנר יד ט) על דרך המשל, והנה כסה את עין הארץ (נמדנר כג ה) על ההעברה, כלומר פשט על הארץ, וכמהו ויכס את עין כל הארץ (זמות י טו) בעבור רבו; וקסמים בידם (נמדנר כג ז) על השאלה, והענין שבחרו השעה בהליכתם אליו; ערים גדלת ובצרת בשמים (דנריס ט) על ההעברה; כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה וג' (דנריס לז לז) על ההעברה ושאלה; שבו וסחרוה — ויסחרו אתה (נלזזית לד), ואת הארץ חסחרו (זס מז לד) זה העברה והרחבה, כי הארץ לא יסחרו עמה אבל סוחרים עם אנשיה. וכאשר יתערבו שני דבורים בא על האחד מהם מה שהוא לאתר כאשר יהיה בכמו ענינו דרך הרחבה, כי המדבר יבאר בו מה שהוא באחר אע"פ שלשונו משתנה כאשר אמר ואכלת שם לפני ה' אלהיך — מעשר דגנך תירשך ויצהרך (דנריס יד כג) והיצהר והתירוש לא יאכלו רק ישחו, ומפני שהביאם עם מה שיאכל בא הלשון אחד, והטעם שייגיע אל בטנם; וכמהו למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו (נלזזית מו) והארץ לא תמות כאשר אמרנו לפניך, רק כאשר הביאה עם מה שימות בא הלשון אחד, והטעם שתאכר ותפסד כהפסד החי ואבדתו במוחו; וכמהו ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה (זס) והארץ לא תעבוד, רק מפני שהביאה עם מי שיעבד בא הלשון אחד, והענין שתהיה קנין לו כאשר אמר קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם ואמרו ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים, ענינו קנין. וכבר שמשו בשתוף הזה כמה שהוא יותר רחוק מזה אמרו מגן וכובע תלו בכ (יחזקאל כז י) והכובע לא יתלה אך לובשים אחוה, רק מפני שהביאו עם מה שיתלה בא הלשון אחד; ונאמר עוד תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי (נלזזית ט יח) ואמרו תדשא הוא נופל על הדשא והעשב, אבל עץ פרי הוא נשוא עליו מפני שחדשא הארץ ענין תוציא הארץ כאשר נאמר ותוצא הארץ דשא, וכבר הלצנו על הענין הזה קודם זה במליצה אחרת קרובה לזאת (דף 150); וכמהו עוד אמרו ונסב חומה ומגדלים (דז"כ יד ו) [ואמרו ונסב הוא נופל על חומה] בלבד אך מפני שהיה החזוק כולל לכל, עטף קצתו על קצתו כאילו אמר ונחזיק חומה ומגדלים. ומן השער הזה מה שיצא מוצא הצווי והוא הכלם והפחד (ז"ל הטניעה), וזה כאמרו לכו וועקו אל האלהים אשר בחרתם בם (זופטיס י יב), ועוד איש גלולו לכו עבדו (יחזקאל כ לט), ועוד בואו בית אל ופשעו הגלגל הרבו לפשע (עמוס ד ד) ושאר הענין. ומן השער הזה ספורם הדבר בתאר אשר יהיה בו אחר כן, אע"פ שאיננו תארו בעת ספרם אותו בו וזה כאמרו ויתרוצצו חבנים בקרבה (נלזזית כה כג) נאמר בנים ולא היו אז ראויין לקרוא

האחת אשר איננה במעמד כאמרם השמרים הם את דרך ה' ללכת בהם (זופטיס 3 כג) במקום בה, ובהפך זה שומם כנוי האחת אשר איננה במעמד במקום כנוי קהל הזכרים אשר אינם במעמד כאמרם ותירוש יכחש בה (הזע ע 3) במקום בהם וכמהו ויכו בה והכות את מואב (ט"ז ג כד) במקום בהם. ודומה לשער הזה הפך העבריים את הדבר בלשון אשר יטענהו טוען [ג"א יקראהו לו קורא] ואם לא יהיה באמת הארו, כקראם הבעלים אלהים, כאשר יקראום עבדיהם, וכקראום מי שהוא טוען הנבואה כזב נביא כאשר נאמר כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום (דנריס יג 3) וכאשר נקרא חנניה בן עזור הכוזב על אלהים נביא (ירמיה כח), וכאמרו והכרתי ממך צדיק ורשע (יחזקאל כח ט) אע"פ שאין בהם צדיק אך על טענת עמו לו (ר"ל שנקראו כן כפי עמו), וכמהו כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש (שמות כג ו) אין זה על האמת בכל עת אך על מה שיטען המופקד אצלו, וכן כי יתן איש אל רעהו חמור — ומח או נשבר או נשבה (סז) וזה על טענת השומר, וכמו זה מה שאמר הבורא יתעלה וככל מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה (מלכי ח יח) לא שהיא טהורה באמת אך כפי מחשבת מקריביה ודעתם וכונתם לא שהיא אצל הבורא על הענין הזה, ומוזה עוד אמרו מקום אשר נתנו שם ריח ניחוח לכל גלוליהם (יחזקאל ו יג) לא שהגלולים מריחין דבר ומרגישים בו ונהנים ממנו אך על דעת עובדיהם, ומוזה עוד אמרו ויפתוהו בפיהם (תהלים עח) לא שפחיתים וכזבם עבר על הבורא יתעלה אך בא הספור על סברתם ותקנתם בסכלותם. ודומה לשער הזה אמרו ערם יצתי מבטן, אמי וערם אשוב שמה (ליוני 3) לא רמו כאמרו שמה אל הכטן הנזכר אך אל העפר אשר אליו הליכת כל החיים כאשר נאמר ואל עפר תשוב.

וממה שדומה למה שקדם מהשער הזה אמרו לא תזבח על חמץ דם זבחי (שמות כג יח) והדם לא יזבח, אבל רצה הכשבים אשר ישפך דמם. כאשר נאמר אסרו חג בעבותים (תהלים קיח כז) ורצה הכשבים אשר נשחטים בחג; הוא יערף מזבחותם (הזע י 3) במקום יתן, מן וערפתו (שמות יג יג), אשר פרושו חתוך ערפו, ובעבור שהיתה העריפה לכהמה כמו הריסת גופו הביא העריפה על הבנין במקום ההריסה, ואפשר לומר שיערוף מזבחותם מושאל מן יערף כמטר לקחי על ענין והגרת לגי אבניה (מיכה ח ו), והראשון טוב בעיני; וממנו דרך כוכב מיעקב (נמדנר כד יו) רוצה מלך ונאמר כוכב על המשל כאשר נאמר על דרך השאלה למלך גם כן אריה טרף ברי גורותיו (נמוס 3 יג); כי איש יצאה מחשבון ולהבה מקרית סיחן (נמדנר כח) רוצה חיל, וכן רוצים החיל גם כן כאמרם הנה מים עולה מצפון (ירמיה עז). ומן ההשאלה וההעברה אמרם ומלתם את ערלת לבבכם (דנריס י), וממנה עוד כי ציד בפיו (נרלזית כ ד) וכבר קדם בארנו אתו (77 182); ומן ההעברה לא תשיך לאחיך נשך כסף — כל דבר אשר ישך (דנריס כ"ג). ומן השאלה כאשר ינתק הפחיל הנערת בהריחו איש (זופטיס יו ט) שמו לו ההרחה ע"ד הרחבה גם כן בהרגישו באש, וזולת החי איננו מרגיש על האמת. ומן ההרחבה וההעברה אמרם יד ה' ועין ה' וזולתם מן האיברים המיוחסים אליו על ההרחבה וההעברה יתעלה הבורא ויתרומם; בעצבון תאכלנה (נרלזית ג) והארץ לא תאכל אבל יאכל צמחה, וכאלו אמר בעצבון תאכל פריה או כחה, וכמהו אדמתכם לנגדכם זרים אכלים אתה (ישעיה ח),

יָרִיב יַעֲלֶה, וְאִם לֹא הָיָה כֵּן לֹא הָיָה נֹאסֵר עַל הַיִּשְׂרָאֵלִי מִן הַחֲלָבִים כִּי אִם חֶלֶב הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב בַּעֲבוּר עֲצָמוּ בַלְבָּד, אֲבָל הַחֹפֶץ מִן הַבְּהֵמָה הַמּוֹתֵר לְהִקְרִיב מִמֶּנָּה וְהוּא אִם כֵּן בַּמָּקוֹם יָרִיב ע"ט יִשְׁחָף כְּאֲשֶׁר אָמְרָנוּ. וְכִבֵּר הוֹשֵׁם הַחֹאֵר בַּמָּקוֹם הַפּוֹעֵל בְּאִמְרוֹ כֹּל הַדְּבָרִים יִגְעִים (קִהְלֵת ט ח) בַּמָּקוֹם מִיִּגְעִים וְנֹאמֵר אִם חָפְרוּ אֶת בְּרִיתֵי הַיּוֹם (יִרְמִיָּה לֵג כ) וְהַמִּשְׁפָּט חוֹפֵר כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר גַּם בְּרִיתֵי חֹפֵר. וּמִן הַשְּׁעָר הַזֶּה סֵפֶר הַמְדַבֵּר עַל עֲצָמוּ בַלְשׁוֹן אֲשֶׁר יִדְבַר בּוֹ עִם הַנְּמָצָא בַּמַּעֲמָד כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר חֲלָקָה אַחַת חֲמַטֵּר וְחֲלָקָה אֲשֶׁר לֹא חֲמַטֵּר חֵיבֵשׁ (עֲמוּס ד ז) בַּמָּקוֹם אֲמַטֵּר, וּבַהֲפֹךְ זֶה דָּבַר עִם הַנְּמָצָא בַּמַּעֲמָד בַלְשׁוֹן הַמְדַבֵּר עַל נַפְשׁוֹ כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר אֱלֹהֵי קְדוּשֵׁי וְלֹא נִמּוֹת (חֲזַקְיָהוּ ט יב¹). וּמִן הַשְּׁעָר הַזֶּה דָּבַר עִם הַנְּמָצָא בַּמַּעֲמָד בַלְשׁוֹן הַסְּפּוּר עַל מִי שְׁאִינְנוּ נִמְצָא בַּמַּעֲמָד כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר אִם חֲגָל גָּל וְאִם לֹא יִגָּל (רֹת ד ד) וּמִשְׁפָּטוֹ וְאִם לֹא חֲגָל²; וְכִמְהוּ בְּאִשְׁתֵּי נְעוּרִיךְ אֵל יִבְגַּד (עֲלֹאֲנִי כ טו) וְהַמִּשְׁפָּט אֵל חֲבֵגֵד³, וְעוֹד וְעוֹד הֵם עוֹמְדִים (נַחֲמִיָּה ג ז) וְהַמִּשְׁפָּט וְעַד אֲתָם; גַּם אֲתָם כּוֹשִׁים חֲלָלֵי חֲרָבֵי הַמָּה (לִפְנֵיהֶם ז יב) בַּמָּקוֹם אֲתָם, עַתָּה חֲהִיָּה מְבוֹכָתָם (מֵיכָה ז) [בַּמָּקוֹם מְבוֹכָתָךְ], כִּי יִבְשׁוּ מַאֲיִלִּים אֲשֶׁר חֲמַדְתָּם (יִשְׁעִיָּה ט ב) בַּמָּקוֹם כִּי חֲבִשׁוּ כִּמוֹ וְחָפְרוּ מִהַגְנוּת אֲשֶׁר בַּחֲרַתָּם (זֵס), וְאִלֵּם כֹּלֵם תִּשְׁבּוּ וּבְאוּ נֹא (אִיוֹנִי יו י) ר"ל כֹּלְכֶם, וְהִיָּתָה חֲרָפָה וְגֵרֹפָה (יִחְזַקְאֵל ה יד) בַּמָּקוֹם וְהִיָּתָה [כִּמוֹ] וְהִיָּתָה עֲמַרְתָּ חֲפָאֲרָתָה (יִשְׁעִיָּה סג ג). וּבַהֲפֹךְ זֶה יֵשׁ שְׂמִסְפָּרִים עַל אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא בַּמַּעֲמָד בַלְשׁוֹן אֲשֶׁר (לֹא) יִדְבַר עִם הַנְּמָצָא בַּמַּעֲמָד, כְּאֲשֶׁר נִמְצָא יִשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכְבֹּשׁ עוֹנֵתֵינוּ וְאַחַר כֵּן אָמַר וְחֲשִׁלִּיךְ בַּמְצוּלָתַיִם כֹּל חֲטָאֲתָם (מֵיכָה ז יט) בַּמָּקוֹם וְיִשְׁלִיךְ, וְעוֹד וּמַצוֹר דְּבִשׁ אֲשַׁבְעֶיךָ (תְּהִלִּים פֶּה יז) בַּמָּקוֹם אֲשַׁבְעֶנּוּ, מְכַל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר חֲשׁוּבוּ עֲלֵינוּ (נַחֲמִיָּה ד ו) בַּמָּקוֹם יִשׁוּבוּ. וּמִן הַשְּׁעָר הַזֶּה שׁוֹמֵם כְּנוֹי אֲשֶׁר אֵינָם נִמְצָאִים וְאֵינְנוּ נִמְצָא בַּמַּעֲמָד בַּמָּקוֹם כְּנוֹי הַמְדַבְּרִים עַל עֲצָמָם כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר וְחֲשִׁלִּיךְ — כֹּל חֲטָאֲתָם (מֵיכָה ז יט) בַּמָּקוֹם חֲטָאֲתֵינוּ, וְכִמְהוּ הִיָּה זְרוּעַם לְבִקְרִים (יִשְׁעִיָּה לֵג) בַּמָּקוֹם זְרוּעֵנוּ כְּלוֹמֵר הִיָּה עוֹרְחָנוּ, הֲלֹא חֲרָאָה שֶׁהוּא אֹמֵר אֵף יִשׁוּעַתָּנוּ בַּעַת צְרָה (זֵס), וְכִמְהוּ אָמְרוּ הֵינְנוּ מְעוֹלָם לֹא מִשְׁלַח בָּם לֹא נִקְרָא שְׂמִיךְ עֲלֵיהֶם (זֵס סוֹף סג) בַּמָּקוֹם בְּנוּ וְעֲלֵינוּ, וְהִרְפַּתִּיךְ מִמְצַבְּךָ וּמִמַּעֲמָדֶךָ יִהְרַסְךָ (זֵס כז יט) בַּמָּקוֹם אֲהַרְסֶךָ, וְנֹאשְׂאָר אֲנִי (יִחְזַקְאֵל ט ח) בַּמָּקוֹם וְאֲשְׂאָר, וְאֲנִי תִרְגַּלְתִּי לְאִפְרַיִם קָחֵם עַל זְרוּעוֹתַי (הוֹזַע יח ג) בַּמָּקוֹם זְרוּעוֹתַי, וְאָמְרוּ קָחֵם מִקּוֹר סִמּוּךְ אֵל כְּנוֹי אֲשֶׁר אֵינְנוּ בַּמַּעֲמָד כְּאִלּוּ אָמַר קָחֵם אוֹתָם, אֲבָל חֲבֵר הַמְּקוֹר אֲשֶׁר הוּא עַל לְשׁוֹן הַצּוּוִי עִם כְּנוֹי הַפְּעֻלִים; יַעֲטֹף יָמִין וְלֹא אֲרָאָה (אִיוֹנִי כג ט) בַּמָּקוֹם אַעֲטֹף, וְכִמּוֹ זֶה כִּי מִקְלָלִים לָהֶם בְּנוֹי (ז'ל ג יג) [בַּמָּקוֹם לֵי] וְנֹאמֵר זֶה לְנִשְׂאָ הַבּוֹרָא וְלִהְפָּחִיתָם. וּבַהֲפֹךְ זֶה שׁוֹמֵם כְּנוֹי הַמִּסְפָּר עַל עֲצָמוּ בַּמָּקוֹם כְּנוֹי אֲשֶׁר אֵינְנוּ בַּמַּעֲמָד כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר בְּבֹאֵי לְשַׁחַת הָעִיר (יִחְזַקְאֵל טג ג) בַּמָּקוֹם בְּבֹאוּ, וְאֹמֵר יִשְׁיִמוּ צְנִיף טַהוֹר (זְכַרְיָה ג ה) בַּמָּקוֹם וְיֹאמֵר, אִם לֹא נִכְחַד קִימְנוּ (אִיוֹנִי כז כ) בַּמָּקוֹם קִימָם כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר וַיִּתְרַם אֲכָלָה אֲשֶׁ. וּמִן הַשְּׁעָר הַזֶּה שׁוֹמֵם הַקְּהֵל אֲשֶׁר אֵינָם בַּמַּעֲמָד בַּמָּקוֹם כְּנוֹי

¹ וְכִמְהוּ עַל הַזֶּה הַנִּיחַ הַפְּרָחוֹן כֹּלֵם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲזָכִיר אֶת זְמִי (זְמֹת כ כח) פִּי תִזְכִּיר וְהַמְחַזֵּר הַזְּמִיָּה נִמְצָא כִּמוֹ שְׁפִירָה הַרְחֵבֵעַ.
² וְהַפְּרָחוֹן אֲמַר, כִּי זֶה לְשׁוֹן כְּנוֹי וְתִרְבִּית כִּי לֹא ר"ל אִם לֹא תִגָּל כִּמוֹ שִׁחְמַר חֲדָם לְחִבְרֵנוּ חוֹתוֹ חֲאִיִּז וְלֹא חֲתָה": וְהַטֵּעַם הַזֶּה הוּא טַעַם רִיר חֲלֵמוֹת; וְהַרְחֵבֵעַ פִּי וְאִם לֹא יִגָּל הַגּוֹחַל. ³ וְרַשִׁי וְהַרְחֵבֵעַ פִּירָשׁוֹ אֵל יִבְגַּד אֵל רֹחַ הַקְּדוּס.

ודומה לשער הוזה מה שבא עטוף על מה שאינו דומה לו, כמו אמרו ותלך יד בני ישראל הלך וקשה (זכטיס ד כד) אמרו קשה תואר על משקל והדוה בנרחה (ויקרא טו לג), לבלה נאופים (יחזקאל כג מג), הרה ויולדת (ירמיה לח ח), והיא במקום המקור, והמשפט וקשה בחולם ע"מ כי עשה יעשה לו כנפים (מזלי כג ה) ויהיה הדבור שוה, או שיהיה הולכה וקשה בעטוף תואר על תואר כאשר נאמר הולך חזק (זמות יט יט), הולך יגדל וטוב (ז"ל ז כו) הלה יקרב (ז"ל יז עט), ואלה כולם תארים עטופים על תארים; וכמו הלך וקשה אמרו הלך וגדול (דכ"א יא ט) הלך וקרב, אבל וילך דוד הולך יגדל יתכן שיהיה וגדל תאר ושיהיה מקור. הסתר ואקצף (זעיה כו יז) משפטו וקצוף בעטוף מקור על מקור. עושו ובאו כל הגוים מסביב ונקבצו (יזאל ד יא) המשפט והקבצו, ישם הפועל החולף במקום הצווי, וכמו זה אמרו העמיקו לשבת (ירמיה מט ל), ועוד העמיקו לשבת יושבי דרן (זס מט ח) כי זה פועל חולף והוא במקום הצווי, וכבר שמשו בהפך זה, ר"ל שהביאו החולף על לשון הצווי כאשר נאמר קולי אל אלהים והאזין אלי (תהלים עו ז) בפתחות הא והאזין ומשפטה שתהיה בסגול כמו ולא קיימו אליכם (דברים א טה), ויתכן שיהיה והאזין אלי מקור במקום הפועל החולף; כאשר עשה ביום הזה (ויקרא ח לד) במקום עשיתי; וארא כי על כל אדות אשר נאפה (ירמיה ג ח) במקום ותרא, כי הוא עטוף על אמרו ותרא בגודה אחותה יהודה.

וכבר הושם פעל החולף הקל במקום נפעל החולף גם כן באמרו ושער בנגע הפך לבן ושערה לא הפך לבן, כלו הפך לבן (ויקרא יג ג ד יג) במקום נהפך; גלה חציר ונראה דשא (מזלי כו כה) כלומר ונגלה; כי מלאה הארץ חמם (נרצית ו יג), והעיר מלאה מטה (יחזקאל ט ט) במקום נמלאה*. וכבר הושם פעל החולף הכבד במקום נפעל החולף גם כן באמרו יפתחי שעריך (זעיה ס יא) כלומר ונפתחו, ויתכן בפתחו להיות כמו יפתחי בקבוץ פום ע"מ וסגרו על מסגר (זס כד כג), וכמהו גם מאז לא פתחה אונך (זס מט ח) כלומר נפתחה, ועוד פתח הסמדר (ז"ה יז ג), וכמהו אשר פגרו (ז"ל ל כה) שעורו נפגרו ופגר מתרגום כי הרס תהרסם (זמות כג כד) אשר הוא ארי פגרא חפגרינו, וכאלו אמר אשר נהרסו, כלומר התעצלו מלכת עמו (וכן פרוז דונט), ואמרו כי היום ה' נראה (ויקרא ט ד) נפעל חולף מפני שהוא בקמץ במקום נראה נפעל עומד בסגול. וכבר שמשו במקור על בנין הפועל החולף באמרם שכל אדם קיימו אפו (מזלי יט יא) ומשפטו להיות הוא פתוחה, וכמהו ביום החזיקי בידם (ירמיה לא לב) בסגול תחת הוא והמשפט לפתחה ועוד עד השמרם אוחם (יהושע יח יד) בשבר הוא והמשפט לפתחו כאמרו עד השמידו אותכם (זס כג טו), ואין דומה לו במקרא, ר"ל לזה הפתוח הוא (והוא כעשפט העקור) והמסורת עליו, לית דכוותיה; וכמהו גנון והציל פסוח והמליט (זעיה לא ה) אין טעם להיוחס חולפים, ועוד אפם כי נאץ נאצת (ז"ב יב יד) משפטו לפתוח נון נאץ ע"מ ואם מאן ימאן (זמות כג יו), ואמרו ש מרו מן החרם (יהושע ו יח) במקום השמרו. וכבר שמו יפעל במקום יפעל ע"מ ישטף במים (ויקרא טו יב) וזה באמרו כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' (זס ז כה) המשפט

* גי' הפרחון וכן והעיר מלאה מטה פי' נטיה.

מבלעדי תכונתו כאמרם ערום יערים (ע"ל כג כב), קטר יקטרון (ע"ל כ יו), כי אם היו מביאים הפעל מתכונת המקור היו אומרים ערום יערום קטר יקטרו ו עוד מוט התמוטטה (יעיפה כד יט), כי ההקשה היתה אם היו מביאים על המקור פעל מתכונתו לאמר מוט מטה, וכמהו רעה החרעה (סס); וממה שנשתנה בו הפועל מן המקור אמרו והפרדה לא נפרדה (ויקרא כ יט), שרוף ישרפו בשבת (ע"ל כג ז), כשול וכשלו (יעיפה ט ל), שרוט ישרטו (זכריה יג ג), לו שקול ישקל (חיוז ו), החרב נחרבו (מ"כ ג כג), והחל לא החלת (יחזקאל יו ד). וממה שהוא דומה לזה אמרם פילד אלד (זופטיס ד ט) כי הפעל החולף מן פילד אלד והפעל החולף מן אלד פילד כי הוא מן הליכי את הילד הזה על משקל והניקוה לי (זמות כ ט) וכאשר הפעל החולף הקל מן והניקוה לי P: ראוי להיות הפועל החולף הקל מן הליכי פילד ועתידו אלד ועתיד פילד אלד, כי ההא לא חרפה בתחלת הפעלים כאשר באר ר' יהודה אוחו. וכבר שמו הפעל העתיד במקום המקור באמרם ויהי בעת יביא את הארון (דב"כ כד יא) ושמו הפעל העתיד במקום הביא מקור, והפכו וזאת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן (ויקרא ו ז) במקום יקריבו; וכבר שמו השם במקום המקור באמר ועשו אחיו בא מצידו (נחלזית כז ל) המשפט מצודו בו המקור כי מצידו שם כמו ציד חיה (ויקרא יז יג). — וכבר שמו השם במקום שם הפועל (סס המקרה במקום התלד) כאמרו שובה משבה ישראל (ירמיה ג יב), אשר נאפה משבה ישראל (סס ג ח), וכבר הכשרנו בו בשער החסרון פנים אחרים (151). וכבר הושם השם עוד במקום הפעול בהרג הרג בתוכך (יחזקאל כו טו) המשפט בהרג הרוג ויכשר להיות כמהו וכסתה הצרעת את כל עור הנגע (ויקרא יג יב) בענין הנגוע. ומן השער הזה מה שבא על בנין הפעול והוא על האמת פועל כמו השכונני באהלים (זופטיס ח יא) במקום השוכנים, ויהושע היה לבוש (זכריה ג ג) במקום לובש. כי כך בטוח (יעיפה כו ג) במקום בוטה; כצל נטוי (תהלים קנ יב) במקום נוטה כמו שנאמר כצל כנטוחו (סס קט כב), ובהפך זה מה שבא על בנין הפועל והוא פעול כאמרו ומלך ישראל היה מעמיד במרכבה (דב"כ סוף יח) במקום מעמיד כאשר נאמר במלכים (א כב לה), הכמכת מכהו (יעיפה כו ז) המשפט ספיהו כאשר נאמר אם כהרג הרגי הרג (סס), ועוד למתעב גוי (סס טע ז) המשפט למתועב גוי כלומר לנמאס בגוים או על הנמאס בגוים כענין תעבונני כל מתי סודי (חיוז יט יט); עמדתי מרעיד (דניאל יא) במקום מורעד, וכמהו מרעידים על הרבר (עזרא י ט), וממנו עוד והסנה איננו אפל (זמות ג כ), אם תראה אחי לקח (מ"כ כ י), לנער הילד (זופטיס יג ח), ורגל מועדה (משלי כה יט). כהם יוקשים (קהלת ט יב) הם כולם בענין פעולים כאשר נזכר בספר אותיות הרפיון (דף 34) ובספר ההשגה*.) אבל מה שסמכנו עליו בהם בשער הבנינים מן החבור הזה הוא שיהיו תארים בלתי נעתקים מבנין אחר אך שיהיה אכל ולקח לנער היוולד על דמיון ידי אפן (ע"ה ז כ) ושיהיה מועדה ויוקשים לב הימל (יעיפה מד כ) על דמיון עורי לאבן דומם (חנקה כ יט) כחאנים השערים (ירמיה כט יז), ויחכן בהימל שיהיה משער לנער היוולד, ידי אפן, אך בא מוקל כאשר הוקל רוב לשונו ר"ל אם פהמל באנוש פהמלי (חיוז יג ט), פהמל בי (זמות ח כט) אשר היה עקרום להכביד.

* ראה בלחות מג סח וכברושו על קהלת ט יב ודברי רו"ה כבכנת המקרא על זמות ג כ. ור' יהודה הכיח סס רק ד מן השער הזה ולא חשנ הנער היוולד.

החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה (ישיה סו כז) במקום אשר עשיתי
וספר עליהם כחדשים וחדשה להסיר מהם הקדמות אשר מאמינים בו אנשי
הקדמות, ועוד כמהו זמרי הרג אדניו (ע"כ ט לא) כלומר דברי, אמרה זה להפחידו
וליראו כלומר רעה תהיה אחרית בגדך כאשר הייתה אחרית זמרי רעה. וזוה
שומם המקור במקום הצווי¹ בכמו זכור את היום הזה (שמות יג ג), שמור את
חדש האביב (דברים יו) שמוע בין אחיכם (דברים לו יו), יסד פתח האהל (שופטים
ד כ) וכן רגזה כמחות — פשטה וערה וחגרה (ישיה לז יח); וכבר העמדנו
הטופחים הגלויים בזולת הספר הזה על כי עמד פתח האהל מקור, וכן פשוטה
וערה וחגרה (לעיל 85). ואפשר ששמים המקור במקום הפעל החולף כאשר
נאמר או השבע שבועה (נמדנר ל ג) במקום נשבע, למן היום הוסדה (שמות ט יח)
בענין אשר יסדה ועל זה [לא] נראהה היא², ואפשר שתהיה עקרה להראות
והרפוח כאשר נאמר עונה בה (נמדנר טו לא), צרה אורה (ש"ס כ כ³) ולא
יהיה על זה הדרך במקום הפעל החולף; והכבר את לבו (שמות ח טו) במקום
והכבד; נקהלו ועמוד על נפשם (למחר ט) מקום ועמדו, ילדה ועזוב (ירמיה יד ה)
במקום עזבה. וכבר עשו הפך זה ר"ל ששמו הפעל החולף במקום המקור כאשר
נאמר לבלתי שבו (ירמיה כג יד) במקום שוב, ולבלתי ראו (יחזקאל יג ג) במקום ראות.
וכבר הושם המקור במקום השם באמרו והחיות רצוא ושוב (יחזקאל ח) כלומר
רצוח ושבוח, ועוד והמים היו הלוך וחסור (נראהית ח ה) במקום הולכים וחסרים;
וכבר הושם המקור במקום הענין באמרו ואהיה אצלו אמון (משלי ח ל) כי אמון
מקור מענין ויהי אמון את הדסה (למחר כ ז) והוא במקום הענין⁴ הנקרא אל האל
בערבי, וכמהו וילך והלם (ש"ס יד יו), וכבר פרשנוהו בשערו; וכבר הושם המקור
מקום הפעול באמרו לכן ישוב עמו הלם (תהלים עג י) כי הוא במקום הליים בקמצוח
הוא ובשרק, וכמהו לבוה נפש (ישיה מט) הוא מקור⁵ על דמיון קנה חכמה
(משלי יו יו) ומשפטו לבווי נפש. וכבר שמו המקור במקום הנפעל העומד באמרו
גדול והפלא (דה"ב ג ח) כלומר ונפלא, ויחכן להיות במקום ופלא תאר. ומן
השער הזה הביאם מקור אחר משני הפעלים הדומים בענין או הקרובים לו השונים
בלשון (מביא המקור האחר) וזה באמרו וידבר ה' אל משה לאמר, אשר ברא
אלהים לעשות (נראהית ח), כי לאמר במקום דבר מקור כמו הנה לא ידעתי
דבר (ירמיה ח ו) ולעשות במקום ברא מקור⁶, וכבר התבאר טעם שתי הלמדיון
האלה בזכרנו אותיות התוספות (לעיל 15).

¹ לפי שהמקור נמלא בעבר נעמיד ופועל ופועל וכו' לכן ינא לפעמים במקומם (לפדי סוף פ"י).
² והחכם שד"ל נס' המשתדל מאן בזה שיהיה מקור שח"כ היה לו לומר למן יום
ולא למן היום ודעתו שהוא בנין הַפְּעֵל, והוא חכיו של בנין נפעל ורבו של הַתְּפַעֵל אשר
מענו הַתְּפַעֵדִי (שופטים כ טו).

³ והן מן י"ח מלין לא מפקין הא.

⁴ והוא הפועל הנמלא או הזמן העומד אשר לא חולף ולא עתיד כמש"כ המעחר
לעיל 8, ולפי שאין לזמן ההוא סימן בלתי מלות המליחות השתמש העברי בלשון
העתיד במקום העומד כמש"כ הראש"ע על לדק ילין זה בישיה ח ועל הבית ימלא עשן
(ס ז) וזוה פתר החכם הכספי דברי הראש"ע על ופרעה חולם.

⁵ מפני שהוא סמוך והראש"ע אמר שהוא שם תאר.

⁶ וכן תרגום רס"ג הביאו המעחר אהל יוסף, ועליו או על המעחר אמר הראש"ע:
והמפרש לעשות תחת עשה גם עשה תחת ברא חיינו כן. והכספי הביא שם דברי המעחר פה.

גבורים חתים (ע"ז נ ד) משפטו חתה או חתיה, כי התכנית (מתאר) לקשת לא לגבורים אך קבץ בלשון זכר בעבור [שסמוך] אצל גבורים, וכמהו ושכר הבהמה איננה (זכריה ח י) משפטו איננו כי מלת אין הוא על השכר לא על הבהמה, אבל אמר בלשון נקבה בעבור שהוא סמוך לבהמה, וכמהו לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל הנה (זופטיס יע י) והמשפט היא, אך קבץ (נל"ר) בעבור הקרובה לערים המשוער בדברים והוא ששעור הדברים אשר לא מערי בני ישראל המה, ויתכן שיהיה קבוצו בעבור הקרבה לישראל והיה המשפט להיות המה על הסברא הזאת, אבל אמר בלשון נקבה כאשר אמר והנה באו עד חוך הבית (ע"ז ד ה), דרך הנה פניהם (ירמיה נ ה) בלשון נקבה והם רוצים בשניהם המה; וכמהו אמרו וישב וישלח שר חמשים שלשים וחמשי (מ"ז ח י) משפטו שלשי חבנית לשר ואין פנים להיותו חבנית לחמשים כל שכן שכבר עטף באמרו וחמשי, רק התכנית לשר כאשר נאמר שר חמשים אחר (עס) ולא נאמר אחרים וכבר בא בדברי הערב כמו זה, ודומה לזה אמרו תהומות יכסימו (עמות טו ה) בשורק מפני שהוא אצל השורק אשר ביוד ומשפטו חולם²).

ומן השער הזה שומם קצת דמיוני הפעל במקום קצתם כמו ומשה יקח את האהל (עמות לג י) במקום לקח וכמהו כי אדבר אל נבות (מ"ח כה ה), או דבר (יהושע י י), או ישיר ישראל (נמדנר כה י), או יעלה רצין (מ"ז יו ה), תהומות יכסימו, תערך לפני שלחן (תהלים כג), ומוסדת הרים ירגזו (תהלים יח), אעלה אתכם ממצרים (זופטיס נ), ויעמדו כל העם ולא ירדפו עוד (ע"ז כח), וכל אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר (ירמיה נכ ז), כי מי עמד בסוד ה' וירא וישמע את דברו (עס כג יח) ואלה כלם פעלים עתידים הושמו במקום הפעלים החולפים; וכבר שמו החולפים במקום העתידים בכמו שמעו עמים ירגזון חיל אחז — אז נכהלו (עמות טו יד), רבת ה' ריבי נפשי גאלת חיי (איכה ג כח), פן מצא לו ערים בצרות והציל (ע"ז כו) ענינו במקום ימצא, וכן והיה כי מלאו ימיך ללכת עם אבתיך (דה"א יז יח), ומולדתך אשר הולדת (נלחזית עח י), כי עתה שלחתי את ידי ואך אתך ואת עמך בדבר (עמות טו) הענין שהייתי יכול לאבדך מתחלה, למען יראתם את ה' אלהיכם (יהושע סוף ד), כי עבדו גם גם המה (ירמיה כה יד) במקום יעבדו. ומה שומם שם הפועל במקום הפעל החולף באמרם ופרעה חלם במקום חלם³ פעל חולף; כי כאשר השמים

¹ ודעת הראשונה כי שר כל נל"ו וכל"כ ואין לו כזה דמיון.

² וכ"כ רא"כ נס' ההרכבה שכל בשורק לזווג הקריאה לקריאת היוד בשם המדקדקים ותוכנם הרשנים שם, והשיג על זה החכם גד"ל בחמדת בית האולר דף ע ואמר כי לא מלאנו זריות לזווג הקריאה אלא בשתי מלות כמו הרו והגו, ומולחיו ומובאיו (אשר הניח הרשנים להקש על זה), אבל בתנועות מלה אחת לא מלאנו כזה אלא בהפך מלאנו לה"ק אובנת ההתחלפות והשנוי בתנועת המלה כמו יחפוץ ואין אומרים יחפץ, ויאהב ולא יאהב, ע"כ דברי פי חכם חן ועל פי באורו שם יכונו דברי הפרחון פה.

³ וכן כתב הראשונה היה חלם ועל ורכה שומעת היתה שומעת וניאר דכריו האפדי פ"ע להורות כי אלו השמות לא ילקחו נבאן מלך שהם תוארים עד שיהיה נושא המאמר ופרעה חולם וכשאו והנה עומד אצל הוא שם הפועל ופרעה נושא המאמר, וחולם נשאו, וכן ורכה שומעת, ולא ילקחו מלך היותם תוארים אצל מלך שהם שמות פועלים ולזה קצר בהם מלת היה אשר היא נכח על שמות הפועלים כי אמרנו רחוקן הולך שם הפועל הנה רחוקן נו שהוא עתה הולך או היה או יהיה ע"כ.

איננו מעסקי ואינני מתייחס אליו ולא ידוע בו ואינני אצלי גם כן בענין שארדוף אחריו או שאקפיד עליו אבל אנשא עצמי ממנו וארומם מאמרו, אך אמרתי בימי הבחרות חרוזים, הם נמצאים אצלי ונודעים לי, והגיעה הקנאה בקצת אנשים שכתב ממני חרוזה נאה בספר ויחס אותה אל אבן כלפי המשורר ונחננה לקצת מכני טוליטולה, והגיד לי קצת מן החלמידים מן היודעים השיר לי כי היה בטוליטולה בקצת הימים עם אנשים שהיו קוראים השיר ההוא והם מיחסים אותו אל המשורר הזה הנזכר ואמר להם השיר ההוא לפלוני עלי ואני ידעתי וממנו קבלתי ולא האיננו אליו.

ומן השער הזה מה שהם משאילים מעשה אבר מן האברים לאבר אחר שאיננו לו¹) כאמרם הדור אחם ראו דבר ה' (ירמיה נל) במקום שמעו, וכמהו ראה דבריהם טובים (ע"כ עו ג) ואין נכון שחיהו הראיה הזאת כי אם ללב, ועוד ראה ריח בני (נחלצית כז) במקום הריח כי זה ממינו שלא יראה אך יורח, ואמרו אשר הבאשחם את ריחנו בעיני פרעה (שמות ה כז) במקום באף פרעה ובאף עבדיו, אך מפני שלא היה חפץ הנה הריח אלא [הענין] נאמר בעיניהם והטעם שהפסדחם ענינינו אצלם²). ודומה לשער הזה מה שהביאוהו אל הענין לא אל הלשון כאמרם אחבשה לי החמור וארכב עליה (ע"כ יט) אמר בלשון הנקבה על ענין הבהמה, ועוד אתה דברת אל המקום הזה להבריתו לבלתי היות בו יושב — כי שממות עולם חיהו (ירמיה נל סג) אלו היו מביאים הלשון על מלת המקום הזה היה אומר [יהיה] אך הביאוהו על ענין הארץ הזאת; אם חבל חחבל שלמת רעך עד בא השמש חשיבנו לו (שמות כה כז) על ענין בגד רעך. וכמהו עוד מה שנאמר בלשון נקבה לענין העדה כמו ויהי ישראל (ע"כ כד ט). ומן השער הזה עוד מה שהביאו על המלה לא על הענין כאמרו אמרה קהלת (כ ט) וגם לנועדיה הנביאה (נחמיס ו יג), אמרו אמרה על מלת קהלת וכן לנועדיה הנביאה מובא על מלת נועדיה ואין נועדיה אשה כי כבר נאמר שהוא שמעיה בן דליה (סס ו י) וקרא אותו נועדיה בעבור אמרו לו נועד על בית האלהים, ויתכן שחיהו ההא להגעה כמו הא מכשפה לא חחיהו (שמות כז יז; לעיל דף 39). ומן השער הזה מה שהביאו לשונו כלשון הסמוך לא על אמת ענינו, וזה כאמרם ויראו את העם אשר בקרבה יושבת לבטח (זופטיס יח ז) משפטו יושב³) כי ההגרה היא על העם לא על המדינה כאשר אמר שקט ובטח (עס), אך אמר בלשון נקבה בעבור שחיהו אצל בקרבה⁴), וכמהו קשה

¹) והטעם כמו שכתב הרלנ"ע בסוף פ' שמות כי החמש הרגשות מתחברות במקום אחד למעלה מהמלת.

²) והרלנ"ע כתב כזס המחבר שבני נחלטים ונחלטים נענינו כריח רע.

³) כהערתך הפרחון כתב פה „חזר ואמר חייננה" וזה נמשך לפסוק אשר אשר חסר סס והוא וזכר הנהמה חייננה הביאו המחבר לקמן.

⁴) והכחון כדברי רד"ק ש עס נח לפעמים נל"נ כמו וחתלת עמך, מדוע שזכרה העם הזה, והמחבר נעלמו אמר לקמן שער לח וחתלת עמך נח נל"נ על דרך הערה. וכשער ל"ע כתב כי העברים משמשים נל"ו ונל"נ כמה שאין דעת מן הנקבה ונל"נ מה שאין נקובתו חמתית ר"ל מה שאין לו רחס כמו שמש חש רוח וכאלה, ולכן לא כתבר סברת הר"י על כי דחק עלמו לקמן כדרך הכה פניהם שר"ל המה, כי גם דרך מן המין הזה וכשמש נל"נ כמו כדרך אשר נח נה (ישעיה לו) וכן אמר יוסף לא אחם אלחתם אתי הנה ר"ל דרך הנה. — ונענין והנה מנה במורה ג' בקריאה.

הפילוסופים והם ההגדה והדמיון וההפך והחכור וההפרש והמופת וההשלמה¹, וזה הדבר לא שמעת מעולם על אחד מהעבריים שזכרו או שהתעוררו עליו כאשר לא שמעתי על אחד מהם שזכר כל החמודות אשר הביאנום בספר הזה ובזולתו מספרינו אשר יקנאו בו המקנאים עליהם וחולקים עלינו בם וקצתם טוענים עלינו בהם וקצתם מיחשים אותם אל אומר שאיננו נמצא ולא ידוע מקנאדם בנו על מה שנודמן לנו מזה. ואני אספר לך במקום הזה קצת מה שאירע לי מזה עם אנשים מאוהבי, והוא ששאלני שואל בקרטבה על ענין עמוק מעניני המקרא והיה השואל אחד מאוהבי והיה הענין אשר שאלני עליו ממה שלא פרשו אדם לפני אשר הגיע אלינו חבורו, וכאשר אמרתי לו מה שהיה אצלי בו עמד ונשק על ראשי משמחתו במה שאמרתי לו; וכאשר גזר האלהים בגלותינו מקרטבה אל סרקסטה מפני המלחמות אשר באו עליה והיה זה השואל אותי בכלל הגולים אל סרקסטה, ואירע שבא אלינו מקרטבה אחר שנים רבות אבו יוסף בן חסדאי נ"ע ושאל אותי על הענין ההוא בעצמו ואמרתי לו המאמר ההוא בעצמו ונפלא עליו הרבה ושמה בו שמחה גדולה והשביעני באהבה שבינינו אם שמעתיו או ראיתיו לאחד מן הקודמים ואמרתי לו לא, ולא אמרו זולתי כל עיקר וכאשר נפרד ממני פגע בשואל תחלה ואמר לו כמתפאר עליו הנה הועלני היום פלוני תועלת גדולה במה שאמר הכתוב כך וכך וענין נפלא לא קדמו אליו זולתו והוא כך וכך, וכאשר החל לספרו לו קפץ להשלימו לו ואמר לו כבר שמעתיו לזולתו. והיה הענין אשר נשאלתי עליו ויקבר אתו בגי' (דנריס לדו) והייתי סוכר בו בעת ההיא מה שאני עתיד לזכרו לך באות האלף והתו מספר השרשים² והיה המאמר ההוא מה שלא התעורר אדם לפני. וכמו זה בעצמו אירע לי בענין אחר עם אוהב אחד גם כן, אבל המקנא החולק עלי בשאלות ההשגה³ הוא מיחם קצת הענינים אשר הבאתי בו אל אנשים מאנשי מזרח אשר לא נבראו ערנה; וגדול מזה ממה שנבחנתי בו מקנאות המקנאים וחפצם לדבר בי, שאחם יודעים שהשיר אינו ממלאכתי והפיוט

¹ והפרחון אשר כל דבריו נשערו כחי לוף נעתקים מדברי רבינו יונה נשערו הזה המיר פה דברי הרב בדברי ר' יונתן (בגמר' שנת ק"ו) ופירש מספר השנעה על שנעה חומזי תורה. ² וז"ל שם בלות את (ונמלח בין הלקוטים מש' השרשים אשר זכרתים לעיל) ויראו זוטרי בני ישראל אותם, המם בלותם בזה בגלל עלמם; ויקבור אותם נגי, היוו בלותו הוא בגלל עלמו, כאלו אמר ויקבור עלמו, וזה יתכן שאמר משה הנביא לארץ כלווי הקב"ה שתפתח ותאספהו, ונפתחה בדברו ואספתו ותכס עליו הארץ ועל זה אמר ויקבור אותם, כלומר הוא קבר עלמו, וזאת היתה סברתי בענין זה עד אשר ראיתי סברת רז"ל בעלי המשנה (סוטה ט) שהוא בענין אחר ודחיתי דעתי מפני דעתם כמשפט, עכ"ל. והעיר על זה החכם גד"ל: נראה שנעלם ממנו כי סברתו אשר דחה אותה היא סברת ר' ישמעאל ע"כ. וכן הפרחון נשרש את כתב, ונתפס מי שאמר כי ויקבר אותו כלומר ויקבר את עלמו; ונראה מזה כי גם ממנו נעלמו דברי ר"י בספרי בפ' נוזר, וגם לא חש על אשר המחבר עלמו והוא, המי שאמר "דחה הסברתו הזאת. ודע כי גם הרח"ע בסוף פ' שמות כתב בדברי ר' יונה דזה.

³ כנראה מדברי האפדי פכ"ח חזר ר' עזיר בר יהודה השגות על ספר ההשגה ואין זה המקנא הנ"ל רק הוא היה בעת מאוחר, וז"ל שם בענין ההתעברת ההתפעל, וכבר השיגו זה קלת האחרונים ונמלח המדקדק המעולה ר' מאיר בר יהודה כתב על זה: ועוד כריך אתה לדעת כי בנין התפעל לא תמלכנו פעל מאחר אם לא תהיה רוב הסנה ממנו ע"כ והאריך דזה בספרו השגת ההשגה אשר עשה לחלוק על קלת דעת ר' יונה בספרו בהשגה.

(ויקרא ד לב), ובא על הזכר והנקבה באמרו אם כשב הוא מקריב את קרבנו (שס ג ז) כי יכול להיות זכר או נקבה בעבור שאמר לפניו ואם מן הצאן קרבנו — זכר או נקבה תמים יקריבנו והצטרך לומר אחריו אם כשב הוא מקריב את קרבנו להבדיל בין השה והעז הכאים תחת הצאן כאשר אמר אם כשב הוא מקריב — ואם עז קרבנו; וכן אומר בעז שהוא כולל הזכר והנקבה בקצת המקומות בראיות אמרו ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים — זכר או נקבה וג' וכאשר היה אמרו אם כשב הוא מקריב כולל לזכר ולנקבה כך אמרו ואם עז קרבנו כולל לזכר ולנקבה, כי שניהם נכנסים תחת אמרו ואם מן הצאן קרבנו — זכר או נקבה תמים יקריבנו; וכמה בכלל אמרו אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה (שס יז ג) כי שלשתם כוללים הזכר והנקבה אפס כי העקר בעז שיהיה לנקבה כאשר נאמר עוים מאתים וחישים עשירים (נחלזית לב טו¹) ועוד ויסר ביום ההוא את החישים העקרים והטלאים ואת כל העוים הנקרות והטלאות (שס ל לה) כאשר העקר בשור וכשב שיהיה לזכר ומביאים אותם על הנקבה בקצת מקומות (כמו פטר זור וזה שמות לד יט). ויש שמדברים בלשון המיוחד וחפצם בו הכלל גם כן על כל פנים אחרים זולת מה שזכרנו, והוא שיביאו בו הדבר על הרוב שבפנים אשר יבא עליהם ומניחים זכר המעט, ומוזה מה שאמר הכתוב איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה (דברים כג יח) והקרי יש שיהיה ביום וחייב עליו מה שהוא חייב עליו בלילה, אך בעבור שרוב מה שיקרה בלילה הובא עליו והדיו בהם אחר, וכמהו ובשר בשדה טרפה (שמות כג) ואפשר שתהיה הטרפה בזולת השרה אבל בעבור שרוב מה שתהיה בשדה הביאה עליו², ועוד כל אלמנה ויתום לא תענון (שס כג כח) ואסור ענוי בזולת האלמנה והיתום כאסור ענוי שני אלה אבל מפני שהם ברוב הענינים מעוניים ואין עוזר להם זולת השם הביא לשון הענוי עליהם; ועוד אשר יצוד ציד חיה (ויקרא יז יג) והוא הדיו לקנוי ונחון; ומה שאמר בבית חדש ועשית מעקה לגגך (דברים כג ח) הוא כמו זה גם כן, כי המעקה חובה בישן כמו החדש וחייב הקונה כבונה, ומה אמרו לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג יט) והוא הדיו לכבש ולשאר חיה ועוף כאשר התרגום מוכיח (לא תיכלון נצר נחלכ). ודומה לשער הזה אמרו מעשרה בנים (ש"ח ח), זה עשר פעמים חכלימוני (איוז יט), אם יוליד איש מאה (קהלת ו), כי עתה כמנו עשרת אלפים (ש"ח יח), יפל מצרך אלף ורכבה מימניך (תהלים לח), כי טוב יום בחצרך מאלף (שס פד), שבע על חטאתיכם (ויקרא כו), חן חלק לשבעה וגם לשמונה (קהלת יח), כי שבע יפל צדיק (משלי כד), כי שבעתים יקם קין (נחלזית ד כד) אין החפץ אלה המנינים בעצמם אך החפץ בהם הרוב וכן אמרו חתמים שנים ושלושים (שס ו טז) איננו רוצה שלש מעלות בלבד אך יותר מזה³ וכמהו שנים שלשים גרגרים בראש אמיר (ישעיה יז ו) ושנים שלשים סריסים (מ"ג ט לב), אבל מה שאמר החכם חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה (משלי ט) הוא בעיני על המנין הברור והוא שזה המנין רמוז בו בעיני אל שבעה הדברים אשר בהם יהיה המדע וכידועתם יגיעו אל כל החכמות כאשר זכרנו

¹ כמו שאמרו נכ"ר פ' ע"ז עוים מאתים שהן לריכות עשירים תיישים.

² מכילתא שס: חלף שדנר הכתוב נהוה.

³ לדברי חז"ל נסנהדרין ק"ח ונכ"ל המנוים נכתוב על המנין הנכר.

כמו כל אלמנה ויחוס לא תענון (זמות כג) כלומר [לא] אחד משני המינים האלה; וכל אדם לא יהיה באהל מועד (ויקרא יו יז) כלומר ולא אחד מן האדם; בכל קדש לא תגע (שם יב ז) כלומר במאומה מן הקדשים; כי היא היתה אם כל חי (נחשית ג כ) ר"ל החי המדבר (המת) בלבד; וחמלא הארץ אתם (זמות ט ז) ר"ל ארץ גושן בלבד; כי יחן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה (שם כז יט) או קצת מן הבהמה זולת אלה הנזכרים. והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא ז יט) יצא הבשר הנה מוצא הכלל והחפץ בו הפרט כלומר בשר קודש והחפץ בכל טמא הפרט בדבר מן הטמאות; כי כל שאור וכל רבש (שם-ז יח) מאומה מהם; ועשיתם פסל תמונת כל (דברים ז כג) איננו רוצה חמונת כל הדברים אבל איזה חמונה שחיה מכל הדברים; נפשינו יבשה אין כל (נמדנר יז ו) [אין דבר אחד]; כי כל הנפש אשר לא תענה (ויקרא כג כט) ר"ל הגדולים והבריאים מהם בלבד; מכרך רעהו בקול גדול (משלי כז יד) ענינו יש מי שיעשה כן, וכמהו נחלה מבהלת בראשונה (שם כ כא).

ומן השער הזה קראם החלק בשם הכל כאמרם הנה חדש מחר (ז"ל כה) לא חדש ולא שבת (נ"ז ד כג) והמלה הזאת ר"ל חדש איננה נופלת ברכ דברי העבריים כי אם על כל החדש וקראו בה הנה תחלתו בלבד (*). ומן השער הזה שומם החלק במקום הכל בכמו אמרם לא תשאר פרסה (זמות י כו) אינם רוצים כי אם איש אחד או מין אחד מן הבהמה בעל פרסה, ועוד עמר לגלגלת (שם יו יז) והם רוצים האיש כלו. ומן השער הזה עוד מה שנאמר בלשון מיוחד והחפץ בו הכלל וזה כאשר שמשו בקהלת בתחת השמש במקום תחת השמים ועוד רוב שלום עד בלי ירח (תהלים עז ז) והוא רוצה כל הגלגל כמו שאמר עד בלתי שמים לא יקיצו (חיוני יד יב), ועוד אשר יחן מורעו למולך (ויקרא כ ג) והמולך הוא שם אחד מהבעלים לעם אחד ולא כון בו הנה הכונה הזאת אלא כונת הכלל ר"ל כל הבעלים ישם המולך במקומם; איפת צדק והין צדק (ויקרא יט לו) לא רצה אלה השני שעורין בלבד, אבל רצה כל השעורין, ומזה עוד אמרו וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה (ויקרא יא לט) והעוף נכנס בוה, ואמרו במצות שבת אהה ובנך ובחך — ובהמתך (זמות כ י) והעוף נכנס בוה עד ששליחת העוף בכתבים בשבת אסור לנו (ראה ד"ק על נחשית ט ז), והוא גם כן נכנס באמרו בהמתך לא תרביע כלאים (שם יט יט; ז"ק גג ז), וממנו עוד אמרו אמחה את האדם — מאדם עד בהמה עד רמש עד עוף השמים (נחשית ו ז) והביא אלה המינים תחת האדם ואינם באים תחתיו אבל השעור אמחה את כל היקום אשר הוא כולל כל אלה המינים כאשר אמר וימח את כל היקום — מאדם עד בהמה וג' (שם ז כג). וממה שנאמר בלשון המיוחד גם כן ורוצים בו הכלל, איש, כי יש שיהיה כולל לזכר ולנקבה לא יתיחד בו אחד מהם בלתי השני בקצת המקומות והוא הנה במקום אדם וזה בכמו אמרו מכה איש ומת (זמות כא יב), ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד אשה (זמות יא ז) כאלו אמר למאדם ועד בהמה. גם כבש כולל הזכר והנקבה, ונפלו על הנקבה בלבד בכמו אמרו ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה חמימה יביאנה

(* והאפדי אמר הפך זה כי נקרא היום הראשון חדש נהנחה הראשונה להתחדש הלכנה ונקרא ח"כ הכל בשם החלק ממנו.

(סס יד ז) זה על דרך משל והענין והמיתו את בני הנשאר; ונקרב בעל הבית אל האלהים (זמית כז ז) במקום ונשבע בעל הבית באלהים, ואפשר שיהיה הדבר כפשוטו בהסתרת ונשבע עד שיהיה ונקרב בעל הבית אל האלהים וישבע אם לא שלח ירו כמלאכת רעהו וְתִהְיֶה הַכּוֹנֵה בְּאִמְרוֹ וְנִקְרַב אֶל הָאֱלֹהִים כְּכֹנֵה בְּאִמְרוֹ וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים — לְפָנַי ה' (דנלים יט יז) והענין הראשון יותר צח ויותר קצר; בתוך עמי אנכי ישבת (מ"ז ד יג) זה על דרך המשל אני יקרה בלתי צריכה לאדם מפני יקרי וגדולתי כאשר אומרים הערב (פלאן פי דלוק קומה) פלוני במעלת עמו; ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו (נרדשית כה כח) הטעם כי הוא מצליח בציד וכאלו אמר לא יסור הציד מפיו כלומר לא יסור מאכל אותו בעבור רבו אצלו וזהו כמו שאומרים הערב (פלאן מעטס חלליד) פלוני מאכיל הציד לרבו אצלו ומרחיבים בזה עד שאומרים (פלאן מעטס חלנצר לכתרע טח יליד) פלוני מאכיל הנשר לרב מה שהוא ציד, כלומר כאלו הוא מאכיל הנשר, והראוי שבפרושים אם כן באמרו כי ציד בפיו מפני שהוא מאכיל הציד. ולא עשה רגליו (ז"כ יט כה) כנוי אל בית הערוה [וכמהו] אמרו ושער הרגלים (ישעיה ז כ); דבקה עצמי לבשרי (תהלים קנ ו) ר"ל לעוררי על ענין צפר עורם על עצמם (חיכה ד ח); אל תעובני עד מאד (תהלים קיט ח) אין עד מאד נוהג על תעובני אבל הוא נוהג על מלה אחרת ממה שסובב עליו ענין אל תעובני והמלה היא היא סמכני או סעדני עד מאד, והסברא באל תעובני עד מאד סמכני עד מאד בואל תצל מפני דבר אמת עד מאד (זס קיט מג) מפני שהוא בענין זה הכן בפי דבר אמת ועל כן נכון עמו עד מאד; ותקח את הבצק ותלש (זג יג ח) משפטו ותקח הקמח כי הבצק היא הלישה עצמה, אך הטעם ותקח הקמח¹ ותלש. וממה שדומה לשער הזה מה שנאמר במלת הכלל והחפץ בו הפרט²

¹ ולדעת הרד"ק נלק על זס סופו כמו ועחני קמת, ויתרוללו הנבים, וילאו ילדיה, או חולי הלישה נלה"ק הוא מה שקראו החכמים ז"ל קיעוף (פסחים לו) וכבר אמר במקום אחר והנשים לזות נלק (ירמיה ז יח) כ"כ האכדי.
² וזהו אמר האכדי (שער כח) מתחלף לימוד הכתוב מלימוד בעלי חכמת ההגיון, כי חכמי ההגיון יאמרו זס החומה הכוללת (ר"ל משפט כולל) תקצר עם נוסח הגוזה המחייבת תחייב הכללות ועם השוללת לא תחייבנה חבל היא חלקית, כי אמרך כל אדם חי כולל ואמרך כל אדם חי יכנו חי חלקי; וגם יאמרו שהסתמית תלקח חלקית, ואין הענין כן בכתוב כי אמרו כל אלמנה ויתום לא תענון, אשר היא שוללת או מונעת, כוללת, כאלו אמר ולא אחד מן האלמנה והיתום תענון וכן לא תעשה כל מלאכה ולפעמים תלקח חלקית כי אמרו כל אחי רע שנאהו ירבה החלק הרב מאחיו וכן כל אדם כזה, והמחייבת לא תחייב הכללית תמיד (כנראה מן ההקשות אשר הביא המענה) ומפני הענין הזה במחויבות אמרו חז"ל אין למדין מן הכללית וגם שהמחייבות הכללית לא תלקח בכתוב מוחלטת כי אמרו כל מפרסת פרסה — תאכלו, והנה הוא בתנאי שלא תהיה נבלה או ערפה, וכן הסתמיות לקחו כוללות כי יכה איש כי יגנב איש לקחו כוללים כל איש, אמנם לא תחשוב שיהיה זה תמיד שכן יהיה הענין ג"כ בכתוב ע"ד שאמרו ההגיונים, כי אמרו כל פעל ה', כל אמרת חלבה הם כוללות ומחויבות. ואריך שתזהיר שתתפס הכוללת במלה אשר תקצר עמה החומה לא עם זולתה כי אמרו ויגדל שלמה על כל מלכי ארץ לא יחייב כללות הארץ חבל יחייב כללות המלכים מחלק מה מן הארץ והוא מה שכתוב א"י והשכנות אליה וחולי מי שחשב שאלף בכפה (מגילה יח) חשב זה כאלו אמר ויגדל שלמה על כל מלכי ארץ ואין הענין כן, והוא מזה אמרו כל עון תשא וכבר דקדקו החכמים ז"ל (כזיר יב) הדקדוק הזה כשהבדילו בין האומר חלי קרבנות חזיר עלי לאומר קרבנות חזיר עלי זה להתחלף המלה אשר נקשרת החומה עליה.

והראיה על זה אמרו ולא יכלו להגיד החידה שלש שנים ימים ואח"כ אמר ויהי ביום השביעי ויאמרו לאשת שמשון, ואלו היה שביעי באמת היה אומר ולא יכלו להגיד החידה שש שנים ימים ואם איננו כן מה ענין אמרו שלש שנים ימים מבלתי שיאמר שש שנים, וראיה אחרת עוד אמרו ותבך עליו שבעת הימים — ויהי ביום השביעי ויגד לה, ואלו היה ביום השביעי באמת לא היה טעם לאמרו ותבך עליו שבעת הימים ואחר כך ויהי ביום השביעי ויגד לה, אבל הענין ולא יכלו להגיד החידה שלש שנים ימים כלומר כי חשבו בה והשתדלו בכל יכלתם להבינה ולהוציאה עד יום השלישי וכאשר היה בשלישי אמרו לאשתו פתי את אישך עד שיגידה לך ופחתו שאר השבוע כלומר מאחר שלש שנים הימים הנזכרים הוא אמרו ותבך עליו שבעת הימים, והדומה לאמרו ותבך עליו שבעת ימים, כלומר עד תום שבעת הימים, הוא מה שאמר הכתוב ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה (שמות יב ט) כלומר עד תום המנין הזה מעת אמר אלהים לאברהם ידע תדע — ועכרם וענו אתם ארבע מאות שנה כלומר עד תום המנין הזה מעת המחזה. — וזה הדבר אשר מל (יחזקאל כ ד) במקום ואלה האנשים. ובצאתם אל החצר החיצונה אל החצר החיצונה אל העם (יחזקאל מד יט) ר"ל ובצאתם מן החצר הפנימית אל החצר החיצונה¹. ותאמר האשה התקעית אל המלך וחפל על אפיה — ותאמר (ע"כ יד ד) ותאמר הראשון במקום ותבא² כי הדברים לא נפלו כי אם עם הביאה; קומו השרים משחו מגן (ישעיה כח ה) במקום שלחן, רומז אל ליל שנהרג בלשצר והוא בבית משתהו; ושמתח עולם על ראשם (ישעיה לה י) במקום בלבם כי השמחה לא תהיה בראש כי אם בנפש, וממנהג העבריים שישמו השמחה והגילה [כלב] חמורת הנפש, ואפשר שרוצים בלב הנפש על דרך השאלה כאשר נאמר על כן שמח לבי (תהלים יו), וראך ושמח בלבו (שמות ד יד); אם אש להמין ולהשמיל מכל אשר דבר אדני המלך (ע"כ יד יט) דבר הנה במקום שמע; ונתתי את כל איביך אליך ערף (שמות כג כז) במקום מנום או נסים וזה דומה לאמרו הנני נוחך למגור (ירמיה כ ד) אבל מפני שהמנום הוא בפנות העורף הוקם במקומו ומפני שהמנום עם המגור הוקם במקומו גם כן; ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם (נמדנר ג ד) במקום בחיי אהרן אביהן וזה דומה למה שאומר הערב (כחן דלך עלי רגל פלחן) היה זה על רגל פלוני כלומר בימיו, ויתכן להיות כמו אם לא על פניך יברכך (חיונ ח יא) כלומר בפניך ובמעמדך; קח בידך מזה שלשים אנשים — ויקח עבר מלך את האנשים בידו (ירמיה לח יא) איננו רוצה שאחוזם בידו או חפשמם, אבל רוצה ששנא אותם עמו; כי נעים כי חשמרם בבטנך (משלי כג יח) מקום בנפשך או בלבך או בקרבך; והנה עבדי דוד ויואב בא מהגדוד (ע"כ ג כ"ב) במקום מהמלחמה או הדומה לזה כי הם היו הגדוד כאשר נאמר ולא אמרו לעלות עליהם לצבא במקום למלחמה (יחזקאל כג לג); אם זרחה השמש עליו (שמות כג) ר"ל מה שאמר בו התרגום אם עינא דסדריא נפלת עלוהי, וכמהו ושכב עם נשיך לעיני השמש הואת (ע"כ יב יא) כלומר בגלוי; וכבו את גחלתי

¹ וכן תרגם יונתן וכמיפקהון מדרתא דקודשא לדרתא נריתא, ולר"י ור"ק הכפל לבאר, חיון חלר החלונה, חלר החלונה אל העם.

² וכן ת"י לפי נוסחת הר"ק ואתת, ואפדי אמר הכתוב קבור מהכניאה וירלכנו תאמר הרשון שאתה מה שראוי וכהוג' שיאמרו אותו המסתחיים לפני המלך.

מי עור כמשלם ועור כעבד ה' (ישעיה מנ יט) במקום וחרש כאשר אמר מי עור כי אם עבדי וחרש כמלאכי אשלח (סס) ויכון בעבור הקבצם במום. ובתחפנתם חשך היום (יחזקאל ל ח) בסין מקום השין בעבור שהצורה אחת (וכ"כ הרדק), ומן השער הזה ברך נבות אלהים (מ"ח כו יג), ברך אלהים (ליונ נט) מפני גדולת הכורא יח; ושם אחתו מעכה (דה"א ז ט"ו) במקום אשה¹, אמר ומכיר לקח אשה לחפים ולשפים ושם אחתו מעכה ושם השני צלפחד, אמר כי מכיר לקח שתי נשים האחת מעכה והשנית צלפחד משתי משפחות האחת חפים והשנית שפים והלמד הנה בלחפים ובלשפים במקום מן (לעיל 16) ואשה במקום נשים והשני במקום שנית וכבר הבאנו העדים על כל זה בספר הזה, ואח"כ אמר ותלד מעכה אשת מכיר בן, הלא תראה שהוא אמר מעכה אשת מכיר ואמרו אם בן ושם אחתו הוא במקום אשה; אשר ימרוך למזמה (תהלים קלע כ) במקום יוכרוך, האמור בית יעקב (מיכה ג ז) במקום הקרוא. וזמורת זר חזרענו (ישעיה יז) במקום חטענו; וזרעו במים רבים (זמנדל כד) במקום ושרשו; כי אם אל בית מלחמתי (דה"ב לה כא) במקום מקום מלחמתי ואמר הערב בכמו זה בית המלחמה; עד מלך מלכות פרס (דה"ב לו כ) במקום עד בא מלכות פרס או עד מלך מלכי פרס; ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה (נחמיה טו יט) קנין לפרעה² כאשר נאמר למעלה קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם ונאמר גם כן אחריו הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם והטעם א"כ ונהיה אנחנו ואדמתנו קנין לפרעה כי הארץ לא תהיה לעבדות כי אם לקנין; המזבח עץ שלוש אמות גבוה (יחזקאל מט כב) ר"ל השלחן כאשר אמר עליו בסוף הפסוק זה השלחן אשר לפני ה' ובאר התרגום באמרו מקבל מדבחה פתורא דאעא תלת אמי רומיה, וכבר שמשו בהפך זה וכנו השלחן מקום המזבח באמרו והמה יקרבו אל שלחני לשרחני (סס מד יו); נשבע ה' בנפשו (עמוס ו ח) במקום בשמו, וכמהו אשר לא נשא לשוא נפשי (תהלים כד) במקום שמי; השליכהו אל היוצר — ואשליך אותו — אל היוצר (זכריה יח יג) רצה בהם אל האוצר; אל יפל לב אדם עליו (ז"ח יז לב) רצה לברך ועליך ונשאו מדבר אליו בזה וכנה באדם; וה' ישיב לאיש את צדקתו (סס כו כג) רצה ישיב לי את צדקתי ואמרו דרך ענוה; הלא בראש האנשים ההם (ז"ח כט ז) במקום בראשינו ונמנעו לומר זה לנחש, וכמהו העיני האנשים ההם חנקר (זמנדל יו ז) הטעם אתה מעצם את עינינו ואת דעותינו מראות האמת, וכמהו כה יעשה אלהים לאיבי דוד (ז"ח כה כב); וילך הלוי (זשע"ס יז י) במקום וישב הלוי; וגם דור העצמים תחתיה (יחזקאל כד ה) במקום העצים. ויהי ביום השביעי ויאמרו לאשת שמשון פתי את אישך (זשע"ס טו טו) במקום ביום השלישי³

¹ ולרד"ק וחסדי נטען אחתו אל אחד מהנוכרים וכן תרגם רב יוסף וזו אחתהו.

² ואין לורך כי העבדים קנין הם (האפדי).

³ ורש"י ורד"ק פירשו ביום השביעי ביום השבת וזה לחוק, ויותר רחוקים דברי האפדי אשר המליח שבעת ימים אחרים לפני שבעת ימי המשחה והכתוב ויהי ביום השביעי ר"ל לביאת שמשון תמכתה אשר הוא ראשון לז' ימי המשחה ולקחו האשה, אז תכף הלכו אליה וחטרו לה פתי את אישך (ע"י דבריו הניחם הרי"א) וכתב עוד ותפלת עליו לפי דרכו איך לא אמר שיהיה שבעה מקום חרבעה? ונחמת השבעים והסורי תרגמו ביום הרביעי. והרש"י נלחחתי הציג עליו ונראה שגרם דברי המאמר הרביעי, וגם פרושו סס בדברי הכתוב איננו לפי סדר המקרא. וכעין סדרת האפדי כתב כמו כן ר' תנחום הירושלמי בסס הקדמונים ואמר: הפרוש הזה היא חידה חזרת ויותר דברי הכתוב.

הזאת והוא אמרו (זס לג יז) לא יכרת לדוד איש ישב על כסא ישראל ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני מעלה עלה — כל הימים, ואחר כן אמר אם תפר את בריתי היום — גם בריתי תפר את דוד עבדי מהיות לו בן מלך על כסאו ואת הלויים הכהנים משרתי, וזכר דוד והכהנים ואחר כן שנה הענין ואמר הלא ראיית מה העם הזה דברו לאמר שתי המשפחות אשר בחר ה' בהם וימאסם — אמרו כה אמר ה' אם לא בריתי — גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאם והוא ר"ל שתי המשפחות כאשר קדם זכרם ואין טעם לוכור יעקב הנה, כי לא יכון להיות יעקב משפחה בפני עצמו ודוד משפחה בפני עצמה כי דוד בן יעקב; וכבר התבאר כי יעקב הנה במקום אהרן¹ והיה נכון זה בעבור החקצם בגדולה ובמלכות. ואת חמשת בני מיכל בת שאול (ז"ל כח ח) ר"ל מרב²) והיא אחותה.

כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה (מ"א נ כח) מקום שלמה מפני שלא חטא יואב שלא נטה אחרי אבשלום אבל חטא מפני שלא נטה אחרי שלמה וזה ממה שנוהגים בו הערב גם כן; והדרך הזאת אחו המשורר באמרו

כמו יוסף בצורתו ובשער אדניה

רצה אבשלום ואמר אדניה בעבור החרוו, וזה קבלנו ממנו בלמדנו שירו לפניו, וזכרתי לך דברי המשורר הנה כדי שיתאמץ אצלך דעתנו בשער הזה, וכבר רצה אחד מן האומרים שהם חכמים אשר לא הבין דברי המשורר באמרו ובשער אדניה לשום אותו ממעות הסופר ותקנו כפי אשר חשב והפסידו בהעתיקו דברי המשורר ובשער אדניה אל ושער אח אדניה, ולא אמר המשורר כי אם ובשער אדניה וכן למדנוהו לפניו בימי הבחרות וזה קבלנו ממנו בו, אבל ושער אח אדניה הוא נודר מן הדעת כעיר פרא ונמאם מהעדר הטובות³. והיחה יד ה' בכם ובאבחיכם (ז"ל ינ עו) רצה ובמלככם בעבור התיחס בני אדם אל המלך כהתיחשם אל האב⁴. ראו נא לי איש מטיב לנגן (ז"ל יז) כלומר בקשון. ויעל אביתר הכהן עד חם כל העם לעבור מן העיר (ז"ל עו כד) במקום ויעמד⁵.

¹ לדברי רד"ק זס הכיח המחנר, ובן כחצר נל"כ עדות של ר"ל בן רי"ה במדת מדנר שחמט צוה וחינכו ענין לו חכל הוא ענין לחכמו וזאת ליהודה וג' כיוולא צו גם זרע יעקב ודוד שחינו ענין ליעקב תכחו ענין לחכרון" וזה חסר בהעתקתנו, ודרך המחנר להכניח רחיה מל"כ עדות, כמו לעיל (164), והמדה שהזכיר היא מדה כ' וטן כיוולא זה חסר ולא הונכר חס החלק הזה הוא דברי הנרייתא או דברי המחנר. ורד"ק חלק הענינים זרע יעקב מהיות גוי וזרע דוד מהיות מושל, ורחב"ע בלחות ע"כ פי' ח"ך חמאם מי שהוא מזרע יעקב בעבור שחמרה התורה שלא יהיה מלך בישראל כ"ל יעקב ועוד שיהיה ממשפחת בית דוד, ורחב"ע בלחות ע"כ חסר בחרון חפו על המחנר, וחינכו באשר חמר המהביל כי דוד תחת חכרון וספרו ראוי להשקף". והרש"ה כנגד דברי ר"י היא דברי הכתוב בני יעקב ויוסף (תהלים עו).

² וחז"ל חמרו סנהדרין יע מרב ילדה ומיכל גדלה ונקראו על שמה ע"ד ילדו על דברי יוסף. ³ וכתוב בגליון הספר, ושמעתי כי לשון זה משגה הוא ושמיתת לשון הערב צוה כך הוא ונמאם מהן שחת היענה פניה" וגם זה עלוג לשון חין צינה. — והרש"ע בלחות ע"כ פי' לכן חמרה הכתוב וחחרי אבשלום לא נטה לבאר דבר חמר כי יואב לא נטה עם אבשלום בעבור שהיה יודע כי חינכו ראוי להיות לו המלוכה וזה ג"כ חסר על שלמה.

⁴ וכדבריו פירש הרד"ק, וחז"ל חמרו צינמות סג קח מחטעי שכני, והאפדי חמר שחיה מכת ה' על כולם חנות וכניס יחדיו.

⁵ וחז"ל חמרו סוף פ"ז דיומא ונס"ע שנסתלק מן הכהונה.

אך הוא נחך¹) ונאמר זה בעבור שמעשה האש במה שישרף ובמה שיהך אחר. ויטחן עד אשר דק (זס) במקום ויכת כי הוהב לא יטחן אך יכת כאשר נאמר ואכת אחו טחון (דנריס ט כז) והתקבצו תחת דקות החלקים; והביא את אשמו (ויקרא ה ז) במקום קרבנו וקראו אשם מפני שמכפרים בו האשם, וכמהו ואשמים איל צאן על אשמחם (עזרא י יט), וכמהו זובחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר (דנריס יו ז) קרא הצאן והבקר הנשחטים בפסח פסח כאשר קראם גם כן חג באמרו אסרו חג בעבותים (תהלים קיח כג), חגים ינקפו (ישעיה כט); וטמא ראש נורו (נמדנר ו ט) במקום שער ראשו כי הוא בראש, וכמהו הורידו לארץ ראשן (איכה ז י) כלומר שערן, אבל אמרו ולקח את שער ראש נורו (נמדנר ו יח) המשפט בו שער ראשו ואמרו ראש אין לו טעם; אשר יצא ממעיך (נלשזית טו ד) במקום מחלציק, ואחם תחרישון (שמות יד יד) במקום תעמדון²) כאשר נאמר דמו עד הגיענו אליכם (ז"ל יד טו) במקום עמדו, ועוד וירם השמש (יהושע י יג) במקום ויעמד. עובות ערי ערער (ישעיה יז ז) לא רצה ערער עצמה אבל רצה דמשק וקרא אותה ערער להודיע כי ענינה יגיע אל אחרית רעה עד שתהיה כערער³) המחבורת מן הישוב במדבר כאשר נאמר ותהינה כערער במדבר (ירמיה מח ו) כלומר תהינה הערים האלה נשמות ועזובות הם וכל סביבותיהם עד אשר תהינה כמו ערוער, ואל הדעת הזאת כון בכאן באמרו עזובות ערי ערער כלומר שדמשק תהיה כערער, והראיה על ברור סברא הזאת כי ערער איננה מערי דמשק אבל הוא מערי מואב כאשר נאמר למואב אל דרך עמדי וצפי יושבת ערוער (ירמיה מח יט). — גם זרע יעקוב ורוד עברי אמאם (זס לג כו) במקום אהרן, מפני שלא יתכן שרצה בו יעקב כפשוטו מפני שרוד מורע יעקב, וזה מקום שני אישים לא יפול אחד מהם תחת האחר כמו אהרן ורוד נופל תחת יעקב, והחפץ בו גם כן זרע אהרן ורוד עברי, ומה שנאמר קדם זה עוור הסברא

¹ „ואין לורך כי יש דבר שיושם נאש עם הזהב ומיד ישרף ויהיה שחור ול עולם לא ישוב זהב" כ"כ הראשע והאפדי, ואין זה אמת כידוע מחכמת הנדלת המתכות, ושרפת המתכות היא המלאכה חדשה על ידי יסוד הרוח הנקראת אקסיגעניאלום מעורב עם יסוד הרוח הנקראת הידרוגניאלום וע"י שניהן יולדה שלהבת אשר תשרף כל המתכות היותר קשים ולא ישובו עוד לחיטן ועוד בתחבולות אחרות אשר לא נודעו במדבר, ובלעדן לא ישרפו רק יתבו ואם נשתנו לורתן וגופן בתערובות זונות עוד ישובו לקדמתן בתערובות אחרות ואין זה שריפה.

² הפך וילעקו בני ישראל כ"כ הראשע.

³ וכן תרגם רס"ג הביאו געזעניאלום ותתרך קרחה מתל ערוער, ואין זה דעת רד"ק ודבריו בדברי האפדי וז"ל והחכמים ז"ל הבינו טעמו ערער מטעם אמרו (נמדנר ז"ה ו) עמוד דמשק ומכריו בערער וג', וכתב על ברור סברתו כי ערער אינה מערי דמשק אבל הוא מערי מואב, ואני אומר כי מלאכו ערער לכני עמון כמו שאמרו ויבס מערוער ועד בואך מנית (שופטים יא לג) ואמר וחלי ארץ בני עמון עד ערוער אשר על פני רבה (יהושע יג כה), ומלאכו ערער לכני ג'ד כמו שאמר ויבכו בני ג'ד — זאת ערער (נמדנר לב לד), ומלאכו ערוער אשר על שפת נחל ארנן (דברים ז לו), וגם כשיתעקש המתעקש ויאמר שכל חלה ערער אחד הוא לא יוכל להכחיש שלם היתה לכני ג'ד והיא מארץ ישראל, ולפי שהיתה ערער על שפת נחל ארנן ככתב וארנן גבול מואב ובין מואב ובין האמרי על כן אמר בחרבן מואב אל דרך עמדי וג' ואמר ליושבת ערער המלכונות למואב שתעמוד על דרך ותלפה ותראה מפלת מואב ותרכנה ותשאל הנס והגולה על דרך השחק והלעג האם נמלטה מואב מיד שודדיה והוא אמרו שאלי נס ונמלטה ותאמר אליו מה נהייתה למואב במפלה הזאת.

באחותכם הדמיתם חברי עמד רגע נשמות תוך פגרים

ובינותן ורעותן אדמות ומדברות וציות ויערים

ר"ל ובינותן ובין רעותן וכאשר לא נתקן לו במשקל הפיל בין וטעה, ואלו היה יודע היה אומר ובינותן לרעותן ויבא לו המשקל נכון וישלם הדבור והענין. — אכן מאמר הכתוב כי אם עונותיכם היו מברילים בינכם לבין אלהיכם (ישעיה גט) הלמד הואת היא במקום ואו העטוף כאלו אמר ובין אלהיכם, וכבר בארנו זה בבאור טעמי אותיות החוספות וחברנו לו שם בני ישוע לקדמיאל (נחמיה ז מג) וזולתו (לעיל דף 16)

ש ע ר כ ח •

ממה שנאמר במלה והחפץ בה זולתה.

יש שמביאין מלה מן המלה והחפץ בה זולתה ומכשירים את זה בעבור החקבץ משתי מלות בסוג או במין או באיכות או בזולת זה מן הדברים, ויש שיפול הדבר במקום הדבר אע"פ שאינו מחקבץ עמו במאומה וזה בעבור דעת שיש להם בזה זולת מה שזכרנו כאשר יבקש ימצא. מזה אמרו לעם נכרי לא ימשל למכרה (שמות כ"ח) והחפץ לאיש¹, והיה נכון בעבור כי העם אישים, ובעבור הדמיון במין הוזה נאמר גם כן הגוי גם צדיק (נרשזית כ ד²), ונאמר ולקחתי את לחמי ואת מימי (ז"ל כה י"א) והקרוב בעיני שרצה בו את ייני, כי רחוק הוא מהדעת שיהיה האדם כילי במים או שיוכרהו³, ויחכן זה בעבור הדמותם במין המשקה, ואין מאמר עבדיה ואכלכלם לחם ומים (מ"א י"ג) מחייב לסתור דבריני שהמים לא יהיה אדם כילי בהם ולא יזכרם, כי מאמרו היה בעבור מעוט המים בעת ההיא כאשר אמרו רבותינו ז"ל בזה למה הזכיר המים מפני שהיתה מציאותו קשה בימים ההם כלחם (ירושלמי פאה דף ה). המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד י"ב) ר"ל השמן⁴ ושניהם תחת איכות הזכות והנקיון; וטהרתים מכל עונם אשר חטאו לי (ירמיה לג ח) במקום אשר עוו לי, כי העון והחטא תחת מין אחד הוא המרי והיציאה מן העבודה, ועוד וסלחתי לכל עונותיהם אשר חטאו לי ואשר פשעו בי (ז"ס), ועוד והצילו גזול מיד עשוק (ז"ס כ"ג), ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש (שמות ל"ב) במקום ויחדך כי הוזהב איננו נשרף

¹ על זה השיג הראש"ע וזמר חמר הגאון וג' וזה לא יתכן שיאמר על היחיד בנחת הלשונות כי נכון הוא שיאמר ויאמר ישראל כי הוא שם המין הכולל וגו', ודעתו כי זה הפסוק על האב ידבר שלא יוכל למכרה לעם אחת זולת לבני ישראל וכ"כ האפדי והוסיף ואמר ונאמרו לא ישל ירמוז למי שיש לו ממעלה במכירתה לישראל והוא האב, וככזן הוא כי חין רשות לארון למכרה לאדם אחר והיה זה קבלה חללם וממכרה לזה הכתוב.

² וכתב הראש"ע הגוי גם לדיק, בעד נפשו וכיתו וממלכתו וכן כתוב כי הנחת עלי ועל ממלכתי וגו' ואל תשמע אל דברי חולס החולס המחליף מלה במלה שפי' הגוי ח"ש.

³ חיינו רחוק, כי המים יקרים במדבר כ"כ רד"ק, וכן אמרו ישראל למלך אדום ואם מימיך נשתה ונחתי מכרם.

⁴ ומנחם פתר (ערך גל) זך ולא וטהור כוהב וחיננו זהב כמשמעו וכמהו כוס זהב ככל ניד ה'. והאפדי חמר ראה במראה הנכונה שהיו מריקים מעליהם הוזהב והיה משל ודמיון לשמן.

הערב כאמרם סנה פסנה כלומר שנה אחרי שנה, ויש שיוכלו לעמוד בלתי
ההשנות הוה בקצת המקומות כאשר נאמר דינו לבקר כישפט (ירמיה כח יב) והטעם
בכל בקר, ועוד ועלות לבקר ולערב (עורף ג ג), וקרוב מזה אמרו אלף למטה
אלף למטה (נמדכר לח ד) הטעם אלף מכל מטה, וכבר עמדו מבלי ההשנות
הוה בקצת המקומות כאשר אמרו (זס) וימסרו — אלף למטה וישלח אחם משה
אלף למטה; ומן השער הוה חמשת חמשת שקלים (זס ג טו), איש אחד איש
אחד למטה אכתיו (זס יג ב). ורומה לזה אמרו איש איש על עברתו (זס סוף ד)
כלומר כל איש, ואפשר שישמך על האחד ולא ישנה כאשר נאמר איש שיה לביח
אכת (זמות יב ד) ונאמר גם כן איש איש אשר יקלל (ויקרא כ ט) הענין איזה
שיהיה, וכמהו איש איש מורע אהרן (זס כז ד) ואפשר שלא ישנו בענין הוה
כאשר אמר ואיש אשר ישכב, ואיש אשר ינאף (ויקרא כ) וקרוב מזה המנהג
אמרם חלק כחלק (דברים יח ט). ר"ל חלקים שוים, וכמהו בר ככר יהיה
(זמות ל לד¹) ובהפך זה אמרו לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן (דברים כה יג)
כלומר אבנים שונות זו מזו, וכמהו לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה (זס),
ועוד בלב ולב ידברו (תהלים יב ג); ורומה לזה אמרו ביני ובין בני ישראל (זמות
לא יז) ענין מלה הוואת המצוע בין שני דברים או בין יותר משני דברים ולא
חבא לעולם כי אם שנויה (ר"ל כפול) כאשר אתה רואה או מקובצה כאשר
יחבר אליה כנוי או חבא נפרדת ויקבץ מה שיחבר אליה מהשמות הנראים
או ידברו בו בלשון משנה; ובאה שנויה כאשר אמרנו ביני ובין בני ישראל,
בין האור ובין החשך (נרשית א ד), ביני וביניכם ובין כל נפש חיה (זס ט טו),
אך באה מקובצה כאמרו ה' יהיה שמע בינותינו (זופטים יא י), כי המליץ
בינתם (נרשית טז כג), ובא [נפרדת ויקבץ] מה שהחבר לה מן השמות
הנראים כאמרו שמע בין אחיכם (דברים א יו), בין הגורים (נרשית טו יז), ובין
דרותינו (יהושע כז כז), אבל בלשון משנה מבין שני הכרובים (זמות כה כז),
ויוכיחו בין שנינו (נרשית לא לו). ויש שמישימים העבריים הלמד במקום בין
השני השנוי ויעמד במקומו ויספיק בלעדיו כאשר נאמר והברלחם בין הבהמה
הטהרה לטמאה (ויקרא כ כה) בענין ובין הטמאה, ובין העוף הטמאה לטהר
(זס) בענין ובין הטהר, ועוד בין טוב לרע (זס כז לג), בין דם לדם בין דין לדין בין נגע
לנגע (דברים יז ט), בין קדש לחל (יחזקאל כז כו); ואפשר שיעטיפו המלה (ר"ל עם ואו
העטוף) אשר בה הלמד כאשר יעטיפו בין השנוי באמרו ביני ובין בני ישראל נאמר
בין האולם ולמזבח (יואל ז יז) כאלו אמר בין האולם ובין המזבח [ואלו אמר בין האולם
למזבח] כאשר נאמר בין הבהמה הטהורה לטמאה היה נכון. וכבר טעה המשורר²
ז"ל (לעיל דף 119) בהביאו בין בלתי שנויה ולא מימרת בלמד כאשר אמר המשורר

¹ ויהיה פרוזו משקל של זה כמשקל של זה כפרש"י אחד נאחד יהיו זה כמות זה, אבל חס יהיה
פרוזו כל אחד ואחד ישקל לכדו כמו שפי' הרש"ע והפרחון אין בזה ההפך מן חסן וחסן.
² המדקדק ר"י בן נלעס בספרו על האותיות הענינים אשר רוב דבריו נלקחים מדברי
המחבר הניח נחות בין „וטעה אחד מגדולי השרים שדורנו שלא הכפיל בין ואמר
בקדושה שחיבר ורקיע הרקיע לבין חרם ודמתו והיה האמת שיאמר בין חרם ובין
דמתו או בלמד בין חרם לדמתו“. והצר שדורו הוא ר' יצחק בן גיאות, כי כתב
במלה זס וכבר טעה החכם שפירש ס' קהלת והוא מאנשי דורנו, והחכם דערנבערג
הניח ראיות ברורות כי המפרש הזה הוא ריב"ג (במכתב עתי של גייגר ת"ג 407).

שיש באמרו פעל אבל הוא צחות, וכמהו אמרו בראתיו יצרתיו אף עשיתיו (עס טג ז) אין ביצרתיו ולא בעשיתיו יותר ממה שבבראתיו מן הטעם, ודומה לזה בחרתיך ולא מאסתיך (עס מז ט) וכי בכח אמרו בחרתיך חיוב ולא מאסתיך, אבל הוסף במדבר לצחות ונחץ, וכן הקש על כל מה שיבא לידך מהדומה לו; ואם יאמר אומר אם לא יהיה בעשה זולת ענין פעל ולא יהיה גם כן ביצרתיו אף עשיתיו זולת ענין בראתיו למה לא היה הקצור יותר ראוי? נאמר לו כי הבאור במלאכה המליצה יותר צח ומתקן ולקצור גם כן מקומו מן הצחות. וממה שהוסף בכונה והסכמה הוספתם היוד בקבוץ אשר בות כאשר סומכים אותן אל הכנוים בכמו בנות ואחות ושנות וחטאת ורמות ותעבות ונאצות כי כאשר יסמכו בנות אל כנוי המדבר בו הזכר יאמרו בנותיך בחוספת יוד על סימן הקבוץ ר"ל על הות וכאלו קבצו הקבוץ כאשר קבצו שני סמנים לקבוץ בעל כל לחתים (יחזקאל כו ה), רבותים אלפי שנאן (תהלים ס ח) וזולתו, וכבר בארנו הפנים בהיות רבותים קבוץ הקבוץ בשערו מאות הרש מספר השרשים. ונאמר בדבר עם הנקבה האחת בנותיך בשדה (יחזקאל כו ח) ובדבר עם הקהל בנותיכם, ובספר על האחד הזכר ויאמר אל בנותיו (שמות כ כ), ובספר על הנקבה האחת בנותיה (נמוכז כח), אשר סביבתי (נחזקית כח טח), ובספר על אשר אינם במעמד כשיהיה כנוים הם בנותיהם, אך כאשר יהיה מם כלבר לא חוסף בו היוד כאשר נאמר לדורותם, מזכחותם, מצבותם, וחלכו במעצותם (מיכה סוף ו), ונאמר ושנותיך לא יהמו (תהלים קנ), וחקריבי ימיך וחבוא ער שנתיך (יחזקאל כז ד), וכענן חטאתיך (ישעיה מד ככ), ונחצו רמתיך (יחזקאל יו ט), בקחתך את אחותיך (עס יו טח), אפס כי אחותיך חסר הלמד אך על השלמות הוא אחיותיך כאשר נאמר ואת אחי ואת אחיותי (יהושע נ יג), לשלשת אחיותיהם (חיונ ט ד), על זה נהג השער בדבריהם, והמשפט נפול היוד כאשר נאמר ושאי כלמתך בצדקתך אחיותך (יחזקאל יו כג), על החם, ונאמר אשר פללת לאחותך (עס) על החסרון, ועוד והפלא ה' את מכותך (דברים כח טט) ולא נאמר מכותיך על המנהג, שיש מלה שבאה על העקר ותצא מהמנהג שהוסף בדבור, מה שהחבארה הוספתו מן האותיות במלות אשר הם נוספות בהן בזכרנו אותות התוספות, וממה שהוא מוסף עוד נחי התמורה והאותיות הכפולות בפעלים העלולי העין והאותיות הכפולות הדגושות בעבור ההעמדה, וכל זה יחבאר מספר אותיות הרפיון וספר אותיות הכפל ומספרנו בהשגה וספרנו זה.

ש ע ר כ ז •

מכותה שנסגנה לצרך או דומה לצרך •

יש ששונים המלה בקצת המקומות בעבור הצורך כי לא ישלם הענין כי אם בהשנות ההוא וזה כאמרו ויהי כדברה אל יוסף יום יום (נחזקית לו י); ואותי יום יום ידרשון (ישעיה נח ט), לא היה אפשר לעמוד בלחי ההשנות הזה להקמת הענין יום אחר יום כלומר בכל יום, וכמהו בבקר בבקר (שמות לו ז) כלומר בכל בקר, ועוד ביום השבת ביום השבת (ויקרא כד ח) שנה שנה (דברים יח ככ), ואפשר שיוסיפו בית ויאמרו שנה בשנה (ויקרא כה ג) ותהיה הבית כענין הפ' בלשון

מלמעלה החרם (זופטיס ח יג), ונכנסה עוד על על בויעל מעל ליונה (ד 7). וכבר נכנסה הכף על הלמד בכל עמח שבא (קבלת ה טו) כי המשפט במלה הוא שחיהיה כמו לעמח המסגרת (זמות כה כג) והכניסו הכף על הלמד והפרידם מלה בפני עצמה כאשר עשו בשל אשר יעמול האדם (קבלת ח יז) כאשר אבאר אותו בכלל מלות יוצאות חוץ להקשה (זער ל); ויתכן שיהיה עמח מלה בפני עצמה ושיהיה כל גם כן מלה בפני עצמו בלתי נפרדת מזולתה, ודומה זה חוספתם מן בואין — מבלעדי (ישעיה מה כח) מבלעדי מזכת ה' (יהושע ככ יט) ובוהא ישב ממלי (נמדנר ככ ה). ונכנסה הלמד עוד חוספת בואלכה לנגדך (נלזזית לג יב) לנגד הכונים (נחמיה ג לו), ונכנסה לחוספת עוד במתחת לבית אל (נלזזית לח ה), אל מחוץ למחנה (ויקרא ד יב), אל מנגב למעלה עקרים (יהושע טו ג). כי לא חמנו (חייכה ג ככ) הנון נוספת וכאלו הוא תמורת הכפל הנבלע בסופו תפון, וכמהו אצלי אלא שהוא פעל מתעבר אמרו חמנו חפש מחופש, (תהלים סד ז) משפטו גם כן תפון ובאור התעברו ובאור הטעם בו הוא שאומר אמר הנביא על הרשעים: יחפשו עלות חמנו חפש מחפשי חרגומו יחפשו על העולות ויחקרו עליהם והם משלימים וגומרים החפש ההוא המחפש כלומר שהם עושים העולות אשר מחפשים עליהם ואחר כן אמר מגדיל לעולות הן וקרב איש ולב עמק כלומר כי עצותם ברע רחוקות ומחשבותם בו עמקות ר"ל שהם מרחיקים במחשבה ברע ויגיע בו עד תכלית ואחרי כן עושים מה שהגידו להם עצותם במחשבותם. וכבר הוסיפו היוד על מן במני אפרים — מני מכיר (זופטיס ה יד), מני דרך — מני ארח (ישעיה ל יא).

ויתחבר אל השער הזה מה שמביאים מן השמות הנראים במקומות אשר יאות כנוים בהם וכאילו היא חוספת ברבור, ועושים זה והדומה לו מחפצם לבאור, וזה כאמרו וראה הכהן את הנגע והסגיר את הנגע שבעת ימים (ויקרא יג נ) ואילו היה מכנה ואמר והסגירו היה מספיק, וכמהו וראה את הנגע — כי פשה הנגע (זס יג נח) ואילו היה מכנה היה נכון, וכמהו ולקח הכהן מלג השמן ויצק על כף הכהן (זס יד טו) ואלו היה אומר על כפו היה מספיק, וכמהו וצוה הכהן — בטרם יבא הכהן לראות את (הבית) [הנגע] ולא יטמא כל אשר בכית ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית (זס יד לו) ואלו היו משמשינו בו בכנוי היה על הדמיון הזה וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא לראותו ולא יטמא כל אשר בו ואחר כן יבא לראותו, אבל בחרו הנה בענינים האלה הבאור והראות על הכנוי, וכמו זה עוד אמרו והקריב אהרן את פר החטאת ושחט את פר החטאת (זס יו יא) ואלו היה מכנה היה אומר ושחטו בלבר, ובמלים האלה מוקדם ומאוחר ושיעורו והקריב אהרן — ושחטו וכפר בערו ובעד ביתו; ועתה חי ה' וחי נפשך אשר מנעך ה' (ז"א כה כו) ואלו היה מכנה ה' השני היה נכון, אך בעבור שבא באמצע הדברים וחי נפשך התרחק הפעל ר"ל אשר מנעך והיה ההראות יותר טוב, ובוה אני מעליל הראות את פר החטאת ר"ל בעבור שבא באמצע הדברים: וכפר בערו וג' התרחק ושחט והיה ההראות יותר מבואר, וזה בדבריהם הרבה מאוד, אפס כי הכנוי והקצור רב יותר, וכמו זה אמרו ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחבתיה (זכריה ח ה) אלו היה מכנה ואמר משחקים בהם היה נכון. וממה שהוסיף לנחץ ולצחות אמרו מי פעל ועשה (ישעיה מא ד) אין באמרו ועשה מן הטעם יותר ממה

באחד שם ע"ם יד וידים, וכאשר היחה אחת מאותיות מים המחשבי מאותיות הרפיות כבר עליהם להניעה בקבוץ כהנעת מס שמים והרפיה והפילוה. וכבר התבאר כי מימי הירדן כפול וכי מי הירדן בלתי כפול וכי מים חסר, ושמשו ככפל ובהנחתו במים בסמכו אל השמות הנראים כאשר אחת רואה שהם אומרים מימי הירדן ומי הירדן², אבל בסמכו אל הכנויים לא הניחוהו מבלי כפל כל עקר, כי אלו לא היו כופלים אותו היה מתקלקל בסמכו אל כנוי המדבר וכנוי אשר איננו במעמד וכנוי המדובר בו באבוד סימן הקבוץ מהם, אמרו ולקחתי אח לחמי ואת מימי (ז"ל כה יח), ונחן מימיו (נמדנר כ ח), ואם מימך נשחה (זס כ יט), מימינו בכסף שחינו (חיכה ה ד), כל מקוה מימיהם (שמות ז יט), ולא יכון שנסבור שהמם הוא השנית בכל אחת מהמלות האל היא מס ומים בכסף חתן לי (דנריס נ כח) וכי היודין אחריהם סימן הקבוץ גם כן, כי כמו זה לא יקרה כי אם בקבוץ הנקבות כמו ושנותיך לא יתמו (תהלים קנ כח) ובין דרוחינו (יהושע ככ כז), לדרתיכם, והדומה לו, ועוד כי כמו המם הוא אשר היא לקבוץ לא תשאר בהסמך השמות אשר היא בהם אל הכנויים כאשר אחת רואה שהם אומרים בסמוך בנים בני יצאני (ירמיה י כ), בניך ובנותיך (דנריס כז לז) בנינו ובנותינו (ירמיה לה ה) בלי מס וכן מה שרומה לו; ודומה לזה הכנסתם קצת מלות הטעם על קצתם לנחץ, וזה כהכנס הלמד על הבית בבי לבעבור (שמות כ כ) וכהכנסה על מן בלמן היום הוסדה (זס ט יח), למן עולם ועד עולם (ירמיה ז ז), למיום סור אפרים (ישעיה ז יז), למן עשרים שנה (דה"א כו כג), ולמקצת הימים (דניאל ח יח) אע"פ שהלמד הנה להתחלת זמן. ויותר נפלא מזה הכנסתם הלמד ומן על הבית והן שלשתן להתחלה באמרם כי למבראשונה (דה"א טו יג), ונפתחה המם ואם הוא משפטה למן כהפתח מס חלקו מחמאת פיו (תהלים נה כז) שעקרו מן חמאת והיה המשפט שיהיה תחתיה צרי (ראה לעיל דף 19); וחמאת קבוץ חמאה ורמש (ישעיה ז טו) ע"מ חרפה וחרפות. וכבר נאמר ומקצתם יעמדו (דניאל ח ה) ומקצת ימים (זס ח טו) בלא למד, ובהפך זה הכניסו מן על הלמד במלמעלה ומלמטה מלפניו ולחיצונו,

והשפל התקרה ונמוכה יסובב עם לחולשתה בעלמיה או לחולשת הכתלים אשר היו נסמכת עליהם וז"ל העללה מחזק התקרה והעללה מחזק הכתלים שתי חלה סבה אל נפילתה, אמנם הבית ידלוף והוא טפסוף המטר מהגג מלד העללה בתקון הגג ושפועו כרחוי וזאת העללה קרש שפלות ידים בחמת ר"ל שהידים נשפל ישכן. ולקחנו לנו קרניים להיותם שנים בכל בעלי קרניים אם לא מה שקופר מאחד הכ"ח, אמנם לחתים להיות האניה בעלת שני לדדים וכל כך מורכב ומחונר מלוחות רכות ע"כ קרש הרבוי הזה נשם הזניות ולזה אמר לחתים שמורה על הרבוי והזניות יחד כי לחות רבוי אחד והיוד והמם לזה הרבוי שהוא נשני לדדים. ושמים יורו על הזניות ג"כ כי מלת זס תורה על המקום הקיים תאמר צמי ומי שהוא זס כשהוא במקום מוגבל וקיים כי למי שהוא מתנועע לא יאמר שהוא זס אחר שהמקום בלתי רמוז אליו וקיים ולפי שאין נגלגל חלק ידק צו שהוא זס להיותו בתנועה תמידית וצמי קטני התנועה היומית לצד קיימים ופסר שורמז עליהם ויאמר שהם זס, הנה מפני זה נקרא שמים שמורה על הזניות להיות תנועת על שני אלו הקטנים הקיימים.

² הגאון רבינו סעדיה ז"ל אמר כי יש הפרש בין מי ובין מימי כי לשון מימי נוכח על המים הרחוקים לשתות ולשון מי על שאינם רחוקים לשתיה ומלינו בירדן שהוכיר הכתוב את שניהם מימי ומי לפי שהירדן היו קלת מימיו רחוקים לשתיה וקלת שלח היו רחוקים (נחיי פ' ואלה).

עבותים (יחזקאל לא) ובאין להם חל אל תחת ידי (ז"ל כח ה), והטעם אם יטיב אבי רעהך; עד אשר עד כה (יהושע יו יד) עד הראשון אין לו טעם ובמקרא מזה הרבה מאד, אבל אנחנו זוכרים מכל ענין קצת שיורה על מה שלא נזכר. ודע כי ממנהג העבריים ושמושיהם שזוסיפו לי ולו ולכם על דרך הנחץ בדברים, ומוה אמרם אלכה לי אל הגדולים (ירמיה ה ה), וילך לו אל ארצו (זמנות יח כז), וגם לו מפני חרב (ישעיה לא ח), אבל יטעם לו (חיוני יג) חלף הלך לו (ז"ה נ יח), קמו ועברו לכם (דנריס נ יג), קחו לכם מלא חפניכם (זמנות ט ח), וכבר נאמר בענין הזה וירא ויקם וילך אל נפשו (ע"ל יט ג), חדל לך למה יכרך (דכ"נ כה יו) לך לך מארצך, קח לך סמים (זמנות לכג) סור לך מאחרי (ז"נ נ כב). וממה שהוסיפו בו אמרם ממנו וממני וממנה, והוא שהשם המכנה מכל אחד מהם הוא ו' ה ומשפט הדבור אם כן להיות מנו בדגשות הנון או מנהו בהספת ההא כאשר נאמר שמץ מנהו (חיוני ד יג) ומני באחד המדבר כאשר נאמר שעו מני (ישעיה כז ד) גברו מני (תהלים סה ד) ולא מני (ישעיה ל) והיא ההקשה בנקבה אשר איננה במעמד ר"ל שיאמר מנה, ובקהל אשר אינם במעמד גם כן ר"ל שיאמר מנם, אך דברו בו בתוספת ההא ואמרו ומנוס אבר מנהם¹) (חיוני יא כ) והשאירו הדגשות אשר היחה חייבת במנם אלו היו מדברים בו ואין בדבור בו אצלי מחאה²), אבל דגשות הנון מאויבים מנהו היא בעבור ההעמדה, ואמרם אם כן ממנו וממני וממנה איננו כי אם על שנות מן. וכבר הוסיפו מן עוד באמרם ולפני מזה אלישיב הכהן (נחמיה יג ד) ואפשר שיהיה מהפך מן ומלפני זה; וכמו זה אמרם מימי הירדן (יהושע ד ז) מימי מצרים (זמנות ח נ) כי השם הבלתי סמוך הוא ש"ם וכאשר יסמך נאמר ש" הירדן ואמרם אם כן מימי הירדן מימי מצרים הוא כפול. ודע כי היוד והמם במים סימן הקבוץ כאשר הוא בעצלתים ימך המקרה (קהלת י יח) אשר הוא קבוץ עצלה תפיל תרדמה (משלי יט עו) כי אין טעם להיותו לשון משנה (לעיל ע"ל כד) וכמהו לקהנו לנו קרנים (עמוס ו יג), את כל לחוחים (יחזקאל כו ה) אע"פ שיש בלחוחים שני סמנים לקבוץ ר"ל ותיב, כי אין במים אם כן אחר סימן הקבוץ אות שרשיח זולתי המם, ומן הדברים אשר לא יחכן להיות המם שם מאות אחת מבלתי השמות הנסחרים והכנויים הנדבקים ומן הראוי א"כ לחשוב באחד ממנו הנפרד המחשבי מם יוד — מ' — עד שיהיה השם המחשבי הנפרד על משקל שי ר"ל יוכל שי (תהלים עו יג), מלך העי (יהושע ח) והיחה ההקשה אלו היה מדברים בקבוץ הזה על השלמות שיהיה על דמיון שמים (ר"ל ש"ם) כי אחרי אמרי גם כן בשמים הוא כאמרי במים ר"ל שהוא קבוץ³) לא דברו באחד ממנו, וההקשה

¹ „ונספרי דוקאנו (ז"ל דוקני) שהגיעו לידנו הוא רפה נו"ן" כן כתוב בגליון הכ"י.

² ז"ל ואין בדבור בו מההא.

³ כדעת העמדה היא סגרת רוב המדקדקים החדשים כי שמים ומים חניס שניות, ולח כן דעת האפדי וז"ל: ולפי שכל הבאים על דמיונם נכתוב יורו על השניות ידים ורגלים עינים ואזניים, שנים, להיותם שתי שורות, מתנים, ערניים, להיותם שני ערניים ביחוד השמש וביחוד אורו, וכן דרכים, והעד כמו שאמר הראש"ע ונעקש דרכים יסול בלחת, להרים לחוק האור בזמן ההוא להיות השמש בתכלית גבהו ובסוב והאור אז כאלו הוא כפול (ראש"ע פ' נח) וכן ראוי שאמר באלו שהיה שהם כולם יורו על השניות, אמנם מים כבר אמרנו הראש"ע להיות המים כולם מורכבים מהתחתונים שהם מימי הנקרות ומהעליונות שהם מי המטר. ובעללתיים אני חומר שיורה על השניות מלך כי התמוטטות

מוצא הקריאה עליהם גם כן תִּבְרָחוּ כִּלְכֵם (תהלים סג ד) בגרסת בן אשר אשר קוראים אתו מקבץ הרש¹), וממה שיצא מוצא הקריאה גם כן מהפעלים העתידיים אמרו חבאחה לראש יוסף (דברים לג יו²). ומשער ייליל אמרו יי' בגרלו (יחזקאל לא ז) בהראות השתי יודין וזה בגרסת בן אשר כי היוד הראשונה נוספה על וייף, ובהראות היוד האחת בלבד בגרסת בן נפתלי, ומשקל וייף על הגירסא הזאת ר"ל בן נפתלי יִשְׁמַעְאֵל (ירמיה עג י) יִשְׁמַעְאֵל בסתר לכי (איוב לא נו) היוד לעתידות והנח אחריו פא הפעל והיא במקום השין מן יִשְׁמַעְאֵל, אלה דברי ר' יהודה (בבבא יפה דף 115) והוא הנכון והיוד הראשונה אם כן בגרסת בן אשר נוספת; אבל יהי אור (בראשית ח) יחי המלך (ע"כ עו, עז) והדומה להם היה הרין שיהיו על משקל אל יִשְׁמַעְאֵל אל הרכיה (עזלי ז) יִשְׁמַעְאֵל מן היין (בראשית ט), ויפת בסתר לכי, וכבר עליהם נח ההא עם נח היוד והראותה והרפו היוד והניעו ההא בשכר בעבור שהיא אצל היוד ולהורות עליה בעבור העלמה כי השכר מן היוד, ומפני שהמכטא בהא הנחה והיוד הרפה אחריה נמנע, אך יוד העתידות שנו אותה, כי אם היו משאירים אותה על תנועתה היה מתחדש בינה ובין פא הפעל והיא ההא נח רפה והיה מתדמה לפעלים המתחרים אשר ישימו תמורת חסרונם כמו יכל בשרי מראי (איוב לג כג) והדומה לו, והמין הזה ר"ל אל ישט, וישב ישמעאל אין תמורה מתחרונן; וכאשר הונעה הא יהי בשכר ראוי להניע יוד העתידות בשבא המוחל בה לברוח מן ההדמות הוה; ולא יראו מן ההדמות הוה בהעמדה באמרו אמר יי' (תהלים לג ט) מִזֶּה אָמַר יִפְהִי (איכה ג לו) וזולתם כי דבריהם נוהגים בזולת ההעמדה על השבא המוחל בה ונודע מזה כי הוא הוא.

אמר אבואל ולך כבר הקימותי בשער הוה ובשער אשר לפניו והוא שער החסרון מה שיערתי בספר ההכלמה לכארו בחבור הוה מדעת העבריים בהיחברך כסא הוות (תהלים לד כ) ובחאכלהו איש לא נפח וביהי אור יחי המלך. ודע כי פועל העבריים בכפלים יוד העתידות במלות האלה אשר קדם זכרם דומה לפעל הערב בכפלים אלף אִפְעַל המונעת באמרם אראק ואהראקה ולולי שנצא מענינינו הייתי מבאר איכות זה. ויתחבר אל השער הוה אמרם כי דרשנו את ה' אלהינו דרשנו וינח לנו (דס"ג יד ו) דרשנו השני אין לו טעם; קול צפיק נשאו קול (יעזיה כג ח) הקול הראשון אין לו טעם; גם אנחנו גם אתה גם טפנו (בראשית עג ה) גם הראשון אין לו טעם, וכמהו גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע (זס מד יו), ויעל עמו גם רכב גם פרשים (זס נ ט), ושמתו לך מקום אשר ינוס שמה (זמות כל יג) בהפלת אשר כי אין לו טעם בפרוש ובתרגום, וכמהו ויעשו אנשי עירו — אשר הישבים בעירו (מ"ג יח כג), וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה (זמות כג טו), ויקראו בשמות את שמות הערים אשר בנו (כמדנר לב לח), איך לא עזבה עיר תהלת (ירמיה מט כה) בהוספת לא וכמהו כי עתה צעדי תספור לא תשמור על חטאתי (איוב יד) אמרו לא אין לא טעם בענין; מי יגיד לי או מה יענך אביך קשה (ז"ל כ י) בתוספת או וענינו מי יגידה לי מה שיענך אביך בו מן הקשות בעניני, וענה אותו יהונתן כה יעשה ה' ליהונתן וכה יסיף כי ייטב אל אבי הרעה עליך, בתוספת אל גם כן בתוספתו באמרו ויתן צמרתו אל בין

¹ דלקריאת בן נפתלי תִּבְרָחוּ נפתחת הריט ומולא הקריאה על הרג.
² והוא כווי על דרך התפלה כאלו אמר כוה לראש יוסף וכל זר ע"ט תפעלמה לזכר, כ"כ ר' יהודה שרש כוה.

חסרונם אבל אנחנו בנינו רבים לכה ונמכרה קצתם כמזון, הוא אמרם ונקחה דגן ונאכלה ונחיה. וכמו בנינו ובנותינו אנחנו לנחץ אמרו אשר נשבענו שנינו אנחנו (ז"ל כ טז). וממה שנשחנה בעבור האמצעים הפוסקים לסדר הדברים אמרו והיה המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת (שמות ד ט) שנה והיו כעבור הפסק אשר תקח מן היאור שבא באמצע הסדר לכאר, וכמהו ויאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר (יחזקאל י) ועוד בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשנות הגים והחזיקו בכנף איש יהודי (זכריה סוף ח), וכמהו ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר אחרי אין אנחנו פשטים בגדינו (זכריה סוף ד) כעבור שארכו הדברים שנה אין אנחנו, וכמהו והיה ערכך הזכר — והיה ערכך (ויקרא כו ג) שנה והיה ערכך כעבור אורך המצוע, ועוד ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב (נרמזית מו) שנה ויאמר בעבור שבא באמצע במראות הלילה, וכמהו ועתה אם באמת ובתמים עשיתם — ואם כגמול ידיו עשיתם לו (זופטיס ט טו) הנה נשלם התנאי והיה ראוי שיסמך לו החשובה והיא אמרו שמחו באבימלך והתמצעו בין התנאי וחשובתו דברים אחרים והם: אשר נלחם אבי עליכם עד סוף הענין, וכאשר ארכו הדברים שנה התנאי וחברו עם החשובה ואמר: ואם באמת ובתמים עשיתם — שמחו באבימלך; ועוד וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אות נפשו (דברים יח ו) שנה ובא בעבור אורך המצוע.

וידמה למין הזה כפלם אוח העתידות בוגבה ממרחק יידע (תהלים קלח ו) ואלמנה לא ייטיב (חיוט כד כח), לכן ייליל מואב למואב כלה ייליל (ישעיה יו ז), על נבו ועל מידבא מואב ייליל (זס טו ז), יילילו על משכבותם (הושע ז ד) בגרסת בן אשר, אבל בן נפתלי הם גורסים ביוד אחת, והיודין הראשונות בכל המלות האלה נוספות ואלו היו מחסרים אותם היה נשאר יי"ע ע"מ יקד יקד (ישעיה י טו) ייטיב ייליל כמו לא ייטיב ה' (לפניה ח יב) היודין לעתידות והנחיים אחריהן פא הפעלים ואלו היו נראות הפאין האלה היו המלות יי"ע ייטיב ע"מ יי"ע כאשר אמר ר' יהודה (זרע יט ד 45) והיודין הראשונות בלכן ייליל כלה ייליל ובחבריהם הם נוספות והיודין השניות הן לעתידות, אך הנחיים אשר אחר היודין האלה השניות הם פאי הפעלים ואלו היו היודין השניות פאי הפעלים כאשר חשב ר' יהודה לא היה לנחיים אשר אחריהם טעם, ואלו אמר אומר כי הנחיים האלה נוספים בפעלים האלה היה עליו לשומם נוספים גם כן ביקד יקד וישב ויצא ויטיב והדומה להם וזה מה שאי אפשר לומר, אבל על מואב איליל (ירמיה מח לח) הוא מורכב מן יי"ע לא יטיב ה' ומן איליל ע"מ (לא) איטיב (נרמזית לז יג) כלומר אפעיל והוא מספר ביליל ע"מ לא יטיב ה' על אשר מספר עליו באמרו אל אנשי קיר חרש יהגה, וכן אמרו ומשבר רוח יי"ע (ישעיה סה יד) מורכב מן יי"ע יפעילו ומן יי"ע יפעילו ע"מ תפעילו וזה מכלל מה שנעלם מר' יהודה. וממה שדומה למה שאנחנו בו מצד ההרכבה אמרו תאכלהו אש לא נפח (חיוט כ כו) כי הוא אצלי מורכב מן אכלהו צווי לאש ומן תאכלהו ספור עליה וזכרו האש בצווי הוה בלשון זכר כאשר זכרוהו בלשון זכר באמרו עליה לא נפח וביצא מחשבון (ירמיה מח מה*); והצווי הוה יוצא מוצא הקריאה עליו כאשר יצא

* (נמסורה זס ג' סנירין יל"ה. ועל תאכלהו ראה ס' הסרכנה אות ת.

ח יא), וחמשיתיו יסף עליו (ויקרא ה כד) כי הוא כאמרו חמישחו יוסף עליו (זס ה טז*) ועוד והנה הנגע עמד בעיניו — ואם בעיניו עמד הנחק (ויקרא יג ה לו) כי הם כמו והנה לא הפך הנגע את עינו (זס יג כה), זבח שלמים (ויקרא ג ח) כי הוא כמו ושלם מריאיכם (עמוס ה כב) איל המלואים (זמות כט לא), ועוד תחתיו לאמר (ז"כ ג יב), נפשינו תחתיכם (יהושע כ יד), תחתיך יצע רמה (זעייה יד יא) ועמדנו תחתינו (ז"ל יד ט), ואם תחתיה תעמד הבהרת (ויקרא יג כג). וממה שרבו עוד לנחץ אמרו כמוצאי גולה (יחזקאל יב ד) משפטו כמוצא גולה כמו זאת מוצאך ואת מובאך (ז"כ ג כה) ועוד כמבואי עיר מבקעה (יחזקאל כו י) המשפט כמבא עיר כמו כמבוא עם (יחזקאל לג לא) אע"פ שיש בין שני הענינים מעט חלוק ועוד ומתה ממותי חלל (זס כח ח) ועוד למשאות אותו משרשיה (יחזקאל יז ט) קבוץ משאח כפי (תהלים קמט ז), ועוד ליל שמורים הוא (זמות יב טז) כי יום כפורים הוא (ויקרא כג כח), למשכב דודים (יחזקאל כג יז), כי טובים דריך (ז"ה א ז), אהן את דודי (זס ז יג) כי הוא ידידות ואהבה, ועוד כי בן זקונים הוא (נחלצית לו ג) בני הנעורים (תהלים קצו ד) ועוד בחולים ורחמים, אשת זנונים וילדי זנונים (הושע א). וממה שרבו אתו להגדיל ולרומם אמרם אלהים, ארונים קשה (זעייה יט), כסף ישיב לבעליו (זמות כא לד), פר בן בקר חמימים (יחזקאל מו ז) רצה חמים והמסרת עליו בקר חמימים לית דכותיה (לעיל דף 157), ולא אמר אלוה עשי (איוב לה י) ישמת ישראל בעשיו (תהלים קמט ז), כי בעליך עשך (זעייה נד ח). היה הדין שיהיה עושך בלא יוד ובצירי תחת השן לולי שרצו בו מה שזכרנו לרומם ולנשא והוא הסברא גם כן בבעליך ודינו להיות בועלך ע"מ גואלך קדוש ישראל. וממה שרבו אותו לכבד ולנשא עוד אמרו אם שוב תשבון אחם ובניכם (מ"א ט ו) ר"ל אתה ובניך כי איננו מדבר כי עם אחר, וכמהו יען אשר עובוני וישתחו — ולא הלכו בדרכי — כדוד אביו (מ"א יח לג) היה זה לגדל המלך כאשר הוא נוהג בלשון העברית.

וממה שהוסף לנחץ אמרו וראיתי אני דניאל (י"ב ה) אני לנחץ הכנוי אשר בוראיתי, וכמהו ופניתיו אני (קהלת ז), אמרתי אני בלבי (זס) היה באמרו ופניתיו וראיתי אמרתי מבלי אני די, ותקון הענין כאשר אמרתי [בלבין] תרתי בלבי (זס) [ומבלי בלבי היה די כמו שאמרו] קניתי עבדים ושפחות לולא שרצה לנחץ, וכמהו מי יתן מותי אני תחתיך (ז"כ יט), בנינו ובנותינו אנחנו רבים (נחמיה ח ז) כי אמרו אנחנו לנחץ הכנוי אשר בכנינו ובנותינו והוא כנוי המדברים, ואין אנחנו התחלה ורבים הגדחה כאשר הוא סובר מי ששם רבים מענין ולא רבים במחיריהם (תהלים מד יג), וטועה כי אין זה נכון בשמוש כאשר יחבאר זה מספרי ר' יהודה ומספרינו ג"כ, אך הטעה בעלי הסברא הזאת מה שראה מאמרו והנה אנחנו כבשים את בנינו ואת בנותינו לעבדים ומאמרו עוד שדוחינו וכרמינו אנחנו ערבים, ואין הדבר כן אבל זה ר"ל אמרו בנינו ובנותינו אנחנו רבים הוא מאמר כח מהם היה רישם גדול והיה להם טפול רב והיה אומרים בעת רב

* וכן כתב נס' הזרשים (נלקוטים מן החכם זד"ל נב"ח ח"ה) חמישיתיו כלומר חמשו כמו וחמשיתו והיוד הנראית בו אינו לרבים אלא נוספת כאלו נוספת אחרי לוחיו כינוי, אך רז"ל צענין טענו טענת אחד (נ"ק קח) אמרו התורה רתה חמישיות הרבה בקרן אחד. ויש יוד נוספת כיוד והיה מחיך קדוש, ירעה מקיך, ולא יכנף עוד מוריך, אלה כיודין נוספות ואין לרבים.

מהם (ויקרא כו טג) העקר בהא הנעותה בשרק או בקמץ גדול כי הוא כמו כל ימי השמה (ס) וכבר קדם דברנו בו (15±); ומן השער הזה הידיד כסא הוות (תהלים לד כ) הוא אצלי פעל עתיד ככד מכנין פועל ועקרו שיהיה היחיד בהכתב ואו פועל בו כי עתיד פועל הוא יפועל ובסגול תחת הכית למשך הדברים וכאשר היה זה התקצו שני נחים אחר מהם ואו המשך חסרוהו והורו עליו בקמץ.

ש ע ר כו •

ממה שרוסף בו לנחץ ממה שאין צרך בדברים אליו •

יש שישנו הפעל או המלה לבלי צרך מביא אל זה בתכן הענין אבל על דרך הנחץ (ר"ל על דרך החזוק) ואפשר שיהיה הנחץ ראוי וזה בעבור מצוע שיהיה בין הפעל או בין המלה ובין מה שיבא סמוך להם מן הדברים וישנו הפעל ההוא או המלה ההיא בעבור הפסק ממה שסמוך להם עד שיהיו הדברים מסדרים ועשו כל זה מחפצם לבאר. ויש שמרכיב האחר אם לנחץ או להגדיל ענינו, ומוזה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם, ועוד ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי (המן אשר) באמרו ומעץ וג' מספקת מהצטרך אל ממנו לולי הנחץ*), וכמהו את ה' צבאות אהו תקדישו (ישעיה ח יג) אמרו את מספיק מהצטרך אל אהו ונשנה לנחץ, ועוד ובאחיכם בני ישראל איש באחיו (ויקרא כה טו) הוספת איש באחיו לבאר, כי אכלו את יעקב ואכלהו ויכלהו (ירמיה י כה) שנו ואכלהו לנחץ, [או] יאמר אמר שאכלהו אכילה אחר אכילה ויכלהו, ועוד הן גוענו אברנו כלנו אברנו לנחץ; וילכו שלשת בני ישי הגדולים הלכו אחרי שאול (ש"ל יז יג), ויאמר המלך אחשוורש ויאמר לאסתר (ז ז), ובמשפטיך חטאו בם (נחמיה ט בט) שנה המשרת לנחץ, אבל ואני כאשר שכלתי שכלתי (נחמיה טג טו) שכלתי אשר בסוף הפסוק במקום אשכל כלומר כאשר שכלתי מיוסף אשכל מכנימין. וממה שנשחנה לנחץ עוד אמרו אברהם אברהם, יעקב יעקב, משה משה, שמואל שמואל, חמרים חמרים (זמות ח י) אמן אמן (נמדבר ה כה), כל הקרב הקרב (זס יז כח) בדרך בדרך (דברים ז כז) מעלה מעלה מטה מטה (זס כח טג); ומן הנחץ אמרו כי כל העדה כלם קדשים (נמדבר יו ג) אם היה אומר כי כל העדה קדשים היה מספיק אך שנה כלם לנחץ; וכמהו כל מלכי גוים כלם (ישעיה יד יח) כל בית ישראל כלה (יחזקאל כ ט) וכל שריך כלם (ירמיה ל ו), וממה שרבוהו לנחץ אמרו כי כוכבי השמים וכסיליהם (ישעיה יג י) ואין בשמים כי אם כסיל אחד ורבו אותו לנחץ שחברו לו הכוכבים אשר סביבותיו וקרא הכל כסילים כאשר עשו באמרם ואברו בתי השן (עמוס סוף ג) ולא מצאנו כי אם בית השן אחד עשהו אהאב כאשר נאמר ובית השן אשר בנה (מ"ל כ ז), אך חבר אליו בתים יקרים וקרא הכל בתי השן, וכאשר עשה באמרו ויפל על צואריו (נחמיה לג ד) שקרא מה שיש סביבות הצואר צוארי וקבץ הכל צוארים, וכבר נאמר בלשון אחד בצוארו ילין עז (איוב מט יד) על צוארו (נחמיה מט טג) וכמו זה ושוליו מלאים את ההיכל (ישעיה ו) והגי בינו ובין העי (יהושע

* „ר"ל שחס נאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כלל"ה היה מספיק" הכלור הוה אזר הוה כפל דברים היה כחוב נכ"י והכדלתי אותו מדברי המזכר, כי לדעתי בתנ זה מעתיק אחד לנחצו. ורצה לדברי פרק הזה מנחם בן סרוק 71—70.

משאל (ליוז יא ח), ומהשער הזה אצלי המבלי אין קברים (זמות יד יא) העקר
 במם הרגשות* (כמו הייטב בעיני ה' (ויקרא י יט) כי הוא לשאלה לדעת גם
 כן ולולא זה היחה ההא בשבא ופתח כמו המבלי אין אלהים (ט"ז ט ג); ומן
 המוקל עוד אלהים יחנך (נרצזית טג כט) חנון יחנך (ישעיה ל יט) משפטו שיהיה
 היוד מיחנך בשבא ושחיה החח מקובצה בקמץ ושחיה חנון רגושה ע"ד אלהים
 יחננו (תהלים סז כ), שארית עמי יבזום (למניה ז ט), וסלף בוגדים ישרם (מזלי
 יז ג) והפכה המלה ממשפטה להקל; וממנו עוד ונבוה בהם עד אור הכקר
 (ז"א יד לז). וממה שדומה למה שקדם מן החסרון חסרם התנועות מאוחיות
 שהיו חייבות להנוע והניחם אותם, כחסרם התנועה מסמך אל ח"פף על דבריו
 (מזלי ל ו) ומן שין קשף אמרי אמת (זס כז כז), ומן בית מעם מוכחי (זמות
 כז יד), ונח ה' סיבחי (זכיה ז ז), וכליל על מוכחך (דנריס לג י), ותנועת דלת
 מכל חלכו את מקדשו (נטדנר יח כט), כי המשפט באל חוסף להיות כמו אל
 ח"פף דבר אלי עוד (דנריס ג כו), ומשפט קשט אמרי אמת להיות כמו מפני קשף
 סלה (תהלים ס ו), והמשפט במזכחו ומקדשו שיהיה כמו וימקדשי חראו (ויקרא יט ל)
 וכמו אשר לפני משכנו (יהושע כז כט), ונחתי משכני (ויקרא כו יא); ובא אלה
 לפני סיבחי (מ"א ח לא) ואלו היית מעמיד היית אומר סיבחי במשיכת הבית והנעת
 החת בסגל כאשר היחה חנועת חת וכליל על מוכחך (דנריס לג י) בסגול;
 ותנועת שין שרם בהמה המה להם (קהלת ג יח) שריא עמל (זס ז כז), כי הנחת
 שני השינין האלה איננה גמורה כי הם מוחל בהם ולא יונח בנח, ותנועת בית
 גנבתי יום וגנבתי לילה (נרצזית לא לט). וכבר בארתי ענינם באות הגימל מספר
 השרשים; ותנועת בית ובכל בהמה לא חתן שכבחי (ויקרא יח כג), ויחן איש כך
 את שכבחי (נמדנר ה ז) משפטם להיות כמו גבירתי גבורתו; ותנועת מס בהפחד
 לא תרביע (ויקרא יט יט), תחת בהמחם (נמדנר ג טה), כי בהמה ע"מ שאלה
 אברה תאנה נבלה גנבה ומצאנו למד שאלה ונון תאנה ולמד נבלה
 מונעת בקמץ בהסמכם אל הכנוים כאשר נאמר והשימוחי גפנה ויחנתי (הושע
 ז יד), נבתי יקומון (ישעיה כו יט), שארתי ובקשתי (חמטר ד) מה שאלחך (זס)
 והיא ההקשה באברה וגנבה וכן שמשו רבותינו ז"ל באבירה באמרם אביתי מותרת.
 וממה שהונח מהרמיון הזה אמרו ושאלה אשה משכנתה (זמות ג כז) המשפט
 בנן שחיה פשוטה בקמץ, וכמהו והיא הברית ואשת בריתך (מלככי ז יד), וממה
 שהונח עוד בית נהפאים במערה (יהושע י יז) ומם אחם נספאים (יחזקאל כ ל)
 ובית והעם אשר המה נפאים (ירמיה יד יו) המשפט להיות בקמץ כאמרו אל
 נביאי ישראל הנפאים (יחזקאל יג כ), ומן המין הזה לבלתי השיב המלך את נדחי
 (ז"כ יד ג). ומן השער הזה אמרו אל גוי שלי (ירמיה טט לא) משפטו להיות כמו
 שלי הייתי (ליוז יו י ז). וממנה עוד אמרו ולאביו שלח קיאת (נרצזית טה כג)
 קיאת יקרא אשה (זס ז כג), קיאת יבא אהרן (ויקרא יו ג) כי מנהג העבריים
 כאשר יביאו על מאומה מן הלשון הזה הכית הנוספת או הלמד או הכף שיניעו
 אותה בקמץ כאשר נאמר ובחננוני נא קיאת (מלככי ג י), כזאת יקיאת (ז"כ יז טו),
 הלא ליה יענו (ז"א כז יא), אי קיאת אסלח לך (ירמיה ה ז), כי קיה וקיה (ז"כ
 יא כה), ושחחחם קיה (ז"א יד לד) וקיה הנערה באה (חמטר ח); וממנו בהשמה

* כ"כ לקמן פ' לו ופתחו ההא ולא דגזו המס ורצח מ"ג ורז"ה כמאור עינים.

מאמרו גם כל תלי (דנרים כח כח) וזולתם. וחסרם ואו ושמן יצרי (יחזקאל כו ז) מאמרו קחו צרי (ירמיה נח ח) וזולתו, וזוא לחם עני (דנרים יו ג), ימי עני (איוב ל יו) מאמרו ראה ראיתי את עמי עמי (שמות ג ז), אסירי עני וברול (תהלים קו י); ואו עין ראי (איוב ז ח) מאמרו אל ראי (נחשית יו יג), והיא ההקשה באמרו והריקו חרבותם על יפי חכמתך (יחזקאל כח ז) ר"ל שחסרו ממנו ואו כלילת יפי (שם כו ג) וכליל יפי (שם כח יב) בעבור הסמיכה, אלא שחמסוהו בחסרם ממנו עוד הקבוץ המורה על הוא והוא במה חרי האף הגדול (דנרים כט כד) ובאל דמי (תהלים פג ג) ובואני עשה המלך שלמה (מ"א ט כו) ר"ל שעקרו חורי ודומי ואוני הקשה עליהם במה שקבצוהו הנה מן הרמיון הזה. וממה שדומה למה ששמשו בו בחסרון להקל מה שמשפטו ההכבד כאמרם וארם מלאו את הארץ (מ"א כ כו) ומשפטו לרגוש הלבד כי הוא פעל חלף כבד, אבל מלאו בהקל הוא צווי מפעל קל כאמרו מלאו ארבעה כדים (מ"ח יח לד), ואמרו בצווי מן הפעל הזה הכבד ומלאו את החצרות חללים (יחזקאל ט ז) בהקל ג"כ וע"כ בא בפחחות המם, וכמהו קראו מלאו (ירמיה ד ה) ואמרו ובקשו ברחובותיה (שם ה ח) משפטם והרומה להם הרגשות, ובקשו צווי מן בקש ה' לו (ז"א יג יד), ונאמר במקור פעל כבד בענני ענן (נחשית ט יד) בהקל ומשפטו להכביד ע"מ ובדברי אהך (יחזקאל ג כו), ועוד בקנאו את קנאתי (נמדנר כה יח), משפטו לרגוש ע"ד נפשי יצאה בדברו (ז"ה ה ו) כי הוא מקור אשר שני לאלהיו (נמדנר כה יג) והוקל כאמרו ויקנאו אחי (נחשית כו יד), ועוד מידי חבקשנו (שם טג ט), תהומות יכסימו (שמות טו ה), כי חרבך הנפת עליה וחלל ליה (שם כ כה), ותאלצהו (זופטיס יו יו), לבד מיושבי גבעה החפקרו ויחפקרו בני בנימין (שם כ טו), ויתילדו על משפחתם (נמדנר ח יח), וינקשו מבקשי נפשי (תהלים לח) ואכיבן התל בי (נחשית לו ז), אם כהתל באנוש החתלו (איוב יג ט), מי יחן בספר ויחקו (שם יט כג), בחקו חג — בחקו מוסרי ארץ (משלי ח כו), נסעה ונלכה (נחשית לג יב), ותחצו הבתים (ישעיה כג י), (ואח תעלותיה) ודליותיו שלחה לו (יחזקאל יו ז), שלחו באש מקדשך (תהלים עד ז), הננו אתנו לך (ירמיה ג כב) המלמד ידי לקרב (תהלים קמד), המבקשים (שמות ד יט), המלקקים (זופטיס ז ו), המעשקה בחולת בת צידון (ישעיה כג ב), תעננה לעיניהם (יחזקאל ד יב) המשפט בכל אלה ובהרבה מאד כמהם ההכבד והוקלו. ומן השער הזה אצלי ויזר יעקב נזיר (נחשית כה כט) כי פא הפעל והוא נזן אוברת מן ויזר ומשפטו להרגש ע"ד ייצל אלהים (שם לו ט), וכבר הקלו עוד מגבורתם בושים (יחזקאל לב ל) מבציר אביעור (זופטיס ח ב), מלמעלה חרם (שם ח יג), ומקצה אחיו (נחשית טז ב), מלאם יאמץ (שם כה כג), וישב דוד במצד (דה"ט יח ז), נבדלו אל דוד למצד (שם יב ח), והלויים במלאכת (דה"ט יג י) ומחית בשר חי בשאת (ויקרא יג ט), ולשאת ולספחת (ויקרא יד כו), לגר שלחן — למני ממסך (ישעיה סה יח) פרושו למנין כלומר לקבוץ הרב והוא נגזר מן ואתה חמנה לך (מ"א כ כד) וזהו ענין לגד גם כן אצלי כלומר להמון והיה ראוי להיות למני רגוש כמו לגד, ומאת המעט חמעו (נמדנר לה ח), כי אחם המעט (דנרים ז ז), כי צו לצו קו לקו (ישעיה כח י) ואפשר שיהיה טעם בצו לצו כמעט במשער לשער (שמות לב כג), את המקלות (נחשית ל) ומקלו יגידו לו (הושע ד יב), וישא משאות (נחשית מג לד), העורים והפסחים (ז"כ ה ו) יעור פקחים (שמות כג ח), מגלה עמקות (איוב יב כב) כי הוא קבוץ עמקה

לא עשית אותם כלה בענין עמם כאשר אמר אך אתך לא אעשה כלה (יחמיה
ל יח) בענין עמך; פור עצמות חונך (תהלים נג ז) כלומר חונה עליך, פן יאמר
אייבי יכלתיז (זס יג ה) כלומר יכול לי; וילחמוני חנם (זס קט ג) וילחמו בי;
חמלאמו נפשי (זמות טו ט) שעורו חמלא מהם נפשי בשכא חחת המם והוא
עחיד כי מלאה הארץ חמם (נרלזית ו יג) אשר הוא בענין כי נמלאה והראיה
על זה אמרו וחמלא הארץ חמם על בנין נמלאה, וכן חמלאמו נפשי בענין חמלא
מהם נפשי בקמץ חחת המם כמו וחמלא הארץ חמם. וחזונים וגם לא שבעת
(יחזקאל יז כח) שעורו וחזוני אותם; פן השבענו והקאותו (משלי כה כו) השעור
פן השבע ממנו; ושבעתם על שלחני סוס ורכב (יחזקאל לו כ) מסוס ורכב.
ונאמר בהפרד הכנוי ושבעתם אחו (יולל נ יט) וכן אומר הערב גם כן שבעתי
לחם ובשר, מלחם ובשר; והשיבני דבר (נרלזית לו יד) והשב לי; לשמר את
בריתו לעמדה (יחזקאל יז יד) ענינו לעמוד בה כאשר נאמר ויעמד כל העם
בברית (מ"נ כג ג), שבו וסחרוה (נרלזית לד י) כלומר וסחרו בה; וישחטוה ויחטאוה
(ויקרא טו טו) כלומר ויחטא בו; לפלמוני המדבר (דניאל ח יג) אני חושב שהוא
מורכב מן פלני אלמני (רות ד). וממה שנכנס בשער החסרון חסרם ואו המשך
מהפעלים העתידיים ויורו עליה בקבוץ פום*) כאמרם לבו יקבוץ און (תהלים מל ז)
בחסרון ואו ויקבץ את כל אכל (נרלזית מל טח) בעבור המשך הדברים; איש
אחד מכם ירדף אלף (ישוע כג י) בחסרון ואו וכי ירדף גאל הדם (זס כ ה).
יחפץ דברי (משלי ד ד) בחסרון ואו יחמוך בכד (זס כט כג); הן לצדק ימלך מלך
(ישעיה לב) בחסרון ואו ה' ימלוך (זמות טו), וחסרם אותה גם כן מהצווי בהמשך
הדברים כאמרם ה'ים שנימו (תהלים נח ז), איך נא (ליונ לח ג), איך נא לבית
המרי (יחזקאל יז יב), אמר לה את ארץ וג' (זס כג כד), לך אתה מלך עלינו
(זופטים ט יד). וכבר חסרוה עוד מן המקורים נאמר לפני מלך מלך (נרלזית לו לח),
כי טוב אמר לך (משלי כה ז), בענש לץ (זס כל יח), בקרב איש (ז"נ טו ה),
אך כאשר לא יחסרו אמרו יען אמור מואב (יחזקאל כה ח), בקרוב עלי מרעים
(תהלים כז כ), עד מלוך מלכות פרס (דה"ל לו כ), גם ענוש לצדיק (משלי יז כו)
וזה ידוע אצל בעלי המסורת והם קוראים האחד מלעיל והוא אשר נכתוב בו
הואו והאחר מלרע; ויש שיחסרו אותה מן התארים עוד למשך הדברים כאשר
נאמר ארך אפים יגדיל חסד (תהלים קמה ח) בחסרון ואו גדול העצה (ירמיה לז יט),
וזה (גדול חסד) אם הוא כחוב בואו הוא מקבץ והואו איננה נחשבת בעבור נפלה
מן המכטא, ועוד גדל חמה (משלי יט יט) בלא ואו, ועוד אהב טהר לב (משלי
כז יח) וטהר ידים (ליונ יז י) בחסרון ואו טהור עינים (חנקה ח יג); ומן השער
הזה אמרו תועבת ה' כל גבה לב (משלי יז ד) הוא קודם הסמיכה גבוה ע"מ גדול
וטהור והיה ראויה להיות מקבץ הבית בקמצות כאשר חסרו ממנו הואו ע"ד גדל
חמה וטהר ידים וכבר עליהם זה וחסרו ממנו הקבוץ, וכמהו מגבה רוח (קהלת
ז ח), וחסרוה עוד מן מלשני בסתר (תהלים קל ה) באשר הוסיפו היוד והניחו
השין למשוך הדברים. וכבר חסרוה מן השם המיוחס כאמרם (מואכיות) אשודיות
עמניות (נחמיה יג כג). ומה ששמשו בו בחסרון עוד להקל חסרם ואו וידוע חלף

* ר"ל קמץ חטוף וידענו מכמה מקומות נספרו שהרע קורא גם לקמץ חטוף גם
לזרק קטן שניהם קבוץ ראה לקמץ סוף פ' לא. גם הנלמדי קרא לקמץ חטוף קמץ מלא
פום, וגם לחולס קראו המדקדקים מלא פום (רל"כ כמ' הרכבה עלת יכסימו).

כאשר נאמר קרוע כתנתו (ע"ז טו לב) כי הדבר לא ישלם והענין לא יקום כי אם בשב וסמך *), וחסר השב אפס כי הוא בלב ולולי זה יהיה הדבור חסר, ונתכנה הסמיכה הנה והחסרון בעבור שכבר נודע שאיננו רוצה מן הזקן כי אם זקניהם ומן הבגדים כי אם בגדיהם. שה פזורה ישראל אריות הדיחו (ירמיה נ יז) משפטו הדיחות או הדיחו אותה, הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נוקרתם (ישעיה נח) בחסרון ממנו וממנה, זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים (שמות יג ג) שעורו אשר יצאתם בו, באנו אל הארץ אשר שלחתנו (במדבר יג כז) שעורו אשר שלחתנו אליה או אשר שלחתנו לחור אותה או לרגלה, וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' (דברים ח ז) ר"ל אשר הוליכך בה. ומן השער הזה סמכו על זכרון קצת מה שצריך לזכרו כלו מבטחונם על שאנחנו נצרך אל הנזכר שהוא מה שיחסר ממנו ובכמו זה אמרו ר"ל, דבר שנאמר במקצת והוא בכל" (טדה י"ח טל"ג מדות) הדמיון בזה סמך הכתוב על זכרון קצת שבעת גוים והוא רוצה כולם כאשר נאמר ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי (שמות כג כח) וסמך על זכרון שלשה גוים מכלל שבעה (הכזבים נפסוק כג) הודעה והוא הדין לכלום; ומהם ונקב שם ה' מות יומת (ויקרא כד יז) והנקב אין עונש עליו עד שיהיה בחכונת מי שנאמר בו ויקב בן האשה הישראלית את השם, וממנו עוד אשר יתן מורעו למלך מות יומת (ויקרא כ ז) והענין אשר יתן ויעבור יחד כאשר אמר ומורעך לא תתן להעביר למלך (שם יח כח) והספיקו לו אמרו יתן כי מדבריהם שיסתפקו בדבר מהצטרכו לרבה, עד אשר יהיה הדבר אשר יסתפקו בלעדיו נופל; ושוה בזה המולך או וולתו מן הנעבדים ובכזה אמרו ר"ל (טדה יט), דבר שנאמר בזה והוא הדין לחברו; ומה סמכו באמרו ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך (דברים יב כז) מבלתי שיאמר חלבם תקטיר; וכמהו עוד רק חזק לבלתי אכול הדם (שם) מבלתי שיחבר אליו החלב מפני שיודע שאנחנו נחבר אותו אליו בעבור התקדם הזהרת יתעלה מאכלם שניהם באמרו כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא טו ג). ומן החסרון עוד מה שחסר ושנה מאפניו וזה כאמרו כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה (שמות כג ה) ר"ל אוכל אשר בשדה כי כאשר אתה זוכר מה שיוזר על הדבר הוא כוכרך אותו; וירב היער לאכל בעם (ע"ז יח ט) ר"ל וירב עץ היער כאשר קרה לאבשלום או ותרב חית היער; כשד שלמן (הושע י ד) נאמר שעקרו של מנאצר וכן נאמר בנצרים (ירמיה ד יז) שהם מתיחשים אל נבוכדנאצר. וממה שרומה לזה מה ששמו בו בחסרון מלים באים מקצרים והסרים לא יובנו אלא בחוספות, וזה כמו אמרו יששום מדבר וציה (ישעיה לה) שעורו יששו בם או אותם; הגידו ונגידנו (ירמיה כ י) שעורו ונגיד עליו, והוא שהם היו מסכימים להלשין בו אל המלך; בני יצאוני ואינם (שם י ז) ענינו יצאו ממני; כי ארץ הנגב נתחני (יהושע טו יט) הענין נתח לי; בשלם הבשר (מ"ח סוף יט) כלומר בשל להם הבשר; שפטני ה' (תהלים ז ט) כלומר שפוט לי וכמהו דנני אלהים (נחזית ל ו) כלומר דן לי על אויבי בהכעיסם במלאות שאלתי; אל חגש בי כי קדשתיך (ישעיה סה ה) כלומר קדשתי ממך כלומר אני יותר טהור ממך; לא יגורך רע (תהלים ה ה) כלומר לא יגור אתך; לא עשיתם כלה (נחמיה ט לח) כלומר

* רלונו כי אם כשזכר הדבור וסמך כנוי הקיין של הנושא על הכשף, ואם לפעמים חסר הכנוי, הוה נמחמר אשר ידע הזמנע ויזכיר כלנו למי הדבר.

ר"ל באין כסף כאשר נאמר באין חוון יפרע עם (מזלי כט יח), רק הכסא אגדל ממך (נלתזית טז) עקרו בהכסא.

וכבר חסרוה הרבה מן הכלים בכמו אין אלהים כל מומותיו (תהלים י ד) כלומר בכל מומותיו, מקטב ישוד צהרים (תהלים לו ו) בצהרים, אני תורתך שעשעתי (זס קיט ט) בתורתך, רק הכסף — נתנו אוצר בית ה' (יהושע ו כד), ואם בית אישה נדרה (נמדנר ל יא), לזנות בית אביה (דנריס כג כז), לא יעשה בית ה' (מ"ט יב יד) רוצה בהם כולם בבית, ויקברוהו ביתו (דכ"ג לג כ) בביתו, זכרה ירושלים ימי עניה (איכה א ו) רוצה בימי עניה, אותי נהג וילך חשך ולא אור (זס ג) בחשך, וכמהו ואיבין ירדף חשך (נחוס א ח), בישישים חכמה וארך ימים חבונה (איוב יב יב) ובארך כלומר ועם ארך ימים חבונה כאשר נאמר ברב עם הדרת מלך (מזלי יד), כחוא מכמר (ישעיה נא כ) ר"ל במכמר, ופחדת לילה ויומם (דנריס כח סו) בלילה וביומם, היוצא השדה (דנריס יד כג) כלומר. בהשדה, לנחותם הדרך (זמות יג כז) משפטו בהדרך כאשר נאמר בעזרא (נחמיה ט יט) וכאשר נאמר ינחני כמעגלי צדק (תהלים כג). ומין אחר מן החסרון בכלים צאו ההר (זס ח טו), ויעקב נסע סכותה (נלתזית לג יז), וילך עשו השדה (זס כז ה), לך פרנה ארם (זס כח ז), וילך חרנה (זס כח י) וישליכו אתו הבורה (זס לו כג) להוריד מצרימה (זס לו כה), ויעל על גזוי צאנו — חמנתה (זס לח יב), ויוצא אתו החוצה (זס טו ה), נחלה מצרים (נמדנר לד ה) ועבר צנה — ועלה אדרה ונסב הקרקעה (יהושע טו ג), חסדי ה' עולם אשירה (תהלים כט ז) נאספים מכמש (ז"ח יג), כי הלך שמעי מירושלם גח (מ"ט ז טז), וילך שפי (נמדנר כג) כלומר והלך אל גבעה אחת מן הגבעות, וזה הרבה מאד במקרא והם כלם כלים מחסר מהם אל או הלמד ואינם פעול בהם, ולא ההאים אשר בויצא אתו החוצה וסכותה וזולתם במקום אל, בעבור שכבר אמרו לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום (דכ"ח כו יז) בהא ובלמד אשר במקום אל, וכבר בארנו זה כמה שקדם מן הספר הזה (לעיל 38*). וכבר חסרו למד הסמיכה מזולת הכלים בכמו אמרם ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול (ז"ג ד ז) כלומר לבן שאול, ועוד חלילה לאל מרשע ושדי מעול (איוב לד י) משפטו ולשרי, ואפשר שיהיה כמוהם לא יטמא בעל בעמיו (ויקרא כז ז) כלומר לבעל בעמיו או אפשר שמשפטו על בעל בעמיו. ויש שמחסרים פעמים רבות הכנויים השבים על מה שלפניהם אשר לא ישלמו הדברים כי אם בהם בין שיהיו נראים בדבור או צפונים בלב, וזה כמו אמרו יתעלה שמו וחשקת בה ולקחת לך לאשה (דנריס כז יא) שעורו ולקחתה לך בהא נראית כנוי האשה או שהיה ולקחת אותה וחסרו הכנוי הזה מהדבור והשאירוהו בלב; ארני המלך הרעו האנשים האלה את כל אשר עשו לירמיהו הנביא את אשר השליכו אל הכור (ירמיה לח ט) שעורו את אשר השליכו או השליכו אותו, עד יום אשר נלכדה ירושלם (זס לח כח) שעורו אשר נלכדה בו, מגלחי זקן וקרועי בגדים (זס טז ה) משפטו מגולחים וקנם, וקנם במקום וקניהם, וקרועים בגדיהם

* וזה כנגד מה שאמרו ניצמות יג וז"ר פ' ס"ח, כל תיבה שלפניה למד נתחילתה העיל לה הא נסופו". והכסא האפדי אשר העתיק דברי ר"י בקלור כתב פה (נהעתקה אשר לפני), וכבר באה ההא בסוף המלה במקום למד הזאת במלרימה וסכתה ופדנה ותמתה והדומים לחלה", וזה כנגד דברי המדבר פה וגם לעיל אמר, ואין ההא הזאת במקום אל כאשר חושנים רב בני חדם."

ובכסף ובכגדים לצורך עצמם מלבד מה שהתנדבו בו לבנין הבית והוא אמרו וכל סביבותיהם חזקו בידיהם בכלי כסף בזהב — לבד על כל התנדב, כלומר חזקו בידיהם בדברים האלה מלבד כל התנדבם וזה (על) [כל] שישרת לבד ויפל על, ויחזקו כהקשה גם כן שישרת על ויפל לבד ויהיה ענין שיחזקו ידיהם כאלה הדברים חוספת על התנדבם ומעשיהם זה מחוקם ידיהם והתנדבם הוא שעשו מה שצוה בו כורש באמרו: וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם ינשאוהו אנשי מקמו בכסף ובוזהב — עם הנדבה לבית אלהים אשר בירושלים, והכריו בעמו לחזק את ישראל בדברים האלה עם מה שיתנדבו בו לבית ושישוב מישראל אל ירושלים מי שיעיר האלהים את רוחו לזה, וספר הכתוב שעשו מצותו שתי הכתות ואמר ויקומו שתי האבות ליהודה ובנימן והלויים לכל העיר האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית ה' אשר בירושלם, וזה ספור עשות ישראל מצותו, אבל עשות עמו מצותו וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם הוא אמרו וכל סביבותיהם חזקו בידיהם וג' ובארתי את זה באר הטיב בעבור מה שיש בו מן הקושי.

וכבר חסרו כי אם מאמרו אשר אין טוב באדם שיאכל ושחה (קהלת נ כד) רוצה כי אם שיאכל¹) וחסר, והחפץ במאמר הזה למנוע מן קפיצת היד והציקנות על הנפש ממה שהנן האלהים את האדם כי הוא כחש בטובת האלהים וכפירת חסדו. ויש שמחסרים אות העתידות להקל כאשר בונבל כעלה כלנו (ישעיה סד ח) שעקרו וננבל כי הוא נפעל מן כנבל עלה (סס לד ד), וביצב גבלת עמים (דנריס לנ ח) בדברי קצת אנשי החכמה והוא מר יצחק בן מר שאול, ובידו גורל (עונדי א יח) בדבריו גם כן, אלא מה שייסבלהו מן הלשון והענין מורה על החליפה על דעת ר' יהודה ב²) ועם זה ממה שלא ימנע שיחזק בו מה שאמר מר יצחק. ונפלה אות העתידות³) עוד בברוך ה' ואעשיר (זכריה יח ה) ובואענה את זרע דויד (מ"א יח לט), ואחללך מהר אלהים ואבדך (ישחקהל כה י), וכבר בארתי זה בספר ההשויה, כמו שהוסיפוהו ביילילו (הושע ז יד) ייליל (ישעיה עו ז) לא ייטיב (איוב כד כח) ממרחק יידע (תהלים קלח ו) כאשר אראהו ואבארהו בשער אשר אחרי זה. ויש שמחסרים כף הדמיון בכמו אמרם נום זהב באף חויר אשה יפה וג' (משלי יא כג), ועוד נום זהב — מוכיח חכם על און שמעת (משלי כה יג) השעור כנום, עיר פרוצה אין חומה (סס כה כח) שעורו כעיר פרוצה, ובמשלי הרבה מכוה, וכמהו גור אריה יהודה, יששכר חמור גרם (נרשזית מט). ויקרה מזה חסר הכף מן כאשר באמרו שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתך (שמות לד יח) רוצה כאשר צויתך (כמו שכ' סס כג טו), וכמהו כי אשר ראיתם את מצרים (סס יד יג⁴). ויש שמחסרים בית הדבוק ובית העור כאשר עשו באמרו ורעו אתכם דעה והשכל (ירמיה ג טו) ר"ל בדעה והשכל, ירחצו מים (שמות ל כ) ר"ל במים, לא ישמא בעל בעמיו (ויקרא כח ד) רוצה בבעל בעמיו, ויחם סלד לא בנים (דב"א נל) כלומר בלא בנים, ויצאה חנם אין כסף (שמות כח)

¹ כמו שכתוב אשר אין טוב לאדם — כי אם לאכל ולשמות (קהלת ח טו).

² כי לדעתו (דף 114 160) הוא מנעלי הכפל יד.

³ כי החלף נחה והואו פתוחה נוחעזיר ונחענה, ונחכך הראוי לחכך.

⁴ ונמסרת ויקרא ז', ל"ו מכה ה' אשר דסנידין כלשר, והמסרת ההיא לריכה תקון

ואין פה מקום נחורה (יצחק בער):

ר"ל מן עשות (כניחו הרשנ"ץ נפרוש סנות נ ד וכלפדי נהקדטה), וכן נוהג שמוש הלשון הוה ברברי רבותינו ז"ל בלא מן כאמרו לא הוהרו כשרות לנשא לפסולין (ינמות פה) משפטו מלהנשא לפסולין; ולא מנע החכם במאמר הוה הרבות מן החכמות התוריות המקרבות אל האלהים ולא מזולתם מן החכמות המועילות המושגות באמת אבל מנע בו מהתעסק בספרים המביאים על דעת העוסקים בהם אל ידיעת ההתחלות והיסודות אשר חוקרים בהם על הזיות בריאת העולם העליון והעולם התחתון כי הוא דבר שאין עומדים ממנו על האמת ולא יגיעו בו עד חכלית עם אשר הוא ספסיד התורה ומאביד האמונה ומיגע הנפש בלא תועלת ובלא קנאה כאשר אמר ולהג הרבה יגיעת בשר, ואל זה רמו החכם באמרו כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר, כלומר שהם דברים מיגיעים בלתי משיגים, והיה הנכון אצל החכם להמסר לאלהים ולהמשך אחרי מה שצוה בו התורה ולהרבק באמונה כאשר אמר אחריו סוף דבר הכל נשמע וג' עד זה כל האדם, ולהניח מה שלא חשיג אמתחו. ומי שנטה בהוהר עשות ספרים הרבה אין קץ לצוות על עשותם ולהוהיר על קנותם לא למנע ולהוהיר מהם כאשר אמרנו אנחנו, איננו מוצא הנכונה מהרבה פנים, מהם מה שאמר אין קץ כי מן ההכל שיצונו בבקשת מה שאין לו קץ בלתי מועילה כי המבוקש ההוא בלתי מושג ובקשת מה שלא יושג יגיעה, ומהם עוד אמרם יגיעת בשר, ומהם מה שהוא מצינו אחר זה ומהירנו על היראה בלבד באמרו סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, יאמר כי כללו של דבר וסוף כל מצוה שאצוק בהם את האלהים ירא, כי זה הטוב במה שידבק בו האדם וההמשך אחרי התורה במה שיתעסק בו האנוש. וכבר מנענו במאמר הוה מזולת זה ר"ל מזולת היראה והעיון בחכמות התוריות והוא מה שלא תושג חכליתו מן המבקשים ולא יגיעו אל הזיות ולא יעמדו על אמתחו. ונפל מן מאמרו עשות ספרים הרבה עם הוהר כנפלו מן עלות בהר ומנגע בקצהו כי אמרך הוהר עשות ספרים הרבה ר"ל ואתה [הזוהר] מעשות הוא כאמרך השמר עלות בהר ר"ל ואתה [השמר] מעלות בהר ומנגע בקצהו בשוה, וזה מכואר וגלוי. וממה שיוסיף לו באור ופרסום מה שזכרנו משמוש רבותינו בו בלא מס ובענין המניעה לא בצווי לעשות, והוא אמרם לא הוהרו כשרות לינשא לפסולין ופרוש לא צו הנשים שאין בהם [מום] להנשא לאנשים שיש בהם מום כלומר לא מנעו אותם מוה, ולא יכשר לפרש אותו לא צו הנשים הנקיות מן המום להנשא לאנשים בעלי מומין בעבור השתנות הענין. ואמרו ויתר מהמה הוא רומז אל מה שקדם מאמרו דברי חכמים כדרכנות וג' אומר כי הטוב שבדרכי חכמה שחשתדל בעזיבת יגיעת נפשך בבקש מה שלא חשג אמתחו ולא תגיע אל חכליתו מן החכמות העליונות ושחטה אל היראה ואל עבודת האלהים ותדבק בתורה כאשר אמר ראשית חכמה יראת ה', ויתר במקום הוה תאר. וכבר חסרו עוד מן מאמרו לבר ממכריו על האבות (דנרים יז ח) כי מנהג אנשי הלשון לאמר לבר מן כך וכך כאשר אמרו לבר מאיל וצבי ויחמור (מ"א כג) או לאמר מלבר כך וכך כאשר נאמר מלבר נשי בני יעקב (נרלשית מו כו) וחסרו מן במלה הזאת, ובאמרם עוד לבר על כל התנדב (עורל ח ו) והיה השעור מלבר כלומר מלבר גדל הנדבה. ודע כי המלה הזאת מכלל מה שקבצנוהו בספר הוה (19) ממה שנקבצו בו שני משרתים והוא שההקשה נותנת שיהיה מלבר כל התנדב בלי על, וחרגומו מלבר כל התנדב, והענין ששכניהם שלחו להם מנחה ועזרו אותם כוהב

שחר אדמתא חרשיש וג' (חסתר ח), את מחלת — אביחיל בת אליאב (דכ"ג יח), עקב ענוה יראת ה' (משלי כג ד) משפטו ויראת ה' בואו העטוף, ולולי מה שאמרו רבותינו¹) בועה כרם זית (זופטיס טו ה) היה ראוי לכנסו אל השער הזה כאשר אמר בו התרגום ועד כרמא ועד זיתא. וכבר חסרה יוד וצי אדיר (צמדנל כל כד) מקבוצו ונאמר יצא מלכים מלפני כצים (יחזקאל ל ט) עקרו בעיים כמו איים אשר האחד ממנו ישב האי (ישעיה כ ו). וחסרו יוד היחוש מן פלשתים ועברים והגבלים וזולתם הרבה ואלה היודין הם לקבוץ והעקר פלשתיים עבריים וכושיים בשתי יודין האחת מהן ליחש והאחרת לקבוץ וכבר הביאו אותם על עקרם כאמרם ופלשתיים מכפתור (עמוס ט ז), אלהי העבריים (זמות ג יח), הלא כבני כושיים (עמוס ט ז). וכבר חסרו טם מן הקבוץ להקל מאמרו, וחפלטני מריבי עמי (ז"ח כג מד) הרודד עמי תחתי (תהלים קמד), הייתי שחוק לכל עמי (מיכה ג יד) משפטם עמים וכן כחבם בעל המסורת (ג' דסנירין עמיס); וכמהם תחכמני ראש השלשי (ז"ח כג ח) המשפט ראש השלישים כאשר בא בד"ה (ח יח יח), וכמהו כחוט השני (ז"ח כג ג) ר"ל השנים כמו אם יהיו חטאיכם כשנים (ישעיה ח יח) ושנים זה מן הקבוץ אשר אין לו אחר. ומן השער הזה מעסיס רמני (ז"ח ח ג) משפטו רמונים, ואפשר שיהיה יוד רמני ליחש ויהיה רמוני תאר לעסיס אך הוא על הדרך הזה ממה שנצטרף מן המתואר אל התאר; ואפשר שיהיה [עסיס] בלתי סמוך על דמיון גביר והדומה לו אע"פ שנאמר יכסיס דמם (ישעיה מט כו), אך רחוק שיחבקץ במלה אחת שני דמיונים כאשר נאמר אביר הרועים (ז"ח כח ז) ברגשות ואביר ישראל (ישעיה ח כד) בקלות ומן השער הזה אמרו משכימי בבקר — מאחרי בנשף (ישעיה ה יח) לא חסרו המם בעבור הסמיכה כי הבית פוסקת הסמיכה אבל הוא ממה שחסרוהו להקל. ועל הדרך הזה נאמר גמולי מחלב עתיקי משרים (זס כח ט), ועוד ואמרת לנביאי מלכם (יחזקאל יג ב) האלהי מקרב אני נאם ה' ולא אלהי מרחק (ירמיה כג כג). וכבר חסרו יוד הפעל מעתיד ר"ל מן יעשרנו המלך (ז"ח יז כה), מן וידבקו גם הם (זס יד כג) ומן וידרכו את לשונם (ירמיה ט ב) ומן מחצרים בחצרות (דכ"ח טו כד); וכבר חסרו יוד הפעל באמרם כי התבאתה את המלאכים (יהושע ו יז) היה משפטו התביאה וחסרו היוד להקל ונשאר החבאה והפכו ההא חו כאשר עשו בהא נפלאה בעינינו (תהלים קיח כג) ואחר כן הוסיפו הא שנית לנקה כאשר עשו בנפלאה אהבתך (ז"ח ח כו) ובישועתה לה' (יונה ב י, לעיל 40) וזולתם. ויש שמחסרים מן הדבור מן כאשר עשו באמרם ושמן על ראשך (קהלת ט ח) הטעם מן על ראשך, וכעסיס דמם (ישעיה סוף מט) עקרו מן דמם, ולא סרו מצות המלך (דכ"ג ח טו) יתכן שהוא רוצה מן מצות כלומר לא סרו מן מצות המלך וחסר מן, ויתכן שיהיה ענינו ולא מרו מצות המלך מאמרו וסרת טעם (משלי יח כב) ולא יהיה בו על הענין הזה חסרון, הוא דמשק אליעזר (בראשית טו ב) יתכן שירצה בו מן דמשק אליעזר כאשר נאמר אלחנן²) בן דודו בית לחם (זכג כד) כלומר מבית לחם, עד יקם גוי איביו (יהושע י ג) רוצה בו מן איביו, וירד הסלע (ז"ח כג כה) ר"ל מן הסלע, השמרו לכת עלות בהר ונגוע בקצהו (זמות יט יב) שעורו מן עלות בהר ומן נגע בקצהו, הוהר עשות ספרים הרבה (קהלת יב יב)

¹ כוונתו למה שאמרו (נ"ט פז ב) כרם זית איקרי כרם סתמא לא איקרי.

² נכ"י כתוב אלעזר בן דודו (ז"ח כג ט) וזס לא נאמר בית לחם.

תנועתם אל היורדין, ואפשר שתחקימנה ההאין בכמו זה כאמרו כי לא כחרב
 ובחנית יהושיע ה' (ע"ט יז עז), יהודה לחפלה (נחמיה יא יז) וזה מבואר בספר
 אחיות הרפיון. ויש שמחסרין ההאין עוד ממקורי הנפעל ומעתקים תנועתם אל
 מה שיש לפניה עוד כאשר נאמר בבא כל ישראל לראות (דנריס לז יז) העקר
 בו להראות כמו וביום הראות (ויקרא יג יד) וכמהו לענת מפני (שמות י ג) עקרו
 להענת, ובכשלו אל יגל לבך (משלי כד יז) עקרו ובהכשלו כמו ובהכשלם יעורו
 (דניאל יז לד) ועקר יעורו יהעורו, בעטף עלל (חייכה נ יא) עקרו בהעטף. ואם
 ינהגו המקורים האלה מנהג נשאל דוד (ע"ט כ ו) ומנהג ונחבה לא יוכל (ירמיה
 מע י) לא תהיינה מחסרי ההאין. וכבר חסרו הא הפעל מאמרם בינתי בספרים
 (דניאל ט ג) מדוע אליו ריבות (חיוכ לג יג) משפטם הבינתי הריבות. וכבר חסרו
 ההא הואת עוד כדברי ר' יהודה ממקורי הפעלים האלה העלולי העין באמרם
 בין תבין משלי כג), ריב יריב את ריבם (ירמיה נ לד) והדומה להם, וחסרוה גם
 כן לפי דבריו מן הצוי כאמרו כי אם שישו וגילו (יעניס סה יח) והדומה להם,
 וזולתו אומר כי היוד בשני המינין האלה תמורת ואו ושהם מפעלים קלים.

וחסרו ההא עוד מאמרם כיום ההוא (יהושע י יד), ביום ההוא, ליום אשר
 אני עשה (מלאכי ג יז), לגר ולתושב (נמדנר לה טו), בדרך אשר תלכו (דנריס
 א לג), ולעם הזה (ירמיה ה כג) ומרכים כמוהם מן ההודעות והעקר בהם כהיום
 ההוא, בהיום ההוא, להגר ולהתושב, ולהעם הזה; ואפשר שיביאווה על העקר כאשר
 נאמר ויהי כהיום הזה (נחמיה לט יא), ויבדילם אמציהו להגרוד (דכ"ג כה י),
 ולהגרים הגרים (יחזקאל עז כב), מי כהחכם (קהלת ח), בהשמים (תהלים לו ו)
 ולהקדמים* (להעם הזה (דכ"ג י ז), מעל להחומה (נחמיה יג לח) להנחותם
 בהדרך (עס ט יט) כהחלונות האלה (יחזקאל ע כה), העולה להמוכח (דכ"ג כט כו);
 ואמרו וחמור והאריה (מ"א יג כח) במקום והחמור וחסרו ההא, ועוד ושרף אשרה
 (מ"כ כג טו) במקום האשרה, וישרף עליו את בית מלך (מ"א יו יח) ר"ל בית
 המלך, ואצעדה (ע"כ א ו) במקום והאצעדה, לעשיר (ע"כ יג כ) במקום להעשיר
 או לעשיר בצרי חחת הלמד ובחסרון ההא כי הוא כבר אמר חחלה אחד
 עשיר ואחד ראש והיה ראוי להיות השני ידיעה כי הדבר יהיה בחחלה סתם
 ואחר כך יודיעוהו לדעת שהוא אשר החלו בו, ונאמר בקדש ובכליו (נמדנר ד יז)
 ומשפטו בקדש בפחחות הבית ורגשות הקוף והעקר על ההשלמה בהקדש כמו
 בהדרך, וכמהו את עמוד הענן לא סר מעליהם בייסם — ואת עמוד האש בלילה
 (נחמיה ט יט), והמשפט ביום ובלילה בפחח חחת השני ביתים ורגשות היוד
 והלמד; להשתחות למלך (זכריה יד יז) המשפט להיות חחת הלמד פתח גדול.

וחסרו ההא אשר לנקבה מן פחה באמרם להיות פחם (נחמיה ה יד) עקרו
 להיות פחחם כאשר נאמר הקרבהו נא לפחתך (מלאכי א ח) וחסרו ממנו הא
 פחה, וחסרו גם כן ההא מן מלה וישנה באמרם מלים ושנים, ומן מכה באמרם
 מן המכים (מ"כ ח כט) קבצו המלות האלה על חסרון ההא מן המכה, ומן פנה
 באמרו עובר בשוק אצל פנה (משלי ז ח) עקרו פנתה כמו אבן פנתה (חיוכ לח ו)
 וכבר בארתי זה בשער כרה מספר ההשגה. ומחסרים פעמים רבות ואו הסדור
 באמרו אדם שח אנוש ושאר השמות (דכ"ח), ועוד שמש ירח (חננוק ג י), כרשנא

* כן הוא נכתבתי אצל לכני וחוליו נ"ל הכן להלן (דניאל ט יז) וכן הוא נמכלול דף מ"ו.

(הושע ד יח) עקרו אהבו מן כאשר אהב, ואנחנו עתידים לכאר זה בשערו מספר השרשים מן החבור הזה; ופעמים רבות משתמשים בחסרון בפעלים בעלי אותיות הרפויזות ובפעלים בעלי הכפל כאשר הוא מבואר בספר אותיות הרפויזות ובפעלים בעלי הכפל ובספר ההשגה. ויש שתרמה מלת מה שחסרה הלמד ממנו מן הפעלים העתידיים הכבדים העלולי הלמד ומלת מה שחסרה הלמד שלו מן הפעלים הקלים העלולי הלמד גם כן כהרמות מלת וחכל כל עבדת (שמות לט לב), ותכה מכעם עיני (איוב יז ח) ותלך ותחע (נחמיה כז יד) אשר הם מחסרים מפעלים קלים, ומלת ויפן זנב (זופטיס טו ד), ויקש את ערפו (דכ"ג לו יג), ויון את (יהודה) [ישבי ירושלים] (זס כל יח) המחסרים הכבדים וההפרש ביניהם יהיה בנקוד והוא שאות העתידת מן המחסרים מן הפעלים הקלים יהיה בצרי כמו וח כל ותכה וח [הראשונה] ותחע כי הם והדומים להם בצרי, ואות העתידית מן המחסרים מן הפעלים הכבדים חיה בסגול כיוד ויפן ויקש ויון את (יהודה) והדומה להם, וכבר נאמר גם את חשכרי תהי נעלמה (נחום ג יח) בחסרון יוד היה, כי היוד הזאת היא לנקבה ועקרו חשכ"י כמו ולא תהיי לאיש (הושע ג ג) כי הוא מדבר עם נקבה אך מלת תהי לא תהיה כי אם ספור על הנקבה כמו אל נא תהי כמה (נמדנר יב יב), אל נא תהי מריבה (נחמיה יג ח) או דבור עם הוכר כמו אל תהי עד חנם (משלי כד כח); וכאשר הרבו המשוררים וכל שכן מר יצחק בן מר שאול נ"ע מהם מאמור ח"י והם רוצים לומר יהיו להקל. ויתכן אצלי לומר כיוד תהי נעלמה שהיא עין הפעל ר"ל שהיא יוד היה ושסמן הנקבה נופל ממנו כנפלו מן ותבוא עד שנותיך (יחזקאל כז ד) אשר משפטו להיות כמו ותבאי בעדי עדים (זס יז ז); ואמרו עוד העשו לבלי חח (איוב מט כה) ועקרו העשוי וחסרו הלמד. ויש שיפילו הרבה עיני הפעלים העלולי העין כאשר יאמרו מהם פעלתי ופעלחם כמו וגלתי (ביהודה) [בירושלם] וששתי בעמי (ישעיה סה יט), וקמתי על בית ירבעם (עמוס יז ט), ושבתם וראיתם (מלכ"י ג יח), והנה קמתם (נמדנר לב יד); ופעמים רבות הם מחסרים ההאין ממקורי הפעלים הכבדים אשר על בנין הפעיל ומעתידיהם גם כן, לנחותם הדרך (שמות יג כח) אשר עקרו להנחותם כמו להנחותם כהדרך (נחמיה ט יט) כי הוא מקור אשר הנחני (נחמיה כד מט), ומן לראתכם בדרך (דברים ח לב), למרות עני כבודו (ישעיה ג ח) עקרו להמרות, לעביר את בית המלך (ז"כ יט ח) להעביר, לחלק משם (ירמיה לו יב) להחליק, לביא אותו (זס לט ז) להביא, לשמד מעזניה (ישעיה כג יח) להשמד, ולשכית עני ארץ (עמוס ח ד) ולהשכית, לסתר עצה (ישעיה כט טו) להסתיר, לחטיא את בשרך (קהלת ה) להחטיא, חסרו ההאין והעתקו פתוחתם אל הלמדיו; וכן פעליהם החולפים אשר הנחני, הן הראנו (דברים ה כד), כי המרו את רוחו (תהלים קו לב), העביר אתו (נחמיה מז כח) כי החליק אליו (תהלים לו ג), אשר הביא (ז"ח כה כז) והשכיתו בניכם (הושע ככ כה), הסתירו פנים (ישעיה נט ז), השמדו ה' (דברים ד ג) אשר החטיא (מ"ל טו כז) וכמהו לצבות בטן ולנפל ירך (נמדנר ה כז) עקרם להצבות ולהנפל, והעתיד ממני ינחני במעגלי צדק (תהלים כג ג), יראני בשררי (זס כט יח), ויעברום עמם אל המלוך (הושע ד ח), לשונם יחליקון (תהלים ה י), יביא את קרבנו (ויקרא ז כט), אשר ימרה את פיך (הושע ח יח), אל השערה ולא יחטיא (זופטיס כ יז) בחסרון ההא גם כן ועקרם ינחני יראני יעבירום יחליקון יביא ימרה יחטיא וחסרו ההאין והעתקו

בנות עיניו הדיבוני בנאותם יריבוני

בקבוץ בת עינך ורצה להוציא מזה כי בת עינך איננו בענין כבת כאשר אמרנו, צריך שידע כי המשורר עשה זה בעבור שרמחה מלחו למלת בת אשר יקבץ אוחו כאשר תקבץ [בנות] בת (אשר) ומחל על זה בעבור שלא נחכן לו במשקל זולת זה, וזה מה שקבלנו ממנו במאמרו זה, והערב עושים גם כן כמו זה, והמשורר הזה בעיני יוחר יש לו מקום להנצל מן האחר שאמר

הלנצח אהי דואג לחצי בכותיך וגם אירא חניתם

בהנעת הבית בשבא המוחל בה בעבור דוחק המשקל והדין בה בקמצות כי בבה על דמיון במה וכאשר נאמר על במותיך חלל (ז"כ ח יט) כן ראוי לומר בכותיך בקמצות והראיה החזקה על זה אמרו בבת עינו (זכריה ז יג) מבלי שנות הבית בסמיכה; והטוב בעיני בכבת עינו¹.

ובמה שיהיו עלולי העין שלתיאל (חגי ח יג) כמו שאלתיאל (דה"א ג יז), שער השפות (נחמיה ג יג) במקום האשפות (זס), כתוא מכמר (ישעיה נא כ) כמו ותאו וזמר (דברים יד ה) בחסרון האלף והאלף הכתובה במקום הוא, והואו אשר קודם האלף למשך, עשה עש (איוב ט ט) כמו ועיש על בניה תנחם (זס לח לב), הה ליום (יחזקאל ל) כמו אהה (יולל ח), ואפשר שתהיה האלף באהה תוספת. שה בריה (יחזקאל לד כ) במקום בריאה וחסרה יוד המשך והפכה האלף יוד, ונאמר האם תמנו לגוע (נמדנר סוף יז) וחסר הכפל האחד, ונאמר ונחלת כך (יחזקאל כג יז) ונחלו מקדשיהם (זס ז כד) והעקר ונחללת ונחללו כי הוא מן ובאו פריצים וחללוהו (זס ז כז), ונאמר וכעת צאת הקץ לימים שנים (דה"ב כז יח) עקרו ימימים כי הוא משנה ימים תהיה גאלתו (ויקרא כה כט) אשר פרושו שנה כאשר נאמר בענין הזה (דה"ב זס) ויהיה לימים מימים וחסרה המם וחסרה היוד עמה, וימים תהיה גאלתו ע"מ תמים, וכאשר קבוץ חמים ומשנהו תמימים כן ראוי להיות קבוץ ימים ומשנהו ימימים וחסרו על מאסם הקבץ הממים אע"פ שיקל עליהם קבוץ האותיות הדומות זו לזו במקומות רבים, ואע"פ שעשו בחמים הפוך מה שעשו בימים ר"ל שהוסיפו בו ים, והוא אמרו וביום החדש פר כן בקר תמימים (יחזקאל עו ו) והדין בו שיהיה חמים כי הוא ספור לפר בלבד, אלא אם יושם ספור-לשניהם יחד². ואל תחמה על חסרם קצת המלה כמו אמרם אי נקי במקום איש וזולתו ממה שזכרתיו, כי המלה כאשר היא נוהגת בלשונה הרבה יקלו אותה, וזולת העברים עושים גם כן כמו זה; ויש שמחסרים יוחר מן החסרון הזה עד שיספיק להם לזכור מן המלה אות אחת ממנה ספר זה עליהם סיבוייהם³. ומחסרים פאי קצת הפעלים מן הצווי בכמו של נעלך (שמות ג) הנגזר מן ונשל גוים (דברים ז), ומן קח נא (נחמיה כג כז) ומן חן לי הנפש (זס יד כא), ומן גש פגע בו (ז"כ ח עו) והדומה לזה. וכבר חסרו הפא מן הפעל החולף בקח על מים רבים (יחזקאל יז ה) משפטו לקח, ובאיבי תחה לי ערף (ז"כ כג מא) העקר בו נתחה, ובהיום רד מאד (שופטים יט יח) עקרו ירד מאד, ובאהבו הבו

¹ כן הוא בלשון כפריכו, ונוכחת ר"י בבת וכן נוכחת הכ"י נקעניקלע ומלחון הנדפס, וזכ"י בבת.

² ר"ל לפר ולקצר וכן פי רש"ן מלך, וזה יולל חוץ מן הסקפה. ורמז נפרק הנא.
³ סכוייה הוא זס בעל מדקדק לשון ערני לפי דעת החכם טונק.

לא יגאל ביחו כי כבר אמר קודם זה גאלת עולם תהיה ללויים כלומר שיש להם לגאל בכל עת שירצו ואחר כן אמר ואשר [לא] יגאל מן הלויים מהם מה שמשכן יצא משכוננו ביוכל ואם יהיה תחת חומה; ולאנשי הקבלה¹ כיגאל פירוש שאין צריכים עמו שיהיה בו הסחר לא והוא שנוהגים בו מנהג יקנה כלומר ואשר יקנה מן הלויים יניחוהו ביוכל, ושתי המליצות באות אל ענין אחד והוא שישונו הקנין לבעליו הלוי ביוכל, אך האחת יותר דקה. ויש שמחסרים זולת מלת הביאור בהגדה מן ההגדות כאשר יתקדם זכרון המלה והיא בהגדה אחרת דומה לזה וזה בכמו אמרו מתן בסתר יכפה אף ושחד בחק חמה עזה (משלי כ"ד) השעור יכפה חמה עזה והספיק להם הראשון במקום השני כי שתי ההגדות דומות זו לזו, וכמו אמרו עוד כאשר ילק הכלב תציג אתו לבד וכל אשר יכרע על ברכיו לשחות (זופטיס ז ה) לא ישלם הענין כי אם בתוספות תציג אתו לבד עד שיהיה על הסדר הזה וכל אשר יכרע על ברכיו לשחות תציג אתו לבד, וכמו רוח צפון תחולל גשם ופניו נועמים לשון סתר (משלי כ"ג) שעורו ופנים נועמים תחולל לשון סתר, וזה מן הענינים ההפוכים כי המשפט שיהיה יועם פנים, ויכשר שיהיה מן המין הזה זית רענן יפה פרי תאר (ירמיה י"ו) כלומר (יפה) פרי יפה (פרי) תאר, ויצטרף אל זה אמרו בשישיים חכמה וארך ימים תבונה (איוב י"ג) כלומר ובארך ימים ועמדה הבית הראשונה במקום השנית. ופעמים רבים מחסרים אשר וזה בכמו אמרו והודעת להם את הדרך ילכו בה (שמות י"ב) נותן נשמה לעם עליה (ישעיה מ"ג) לכל יבא גבורתך (תהלים ע"א י"ח), וכל יש לו נתן בידו (בראשית ל"ט ד), ויזבחו — מן השלל הביאו (דב"ר ט"ו י"א) ויראו הצופים לשאל (ש"ל י"ד י"ו), עובו האלהים לדעת כל בלבבו (דב"ר ל"ג ל"א) אל הכינותי לו (דב"ר ט"ו י"ג), ולא ימות מכל בני ישראל דבר (שמות ט"ד), ואחרי לא יועילו הלכו (ירמיה נ"ח), עד כלות המלאכה ועד יתקדשו הכהנים (דב"ר כ"ט ל"ד) כלומר ועד אשר יתקדשו, עד רצחה הארץ את שבתותיה (דב"ר לו כ"א), להתחזק עם לבבם שלם (ש"ס י"ט), המה יסד דויד (דב"ר ט"ב) השעור אשר יסד דויד, לכל העיר האלהים (עזרא ח'), על הוסד בית ה' (ש"ס ג י"א) שעורו על אשר הוסד, ואינו רחוק שיהיה הוסד מקור על דמיון כי הגד הגד לעבדיך ((יחזקאל ט"ב)), יום הולדת את פרעה (בראשית מ"ב) ואם תנועת הסמך משתנה, אפס כי הוא הנבלעה בהולדת נראת בהוסד. ויש שמחסרים קצת אותיות המלה להקל כמו ודן ויון (יחזקאל כ"ז י"ט) רוצה ודרן, שרשת גבלות (שמות כ"ב) ר"ל שרשרות, ימלט אי נקי (איוב כ"ג) ר"ל איש נקי, ברחוץ הליכי בחמה (ש"ס כ"ט), ר"ל בחמאה, ואמרו ודבר חד את אחד (יחזקאל ל"ג) אחד, ואפשר שיהיה חד מן המלים הארמיים כמו די דניאל חד מנהון (דניאל ו"ג), ומקרני רמים (תהלים כ"ג) ר"ל ראמים, ועלחה כאר כלה (עמוס ח"ח) במקום כיאר כאשר נאמר בזולת המקום (ש"ס ט"ה), ואביגל (ש"ל כ"ג ל"ג) במקום אביגיל, ואחותיך הגדלות (יחזקאל י"ט) במקום ואחותך, והמדנים מפרו אתו (בראשית סוף ל"ז) כמו ויעברו אנשים מדינים (ש"ס ל"ז כ"ח), ומשלח מדינים בין אחים (משלי ו"ט) הוא כמו מדינים ישלח (ש"ס ו"ד) בית שן (ש"ל ל"ג) רוצה בית שאן, ואל תדם בת עינך (איכה נ"ח) כמו בבת עינך וחסר הכפל האחד, ואם יטעון טוען עלינו במאמר המשורר

¹ הפרוט הזה הביא גם לש"י זל"ל ולח ראיתיו לח נת"כ ולח נערכין לנ.

מאתו לאשר לו אחות הארץ (ויקרא כז כד), ויוסף אמר לאשר על ביתו (נראה שזו
 מד 7) [השעור לאיש], ועוד וחשב באיתן קשתו (שם מט כד) או במקום במושב איתן
 או הדומה לזה וכבר קדם זכרו; ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפרשים (דה"א כח יח)
 שעורו זהב לכרובים והעמידו התאר במקום המתואר, אבל אמרו הכרובים הוא
 תמורה מאמרו המרכבה¹, אל תהי מרי כבית המרי (יחזקאל ז ח) שעורו אל
 תהי איש מרי, ויתכן שמרי תאר כמו פתי יאמין (משלי יד יו). הנה צרפתיך ולא
 בכסף (ישעיה מח י) ר"ל ולא בכור כסף, הנה בטני כיון (חיוז לז יט) כנאד
 יין. לולא האמנתי לראות (תהלים כז יג) הוא מחוסר החשובה ושעורו כמעט שכנה
 דומה נפשי או אז אבדתי בעני או הדומה לזה. הוהב לזהב וג' (דה"א כט ז)
 השעור הזהב למעשה הזהב או למלאכת או לכלי הזהב. והכסף למעשה או
 למלאכת או לכלי הכסף והיא ההקשה בשאר המתכות. ויאמר שמואל אל
 העם ה' אשר עשה את משה וג' (ז"א יב ו) חסר ממנו ע"ד כאשר אמר להם
 עד ה' בכם ואמרו הם עד ושנה הדברים לנחץ בהם ואמר עד ה' אשר עושה
 וג'; אוכלי שלחן איובל (מ"א יח יט) ר"ל אוכלי לחם על שולחן איובל כאשר
 נאמר ואתה תאכל לחם על שלחני (ז"א טז ז) וכמהו והיו באכלי שלחנך (מ"א ז ז)
 ר"ל באכלי לחם על שולחנך כלומר בכללם; וכי ימצא איש את איבו ושלחו
 בדרך טובה וג' (ז"א כד כ) יש בו הסתר דבר ושעורו וכי ימצא איש את אויבו —
 ה' ישלם לו טובה וה' ישלמך טובה וג'; מה ידירות משכנותיך (תהלים פד ז)
 שעורי מה רב ידירות; ואת רעבון בתיכם (נראה שזו לג) שעורו ואת שבר
 רעבון בתיכם כאשר נאמר במקום אחר (שם מז יט) והוא שרעבון הוא שם הרעב
 עצמו כאשר נאמר ובימי רעבון ישבעו (תהלים לז יט). ויש שמחסרים פעמים
 רבות מלת הבאור כל שכן מן מבואר עמוף על מבואר לפניו בלא, ויהיה לא
 הראשון משמש במקום השני (מחברת מנחם 71) וזה עוד בכמו אמרו ה' אל
 בקצף תזכירני ובחמתך תיסרני (תהלים לח) והטעם ואל בחמתך תיסרני, וכבודי
 לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (ישעיה מז ח) ר"ל ולא תהלתי לפסילים, לא
 רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט (חיוז לז ט) ר"ל ולא זקנים, כי לא לנצח ישכח
 אביון תקות עניים תאבד לעד (תהלים ט) כלומר ולא תקות עניים, יהי ראובן
 ואל ימות ויהי מחיו מספר (דברים לג ו) ואל יהי מחיו מספר, ולא למדהי
 חכמה ודעת קדושים ארע (משלי לג) כלומר ולא דעת קדושים, כי לא כצורנו
 צורם ואיבינו פלילים (דברים לז לא) הטעם ולא איבינו פלילים כלומר אינם פלילים
 חכמים כמונו אבל הם כסילים; כי אז מהבקר נעלה העם איש מעל אחיו (ז"א ז כז)
 שיעורו לא נעלה², וטוב בעיני שיהיה ואשר יגאל מן הלויים (ויקרא כה לג) מן
 השער הזה ר"ל שיהיה שעורו ואשר לא³ יגאל מן הלויים כלומר והלויים אשר

¹ ר"ל כרובים הוא הסוף רכובים, רכב חלשים. ראה יש"ר צנכורי העמים תק"ץ.
² כוונתו כל' תמיה ולא ידעתי מה הכרחו לזה. ובפרק הנ"ל כתב המחבר ח"ך
 לא עזבה עיר תהלה (ירמיה מט כה) שעורו ח"ך עזבה, לא תשמור על חטאתי (חיוז
 יד טו) תשמור על חטאתי כי לא ח"ך לו טעם צנכין.
³ על זה השיג החפדי ואמר, "הוא זר מאד מההקש שתשמע בחיוז במקום השפילה אשר חי
 אפשר גם שיצדקו יחד ולכן ח"ך ראוי להמשך אחר דעותיו באלה וכבר נאדו אותם בלש מלה שוללת.
 וכבר נמצא שולל אחד שהוא מחייב עכ"פ והוא לא ישאירו עוללות (ירמיה מט ט) ויורה עליו סוף הפסוק
 חבל יודע חיובו מחיבות הדבור ובעל הצעמים הרגיש בזה" וכן כתוב בעובדיה הלוח יגנבו דים —
 הלח ישאירו עללות.

במקום איתן, ואנחנו ה' אלהינו ולא עובנהו. (ד"כ יג) שעורו ואנחנו עבדנו ה', ואפשר שלא יצטרך לזה על דרך שיהיה ה' התחלה והגדה; איזה עבר רוח ה' מאתי (מ"ח כנ כד) השעור איזה הדרך כאשר נאמר בנסחא השנית (ד"כ יח כג). ובשנה השבעית החזוק יהודיע — עמו בכרית (ד"כ כג) השעור ויבא אותם עמו בכרית. כי אם בוא אתה — יכשילך האלהים (זס כה ח) שעורו פן יכשילך או למה יכשילך האלהים. וילך חלקיהו ואשר המלך (זס לד כג) שעורו ואשר שלח או ואשר צוה המלך כי כבר אמר למעלה ויצו המלך את חלקיהו — לכו דרשו את ה', ובענין הזה נאמר עוד כה אמר ה' אלהי ישראל הדברים אשר שמעת (מ"כ כנ יח) השעור מדבר הדברים או עושה או מקום הדברים או הדומה לזה. אני פי מלך שמור (קהלת ח) שעורו אני מצוה או אני אומר לך או הדומה לו. והכהנים ירדו על ידיהם (ירמיה ה ל) השעור ירדו שוחד על ידיהם מענין וירדהו אל כפיו (זופטיס יד ט) וזה על דרך העברת הלשון; מרעידים על הדבר ומהגשמים (עזרא ט י) אין אמרו ומהגשמים עושה על הדבר כי אלו היה כן היה ועל הגשמים, אך יש בו הסתר דבר כאלו אמר ומרעדים מהגשמים; וכל ישראל כי לא שמע המלך (ד"כ י יו¹) ר"ל וירא כל ישראל כאשר נאמר בנוסחא הראשונה (מ"ח יכ יו) או רוצה וכל ישראל ראו; ויאמר אליהם עוד שלשת ימים ושוכו אלי (ד"כ יח ה) ר"ל לכו עוד שלשת ימים כאשר נאמר בנסחא (השנית) הראשונה (מ"ח יכ ה), וכשלו איש באחיו כמפני הרב (ויקרא כו לו) שעורו כאשר יכשלו מפנו חרב; בהשמה מהם (זס כו מג) שעורו בעת השמה וחסר עת והניחו ההא והעתיקו קבוצה אל הבית²) והעיקר בשון להדגש כי הוא כמו כל ימי השמה תשבת (זס כו לה) והוקלה לצורך בעבור נח ההא; והמה אם ישמעו ואם יחדלו (יחזקאל כ ה) זאת שבועה והנשבע בו מחוסר והשעור: חי ה' אם ישמעו וג', וכמהו אם תעשו כזאת כי אם נקמתי בכם (זופטיס עו ז) ויש בו עוד חסרון אחר והוא אם אשקוט כי אם נקמתי בכם. לך מנגד לאיש כסיל וכל ידעת שפתי דעת (מזלי יד ז) שעורו ואם לא בל ידעת שפתי דעת ותרגומו הרחק מאיש כסיל ואם לא בל ידעת דברי החכמים; אל תרבו תדברו גבהה (ז"ח כג ג) השעור מלה גבוהה וחסרו המתואר והעמידו החאר במקומו; שנים שלשה גרגרי ראש אמיר (ישעיה יז ו) משפטו בראש חרש, וענין אמיר עליון וגבוה כאמרו את ה' האמרת וה' האמירך (דברים כו יז) והיא ההקשה באמרו כעזבת החרש והאמיר (ישעיה יז ט) או הדומה לזה, וכמו זה בא בחסרון המתואר והעמדת החאר במקומו אמרו לכל לא טהור (ד"כ כ ל יז) השעור לכל איש לא טהור, ועוד נדרשתי ללא שאלו נמצאתי ללא בקשוני (ישעיה סה) כלומר לעם לא שאלו לעם לא בקשוני; ועוד לאשר קנהו

¹ וכן הוא בכ"י של נד וכל ישראל כי לא וכפרינו נדפס בטעות וכל ישראל ראו כמו שהעיר כבר הע"י ודע כי גם הפרחון אשר העתיק מקלת דברי ר"י נקלור כתב פה וכל ישראל פ' וירא העם כן הוא בכ"י אשר לפני נעתק מכ"י דוויטן ונדפס (ה' ע"ד) לזה המעתיק לתקן וכתב וירא כל ישראל (מ"ח יכ) פ' וירא כל העם וזאת צוה את כונת ר"י וכוונת הפרחון.
² ראה לעיל דף 31. ודעת החכם שד"ל בפרושו על התורה כי נחלפו צוה התנועות לפי משפטי אותיות אהח"ע, שלפעמים יבא בהן השוא הראוי לנח לפניהן, ותבא לפניהן התנועה הראויה לנח בהן כמו לְעֵשׂר (דברים כו יכ) במקום לְעֵשׂר ועוד אחרים ע"כ, וכן כתב המחבר לקמן שער ל כי ואסערם, יחנך, להפרכם, בהשמה, יש בהם התחלף התנועות והחכם הנזכר חידש כי זה רק משפטי אותיות אהח"ע.

פיו (תהלים נה כג) השעור חלקו מחמאת אמרי פיו והמם במחמאת במקום מן
 אע"פ שהיא פתוחה כאשר היא בכי למבראשתה (דה"א עו יג; לעיל 19), והמעם
 בו כמו הטעם ברכו דבריו משמן (תהלים נה כג); נרדם ורכב וסוס (זס עו ז),
 נרדם איש או אדם ורכב וסוס; ותלבש אסתר מלכות כלומר בגדי מלכות;
 אנוש כחציר ימיו (זס ל ה) כימי חציר ימיו; לא אוכל און ועצרה (ישעיה ט יג)
 לא אוכל נשא און או להביט אל און ועצרה; כי נשני אלהים את כל עמלי
 ואת כל בית אבי (נחלזית מט נח) ואת כל עמל בית אבי; קראן לו ויאכל לחם
 ויואל משה (זמות נ כח) בחסרון ותקראנה לו ויאכל לחם; בקרבכם לפני ה'
 (ויקרא יז) בחסרון באש זרה והשעור בקרבכם לפני ה' באש זרה; אלהים
 יראני בשוררי (תהלים נט יח) יראני נקמה בשוררי כאשר נאמר אראה נקמחך
 מהם (ירמיה כ יב); ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה
 (נחלזית כד יב) ר"ל ויקח האיש — וישם על אפה ושני צמידים על ידיה כאשר
 אמר ואשים הנזם על אפה; והמזלג שלש השנים (ז"א נ יג) בעל שלש כאמרו
 בעל פיפיות (ישעיה מט עו); ויענש את הארץ מאה ככר כסף וככר זהב (דה"ב
 לו ג) ר"ל ומאה ככר זהב או זולתו מן המספר; ויאמר ליוסף הנה אביך חלה
 ויגד ליעקב ויאמר (נחלזית מח) השני פועלים חסרים האומר והמגיד; ואנכי שלוח
 אליך קשה (מ"ט יד ו) כלומר נבואה קשה; כי איש בכנו ובאחיו (זמות לב כט)
 השעור כי שלחם יד איש בכנו ובאחיו; ואנכי ישב אשכ עם המלך לאכול
 (ז"א כ ה) כלומר כי מנהגי לאכול עמו במועדים; לא עליך אתה היום (דה"ב
 לה כח) ר"ל לא עליך אתה באת או עלית היום¹; ויסירהו מלך מצרים בירושלים
 (זס לו ג) הענין מהיות מלך בירושלים כאשר נאמר במלכים (כ' כג לג) ממלך
 בירושלים; וכחכי איש גדודים חבר כהנים (הושע ו ט) כלומר כן חבר כהנים; אל
 חכך שפר כנשר על בית ה' (זס ח) השעור שים אל חכך שפר ואומר הנה
 גוי בא ממרחק ויראה כנשר על בית ה' כאשר נאמר ישא ה' עליך גוי מרחק
 מקצה הארץ כאשר יראה הנשר (דנריס כח מח); אשר לתחי לו בשרה (ז"ב ד י)
 שעורו אשר חשב או אשר בא או הרומה לזה; כי האדם עץ השדה לבא
 מפניך במצור (דנריס כ יע) ר"ל כי יעזב האדם עץ השדה וכי הנה בענין
 כאשר אמר בעת שתצור על עיר לא תכרות את עצה העושה פרי כאשר יעזבו
 אנשי העיר ויבאו מפניך במצור; ויקח ישי חמור לחם (ז"א יו כ) ר"ל משא
 חמור לחם, ויחכן להיות כמו חמור חמורתים (זופטיס עו); ונתנו לך שתי לחם
 (ז"א י ד) כלומר שתי ככרות לחם; בעיר דלתים ובריה (זס כג ו) בעלת
 דלתים ובריה; הכל נתן ארונה המלך למלך (ז"ב כד כג) שעורו ארונה עבד
 המלך, ואפשר שיהיה המלך קריאה²; עד למחנה גדול (דה"א יב כב) משפטו
 עד אשר היה למחנה גדול כאשר נאמר ועתה הייתי לשני מחנות (נחלזית לב יח),
 מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו (ז"ב ז כג) שעורו והורשח
 מפניהם גוים ואלהיו³; וימשחו לה' לנגיד (דה"א כע כב) משפטו וימשחו אתו
 לה', אבל ארון האלהים העלה דויד — בהכין לו (דה"ב ט ד) שעורו ושם אותו
 במקום אשר הכין לו דוד; ותשב באיתן קשתו (נחלזית מט כח) שעורו גם כן

¹ ור"ב יוסף מרגס סליקית וכן הסורי אתח ונקדו איתיה. ² לזנו מגומגם וכונתי כנו אפרז"י
 ור"ק שזרכה היה עלך יבומי ולזה קראו הכתוב המלך. ³ הפרחון העתיק פי' מיד גוים ואלהיו.

מלפני הררי כלומר קודם המקום, ודעת אלהים מעלות (הוֹשֵׁעַ ו' ו) הרבה מעולות, וכמהו תקוה לכסיל ממנו (מִזְלֵי כו יב), משבעה משיבי טעם (זס כו יו), הנחמדים מזהב — ונפת צופים (תהלים יט יח), רטפש בשרו מנער (חיוג לג כה) יוחר מימי הנוער, ויקנאו אתו מכל אשר עשו אבחס (מ"ח יד כב) הענין בהם כלם ובדומה להם יוחר מכך וכך, אבל ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר (יִשְׁעִיָה ה' ו) ענינו וימנעו מהמטיר עליו מטר כלומר שלא ימטירו עליו והוא משער והוא בן בליעל מדבר אליו (ז"ח כה יו); ודומה לשער הזה אשר אנחנו בו אמרם טובם כחדק ישר ממסוכה (מיכה ז ד) פרושו כי הטוב אשר בהם כחדק והישר בהם רע ממסוכה כי מסוכה ואם הוא כחוב בסמך הוא כמו במשוכה חדק (מִזְלֵי טו יט); מהיות משה (זמות יב ד) כלומר מדי שה; ופסיליהם מירושלים ושמרון (יִשְׁעִיָה י' י) שעורו אשר הם גדולים מפסילי ירושלים ומפסילי שמרון; אנחנו פשטנו נגב הכרתי (ז"ח ל יד) ר"ל על נגב הכרתי, לא אחת ולא שתיים (מ"ב ו' י) כלומר לא פעם אחת ולא שתיים, ואת כל הארץ היא (יִרְמִיָה טז ד) שעורו לי היא והטעם שאני עושה בה כרצוני, פן יאמרו הארץ (דברים ט כח) כלומר יושבי הארץ וכמהו וכל הארץ באו מצרימה (נחלזית סוף מ"ח), אלף ושבע מאות זהב (זופטיס ח כו) בחסרון המשקל, היפלו ולא יקומו אם ישוב ולא ישוב (יִרְמִיָה ח ד) ר"ל היפלו דברי ולא יקומו אם ישוב דברי ולא ישוב, ישוב הראשון מן השיבה והשני מן ההתמדה וזה הפך זה, וכמו השני אשר הוא בענין ההתמדה כלה שב במרצתם (זס ח ו) פרושו כלם מחמידים במרוצתם, והטעם באם ישוב ולא ישוב הישוב דברי מעשות רצוני וחפצי בם ולא יעשה ולא יחמיד מה שחשבתי עליהם, והטעם באמרו היפלו כטעם באמרו לא נפל דבר אחד מכל הדבר הטוב (יהושע כז מג); הלוך וקנית בקבק יוצר חרש ומוקני העם ומוקני הכהנים (יִרְמִיָה יט ח) שעורו מעשה יוצר חרש ולקחת עמך מוקני העם וג'; והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה ו) השבת לא יהיה לאכלה אבל הטעם והיתה תבואת השבת לכם לאכלה; להטתה הדרך (נמדנר ככ כג) אל הדרך; אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב (זס כג יו) הוא בם כנוי דבר חסר אם דבר או מה שדומה לו, כלומר אני רואה הדבר הזה הוה אחר זמן; כאשר ישבר את כלי היוצר (יִרְמִיָה יט יח) שעורו כאשר ישבר איש וג'; אם יחרש בבקרים (עמוס ז יב), אם יחרש-איש בבקרים או אם יחרש החורש; ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר — והיתה ירך עמי ועשית מרעה לבלתי עצבי (דכ"ח ד י) בחסרון תשובת התנאי, אפס כי יש במלים האלה מוקדם ומאוחר והסדר ועשית לבלתי עצבי מרעה, ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו ואל השמים ואין אורם (יִרְמִיָה ד כג) השעור והבטתי אל השמים; ואתן להם יעברום (יִרְמִיָה ח יג) השעור ואתן להם מצות או חוקים; ואין אתכם אלי (חגי נ יז) שעורו ואין משיב אתכם אלי נאם ה', כלומר ולא מי שמורה אתכם את עבדתי; כי אראה שמך — מה אנוש כי תזכרנו (תהלים ח ה) אומר מה אנוש; הפיל פור — לחדש שנים עשר (חסתר ג ז) השעור ויפול הפור על חודש שנים עשר; שמר מה מלילה שמר מה מליל (יִשְׁעִיָה כח יח) ר"ל מה הלך מלילה מה הלך מליל או מה פנה מלילה או הדומה לו; והנה ירו מצרעת כשלב (זמות ד ו) לא דמה החלי עצמו לשלב אבל דמה לו מראה ירו בלבד והשעור והנה ירו מצרעת והיא לבנה כשלב; חלקו מחמאות

וג'; ענתה לך על שריך (ט"ז ז כו) שעורו איש ענתות, וכמהו דמשק אליעזר (נלשית יג) שעורו איש דמשק ואמרו אליעזר אע"פ שהוא מאוחר בדבור הוא מוקדם בענין ושעורו אליעזר איש דמשקי; שנים חדשים בביתו (מ"א ה כח) ר"ל איש בביתו; וירץ כל המחנה (זופטיס ז כח) משפטו כל איש המחנה, וכמהו וישם ה' — ובכל המחנה וינס המחנה (זס); ארור כנען (נלשית י כה) ר"ל אבי כנען וכן היו מכנים אותו כאשר אמר וחס הוא אבי כנען (זס י יז), וכמהו ואשתו הוליד את בית רפא ר"ל אבי אשתון כאשר נאמר קודם זה (דכ"א ד יא) הוא אבי אשתון ואח"כ אמר ואשתון הוליד וג' ר"ל ואבי אשתון; ויך אלחנן — את גלית הגתי (ז"כ כא יע) ר"ל את אחי גלית הגתי כאשר נאמר (נד"ה ט כה); לעיני חנמאל דדי (ירמיה לב יב) ר"ל בן דדי כאשר אמר עליו ויבא אלי חנמאל בן דדי (זס ט ח); את ירבעל ואת ברוך (ז"א יב יא) ר"ל ואת בן דן ר"ל שמשון וקצר כאשר עשה בעשתי עשר (דכ"א כז יא) אשר עקרו על שתי עשר כאשר בארנוהו בשער המספר (זער טז); ויאמר ה' אל משה שלח ירך — למען יאמינו (זמות ד ד) שעורו ויאמר לו תעשה האות הזה למען יאמינו או הדומה לזה מן הנסתר; שמרו מי בנער באבשלום (ז"כ יב יב) יכשר להיות החפץ בו שמרו מי ישלח ידו או מי יגע בנער באבשלום; אשר נאפה משוכה ישראל — צדקה נפשה משוכה ישראל (ירמיה ג ח יא) משפטו עדת משוכה ואמרו ישראל תמורה מאשר לפניו, וכן משפט כי מרי המה (יחזקאל ל ז) כי בית מרי המה, וכמהו ויאמר זאת הרשעה (זכריה ה ח) כלומר בעלת הרשעה, ויחכן להיות השמות האלה במקום התוארים; כי מישראל והוא חרש עשהו (הזע ט ו) שעורו כי מעצת ישראל ואמרו והוא רומז בו אל המלך הנזכר קודם זה באמרו הם המליכו ולא ממני, והענין כי הבעל נעשה בעצת כלם ר"ל בעצת המלך והעם; ויחפרו — מים לשחות (זמות ז כד) שעורו להוציא מים לשחות; ואם שלש אלה לא יעשה (זס כח) ר"ל ואם אחת משלש אלה; לא תלין פעלת שכיר (ויקרא יע יג) משפטו לא ילין פעלה פעלת שכיר אהך וכאשר הוקה הסמוך אליו והוא לשון נקבה במקום הסמוך הוציאו הפעל בל' נקבה (וכ"כ רש"י). וכמהו מעו לחרם (מזלי י כט) ר"ל לבעלי החום; בן חכם מוסר אב (זס) הענין יקח או ישמע, כי בה' נשבעתי כי אינך יוצא (ז"כ יב ח) ר"ל כי אם אינך יוצא, וכמהו תשבו לחוכחתי (מזלי ט כג) ר"ל אם תשבו, וכמהו ויש ה' עמנו (זופטיס ו יג) אם יש, וצמית והלכת (רות ז ט) כלומר ואם צמית כי איננו מגיד לה כי תצמא; ותמאן לשלחו (זמות ד כג) ר"ל ואם תמאן, וחכמת המסכן בזויה (קהלת ט יז) ר"ל ואם חכמת המסכן, ואמר לשבת החכמה ולהודיר עליה טובה חכמה מגבורה וחכמת המסכן בזויה, ואם חכמת המסכן בזויה היא טובה לו מן הגבורה ומועילה יותר (וכ"כ הלש"ט). ומן השער הזה אצלי אמר ונתן לכם ה' לחם צר (ישעי' ל כ) שעורו ואם נתן, וכבר קדם באורנו לה בשער באור רב עניני האותיות החוספות (דף 22) בזכרנו הענינים אשר יתחלפו בואו; והשבתוך מוונה (יחזקאל יז מט) כלומר מהיות זונה וכמהו וימאסך ממלך (ז"א טו כג) מהיות מלך, ויסירה מגבירה (מ"א טו יג) מהיות גבירה, ונכחידם מגוי (תהלים פג ה) מהיות גוי, ונכריחנה מגוי (ירמיה מח ז) מהיות גוי, עמדו מכח נסים (זס מח מה) כלומר מבלי כח נסים, גם מיום אני הוא (ישעי' עג יג) ר"ל מלפני יום, כלומר קודם הזמן, נאור אהה מהררי טרף (תהלים עו ה) ר"ל

השמות המשותפים במאמריהם, אמנם זה צמח שירלו להעלים מהגדת העמיד בהנחתם המלות המושאלות והשתוף בשמות והפעלים כמו שהוא הענין נרוב מה שהגיד דניאל מהעמידות וקצת בדברי זולתו, וכן צמח שירכה להניח ולבאר מסודות החכמה האלהות והעצמיות הנקראים אלל החכמים מעשה מרכבה ומעשה נראשית ידברו גם בשמות המושאלים יקחו אותם על זולת הנחתם הראשונה לעומק הענינים ההם וכי יקלרו גם המלות המונחות, וכן צמח שיאמר במוסר והמדות ידברו גם לפעמים במשלים ודמיונות כמבואר בדברי שלמה, או צמח שהוא מבואר מטבע הדבור שהוא משל כמו ומלתם את ערלת לבנכם, העיני האנשים ההם תנקר והדומה לזה, או צמח שיאמר ע"ד הגוזמא כמו ערים גדלות ובלורות בשמים, והיה מאמר בני ישראל כחול הים, ועל הענינים האלה ודומיהם ילקחו הכללים האלה ויונחו המלות והספץ גם זולת זה, אמנם שילקחו הכללים האלה כמוחלע כמו שעה הוא, זר מאלד וענין שהקש האכלי יחייב חלופו, כי נתן הכתוב עיר פרוזה חין חומה, ואם בעבור ההשתנות סוג כסוג ומין במין ילקח הדבר האחד תמורת זולתו והמספר האחד תמורת זולתו תתכלל הכנת הכתוב וכמעט שחפול התורה. ולפי שנקלטה זה שהניח מזה יראה בתחלת הדעת שסדרתו מחוייבת אפסח לך השער תכנס בו לידעת האמת וכי סדרתו בטלה בדבר הזה אשר חין לו שחר". ואשר דבריו הנכתי לשער כח על מקום מושבותם.

ש ע ר כ ה •

מה ששמשו בו בחסרון •

דע כי העבריים הרבה פעמים מחסרים וגורעים מן הדברים מה שלא ישלם הדבר על דרך האמת כי אם להקל ולקצר בו, וזה כאשר ידע המדבר בו מה שהם רוצים. וממה שבא מחסר בדבריהם אמרו וימד שש שעורים — שש השעורים האלה (רות ג טז) בחסרון שם המדה, לא יצעק ולא ישא (ישעיה מז ב) ר"ל ולא ישא קולו, וכמהו ישאו בתף וכנור (חיונ כח יא) רוצה ישאו קול, ולצת לברך חשא (משלי ט יב) ר"ל חשא עונך* כלומר שחטאך ומעוהך לא ישאם כי אם אתה לברך ולא זולתך; וחשא הארץ מפניו (נחום ז ה) ר"ל אימה כאשר נאמר נשאתי אמין (תהלים פח יו); מי לה' אלי (שמות לב כו) כלומר יבא אלי או יגש אלי; ואמרחה לה' ולגרעון (זופטים ז יח) ר"ל חרב או נקמה לה' ולגרעון; ואהיה מאהל אל אהל (דה"א יז ה) השעור ואהיה מתהלך מאהל אל אהל וממשכן אל משכן; וכצור נחלים אופיר (חיונ כז כד) רצה זהב אופיר, כי אופיר עיר ובא ממנה הזהב כאשר נאמר ללכת אופירה לזהב (מ"א כ ב); וישלח אבשלום את אחיהתפל — מעירה מגלה (ז"ב טו יב) ר"ל ויקח את אחיהתפל; כי לך יאתה (ירמיה י ז) רצה המלכות או היראה; כי יודע כל שער עמי (רות ג יא) כלומר כל יוצאי שער עמי או כל בואי; והחיות רצוא ושוב (יחזקאל ט יד) שעורו ירוצון רצוא וישובון שוב או רצוא רצו ושבו שוב, ואפשר ששמו המקור הזה במקום התאר והשעור רצות ושבות; לעזתים לאמר (זופטים יו ב) כלומר ויוגד לעזתים; באוני ה' צבאות (ישעיה כט) כל' אמר ה' צבאות; חדשא הארץ — עץ פרי עשה פרי (נראשית ט יא) ר"ל וחוציא עץ עשה פרי כאשר נאמר אחריו וחוציא הארץ — ועץ עשה פרי (רעה לקמן בסוף פרק כח); וחכל דוד (ז"ב סוף יג) ר"ל נפש דוד על ענין כלחה לחשועתך נפשי (תהלים קיט כח); וחחס עליך (ז"ב כד יא) ר"ל וחחס נפשי או עיני, כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים (ז"ב יו ז) שעורו כי לא אשר יראה האדם כי אם אשר יראה ה' כי האדם יראה לעינים

* נכ"י כתוב פה, "מענין עותה וזתי המלכה (אסתר ח יו), את אשר העוה (ז"ב יט ב)" ונ"ל כי דברים האלה כתב מעתיק אחד לכאן הטלה, ומעותך" שכתב המענה.

הות והים כאשר עשו באח כל לחתים (יחזקאל כז ה) כאשר יוסיפו הים על לחות
 והיא הסברא ברבותים אלפי (תהלים סח יח); אך הסמן אשר יורה על המשנה
 כשיביאו מלח הקבוץ (אינם צריכין בו לסימן) הוא שני ושתי כאשר נאמר ושתי
 תרים או שני בני יונה (ויקרא ה ז), אבל כאשר תהיה המשנה בוולח מלח הקבוץ
 אינם צריכין בה סמן כי בנין המלה יורה על המשנה כמו והידים ידי עשו (בראשית
 כז כב), הואל קח בכרים (ט"ז הבג), חמור חמרתים (זופטים עו י), רחם רחמתיים
 (שם ה ל), שנתיים אחר המבול (בראשית יח י), וטמאה שבעים (ויקרא יב ה). בין
 הערבים (שמות יב ו) והרבה כמהו, אך הקבוץ אשר יהיה על הבנין הזה הוא לקחנו
 לנו קרנים (עמוס ו יג), שבעה עינים (זכריה ג ט), ונעקש דרכים (מזלי כח), שלש
 השנים (ז"ל כ יג), בעצלותים (קהלת י יח *), (כרב עצתיך ישעיה מזיג) וזולת זה.

א"ה + השערים הנחיים עד שער ל"ה היו ליסוד מוסד להראש"ע ולרד"ק ולכל המבארים
 והפותרים דברי התורה על פי חכמת הלשון והגיון, וכמעט לא תמצא פרשה אחת בתנ"ך
 אשר לא יבואר בה דבר מן הדברים על פי יסודות והנחות הנמלטים בשערים האלה, וכל זאת
 קם הראש"ע, אשר כסה רעיוניו וחקירותיו במסופה הסוד והוא הראשון אשר נתן יד לפוקרים,
 בחמת רוחו על דברי ר' יונה בשער כ"ח ושפך עליו מרירתו, על מה שהזכיר בספרו יותר
 ממאה מלות ואמר כי כולם לריכיים חלוף — וספרו ראוי להערף" (לחות עכ), והוא ספר
 הזה אשר ממנו רוב חכמתו בדקדוק הלשון ובבאוריו עד כי החכם אפודי אמר עליו (כפ' ז')
 „ומה שחידש בחבוריו מעט הוא!" הלא זה החכם הראש"ע אשר אמר כי נוספו בתורה כמה עקריות
 בזמן מאוחר, כי ספר חיונ הוא ספר מתורגם, וחלק שני מישיעה נכתב בגלות בבל, וכאלו
 לו לבד נתנה החקירה החפזית קם וירה חלי שנויים על מה שפירש המחבר דברי הכתוב
 במקומות אשר ההכרח יאלצהו בדברים זולתם הראויים לכתוב במקומם, כמו שעה לפעמים
 רש"י ז"ל באמרו משאותיכם כמו משארותיכם (יחזקאל כ ט דברי זד"ל כ"ח ח"ד 136)
 ולא אחת ולת שמים קראו בעבור זה המהביל, ובפרושו על שמות יע יב „המשוגע
 שהפך בספרו דברי אלהים חיים", וראה כל כווי שחיים כאלה אשר אסף המבאר לשפה
 נרובה ע ורק בפרושו לתהלים עו ז נחה שקטה רוחו ואמר: חכם גדול חנר ס' נכנר
 רק שיש בו טעיות שאמר כי ידי מקום עיני. והרד"ק לא כן עשה, כי אם לפעמים נטה
 מדרך המחבר, לא העיז לדבר דבר כנגדו, וכן הפרחון העתיק בספרו מקלת דבריו ואין
 קול ואין קצב. והחכם המבאר הנזכר אשר לא ראה אז ספר הפרחון חשב בדעתו כי אי
 אפשר אשר הראש"ע ידבר דברי נאולים וגדופים כאלה על רבינו יונה וספרו, ואמר כי
 כוונתו על ר' יצחק בן יצוש, אכן האמת יראה לאור וכונת הראש"ע על ר' יונה וספרו
 זה, רק הוא עומד לבדו ואין איש עמו לקנא קנאתו עד אשר קם בדור אחרון החכם
 האפדי אשר כתב בפרק כז במתק שפתים אלה הדברים,

„אמר יש שמבחיין מלה מן המלות והחסץ בה זולתה ומכשירים זה בעבור התקבץ
 השתי מלות נסוג או נמין או נאיכות או בזולת זה מן הדברים ויש שיפול הדבר במקום
 הדבר ואע"פ שחינו מתקבץ עמו במאומה וג' וכבר האריך מאד לתת על זה משלים
 ודמיונות מהכתוב. וכבר כמשכו אחר דעתו רבים מהקדמונים והאחרונים מזולת
 הדל שיתנו לכללים האלה. והרבה מהחכמים ז"ל בהרבה ממדרשיהם כמשכו
 אחר זה. וכבר הגיע מזה עד שאמרו שהשם הגדול המפורש הוא שם בן ארבע ילקח ככתוב
 עקום ע"ז והוא שם מונח על אלהים אחרים באמרו אז הוחל לקרא בשם ה' וכמו שכתב
 הרמ"ב בן ז"ל בחדושי שנועות [וז"ל שם על דף כט „ולפי מה שמלאתי בהגדת בראשית
 רבה ע"ז נמי מיקרי שם המיוחד שכך העלו שמה בימי דור אנוש דכתיב אז הוחל
 לקרא בשם ה'"] והוא עקום פלא גדול. ואשר ראוי שתדע כי הנביאים והמדברים
 ברה"ק יתבטאו וידברו במשלים ודמיונות וכמו ש' ממשל משלים הוא ואמר וביד
 הנביאים אדמה וכמו שכתב הרב ולכן מן ההכרח ללמוד הזה להניח במשמריהם
 שמות משאלים ופעלים יורו בהנחתם הראשונה על זולת מה שיורו עליו אללם ויקחו

(* ולדעת הראש"ע והאפדי הנחתי לקמן שער כז גם אלה הם שניות.

(יטעיה ל ז); ואמרו אין גחלת לחטם (טס טז יד); וממנהגם לחסר כמו לבוש ואין לחם לו (חגי טו), או כמו ונתחיק לבו (יחזקאל כהז); ואמרו ושרדו את בני קדם (ירמיה טט כח) והראו, והמנהג היא ההבלעה והיה הדין להיות ושרדו בואו המושך על דרך סובו ציון (תהלים טח יג) או שרדו בקמץ והבלעה על דרך רנו שמים (יטעיה מד כג).

שער כד.

הקבוץ והמשנה.

ונוכר הקבוץ הנה בקצרה כי כבר זכרנו קצתו בשער הכנויים (109) ונוכר עוד קצתו בשער לשון הזכר והנקבה (ל"ח). דע כי הקבוץ והמשנה מנחל אחד, והוא שהקבוץ איננו כי אם חבור דבר אל דבר וכן המשנה דבר אל דבר, אבל השנוי אשר בין שני המינים בכמות בלבד, והקבוץ והמשנה אם כן תחת סוג אחד ועל כן הכשירו העברים להביא קצת הקבוץ על דמיון מלת המשנה והכשירו ברוב המשנה שיהיה על דמיון מלת הקבוץ וכאשר הוא כן אינם מניחים אותו בלא סמן שיורה על המשנה כאשר יתבאר זה בשער הזה. ודע כי כאשר יקבצו האחד הזכר אשר ישכיל*, רוב קבוצם לו יהיה ים כאשר תאמר גבר גברים ועבד עבדים וטבח טבחים ומשקה ומשקים ואופה אופים, ואפשר שיקבצוהו בזה כמו אב אבות ועל אבותם המולדים אוהם (ירמיה יג); אך כאשר יקבצו האחד הזכר אשר לא ישכיל, הרבה פעמים מקבצים אותו בים ובזה כאשר נאמר בקבוץ את המאור הגדל יהי מארות (בראשית ז יד) ונאמר מאורים, כל מאורי אור בשמים (יחזקאל לח ח), ונאמר בקבוץ שבוע אחד (דניאל ט כז) שבעים (ויקרא יב ה) ועוד שבעה שבעות (דברים יו ט), ונאמר בקבוץ שדה שדים, על שדי המד (יטעיה לח יב) ועוד ופג השדות (זמות ח ט); אבל כאשר יקבצו הנקבה האחת אשר תשכיל רבו יהיה בזה, כי באחת ממנו ברוב סמן לנקבה כאשר נאמר בקבוץ שפחת שפחות ובקבוץ מילדת מילדות וההלוך עליו, ואפשר שיקבצוהו בשני הסמנים אע"פ שלא תהיה בו אות לנקבה כאשר נאמר בקבץ נפש נפשים ונפשות (יחזקאל יג כ). ואם יהיה הקבוץ ההוא למה שאיננו משכיל ולא יהיה באחד ממנו סמן לנקבה יש פעמים שיקבץ בים על המבטא ובזה על הענין כאשר נאמר בקבוץ הצפור החיה (ויקרא יד ז) שתי צפרים חיות (טס יד ד), ונאמר בקבוץ הצלע החיכנה (ע"ל ו ט) צלעות וצלעים (טס פסוק ה ולד), ונאמר בקבוץ חצר הצרות (זמות ט יג) וחצרים (תהלים י ח), ויחכן להיות מהמין הזה ותור וגוול (בראשית טו ט) בעבור אמרו שתי חרים (ויקרא ה ז) בתו כלשון הנקבה אע"פ שאמרו באחד ועשה את האחד מן החרים (טס יד ל) בלשון זכר, ואפשר שיהיה אמרו האחד בל' זכר בעבור מה שבא אחריו באמרו או מן בני היונה בל' גם כן. ואם יהיה באחד ממה שאיננו משכיל סמן לנקבה יקבץ בשני הסמנים יחדיו ר"ל בים על חסרון הסמן מן האחד ובזה, כאשר נאמר בקבוץ שנה שנים ושנות דור ודור (דברים לח ז), ואפשר שיקבצו בין שני סמני הקבוץ במלה אחת ר"ל בין

* חזר יש לו דעת, וכ"כ לקמן פרק לח.

(ע"ה ח), והיה הרין בוֹיֶסב אלהים להיות אחרי הַיּוֹד נח רפה תמורת הכפל הנופל כאשר הוא בַּיְיָקָד בַּדְּלָתִים ים (אִיוֹנ לַח ח) ויגל את האבן (כַּלְאֵית כַּע י) והבליעה בסמך, וזה ממה שלא הרגיש בו ר' יהודה¹) אבל שם הרגשות עצמה תמורת החסרון מבלי שיחשב בוֹיֶשְׁבּ בּוֹיֶשְׁבּ לַהֲבַלְעַ הַנַּח הַרְפָּה הַמוֹמֵר בַּהּ, וכן אומר בעל כמון יִסֵּב (יִשְׁעִיה כח כז) שִׁכְמוֹ הַנַּח הַנוֹסֵף בְּלַחֵם יוֹדֵק (עס) וּבְמוֹסְכָה (זַמּוֹת לַע יג) נבלע בסמך שלו ועקרו להיות יוֹסֵב בְּנַח רְפָה נוֹסֵף אַחַר הַיּוֹד לַתְּמוּרָה כֹּאשֶׁר הוּא בַּיּוֹדֵק, וְהִיא הַהֲקָשָׁה בִּיכַח שֶׁעַר (יִשְׁעִיה כד יב) וּבְדוּמָה לוֹ; וְאִין אִמְרֵי כִי ר' יהודה לא הרגיש בו מחייב שמה שאמר בו איננו נכון, אך זה שאמרנו יותר ראוי במלוח האלה ובדומה להם ויותר נכנס בדרך ההקשה מפני שהרגשות לא חיה כי אם להבלע, וטוב שנאמר כי הנח הנוסף הוא הרגש משתהיה הרגשות ללא הרגש דבר (לחא לעיל 100).

ש ע ר כ ג •

ממה שבחרו בו להראות, יותר מהבלע, ולהשלים, יותר מחסר.

כבר בארנו בשער הקודם לשער הזה כי העבריים יכבד עליהם פעמים שתי אותיות דומות זו לזו סמיכות זו לזו במלה אחת והם מבליעים האחת בשנית כאשר ימצאו דרך לזה; ויש שמחסרים אחת מן האותיות הרומות ומספיקים בשנית כאמרם ונבוה בהם (ע"ה יד לו); אך יש שמשנים זה ומראים השתי אותיות הדומות במקום אשר היו יכולים בו להבליע, וכן יש שמשלימים הבנין במקום אשר היה מנהגם בו לחסר כאמרם לגזו את צאנו (כַּלְאֵית לַח יט) וזולתו, ומה אמרו כי אפפו עלי רעות (תהלים מ יג) אלו היו נוהגים בו מנהגם בזולתו היה על דמיון רבו משערות ראשי (עס סט ה), רבו דבריו (עס נה כג), וכמהו עוד דללו וחרבו (יִשְׁעִיה יטו) היה משפטו על המנהג להיות כמו דלו עיני (עס לח יט), וכמהו סבבו העיר (יהושע ו טו), בזזו איש לו (כַּמְדַּנֵּר לַח גג), לאמר שממה (יִחְזַקְאֵל לַח יב), וגללו את האבן (כַּלְאֵית כַּע ג), המנהג על דמיון וחתו מנס שריו (יִשְׁעִיה לַח ט), וכמהו זקנים לא חננו (אִיכָה ד ו), ואמרו כן שבתי זממתי (זכריה ח טו), והיה משפטו להיות כמו זממתי כל יעבר פי (תהלים יז ג), ונאמר והחתתי את עילם (ירמיה מט לו) והמנהג על דמיון והשמותי אני (ויקרא כו לו) כאשר נאמר החתח כיום מדין (יִשְׁעִיה ע ג), ונאמר הרנינו לאלהים (תהלים פא ב) והמשפט להיות כמו הסבי עיניך (ע"ה ו ד), ונאמר להנכם (יִשְׁעִיה ל יח), עת לחננה (תהלים קנ יד) והמנהג הולך על ההבלעה כאשר תאמר חנון יח נד²) (יִשְׁעִיה ל יט), ונאמר אולי יחנן ה' (עמוס ה טו), ורב ההלוך על החסרון כאשר נאמר ונער לא יחן (לְצַרִים כה כ) אבל בחרו בו ההשלמה, ונאמר לגזו את צאנו, לשדרוד את כל פלשתים (ירמיה מז ד) ומנהגם לחסר כאשר נאמר לרס את הסלת (יִחְזַקְאֵל מו יד) ולחג את חג הסכות (זכריה יד יו) לעזו במעזו

¹ וז"ל עס שרש סבב: וזמו דגשות הסמך ויסב חלפים חלוף החסרון כאשר שמו הנח הכעלם אחר הנוספים חלוף החסרון — וזמו דגשות סמך על כמון יסב חלף החסרון כמו יכת שער ואלו היה הסמך רפה ואמרו יוסב גם הוא היה נכון כי הנח הכעלם שהוא אחר היוד חלף החסרון כאשר הוא הדגש חלף החסרון.

² בכ"י חנה וחגס.

ובללים יעלו אל התיכונה (מ"ח ו ח"א) ופירושו חלונות, והראיה על שהנבלע הוה ואו היא העין, שהוא ממין לולאות המשים (זמות לו יכ), אע"פ שפירושו שם בתי אחיזה, כי הלול שם כולל לכל דבר שיגיעו ממנו אל מה שאחריו בין שיהיה בית אחיזה או חלון; ומשקל לולאות פועל, אות האלף בו נוספת כהוספה ברודאי תאנים (ירמיה כד), וכהבלע יוד ציץ בפטורי צצים (מ"ח ו יח) וכהבלע האות הרפה אשר היא ואו ישר ממשוכה (מיכה ז ד) בכף לשכים בעיניכם (נמדנר לג נה) וכהבלע יוד ציד [כ"ל ואו צוד] כדלת והיו לכם לצדים (זפטיס ז ג) כלומר יהיו לכם מצודות חפלו במ, וכהבלע ואו וישהו במוט (נמדנר יג כד) ויקח — את המוטה (ירמיה כח י) מוטה עץ — ממות ברזל (זס כח יג) במית והיה ספית כנפיו (ישעיה ח ח) כי הם נגורים מענין כי ימיטו עלי און (תהלים נה ד) אשר הוא סמיכה ומשיכה; והבלע ואו תלונה בנון תלנות בני ישראל (נמדנר יד כו), והואו הזאת היא עין הפעל והיא הנהפכת בפעל הכבד יוד ר"ל באשר הלינתם (זס יד כט) כאשר נאמר בני תמוחה (תהלים קנ כח) בואו ונאמר בפעל הכבד המית ביוד; וכהבלע אלף אכל והוא פא הפועל בכף מכלת לביתו (מ"ח ה כה) עקרו מאכלת ע"מ מחגרת שק (ישעיה ג כד), והרפתה האלף והבלעה כאשר הרפתה אלף אסר באמרו במסרת הבריה (יחזקאל כ לו) עקרו מאסרת אלא שלא דגשו אותה, אבל דגשו אותיות המשך כמו הבלע יוד פעילה בכמו עניה סערה (ישעיה כד יח), שביה בת ציון (זס כג ז) מה אמך לביא (יחזקאל יע ז), כי שם ארם נחתים (מ"ז ו ט) משקלו פעילים ע"מ שרירים והבלעה היוד בתו; וכבר הכליעו היוד עוד בתאניה ואניה (ישעיה כט ז), ולא דומיה (תהלים כג ג), פריה וענפה (יחזקאל יט י), במשכיות כסף (משלי כח יח); וכהבלע [אלף] אליאתה (דס"ח כה ד) במה שיש אחריה אחרי הפוך האלף יוד ואמרו אליתה (זס כה כז); והבלע ואו מחויאל (בראשית ד יח) אחרי הפכה יוד ביוד אחריה [מחויאל] (זס); והבלע ואו קטון בנון קטני עבה (מ"ח יכ י), אך הבלעם הנחים הנוספים לתמורה הוא כמו הבלע הנח בספית אתך בנו (ירמיה מג ג) ועקרו להיות כמו משיב מקים, — והבלע הנח אשר אחרי פא שני פיות (זפטיס ג יו) ביוד אשר בחדה כחרב פיות (משלי ה ד), וכן צריך שיסבור מי שיאמר בן הסג אחור משפט (ישעיה נט יד) שהוא עלול העין (מזרח סוג) שדגשות הסמך שלו אינו כי אם להבלע כמו הנח אשר אחרי הא הוקם והושב בה, וזה שאני בוחר בזהסג אחור משפט²) וביגענו ולא הנח לנו (איכה ה ג) רצוני לומר בהנח לנו שעיקרו הונח מענין לא שקטחי ולא נחתי (חיוז ג) ומבנין הניחו את רוחי (זכריה ו ח); ויש שדוגשים עוד נחי התמורה מחסרון הפעלים בעלי הכפל כאשר עשו בייסב אלהים (זמות יג יח), ויסבו את ארון

¹ ונספריס בואו עם דגשות הלמד וכ"כ המנחת שי ורדק ופרחון כשר לול.
² ר"ל שהוא בוחר בדעת הזאת שהסג הוא הפעל משורש סוג והדגש תמורת הנח הנעלם, וזה דעת הרש"א שכתב ר' יהודה כשר שסוג וז"ל: והסג אחור חס היה עזה השורש היה דגשות הסמך תמורת הנח נעלם הפעל כי מנחה הענבים להזים הדגש תמורת הנח הנעלם בפעלים המשנים וג' ויתכן היות הסג אחר שרש אחר (מזרח נסג) ע"כ, וכמו שדגש הסמך בהסג תמורת הנח נעלם כן דגשות הנון בהנח לנו, שעיקרו הונח משורש כוח. ונספרינו כתוב הוכח בואו והנון רפה, וכן יסב שמיח המנחל בסמוך נלי ואו כתוב נספרינו בואו עם סמך דגושה, והמ"ש מלח נספריס מדויקים הינח הנון כדגש עם הוואו. חכן ככ"י של כ"ד שניהם נלח ואו ונדגש הנון והסמך כגרכת המנחל.

כהקשה באמרו ואת ענבי נזירך (ויקרא כה ה), ענבי רוש (דברים לז לב), ירמיה [אביעזר] הענתתי (ע"כ כג כז), מנזריך כארבה (נחום ג יו). הן בעודני חי (דברים לח כז), עודנו הארץ לפנינו (דה"כ יד ו) משפטו להיות כמו עודינו חכלינה עינינו (איכה ד יז), וענינו מה שאנחנו מתמידים כך, אבל דגשות נון אשר תדפנו רוח (תהלים ט ד), שרותיה תעננה (שופטים ה יט) והדומה להם הוא השער*.) וכבר דגשו הדלת מן אל יחד בימי שנה (איוב ג ה) שלא כהקשה כי הוא כמו אל תחד כבודי (נחמיה טט ה) על משקל יקד יקוד (ישעיה י יז), וחרד עיני דמעה (ירמיה יג יז) והם כולם ע"מ מה ילד יום (משלי כז) ואע"פ שיתכן מוולח בעלי היוד (ראה חיוג ורדק ע"כ ע"כ); וכן דגשות טיח עת למעת (קהלת ג כ) שלא כהקשה שהוא כמו לתח לקחת לשבת לרדת, אם הוא כאשר מצאנוהו בקצת הספרים, כי מצאתיו בקצתם דגוש בספר דמשקי מדויק אע"פ שהוא ברובם קל ואם יהיה ככד הוא שלא כהקשה, אלא אם (ירכו) [יראו] בו להתערב בחו. וממה שבא דגוש שלא כמשפט וכמנהג אמרם וקנמן בשם (שמות ל כג) בדגש הנון והדין היה להקל אותה כי מה שיהיה בהפרד מן הדמיון הזה דגש יקלו אותו בהתחבר כאשר נאמר בהפרד אכה כל סוס בתמהון, ומשנה שברון (ירמיה יז יח), כליון חרוץ (ישעיה י כג) ונאמר בהתחבר ובתמהון לבב (דברים כח כג), בשברון מחנים (יתחקל כל יח) וכליון עינים (דברים כח טה, נלי דגש), וכן היא ההקשה במר ואהלים וקנמן (משלי ז יז) להיות בהסמכו מוקל הנון; וכבר דגשו שלא כהקשה הרבה מן הקבוצים כמו גמלים שפנים מעטים מרבדים ומעקשים בחלקלקות עקלקלות מהחלות השוכים מעקשות קטנים מים עמקים (משלי יח ד), וכבר נאמר מגלה עמוקות (איוב יב כג) בהקל, ואפשר שיהיה הדגשות הזה בעבור הבלע הנחים הרפים אשר הם למשך. ויש שיבליעו בכלתי האות הדומה אותיות הרפיון והמשך ונחי המשך גם כן ושלש אותיות חוקות, והשלש אותיות חוקות הם הנון והלמד והחו, אבל החו תבלע בכנין התפעל כאמרם הכהן המטהר את האיש המטהר (ויקרא יד יח) עקרו האיש המטהר והבלעה החו כטית, וכאמרו שמי מנאץ (ישעיה כג ה) אמר ר' יהודה עקרו מתנאץ, מדבר אליו (נמלכר ז פט) עקרו מתדבר, וחנשא מלכותו (ע"כ כד ז) עקרו ותחנשא, והטהרו (ע"כ ח ז) עקרו והתטהרו, הנבאו בבעל (ירמיה כג יג) עקרו התנבאו ועל כן נדגשה הבית ואלו היה נפעל היתה קלה. והנון כשחיה פא הפעל נון יכשר להבליעה בעינו כאשר הבליעו נון נפל ביפול ונון נדר בידור והדומה לזה; וכאשר יבליעו נון נפעל בפא הפעל בעתידות, ההקשה נוהגת תמיד, וכאשר הבלעה מן בכמו מבין שלשים שנה, מכל מלמדי (תהלים קיט ט), והוא בן בליעל מד בר אליו (ע"כ כה יז) עקרו מן דבר, וכמהו מכרע על ברכיו (מ"ח ח נד), מהר עשו מקטל (עובדיה ח ט) עקרו מן קטל. והבלע הלמד בבלתי דומה לו והוא מעט, כמו הבלע למד לקח ביקח, ולמד מלחעות כפירים (תהלים נח ז) כושני כפירים נתעו (איוב ד י) עקרו נלחעו; והבלעתם אותיות הרפיות. כבר באר זה ר' יהודה בספר אותיות הרפיון, וזה בכמו הציבו משחית (ירמיה ה כו), כי אצק מים (ישעיה מד ג) וזולתם הרבה מאד, אבל מה שלא זכר ר' יהודה מזה ולא רמו אליו הוא הבלע העינין הרפות במה שאחריהם כהבלע ואו לול בלמד

* כי כל כנוי נון ליחיד נסתר הנון דגושה תמורת ההא הסמרה וכן כנוי כה לנקבה.

ולא אריח בעצרתכם (עמוס ה' כח), וכדגשותם סין ונאספו עיטות הרים (משלי כו כה) לברוח מהתערבה בזין, וכבר בארתי את זה באר היטב בזולת הספר הזה. ומפני מה שזכרתי במלות האלה מיראת הספק צו רז"ל (ירושלמי פ"ג דנרכות) לבאר זין תזכרו ועשייתם ולהראותה ולצחצה בה, ולהראות סמך כי לעולם חסדו לצחצה בה גם כן, הזין מיראה שתתערב בסמך¹) והסמך מיראה שתתערב בזין, כי הזין הנחה אשר אחריה כף קרובה במוצאה ממוצא הסמך וכן הסמך הנחה אשר אחריה דלת קרובה במוצאה ממוצא הזין, וכאשר הסמך הנחה אשר אחריה גימל קרובה במוצאה ממוצא הזין, ויתבאר לך באמריך ותסגור הדלת (מ"ד דה), נשגב ה' (ישעיה לג ה). ויש שיכבדו העברים הריש בקצת המקומות (נמכלול ס"ג נענו כלס) אע"פ שיכבד עליהם זה ברב המקומות ועשו זה כרי שחזוק הסמיכה עליה בעבור כבודתה על הלשון מפני ההשנות אשר בה, וכבר בארתי מהות ההשנות הזה בזולת החבור הזה ר"ל ספר ההכלמה, והוא אמרם בעבור הרעימה (ע"א חו) משפטו להקל הרש כי הוא מקור הרעים אך עשו בזה כאשר עשו בצדי ולא יכלה עוד הצפינו (שמות כג) אשר דגשוה והדין בה להקל כי הוא מקור הצפון כמו השליך, אבל הראיתם אשר בחר (ע"א י כד) יתכן שיהיה דעתם בדגשות הרש שלו ודגשות רש הראיתם כי שלח בן המרצח (מ"ג ו לב) היא הדעת הזאת עצמה ר"ל הסמיכה עליה; ויתכן עוד שיהיה דעתם בו באמרם הברכ כח (חיוג כג ו), הברך אבותיכם (יחזקאל כב) בדגשות כי המה שאלה לדעת כמוהם וכבר בארתי את זה משמושם בשער השאלה לדעת (זעל לו). ואמרו קשתותם חשברנה (תהלים לו עו) ודגשו השין בעבור שהוא יותר קל עליהם במלה הזאת בהקבצם עם השחי החזין מהקילה. ודע כי אין ממנהגם הכבד כל אות בשבא שיש בו ספק או כל אות שהמבטא בהקלה קשה עליהם, כי בעתים יכבד עליהם מה שהוא קל עליהם בעתים אחרים ובהפך, ועוד כי יראת הספק הזה ודעת חזק הסמיכה איננו דבר כולל את כולם אבל הוא לשון לעם מהם מבלתי עם, ומן המבואר כי הדעת הזאת היא למעט מהם, וע"כ בא הכבד במקומות מעטים כלשון העם ומנהגיהם, כי לא דבר עמהם כי אם כלשון שהיו נוהגים בו; אך דגשות תו ויהי כל יודעו סאתמיל שלשם (ע"א יא) הוא דומה לשמוש הארמיים באמרם מאתמלי ומדקמוהי. וכבר דגשו האלף שלא ע"ד ההקשה אע"פ שהוא כבד עליהם ברב המקומות באמרם תביאו לחם תנופה (ויקרא בג יז), ויביאו לו את המנחה (בראשית מג כו), ויביאו לנו כיד אלהינו (עזרא ח יא), אבל דגשות אלף ושפו עצמותיו לא ראו (חיוג לג כח) הוא ההקשה²). וכבר דגשו הנון שלא

¹ ונתום' נרכות ט"ו ב' פי' לריך להתין הזין שלא ישמע סין תזכרו למען שיהיה לנו שבר טעות, ועל מה שזכרתי להתייחס חסדו פי' המנחם לירושלמי דברי רוח והכל. — וכבר כתב המחבר לעיל (7) כי חנשי עבריה היו הלחים בלשון מכל העברים, והוסיף על זה החכם האפדי פל"ב כי על דרך זה היה חלל הראשונים הכל מה בין קול הסמך והזין והסין והיה חללם הכל נקול בין דרכי סורר לכל איש שורר בביתו וכן בין הקוף והכף הדגושה ובין הווא והבית הרפה כמו שמנדילים בנייהם הישמעלים היום, חלל שזה חס חמת חין לנו דרך חל השגתו והוא מעות לא יכול לתקן עד יבוא ויורה לך לנו וכבר יעד זה באמרו ולשון עלגים תמהר לדבר לחות.

² כי הוא עבר מצנין פעל, וכן במסורה ד' אלפין דגושין; ור' משה בוטריל כפי' לס"י (פ"ג מ"ג) הביא רק ג' אלפין דגושין והאי קרא לחיוג לא מנהון, וכתב: כל זה נודע הטעם בסוד הקבלה וכבר חובר על זה הסוד ס' הנקוד הגדול אשר חזרו רב אשי בבבלי; ור"ג מנורכו העתיק דבריו כפי' מקץ וגרם וכבר חובה על זה הסוד וג'.

כמשפח; יסר יסרני יה (תהלים קיח יח) עקרו יסרני כי הם מוסיפים הנון על הפעלים החולפים כאשר יוסיפוה על העתידים, וכבר בארתי זה קודם לכן; והשחתם (דברים ל כח) עקרו והשחתתם ע"מ והקרבתם והכלעה התו אשר היא למד הפעל בתו המדברים; אשר כרתו (נמלנו כג יד) עקרו כרתו ע"מ שמעת¹); ובכאו נבעתי (דניאל ח יז) עקרו נבעתתי; גוער בים ויבשהו² (נחום ח ז) עקרו ויבשהו ע"מ ויעזקו ויפקלו (ישעיה ה ז), וכמהו וישרם למטה מערבה (דה"ג לז ב) עקרו וישרם ע"מ וישרם וכן יכתב וישרם [בקצת הספרים] בשני יודין, ושניהם ר"ל ויבשהו וישרם שני פעלים ככדים, אך וישרנה הפרוח (ע"ל ו יב), ויחמנה בבאן לשחוח (נחמ"ג ל) יתכן שיהיה כמו ויבשהו וישרם ר"ל פעלים ככדים אע"פ שאינם פתוחי היודין, וכבר העמידתי המופת הגלוי מדברי ר' יהודה (לוחיות הנוח דף 56) על זה בוולת החכור הזה ר"ל ספר ההכלמה; ויתכן עוד שיהיו פעלים קלים ושהיו היודין בהם לעתידות. ויש שכופלין האות ויכליעו הראשונה בשניה ויעשו זה פעמים רבות בעמוד על המלה ובהפסק הדברים כאמרו חדלו פרוזן בישראל חדלו (זופטיס ה ז) אין בחדלו הדגש מן הענין כי אם מה שיש בחדלו הראשון זולת ענין העמידה עליו³ ודגשוהו בעבור זה כדי שחזוק הסמיכה עליה, וכמהו ורעבים חדלו (ע"ל ז ה), ואיש ברעהו יהתלו (ירמיה ט ד), ברק מרטה (יחזקאל כח טו) בצמא נשתו (ישעיה מח יז), רוח אלהים רעה סבב⁴ (ע"ל יו טו) עקרו סבב⁴ בסגול תחת העין ובשכא תחת התו ובהקל אותו ע"מ מלמדך להועיל (ישעיה מח יז), כי הרוח יבא בלשון זכר ובלשון נקבה כאשר נאמר רוח גדולה וזוק, והונעה העין בשכר כי ממנהגם לעשות כזה כאשר עשו בסמך ומאספכם אלהי ישראל (שם נב יב) וכאשר עשו עוד במם אאמצכם כמו פי (חיונ יו ה) והנבואה לא נאמרו כי אם בלשונתם ועל כן תראה מיחשים שמושיהם אליהם — והדין להיות בסגול — והונעה התו בסגול בעבור העמידה עליו כמנהגה כאשר התכאר בשער המחבר והנפרד (שער ז) והכבירוהו בעבור הענין הזה ר"ל העמידה עליו. ויתכן שיהיה הכבר נון הן שדי יענני (חיונ לא לה) בעבור הענין הזה. ויש שידגשו הערב האות האחרונה מפנות שיריהם כאשר לא היה רפה בעבור העמידה. ויש שידגשו (הערב האות האחרונה) גם כן העברים האות לכלי מה שזכרנו אך לצמצום האות והיא הדגושה כאשר יראו שחתערב באות אחרת. היא קרובה אליה במוצאה, כדגשוהם קוף ונתקנהו מן העיר (זופטיס כ לז) מיראתם שתדמה לכף, וקוף ביקרוחית, (תהלים מ"א), וקוף ולו יקחת עמים (נחמ"ג טע י) וקוף עקשות פה (מזלי ד כד), וקוף ועקבותיך לא נודעו (תהלים עז כ) וקוף אם יקרד עון (ע"ל כח י⁴) וקוף מקדש ה' (שמות עו יז) מיראתם בזה גם כן, וכדגשוהם צדי ירכו עצבותם (תהלים יו ד) מיראתם שתדמה לסמך; וזאת היא דעתם כדגשוהם צדי ומחבש לעצבותם (שם קמ"ג) וצדי נצרה על דל שפתי (שם קמ"ג), נצרה כי היא חייך (מזלי ד יג),

(¹) ז"ל אשר כרתי (ירמיה יח י) עקרו כרתתי ע"מ שמעתי.
(²) ראה כס' ההרכבה חות וחו התיבות ויבשהו, וישרם, ויחמנה ונמנחת שי על וישרם.
(³) ר"ל חין הפרש בין חדלו הדגשון לשני עלכד כי השני נאמנת ולזה דגשו הלמד כדי שתחזוק הסמיכה עליה, ועומן כרד"ק קראו המדקדקים הדגשים הפלס, למפלת הקדושה" כע"ש במכלול ג ב.
(⁴) ראה ס' הנוח לרי חיוג ופרחון שרז קרה.

בעת התפלה בלי טעמים מפרידים בין קצת מלוחיה לקצתם. וההבלע גם יחכן
אצלי בכל שתי אותיות שהן קרובות במוצא אע"פ שאינם מחדמות כשהיו בשתי
קצות שתי מלות כאשר אמרנו, ודמיון זה ויתן לי את מערת המכפלה (נרדזית
כג ט) כי יחכן בעיני להבליע הנון ויתן בלמד לי בעבור קרבתם במוצא למי
שהוא רוצה בזה, [וכן] לך אל — נמלה עצל (מזלי ו ה) ועוד אם נא מצאתי חן
בעיניך אל — נא (נרדזית יח ג) איננו רחוק אצלי הבלע כל אחת מהשתי למדין
בכל אחת מהשתי הנונין, וכמו זה מארץ זכרם (תהלים לד יו), יחפץ זבנו
(תיוכ ט יו), כי יחכן אצלי הבלעת הצדי בזין בעבור אשר מוצאם קרוב או
שיהפכו הצדי לזין ויבלעוהו בה, וכן אמר בכסף וזהב (תהלים קה לו) ובמה שדומה
לו; וכן לא אמנע מהבליע האות הנחה במה שסמך לה כשהיה מוצאה קרוב
אע"פ שהם במלה אחת כמו והעבטת גוים רבים (דנניס טו ו) כי הבלעת המית
בחו אחר הפכה לחו איננו נמנע מאצלי, וכמו זה והמעטתים (יחזקאל כט יו),
ושחטתם בזה (ז"כ יד לד), ובוה אקיש על כל מה שדומה לזה. ואמרו
שיחכן מכלי שאגזור בו, בעבור שלא פגעתו עד העת הזאת צח שאבטח
בקבלתו בטחון גמור שאקבל ממנו המקרא, אבל אני סומך בדיקות המלות על
הספרים המדויקים, וכבר בא לידי מהם מקרא ירושלמית ואחרת בבליית. ועל
ספרי החכמים גם כן בטחוני בזה, וכבר ראיתי מהם ספרים לקצת הירושלמיים,
ועל המסורת גם כן אני סומך בו; ואין מה שזכרתיו שלא פגעתו מחכמי הקבלה
מי שאבטח בקבלתו מקצורי ועצלתי לדרוש ולחקור, כי אחם ידעתם הקרי
והשתדלותי על הדרישה מימי עלומי, אבל גדלנו בפאה הרחוקה הזאת אשר אין
חפץ בה, ועל כרחי לא ראיתי מי שוה תארו; וכלל אומר כי אפילו לא היה
מנהג להבליע מה שהכשרתי להבליעו לא היה הכשרו נמנע אצלי הקשה על
הבלעתם נון בן נון, כי מן ההבלעה מה שמביאה עליו ההקשה כאשר אהה
רואה, וממנה מה שבא שלא על דרך ההקשה כאשר תראהו בשער הזה עוד.
ומה שבא עוד מן ההבלע על דרך ההקשה אמרו ונתנוך בידם (זופטיס טו יג),
הליועץ למלך נתנוך (דה"כ כה יו) ברגשות נון המדברים בעבור הבלע הנון אשר
היא למד הפעל בה והעקר ונתנוך על משקל במה קבענוך (מלככי ג ח),
וכמהו ונתנו את בנתינו (נרדזית לד יו) העקר בו ונתנו ע"מ וישבנו אחכם
ולקחנו — והלכנו (ז"כ), וכמהו ולנו בגבעה (זופטיס יט יג) משפטו ולנו, בצל
דליותיו תשכנה (יחזקאל יז כג) העקר בו תשכנה ע"מ דרכי חצרנה (מזלי כג כו)
ותעמרנה (נרדזית טח ג) תפלנה (יחזקאל ל כה), הנון הראשונה למד הפעל ר"ל
מן שכן והשניה סימן קבוץ הנקבות, ובעונתינו נתנו (עורל ט ז) העקר נתנו
ע"מ נשמדנו (ז"כ בא ה), וכמהו כי עליך נשענו (דה"כ יד ט) העקר [נשענו],
והתקדשו והכינו (ז"כ לה ו) עקרו הכנו ע"מ הפרנו והצרנו מאת בריתי הפר
(נרדזית יז יד) והצר לך (דנניס כח כ), ויכוננו ברחם אחד (תיוכ לא טו) עקרו
ויכוננו השני נונין הראשונה מהעקר כי הוא עתיד כאשר כונן (ישעיה נא יג) כמו
יכוננה עד עולם (תהלים פז ה) ונבלעה הנון הכפולה בנן כאשר היא כנוי הרבים
המדברים; ואמרו אל תבעתני (תיוכ ט לד) עקרו תבעתני ע"מ זבח תודה יכבדני
(תהלים כ כג), וכמהו תברכני נפשך (נרדזית כו יט), אך הן חוי שרי יענני
(תיוכ לא לה) אפשר שיהיה הדגוש בו בעבור הבלע ההא אשר היא למד הפעל
ר"ל למד יענה וזה שלא כמנהג השמוש אע"פ שמצאנוהו רפה בקצת הספרים

הנח ויניחוה ואחר יבליעוה כאשר עשו בסבוני כמים (תהלים פח יח) אשר עקרו להיות כמו סבוני בכחש אפרים (הושע יב) והניחו הרומה הראשונה והבליעוה כי לא יתכן להבליע אות נחה עד שתסור תנועתה כי הלשון איננו מוציא האות הנבלעת ואשר היא נבלעת בה כי אם הוצאה אחת והיא הראיה על אבוד התנועה מהאות הנבלעת, וכאשר עשו בכי חנני אלהים (נחשית לג יח) אשר עקרו חננני כמו אכלני הממני (ירמיה נח לד) והניחו והבליעו; וכן אם חיינה השתי אותיות הרומות זו לזו בשתי קצות שתי מלות, ר"ל שתהיה אחת מהנה בסוף מלה והשנית בתחלת מלה שסמוכה אליה, ואין ספק כי הראשונה מהם נחה כי לא יעמדו על נע ושהשניה נעה כי לא יחלו בנח, כי כאשר יהיה בן ולא יבדיל ביניהם טעם יתכן להבליע הראשונה, ודמיון זה אמרך יהושע בן נון. וראיתי מאמר שמיחשים אל ראש הישיבה רבינו סעדיה הפיתומי ז"ל אמר בו שיש מן העברים מי שמבליע נון בן ומהם מי שמראה אותה, והנזן ההבלע בכל מה שדומה לזה טוב בעיני, ההקשה עליו בזה אמרו בו ירוץ צדיק (משלי יח י), ואזל לו (סס כ יד) זה שבתה הבית (רות ג ז), צרר רוח (הושע סוף ד), שלח חשך (תהלים קה כח), ואין מה שיש חחת הריש והזין והלמד והתו מן הטעמים¹) מונע מן ההכרל כאשר חשבו אנשים שהיו אומרים כי הכונה בטעם הוזה למנוע ההבלע, ואין הרבר כן כי הטעם איננו מבדיל בין שני המלים והיא גם כן נמצא הרבה כמה שלא תתכן בו ההבלעה כמו בערף כלב (ישעיה סו ג), גרש לץ (משלי כז י), ועשק דלים (סס כח ג), פוטר מים (סס יז יד), יקח לב (הושע ד יח), הנח לו (סס ד יז), מי חכם ויבן אלה (סס יד י) וזולת זה הרבה, והוא אם כן במלים ההם לבלי מה שחשבו, וכמו זה יששום מדבר וציה (ישעיה לה) יתכן להבלע מם יששום במם מדבר, וכמהו עוד הביטו אליו ונהרו (תהלים לד ו²) יתכן אלי להבלע ואו אליו בואו ונהרו; ומן המופתים החזקים על שהוא נכון, מה שהזהירו עליו רבותינו ז"ל (נרכות עו) לבאר כל שתי אותיות דומות נופלות בקריאת שמע על הדרך הוזה ולהראותם ר"ל בכל לבבך, על לבבך, בכל לבבכם, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, על לבבכם, הכנף פתיל, אחכם מארץ³), וזאת ראיה גלויה כי הבאור טוב מן ההבלע בקריאת שמע בלבד וכאשר יהיה הבאור יותר טוב ההבלע אינו אסור אך מעלחו פחותה, ועוד כי נה שידרו בזה ק"ש ראיה כי הוא מותר בזולתו, והיה ההבלע אפשר בכל המלות האלה אע"פ שהטעם מפריד בקצתם בין שתי אותיות הדומות כאשר הוא מפריד בין הכנף ובין פתיל ובין אחכם ובין מארץ, מפני שקריאת שמע קוראים אותה

¹ ר"ל שני טעמים וב"כ רד"ק במכלול דף פ' וראה מ"ג לדברים ד לג וליחזקאל כ"כ ל. ודעת המדקדקים שקריאת מלות האלה לא מלעיל ולא מלרע לגמרי רק בהעמדה עונעת בשני הטעמים, ודעת החכם נער נספרו תורת חמת דף כח כי טעם מרכאות בפסוקים האלה ובאלה חזין אלף געיות נקראות העמדות ונאות על תיבות יולאות כלרי ומלעיל, כדי שיגעה בהן הקורא ויעמיד את תנועת הכרי שלא תנוע ותשמע כסגול וכן בתיבות יולאות על אות גרוכית ע"ג.

² ובשני פסוקים האלה חזין שני טעמים חף כי נפגשו ב' אותיות דומות, ולזה דעת המחבר כר"ם שיתכן בהן ההנלע חף במקום שנפרדים בשני טעמים.

³ הרב המחבר הביא הפסוקים האלה כסדר המקרא וכנוסחת השאלמות פ' עקב, ובגמרא הם שלא כסדרן כמו שהעיר הרב רח"ב.

עשו בעת שיחשו אל תמנה ואמרו התמנה ואחר הביאו יוד היחס כפולה כדי שחיה יכולת להגיע מפני שהיא נחה רפה והא הנקבה נחה רפה; ואמרו משאול תהיה (תהלים פו יג), ועוד בה עשירה (ישעיה ו יג) ואלו היו מיחשים אל תמנה או אל מעכה (אשר) היו אומרים התמניה והמעכה בחסרון הא מעכה והא תמנה והבאת יוד היחש וסימן הנקבה כאשר עשו בחרומיה; ואם ימרו ההא בתו לא ירגשו היוד בעבור שאין צרך מביא לזה כי התו נחה נראת חזקה ואמרו עברית יהודית ישראלית אדומית מצרית עמונית חתית. ואפשר שיחסרו יוד היחש מקבוץ הזכרים מפני שכבר עליהם הקבץ היודים ואמרו פלשתיים עברים ונסעו הקהתים (נמדנל י כח), ישמעאלים, מואב והגרים (תהלים פג ז), בית הרכבים (ירמיה לז ה); ואפשר שימרו אחת היודין אשר ליחש בקבוץ באלף בעבור שהוא גם כן כבד עליהם מפני הקבץ היודין כאשר אמרו ההגריאים (דכ"ט ה י) הערביאים (דכ"ג יז יח). ומאשר התיחשו אל זולת משפחתם למאורע כאשר אמר ואבי עמשא יתר הישמעאלי (דכ"ט נ יז) והיה זה למאורע אם בעבור שדר ביניהם כאשר יחשו עבד אדום אל גת (ז"כ ו י) והוא מבני מררי (דכ"ט יג יג) או לדבר זולת זה, והראיה על אשר יתר זה מישראל אמרו עליו ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי (ז"כ יז כה) וזאת ראיה מספקת (וכן כתוב נפשו המיוחס לרש"י דכ"ט נ יז). ואל הענין הזה נטה המשורר,

נא פנת יקרת וערב ממי פרת השבעתיך בתורת משה הקרחי
שאחותי תחשב ואזן לי הקשב ותשובה השב משיבת מדוחי

כלומר חברו של קרח והצריכה לזה קאפיה (סמיון) וכבר תפשו עליו בזה אנשי דורו (כי רצוני לומר) שיסמך הנביא עליו השלם לקרח וכן הוא דבר שצריך לתפשו עליו כי מן הדין שילוו אל הנביא לא שילוו אותו לזולתו; אך לא הרגישו הם לזה והדומה לזה מה שאמר זולתנו (פרעון מוסי) פרעה של משה, כלומר אשר היה בזמנו. ומה שהוא דומה למה שזכרנו אמרם דואג האדומי, יחשו אותו אליהם בעבור מאורע, הלא תראה ספור כתוב עליו באמרו ושם איש מעברי שאול ביום ההוא — ושמו דאג האדמי אביר הרועים וג' (ז"ט כח ט). ואפשר לבקש למשורר הזה החכולה אחרת והוא שירצה באמרו משה הקרחי היחס אל אבי [אביו] והתחכולה היא אשר זקנו וזקן קרח אחד כלומר אשר יתיחסו לזקן אחד (וכוונת קבת).

ש ע ר כ ב •

זכרון ההבלעה ומעמה ומאיוה ענין התחיבה.

דע כי השתי אותיות הדומות זו לזו כאשר תהינה סמוכות במלה אחת ונחה הראשונה מהם יתכן להבליעה בשניה, וענין מאמרנו אות נבלעת כלומר אין לה חנועה מבלעת בין הנבלעת ובין אשר נבלעת בה, אך ישענו בהם בלשון משענה אחת כי המוצא אחד ואין הפרש ביניהם, וזה כאמרך רבו משערות ראשי (תהלים סט ה), רכו דבריו (זס נה כג), וחדו מואבי ערב (סנקוק ט ח), עקרו רבבו ורככו וחדדו בנח האות הראשונה מהשתים הדומות זו לזו. ויש שמראים האות הזאת ולא יבליעוהו ואם יהיה נחה, אמרו סבכו את העיר (יכוטע ו טו), ושממו עליה (ויקלט כו לב), ואפשר שלא יהיה עקר האות הנבלעת

בספר המנהג הזה. ואם יהיה בסוף השם יוד דומה ליוד היחש וירצו ליחש אליו יגרעו היוד ההוא ויביאו במקומו יוד היחש בעבור המנע קבוץ שני נחים רפים, כי יוד היחש רפה גם כן כאמר ביחש אל כמו זה לכרמי משפחת הכרמי לחגי משפחת החגי לשוני משפחת השוני לגוני משפחת הגוני (נמדנר כו). ואם יהיה באמצע השם המיוחד אליו אות כפולה יגרעו, אמרו ביחש אל שפופם השפמי (זס כו לת) כאלו יחשו אל שופם על דמיון היחש אל חופם באמרו החופמי ואל שוחם השוחמי (זס לט מנ). ואם יהיה בסופו אלף נחה יניעוה כאשר אמרו ביחש אל פלוא הפלואי (זס כו ה), ואם בסופו הא רפה לנקבה תהיה במקומה יוד היחס ברוב דבריהם כאשר אמרו ביחס אל בריעה הבריעי (זס כו מד), תמנה (יחזע טו י) החמני (זופטיס טו ו), צרעה (יחזע טו לנ) הצרעי (ד"ל ט נד), ואפשר שימירו ההא בנן ויביאו עליה יוד היחש כאשר אמרו ביחש אל שלה השלני פוה הפוני (נמדנר כו כ כג) כי חסרו ההא מפוה והמירוה בנן ואחר כן חסרו הואו הנעה והשאירו ואו המשך בעבור שהיה זה יותר קל עליהם מאמרם הפני על משקל השיחמי אלו היו מביאים אותו על העקר או מאמרם הפווי אלו לא היה ממירים, ואפשר שלא יחסרו ההא אך יהפכו אותה תו כאשר אמרו ביחש אל מעכה (נלזזית כנ כד) וינייהו בן המעכתי (ימיה ט ט), וכבר עשו זה קודם היחש עוד באמרם וישב גשור ומעכת (יחזע יג יג); ואמרו העזתי והאשדודי (זס יג ג) והפכו הא עזה לחו כי יתכן אצלם להפוך כל הא נקבה בכלתי הסמיכה תו כאשר אמרו ושכורת ולא מיין (יזעיה נל כח) אם אחז שנת לעיני (תהלים קלכ ד); ואמרו ביחש אל מרשה (מיכה ט טו) מיכה המרשתי (זס ט ח), נטפה (עזרא ט כב) הנטופתי (ד"ל כו יג), אבל מחולה (זופטיס ז כב) המחלתי (ז"כ כח ט), וכבר יחסו עוד אל צרעה הצרעתי והאשחאלי (ד"ל ט נג), ואל נעמה (יחזע טו טח) צופר הנעמתי (חיוז ט יח); אך אמרם לימנה משפחת הימנה (נמדנר כו מד) אינו יחש אבל השאירו השם כאשר הוא והודיעו אותו אע"פ שהוא שם נודע כאשר הודיעו ארונה (ז"כ כד יו) באמרם הארונה (זס כד יו), שכט המנשה (דנריס ג יג). ואם נסבור באמרו לכרמי משפחת הכרמי לחגי משפחת החגי וזולתם ממה שהוא דומה להם כזה*) לא יהיה רחוק. ואפשר שינהגו בנן באחרית השמות מנהג ההא בחסרם אותה כאשר אמרו ביחש אל נעמן הנעמי (נמדנר כו ט) כאשר יחשו אל נעמה בחסרון ההא. ואם ייחשו אל שם באחריתו ואו רפה ישאירו הואו ויוסיפו אחריה נון כאשר אמרו ביחש אל שילו (זופטיס כח כח) אחיה השילוני (ד"ל ט ט כט), ואל גלה (יחזע טו נח) אחיחפל הגילני מעירו מגלה (ז"כ טו יב).

ואם תקבץ השם המיוחד חביא עליו סימן הקבוץ ר"ל ים לזכרים ות לנקבות ותכפל יוד היחש כדי שתוכל להניעה בעבור שהיא נחה ויוד הקבוץ וואו נחים גם כן, ולא יקבוץ בין שני נחים רפים ואחר כך תכליע אחת שתי היודין בשניה ויוציאם הלשון בפעם אחת כאשר נאמר אלהי העבריים נקרא עלינו (זמות פ ג), ופלשתיים מכפתור (עמוס ט ז), ובנקבה המצריות, העבריות, וכן עשו בנקבה האחת באמרם העבריה, נערה מואביה (רות ט ו), והיתה להם חרומיה (יחזקאל מט יב) כאשר רצו ליחש אל חרומה חסרו הא הנקבה כאשר

* ר"ל שהיוד איננה ליחש רק היא לזכר והשאירו לזכר כאשר הוא ולא כמו שסבר לעיל שגרעו יוד אחת מנחת הקבץ שני נחים רפים.

ביחש אל מצרים מצרי (שמות נ יט) ואל ספרוים (מ"ג יז כד) ספרויו (שס יז, ל"ח), ואמרו ביחש אל אפרים, האפרתי אחה (זופטיס יב ה) גרעו היוד והמם והוסיפו תו על דרך הורות ודמה ליחש אל אפרת הוא בית לחם (נלאזית מח ז) כאשר נאמר ורוד בן איש אפרתי (ז"ח יז יב*), אפס כי אמרו ביחש אל שעלכין (יהושע יטמנ) שם מקום, השעלבני (ז"ג כג ל"ג) ולא גרעו החוספת אשר היא דומה לסימן הקבוץ וכאשר בארנו איכות זה בוכרון בניני השמות הרבעים (דף 75). ואם יהיה השם אשר ייוחש אליו מורכב משני שמות הושמו שם אחד שלם ר"ל שלם שחבר ביניהם בנקוד או בחבור אם יהיה סוף השם הראשון ממה שלא ינקד ר"ל אם יהיה אות רפה תיחס אל כלל השם ההוא כאשר נאמר ביחש אל גלעד והוא שם מורכב משני שמות ר"ל מאמרו הגל הזה עד — על כן קרא שמו גלעד (נלאזית לח מח) וחבר ביניהם בנקוד ר"ל בשבא אשר תחת הלמד, והמקום הזה הוא ארץ הגלעד עצמו ואם נשחנה מכנינם (נ"א מבטאו) ובו נקרא האיש גלעד ונאמר ביחוש אליו הגלעדי (זופטיס יח), מלכיאל המלכיאלי (נמדכר כו מה), ישראל הישראלי (ויקרא כד י) אחירם האחירמי (נמדכר כו לח) איעור האיעורי (זס כו ל), יחלאל היחלאלי (זס כו כו), יחצאל היחצאלי (זס כו מח), אשריאלי האשריאלי (זס כו לח); וכן אם יהיה אחד משני השמות נלוה אל השני אפס הושמו שם אחד אע"פ שלא חבר ביניהם בנקוד ולא בחבור ייוחס גם כן אל כלל השם, אך כאשר יודיעוהו יודיעו המחבר אליו מהם בלבד כאשר נאמר ביחש אל בית לחם בית הלחמי (ז"ח יז) ויוחש אל שני השמות והובאה ההודעה על השני מהם ונאמר ביחש אל בית שמש בית השמשי (ז"ח ו יד), אבי עזר אבי העזרי (זופטיס ו יח), בית אל בית האלי (מ"ח יז לד); ואמרו האחירמי האיעורי בהבאת ההודעה על השם הראשון מפני ששמו השני שמות שם אחד שלם ויחשו אליו על שני הפנים ר"ל שאמרו התשעי לחדש התשעי (זכריה נח), אביעזר הענתותי (דכ"ח כו יב) והביאו ההודעה בתחלת השם כאשר שמו השתי מלות מלה אחת שלמה כמו גלעד וישראל והדומה להם, ופעם גרעו השם הראשון להקל ויחשו אל השני מהם בלבד כאשר שמו אותם במכתב שני מלות כאמרו ויהי איש מבן ימין (ז"ח ט ח) ואמרו איש ימיני (אסתר נ ה), וכן עשו ביחש אל אבל מחולה (זופטיס ז כג) והוא שם מורכב משני שמות האחד מהם נלוה אל השני ר"ל שגרעו השם הראשון להקל ויחשו אל השני ואמרו ברולי המתלתי (ז"ג כח ח). וכבר מצאנו בדברי רבותינו כשמוש הזה והקלות הזה ר"ל שאמרו ביחס אל בית לחם לחמיות באמרם מלודיות ועד לחמיות בחצי לוג (כלים פ"ג מ"ג). ודע כי אמרם אבי העזרי ראייה על שאביעזר (יהושע יז ג) אינם אצלם שם אחד על השלמות ר"ל שאין חבורו גמור אבל הוא כמו בית שמש ובית אל ואם אינו נוהג

(* וכן כתב הראש"ע נפרונו בראש ס' רות על אפרתיים: וזאת המלה פעם היא ליחס המקום הנקרא אפרת ופעם אחרת עמשפת אפרים, ואפרת שם אשת כלב בן חרן (דכ"ח כ"ט) ונקרא המקום על שמה כמו מלרים עב"ל ובתה החכם ר' וואלף היידנהיים זכ"ל בס' העלמים: וזה לא יתכן שהרי יעקב לא היה חי במלרים כ"ח שבע עשרה שנה וכלב כולד במלרים שהרי לא נזכר בפ' ויגש עם הבאים ליעקב מלרימה, ומה גם לדעת רז"ל שאמרו כי אפרת היא ערים שמו של חור ואחותו חרן ומה שהיתה בתה של יוכבד שולדה במלרים וז"כ לא יתכן כלל שזכיר יעקב שם אפרת ובתיב וקנרה שם בדרך אפרת היא בית לחם? ועוד איך יתכן שיקרא כלב שם עיר ע"ש אשתו אפרת בעודו במלרים ולא היה לו עדיין חלק ונחלה בחרץ? עב"ל.

(ליכה ב י), לגור בארץ באנו (נלחזית מז ד*). וכבר הנהיגו מלות בהתחבר מנהגם בהפרד, כאשר הנהיגו מלות בהפרד מנהגם בהתחבר, כאשר זכרנו בתחלת השער הזה מן המלות אשר לא תשתנינה, והמלות ההם כמו אמרו צור חֲפִי בו (דנריס לז) הוא הדין להיות בשבא תחת הסמך כמו ד ליו שוקים (עזלי כו ז), כנ הוא מחובר בטעם בלתי נפרד ועוד כי כך חֲפִי נפשי (תכליס נו ז) ועוד ישפישו הם (עמות יח כו), לא תעבירי מזה (רות ז ח), ישליו אהלים (ליוז יב ו). וממה שהוא דומה למין השער הזה מה שהנהיגו בו המחבר מנהג הנפרד והנפרד מנהג המחבר כתבם מם אשר המ פרוצים (נחמיה ז יג) והוא באחרית המלה בצורת המם אשר בתחלת המלות ובאמצעם וכתבם גם כן נון מנ סערה (ליוז ע ו) על הדרך הזה ובהפך זה כתבו מם לסרבה המשרה (יעזיה ע ו) והוא באמצע המלה בצורת המם אשר באחרית המלות.

ש ע ר כ א •

זה שער הסמיכה היחשית •

דע כי היחש יקרא אל אבי האב ואל המשפחה ואל הארץ ואל המלאכה, ויש שיחושו אל זולת המשפחה למאורע או לדבר יפול למיחוש עם אשר יחוש אליו; וכאשר יחוש אל שם נפרד תוסף באחריתו יוד ליחס ותשנה תחלתו ואפשר שלא תשנה חאמר ביחס אל עבר לאברהם העברי (נלחזית יד יג), ואל גבל, הגבלי (יהושע יג ה) ואל אדום, אדומי (דנריס כג ח), ואל רכב רכבי (יעזיה לו כד), דן הדני (זופטיס יג כ), גר בני הגדי (נמדנר לד יד), אשר האשרי (זופטיס ח לז); ואמרו על דרך זרות ואל האשורי (ע"כ ז ע) אמר בו התרגום ועל בית אשר, מכיר מכירי (נמדנר כו כט), שאול השאולי (עס כו יג), חמל החמולי (עס כו כח); אבל היחש אל ימין הוא היפני (מ"ח ז כח) שלא על דרך ההקשה וכן היחש אל שמאל השפאלי (יחזקאל ד ד) שלא כהקשה גם כן, ואפשר שהיתה דעתם ביחש אל ימין יפני להפריש בינו ובין היחש אל בנימין כאשר אמרו איש ימיני (חטתל ז ה) והנהיגו על השמאלי מפני שזה לעמת זה והיתה ההקשה להיות כמו חנוך משפחת החנכי (נמדנר כו ה). וכבר מצאתי במשנה מה שדומה לשמוש הזה והוא אמרם במסכת פרה (פ"ח ע"א), אמר רבי יהושע לא שמעתי אלא שלשית, אמרו לו מה לשון שלשית, אמר להם כך שמעתי סחם, אמר בן עזאי אני אפרש אם אומר אתה שלשית לאחרות במנין וכשאתה אומר שלשית בת שלוש שנים. כיוצא בו כרם רבעי א"ל מה לשון רבעי, אמר להם כך שמעתי סחם, אמר בן עזאי אני אפרש אם אומר אתה רביעי לאחרים במנין וכשאתה אומר רבעי בן ארבע שנים", והפרישו בין שני הענינים בהשתנות השתי מלות. ואם יהיה בשם הנפרד מאומה מאותיות התוספות תשארהו כאשר הוא ותיחש אל הכל ותאמר ביחוש אל חצרון חצרוני (נמדנר כו ו), זבולן וזבולני (זופטיס יב יב), אדמון אדמוני (נלחזית כה כה), ישוב ישובי (נמדנר כו כד), יכין יכיני (עס כו כג), יאיר יאירי (ע"כ כ כו). ואם חתיה התוספת הריא דומה לסמן הקבוץ חגרענה ותיחש אל שאר השם כאשר אמרו

* וכמו כן הק"ס (יחזקאל מה ו) האריו (יהושע ג טו) ונקטן ההל לפי שאין תותיות ע ע סובלים הדגש הראוי להיות אחר הל הידיעה.

כה ג) ממחציתם תקחו (נמדנר לט כט), באש ישרפו (ויקרא כ יד) באש תשרפו
(שס ח לנ), תשרפו להקריב לי (נמדנר כח ז) אך את שבתתי תשמרו (שמות לא יג),
ירחצו מים (שמות ל כ) ובקרבכם אל המזבח ירחצו (שס ט לנ), זאת החיה אשר
תאכלו (ויקרא יט ז) אתה תאכלו (שס ג), ואדברה באזניהם (דברים לא כט) ואדברה
(שס לנ), ואת אלה תשקצו (ויקרא יט ג) ואת נבלחם תשקצו (שס יא); ובצווי
ועתה הרגו — הרגו (נמדנר לא יז), עמדו עמדי (כחוס ז ט), בשלו את הבשר
(ויקרא ח לא) ואת אשר חבשלו בשלי (שמות יז כג). והמקור למען ענתך לנסקה
(דברים ט ג) ולמען נסקה (שס יז), בצאתה משעיר (זופטים ה ד) שמח זבולן
בצאתה (דברים לג יח). ובשמות סקופד אל חנח (קבלת י ה) ברח לך אל סקופד
(נמדנר כד יח), שירד טבות (דברים כח לא) בבכר שירד (שס טו יט), שרד לא
חורע (ויקרא יט יט) קצירך בשרד (דברים כד יט), וספה אשר הכית (שמות יז כ)
נטה את ירך בספה (שס ח ה), רעד ורע אביך (טזלי כו י) שלמת רעד (שמות
כז כח). גביא סקופד (דברים יח טו) מחלה סקופד (שמות כג כה), ושתי את
גבלד (שמות כג לא) והרחבתי את גבלד (שס לד כד), על כל קרפד (ויקרא ז ג)
מנחת מרחשח קרפד (שס ז ז), ואל אשת עסיקה (ויקרא יח כ) תשפט עסיקה
(שס יט טו), והדבר נא אספה דברי אספה (ש"ס כה כד), לא תחן חסיקה (תהלים
יו י) לאיש חסיקה (דברים לג ח). ובכנוי אני ה' אלהיכם — כי קדוש אני
(ויקרא יא טד). — וממה שישתנה בהפרד ממה שהוא בהתחבר אחד ואחת,
כי רב מה שיובאו בהתחבר שחונע אלף (כל) אחד מהם (דברים כה ה) בפתח
גדול אך בהפרד בפתח קטן וזה ידוע וגלוי. ודע כי רוב הגפרד יהיה באתנה
ובסוף פסוק ויש שיהיה קצתו בוקף, ויש שינהגו הסגול ר"ל הטעם הסמוך לורקא
בהפרד מנהג אלה כאשר נאמר ותשכח ה' עשך גוטה שמים ויסד ארץ (טעיה
נח יג) בקמץ גדול כאשר יהיה באתנה וסוף פסוק, ועוד וקבצתים מירכתי ארץ
(ינטיה לא ח) ועוד הנה החיה ה' אותי כאשר דבר (יכזע יד י) בצרי חתת בית*)
דבר כאשר יהיה באתנה וסוף פסוק, והמסורת עליו לית וכל אתנה וס"פ דכוותיה,
ונאמר בחרו לכם היום את מי תעבדון (שס כד טו) בואו המשך כאשר יהיה
בהפרד, ונאמר חמשים ללאם עשה ביריעה האחת (שמות לו יג) בפתח קטן כאשר
הוא באתנה וסוף פסוק, ועוד טרם ישכבי (נחזית יע ד) בקמץ כאשר הוא
באתנה וס"פ ועוד ויאמר עלי לשמואל לך שכב (ש"ס ג ט) והם שלשה קמוצין
ספרה אותם המסורת ושלשחם בענין עצמו, אחד מהם ויאמר לא קראתי שוב
שכב (שס ג ה) והוא באתנה, והשני ויאמר לא קראתי בני שוב שכב (שס ג ו)
והוא בסוף פסוק, והשלישי זה אשר זכרנו ונהגה המלה הזאת בסגול מנהגה
באתנה וס"פ, וכמו זה עוד משם נפעי (נמדנר כא יג). ודע כי מה שיהיה על
משקל ארץ ותבוא עליו הא ההודעה והוא בוולח אתנה וס"פ כי הוא נשאר על
בנינו, לא ישחנה ממנו כי אם ארץ לבדו כי הוא קרה לו דבר נפלא והוא
שהם משנים אותו מן הפתחות אל הקמצות בהודיעם אותם, באיזה מקום שיהיה
הפרד והתחבר, אמרו מן הארץ והוא יצא אשר (נחזית י יח), ישבו לארץ ידמו

* וכ"כ דדק נמכלל מד ז וכ"ה בדפוס יאן ונמקלת ספרים כ"י מדוייקים כפי מה
זלכות נמ"ט וכ"כ בטעמי המקרא: ויש אחד מהן נמקרא אשר כל נמגול סחרי הזקק
ונקמץ כלירי הנה החיה ה' אותי כאשר דבר ניהווע ואין זולתו עכ"ל.

שער כ.

במחבר ובנפרד וזכרון מה שישתנה ומה שלא ישתנה

דע כי רב מה שיבא בהתחבר ובהמשך הדברים פתח ממה שהוא על משקל ארץ או על משקל זולתו מן המשקלים והדמיונים ישתנה בעמוד עליו ובהפרד אל קמץ, ויש שיהיה הדבר האחד מזה בקצת המקומות נפרד בענין כמחובר; הדמיון בזה כי ארץ משתנה ברוב מקומות האתנה וסוף פסוק אל הקמעות ויש שיהיה עוד בהם פתח, ויקרה כזה עוד בזולת שער ארץ ובפעלים החולפים ממה שיהיה על משקל פֶּעַל, ר"ל שיהיה בנפרד קמוץ כלו. ויש שישתנה דמיונים אחרים בעמוד עליהם אל הצרי והסגול ואל זולתם עוד כאשר תראה אותו בשער הזה; ואלה המקומות נזכרים במסורת; ומשער ארץ מה שאינו משתנה כל עיקר ר"ל מה שלא יהיה לעולם באתנה וסוף פסוק כי אם פתח כאשר הוא בהמשך הדברים כמו נדר ותבן וספר ואפר ומלך ומלת, יצודו חרם (מיכה ז נ) ובטח, ובין עדר (נחשית לז יג) ועוד המאכלת כי אחריתו על דמיון ארץ* אלה כולם זולתם גם כן יבואו באתנה וסוף פסוק כאשר המה בזולת אתנה וסוף פסוק מהיות קצתם בצרי וקצתם בסגול וכבר זכרו זה והרומה לו במסורת חכמי הסופרים ואין ענין לזכרו הנה, ייגיי שהערונו עליו לקחת אותו ממקומו, אבל מה שהצורך אביא אל זכרו הנה ממה שהוא בהפרד בחלוף מה שהוא בהתחבר הוא כמו השתנות רוב הפעלים החולפים והעתידים בהפרד מה שהם בהתחבר, וזה כאמרו בהתחבר ויבִּיֶד בארץ (דנריס כח ח) והיטבך יהיֶד (שס ל ה) בשבא תחת הכף ותחת הבית ונאמר בהפרד ושכב בשלמתו ויבִּיֶד (שס כד יג), וברכך יהיֶד (שס ז יג) בסגול; ונאמר בהפרד אביך קֶד (שס לז) וההקשה שיהיה בהתחבר קנך בשבא על משקל אשר קרך (שס כה יז), הוא עשך ויכנך (שס לז ו) כי הוא פועל הולף כמוהם, אפס כי הם שמשו בו בהפרד בסגול כמו שנאמר בהתחבר צור ילֶד תשי (שס לניח) ובהפרד שמע לאביך זה ילֶד (מזלי כג כז), וגאמר בהפרד ושב — את שבוּתך ירהֶד (שס ל ג) ע"מ ושכב בשלמתו וברכך והמשפט בהתחבר שיהיה בשבא ע"מ וברכך בארץ; ויאמר בהפרד כאשר השביֶד (נחשית ו) והמשפט בהתחבר להיות בשבא ופתח, ונאמר כי לא אתך מאסו כי אחי מאסו (ש"ח ח ז) בקמץ בהפרד והוא זקף כי הנפרד הרבה פעמים שיהיה בוקף. ונאמר בהתחבר כי גִּבְרֵי עֵלֵינוּ (ש"ח יא כג) ובהפרד מאריות גִּבְרֵי (שס ח כג), ועוד ושמרו — את השבת (שמות לח יו) אכל בערים ושָׁפוּ (נחשית מח לה), אשר בִּזְוִי (נמדנר לח לז) ואת כל חילם בִּזְוִי (שס ט), ויִשְׁתַּרְחַ מִמֶּקֶר דְּמִיָּה (ויקרא יב ז) וכפר — ויִשְׁתַּרְחַ (שס ח), לְקִסֵּי לֶחֶם מִשְׁנֵה (שמות יוכז) לפי אכלו לְקִסֵּי (שס יח), יִחִי יַעֲקֹב (נחשית מז כח) כאשר שמעת אתה יִחִי (דנריס ד לג), ויִתְאַבְּלוּ הָעַם (נמדנר יד לט) ויִתְאַבְּלוּ (שמות לג ד), באו מלכים גִּלְחָמוֹ אֵן גִּלְחָמוֹ (שופטים ה יט), מה יִקְחֶה לְבָךְ (איוב טו יב) ומשם יִקְחֶה (דנריס ל ד), תרועה יִתְקַעוּ (נמדנר י ו) ואם באחת יִתְקַעוּ (שס י ד), אשר תִּקְחֵוּ (שמות

* וכן אמרה קהלת, לרדה, ותהי לו לאומנת מע"פ שגאין באתנחתא זס"פ אינן יולאין משיטתן ונקודתן כסגול וכל ללכת נר מן חד פסוק שס הם שנים ללכת (קהלת ח ז) ואין זולתו, והמחבר קלר דכריו וזלטה נטעמי המקרא.

(ישעיה כ"א י"א) השוה מלחו והוא איננו סמוך למלח ליל שמורים (זמות י"ב ט"ז) הסמוך; ועוד ואל המלכים אשר מצפיו (יהושע י"א ז) בשבא תחת הצדי והרין קמץ גדול; ועוד אין לשמור למחלקת (דב"כ כ"א י"א) בשבא תחת הלמד והוא סוף פסוק והמשפט הקמעות כאשר נאמר במקום אחר כי לא פטר יהוידע הכהן את המחלקות¹ (ז"ס כ"ג ח), ועוד דרך הירדן על המעברות (יהושע ז ז) בשבא תחת הבית והמשפט הקמעות כאשר נאמר והמעברות נתפשו (ירמיה נ"א ל"ב), והוא הדין עוד כי הרבה אפרים סופחות לחטא היו לו מוכחות לחטא (יהושע ח י"א), ועוד אמרו פקדים אשר נחננו ריח נוח לכל גלוליהם (יחזקאל ו י"ג). וממה שהנהיגוהו מנהג הסמוך אע"פ שאינו סמוך אמרם דרך השכני באהלים (זכט"ס ח י"א) המשפט השכנים באהלים, ועוד הוי משכימי בבקר — מאחרי בנשף (ישעיה כ"א י"א) זה והרומה לזה איננו סמוך, כי הבית פוסקת הסמיכה ואין פנים בענין לסמכו, אך חסרו המם מזה והדומים לו להקל; ויותר מזה השותים במזרק יין (עמוס ו ז), ואם יטה נוטה לשום אוחו סמוך יהיה השתוי נעלם בלתי נודע וזה הכל². וכבר נמנעו משנות דברים בסמיכה והיה הדין לשנותם בה וזה על דרך נכריה וצאת מן המנהג והשמוש, מהם אמרו בפרשת הנזיר לאחיו ולאחות (נמדנ"ג ו ז) במשיכת האלף בקמץ כאשר היחה באחות לנו קטנה (ז"ס ח ח) ומשפטו להיות כמו וילאחתי הבתולה (ויקרא כ"ג ג); ועוד האחיכם יבאו למלחמה (נמדנ"ג ל"ב ו), ובאחיכם בני ישראל (ויקרא כ"ב טו) במשיכת האלף. מהם בפתחות כאשר הוא בכי אנשים אחים (נל"ג י"ג ח) והמשפט להיות כמו והלחמו על אחיכם (נחמיה ד ח), ומהם עיד אמרו בגדה יהודה אחותה (ירמיה ג ח) והמשפט להיות על דמיון קרובה רחוקה גדולה ובא זר מהשער; ועוד אמרו לפני עבה (מ"א י"ב י) משפטו קטוני על משקל גרוני כאשר נאמר ואיש את קרבו (זמות ל"ב כז) בקרבי אקדש (ויקרא י"ג), וכאשר יסמך האחד המדבר אל נפשו יאמר קרובי וכן היה ראוי להיות קטוני ולא שנו הקוף והבליעו ואו המשך בנו, וכמהו וחדו שם המלחמה גפיצת (ז"כ י"ח ח) ומשפטה גפיצה על משקל גדולה ורחוקה וקרובה אם הוא מלשון כי נפץ העם (ז"ל י"ג י"א) ולא נשתנה בהסמך אך המירו ההא בתו, ואם הוא מלשון נפוצ היחה ההקשה להיות על דמיון כי אין בפיהו נכונה (תהלים ס"א), ויחכן אצלי בו עוד להיות פועל חולף על דמיון והמלכה גכינה (מ"א סוף ז), וכל מרעיתם גפוצה (ירמיה כ"א), אך ההא נהפכה לתו כהפך הא ושבה אל בית אביה (ויקרא כ"ב י"ג) חו ושבת לנשיא (יחזקאל טו י"א) וההפך הא אולה חו בכי אולה יד (דברים ל"ב ל), והענין כי כאשר נפוצה המלחמה על פני כל הארץ רבה אכולת היער בעם, על דרך והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאל נשקפה בעד החלון (ז"כ ו י"ו). ויחכן מן השער הזה ר"ל ממה שלא נשתנה בהסמך אמרו בצל דליותו תשכנה (יחזקאל י"ז כ), והריוחיו יבקעו (יהושע י"א ח) כאשר הרוח הגלעד (עמוס א י"ג) והרתיהם חבקע (מ"כ ח י"ב) ממנו. וממה שלא נשתנה בסמיכה אמרו השקיתנו יין חרעלה (תהלים ס"א). — ומפני שהיה דומה לשער הזה אשר אנחנו בו מה שישתנה בהפרד ממה שהוא בהתחבר, כי כל סמוך מחבר וכל בלתי סמוך נפרד, ראינו לסמכו אל מה שזכרנו בשער הזה

¹ גם ז"ס גרסת הספרים נשאל.

² לדברי המחבר פרוש הכתוב השותים יין במזרקים, ולזה הכית איננה כוספת כמו שכתב הראש"ע ז"ס ר' מרינוס ע"ה.

בני רבעים ישבו לך (מ"ג י ל) ומשפטו בנים רבעים, ועוד אמרם בחיל כבוד
(מ"ג יו יז) בצירי החח החח והמשפט בחיל בקמץ גרול החחיה; ועוד כפתח
ויקח יהוידע הכהן ארון אחד (מ"ג יכ י) בשבא ופתח החח האלק ודינו קמץ
גרול; אל ג"ה איהן (ירמיה טט יט) ומשפטו להיות כמו ג"ה משולח (יזעיה כו י)
כי איהן תואר לו; ועוד אנשי בני בליעל (זופטיס יכ כג) ומשפטו אנשים בני
בליעל כאשר נאמר בזולת המקום הזה, והוא ההקשה בנטעי נאמנים (יזעיה יז י)
ר"ל שרדין בו נטעים נאמנים כי נאמנים תואר; מי המרים (נמדנד ה כג)
המשפט המים המרים, כי המרים חאר למים; וכמהו עשה לך חרבות צרים
(יזעיה ה נ) בסמוך חרבות אל צרים והמתאר להם, והמשפט להיות כמו חרבות
שניו (משלי ל יד), וכמהו מסל המצות אשר לפני ה' לקח חלה מצה אחת
(ויקרא טו ב) [משפטו חלה מצה] כי מצה תואר לחלה, זאם יאמר בתו חלה
שהיא חמורת הא כמו חו ושכורת ולא מין (יזעיה נא כח) ותו אם אתן שנת
לעיני (תסליס קלנ ד) יהיה על דרך אחרת. זאם יושם ג"ר חמים (סס יח כו)
מלשון ג"ר חכם בעון (משלי כד ה) יהיה גם כן מן השער הזה, ר"ל משער מה
שפכו בו המתואר אל התואר והוא עוד זר משער ארץ בסמיכותו כאשר זר
ממנו ובחדר משכבך (שמות ז כח) וזולתו ממה שזכרוהו קודם; זאם יושם לשון
ארמית כמו איתי ג"ר (דמיל ה יא) יתיה על אפניו. ודומה למין הזה אמרם
אבני עשר אמות זאבני שמנה אמות (מ"א ז י) כי כאשר היה המספר הזה
מודיע אורך האבנים לספר בעדם כאשר אחת אומר: אבנים עשריות ואבנים
שמוניות הקומו אותם במקום האורך, וספר בו זאחרי כן סמכו המתואר אל התאר
(נ"א המספר אל הספור) על שמוש שהיו משתמשין בו, ואלו לא היה בדברים
חסרון היה חקו להיות אבנים ארוכות עשר אמות, וכמהו זחום שחים עשרה
אמה יסב את העמוד השני (סס ז טו), ועוד וקו שלשים באמה יסב אתו סביב
(דס"ג ד ט), וכמהו ארץ ארבע מאות שקל כסף (נחלית כג טו) הוקם המספר
מקום הספור זאחרי כן סמכו המספר אליו והיה השער ארץ שזה ארבע מאות
שקל כסף, וחסרו השני חכניות והקימו אלה המספרים במקומם וסמכו אליהם
כאשר היו סופכים אל שני התבניות; וכמהו זחלת לחם שמן אחת (ויקרא טו כו)
בעבור שהיה אמרו שמן קספר על כלול בשמן אשר הוא ספור ללחם הוקם
במקומו זאחרי כן סמכו אליו המספור. ואפשר שיסמכו אל סמוך אליו קספר והיו
חושבים אותו כאילו הוא נמצא וסופכים אליו, כאשר אמרו נחנני ה' בידי לא
אוכל קום (איכס ט יד), בי אמרו בידי איננו סמוך אל לא אוכל קום, כי
איננו ספור ולא במקום הספור ואיננו מאזחזות בידי במאזמה, אבל הוא ר"ל
בידי סמוך אל סמוך אליו עולה במחשבה, והשעור בידי אדונים קשה או
בידי אפור והדומה לו, זאמרו בידי לא אוכל קום הגעת חכלית והפלגה בספור
הענין, והשמוש הזה מקצורם וצחזחם; וזחחר נפלא מזה סמיכתם אל הכללים
באשר יסמכו אל הספור כאשר יעמה הכללים ההם במקום הספור, כאשר נאמר
כי נא חמים מי שחו (יסוקלל מז ה), כי שחו פועל זפועל אזה כלל זהו מליץ
בעד אמרם מים המים.

וממה שנהג בדבריהם מנהג הסמוך ואיננו סמוך אמרו שומר מה מליל

לך יסיה שרשו ענים של רבנים ויהיו חנאים ומטה עליו המנאח אוכל זמק כי לא מלכו
טכניו של יהוא כי אם חרבעה, ולמה דברי החכם רנ"ה נפחשו הנחת הספקל לסוף ימיו.

ואלמן (יזעייה טו ט) וזולתם והתו בו חמורת ההא אשר היא למד הפעל ולא
 זכשר שיאמר בהם שהם פעלות כל עקר טפני שהם בשבא. ומה שהוא על דמיון
 פעל כמו רבש ושלו וקרנ וכל יקר (חיונ כח י) קצחו משחנה בהסמך אל
 הכנים כאשר נאמר בסמוך רבש אכלתי יערי עם יבשי (ז"ה ה), ורבו לא
 ישחנו כאשר נאמר בסמוך כי כתב אשר נכתב (לסתר ח ח) מדינה ומדינה
 ככתבה (זס ט ל כנ) ואל היהודים ככתבם (זס ח ט) הכל בכתב מיד ה' (דס"ט
 כח יט), ואע"פ שהוא: כי כתב אשר נכתב (לסתר ח ח) אגרת ובכתב מיד
 ה' מכתב, שם כתב כולל אותם כאשר כלל אותם בלשון הערבי. וכן לא ישחנה
 בסמכו אל השמות הנראים כאשר נאמר בסמוך והיה השרב לאגם (יזעייה לה י)
 אגם מים (תהלים קוד ט), ובסמוך וכל יקר (חיונ כח י) ואת יקר תפארת¹
 (לסתר ח ד). וכבר אמרתי בשער הכנינים (דף ט"ז) כי מן הרמזון הזה וישב רוד
 במצד (דק"ט יא י).

ומה שיהיה על דמיון מועד ומופת ומוקש ומוקד לא ישחנה כאשר
 נאמר אהל מועד האלהים (דס"ג א ג), ונאמר בסמוך ואבן למוסדות (יזעייה נ"א טו)
 ומוסדות הרים ורגזו² וארבעה שלחנות (יחזקאל ט ט) לשלחנות הכסף (דס"ח כח יו)
 בהשחנות קמצות אל שבא ופתח, ונאמר בסמוך בתוכחות על עון (תהלים לט יג)
 וכסף תיגפות לך (חיונ כנ כה) תוקחית מוסר (משלי ו ג) בתגפית ראם (צמדנר כ)
 כנ), וענין ובסף תועפות לך הגדולה והרוממות כלומר רב ועצום. — ונאמר בסמיכת
 פה פי בהפוך ההא יוד, נאמר בפיו כל עברך אלה³, על פי ה' (זמות יז ח)
 והיה פי ראשו (זס כח לט), בעברי פי פחת (יזעייה טח כח), מפוך ומפי זרעך
 (יזעייה סוף נט), וישם דבר בפיו (צמדנר כג יו), ופיהו את פיך (יזעייה לג ג) הוא
 בפיהו לכנוי עם הוא, ויש שתפול היוד הואת בסמוך המדבר השם אל עצמו
 בעבור הקבץ שני נחים רפים והוא אמרו כי פי המדבר (נרלזית טו יג), וישם
 פן כחרב (יזעייה טט ז). ונאמר בסמוך שה חמים (זמות יז ה) אל הכנוי או
 ש"י (דנריס כג), ואיש שיהו (ז"ח יד לה) בקיום היוד הנחפכת מן ההא, אך
 בסמכו אל המראת (אל זס נרלז) לא נשתנה המין הוה מן השנוי כי אם שנוי
 אחד בנקוד, והוא כי שה כאשר נפרד הוא בשלש נקודות וכאשר יתחבר הוא
 בשתי נקודות, כי שה חמים בסגול נאמר שה כשבים ושה עזים (דנריס יד ד).
 ונאמר בסמוך מה שהוא על מושקל

פעלון הרגוש העין כמו חמהון ושרון ועורן וכליון, בשברון מתנים
 (יחזקאל כח יא), ובחמהון לבב (דנריס כח כח), וכליון עינים (זס סה) בהקל
 העין והעמדתה בשבא; ואפשר שישאירו הרגשות כחכונותה עם שנותם הקמץ אל
 השבא כאשר נאמר בסמוך קנה וקנמו (ז"ה ד יד) וקנמן בשם (זמות ל טג),
 וממה ששמעו בו בסמיכה שלא על דרך דהקשה סמכום המחואר אל
 התואר והוא באמרו בני שלשים (נרלזית נ כג) משפטו בנים שלשים⁴, ועוד

1 גירסת הלח"ע בלחות ל"ו ובפירושו לתפטר ו' ג' כפתח, חמכה בפירושו לקהלת
 י' ח' כתבו גם כן בלח"ע.
 2 ז"ס כנ ח טוסלות השמים ובחילום יח ח ומוכדי הרים ירגזו וכל"ל פיה מוסדות
 השמים כי זה מן השערים אשר לא ישחנו מהמכס.
 3 לת ידעתי מקומו וחולי ש"ל פני נתיאוך חלם (דס"ג יח כג).
 4 והרש"ע ז"ל פי' בלח"ע נמים על שלשים ויהיו רבועים ולכן גם בני רבועים יגו

המלות סמוכות בענין ואם אינן סמוכות במבטא. ואמרו עוד בסמוך אלה אלתי אשר בנה (יחזקאל יז יט) ולא שנו תחלתו, ואפשר שיהיה זה מפני האלף. ומה שישתנה בהסמכו עוד מה שזכרוהו הסופרים בספר הקולות וזולתו ממה שאין אנו צריכים לזכרו בעבור פרסומו כמו השתנות משפט ומה שהוא על דמיונו בהסמך מן הקמצות אל הפתחות, וכמו השתנות מחנה ומה שהוא על דמיונו מן הסגול אל הצרי וזולת זה הרכבה ממה שזכרו מי שקדמנו לא נאריך השער בהעתקו הנה כי אין מונחנו כאשר אמרנו כמה שקדם לספר מה שבארוהו והטיבו, כי לא יתכן לנו לעבור על דבריהם לא במחשבה ולא בדברים, אבל אנחנו זוכרים מה שלא זכרוהו וזלתינו או מה שזכרו וקצרו בו, אלה מה שאנחנו זוכרים אותו על דרך ההערה בעבור שיבקש במקומו בלבד; אבל אני רואה לבאר הנה מלה אחת זכרה ר' יהודה בלתי מבוארת, וכבר שאלני עליה רוב התלמידים, והמלה ההיא היא אמרו בשער אסף מן המאמר הראשון מספר אותיות הרפיון (דף 36) „ואם נרצה לומר מן אסף נפעל עומד (סס תתל) נאמר נאסף נמשך בקמץ בכל מקום ואלו היה נסמך אל שם נראה היה פתח (ע"כ דנני ר' יהודה ננדפס) כאשר נאמן הוא קמץ בעבור שהוא בלתי סמוך, ונאמן רוח (מטלי יז ג) פתח בעבור שהוא סמוך“. ובשער הזה מחקר אחד והוא שישאל השואל ויאמר והאיד גזר ר' יהודה על נפעל כאשר יהיה בלתי סמוך והוא בענין נפעל עומד שהוא משוך בקמצות וכבר נאמר ונאמן ביהך (ט"ז ז יו) והוא פתח וזולתי סמוך? נענהו שאינו נפעל עומד אך הוא פועל חולף על דמיון ונקרב בעל הבית (צמות ונשבר (סס ג) ונהפך ללבן (ויקרא יג יו). ושעור המלות האלה ויאמן ביהך, זיקרב ויהפך, וישבר. — וכבר נאמר בסמוך המעשר והתרומה, הביאו את המעשה (מלכי ג י) אשר הם בצירי מעשר דגנך (דברים יד כג) בפתח, וזוסיף זה באור והלויים יעלו את מעשר המעשר (נחמיה י לב) בפתחות שין מעשר בעבור שהוא סמוך והנעת שין המעשר בצירי בעבור שאינו סמוך. ומה שהוא מן המקורים על פעול כמו אומרים אמור (ירמיה כג יז) הוא משתנה בהסמכו כאשר נאמר יען אמר מואב (יחזקאל כה ח), ואם יהיה חואר ישתנה ג"כ כאשר נאמר חמוץ בגדים (ישעיה כג) ואין ספק שהוא קודם הסמכו קמוץ החית כי אין נמצא בתוארים פעול בשבא. ומה שהוא מן השמות העלולי הלמד על הדמיון הזה לא ישתנה בהסמכו, כאשר נאמר בהסמך חוות קשה (ישעיה כד ב), וחזותכם את שאול (ישעיה כח יח), ובסמוך גלות לגלות המלך וייכין (יחזקאל ח ב), בחמשה לחדש לגלותנו (סס לג כד), ועוד והגות לבי (תהלים מט ד), ויחנו בכרותי ראש (סס טע כג), ומלאתי הגאיות רמותך (יחזקאל לז ה); אבל זשב שבותם (לפניה נ ז), כי אם ראות עיניו (קהלת ה י), ענות עני (תהלים כג כה), נדת רוחה (ויקרא יב ז) והדומה להם הם קודם הסמכו כאשר הם בהסמכו ר"ל על משקל פעיל בשבא חחה הפא כמו פדות שלח לעמו (תהלים קיח ט), ואין כמות לאביון (איוב לא יט), זנות יין וחירוש (סזע ד יח) אך אמרנו בשמות האלה ר"ל חזות וגלות ושערם שהם על דמיון אומרים אמור בעבור שהם על משקלם והחיון על זה הם הלמדיון, אבל עם דקדק העיון אינם אצלי כי אם על דמיון עבדות ומרדות אלא שהם חסרי הלמדיון, והראיה על זה המנעם מהשתנות בהסמך כהמנע עבדות ומרדות מזה. אך המין השני מן השמות ר"ל פדות ושערו איננו נכון אצלי להיות אלא פעיל בשבא כמו הלום אחד הוא (נחמיה מט כו), שכול

ג כח). ומה שיהיה מן הקבוץ הוה קמוץ העין כמו ברבות, וגבעות, משחנה בהסמוך, נאמר בסמוך מקפץ על הגבעות (ז"ה ז ח) שחו גבעות עולם (חנקו ג ס), ובסמוך גרבות לראש צדיק* (מזלי י ו) גרבת שמים ברכת תהום — ברכת שרים (נרשזית מט כה); ונאמר בסמוך ישבו במצדות (ירמי נא ל) וישב במצדות עין גדי (ז"ל כד) ולא שנו, וכן אמרו עוד ובאו במערות צרים (ישעיה ז יט), מנאות התורה (נחמיה יב מד), מניות הלויים (זס יג י) ולא שנו; ולא שנו גם כן ועשית קערתי (זמות כה כט). אך מה שהוא אחד מן הדמיון הוה ממה שיש בסופו הא הנקבה, הוה הוהי תהפך הו בהסמך וישחנה תחלתו כאמרו בסמוך נשמה נשמת רוח חיים (נרשזית ז כנ), ובסמוך אשה חכמה, אשה חכמת לב (זמות לה כה); וכבר אמרו ספרת עולם (ז"ל כז ח) ולא שנו תחלתו. ומה שיהיה מן האחרים אשר בסופם הא הנקבה על משקל

פעלה בצרי חחת העין בין שיהיה שם בין שיהיה תאר כמו אברה וטמאה, שאלה אחת (מ"ל ז כ) תהפך הוה גם כן הו ולא ישחנה תחלתו ברב המקומות כאשר נאמר לכל אברה אחיך (דנדיס כג ג), גולת העני (ישעיה ג יד), ואת הר ישראל ושפלתה (יחזע יא יו), טמאת השם (יחזקאל כז ה), טמאת הנדה (זס י) ברכת השלח (נחמיה ג טו), נבלתי יקומו (ישעיה כו יט), גפנך ותאנתך (ירמיה ה יז), גפנה ותאנתה (הוטע ז יד), תחת בהמתם (נמדנר ג טה), שאלתי ובקשתי — מה שאלתך (זסתר ד); ואפשר שישנו תחלת הדמיון הוה כאשר נאמר ואת ברכת הלויים (נמדנר ג מח), או בנבלת בהמה (ויקרא ה ז), אשה יראת ה' (סוף מזלי), ויתן להם שאלתם (תהלים קו טו), תבא שאלתי (חיוז ו ח). ונאמר בסמוך ותדרמה נפלה (נרשזית טו יז) — ומשקלו תפעלה — כי תדרמת ה' (ז"ל כו יז) ולא שנו תחלתו. אבל מה שיהיה על דמיון ספעלה כמו מסכה ומצבה אפשר שישנוהו ואפשר שלא ישנוהו נאמר מסכת זהבך (ישעיה ל כז), מגפת הסוס (זכריה יד טו), ספרת קבורת רחל (נרשזית לה ב), מצבת אבשלום (?) כמהפכת אלהים (ירמיה כט) ולא שנו תחלתו, ונאמר את ספרת הבעל (מ"ג ג) ושנו; וכבר קרה בסמוך קבוץ הדמיון הוה גם כן כוה, נאמר את כל מגפתי (זמות ט יד) ולא שנה ונאמר ומצבות עוך (יחזקאל כו יא) ושנה; ונאמר בסמוך שנה בשנת מות המלך (ישעיה ו) ובסמוך הרה ויולדת יחדו (ירמיה לא ח) ורחמה הרה עולם (זס כ יז) והוה חבנית (זס תמר) לאמרו ורחמה; ונאמר בסמוך חוות קשה (ישעיה כז ז) אשה קשת רוח (ז"ל ח טו); ובסמוך שפה אחת (נרשזית יח ח) שפת רעהו (זס ז), ובסמוך מאה ופאה כי הם מן השער ונשחנתה תחלת תנועתם בעבור האלף מאת ארנים (זמות לח כז) פאת ים (יחזקאל מז כ), כן הולך השער בהפך רוב הא הנקבה בהסמוך בתו ובהשתנות תחלת השם אל השבא המוחל בה, אלא שכבר אמרו פחת יהודה (תני ח) ולא תחלו בשבא והניעו הפא בפחת בעבור קלוחו, ואמרו הקריבהו נא לפחתך (מלכי ח ח) והניחו תנועת הפא על מחכנתה. ויהי כאיפה שעורים (רות ז יד), מאה אלף כרים ומאה אלף אלים צמר (מ"ג ג ד), את עשרה השבטים (מ"ח יח לא), עשרה כסף (ז"ל יח יח), ורחב עשרה אלף (יחזקאל מה ח) ולא הפכו הוה חו, ואלה

* זכ"י כתוב וזכרות לראש משכיר (מזלי יח כו) והוה טעות המעתיקים כי זס כתוב וזכרה, וכנגות כאלה נחלופי הסמוקים חטאו המעתיקים עד מאוד, ואני לא הערתי על חלה וכחלה רק במקום הלורך.

חפצי צדק (זס כו), שכחי אלהים (תהלים יט ח). ויצאו זקנד (דברים כח ב) זקיניו וכל יעבי ארצו (יהושע ט יא) רק חטאי ירבעם (מ"ב יכט); שני גדיי עזים (נחלית כו ט), וזה היה טעם באמרו על לחיי עמים (יעזיה ל כח), ואפשר שידחקו המם אחרי גפלה בהסמך באשר נאמר אילים צמר (מ"ג ג ד), סגים כסף היו (יחזקאל פנ יח); באילים השערים (זס ט לח), שני טורים רמנים (מ"א ז טז), המשפט אילו צמר, סיגו בסף, באילי השערים, טורי המזנים, ודחקו המם אחרי גפלה בהסמך, וזה הוא הטעם באמרו וה' אלהים* (הצבאות ה' זכרו (הושע יכו) שמשפטו להיות וה' אלהי הצבאות ה' זכרו, וכמו זה אמרו במצלחים נחשת (דה"א טו יט) להשמיע ברחק המם, ועוד מים ברכים (יחזקאל טו ד) כי משפטו להיות מי ברכים כמו מי אפסים מי מחנים (זס ג), אבל דחקו אחרי גפלה על דעת שיש להם, כאשר ידחקו הערב גם כן הא הנקבה בקראת אחרי גפלה. ויש שידחקה עוד בה מלה שלמה. ואל תחשוב עלי כי אני מביא דברי הערב ודעותם בלשונותם בספרו זה ובוולתו להתחזק בהם על דעות העברים, אך להראות הפחאים וזולתם מן המחכמים אשר הם סבורים בעצמם כי הם יודעים והם ערומים מן הדעת, כי זה אשר אומר שיתכן בלשון העברית יתכן גם כן בזולתה מן הלשונות.

אבל קבוץ הנקבה אשר בות לא יפול ממנו מאומה בהסמך, אך הוא משחנה; נאמר בסמוך וכל חיתרת למשכן (שמות לח ג) כל יחיד המשכן (זס לח); ובסמוך יגידת לצאנכם (נמדנר לב כד) יגידת צאן (זס יו), ובסמוך כתפת עשו לו (שמות לו ד) כתפת האפוד (זס כח יג), ובסמוך וכל הציצית אשר חפרו (נחלית כו טו) הציצית חמר (זס יד י); ונאמר ויחפר את בארת המים (זס כו יח) ולא שנה; ובסמוך ושדיך לאשכלות (ז"ה ז י) שדיך באשכלות הגפן (זס ו ט) וכמהו אשכלת מררת (דברים לב לב) כי אשכלת סמוך אל מררת, כי כאשר זכר הגפן והענב ספר על אשכלתו שהם אשכלת מררת לא אשכלת ענב ואין מררת חבנית לאשכלת כאשר חשבו אנשים וחרגומו אשכלות המררת כלומר מררות החיים והם כיסי המרה האדומה, רצוני לומר שאינם אשכלת ענב אבל הם אשכלות המררות וזה על דרך הדמיון והמשל; ואפשר שיהיה מררת דבר אחר בפני עצמו כאשר נאמר על מצות ומרורים יאכלהו (נמדנר ט יא). ונאמר בסמוך מן הבתים מן החצרת (שמות ח ט) ויבחרת בית האלהים (נחמיה ח יז); ונאמר בסמוך כרבות בחשבון (ז"ה ז ט) כרבות מים (קהלת ו ו) ולא שנו כאשר לא שנו (אחת) הקבוץ הזה ברב המקומות כאשר תראה אחרי זה בע"ה. ונאמר בסמוך לשני המקצעת (שמות לו כט) למקצעת המשכן (זס כו כג), ושנו ואמרו עוד בארבעת מקצעת החצר (יחזקאל לו טז) ולא שנו כאשר אמרו בקצצם מקצוע קבוץ הזכר וסמכוהו אל ארבעה מקצועי החצר (זס כח) ולא שנוהו גם הוא. אבל בסמוך הקבוץ הוה אל הכנוים יאמר הוא יבנה ביתי וחצרותי (דה"א פח ו), חצרותיו בתהלה (תהלים ד), וכל יחרתנו (שמות כו יט), את פיתריו ויחרתיה (זס לב ט), ומקצועותיו לו (יחזקאל טח כג) ולא שנו, ונאמר על גגו וקוצרותיהם (נחמיה ח יז) ושנו. ונאמר בהסמך תעשה חגיגה (שמות כט ט) חגיגה עור (נחלית

* נקטרים כתוב אלהי הכנאות ואין מי שהעיר על כוסחל חמרת, חזר על כן נחלח שכוונת ר' יונה על הפסוק נעמוס ט ה ודני אלהים הכנאות הכנוע בחרץ, חזל הקריאה חלבים היא לפי הכקוד והכתיב הוא השם הוי"ה.

(דברים לז ה) לא ישחנה בהסמכו; נאמר עֲשֵׂה לֵב (טזלי יז כ), אמר יד ימינו (זופטים כ יז); וכן לא ישחנה* גם כן למה שיהיה על פִּעִל כמו בכר ואכה, כאשר נאמר כִּבֵּר זֶהָב טָהוֹר (שמות כה לט). ומה שיהיה על

פִּעִל ברגשות כמו פָּנַח יִצְחָק לֹא ישחנה, כאשר נאמר והנה חנור עשן (נחשית טו יז), ולעמוד ברזל (ירמיה ט יח), אלוף נערי (ירמיה ג ד), אלופי ומיודעי (תהלים כה יד). וכן לא ישחנה עוד מה שיהיה על

פִּעִל בשבר הפא וברגשות העין כמו כנור וצנור וכיור וקמוש כאשר נאמר כִּיֹּר נַחֲשָׁת (שמות ל יח), זכרי גִּבּוֹר אַפְרַיִם (דה"ב כח ז). ומה שיהיה על פִּעִל כמו צינק (ירמיה כט כו) ומי השילח (ישעיה ט ו) לא ישחנה, כאשר נאמר קיטר הארץ כקיטר הכבשן (נחשית יט כח). ומה שיהיה על

פִּעִל בקבוץ הפא ורגשות העין ישחנה בהסמכו אל הכנויים בהסרו הוא ממנו והורות עליה הקמץ כאשר שנו ויטבלו את הבחנת (נחשית לו לא) באמרו ויפשיטו — את קִפְתָּי (שם כג), פשטתי את כתנתי (ש"ה כ ג) והוא ההקשה בכי את עול־סִפְּלִי (ישעיה ט ג) ר"ל שהוא קודם הסמכו קביל אבל בהסמך הרמיון הוה אל השם הנראה לא ישחנה. ומה שהוא על

פִּעִל כמו קטרת לא ישחנה בסמכו אל שם נראה כאשר נאמר קטרת סמים (שמות ל ז), והשחנה בסמכו אל הכנויים כאשר נאמר ושמי יקִפְּרתי (יחזקאל יו יח). ומה שיהיה על

פִּעִל כמו אזור ואבוס לא ישחנה בהסמכו אל השמות הנראים כאשר נאמר ואזור עור (מ"ב ט ח) אבוס בעליו (ישעיה ט ג), אטון מצרים (טזלי ז יז), נשא אפור בד (ש"א כז יח), עם אלוץ מצב (זופטים ט ו). והשחנה בהסמכו אל הכנויים כאשר נאמר על אֲבוּסָד (חזק לט ט); ואפשר שיהיה אבוסך קבוץ ובא בלא יוד כאשר בא מאיבי תחכמי מצוהך (תהלים קיט לח) בלא יוד והוא קבוץ והם שנים חסרים במסורת, וכאשר ויבאני חסדך (שם עח) קבוץ בלא יוד „ולית דכוותיה חסר“, וכאשר היה העבר עיני — בדרכך חייני (שם לו) קבוץ בלא יוד, והמסורת עליו שלשה חסרין; ובא במסורת דברך (שם כה) חסר יוד כתיב חד מי"ג, וכאשר בא במסרת ירך (שם לז ד) „חמשה חסרין“.

ומה שיהיה מן הקבוץ אשר הוא ים תפול ממו בהסמך והשחנה תחלתו רב, כאשר נאמר בקבוץ דמים קול דמי אחיך (נחשית ד י), ובסמוך מים, ממי המבול (שם ז ז), ובסמוך רועים, רעי צאן (שם טז ג), ובסמוך גמלים, מגמלי אדניו (שם כד י), ובסמוך מגנים, מגני נחשת (מ"א יד ב), ובסמוך שמחים כל שמחי לב (ישעיה כד ז) ונפלה המם והשחנה תחלתו, ובסמוך יראים, יראי אלהים (שמות יח כח), דשנים, כל דשני ארץ (תהלים כז ל), זקנים, זקני העיר (דברים כח ג), זקניכם ושוטריכם (שם כט י), ובסמוך החפצים ליראה את שמך (נחמיה ט יח) דרושים לכל חפציהם (תהלים קיח ב) ואחה עתיד לראות פרושו במקומו (הנילו הרלנע שם). ובסמוך לבנים, נלבנה לבנים (נחשית יח ב) לא חגרעו מלבניכם (שמות ה יט) ונפלה המם ונשחנה תחלתו (תחלת רבו). ויש שלא ישחנה תחלת הרמיון הוה כאשר נאמר שִׁחִי רַעֲתִי (תהלים לז כו),

* כונתו לא ישחנה דגשות העין אל הקלות אבל ישחנה קמלות העין בהסמך אל הפתחות כמו קִבֵּר זֶהָב.

נשתנה; אבל טען המשורר מוחה פסיר גוים ולבעל דינו לומר בפסיר גוים מה שאמרנו אנחנו עתה בו. ואלו היה טוען בהתכן אמרו עדי גל רגלי כמה שאמר הפסוק לבלתי קפח כסף (פ"נ יב ט) היה זה אצלי כמה שיתכן לומר בדחק השיר*), ובאור זה כי כבר בארנו קודם זה כי נעל ושער ושערם מכלל שער ארץ ושהאותיות הגרוניות הוציאם ממנו, ואמרנו עוד כי דעת וקחת והדומה להם משער שבת ולכת והוציאם ממנו האותיות הגרוניות (לעיל 126), ואמרנו ששבת ולכת על קצב ארץ ושדעת וקחת על קצב שער נעל והתדמו השערים כאשר תראה, וכאשר שנו קפח מוסר בסמכו אל שם נראה באמרם קפח והוא על משקל שער ונעל ודומה לו ביציאתו משער שבת ולכת כיציאת שער ונעל משער ארץ, אשר לכת ושבת על מקצבו, כן לא ימנע השתנות שער ונעל וחבריהם בהסמכם אל שם נראה כל שכן בדחק השיר, וזה דבר מבואר ונראה. והמבוארה שבטענות בהתכן עדי נעל רגלי וכמוהו בעת הדחק מה שאמר בפסוק בסמוך קפח לא מוצק (חיונ לו יו) רום עינים ירפי לב (מזלי כל ד) ושנה, וזאת ראייה מספקת. ואם יאמר אומר אם העברים משנים מה שהוא משער שער בסמכו אל השמות הנראים למה הכשר זה למשוררים בעבור הדחק במשקל ולמה לא חכשירתו בדבור? נאמר לו מפני שלא נהג בשמוש העברים בו בשנוי, אך בא בדבריהם זה. —

וכאשר יסמכו ושער הרגלים (ישעיה ז כ), שער עירו (נחמיה לד כ) ושערם אל המכונה יאמר שער כעדר העוים (ש"ה ד ח), ולא יכילו גוים זעמו (ירמיה י י), ויעמד הים מזעפו (יונה ח טו), וחלצה נעלו (דברים כה ט) ונהג בו מנהג ארץ. ואם יהיה סן הבנין הזה מאומה כמה שעינו גרונית מלרע הוא משער שלל והשתנה בהסמך כאשר נאמר סנהר מצרים (נחמיה טו יח), וזהב הארץ (זס ז יג), קהל ה' (נחמיה יו ג). ומה שיהיה על

פעיל בקמעות הפא וקלות העין כפדיו וצעיף ורביד הוא משתנה בהסמך כאשר נאמר קפח הזהב (נחמיה מל טז), ותמר צעיפה (זס לח יט). ואם יהיה דגוש העין כמו פפיש וספיר ולפיר לא ישתנה כאשר נאמר ולפיר אש (זס טו יח), אפיר הרועים (ש"ה כל ז), אבל אפיר ישראל (ישעיה ח כד) יתכן לומר בו שהוא קודם הסמכו גם כן קל על דמיון הן גביר (נחמיה כו לו); ויתכן לומר עוד בו שהקלו אותו ושנוהו בהסמך בלבד כאשר עשו בחלמיש ר"ל אמרו מצור בחלמיש (דברים ח טו) אשר הקלו אותו ושנוהו בהסמך באמרו ושמן בחלמיש צור (זס לז יג) וכאשר עשו עוד בפלחית אתנך (יחזקאל סוף כו) ואמרו פלחית צלמות (חיונ כד יז), ועשו זה בהסמך מפני שהיה כבר עליהם להכביר בם לאדיכות השם, כי הסמוך אליו מהשלמת הנסמך והכל שם אחד. ומה שיהיה על

פעיל חטוף היוד מלעיל כמו זית וקיש ושית ואיל ועיט ושיש ישתנה בהסמכו כאשר נאמר ארץ יית שמן (דברים ח ח), ובין חלבון (יחזקאל כו יח), מסכה יינה (מזלי פ כ), באיל האשם (ויקרא ה יז), שיתו ושמירו (ישעיה י פ). ומה שיהיה על פעיל דגוש כמו עור ופסח (ויקרא כל יח) אטר (זכמטיס ג טו) דור עקש

* חבל הרחיה מן סחר גוים חינוכה מספקת לדעת המחנך אשר לדעתו הוא ע"מ דבש.

ואו המשך, והוא יוחר ראוי אצלי כי לא מצאנו אמר על משקל קבר. וזה הוא דברי גם כן בונחלת אמרו מאל ר"ל שחסרו ממנו ואו המשך¹ כאשר חסרו ואו יבסר גמל (ישעיה יח ה) מן יחמם כגפן פריי (חיוני טו לג) וכאשר חסרו ואו נכח השלחן (שמות כו לה) מן נכחו תחנו (שס יד ז), כי נכחו יצא (יחזקאל טו ט), וכאשר חסרו ואו חוק ממלכות (חגי נ כנ) באמרו ה' חוקי (תהלים יח ט), ואו כפר מן כפרים, ואו בקר מן בקרים כאשר אמרנו לפנינו. ועל זה הולך השער כנפול הוא מן האחד בהסמכו אל הכנויים. ומן הקבוץ עוד בהסמכו אליהם ולהמירה בקמץ ברוב, אלא מה שבא זר מזה (נ"א שנמלט מזה) כהמלט יפגלו לא יחן לו (ירמיה כג יג) כי הוא סמוך, כי פעל פעל בימיכם (חנניקו ט ח) והיה משפטו להיות כמו הגיתי בכל פגיל (תהלים קמג ה); ונמלט מן המנהג הזה (בלשונו כלו) כאשר בא זר מן הדמיון הזה בלשונו כולו יחארי מבני אדם (ישעיה נב יד) והמשפט להיות כמו מה יחארי (ש"ל כח יד), אך בהסמך הרכים אל הכנויים אי אפשר שלא יפול הוא ויעמד הקבוץ.

ומה שיהיה על דמיון פועל ממה שהוא עלול' הלמד, ישחנה בסמכו אל השמות הנראים כמו כאשר חשחנה ימי ע"י (חיוני ל יו) באמרו אם ראה תראה פג"י אמתך (ש"ל ט יח), והיא ההקשה בחולי ובולתו כמוהו, והיה זה בעבור שהם משנים זה פעמים בשאינו סמוך להקל, כאשר נאמר גם כל תלי (דניס כח ט), ראה עני (ח"כ ג); ומן המין הזה על יפי חכמתך (יחזקאל כח ז) וחסרו הקבוץ ממנו להקל. וכאשר יסמכו פעל אשר הוא מלרע, לא ישנוהו, נאמר ח"ו משה (שמות יח ט), אני חתנך יחרו (שס ו), ויחוק בו חתנו (זופטיס יע ד), נשאר החלם כחחנו ולא נשחנה. וכאשר יסמכו

פועל הקמץ מלרע כמו אוצר וגורל וחותם לא ישחנה בהסמכו אל נראה או אל מכנה; נאמר אוצר ה' יבא (יהושע ו יט), יראת ה' היא אוצרו (ישעיה לג ו), גורלך הפיל בתוכנו (משלי יח יד), אחה תומך גורלי (תהלים יו ה), וחתם כחתמו (מ"א כט ט); ולא ישחנה גם כן בקבוץ כאשר נאמר גורלות, אוצרות, אל אוצרות שלג ואוצרות ברד (חיוני לח כח), ונשארה הוא בכל זה אע"פ שהשיג קצתן השנוי בנקוד², אלא שאמרו בקבוץ ועל יוכל ישלח שרשו (ירמיה יז ט) על יבלי מים (ישעיה מד ד) וחסרו ממנו הואו כאשר חסרו הקבוץ מתוכחתי לבקרים (תהלים עג יד). וכאשר יסמכו מה שיהיה על

פעל מלעיל מה שעינו אות גרונית כמו שער ונחל ושערם אל שם נראה לא ישנו אחו ברוב דבריהם, נאמר שער עירו (נחמית לד כד), נחל מצרים (יהושע טו ד), ושער הרגלים (ישעיה ז כ), ועף ה' (מיכה ז ט). וממה שנוהג המנהג הזה אמרו ולבלתי פחת מוסר (ירמיה יז כג) וכן ודעת קדושים (משלי לג ג), ודעת אלהים מעלות (הושע ו ו) הלא כגעת בה רוח הקדים (יחזקאל יז י) כי משפטו הלא כגעת רוח הקדים בה בסמוך געת אל רוח; אך וחדו פחד גוים (ישעיה כג ג) דעתי בו כי זה הוא בנינו קודם הסמכו על משקל דבש וחלב (ש"ל ד י"ח). וכבר תפשו על המשורר באמרו

עדי נעל הגלי ומכנסי שרדי

ושנה בית חלוץ [הנעל] בסמכו אל שם נראה, והוא מן שער שער ולא

¹ ראה דברי המנחם לשפת יתר לראש"ע סימן ג.

² כמו חולר ה', זופר תרועה, כוכב חלביים, העין הפעל נפתח.

פָּעַל מלרע כמו לָבַב עקש (תהלים ק"ד), לשער הצהוב (ויקרא יג לו),
 צלע אל צלע (יחזקאל מט ו), ואין עמו אל יָבֵר (דברים ל"ג יג) יש ממנו מה
 שלא ישחנה בהסמכו אל הנראה כאשר נאמר אלהי נכר הארץ (דברים ל"ג יו)
 והיה נכר מלעיל בעבור קרבתו למה שהוא מלעיל רצוני לומר הארץ¹. ויש
 ממנו מה שישחנה כאשר נאמר בהסמך לבב עקש כִּלְבֵּב דוֹר אביו (מ"ח י"ד),
 לבב אנוש (תהלים קד טו), ובסמוך לשער הצהוב ויחל שִׁיר ראשו (זופטיס י"ב כ),
 אה שער ראש נורו (נמדנר ו י"ח); והוא ישחנה גם כן בהסמכו אל המכנה כמו
 שנאמר ענבימו ענבי ראש (דברים ל"ג כ), ושערה לא הפך (ויקרא יג ד), יגלת
 את כל שערו (ס"ג י"ט), ושערך צמח (יחזקאל י"ח), אך שִׁבְד כעדר העזים
 (ז"ה ד ח) הוא סמוך שִׁיר מלעיל כמו ושער הרגלים (ישעיה ז כ) אלא ששִׁיר
 לא נשחנה כי שערו לא ישחנה בהסמכו אל השמות הנראים והוא ההפרש אשר
 ביניהם ולא היה לבבו שלם (מ"ח טו ג), אבל על צלעו האחת (זמות כה יג)
 הוא סמוך וּלְצִלְעֵי המשכן (ס"ג כו כ) אשר הוא משער ארץ והוא על דמיון
 ארצו. — ומה שהוא על

פָּעַל מלעיל כמו קדש ובקר ושרש וחדש או פָּעַל בפתחות העין כמו
 חאר ורמח וכבע — כי מצאתי כובע [בקצת] המקומות מלעיל ובקצתם מלרע
 (לעיל דף 104) — הדמיון הזה לא ישחנה בהסמכו אל השמות הנראים, כאשר
 נאמר לחדש שנים עשר הוא חֲדָשׁ אדר (אסתר ח יג), ובישר לבבך (דברים ט"ו ה),
 שרש (ישעיה י"א י), וכובע נחשת (ז"ח י"ה) וכובע ישועה (ישעיה נ"ז י), כחאר
 בני המלך (זופטיס ח יח) בפעל כפיו נוקש רשע (תהלים ט"ז י). ואם יסמך אל
 הכנויים ישחנה ויאמר שרשי פתוח (איוב כ"ט יט), חדשה ושבתה (זעזע נ"ג),
 טרחכם ומשאכם (דברים ט"ז יג), מה חֲאָרִי (ז"ח כ"ד יד) בהעתקת הקבוץ במלה
 הזאת אל האות הגרונית כאשר בארנו בזולת השער הזה² (לעיל דף 89) וכן
 רמחי ורמחו בקבוץ הריש, כי הקבוץ הזה דבק בשם ברוב בהסמכו וקבוצו;
 בהסמכו כאשר אהר רואה, ובקבוצו כאמרם חֲדָשִׁים, בקדשים לא יאכל (ויקרא
 כ"ד), כי באהלים חשבו (ירמיה ל"ה ז), חמרים חמרים (זמות ח י) בקבוץ חמר
 מים רבים (חנוקה ג יד), ואפשר שיפילו הקבוץ הזה מן הקבוץ (נל"ר) להקל כאשר
 לא תהיה הפא גרונית, כאשר אמרו ותוכחתי לְבָרִים (תהלים ע"ג יד) בקבוץ בקר.
 ואמרו בקבוץ אשכל הכפר (ז"ח י"ד) בְּרִים (ס"ג ח יג), ואמר בפעל כפיו
 (תהלים ט"ז יז) רב פְּעָלִים (ז"ח כ"ג כ), ואמרו בקבוץ רחם גחלי רתמים (תהלים
 ק"ד), ואמרו יִהְיֶה פְּעָלִים והמגנים (נחמיה ד י) בקבוץ רמח, אך כאשר סמכום אל
 הכנויים אמרו רמחיהם וקשתחיהם (ס"ג ז) בקבוץ על העקר על דמיון הודשיכם
 ומועדיכם (ישעיה ח יד). אבל אמרם אֲפָרִי מאל (איוב כ"ט), אֲפָרִי החליקה
 (משלי כ"ו יו) איננו רחוק שיהיה זולת וחגור אֲפָר (איוב כ"ח כ"ח) ר"ל שיהיה קבוץ
 אמר על משקל קבר, או קבוץ אמריה כאשר קבצו שנה על שנים ומלה
 על מלים אֲלִמָּה על אֲלִמָּים; ואיננה רחוק גם כן שיהיה קבוץ וחגור אמר בחסר

¹ או חסר הנסמך כאלו נאמר אלהי נכר יָבֵר הארץ (רד"ק נמכלול קמד).
² והכני מנטל הפי' הראשון שכתבתי שם נענין לרחקה כי כונתו העתקת הקנן
 ר"ל ח"ק אל האות הסנייה הגרונית וכן כתב לקטן שער ל"ה שכל אות שיהיה דינה
 להיותה חטף ותחריה אות גרונית שהם מעתיקים החטפות אל האות הגרונית ומנקדים האות
 אשר העתקה החטפות ממנה נקטן גדול כמו מה תלרו.

(נרלזית מו כ), ואת נהו (ז"כ טו כה), ירכה וקנה (זמות כה לא) ואורעי מקנה השכר (איונ לא כנ), משפט ההא להראות. וכן אם יסמוך אל כנוי האחד המדבר לא ישחנה גם כן כאשר נאמר את שדי אשר בענתות (ירמיה לג ז), והוא הדין בהסמכו אל כנוי המדברים. ואם יסמוך אל כנוי הרבים אשר אינם במעמד ישחנה כאשר נאמר יהיה יְהוָה (יחזקאל לד יד), על נוהן (ירמיה כג ג). ואם יהיה הדמיון הוה מן הנמלט מן העלה (ר"ל חס הלמד איכנה עלולה) כמו זקן ושבע (נרלזית כה כח), וחתקע אתה היתד (זופטיס ד כח) יאמר בהסמכו אל השמות הנראים יְהוָה ביתו (נרלזית כד כז), שבע רצון (דברים לג כג), את יחד האהל (זופטיס ד כח), חצר המשכן (זמות כז ט), ערל שפחים (זס ו יב), כבד פה וכבד לשון (זס ד יו), על זה הדרך השער מהשחנות על החאר הוה, כי אם מלים מעטים באו זרים, נאמר בהסמך ירך וכתף (יחזקאל כד ד) וגדר מזה (נמדבר כז כד) או בגול (ויקרא ה כח), יָרַד המזבח (זס ח יא) יָרַד הבית (מ"ח ו ח) יָרַד אבניו (מזלי כד לח), יָרַד אה (יחזקאל יח יח); ואפשר שיהיה כמוהם ערל לב וערל בשר (זס מד ט), כבד עון (יזעיה ח ד). ואפשר שלא ישנו הדמיון הוה בהסמך כמו שאמרו ועפו בַּחֲתָף פלשתיים¹ (יזעיה יח יד). ומשער ירך וכתף אצלי אמרו על כן קראו שמה אֶפֶל מצרים (נרלזית נ יח) כי שמשו בלשון זה באבל בשש נקודות על דמיון ארץ, כאשר נאמר אבל כבד זה (זס) ושמשו עוד באבל על דמיון ירך וכתף, אלא שלא שנו אותו באמרם אֶפֶל מצרים והוא סמוך, כאשר לא שנו ועפו בכחף פלשתיים והוא גם כן סמוך; ובוה עור גדול על סבור יָרַד לב וערל בשר שני בנינים ושערל לב וערל זכר איננו סמוך, אבל הוא משער ארץ אשר לא ישחנה ממנו כי אם מעט, כאשר אבל כבד ואבל מצרים שני בנינים. ולשון החלמוד הלשון הוה, ר"ל לשון אֶפֶל מצרים בבלתי הסמיכה גם כן בגרסת חכמי ארצנו, „בשהכפורה אֶפֶליו“ (מועד קטן יח²). — אך בהסמך הדמיון הוה אל הכנויים אמרו תחת יְיָ (נרלזית כז כ), ירכה וקנה (זמות כה לח), פרץ גדרו (יזעיה ח ה), כחפי משכמה תפול (איונ לא כנ). וכבר באו ארבע מלות על

פָּעַל מלעיל ממה שעינו אות עלה ונהגו בהסמכם מנהג זר גם כן, והמלות ההם הם אֶפֶל יחשב על משכבו (תהלים לו ה). ויבחר אתם בחוך (נרלזית טו י), לא תעשו עול (ויקרא יט טו), מות והיים (מזלי יח כח), ונאמר בהסמכם יָרַד רבולתך (יחזקאל כח יח), אל תיד הים (זמות יד כג), אחרי מית אישך (רות כ יח). אך און אינני זוכר אותו נסמך אל שם נראה, אבל בהסמך השמות האלה אל הכנויים אמרו וישב עליהם את אֶפֶל (תהלים לד כג), מחשבות אונך (ירמיה ד יד), כל אשר בחוכו יטמא (ויקרא יח לג) בעולו אשר עשה (יחזקאל יח כו). ומה שהוא על

¹ וכתב בן אשר, הניחו המכלול דף קמו, כי נא כן מפני פא פלשתיים, ר"ל נא מוכרת להפסיק מעט שלא יכולע פא כתף עם פא פלשתיים.
² מזה נרלז ג"כ שהמזנה היתה מנוקדת בימי המצנר וכן כתוב בהקדמת מעשה חסוד (סוף הדרך הח'), ולזה תמלא כל ספרי המזנה הקודמים כתובים עם הנקוד והזעמים" וכן כ"ו כתב וכבר הגיעני חל כל זה מה שרלזיתו במשניות מדויקות ומנוקדות שנכתבו זה סניב לשלז מלות שנה בבקעת חמאר, וכן הרשנן נמנן לכות נה כתב וכן במשניות הקדומות המנוקדות וג'.

והפסידו הענין אמר לו, ונכתב השיר בקרטבה על השנוי ההוא וההמרה. וספר לי ר' יצחק בן סהל התלמסאני נ"ע, כי ראה במצרים אנשים מאנשי הדקדוק חופסים על המשורר בדבר הזה והיו חושבים עליו כי אמרו בעבור שהיה חושב כי מה שאמר הפסוק יקרא לבו (תהלים נה כג) מענין והקרב והכרעים והמשורר נקי מכל אשר חשדוהו בו. וכאשר יסמך שער ארץ אל הכנויים ישחנה כאמרך ארצי ארצו ארצך ארצם קברי קברו קברך קברם וכן כל השער. — ומה שיהיה רמיון

פֶּעַל בשני קמצין מלרע כמו שלל ועשן ובקר וחלב הוא משחנה בהסמכו על השמות הנראים והמכונים, כאשר נאמר ואכלת את שלל אויביך (דברים כ יד), עשן העיר (יסזע ח כ), בקר זבח השלמים (נמדנר ז פח) ודי חלב עוים (מזלי כז כז), ויעל עשנו (שמות יט יח), כה יעשה לבקרו (ש"ס יט ז), ואת כל שללה (דברים יג יז), שחיתי ייני עם חלכי (ש"ה ה); ונאמר בסמוך נקם אקח (ישעיה מז ג), ואנקמה נקם אחת (זופטיס יו כח), פרושו ואנקם מהם נקם אחת משתי עיני, ואמרו אחת הוא סמוך אליו, ר"ל שנקם נסמך אליו ואחת עוד סמוך בענין אל אמרו משתי עיני, ואיננו תבנית (סס תאר מוסק על נקם) כאשר חשבו אנשים לשתי פנים, אחד מהם כי נקם לשון זכר ואין מוציאים תבניתו בלשון נקבה, והשני שהוא סמוך במכטא כסמיכת נקם בריח (ויקרא כו כה), ואין לדבריהם פנים להחכן אלא אם נבקש להם תהבולה שנגהיג נקם אחת מנהג מה שנסמך מן המספר בעדם אל הספור כאשר אחת עתיד לראות כמהו בשער הזה, ועם זה הוא ענין חלש, עם שנקם לשון זכר כאשר אמרנו. — ומשער שלל אצלי אמרו אריתי מורי עם בְּשָׁמִי (ש"ה ה ג) כי אם היה סמוך וקנה בְּשָׁמִי (שמות ל כג) היה בְּשָׁמִי בקבוץ הבית בקמץ כמו קדש, קדשי ושרש שרשי; ואם היה סמוך וקנמן בְּשָׁמִי (סס) היה בְּשָׁמִי בשכר הבית כמו קבר וקברי או בפחחותה כמו שמן וְשָׁמִי, אם כן הוא סמוך בְּשָׁמִי על דמיון שלל זרבר, האמר מהם שְׁלֵלִי, ואת כל שללה (דברים יג יז), כן יהיה דברי (ישעיה נ יח). ואפשר שיהיה בשמי נמלט משער ארץ ובא זר, כאשר נמלט עוד וסגר זְלִיד (סס כו כ) אשר היה משפטו להיות כמו ויקב חר בְּלִתִּי (מ"ג יג י) ותוא שבעבור שהיה שער ארץ ושער שלל שלשים היה קל עליהם להוציא כל אחד מהם אל חברו במלת ידועה כאשר יצא בשמי ודלחך משער ארץ אל שער שלל ויצא ענף משער שלל באמרו ענפכם תחנו (יחזקאל לו ח) אל שער ארץ, כי התקשה היתה שיהיה על דמיון ואסף שְׁלֵלֵכֶם (ישעיה לג ד) ובא על דמיון ארצכם שממה (סס ח ז). ומשער שלל עוד זהב נהר וקהל זרעב ואינם גמלטים משער שער וארץ כאשר חשב ר' יהודה, כי שער משער ארץ כאשר בארנו קודם זה (105) כי הם משחנים בהסמכם כהשתנות שלל, נאמר מנהר מצרים (נרשזית טו יח), וזהב הארץ (סס ג יג), ולמה הבאתם את קהל ה' (נמדנר כג). ומה שהוא על פֶּעַל מלרע ויהיה עלול הלמד כמו זְלִיד נדף (ויקרא כו לו), על החוה (סס זל), שרה, קנה וסוף (ישעיה יט ו), נוה משלח (ישעיה כז י), הוא משחנה בהסמכו אל השמות הנראים, נאמר והנה זְלִיד זית (נרשזית ח יח), חוה התנופה (שמות כט כז), בְּשָׁמִי פלשתים (ש"ה ו ח), קנה המרה (יחזקאל ע ה), בנוה שלום (ישעיה לז יח), נוה רעים (ירמיה לג יג). ואם יסמך אל כנוי האחד אשר איננו במעמד או האחת אשר איננה במעמד לא ישחנה, נאמר לא יבל זְלִירִי (יחזקאל מז יג), איש שדהו

באמרו **שָׁלַל לְבָנָה** (נרלשית ל לו) אע"פ שאמרו **שָׁלַל חַפְאָרָה** (ירמיה מז יז) ולא שנו. ואשר לא נשחנה השער הזה בסמיכה, כי קצת מה שישחנה בסמיכה מן הרמיונים יהיה בהשחנתו על הרמיון הזה, ר"ל על דמיון ארץ, וכאשר היה הדבר כן היה ארץ ושערו ראוי אצלם שלא ישחנה בהסמכו אל השמות הנראים, והרמיון בזה אמרו בסמוך **שָׁשׁוּ בְקֶצֶת הַמְּקוֹמוֹת** **שָׁשׁוּ הַכִּבְשָׁן** (שמות יט יח), ואמרם בסמוך **יִשָּׁל זָכָר** (נרלשית יז יד) בקצת המקומות **שָׁלַל לֵב וְעָרַל בָּשָׂר** (יחזקאל מד ט); ואמרם בסמוך **שָׁשׁוּ מֵאֵד** (נרלשית יג) עם **שָׁשׁוּ עוֹן** (ישעיה סד), ובסמוך ירך וכתף (יחזקאל כד ד) **שָׁחַף הַבַּיִת** (ט"ו ו ח), ירך המזבח (ויקרא ח"א), ובסמוך **שָׁדַד מִזֶּה** (נמדנר כז כד) **יִשָּׁדֵר אֲבָנָיו** (נעלי כד לא), ובסמוך או **שָׁלַל** (ויקרא כה כח) **גֹּל גָּל אֶחָד** (יחזקאל יח יח), וחשב ר' יהודה כי לא ימצא על דמיון הזה, רצוני לומר מה שיהיה על **שָׁלַל** וכשיסמך יהיה על **שָׁלַל** כי אם ירך וכתף וגדר וגזל, והנה חברנו אנחנו אליהם כבד וערל ונכנס בהם עשן במקצת המקומות. ולא הנהגנו ערל לב וערל בשר וכבד עון מנהג ארץ אפים (שמות לד ו) וארך האבר (יחזקאל יז ג), מפני שמצאנום בהפרד **יִשָּׁל זָכָר**, כבד מאד על משקל ירך וכתף ואחר כן ראינו אותם אומרים בהחכמה **שָׁלַל לֵב וְעָרַל בָּשָׂר**, כבד עון על דמיון כתף הבית, ירך המזבח, ואמרנו שבנינו אחד אע"פ שכבר אמרו ואני **שָׁלַל שְׂפָחִים** (שמות ו יג) כי **שָׁשׁוּ פֶה** וכבד לשון אנכי (שם ד י) על העקר. ואיננו רחוק להיות **שָׁלַל לֵב**, כבד עון משער ארץ ובעבור זה לא נשחנה בהסמכו, כי איננו דבר נכרי שיהיה מדבריהם במלה אחת על **שָׁלַל** משקל ירך וכתף **שָׁשׁוּ** על משקל ארץ, כי כבר אמרו **שָׁחַף מְרַעְהוּ צְדוּקָה** (נעלי יב כו) ע"מ ירך וכתף ואמרו עוד גדול **שָׁחַף מֵאֵד** (ישעיה נו יג) ע"מ ארץ ושניהם שני חארים בלתי סמוכים בענין אחד; וכן יתכן עוד לאמר בעלה **שָׁשׁוּ בָּאָפוֹ** (ע"כ כז ט) **יִכְבְּשׁוּ הַכִּבְשָׁן** (שמות יט יח), ר"ל שהם שני דמיונים בלשון אחת לדבר אחד ושבעשן הכבשן משער ארץ ושעלה עשן באפו כאשר יסמך יהיה **שָׁשׁוּ הַעֵיִר** (יהושע ח כ) על עקרו ושערו. ודע כי אין אנחנו מוחים על המשורר שחנה מה שהוא על דמיון ארץ בהסמכו אל שם נראה, כי כבר מצאנו הרמיון הזה משחנה במקרא במקומות רבים בהסמכו אל השמות הנראים כאשר הקדמנו לזכור; ועל הסברא הזאת אמר המשורר והוא מר יצחק בן מר שאול זכרנו לברכה

קָרַב לְבִי וְכִלְיוֹת מֵהֵימִים לְשַׁעֲשׁוּעֵי לְרַעֵי הַנְּעָמִים

וסמך והקרב והכרעים (ויקרא ח יג) אל שם נראה ישנה. וכבר אירע בבית הזה דבר נפלא ראיתי להעמידך עליו, והוא שרוב הגורסים אתו גורסים סגור לבי וכן ימצא ברוב הספרים וכן הייתי אני גורם אותו מפני זולתו, וכאשר קראתי השיר הזה לפני אמרו בזמן הבחרות השיב אלי קרב לבי ואמרתי לא ראיתיהו בכל הספרים כי אם סגור, אם כן מאין נכנס השנוי הזה? והגיד לי ז"ל כי שבח בשיר זה יעקב ובניו* (ושלח אותו לו מארצו אל קרטבה ובא אל המשכת ור' יהודה בן חניגא ור' יצחק בן כלפון המשורר אצלו והיה קשה בעיניהם השחנות והקרב והכרעים בהסמך (ורצו) וראו להמיר המלה בסגור על דרך התקון

(* והוא לדעת מוזק בהערותיו (דף 79) ר' יעקב בן גו הנזכר בקבלת סר"אנד ע"ט ולפי שהיה עושה לדקות עם העניים אשר היו רגילים לסמוך על זולתו כמו שכתב הרמב"ד קראו ר' יונה נכנוי אלאנזאל מה שחבר בהעתקה העברית אשר לפנינו.

הסמוכה מבנינה, אם שתשתנה תחלחה בלבד או סופו או שתשתנה תחלחה וסופה, ואפשר שלא תשתנה המלה בסמכה אל השמות הנראים ותשתנה בסמכה אל הכנויים, ואפשר להיות בה הדבר בהפך. אבל השם אשר יקבץ ביוד ומם, ממו נופלת בסמיכה; ואפשר שישתנה תחלתו ואפשר שלא ישתנה, ואחה עחיד לראות בשער הזה כל זה כאשר זכרתי לך בעזרת ה'.

ודע כי ההקשה והמשפט הנוהג שלא יכנס בין הסמוך והסמוך אליו דבר כי הסמוך אליו מהשלמות הסמוך והמה שניהם בשם אחד, אלא שלפעמים משנים המנהג הזה כמו שאמרו כל תשא עון וקח טוב (הזע יד ג) והמשפט כל עון תשא; ואמרו הלא כנעת בה רוח הקדים (יתוקל יז י) ומשפטו הלא כנעת רוח הקדים בה; ונאמר וביום הראות בו בשר חי יטמא (ויקרא יג ג) והמשפט וביום הראות בשר חי בו יטמא; ונאמר מה טוב לכם המשל בכם שבעים איש כל בני ירבעם אם משל בכם איש אחד (זופטיס ט ג) והמשפט המשל שבעים איש בכם אם משל איש אחד בכם; ואמרו ויהי כנוח עליהם הרוח (נמדנר יא כה) והמשפט כנוח הרוח עליהם; וה' ישלמך טובה תחת היום הוה אשר עשיתה לי (ע"ל כדכ), שעורו תחת אשר עשיתה לי היום הוה; אחר שלח אתו נבווראדן (ירמיה ט ח) שעורו אחר שלח נבווראדן אתו. וכבר הכשרנו באחר שלח אתו פנים אחרים וזה מעט בשמושם. ודע כי מה שהוא על דמיון

פְּעַל בשש נקודות או בחמש כי רובו לא ישתנו בהסמכו אל השמות הנראים כמו ארץ מצרים, דרך ים סוף (נמדנר יד כח), ספר התורה הוה (הזע ח ט), שבט אפרים, ולא שבט אלוה עליהם (חיונ כל ט); על דרך הוה הולך רוב השער. ויש שישתנה קצתו בהסמכו כהשתנות קָדַר באמרו יִבְתָּר משכבך (זמות ז כח) וכהשתנות שָׁגַר שָׁגַר אלפיך (דנריס כח יח) אע"פ שלא נשתנה באמרו וכל פטר שגר בהמה (זמות יג יב), וכהשתנות זרע באמרו קָרַע גר הוא (נמדנר יא ז) אע"פ שלא נשתנה באמרו קָרַע גר לכן (זמות יו לא), וכהשתנות נטע ר"ל אמרו ועשה קציר כמו קָטַע (חיונ יד ט) באמרו קָטַע שעשועיו (ישעיה כז), וכהשתנות בָּחַס ובכפן (חיונ לג) באמרו ואוילים בָּחַס לב ימותו (מזלי כח), וכהשתנות ולא נותר כל ירק (זמות י טו) באמרו יִירַק דשא (ישעיה לו כז). ואפשר שיהיה סמוך כלה דשא ירק לא היה (זס טו ז) אע"פ שהוא והדשא דבר אחד כאשר נאמר כירק עשב (נרלזית ט ג), הדרך בוה כדרך אמרם מישני ארמת עפר (דניאל יב ג) והארמה היא עפר עצמו. ואפשר שיהיה וירק דשא סמוך טוב ארחת (זמ"ל¹) (מזלי טו יז), על הדרך הוה מהסמיכה, אפס כי לא יהיה לנו בו או² כי איננו משער ארץ. ואני חמה על ר' יהודה אמרו (ספר הנקוד 185) כי לא ישתנה מן השער הוה בסמיכה זולת הכל הבלים (קהלת ח ג) ואחר כן אמר וזכור המלה הזאת כי אינני יודע לה שנית; אבל ויכלו המים מן הַחֶפֶת (נרלזית כח טו) לא נשתנה ממנו בסמיכה כי אם המם לברה והוא אמרו (זס) ויקח לחם וחמת מים² כאשר נשתנה הקיף מן סָחַל שקד (ירמיה ח יב)

¹ ר"ל וירק דשא סמוך מן המוכרת ארחת ירק, ואז חיונו משער ארץ כזש נקודת.
² ורלז"ע המתרגם ספרי ר' יהודה הזיג זס עליו כהכילו מפסח חמתך (חנקוק כ טו) וכן כזשה ברורה ל"ז ונלחות ל"ח שהלואי חֶפֶת וחיין מזה טענה עליו לדעת ר' יונה אשר הכניסו כענין חמת תנינים כמו שכתב רד"ק כזרש חמם ויחס, ולכן כתב פה כי חמת לא נשתנה בסמיכות כי אם המם בלבד.

תהיה הוא הנופלת על היוד הנחה לחליפות (ר"ל להפוך העתיד לעבר) תהיה פתוחה ולא תרפה היוד כמו ואכלהו ויגלו (ירמיה סוף י), ויעדהו אנשי הבליעל (מ"א כל יג). ואם תהיה היוד מונעת בחירק או בזולתו וזהו דין הוא להיות בשבא מוחל בה תשאר השבא כאשר היתה כאמרו ויעפו נערים ויעפו (ישעיה ע"ב), הן יבשו ויכלמו (תהלים לה ד), ויהפכו ארץ (חיוני יב עו), ויבא כנשם (הושע ו ד), וישבו בארץ ויסחרו אתה (נרמית לד כל). ואפשר שיניחו היוד השכורה וירפיה ויעתיקו השכר אל הוא כאשר נאמר הן יעצר במים ויבשו (חיוני יב עו*), וישערהו ממקומו (זס כז כל), ויללח אדירי הצאן (ירמיה כה לו). — ואם חפול ואו העטוף על במף נעה באיו חנועה שזההיה תקרא הואו הריא אלף נחפות כאמרו ומלאו פני תבל (ישעיה כז ו), ומשמרתם הארץ (נמדנר ג לא), ומחו גדלים וקטנים (ירמיה יו ו), ומח בהר (דברים לז מט), ובאו ורננו (ירמיה לא יב), ובא המלך דוד (ז"כ יו ה), ופגשו ציים (ישעיה לד יד). על המנהג הזה נוהג רבובם. רק המעט נאמר ראיתי רשעים קברים וביאו (קהלת פ י), לבלתי תח יוצא וביא (מ"א טו יז), מן המלאו וביחה (ז"כ כ ע), גפרית ומלח (דברים כב כב), ופיהו מבית לכחרת וסעיה (מלכים ז לא), ומחו כל הצאן (נרמית לג יג), ברך אלהים ומת (חיוני נ ט), ומחה ממותי חלל (יחזקאל כח ח) למען תזכרי ובשח (זס סוף סג). ואם ישכנו פה וסעיה (מ"ב ז ד), חתו ובשו (ישעיה לו כ), הקבצו ובאו (זס טו כ). ואונני זוכר בעת ההיא שאחד מן הסופרים הוציא מן השער הזה מאומה, אבל ר' יהודה פסק הדין כי הואו הזאת לא תקרא כי אם אלף נחפות ולא תקרא ואו כל עיקר. ודע כי כאשר יספרו על פעל [החולף] אשר איננו במעמד (או אשר איננו במעמד החולף) יביאו ואו העטוף הפתוחה על הפעלים העתידים ברוב דבריהם ויורה זה אצלם על החליפות וזה באמרם ויאכלו, וישחו, ויקומו, ויבאו, ויאכלו, וישחו, וידבר ה', זה הוא מנהגם ברוב דבריהם. ואפשר שישנו המנהג הזה ויביאו ואו העטף אשר איננה פתוחה על הפעלים החולפים בספרם על אשר איננו במעמד כאשר נאמר ובא המלך דוד (ז"כ יו ה), ובא ולן ושכב ארצה (זס יב יז), ומלאו את המקום הזה (ירמיה יב ד), ואלו היה על שגרת דבריהם היה ויבא המלך דוד, ויבא וילן וישכב ארצה, וימלאו את המקום הזה, ויש שיהיה החבור בלי ואו לקצר כאמרם אדם שח אנוש (דנ"ה ח) ושאר השמות ההם, ועוד שמש ירח (תנחום ג יא) וזולתם הרבה. ומן העטף מה שיהיה בלא ואו גם כן ויאמר לו עטוף הבאור, והוא כאמרו: ולאלה תטמאו כל הנגע כנבלתם (ויקרא יח כד) ואחר כן עטף לבאר ואמר לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה עד חם הדבר.

ש ע ר י ט •

ש ע ר ה ס מ י כ ה •

הסמיכה תהיה על שני דרכים אחד מהם סמיכה במבטא והשני סמיכה בענין. והסמיכה אשר תהיה בענין יאמר לה יחס, כי כאשר תיחס אדם אל מלאכה או משפחה או עיר כבר סמכתהו אליה. ואנן עתיד לתיחס למין הזה מן הסמיכה שער בפני עצמו (זער כל). אבל הסמיכה אשר במבטא, בסמך מלה אל מלה לחבר אותה אליה, והסמיכה הזאת הרבה פעמים היא משנה המלה

(* ובתנ"ך נזכרו ונמכרו כל מלאכה נספרים המדויקים כי אם נזכרו הוואו ותיק היוד.

ואין היות ושמן, וכשב, ורב בחברה מוציא אותם מחבריהם, כי הטעמים מקרים בדבור ואינם מטבע הלשון¹ והנה אהה רואה שאמרו אהה וְהִם (נמדנר יו יו) בקמץ והוא בחברא². ואם חהיה ואו העטוף במלה שפלה, ר"ל מלרע חהיה בשבא כמו ונשים וטף וסרסים (ירמיה מא יו), מה לי ולכם (ז"צ טז י), איש ואשתו (בראשית ז ט), קטן וגדול (ליונ ג יח). ואם חפול ואו העטוף על אות נחה נראית תקרא אלף נחפוח (תלף מקונן) כואו וקראתם בשם אלהיכם (מ"צ יח כד), ושמתם ועשיחם (דברים ד ו), ובכן ראיתי רשעים (קהלת ח י). ואם יהיה במקום הנח (הנסתר) הנראה הזה אות גרונית נעה בשבא ופחה יהפך הקבוץ פחה בעבור שהמבטא בו בקבוץ קשה עליהם, כאשר נאמר וְאֶכְלֶהוּ ויכלהו (ירמיה סוף י), המשפט לחפו ולקבץ כמו ורגמהו (דברים כא כא). אך הפחה ואו ואמותהו (ז"צ י) כבר בארתי העלה בו במחברת הקרוב והישר (ראה לעיל דף 45, 54) והוכרז מה שיקרה בפעלים ובשמות אשר חבאנה בהם האותיות הגרוניות מהספר הזה (לעיל 103). ואם יהיה הנח הנראה יוד, חרפה היוד ותונע הואו בשבר להורות על יוד הרפה, והיה העקר הואו להיות נחפוח או בשבא המוחל בה כאמרם וְיָרָא מצוה (מזלי יג יג), ויפת חאר (ז"ל כה ג), וירחו (יחזעו), ויהודה (שמות ט ט) וישחקו לפנינו (ז"צ נ ד), וישבום מדרכם הרע (ירמיה כג כב), ועידהו לאמר (מ"א כא י), ויסדחיק בספירים (ישעיה נד יא), וישב אל ה' וירחמהו (זס נה ז), ויאבר את אשור (לפניה נ יג), ויערו את הארון (דב"כ כד יא), וישלחם ויהפכו ארץ (ליוני טו), כרמים ויגבים (ירמיה לט י), ויוניהו בן המעכתי (זס מ ח) ויוניה בן הושעיה (זס מ ט). וטעה המשורר באמרו

באחותכם הדמיתם חברי עמוד רגע נשמות תוך פגרים
ובינורתן ודעותן אדמות ומדברות וציות ויערים

בהראות יוד יערים; אך אין אנתנו מאשימים אותו בעבור דחק המשקל. — ואם

¹ הוזהר שלא תטעה בדברים אלה, לחשוב שהטעמים לא נחשבים צעירי גאנת, אלא דעתו, כי הטעמים אינם מעלם טבע הלשון רק ליונים הם לקורא הקורא דברי איש אחר להבין על ידם איך היתה בוכת המדנר ואיך חנר ואיך הפריד דבריו, אבל המדנר בעלמו הוא אין לו כורך להוליא דבריו בטעמים וע"כ הטעמים הם להקורא ולא להמדנר וכמו שאמר החכם בעל הכוזר (כ עב) ע"א. ובהקדמת אפדי הוסיף עליו: והנה המליא עזרא הסופר עם אנשי כנה"ג הטעמים ללשון הספר הזה המקדש שיגלם גם כפי האפשר מה שחסר מזה הדבור בכתב מהדבור על פה וכבר הגיע משלמות הזה שהנה תמלא מזה אנשים יקראו בכתוב באלו הוא איש אחד פוסקים צעת אחת ומחברים קריאתם כאחד. וכפ"ז כתב עוד: והמליא (עזרא) עוד הטעמים שיתנו עריבות לקריאה עד שיתן חזק בלב האנשים למקרא לערבות השיר אשר יתנוהו הטעמים וגם שיהיה למקרא עמידה וקיום והשלת נכח הזוכר וההזכרות, ואלה שתי סבות למליאת הטעמים זולת הסבה החזקה והעלמית שכבר קדמה.

² אין דברי אלה הרב מפסיקים, אבל הכלל האמתי כי בשאלו אותיות ובכ"ל על תיבה שגוונה בראשה והגון הוא טעם מפסיק שזו ינוקד ובכ"ל בקמץ תחת זאת, אמנם כשהטעם מזרחי שאר האות, והעד וְקִי וְחָם וְקִי וְחָרָף וְיָנִים וְגִילְיָה. וע"כ וְקָבֵשׁ (ויקרא ט ג), וְקָדְמָה (בראשית יג יד), וכן וְלָחֶם (ז"ס מה כג) היה דינס בשוא, ולהפך וְקִי וְשָׁמוּ (ירמיה מ י), וְשָׁף (זס מא טו) היה דינס בקמץ ויולאים מן הכלל ואין ללמוד מהם. דברי החכם בעער בעל תורת אמת.

על שפת הנחל ואחר כך אמר בשוכני, ואלו לא היה בשוכני מתעבר והיה הכנוי לפועל, היה אומר בשוכני, כי השני שערים על הדרך הזה הם נוהגים, ר"ל כי כנוי הפועל המתחבר אל המקור יהיה יוד כאמרו בשלחי את חצי הרעב (יחזקאל ה יו), באמרי לרשע (זס ג י"ג) והדומה להם, וכנוי המדבר הפועל בו כאשר (היחה) יהיה דבק במקור יהיה ני כאמרו הלהרגני אתה אמר (זמות נ יד), אל תאיצו לנחמני (ישעיה כג ד) והדומה להם; רק מלים מועטים זרים בא בהם כנוי המדבר הפועל בו יוד בלבד, והם אמרו לא אבה יכמי (דנריס כה ז) משפטו יכמני, כי הכנוי פעול בו. ואם יאמר כי הוא כנוי הפועל כמו וברברי אותך אפחה את פיך (יחזקאל ג כז) ויושם הפועל ליכמה, יהיה שקר, כי אע"פ שהיכס משער הסמוך [נ"א המצטרף] הפועל מיוחש אליו לכרו מבלתי היבמה כאשר נאמר ולקחה לו לאשה ויכמה. ויחכן שיהיה החפץ ביכמי יבם מקור ושתהיה היוד נוספת ומהם אמרו ועשית מרעה לבלתי עצבי (דה"א ד י) משפטו עצבני, ומהם לחתי להלוך עמכם (נמדנר כג יג) משפטו לתחני, כי כמו הכנוי הזה לא יהיה כי אם לפועל כאמרו אשר לחתי לו בשרה¹ (ז"כ ד י) וכבר בארתי בספר ההשגה כי העקר בתח תנת, כי הוא מקור מן נחן על משקל גשת מן נגש, רק כי הנון אשר היא למד הפעל הוסרה להקל וזה לרוב השמוש בו, והיה המשפט בלחתי להלוך עמכם לתחני, החו הראשונה עין הפעל והפא מחסרת והנון הלטד שלו והחו השניה נוספת למקור כחוספת החו בגשת ובקחת ובשבת וברדת והדומה להם וברבבות והעלות והגלות, יום ענות אדם נפשו (ישעיה נח ה) ואם לרמותני לצרי (דה"א יכ יז) על דעת מי שישים החו נוספת, וכן היה ראוי להיות כנוי הפועל אחר הוספת החו בלחת נון ויוד כאשר הוא בואם לרמותני לצרי, ואלו היה הכנוי הזה נפרד היה ואם לרמות אותי כמו לצות אתי נגיד (ז"כ ו כא). בין והשכל.

ש ע ר י ח •

זכרון משפטי ואו העטוף •

כאשר תהיה ואו העטוף במלה גבוהה ר"ל מלעיל תהיה הואו והיא ברוב דבריהם קמוצה כאמרם הוציא לחם י"ו — קנה שמים יאר' (בראשית יד יח), צפנה ונגבה וקדמה וימה (זס יג יד), אני ואחה (זס לא מד) אני והוא (זס טא יח), יין וקיץ (ירמיה ט יב), זהב וכסף (זמות כה ג), שור וכשב ועז (ויקרא ז כז), ועגל וכבש (זס ט ג), אתה והם (נמדנר יו יו), עם גדול ורם (דנריס ח כח), מה לי ולך (זופטיס יח יב), מקור העיר וחוצה (נמדנר לה ד), שלמה וצדק (דנריס כה טו), מיום ההוא והלאה (ז"א יח ט), ג"א ילך נא אתנו אמנון (ז"כ י"ג כו). ובמה שיעטף מן הפעלים וחיו את בניהם ושביו (זכריה י ח), כן הוא רוב דבריהם. ויש שיבא קצתם בשבא כאמרו ואחם אספו יין וק"צ ושמן (ירמיה מ י), ונשים וסרסים (זס טא יו), ויין וקצין ובקר וצאן (דה"א יב ט), כל חלב שור וקש (ויקרא ז כג), עם גדול ורב ורם כענקים² (דנריס ז כא).

¹ ראה לעיל 27 ונראה מזה כי ר' יונה לא שח הפסוק לתתי להלוך עמכם מה שטען הראשון זס על ר' משה הכהן.

² מן מה שלא הביא ראה מן הפסוק עם גדול ורב ורם (דנריס ז י) שהוא כקמץ ותנאה, נראה כי בספרי ר"י היה גם הוא ורב מנוקד בשוא כמו בפסוק כ"א וכן הוא בספרים יאנים כמו שכתב ר"ש ענולני.

וירעו הרועים אותם ואת צאני לא רעו (יחזקאל לד ח), ויראו שמרי בני ישראל אתם (זמות ה יט), והכנוי הבא עם המקור יהיה שני מינים, אם שיהיה כנוי הפועל או שיהיה כנוי הפועל בו; ואם יהיה כנוי הפועל האחד או יותר מאחד לא יהיה כי אם מחבר כמו בשלחי את חצי הרעב (יחזקאל ה יו), וכדברי אוחז אפתח את פיך (זס ג כז), כדברם אל פרעה (זמות ז ז), כדברה אל יוסף (נרשית לט י), באמרם אליו יום ויום (אסתר ג ד), ובשחטם את בניהם (יחזקאל כג לט), בשנותו את טעמו (תהלים לד ט); ואם יהיה כנוי הפועל בו יהיה על שני דרכים, אם שיהיה נפרד כמו לרשע אחת (ויקרא כ כד), לרשע אתם (דברים יב כט), בלדת אתם (נרשית כה כו), בהעביר אותם להם (יחזקאל טו כט), בשאת אתו (זמות כז ז), ובחור אתו (ז"ל נ כח), או מחבר כמו לא תאזר לשלמו (דברים כג כג), וה' חפץ דכאו (יזעיה נג י), ועשית סירתיו לרשנו (זמות כז ג), ולא יכלו דברו (נרשית לו ד), לא תוכל עשהו (זמות יח יח) והוא שחיהם לכנוי כאשר קדם מבארנו, וחכל להשקחו (נרשית כד יט), ולא יסף עוד לדעתה (זס לח כו), ולורחם בארצות (תהלים כו כז), לא מאסתים ולא געלתים לכלוחם (ויקרא כו מד), ואם לרמוחני לצרי (ד"נ יב יג) יוצר אותה להכינה (ירמיה לג ז), אשלת אותם לשחחכם (יחזקאל ה יו), להבריאתכם (ז"ל נ כט) כלומר שחבריאיו עצמכם, לבלתי שלחם (זמות ט יז), הלהרגני אחת אמר (זמות נ יד), אל תאיצו לנחמני (יזעיה כז ד), וישבו להכעיסני (יחזקאל ח יז), קחם על זרועתיו (הושע יג ג) הוא כמו קחחם כענין קחה אותם, כי כבר אמרו ולקחה אתנו לעבדים (נרשית טג יח) והפרידו; ואמרו לקחתך לו לאשה (ז"ל כה ט) וחברו, וענינו לקחה אותך לו לאשה, ואיננו כמו המעט קחתך את אישי (נרשית ל טו) כי הכף בקחתך את אישי סמוך אליה והוא כנוי הפועל והכף בלקחתך לו פעול בה. ואמרו לתת אתנו ביד האמרי (דברים ח כו) והפרידו, ואמרו למען תתם ביד (ד"נ כה כ) וחברו וענינו תת אתם ביד; ואמרו עוד ולתתך עליון (דברים כו יט) כלומר ולתת אותך עליון ואינם כמו בתתך לו לחם (ז"ל כג יג), לתתם למפלגות (ד"נ לה יב), כי הכף בתתך לו לחם סמוך אליה והיא כנוי הפועל וכן המם בלחחם למפלגות סמוך אליה גם כן והיא כנוי הפועלים¹. והמה יקרבו — לשרחני (יחזקאל מד יו), בשובני והנה על שפת הנחל (יחזקאל מז ז) פרושו בהשבתני, כלומר כאשר הושבתני, ובלשוון הזה משחמש למתבודד ולמתעבר בבנין אחד, אומרים שבתי וראה תחת השמש (קהלת ט יא), ולא שבו אל ה' (הושע י) וזה בלתי מתעבר, ואמרו הנני שב שבות אהלי יעקב (ירמיה ל יח), ושב שבותם (לפניה נ ז), בשוב ה' את שיבת ציון (תהלים קכו ט), בשובי את שבותם (ירמיה לח כג), ופרוש הכל השבה וכבר בארנו זה באר היטב במ' השרשים מן החבור הזה והבאנו מופת על שגגת ר' יהודה במלות האלה², והראיה על אמתה דברינו בשובני אמרו ויולכני וישבני

¹ רלונו כי פירוש נתתך לו — נהיות שנתת לו, לתתם למפלגות — נהיות שנתתו, כמו פירוש עונת תתי (נרשית כט יט) תת לני, ופירוש כהוליתם (זס יט יז) באזר הוליתו, ועיין רש"י נרשית יט כח. והנה הכנוי בכל אלה הוא כנוי של הפועל וכן כנוי של לתתם הוא מוסב על הפועלים הם הלויים שנפסקו הקודם, ופירוש זה עיקר לפי תוכן הלשון. ² כי לדעתו (זרש זוב) כל אלה הם ענין אחד ענין השקטה והנחה ואינם מתעברים וראה לחות מ"ט ורד"ק זרש זוב זס טעות הדפוס ונמקום, והיה לו לומר לפי סגרת ר' יונה בשו"ת ז"ל לפי סגרת ר' יהודה. ורד"ק הלין צעד ר' יהודה עמה דכתיב לא חנה יבמי, לבלתי עצבי, ולא העיר על דברי ר' יונה לקמן, רק מלים זריס"ו וג' וראה לעיל דף 112.

אנכי אערבנו מידי חבקשנו (זס מג ט), ה' יסעדנו (תהלים מא ד). ולנקבה ואני אחננה לכם (ויקרא כ כד), ומכה נפש בהמה ישלמנה (זס כד כח), ואם גאל יגאלנה (זס כו יג). ונאמר בואו לבדה וכיום השמיני תחנו לי (זמות כז בט), וזה שמו אשר יקראו (ירמיה כג ו), אויב ירדפו (הזע ח ג), ורשחג — תלכדו (תהלים ל כ ח), עוונותיו ילכדנו (משלי ה כג). אבל הנקבה בנקבה אשר כנוי הזכר שלה הו בשני פנים, ר"ל בה וא ובה מעמדת.

ואם יהיה הכנוי לקהל אשר אינם במעמד ויהיה מחבר יהיה ם בלבד כמו אל תהרגם (תהלים נט יב), ואב ערבות ישדרם (ירמיה ה ו), אל מחוץ למחנה תשלחום (נמדנר ה ג), לא תאכלום (ויקרא יח טג); ואם יהיה נפרד יהיה אותם. [ואם] יהיה הכנוי לאחד המדבר בו או ליותר מאחד יהיה גם כן על שני דרכים אם מחבר או נפרד; ואם יהיה נפרד ויהיה לאחד יהיה אותך, ואם יהיה מחבר יהיה כף (והא) כמו ואעשך לגוי גדול ואברכך (נחלזית יב ז), יברכך ה' מציון (תהלים קכח ה), יודוך עמים (זס סז ד), שפתי ישבחונך (זס סג ד) והדומה לזה. ואם יהיה ליותר מאחד ויהיה נפרד יהיה אתכם ואם יהיה מחבר יהיה כם כאמרו הוא יבא וישעכם (ישעיה לה ד), יקומו ויעזרכם (דברים לז לח). ואם יהיה כנוי הפעול בו לאחד המדבר או ליותר מאחד יהיה גם כן על שני דרכים אם שיהיה נפרד ויהיה לאחד אותי וליותר מאחד אותנו, או מחבר ויהיה לאחד נ"י בלבד כמו אל תעלני בחצי ימי (תהלים קנ כה), אל תמשכני עם רשעים (זס כז ג), יאחזוני ימי עוני (איוב ל יו). וליותר מאחד נו בלבד כמו יחינו מימים (הזע ו ג), ה' יצילנו (מ"נ יח לב). ואם בא הכנוי הפעול בו עם פועל הפועל יהיה גם כן אם נפרד כמו ה' יוצר אותה להכינה (ירמיה לז ז), ואת הלויים משרתי אתי (זס לג כג) או מחבר כמו ואת הלויים הכהנים משרתי (זס כח), כה אמר ה' עשה (זס ג) קדוש ישראל ויוצרו (ישעיה טז יח), וגאלו ה' צבאות שמו (זס מד ו), כל יודעו מאחמול (ז"ל י יח), העשו יגש חרכו (איוב ט יט), וישכח ישראל את עשהו (הזע ח יד), ונלוו דרכיו בוזהו (משלי יד ז), אשר היית משקחו (נחלזית ט יג), הראה והוא במלות האלה הם הכנוי כאשר בארנוה בוולתם; המוליכך — המאכלך מן במדבר (דברים ח יו), ה' רעי לא אחסר (תהלים כג ח), כמעט ישאני עשני (איוב לז כג), אמרת אין ראני (ישעיה מז י). ואם יתחבר בפעל הפועלה ויהיה נפרד, יהיה אותי, אותה, אותם, אותך או אתכם. ואם יהיה דבק יהיה י או ו או כ או ם או ם לבדה כמו וחשאהו אמנותו (ז"נ ד ד), יועצתו להרשיע (דה"נ כ"ג כ"ג) ותגל יולדתך (משלי כג כה), חרשיש סוחרתך (יחזקאל כו יב), חפרה יולדתכם (ירמיה כ יב), הובישה הורחם (הזע ז ז). ואלה הכנויים אע"פ שהם מחבר אליהם במבטא הם פעול בהם בענין.

והתחבר הכנוי הפעול בו בצווי יהיה אם נפרד כמו הורד אותם אל המים (זופטים ז ד), ויבם אחת (נחלזית לח ה); או מחבר הניעמו בחילך והורידמו (תהלים נט יב), והינקהו לי (זמות ז ט), ואכלוה מצות (ויקרא י יב), הורדהו אלי (נחלזית מד כח), לאמר חפשהו (מ"ל יג ד), השליכהו ארצה (זמות ד ג), וקראנה באונינו (ירמיה לו טו), במה נשלחנו למקומו (ז"ל ו ז). ואם יהיה לפעל שני פעולים, לא יהיה האחד כי אם נפרד בכל השערים האלה, כאשר נאמר בצווי (חנונו) חנונו אותם (זופטים כח כח), ופירושו חנו לנו אותם. וכן אם יהיה הכנוי הפעול (הוא) לפועלים עצמם לא יהיה כי אם (יהיה) מפורד גם כן כמו

רקמתך ותכסים — ונתתיהו — ותזכתיים להם (זס יו יח). — ואם יתחבר כנוי הפעל בו בפעל הנקבה החולף יהיה גם כן על שני פנים אם נפרד או מתחבר. אם יהיה הכנוי לאחד אשר איננו נמצא במעמד יהיה על שני דרכים, אם שיהיה הכנוי ההוא נפרד ויהיה אותו, או שיהיה מחובר ויהיה על שני דרכים, או שיהיה, הו באמרם ומיכל בת שאול אהבתהו (ז"ל יח כח), אשר הרגתהו (זופטיס ט כד), תהום רממתהו (יחזקאל לו ד), חיה רעה אכלתהו (נחלזית לו נג) צרה החזיקתהו (ירמיה כ מג), גמלתהו טוב (משלי לו יב), על צחיה סלע שמתהו לא שפכתהו. (יחזקאל כד ז); או שחתיהו בלבד כמו אמרם ולא שזפתו עין איה (חיונ כח ז), כאשר גמלתו (ז"ל ח כד), כי כלתך אשר אהבתך ילדתו (רות ד טו). ואם יהיה הכנוי לנקבה האחת אשר איננה במעמד חתיה ה רפה כמו אמרו צרה וחבלים אחותה (ירמיה מט כד), לו חיה רעה אעביר בארץ ושכלתה (יחזקאל יד טו), וידו חלקתה להם בקו (ישעיה לד יז). והדין בהא הזאת להראות, וכבר עליהם. ואם יהיה הכנוי לקהל הזכרים שאינם במעמד יהיה על שני דרכים, אם שיהיה נפרד ויהיה אותם כאשר נאמר ובלעה אתם (נמדנר יו ל), או מחובר ויהיה ס כמו על כן נצרתם נפשי (תהלים קיט קכט), כי רחל גנבתם (נחלזית לו לב), אש שרפתם (ישעיה מז יד); ואם יהיה לאחד המדבר בו יהיה גם כן על שני דרכים, אם נפרד או מחבר, והכנוי הנפרד אותך בהנעת הכף בקמץ גדול ולנקבה בהעמדתה [א"י ד]. ואם יהיה הכנוי לקהל המדבר בהם יהיה אתכם כמו ושכלה אתכם — והמעייטה אתכם (ויקרא כו כב), ולנקבה אתכן. ואלו היית מחבר היית אומר ושכלתכם והמעייטתכם ולנקבה בנון. ואם יהיה הכנוי למדבר ויהיה נפרד, יהיה אותי, ואם יהיה מחבר, יהיה נאמרו ששזפתני השמש (ז"ל ח ו) ורוח נשאתני (יחזקאל ג יד), רוח אל עשתני (חיונ לג ד).

וכן יבואו אלה הכנויים הפעל בהם עם הפעל העתיד על שני דרכים גם כן, או שיהיו נפרדים או שיהיה מחברים. ואם יהיה הכנוי לאחד אשר איננו במעמד או לאחת אשר איננה במעמד ויהיה נפרד, יהיה הכנוי ההוא אותו או אותה, ואם יהיה מחבר יהיה על שלשה דרכים אם הו לזכר הא לנקבה ואע"פ שלא חתיה האלף נמצאת במכתב או ה מעמדת בלבד, או שיהיה נו לזכר והוא הרוב ונה לנקבה, או שיהיה לזכר ו בלבד; אמר בהו לזכר ימצאהו בארץ מדבר (דברים לב י), וישערהו ממקומו (חיונ כז כח), ישמרהו ויחייהו (תהלים מז ג), בכסף ובזהב ייפהו (ירמיה י ד), הלמד נופלת מן יחייהו ומן ייפהו והרומה להם בעבור רפינה ועלילותה כאשר קדם מדברינו בזולתם. יגאלהו חשך וצלמות יבעתהו כמרירי יום (חיונ ג ה), לרצונכם תזכרהו (ויקרא יב ה). ולנקבה ואקרע את הממלכה — ואחנה לך (מ"ל יד ח), ויתקעה בבטנו (זופטיס ג כח), וישנאה אמנון (ז"ל יג טו), בחצר אהל מועד יאכלוה (ויקרא ו ט), וימצאה מלאך ה' (נחלזית יו ז), או ראה ויספרה (חיונ כח כז), ויוציאה מחיקו (שמות ד ז) בהעמידה (נמטיק). וזה הפעל, רצוני לומר ויוציאה, ויספרה אע"פ שהוא חולף בזאו הפתוחה, אם תחסר ממנו הואו ישאר עתיד גמור; ועל הדרך הזה יחכן שנכניס והקטירו אותו בני אהרן (ויקרא ג ה) וזולתו בפעלים החולפים אע"פ שהוא עתיד בזאו השבאית, כי אם תחסר ממנו הואו ישאר חולף גמור. — ואמרו בנו לזכר פן יקראנו אסון (נחלזית מז ד), אם לא אביאנו אליך (זס מד לב),

רמני (ז"כ יט כז) אכלני הממני בלעני (ירמיה נא לד), הוא עשנו (תהלים ק ג), אשר גאלם (זס קז ב), וראך ושמה בלבו (זמות ד יד), הוא עשך ויכנגך (דברים לז ו), ושנאה — ושלחה מביתו (זס כד ג). ויש שישימו כנוי האחד שאיננו במעמד הפעול בו הדבק בפעל החולף על שני דרכים, אם שיהיה ל לכה כאשר כתבנו קודם לכן, כאשר נשאו לבו (זמות לה כה), נחנו אלהים (נרשזית לז ז), אשר לא דברו ה' (דברים יח כה) וזולתם; או שיהיה זה כמו וקראוהו אסון (נרשזית מד כט), שמח שמחהו (ירמיה כ טו), וצבי עדיו לגאון שמהו (יחזקאל ז כ). אך בפעלים אשר למדיהם עלולות הם זה בלבד, כמו אשר צוהו (נרשזית ז ה), אשר לו הים והוא עשהו (תהלים לה ה), לאשר קנהו מאתו (ויקרא כז כד). וטועה מי ששם הראין האלה למדין, כי למדי הפעלים העלולי הלמדין לא חראנה כל עקר, אבל אפשר שיהפכו יוד כאשר קרה ככי כך חסיה נפשי (תהלים נז ב), דליו שוקים (משלי כו ז) כנחלים נטיו (נמדכר כד ו). וכנוי האחד שאיננו במעמד הפעל בו וכנוי הקהל שאינם במעמד הפעולם בהם וכנוי המדבר בהם או המדבר בו וכנוי המדבר או המדברים מחובר ומפורד בנפל פעל הקהל עליו, יהיה כאמרם במפורד והקטירו אתו בני אהרן (ויקרא ג ה), והביאו אתו (זס די ד), ואכלו אתם (זמות כט לג), ונחמו אתכם (יחזקאל יד כב), והרגו אתי (נרשזית יב יב), ואמרו במחבר ארוים לא עממהו (יחזקאל לט ח), המה בנוהו (נחמיה ג יג), המה קרוהו (זס ג ג), אשר תלאום שמה (ז"כ כה יב), ולא הרגום (יהושע ט כו), אשר רדפום בו (זס ח כד), וכל סחום לא עממוך (יחזקאל כח ג), סבוני גם סבוני (תהלים קיח יח), מדוע קראני אלה (ירמיה יג כב), זדים הליצני (תהלים קיע נא). ואם יהיה הפעל החולף הנופל על כנוי הפעול בו או בהם למדבר או למדברים יהיה כן על שני דרכים, אם נפרד כמו זעשיתי אתם לגוי אחד (יחזקאל לו כב), והוצאתי אתכם (זמות ו ו), וקבצתי אתכם (ירמיה כט יד), הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו (נרשזית יז כ), ברכנו אתכם (תהלים קכט ט); ואם מחבר כמו כי הרחקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות (יחזקאל יח י), אדבר דבר ועשיתיו (זס יב כה), והשמותיהו לאות (זס יד ח) והבאותיהו בבלה (זס יז כ), ואני לא הכאבתיו (זס יג כב), ברכנוכם מבית ה' (תהלים קיח כה), עד אשר אם הבאנם (נמדכר לז יז), לא הכלמנום ולא נפקד להם מאומה (ז"ח כה ז), ולא עזבנהו (דס"ב יג י), ואסרנוהו לענותו (זופטיס יו ה), וברכתיה והיתה לגוים (נרשזית יז יו).

ואם יהיה הכנוי הפעול בו למדבר עצמו ויהיה מפורד תאמר הכיתי אותי, פצעתי אותי, ואם מחבר תאמר הכיתיני, פצעתיני, כאשר נאמר לי יארי ואני עשיתני, (יחזקאל כט ג) בחבור הכנוי. — ואם יהיה הפעל החולף הנופל על כנוי הפעול או הפעולים למדבר בו או למדבר בהם יהיה הכנוי גם על שני פנים, אם שיהיה נפרד כמו וקדשת אתם (זמות כח ז), ורחצת אתם (זס כט ד), וחטאתמו (?) [וחטאת אתו (יחזקאל טג כ)], למה רמיתם אתנו (יהושע ט כב); או שיהיה מחבר כמו ולא נטשתני (נרשזית לח כח), כי אם זכרתני (זס ט כד), הצום צמתני (זכריה ז ד), ולמה העליחני (נמדכר כה), וכפרתהו (יחזקאל מג כ), ואחה לא מצאתה (נרשזית לח כג). ובדבר עם הנקבה יהיה גם כן על שני דרכים, אם שיהיה נפרד כמו ותשחרי אותם (יחזקאל יו לג), ותשליכי אותי (יחזקאל כג לה) או שיהיה מחבר כמו ותחננים בהעביר אותם להם (זס יו כה), ותקחי את בגדי

בו יהיה הא נראיה (ר"ל נמפיק) כמו אמרו על ביאה ועל שדה (מ"ב ה), וחינק
אח בנה (ע"ל ח כג), או ראה ויספרה הכינה וגם הקרה (ליונ כז כז). ואפשר
שורפו היא הזאת להקל כמו שנאמר עונה בה (נמדנר טו לח), בהטאה בשגה
(זס כח), ועברתו שמרה נצח (עמוס ח יא) לבנות לה בית בארץ שנער (זכריה סוף ה').
וכנוי הרבים הזכרים אשר אינם במעמד הרבך בשמות ובמלות הטעם
יהיה מ כמו זאת עינם בכל הארץ (זכריה טו), ויעבר מלכם לפנייהם וח' בראשם
(מיכה סוף ג) ויברך אותם (נחזית ח כב), להם לברם (ליונ טו יט). ויהיה הכנוי
הזה בנקבות נון. ואיננו רחוק אצלי שיחכן לומר (גם נקבות) מלכיהם ועיניהם
וראשיהם, וההקשה על זה באמרו ישפטו אותהם¹ (יחזקאל כג מה) וברא
אותהן בחרבותם (זס מז), ואת חלבהן (ויקרא ח יו), ונטע גנות ואכלו את פריהן
(ירמיה כט כח) [ועשו גנות ואכלו את פריהם (עמוס ט יד)], כקוץ מנד כלהם
(ע"ב כג ו), קצב אחד לכלהנה (מ"א ז לו), לברדן (נחזית כח כח). — וכאשר
יחבר הכנוי הזה בקבוץ יהיה הא ומם כמו אדניהם, גמליהם, עבדיהם וסוסיהם,
פניהם, ואפשר שיהיה מם ואו כמו הרום שנימו בפימו (תהלים נח ז) רציתי שנימו,
ישר יחזה פנימו (תהלים סוף יא), שפתימו יכסומו (זס קמ י), שיחמו נדיבמו —
כל נסיכמו (זס כג יב), כי כאשר הם מחסרים הוא מהכנוי הרבך ברכים ממנהגם
שיסמכו אל המם ו, כאשר אתה רואה: ויש שעושים כזה גם כן בכנויים הרבכים
במלות הטעם ובשמות הנפרדים, כי הם אומרים אליהם, עליהם, פיהם, וכאשר
ירעו היא יסמכו אל המם ואו ואומרים: או ידבר אלימו באפו (זס נ ה),
הרם שנימו בפימו (זס נח ז), רציתי בפימו, עלימו יחעלם שלג (ליונ ז יו).
ואם ירבך הכנוי הזה בקהל הנקבות אשר בות² יהיה הם כמו למשפחותיהם,
שרותיהם, חרבותיהם; ואם חחוסר הוא חוסף בואו כמו ננתקה את מוסרותימו
(תהלים נ ג) והיה קודם הואו מוסרותיהם. — ואם יחבר הכנוי הזה לפעלים
החולפים והעתידים יהיה מם כמו אם הרגם (תהלים עח לד) אל תהרגם
(זס נט יב), יהרסם ולא יבנם (זס כח ח). ואפשר שיהיה מו כאמרו לכן
ענקחמו גאווה (זס עג ו), יאחזמו רעד — יכסומו — יאכלמו קש (זמות טו)
ובחרונו יבהלמו (תהלים נ ה).

ודע כי כנוי הפעול בו אם לאחד אם לרבים אם לזכר אם לנקבה, בין
שיהיה העושה בו פעל או מקור יחכן בו שיהיה רבך ושיהיה נפרד; והדמיון בזה,
כאשר יפול הפועל החולף לאחד שאיננו במעמד או פועל הקהל שאינם במעמד
על כנוי הפעול בו או בהם, יהיה הכנוי (והוא) ברבריהם על שני דרכים, או
נפרד כאשר נאמר אשר דבר אתו אלהים (נחזית כח נ), כי כן צוה אחי
(מ"א יג ט), והקטיר אחם (ויקרא ז ה), צרר רוח אותה (הושע סוף ד), אשר
נשא לכן אתנה (זמות לה כז); או מחובר כמו כל איש אשר נשאו לבו (זס כח),
ושחטו פתח אהל מועד (ויקרא ג נ), וגאלו מיד חוק ממנו (ירמיה לא י), עבדי

¹ ההקשה היא רק טן אותהם לנד אשר נאמת הוא שלא כמנהג וכל הפסוקים
האחרים הם כמנהג הלזון, וגן היא פעם כל"ז ופעם כל"כ לכן כתוב פריהם
ופריהן, רק פעל עבר לנקבות נח לפעמים עם עם כמו שכתב רש"י על ויגרסם
(זמות ג יח) שלא תתערב המלה עם טון הנוסף לעתיד, וכן כתוב ויאזרום (ע"ל ו י),
סתמום פלשתים וימלאום עפר (נחזית כו טו), קארם, ענדס (מזלי ו כח).

² ר"ל זמות נקבות אשר ברבים ואו תו כמו עזפחות, שדות, חרבות.

(ישעיה ל ל), האמרה אלי (מיכה ז י), הבטחה באצרתיה (ירמיה טע ז), בנות בוטחות (ישעיה לט ט), האמרות לארניהם (עמות ד), והא סגן הנקבה, זמן הואו והחו פמן לקהל הנקבות ואינם כנוי.

וסמן האחד המדבר המחבר אליו הדבק בשמות ובמלות הטעם יהיה יוד כמו עבדי, לחמי, בני אבשלום (ז"כ יט) שעו יצ"י (ישעיה כג ד) היוד לברה כמני היא השם ודגשות נוגו שלא כדרך ההקשה, ואפשר שישומו השם הזה נון⁽¹⁾ כאשר הם בתחחני (ז"כ כג לו), הן בעורני (דכריס לכ כז) ודגשות נון בעורני שלא על דרך ההקשה. ושם הפועל נוהג המנהג הזה, ר"ל בחיות כנוי המדבר הדבק בו אשר איננו נפרד ממנו יוד לברה כמו ה' רעי (תהלים כ"ג), גאלי הו (חיוכ יט כה), יצרי מבטן (ישעיה טע ט). ואפשר שיהיה נון ויוד כמו ישאני עשני (חיוכ לכ ככ), אין ראני (ישעיה מז י²). וכנוי מה שיהיה יתור מאחר יהיה נון ואו כמו בננו זה (דכריס כל כ), מימינו — עצינו במחיר יבאו (חיוכ כד), עודינה תכלינה עינינו (זס ד י). הנון הואת הקלו לעולם כי אם באמרם ממנו כאשר יהיה הכנוי בו למדבר, ואומרים אנשי בכל נוהגים בממנו בספור המספרים על עצמם מנהג השעור כלו בקלות הנון והוא המשפט⁽³⁾.

וכנוי האחד שאיננו במעמד אשר יחבר אליו ואשר יספר עליו יהיה ואו, תאמר עבדו, בנו, לחמו לרעב נתן (יחזקאל יח יו), ממנו פנה ממנו יחד (זכריה י ד); וכן שיהיה הא ואו כמו שנאמר ואיש שיהו (ז"ל יד לה), ומעלתו פנות קדים (יחזקאל טג יז), כלומר מעלותיו, מגן גבוריהו מאדם (כחוס כ ד), כלומר גבוריו, ועיניהו על דרכיהם (חיוכ כד כג), כלומר ועינו, ועל מי לא יקום אורהו (חיוכ כה ג), אשבר מטהו (כחוס ח יג), ושמר תורה אשרהו (משלי כט יט), תחת כל השמים ישרהו (חיוכ לו ג), ובעד נכריה חבלהו (משלי כז יג), ודקרהו אביהו ואמו (זכריה יג ג) איש באחיהו ידבקו (חיוכ מא ט), בתי הבתולה ופילגשהו (זופטיס יט כד), שמץ מנהו (חיוכ ד יט) מאיבים מנהו (תהלים סח כד). וכמו זה יכלכל מחלהו (משלי יח יד), ומקנהו פריץ (חיוכ ח י), מכסהו (זמות לה יח) ומעשהו (זופטיס יג יט), וחבריהם למרי הפעלים, כי למרי אלה הפעלים עלולות לא תראנה כל עקר.

וכנוי הנקבה האחת כאשר יספר עליה בין שיחבר אליו בין שיהיה פעול

⁽¹⁾ ואז יהיה הדגוש נעבור נון החסרה כי העיקר סגני ובל כל מני בקרא דגוש כמו ינגלה מני (ישעיה לח יב) ולא מני (זס ל) ולדרך דגשות הכון מפני חמיפת העלה כי לא יתכן בלתי דגוש חס לל יולד נח בין המס והכון.
⁽²⁾ וזה חס כנוי הפעול מחובר אל הפעל כמו ישאני, אשר נאל אחי, ראני, אשר ראה אחי מה שאין כן ברעי וגאלי אשר הכנוי הוא יחס הפעל ולא הפעול, ואין מלת בשובני (יחזקאל טז ז) יולל עדרך ההקשה, כמו שחשנו אחרים, כי לדכרי ר' יונה דגובני הוא פועל יולל כמו נאז אחי כמו שכתב לקטן בסוף הפרק וראה רד"ק שרש זוכ.

⁽³⁾ וכן בתנו הראש"ע (בראשית ג כב; זמות ח ט) זרי' בן כלעם בספרו על אומיות העניינים: „זמנתי, בי יש נוסחיות של בבל כל ממנו [נדגוש] לשון ימיד הוא ושאנינו כמלא דגוש יהיה לשון רבים כמו מנהג נון הכנים אלהים יחכנו ויצרכנו.“ ולכן כמלא בתלמוד בבלי (פוטס לה) אל תיקרי ממנו אלל ממנו והגירסא ככונה, ורש"י וזו' בערבין טו והערוך והמעריך ערך בעל לא ירדו לעומק הענין ובכר העיר על זה ר"ג מנורתי זמ"ג פ' שלח לך.

ילדה מלכה גם היא (נרשזית כנ כ), כי ילדה P אין בו כנוי כי אם על דרך העברה כאשר אמרנו בזכר על דרך הנחץ, אבל היא בילדה מלכה סמן הנקבה. ואפשר שיגרעו הסמן הזה כאשר לא יפחדו מספק כאשר נאמר ילד שכר ואת תרחנה (דכ"ל נ מח), אשר הביא שפחתך (ז"ל כה כז¹).

אבל הפועל העתיד יהיה גם כן מסתתר בו כנוי הפועל האחד כשיחקדם זכרו כאשר נאמר אם ה' לא ישמר עיר (תהלים קכו), ויראה ברבים כמו בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו (ס קה מה). ואפשר שיגרעוהו כאשר לא יראו מספק כמו וצדיקים ככפיר יבטח (משלי כח ט), אוילים יליץ אשם (ס יד ט), ויעלו בנגב ויבא עד חברון (נמדנר יג כנ). וכאשר יתאחר זכר הפועל האחד מפעלו העתיד יהיה הפועל ההוא P כמו אמרו יבא אלהינו ואל יחרש (תהלים כ) ואם יחשב כי יש בו כנוי על דרך הנחץ אין זה מוזיק. וכאשר יתאחר זכר הפועלים מהפעל העתיד יראה כנויים בפעל ההוא על דרך הבאור ויהיה השם הנראה אחר הכנוי תמורת הכנוי ההוא כאשר היה בחולף, נאמר יכבדו בניו ולא ידע (חיונ יד כח), לא יאכלו הכתנים (יחזקאל טד לח), אם ישמרו בניך (מ"ח נ ד).

ודע כי יחכן לומר בכמו הוא אשר בוכל אשר שאלו עיני, (קבלת נ י) ובכמו הוא אשר באם ישמרו בניך, ר"ל הואוין אשר בפעלים הקודמים, שאינם כנויים אך סמנים למשנים ולקבוץ כמו ההא אשר בילדה מלכה וההא אשר בפילגשו אשר בשכם ילדה לו, אשר הגה סמן הנקבה, ואם יחשב זה לא יהיה בפעל האחד הקודם כנוי מסתתר; ושני המאמרים נכונים אצלנו ואצל חכמי דקדוק הערבי כמה שנוהג מדבריהם המנהג הזה. אבל הוא והיא והם והן ואני ואתם ואנחנו ואתן הם מלות לנחץ או כנויים נפרדים. ואם יהיה הפעל העתיד האחד המסופר בו לנקבה יהיה הכנוי מסתתר בו גם כן כמו מכל אשר יצא וג' לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טומאה אל תאכל כל אשר צוייתה תשמר (זופטים יג יד), בכל אחד מהפעלים האלה כנוי שכ אל האשה אשר קדם זכרה באמרו מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר, והחיון בהתחלתן סמן הנקבה, ובוה ראייה חזקה על שההא בפעלה החולף לנקבה האחת סמן הנקבה לא כנוי. וכן אם יהיה הפעל העתיד לקהל הנקבות יהיה גם כן כנויים מסתתר בו כמו אמרו מגוי יעמרנה (דניאל ח כנ), ויחמנה בבאן לשחות (נרשזית ל לח), וישרנה הפרות² (ז"ל ו ינ), והגון וההא סמן קהל הנקבות ואינם כנוי. וברוב דבריהם ישימו את העתיד ברמיון כזה התו אשר תהיה לעתידות פעל הנקבה האחת מחפצם לבאר כמו אמרם תכרענה ילדיהן תפלחנה חבליהם תשלחנה (חיונ לט נ). וכנוי הפועל מסתתר גם כן בפעלו כמו כי המלך בוטח בה' (תהלים כח ט), שומר כל עצמותיו (סס לד כח), שמח לאיד (משלי יז ט), והוא גם כן בקבוץ נעלם, תאמר בוטחים ושומרים, השמחים אלי גיל (חיונ ג כח), והיוד והמם סמן הקבוץ; והוא מסתתר גם כן בפועלה ובפועלות, כמו אש אוכלה

¹ וזה קראו המדקדקים נח לצון זכר על נקבה ואמרו כי יש בו דבר נסתר וזה כי חסר פה נער, נער שפחתך וכן ילד שזר על כלב ואינו חוזר על מעכה. וכן כאשר נח לצון יחיד על רבים אמרו נח על דרך קצרה, ולפעמים נמשך אל יחיד כמו ויבא עד חברון, כל אחד ואחד, וכן ויקראו הזערים, אחד מן הזערים.

² ואלה הם חלשים לצון זכר וחלשים לצון נקבה כ"כ רש"י והרש"ב ע. והרש"ב הביא ג' פסוקים האלה, ויש להגיה בדבריו מגוי יעמרנה במקום „אגור יעפכה“.

הפועלים הנראים אחר הכנוי הם המורתו, ועשו זה בפועל הרבים בלבד שידע השומע מיד שהמדבר עליו יותר מאחר, כאשר נאמר וכל אשר שאלו עיני (קהלת ז י) הוא בשאלו כנוי עיני המתאחר והוא כנוי קודם הזכרון על דרך הבאור ועיני תמורת הכנוי. ונאמר בהתאחר הפועל ועיני ראו ולא זר (חיוני יט כז) הוא בראו כנוי עיני (לחס לקמן 111) והוא שב עליהם. ונאמר עוד בהתקדם הכנוי על דרך הבאור והקריבו הקהל (ויקרא ד יד), והחרישו העם (מ"ג יח לו), ורוב דבריהם על דרך הזאת מהקדמת המכנה על המראה בפעל הרבים, כי ממנהגיהם ושמשיהם להקדים המכנה על הנראה עד שהם מכנים מה שאין זוכרים אותו כל עקר כאשר יהיה ברברים מה שיורה עליו, כמו שאמרו: העיר ההללה אשר היתה חזקה בים היא וישביה אשר נתנו חתים לכל יושביה (יחזקאל כו יז) ר"ל לכל יושבי הארץ, וכנה מה שלא זכר קודם לכן ולא אחר כן, כי אין ספק בזה; וכמהו אצלי: בחורי און ופיכסת בחרב יפלו והנה בשבי תלכנה (זס ל יז), רצה לומר ונשיה או בנותיה כאשר אמר אחריו: היא ענן יכסנה ובנותיה בשבי תלכנה, כלומר ונשיה כמו בנות ציון (ז"ה ג יח) וכך הסבא בהנה בשבי תלכנה, אלא שהוא כנוי מה שלא הזכיר. וכמהו בכנוי: היו לי כלם כסדם וישביה כעמרה (ירמיה כג יד); וכמהו עוד בן אדם אמר לה את ארץ לא מטהרה היא (יחזקאל כג כד), וכנה מה שלא זכר; וכמהו עוד, אל חבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו (ז"ח יז) והוא רומז אל שאלו¹ ולא היה נזכר במעמד. — וממה ששמשו בו במכנה קודם המראה אמרו: לבלתי באו הכלים הנותרים בבית ה' (ירמיה כז יח) משפטו בא והואו היא כנוי הכלים אלא שהוא כנוי הזכרון; והוא עוד על הפנים האלה זר מדרך אחרת מפני שהיה ראוי לומר במם על הדרך הזאת בואם² מהקדמת המכנה על המראה; ועוד הנני מאכילם את העם הזה לענה (ירמיה ט יד), ישנו עם אחד (אסתרג ח), ואחריתה שמחה חונה (מזלי יד יג), עונותיו ילכדנו את הרשע (זס כ כב), ויכו האחד את האחד (ז"ח יד ו). ויתכן שתהיה זאו ויכו תמורת הא כמו וישנו את טעמו (ז"ח כא יד) כי הראוי בואו וישנו שתהיה תמורת הא כאלו אמר וישנה את טעמו. ויש שיגרעו כנוי הקבוץ הקודם אשר אמרנו בו שמביאין אותו על דרך הבאור, כאשר נאמר ויבוא אלי אנשים (יחזקאל יד ט), וקבל היהודים (אסתרג י כג), ויאמר שרי סכות (זופטיס ח ו), ויקרא השערים (מ"ג ז יח), ולא יהיה הגוי אשר לא יבוא שם נדחי עילם (ירמיה טט לו), ואיננו רחוק שיהיה הפועל והפועלים מכנים בכמו הפעלים האלה ושהיה עוד באמר ה' מבשן אשיב (תהלים סח כג), כה אמר המלך צא (מ"ח ז ל) כנוי קודם על דרך הנחץ כאשר היה בפעל הרבים, אך כנוי הרבים נראה וכנוי האחד נעלם מסתתר, כי יש שמכנים קודם הזכרון פעמים רבות כאשר אמרתי.

ופועל הנקבה האחת נוהג המנהג הזה, מסתתר הכנוי עם התקדם זכרו כמו אמרו ופילגשו אשר בשכם ילדה לו גם היא בן (זופטיס ח לח), כי בילדה כנוי נעלם מסתתר שב אל ופילגשו, אבל ההא היא סמן הנקבה ואיננה כנוי. וכאשר יתאחר זכר הפועל הנקבה לא ישוער בפועל כנוי כל עקר כמו אמרו

¹ (לחס ד"ק זס.

² (זו יכחו נעתיך וכחז נחו ענר נמקום עתיך.

ש ע ר י ז • הכנויים •

דע כי הכנויים משתנים בהשתנות השמות המכונים, כי מן הכנויים מהם שיהיה בכנוי לפעול בו ומהם מה שיהיה כנוי [לפעול בו ומהם מה שיהיה כנוי למחובר אליו ומהם מה שיהיה כנוי (כ"י שני)] למדבר בו. וכל אחד מאלה הכנויים משתנה עוד מדרך הפרידה והקבוץ. וענין הכנוי הוא שתסחיר השם הנגלה וחבא כנויו וצפוננו על דרך הקצור, ועל כן כנו רבותינו ו"ל הכנוי דרך קצרה כעבור קצורו. ומן הכנויים [מהם] דבקים ומהם נפרדים. וכנוי האחד המדבר, אם זכר אם נקבה, החו והיוד אשר בעשיתי וראיתי והדומה להם, וכנוי הרבים המדברים אם זכרים אם נקבות הנון והואו אשר בעשינו וראינו והדומה להם. וכנוי האחר הזכר אשר איננו נמצא כמעמד מסתתר בפעלו ואיננו נראה, תאמר עשה וראה ולא יהיה באחד מהן סמן לפועל¹). וכנוי לרבים אשר איננו נמצאים כמעמד, אם זכרים אם נקבות, הוא אשר בבני ראובן בנו (כמדנר לכ לו) ובאו לבניהן אשר ילדו (נראשית לא מג) והדומה להם. וכנוי הנקבה האחת מסתתר בפעלה ואיננה נראה. וכנוי האחד הזכר המדבר בו חו משוכה בקמץ ואחריה הא רפה במכטא, ואפשר שתחקיים במכתב כאמרך עשייתה (ע"ל יד מג) ראיתה (ע"ל יד כח), אבל הנקבה מעמרת בשוא בלכר. וכנוי קבוץ הזכרים המדבר בהם מם כאמרך עשיחם, ולנקבות נזן.

ודע כי כנוי הפועל המספר עליו לא יראיה לו סמן בפעלו החולף כשיחקדם זכרון הפועל²), אבל הוא כמצפון, והוא מסתתר בפעל החולף ואיננו נראה בו כאשר אמרנו, והוא כאמרך אדני שאל אח עבדיו (נראשית טד יט) בשאל כנוי מסתתר בו שב אל אדני, אלו היית מקבצו היה נראה והיית אומר אדוני שאלו, וכמהו בה' אלהי ישראל בטח (מ"ג יח ה) וכאשר תקבצנו תאמר כך בטחו ולא בשו (תהלים כנו), וכאשר יחקדם הפועל (יראה הפועל) יהיה הפועל הקודם ר"ל ולא ישוער בו כנוי כל עקר, כאשר נאמר אמר ה' מבשן אשיב (תהלים סח כג) כה אמר המלך צא (מ"ח נ ל"ג). ואם תקבץ, חביא כנוי הקבוץ בין שיחקדם פועל הפועלים בין שיחאחר וזה על דרך הבאור כשיהיה הפועל קודם, אבל

¹ וזה דעת ר"מ הכהן שגם העבר ליחיד נסתר לריך לכנוי הוא (לחות מה).

² פירוש, כזכור קודם הפעל החולף הפועל שעשה הפעולה.

³ על ההכלים הדקים האלה השיג האפודי נפ' בו וחמר כי כל זה הוא התחכמות בעה שאין לנו עסק בו כי הוראת הפעלים כפי הכליהם לא יאמר לא כנוי ולא שתכלול כנוי רלוני הכנוי אשר עליו תקירחנו כי הכנוי הוא השם הנסתר כמו שאמר ג"כ ר"י וחתה כשתאמר פעל ועשה לכד הנה אנחנו נאמר זה הדבור בלתי נצלם וחסר הפועל ולא יהיה בו משפט כלל כי מה הוא השם הנגלה אשר חתה חסמיר בפעל או בפעלו, החמת כי הפעלים יכללו בהוראתם הנשואים אבל שהם בלתי מוגבלים ונגלים ולזה לא יהיה מהם משפט חס' לא יתבאר הנושא, וההכלל שהשיג בין כה' בטח ובין אמר ה', וכי בבטח כנוי נסתר ולא באמר הוא ענין שאין לו שחר, ולא יוכל לתת הבדל מלד הלשון בין כה' אמר לשכון בערפל, ובין כה' אמר ה', ועם העיון הטוב יראה כי לפי דרכו הענין נהפך כי כאשר הפועל קודם לשם הכנוי יותר נראה בפועל כי השם לא נזכר עדיין, וכאשר השם קודם לפעול הנה הוא בחלוף זה; ויראה מדבריו כי הוא זה כולו מדקדוק לשון קדר ולא נראה לו ענות בלשוננו.

לד ט), ויתחתן לאחאב (דנ"ז יח ט); ואמרו לא תחתן בם (דנ"ז יג), ועתה התחתן במלך (ז"ח יח כנ); ונאמר כאשר לא נגענוך (נרשזית בו כט) העקר בו נגענו אותך, והפילו המלה, ואמרו הנגע באיש הזה ובאשתו (זס כו כח); ונאמר ולא יכלו דברו (זס לו ד) שעורו דבר אהו או דבר לו וחסרה המלה ונתחבר בכנוי, ואמרו רוח ה' דבר בי (ז"ז כג ט), פה אל פה אדבר בו (נמדכר יח ט); ונאמר וירגמו אהו (ויקרא כד כג), ואמרו ירגמהו באבן (זס כ כ); ונאמר החפץ אחפץ מוח רשע (יחזקאל יח כג), ואמרו כי לא אחפץ במוח המת (זס יח לז), אם חפץ בנו (נמדכר יד ט); ונאמר ריבה ה' את יריבי (תהלים לה), רבת ה' ריבי נפשי (איכה ג מז), ואמרו ריבו באמכם (הושע נ ד); ונאמר אל תלחם את לחם (מזלי כג ז), ונאמר לכו לחמי בלחמי (זס ט ט); ונאמר שחה מים (זס טו ט), ונאמר ושחו ביין מסכתי (זס ט ט); ונאמר ויתנבלו אהו (נרשזית לו יח), ואמרו להתנכל בעבדיו (תהלים קה כה); ונאמר ויקנאו אהו (נרשזית כו טו), ואמרו ותקנא רחל באחיה (זס ל); ונאמר שמע קול החנוני (תהלים כח ט), וישמע אלהים את קול הנער (נרשזית כח ז), ולא ישמע לקול (זמות ד ט), ואמרו וישמע בקולם (דנ"ז ל כז); ונאמר הקשיבה לקול שועי (תהלים כ ג), הקשיבה ה' אלי (ירמיה יח יט), ואל נקשיבה אל כל דבריו (זס יח יח), ואמרו הקשיב בקול חפתי (תהלים סו יט). אבל הפעלים אשר לא יתעברו כי אם במלה ולא יתכן לחסרה כמו אמרו עתה על מי בטחת (מ"ז יח כ), בטח אל ה' (מזלי ג ט), הבטחים בה' (תהלים קפה), יען בטחך במעשיך (ירמיה מט ז). ואם יאמר אומר כבר אמרת בחחלת השער הזה כי הבית מן המלות אשר יתעברו בם הפעלים ולא יתכן לחסרה מן הפעולים כהכון חסרון את והלמד ואנחנו רואים שאמרו כי לא אחפץ במוח המת בבית ונאמר החפץ אחפץ מוח רשע וחסרו הבית, והרבה כוח ממה שהבאתי בשער הזה? נאמר לו כי הפעל הזה אשר טענת בו עלינו והרומה לו ממה שעברוהו אל פעולו בבית ובלתי בית, יש בו שתי לשונות שונות לאנשים, ושמישו משחנה בו, אחת מהנה הלשון אשר יתעבר בה בלתי בית, והשנית הלשון אשר יתעבר בה בבית, והאנשים אשר יעברוהו בבית אינם רואים לחסרה כל עקר, והראיה על זה מה שאמר הכתוב הבטחה באוצרותיה (ירמיה מט ד), הבוטחים על הילם (תהלים מט ז) ולא יתכן חסר בית באוצרותיה כאשר לא יתכן חסר על מאמרו על הילם אלא אם חסר והיה במצפון, לא שיתעבר הפעל אל פעולו בלעדיה, כמו שקרה באמרו אנחנו פשטנו נגב הכרתי (ז"ח ל יד), כי פשטנו לא התעבר אל הכרתי כי אם בעל, אך הוא במצפון, והראיה על זה העטף אשר אמרנו בעל* (זוה מופת פוסק על שחסרון הבית איננו נכון. אבל התעברות המקור כאשר יושם במקום הצוי ידוע, כמו אמרו זכור את יום השבת (זמות כ ט), שמור את חרש האביב (דנ"ז יז) והרומה לזה. ויש שיתעברו המקורים ואם לא יהיו במקום הצוי כמו אמרו אחר שלח אותו נבוראדן (ירמיה ט), בלדת אחם (נרשזית כה כו), בשאת אהו (זמות כו ז), בפקד אחם (זמות ל יז) למשאות אותה (יחזקאל יז ט), כיום המשח אהו (ויקרא ג יג) אלא שהמקור הזה ר"ל המשח, בגין הנפעל.

(* כרחה שלריך להוסיף, אמרו ועל פטר ליהודה ועל נגב כלכ" (זס).

מן הנפעל הפא שלו גרונות ימנע מן הדגשות בצוי ובעתיד ויונע מה שלפני
הפא בצרי כמו ואחם יִאָסְרוּ (זס מנ יו), אחיכם אחד יִאָסֵר (זס מניע), ואתה בן
אדם האנח (יחזקאל כז יז), ויאנחו בני ישראל (זמות כג), האנק דם (יחזקאל כד יז),
יאמן נא דברך (מ"ח ח כו), ויצו אל ביתו ויחנק (ז"ז יז כג) והדומה להם.

ש ע ר י י

בזכרון התעברות הפעלים והמקורים.

דע כי הפעלים המתעברים מתעברים אל פעוליהם על שלשה דרכים; האחד
מהם שלא יתעברו אלא במלה ולא יתכן לחסרה; והשני שיהיה ההתעברות פעם
במלה שיביאווה על הפעול בו ויתכן להפילה ופעם מבלי המלה ההיא, והראיה
על הפעול בנפול המלה יהיה בהתבונן (ינין מן הענין); והשלישי שיתעברו פעם
במלה שיתכן להפילה ופעם במלה שלא יתכן להפילה. והמלות הנופלות על
הפעלים יהיו על שני דרכים, אם מלה שיתכן להפילה כמו את, והלמד, ואל
אשר היא בענין הלמד, ואם מלה שלא יתכן להפילה כמו הבית וכמו על, אך
מה שהתעבר מהם במלה שיתכן להפילה ובזולת המלה ההיא כמו אמרו כי
הרג שאול את כהני ה' (ז"ח כז כז), ויואב ואבישי הרגו לאבנר (ז"ז ג ל) זה
במלה, ובבלתי מלה כי באפם הרגו איש (נרשזית טע ו), יהרג בברד גפנם
(תהלים עח מז); ואמרו והכתיו והצלתי מפיו (ז"ח יז לה) בבלי מלה, ובמלה הכיתי
אתכם בשדפון (עמוס ד ט); ונאמר צוני ה' אלהי (דנריס ד ה), ככל אשר צויתני
(זס כו יד) בלי מלה, ובמלה כי כן צוה אותי (מ"ח יג ט), חורה צוה לנו
משה (דנריס לג ד), כאשר צוה ה' אל משה (זמות יו לד); וינחהו אהרן (זס)
[בלי מלה, והנח אתו (זס יו לג) במלה], וירץ עשו לקראתו ויהבקוהו (נרשזית
לג ד) בלי מלה*, ובמלה ויחבק לו (זס כט יג); ונאמר ויפל על צואריו וישקוהו
(זס לג ד) בלי מלה, ובמלה וינשק לו (זס כט יג); ונאמר אנא שא נא פשע
(זס כ יז) בלי מלה, ובמלה ועתה שא נא לפשע (זס), ונאמר לא יאבה ה'
סלח לו (דנריס כט יט), ואמרו לא יאבה ה' לסלח (מ"ז כד ה), ונאמר וימאן
ארום נתן את ישראל (נמדנר כ כז), מאן בלעם הלך עמנו (זס כז יד), ואמרו עד
מתי מאנת לענות (זמות י ג), כי מאן ה' לחתי להלך עמכם (נמדנר כז יג),
ונאמר לרבקה חבל הוא (ויקרא יח כג), ואמרו לרבקה אתה (זס כ יז), ונאמר
ולא יכלו דברו לשלום (נרשזית לו ד) ואמרו כאשר דבר לך (דנריס יז כ), וידבר
ה' אל משה; ונאמר שמע קול תחנוני (תהלים כח ז) ונאמר וישמע אלהים את
קול הנער (נרשזית כז יז) ולא ישמעו לקול אביהם (ז"ח ז כה), וישמע ה' אלי
(דנריס ט יט). זה הוא השער ועליו רוב דבריהם, ר"ל שכל פועל יגיע אל
פעולו באות או בלמד או באל, וכי הוא מגיע אליו גם כן מבלי המלות האלה,
ואלה וכמותם הם הפעלים המתעברים פעם במלה יתכן נפלה ופעם
מבלי המלה ההיא. אבל הפעלים המתעברים פעם במלה שיתכן נפלה
ופעם במלה לא יתכן נפלה כמו אמרו ואותנו אל חמרדו ואמרו בה' אל
חמרדו (יהושע כז יט), וימרד בו (מ"ז כד ז); ונאמר והתחתנו אתנו (נרשזית

* ר"ל שחמרה המלה ונתעבר נכנוי כמ"ז המזכר לקמן.

אמרנו שהם על דמיון ארץ ושער ואם הם אלה מקורים מחסרים ומומרים בעבור שהקצב אחד. ואין אמרם רום עינים ירמי לב (עזלי כל ד) בהצטרף רמי לא מוצק (חיונ לו יו), ולא אמרם לבלתי קפח כסף (מ"כ ינ ט) בהשתנות בהצטרף אע"פ שאין משתנה שער ושערו בהצטרף שובר לשער שער, כי יש מלה זרה שתהיה שמורה ולא חלך חמיר ההקשה עליה. אך לא נקפיד על המשוררים בכמו זה בדחק המשקל, על כן אין אנחנו מגנים דברי המשורר עדי גלי רגלי כאשר גנה זולתנו (ראה לקמן פ' יט). ומה שיהיה מן השמות על דמיון קשבת לקוח מן פעל שהלמד שלו גרונית, העין והלמד ממנו פתוחות, כמו קפחת, וגבחת, וצרעת, וקרחת.

ומה שיהיה מן הפעלים העתידים המחסרי הלמדיון אשר על דמיון יפן כה (זמות נ יב), וירף ממנו (זס ד כו), לקוח מפעל שהפא שלו גרונית יהיה פא הפעל ההוא המחסר ואות העתידת פתוחין כמו ייע, ויעל, ויהן את הילדים (נרלזית לג), ואלה פעלים קלים ומחדמים בכבדים מן המין הזה כמו ויעל פר ואיל (נמדכר כג ל); ואפשר שתהיה אות העתידות בו שבורה על משפטה ותהיה הפא פתוחה כמו ויחן את פני העיר (נרלזית לג יח), ויחר אף ה' (זמות ד כד): אך ייע יתרו (זס יח ט) המשפט אצלי שיהיה נח הפא והיא החית, אך נפתחה בעבור היותה גרונית¹, והראיה על מה שאמרתי מהיותו על דמיון ייע ישמעאל (ירמיה עא י) וישח מן היין (נרלזית ט כ) משני דברים, אחד מהם דגשות הדלת שלו כדגשות בית וישב וחו מן וישח, כי אלו היחה הסכרא בו כסכרא בויהן את פני העיר היחה הדלת שלו קלה כקלות פא וירף ממנו ופא וייף בגדלו (יחזקאל לא ז), כי המשפט בוויף שהיה על משקל וירף ממנו ונעללה היוד אשר היא פא הפעל; והדבר השני קצתם הדלת בשבא כעשותם בבית וישב ישמעאל וחו וישח ולא נקרו כן פא וירף ולא נון ויחן. והביא ר' יהודה² אל יחד כימי שנה (חיונ ג ו) עם יחד על עפר ישלכו (זס כל כו), ואני אומר חיי! שהענין יאות לו אבל ההקשה מונעת ממנו בעבור מה שזכרתי מדגשות הדלת ונקודה בשבא. ואם תהיה עין הפעל מן הפעלים האלה המחסרים גרונית תפתח בעבורה הפא כמו ותלך יפתע (נרלזית כל יד), ותכה מכעם עיני (חיונ יז ז). ומה שיהיה מן הפעלים העלולי העין פאו עין או חית או שתהיה הלמד שלו עין או חית או ריש, פא הפעל ההוא ברוב דבריהם מונעת בפחת³ כמו ייע דוד (ז"כ כל טו) ויחש על מרמה (חיונ לא ה), יחנח התכה (נרלזית ח ד), וינע לבבו (ישעיה ז ט), ויצר עליה (מ"כ יז ה), ויסר אליה (זופטיס ד יח), ויור את הגוה (זס ז לח). ואפשר שיביאוהו בקמצות על עקרו כמו ייע אלי (ישעיה ו ו). ואלה פעלים קלים; וכבר הנהיגו הפעלים הכבדים מן המין הזה העלול העין המנהג הזה כמו ייע ה' (נרלזית ח כל), ויעד ה' (מ"כ יז ג), וחרע לעשות (מ"א יד ט), וירע העם (יהושע י כ), ותגח בנהרתיך (יחזקאל לנכ), וינח ה' להם (יהושע כל מב), וחסר בגדי אלמנותה (נרלזית לח יד). ומה שיהיה

¹ הניאו רד"ק במכלל דף קכו ע"ג.

² חסר כדפס כמו אכחסרו כמה ערזים מלזותיות הכות. ודעתו הניאו גם הרלזע ורזי זס.

³ חלה הם דברי ר"י בלזותיות הכוח דף 60 והוסף בהם, כי יתכן שכנע על הלזון לקנץ על מה שיש לשניו על כן פתחוהו.

תפתח בעבורה עינו כמו יר"ב רב (דברים כח לח), צמח בלי יעשה קמח (סוטה ז),
 בצע כסף (זפטיס ח יע). ואם תהיה העין גרונית תפתח חפא והעין כמו שער,
 נטר, בהט ושש (חסתר א ו), סף רעל (זכריה יב ז), גחל, רחב לא מוצק
 (חיון לו יו), סבכני בכחש (סוטה יב), מטעם המלך (יונה ג ז) ומה שדומה לו.
 ואפשר שימלט מזה מעט זר ויבא על עקרו כמו פטר כל דר"ם (זמות ג), מרחם משחר
 (תהלים קי ג) מרחם אמו (נמדבר יב יב), אע"פ שאמרו דר"ם רחמים (זיפטיס ה ל),
 הנשאים מני דר"ם (ישעיה מו ג), כל פטר דר"ם (יחזקאל כ כו), ברבות שדים יר"ם
 (נרמזית טז כה) (והריט קמולה מפני הספסוק, מכלול קמח) על הלוך השער, וזה מן
 החוק שבמופתים והגדולה שבראיות כי שער משער ארץ, ומן הזר גם כן מן
 המנהג אע"פ שהוא על עקר השער דר"ם אלהיו (ויקרא כח יז). וכל לחם נמקרא;
 וכבר נמלט ממנו גם כן, והשיג שער צלע אל צלע (יחזקאל מא ו) ודם ענב
 (דברים לז יד), אמרו והיא הפכה שער לבן¹ (ויקרא יג י) לשער הצהב (זס לו),
 אך ישער הרגלים (ישעיה ז כ) הוא על המנהג, וכל זה משער ארץ. ומה שהוא
 מן השמות על דמיון ששן ושלל ותהיה עינו חיה יבא פחה כמו אחר ואחת
 ואחר, ואין המלות האלה מחברי שער ונער כאשר חשב ר' יהודה, אבל הוא
 בשומו אותן זרות מהם בהיותם מלרע². ואין שער וחבריו בנין בפני עצמו זולת
 בנין ארץ כאשר חשב עור ר' יהודה, אבל הוא מבנין ארץ, אך הוציאו ממנו היות
 עינו גרונית, והראיה על זה אמרם פטר דר"ם יר"ם רחמים, אבל רהם רחמים
 הוא על הלוך השער בהעתק דמיון ארץ אליו בעבור האות הגרונית, אך פטר
 רהם הוא על עקר השער אלא שהוא זר מן ההלוך. וכבר באה מלה אחת זרה
 מאחר ואחת ואחר בהיותם פתחין ובאה קמוצה והיא שרר וראוי לחבר אליה
 דר"ב הזונה ולחבר אליה עוד רחב לזכר אשר לשון הנקבה שלו אל ארץ טובה
 ורחבה (זמות ג ח), והראיה על זה אמרם דר"ב גפש (משלי כח כה), כי לולא
 שהיה קודם הצטרפו (הנסרד) מלרע לא היה משתנה בהצטרפו (נסמיכות); אבל
 קהל וזהב ורעב ונהר הם על שעריהם ר"ל שער ששלל ששן לא שנתה אותם
 האות הגרונית אל הפתחות כאשר שנתה אחר ושני חבריו בעבור שהיתה האות
 ההיא חיה ואינם זרים משער שער כאשר חשב ר' יהודה כי שער משער ארץ.
 ומה שהיה מן המקורים חסרי הפאים אשר על דמיון שבת ורדה
 ולכת לקוח מפועל שהלמד שלו גרונית תפתח העין עם הלמד והוא בהתחבר
 החו עמו, כמו אמרו ודעת קדושים (משלי ל ג), קחת מוסר (ירמיה ה ג), עת
 לטעת (קסלת ג ז), לפתח עליו (יחזקאל כ כ), לגעת כך (ז"כ יד י); אך אמרם
 צאת השאבת (נרמזית כד יא) בעבור רפיון האלף, וזה עוד ראיה על ששער
 וחבריו משער ארץ וחבריו, אך הוציאו אל הפתח האות הגרונית, אע"פ שהם
 מהפעלים אשר פאיהם יוד, ודעת וקחת ועת לטעת על מקצב שער וחבריו,
 ודעת מפעל שפאו יוד וקחת מפעל שפאו למד ולטעת מפעל שפאו נוו, אבל

¹ והוא באמת עמשקל ששל ורחה לקמן פ' יט.
² וז"ל בספר הנקוד דף 182, וכמלל מזה הפער (שער, נער, מחץ, נעל) שז מלות
 לו שבע שהם עלרע והם נהר, זהב קהל, מחר, רעב, אחר, אחת, וחולס נהר
 וקהל וזהב ומחר ורעב ידמו כלם לטלת עזן וחבריו והם נקמטין, וחולס אחר
 ואחת ואחד אינם כמו עזן וחבריו ולא כמו שער וחבריו בעבור היותן פתחין
 ועלרע" ורחה לקמן פרק יט.

אמרו לאלהים (תהלים סו ג), באלהים נעשה חיל (זס ס יד); ואפשר שיבוא הסגול במקום החירק אף אם לא תהיה שם אות גרונית כאשר עשו באל תמי (ירמיה יח כג), ואל תמה (נחמיה יג יד) והוא שהעקר בהם תמחה בחירק ובא ואל תמה חסר כמו יכל בשרי מראי (ליונ לג כח) אשר עקרו יכלה, והיה משפטו שתהיה התו בחרק כמו יכל בשרי או בצרי כמו אל חפן (נמדנר יז טו) ותו וחכה מכעם עיני (ליונ יז ז) - ובא בסגול; אבל אל תמחי היוד בו תמורת הוא במאמר ר' יהודה*); אך הנעת התו ממנו בסגול צריך לשום אותה על הסכרא הזאת שיאמר, כי כאשר כבד עליהם השכר תחת התו עם שכר תחת המירה בסגול. ויתכן באל תמחי אצלי שיהיה חסר [הא] כמו ואל תמה ושתהיה בו היוד מוספת כאשר היא בהישבי בשמים (תהלים קח ג) ההפכי הצור (זס קיד ח), מלושני בסתר (זס קח ה), לא שתהיה תמורת הוא אשר היא למד הפעל כאשר אמר ר' יהודה, ולולא שתמחי חסר לא היו שמים בין התו ובין המם נח רפה [אלא] שמוה תמורת חסרון הלמד ולא השגותו על תוספת היוד כי לא תוספתו אלא אחר שעבר דברם על התמורה.

וכאשר יבא הנפעל בפעל שפא אות גרונית חונע הפא ההיא כמו הנחמדים מזהב (תהלים יע יח), תחרב נחרבו (מ"ג כג כג), נערמו מים (זמנות טו ח) נאמנים פצעני אוהב (מזלי כז ו); ויש שתהיה נחה כשאר האותיות שאינם גרונית כמו נחשבו לו (ישעיה מ יז), ונאמן ביתך (ז"ג ז יז), ותנוח עוד לדונק כאשר תהיה עין הפעל ההיא דגושה כמו נהפכו כקשת רמיה (תהלים עח טו). ומהענינים שמתחזקות בו האותיות הגרוניות שלא יהיו דגושות כי אם מעט, אבל תחת והעין לא ידגשו אותם כל עקר.

ומה שיהיה מן השמות על דמיון פֶּעַל מלעיל כמו שרש ישי (ישעיה יח י), חרש ימים (נחלזית כד יד) ותהיה עינו גרונית, תפתח העין ההיא כמו תאר (זס כט יז), צהר (זס ז יז), ויכין וצחר (זס מו י) כמחר הבחולות (זמנות כז יז), אבני שהם (זס כה ז), כוהר הרקיע (דניאל יג ג), על זה הולך השער חוץ מאהל, ועל כָּוֵן ידו (ויקרא ט כג); וכן אם תהיה הלמד שלו גרונית תפתח גם העין כמו רִשָּׁה, יִרְבֵּעַ הקב (ע"ג ו כח), רִשָּׁה מִרְקָחַת (זמנות ל כה), טִפְחַ סָבִיב (זס כה כד), היו עלי לִשְׁדָּח (ישעיה ט יד). ומה שיהיה מן השמות על דמיון אוֹצַר וְשׁוֹפָר יִחַזְקֶם ותהיה הלמד שלו גרונית תפתח בעבורה עין השם ההוא כמו כיבֵּעַ (זס יז ה), קובע (זס זס לח), ואפשר שיבא בקמץ כמו קבש נחשבו תחת (ליונ מט כח) וזה בעבור היותו באחנת. ודע כי כובע וקובע אצל ר' יהודה (ספר הנקוד דף 190) קמוצים כמו תחת, אבל אנחנו לא ראינום בספרים אשר ראוי לבטוח בהם כי אם פתחין אלא שכובע בקצת המקומות מלעיל הוא וכובע נחשת (ז"ל יז ה), וכובע ישועה בראשו (ישעיה כט יז) ובקצתם מלרע והוא מגן וכובע חלו כך (יחזקאל כז י), כלם מגן וכובע (זס לח ה). ובא כלם מגן וכובע קמץ מפני שהוא בסוף פסוק אך ונחן קובע נחשת על ראשו (זס יז לח) הוא „מלרע ולית דכותיה" וכן צנה ומגן וקובע (יחזקאל כג כד), „מלרע ולית דכותיה". ומה שיהיה מן השמות על דמיון ארץ ותהיה הלמד שלו גרונית

* נאותיות הנוח דף 119 ו"ל (בהוספה מה שמר נדפס שרש מתה), ואל תמח (נחמיה יג יד) חסר, אל תמחי (ירמיה יח כג) נמלח למד הפעל בו יוד נעלם שנוח מה שיש לפניו הפך המנהג. "וכן דעת רד"ק.

החליפה (סענר) כי ממנהגיהם שיניעו הואו המורה על החליפה בשבא מוחל כמו אמרו ואתנה לחרם יעקב (ישיב סוף עג), ואכזם עמים באפי — ואוריד לארץ נצחם (סס סד ו); והעקר באלה הווין השכאיות הקמצות, כי ענין הפעלים האלה החליפה, והומרה הקמצות בשבא, כי פעמים רבות יהיה הפעל העתיד במקום החולף, וכאשר היה דעתם להיות הפעלים אשר וויהם פתוחות בשבא, ונמנעו זה לדוחק, הפכו השבא לפתח. וכבר בארתי זה יותר מהבאור הוזה במהכרת הקרוב והישור (לעיל 24 ולקמן פ' יט). והעלולה הזאת מכלל מה שלא הרגיש בו אדם זולתנו. ומה שהיה דינה מן ווי העטוף להיות בשורק כמו ושמרתם לעשות (דנריס יא לב), ולמדתם אחם ושמרתם (סס ס ה ט), וקראתם בשם אלהיכם (ע"נ יח כד) והדומה להם, והיה אחריה אות גרונית נעה בשבא ופתח, יומר השורק ההוא בפתח בעבור הכובד לבטא בו כמו ועבדתם, ועבדתם, ועבדתם ודברת אליהם (ט"ו יח ז), ואמרתם, ואכלתם, וזהבך וברכך (דנריס ז יג), ועשה את חטאתך (ויקרא ט ז), ואספתו אל תוך ביתך (דנריס כג ז), ואסרנוהו לענותו (זופטיס יו ה) ואסרתם את הפרות (ע"ל ז יז), ועשיתיהו לי ולבני ואכלנהו (ט"ו יז יב), ואכלהו (ירמיה סוף י), והעם הזה עצים ואכלתם (סס ס יד), הדין בוים האלה והדומה להם שיהיו בשורק והיה כבד להניע מה שלאחריה בשבא ופתח עם האות הגרונית, ואלו לא היחה גרונית לא היה כזה כבד אע"פ שתהיה מונעת בשבא ופתח כמון שנאמר ויתקשי ולא תמצאי עוד (יתקאל סוף כו), ויבא שביך (זופטיס ס יב) וזולתם רבים. — והלמד שדינה להניע בחירק הנפלת על השבא כמו למד לקרא לשבויים דרור (ישיב סא), לשמרך בדרך (סמות כג כ), עת לקרוע ועת לחפור (קהלת ג ז) והדומה להם, כאשר תהיה אות השבאית אשר אחרי הלמד גרונית מונעת בשבא ופתח חנוע הלמד ההיא בפתח במקום החירק כמו למד ולאסורים פקח קוח (ישיב סא), לאשר בחשך (סס טט ט), לאחוזת עולם (נחמית יז ט), לחטא בהנה (ויקרא ס כג), לעזור ולהכשיל (דכ"ב כה ט), לעלות על מזבחי (ע"ל כ כח), ולאביגיל (סס כה יד), האמרות לארניהם (עמוס ד); וזאת עוד היא עלת הפתח למד לארני לעשו (נחמית לב יט) כי העקר באלף הזאת שחהיה מונעת בשבא ופתח וכאשר רפתה נשארה הלמד על פתחותה, וכך אני אומר בהפתח לה' אלהינו (דנריס כט כט) ובית אך בה' נמדנר יח ט) וכף מי כה' אלהינו (תהלים קיג ה); וכוה קרה עוד בבית בעבדה אשר תעבד (נחמית כט כז) מפני שהיא לסתם ואלו היחה להודעה היחה הבית קמוצה כי היה עקרה להיות בקעביה בקמצות ההא, ואלו היו מפילים ההא על מנהגם היחה הקמצות נעתקת אל הבית כאשר קרה בבית כו גאש ה' נשפט (ישיב סו יז) ובית גהר (סס כה ו) וזולתם; וכן קרה בבית בערוץ נחלים (חיוז ל' ז), באכלכם מלחם (נמדנר עו יט), ובכף כארזים עלי מים (סס כד ו) כי הם לסתם, אבל בחור בארזים (ע"ה ס טו) קמוץ הכף בעבור שהיא להודעה והעקר בו בקארזים בקמצות ההא וכאשר חסרה ההא נעתקה הקמצות אל הכף, כי רוב דבריהם כן הוא בחסרון ההא הזאת; ואפשר שלא יחסרוה כאשר נאמר להעם הוזה (דכ"ב יז) להגרוד (סס כה י), להמוכח (סס כט כז). ואפשר שיניעו קצת האותיות האלה אשר עקרם החירק בסגול כמו ויהי בעיר אלהים (דכ"א טו כו) משפטו שיהיה בחירק כמו ויהי בשמר יואב (ע"ל יח טו), ועוד לאליה בניו (דכ"א כה כז); ואפשר שתנוע בצרי כל שכן אם תהיה אחריה אלף רפה כמו

(מ"ל ד כו); על פאפס את תורת ה' (עמוס נ ד) היה המשפט להיות כמו קאמר אליו (אסתר ג ה), וכמו זה ביום פתרי (יחזקאל כ ה), היה פפמי במרכבה (מ"ל כ כה), ערים פתריית (יחזקאל כט יב), ולכסא פאחזים (דה"ב ע יח) היה משפטו להיות כמו שש פפרי (זמות כו), אשר אחה מראה (זס כה ט), ומקור משחת (עזלי כה כו); כי הפליתי (מ"כ כ כד) היה המשפט כמו הפלכתי (תהלים כ כ יח), בוש והקלמי (יחזקאל לו לב), ולא הכלמנו (ז"ח כה טו), מאשר לא הגלו (ירמיה ע ז), הבקעה העיר (ירמיה לו כ). הפי חי (ויקרא יו י), יחרם כל רכושו (עזרא י ח) היה המשפט להיות החטף ביד כמו כליל הקסר (ויקרא ו טו); למפיד למלך (ז"ח טו) המשפט שיהיה כמו לפיד בדרך (זמות כג כ), כי הוא קודם הסמכו אל הכנוי למשח עליהם מלך (זופטים ט ח). ואפשר שתנוח האות הגרונית ותשאר הקמצות במקומה כמו ועלה באשי (יזאל כ כ), יעלה באשם (ישעיה לד ג). ואמר רחבי (זמות כה) והניחו החית ורגשו הבית; ונאמר יתחיל לא חתלח (יחזקאל יו ד) ולא נעתקה הקמצות אל החית בעבור דגשות התו אע"פ שקמצות ההא על דרך זרה כאשר זכרנו בשער המלות הזרות. ואפשר שמניעים בפחת מאותיות הגרון מה שעקרו להניע בשבא כמו עין הלמענד חעוב הארץ (איוב יח ד), כי היה עליהם השבא בו לכבוד בעבור השבא אשר אחריו, וכמהו ממעשרו (ויקרא כו לח), המעלך מארץ מצרים (דברים כ), ונעלך לא בלחה (דברים כט ד), ממעני השועה (ישעיה יב ג), בעדך (ויקרא ט ז), בעדכם (איוב טז ח); וכוה קורה כהא השאלה לדעת הנופלת על אות גרונית ר"ל שיונע בפחת ואפשר שיניעהו בסגול כמו העבר ישראל, (ירמיה נ יד) וזה הוא ההפרש בין הא ההודעה זבין הא השאלה לדעת, ר"ל שהא הפכו ישראל פחת והא הפכו העברי (נרשזית לו יז) קמץ והוא המנהג כמה שרומה לו וכמהו הפידים חיים (זמות ד יח), הפצב נבזה (ירמיה כ כח), הארץ עולם (איוב כ כו), האחה זה (נרשזית כו כח) האיש כמוני יברח (נחמיה ו יח), הפייתם כל נקבה (נמדכר לו טו); ובסגול האנכי הריתי (נמדכר יח יב), האנכי לאדם שיהי (איוב כח ד) הפייתה זאת בימיכם (יזאל ח כ), האמר (יחזקאל כח ט); וכן אם חהיה הא הפעול נופלת על הא גרונית והיה מקומה שבא, הנהג גם כן המנהג הזה מן הפחחות כמו הא העירתהו בצדק (ישעיה עה יג) החחת כיום מדין (זס ט ד), כי המשפט בהעירתהו להיות כמו הפייתיהו (יחזקאל יד ח) לולי העין, והמשפט בהחחת להיות כמו הפיית את לבם (מ"ל יח לו) לולי החית. וכבר טעה המשורר* באמר

העירת וחדשת אהבים והלהבת והשקת קרבים

והניע ההא בשבא ופחת; וכבר השיבותי עליו זה בעלומי בעת שלמדתי לפניו. ומה שיהיה מן ווי העטוף דינה להיות בשבא ונפלה על אות גרונית נעה בשבא ופחת ולא יוכל הלשון להניע האות ההיא בשבא המוחל בו בעבור הנוע מה שלאחריה, הנוע הואו ההיא בפחת כמו ואחלל שרי קדש (ישעיה מג כח), ואשכרם בחמתי (זס סג ו), ויחר אפי בהם ואכלם (זמות ל כ י), ואמותחתו (ז"כ ס י, לעיל דף 51), העקר באלה והדומה להם להיות בשבא, ואם ענין רובם

* והוא מר יחזק בן מר שזול אשר סיה רבו נעניני הזכרים ציעי נחרותו כנראה מדברי המסנר לקמן שער יט.

כז ה), לגבן סרחת (יחזקאל יז ו), וששעת שסע (ויקרא יז ג). ומה שהוא על סקפלי מהשער הזה כמו כי משמרת (ז"ל סוף כז) תהיה עינו ולמדו פתחות גם כן כמו רקח מרקחת (זמות ל כה), ואין משלחת (קבלת ח ח); ואם תהיה הפא מהרמיון הזה גרונות תפתח המם בו כמו אל המהפכת (ירמיה כט כו), ללחם המערכת (נחמיה י לד), כל מחמצת (זמות יב כ), מרחשת (ויקרא ז ט). ואם תפול אות ההודעה או האות אשר יעתיקו תנועתה אליה בחסרה על אות גרונות, חמנע האות הריא הגרונות מהרגשות וחונע אות ההודעה או האות אשר נעחקה אליה תנועתה בקמצות כאשר לא תהיה האות היא הגרונות חית כמו אמרו שני העמר (זמות יז כז), האפוד (זס כז ו), העבר העברי (נלזזית לט יז), העולה היא (קבלת ג כח), והאיש משה (נמדנר יג), לאחי (זס טו יב), לאפר (זמות כה ז) לאיש (נלזזית עג ו), באש, קהר, קהר; ואפשר שיניעו קצתו בפחה וזה מעט, כמו העורים (ז"כ כ ז), עינים הייתי לעיר (זענ כט טו); ובמסורת העברים קמץ העורים פחה (כל סמיית פחה וכל יהודיית קמץ). אבל אם נפל אות ההודעה על חית לא יניעוה כי אם בפחה בלבד כמו החדש הזה (זמות יב ז), את השעיר החי (ויקרא יז כח), כל גבורי החיל (יבזע ט יד). ואם תחסר אות ההודעה ונעחקה תנועתה על מה שלפניה, חונע האות אשר נעחקה אליה התנועה בפחה גם כן, כמו ויטמנהו בחול (זמות ז יב) לאפר ולחשן (זס כה ו), אשר לחרב לחרב (ירמיה מג יא), לחמש (נלזזית טו כו), כחסד (זס כח כג), וכחול ארכה (זיכ כז יח); אלה הפחחן נעחקין (האותות האלה) מאות ההודעה החסרה, כי העקר גבורי החיל, השעיר החי, ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעלת (הבקר) [התמיד] השבתות החדשים (נחמיה י לד), ישבי החרבות (יחזקאל לג כד), ואם תחסר היא יעתיקו תנועה אל מה שיש לפניה כמו אמרו אם לא אשר בחרבות (זס זס כז), בשבתות ובחדשים (זס טו ג), לשבתות ולחדשים ולמועדות (דכ"ז ח יג), העקר בהם בהחרבות, בהחדשים, להחדשים. ואינו אות שיהיה דינה שחונע בקמץ חטף, החטפות בה במכתב ובלשון יחד או תהיה בלשון בלבד מבלי המכתב ותהיה האות הסמוכה לה גרונות, יעתיקו הקמצות ממנה אל האות הגרונות וחונע היא בקמץ גדול, כי לא יתקדם הקמץ חטף פחה גדול אלא אם תהיה האות אשר היא דגושה כמו יאלקסה¹) בשבלים (רות ז כ), יורה אוחך זה יקדים למד לחדשיו יבקר (יחזקאל טו יב) בקמץ גדול וזה בעבור החטף אשר אחריה ועקרו שיהיה בחיריק כמו שכן לשבטיו (נמדנר מג ג), וכן העקר בקוף קסמי נא לי (ז"ל כז ח) שיהיה בחיריק והונעה בקמץ גדול וזה בעבור החטף אשר אחריה אע"פ שהוא זר; ויקדים עוד ואו וחלים רעים (דנרים כח נט) בקמץ גדול בעבור החטף אשר אחריה ועקרו שיהיה שרק כמו ופראים עמדו על שפים (ירמיה יד ו). ויקדים מם ואין מעמד (תהלים סג ג) בקמץ גדול בעבור החטף אשר אחריה ואם הוא זר, כי אפשר שיפארו בקמץ חטף מן המלות מה שדעתם להניעו בשבא ופחה כאשר בארתי (זער ל) בוכרי המלות הזרות, וכבר הכשרתי בואין מעמד בספר הקרוב והישור פנים אחרים טובים גם כן. ועקר מם ואין מעמד להיות בפחה גדול כמו מם וממעמדך יהרסק (שעיה כז יט). וכמו מה שזכרנו ממה שחעקת בו הקמצות אל האות הגרונות אמרם מה יארי (ז"ל כז יד) היה המשפט להיות כמו ידשו

¹ הקוף כח"ק וכן מנקד כד"ק כמכלול דף כ' וכנרשים זכ"י הכיפה המ"ג וכספרינו כז"א.

ולקחת רצון מידכם (מלכ'י נ יג) אשר הוא גם כן מקור עטוף על מקור] ר"ל פנות אל המנחה; והלמד מכל אחד מהם פאו והוא אם כן מקור שלם¹. ואמרו ולכלתי קחת מוסר (ירמ'ה יז כג) מקור חסר, והתו בשניהם נוספת לכלי חמורת דבר כאשר היא בבצדקתך אחיחך (יחזקאל יז כג) חולתו, אלא שהתו בקחת מוסר אפשר שתהיה לחמורת החסרון, וכאשר השיבו עליו בולקחת גם את דוראי בני זבולקחת רצון מה שיהיה חסר ממנו השאירו החמורה ההיא כאשר היתה שלא ישחנה המקור, כאשר אמרנו שהם עושים כן בפעלים בעלי הכפל, ר"ל ביסב אתו (מ"א ז כג), ויסבו את העיר (יהושע ו יד) וביכת שער (ישעיה כד יב), וכל פסיליה יכתו (מיכה א ז) והדומה להם, כי כל אחד מן יסב ויכת חסר אחד מכפלו והעקר בהם יסבב ויכתת, וכאשר חסרו הכפל האחד מכל אחד מהם המירו ממנו מה שעומד במקומו בהשלמת הבנין². הנח הרפה המוסף אחר יוד, וביכת דגשות הכף — כי ממנהג העברים החמורה בשני המינים האלה על דעת ר' יהודה, אבל אנחנו יש לנו בדגוש הזאת סברא אחרת אתה עתיד לראותה בשער ההבלעה (זער כג) — אך כאשר השיבו אל כל אחד מן יסב ויכת מה שחסר ממנו, באמרם ויסבו את העיר (יהושע ו יד), וכל פסיליה יכתו (מיכה א ז), ר"ל כאשר השיבו ביה יסבב בו יסבו והבליעוה, ותו יכת בו יכתו והבליעוה השאירו הנח המומר בו³ באמרם יסבבו והדגשות המומר בה⁴ באמרם יסבבו אע"פ שהשיבו אל כל אחד מהם בהבלע מה שהיה חסר ממנו וסרה ממנו העלה המחייבת להוספת החמורה; ועשו העבריים זה שלא ישחנה הפעל העתיד ר"ל שיהיה פעל הרבים בנוי על פעל האחד שיקלו בלי הפרש ביניהם באיכות המשנת לפא כאשר היה זה כן בכל הפעלים העתידים מזולת המין הזה, וזה ממעשה העבריים ומנהגם והוא דומה למה שעושים הערב. וכבר נהגו בכמו זה והדומה לו בזולת המין הזה, וכבר זכרנו אנחנו זה עליהם בזולת החבור הזה לצורך שהביאנו אליו ביותר באור מן הדברים האלה וכל זה קורה בשער (?)

ועתה נשוב אל מה שהיינו עוסקים בו ונאמר כי משקל לקחת על מה שקדם מן הבאור שפלת בהקל על דמיון שפלת (דכ"א ו ע ה²) שם עיר, והפתח בהקוף הוא בעבור החית. ומשקל צדקת מאמרך בצדקתך שפלת ע"ד י? שת גמלים (ישעיה ל ו). ומה שיהיה מהפעלים האלה אשר הלמד שלהם גרונית ע"מ פועל יכשר בעינו הנעתה כפתח כמו לרוקע הארץ (תהלים קלו ו), רגע הים (ישעיה נא טו), בראך יעקב (זס טג א), ושסע שסע (ויקרא יא ז), ויש שיקרה זה במה שאין הלמד שלו גרונית והוא מעט כמו כי גוי אבד עצות (דברים נג כח). ואפשר שיונע בצרי מה שהלמד שלו גרונית על עקרו והתחדש בין העין ובין הלמד חנועה בפתחות בעבור האות הגרונית כמו אמרו כי שפלת (תהלים סט לד), פותח את ירך (זס קמ"א יו); ותקרה חנועה הזאת גם כן במה שהוא על זולת דמיון פועל מה שהלמד שלו גם כן גרונית כמו אמרו שפלת ימה (דניאל ט ד), מפתח בית דוד (ישעיה נב כג), עשה ירח למועדים (תהלים קט יט), ורצע — במרצע (שמות כא ז). ומה שיהיה על דמיון שפלת כמו סכנת (מ"א א ג) ממה שהלמד שלו גרונית חנוע העין והלמד שלו בפתחות כמו ורבקה שמעת (בראשית

¹ ולדעת רדק במכלול דף פ"ה הוא מקור חסר והלמד לשמו.

² כספרינו שפלת, חטכה ר' יונה מכיאו גם למעלה דף 59 בקמץ ועי"ם רפה כחכרו דכ"א ו', ח'. וכן כתב מ"ג.

ישחט, סעדו יסעד, בחן, יבחן. וכאשר ידבק בכנוי הפעול תהיה העין נמשכת גם כן כמו ולמה תשאלי (ט"ז כח יו), כי ישאלך בנג (זמות יג יד) וישחטהו (ויקרא ט טו), יסעדנו (תהלים ט"ז ד), וימינך הסעדני (זס יח לו), יגאלנו (ויקרא כה ז), ויבחרך (ישעיה מט ז). יסחבום (ירמיה מט כ); ואפשר שיגיעו העין בשבא ופחה וזה מעט כמו ואנעלך חחש (יחזקאל יו י). ויהיה בצוי הרבק בכנוי הפעול נמשך גם כן סעדני ואושעה (תהלים קיט קיו). בחנני ה' (זס כו ז), קרבה אל נפשי (זס סט יט), (ראה לעיל 85), שבו וסחרוה (כרלזית לד י), האותיות שאלוני (ישעיה מה יא); ואפשר שיהיה עתיד קצת מה שעינו גרונית על יפעול כמו יאותו לנו (כרלזית לד כד), וינהם עליו (ישעיה ה ל), ומה אועם (נמדנל כג ח). ואפשר שיהיה ואנעלך חחש קודם דבקו בכנוי אפעיל, ויהיה או אנעלך על משפטו. ואם לא יהיה הצוי מן המין הזה דבק בכנוי ויהיה צוי לרבים תהיה הפא פתוחה בעבור אות הגרונית כמו רחצו הזכו (ישעיה ח יו), רחקו מעל ה' (יחזקאל יח טו), וסעדו לבכם (כרלזית יח ה), טענו את בעירכם (זס מה יז) בחרו לכם (יהושע כד טו), טעמו וראו (תהלים לד טו), לחמו בלחמי (טשלי ט ה), ושחטו הפסח (זמות יב כא), ושאלו לנתיבות עולם (ירמיה ו יז). ויש שיתדמה הצוי הזה מן הפעל הקל לצוי מן הפעל הכבד אשר עינו גרונית גם כן, וזה בעבור המנע דגשות בו כמו אמרו מהרו ללכת (ז"ט"ו י"ד) נחמו נחמו עמי (ישעיה מ), בארו, מאמרו ובאר על הלחות (מנקה כ ז). ומה שיהיה מן הפעלים אשר למדיהם גרוניות על דמיון פעלת או הפעלת בשבר ההא או הפעלת בקבוץ ההא ברבר עם הנקבה כמו לא זכרת (ישעיה יז י), וסגרת הדלת ויצקת על כל הכלים (מ"ג ד ד), את נטשת אותי (ירמיה טו ו), העשרת מלכי ארץ (יחזקאל כו לג), השלכת, בהשיב השלכת מקברך (ישעיה יד יט) אל לשון הנקבה, כי למד הפעל ההיא חונע בפחה. ותהיה התו אשר היא סימן הנקבה דגושה עוד כמו בה' אלהיך פשעת (ירמיה ג יג), ולקחת בירך (מ"א יד ג), ברב דרכך יגעת (ישעיה כו ז), אשר שכחת אותי (ירמיה יג כח), הגעת למלכות (אסתר ד יד), השבעת עמים (יחזקאל כו לג), והמלח לא המלחת (זס יו ד); והיא ההקשה גם כן בנפעלת כמו ונכלמת (זס יו כד) ר"ל שחונע הלמד בפחה, ויאמר בדבר עם הנקבה נשכחת, ונשכחת וזהו חומר התו בהא נפעלה בספור על הנקבה חונע הלמד עוד בפחה אלא שהתו תהיה קלה, וזה הוא ההפרש אשר בין הרבור עם הנקבה ובין הספור עליה בדמיון הזה, ר"ל דגשות תו הרבור עמה ורפיות תו הספור עליה כמו ונשכחת צור (ישעיה כג טו), ואת כל ונכחת (כרלזית כו יו), וכבר פרשנו ונכחת בתחלת ספר ההשגה* (והביאנו המופתים על בירור סברתנו זאת והפלגנו בזה עוד בזולת הספר ההוא. וזה ההפרש אשר זכרנו בין הרבור עם הנקבה ובין הספור עליה איננו כי אם בפעלים אשר למדיהם נצלות מן הרפיות אבל הפעלים הרפויי הלמד אין הפרש בהם בין שני השערים האלה כאשר נאמר בדבר עם הנקבה נלאית ברב עצתיך (ישעיה מו יג), עוד אבנך ונבנית (ירמיה למ ד) ונאמר בספור עליה כי נשאת למעלה מלכותו (דב"א יד ז); אך ולקחת גם את דודאי בני (כרלזית ל טו) הוא מקור עמוף על מקור והוא [כ"כ"י זני, קחתך כמו

* ויהיה לפי זה ונכחת דברי משה כמו שפ' הרלזית והפחה וכן פי' הרד"ק: חלו היתה מלת ונכחת דברי אבימלך היתה התו דגושה, והנה היא רפה, והיא נמקום הא הנקבה כמו ונכחת לור.

אענדנו (איוז לז); אל תחטאו בילד (נרלזית טנ כז), ויחרדו (זס זס כה), יהרסם (תהלים כז כח), יהלמני (זס קעז ה). ויש שימלט ממנו הרכה מן המנהג הזה וזנהג בנח הפא על העקר ותנוע אות העתירות פעם בפתח גדול ופעם בסגול כמו אולי יחסרון (נרלזית יז כח). ויעקבני (זס כז לו), עתה יחרדו (יחזקאל כו ח), ויעקשני (איוז ט כ), יחנכנו (דברים כ ה), ויחלקו להם את הארץ (ע"ל יח ו), נעצרה נא אוחק (זופטיס יג יו), ויעזרו אחרי ארניה (ע"ל ח ז), ונראהו ולא מראה ונחמדהו (ישעי' נג כ), עד אשר יאשמו (הזע ה טו). ואם חתיה העין דגושה לא חתיה הפא התיא הגרונית כי אם נחה לעולם, כמו ויחרלו לבנת (נרלזית יח ח'), ויחפרו כל מצרים (שמות ז כד), לכה ונעברה (ע"ל יד ו); וכן מה שיהיה מן הפעלים החולפים על דמיון הפעיל ופא הפעל גרונית חתיה נעה על הרוב בחולף ובעתיד, כמו העלית מן שאול (תהלים ל ד) אל תעלני בחצי ימי (זס קכ כה) האריכו למעניתם (זס קכז ג) למען יאריכון ימך (שמות כ יב), וזה וזולתו ממה שדומה לו הוא ממה שמקבצים בו העברים בין שלש אותיות נעות במלה אשר חבאנה בה שתי אותיות דומות זו לזו¹) כאשר באר בה ר' יהודה בספר אותיות הסתר ואמר (דף 20) שאינם מקבצים ביניהם בכל מלה נמלטת מאותיות הגרוניות ומהפגש הכפל, וכבר המציאונו אנתנו בספר הקרוב והישור מלות רבות קבצו בהם בין שלש תנועות והמלות ההן נמלטות מאחה"ע ומאותיות הכפל,² אלא שתנועת האות הגרונית ותנועת הכפל המונע [חובה] ותנועת האות אשר איננה גרונית ולא כפולה במלות ההן אשר הביאונום אנתנו ובזולתם הרבה איננה חובה, וע"כ היה קל עליהם לקבץ בהם בין שלש תנועות. ויש שחבא נחה על העקר כמו ושחטה שמים העמיקו (הזעזע כ) העמיקו שחתו (זס ט ט³), וה' העלים ממני (ע"ל ד כו), העלים לעתות בצרה (תהלים י ח). — ואם חתיה למד הפעל גרונית חתיה עינו בעתידו אשר הוא דבק בכנוי הפעול בו נמשכת בקמץ על המנהג בכל יפעל, כאשר זכרנו בשער השמוש (דף 84) בזכרנו ואיש אחר ישכבנה (דברים כח ל) וזולתו, כי עתיד כל פעל שחתיה הלמד שלו גרונית לא יהיה כי אם על יפעל בלא ואו, כמו ישלח, ישמע, יקרא, יגבה לב איש (עזלי יח יב), וזה (נכנוי הסעול) כמו וישלחתי — וימצאוהו איש (נרלזית לו עו), ויקהו (זס זס כד), אם לא יסתכום (ירמיה עט כ), ישמעני אלהי (טיבה ז ו), אם אשכחך (תהלים קלז ה), וישנאה אמנון (ע"ל יג טו), יקחהו ישארו (דברים לז יח).

והצוי לאחד ולרבים מאלה הפעלים כשהוא דבק בכנוי יהיה במשך עין הפעל בקמץ, שמענו אדני (נרלזית כג ו), שמעוני אחי (דכ"ל כח כ), ובקעהו (שמות יד יו), קום משחהו (ע"ל יו יב), ספחני נא (זס ז לו), והיא ההקשה בכל יפעל אע"פ שלא חתיה הלמד שלו גרונית, רצוני שתאמר **יִשְׁמְעֵנִי יְיָ**, לבשהו, נשקהו. ואם יהיה הפועל הזה ממה שיחכן לחסרו ויחסרהו, תשאר העין על הקמצות כמו שאהו אל אמו (ע"ל ד יט), קחני (ירמיה לו יב), דעהי (עזלי ג ו). ואם חתיה עין הפעל גרונית יהיה עתידו גם כן על יפעל כמו שאל, ישאל, שחט,

¹ כמו קללת, רכנות, מללי, גללי (נחמיה יב לו).
² כמו ותבקשי ולא תמלטי (יחזקאל סוף כו) וזכה שניך (זופטיס ה יב) וזדה עגרה (ויקרא כה לד), יגהיל (עזלי כח כב) חלקטה (רות כ ז), שפעה (תהלים לט יג).
³ כ"ה בכ"י מדוייקים כמ"ט עמ"ט וכ"כ המכלול דף ע' ב' העין כשזו לכדו.

ואמרנו קודם לזה: כי הצטידנו אתו איננו שוכר לדברנו זה אע"פ שבא מן צידה, כי צידה איננו פועל והצטידנו בנוי על הכבדות ואין מן הדין לשפוט על שרשו בקלות כי אם בראיה, והוא הדין בוילכו ויצטירו; ונאמר הנה כי התפעל יבא על הפעלים המשוגים הכפולי הלמדים מן הפעלים העלולי העיינין כי הם כבדים גם הם בעבור השחנותם מבנין, פעל על החנאי ההוא עצמו מהקדמת חו התפעל על פא הפעל כאשר לא חהיה הפא סוצ"ש; זאת היא ההקשה כמו ועתה אל תחלוצו (ישעיה כח כג), וירא און ולא יחבונן (חיוני יח יח), ממתקוממים בימינך (תהלים יז ו), מתעורר (ישעיה סד ו), מתחולל (ירמיה כג יט), ויתפצצו (חזקיה ג ה) וכדומה לזה. — ודע כי הפעלים אשר פאיהם יוד כאשר יביאם התפעל תהפך היוד בקצתם ואו כמו בהתורע (כרלזית מה), יחוכח (מיכה ו ג), והחודה (ויקרא ה ה); וברוב השער תשאר היוד על מתכנתה כמו ויתילדו (נמונר יח יח), ויתיצב (סס ככ כג) ויתיעצו (תהלים פג ד). וכבר בא הנפעל בקצת דבריהם על הנתפעל נאמר ונסרו כל הנשים (יחזקאל כג מח) עקרו ונתוסרו, ונאמר אשת מדינים נשחזה (מזלי כו טו), אבל בדברי רבותינו ז"ל הוא נוהג בו חמיד. — אמר מרון, כבר זכרנו בשער הזה רוב שמוש הפעלים הנצולים מן הרפיון ומהכפל ואנחנו מורים בשמוש הפעלים העלולים והפעלים בעלי הכפל על שני ספרי ר' יהודה, ר"ל ספר אותיות הסתר וספר בעלי הכפל, ונורה בדיעת זה גם כן על ספרנו אנחנו בהשגה ואגרתנו הידועה בספר ההערה וספרנו בישור ובקרב וזולתם ממה שחברנוהו בענין זה ולא יתכן להקיש ממה שזכרנו משמוש הפעלים השלמים על כל שמוש הפעלים העלולים והפעלים בעלי הכפל, כי מרבניהם להתחדר שני המינין האלה בבנינים לא יהיו בזולתם אע"פ שיהיה להם הבנין אשר יש לו דומה בפעלים הנצלים מהם, ועל כן צריך לדרוש דבר זה מן הספרים המיוחדים לו, אשר הורינו עליהם, ואנחנו נסמוך לקדם זכרנו מן השמוש מה שהוא דומה לו, והוא זכרון קצת מה שיקרה בפעלים אשר חבואם אחת מאותיות הגרון אשר הם אהח"ע, כי הם שונים בשמושם בזולתם מן הפעלים ברוב הפנים.

ש ע ר טו •

זכרון מה שיקרה בפעלים ובשמות אשר תבאנה בהן אות הגרון •

דע כי לאותיות הגרון ענינים מיוחדים ופנים אשר אינם לזולתם מן האותיות. וראיתי ראש הישיבה הפיתומי ז"ל (הוא ר"ס גלון) אומר בפרושו לס' יצירה (פ"ד ה"ג נכ"י וחיכנו סנדפס) שיש לו בהם חבור שלם אבל לא הגיע אלינו ולא ראיתיהו ואני זוכר מזה בשער הזה כללים בקצרה יורו על שאריהם בע"ה.

ואומר כי כאשר יהיה פא הפעל אחת מן אות הגרון חהיה הפא ההיא בפעל

העתיד נעה ברוב המקומות וחהיה אות העתידות נעה בפתח אע"פ שיהיה הפעל קל אם חהיה תנועת הפא בפתח, או בסגול אם חהיה תנועת הפא בסגול, כמו ויערכו אתם מלחמה (כרלזית יד ח) ויעברו אנשים (סס לו כח), ויחלמו חלום (סס ט ה), ויחנמו (סס כ ט), ביום השבת יערכנו (ויקרא כד ח), נעובה נא (כזמיה ה י), ויהפכרו למעלה (זופטיס ז יג), ואהרגה את יעקב (כרלזית כו טח), יאסרהו בשנים עבתיים (זופטיס טו יג), אם תארגי (סס יו יג), אל תהרש (ז"ל ז ח).

מפא הפועל שהיא זין תהפך לדלת לעלה אשר זכרתי כאשר בא הודמנתון (סס נ ע). וכאשר פא הפעל היא סמך תשאיר כאשר היתה ולא תשחנה כמו ויסתבל החגב (קהלת י"ז ח') בעבור העדר העלה אשר קדם זכרה. וכאור זה, כי הם הפכוה ט בנצטרק שלא תהפך הצדי ס אם היו משאירים אותה על מתכונתה ויהיה נצטרק, וכן הפכוה בהודמנתון ד שלא תהפך הזין ס אם היו משאירים אותה על מתכונתה ויהיה הסתמנתון כי אין ביכולת הלשון זולת זה, ואין בויסתבל החגב והדומה לו דבר שייראו עליו מזה, ואיננו כן בוישחמר חקות עמרי (פיככ ו' י"ו) והדומה לו. ודע כי כן ההתפעל מה שיתעבר ורבו לא יתעבר, כאשר נאמר ויתפרקו כל העם את נומי הזהב (שמות ל"ג ג') כי נומי הזהב פעול ויתפרקו, ונאמר והתנחלתם אחם¹ (ויקרא כ"ט ט') זולת זה הרכה. זה העתיד מן ההתפעל יהיה יתפעל בצרי ובפתח גדול כמו וישחמר חקות עמרי, ויסתבל החגב, יתהלל המתהלל (ירמיה ט' כ"ג), אל תהדרר (עזרי כ"ו ו') כי על כל יתגדל (דניאל י"ח ל'). וכבר בא על יתפעול בואו המשך, ירדף אויב נפשי (תהלים ז' ו') ואמר ר' יהודה כי עקרו יתרדף והוא מתעבר אל נפשי. והפועל מהתפעל יהיה על מתפעל כמו מתהלך בחמו (עזרי כ' ז'), יתהלל המתהלל (ירמיה ט' כ"ג), ממחכב (עזרי י"ז ט'), יש מתעשר (סס י"ג ז'). — והצווי ממנו התפעל בצרי כמו התחחן (ע"ל י"ח כ"ג), התהלך לפני (נראית י"ז ח'), וגם בפתח כמו לך התחוק (ע"ל כ' כ"ג). והמקור על חכונת הצווי שוה כמו כליל התקדש חג (ישעיה ל' כ"ט), להתהלך לפני ה' בארצות החיים (תהלים קי"ז ט') להתהלך לפני אלהים באור החיים (סס כ"ו י"ד), על כל התנדב (עזרי ח' ו'), ואח התרגז (ע"ל י"ט כ"ז). ויש שבא על התפעלות כמו ומן התחברות אליו (דניאל י"ח כ"ג); ומן הבנין הזה אע"פ שעינו משונה² אמרו עם התנדבות (עזרי ז' ו'), כי הארמי שוה עם העברי בלשון הזה, הלא חראה שאמרו בפועל די כל מתנדב במלכותי (עזרי ז' י"ג). ומעולו הלמד בהתגלות לבו (עזרי י"ח כ'), וכהתפלל עזרא וכהתודתו (עזרי י' י"ח) עקום התגליות, התודיות, על דמיון התחברות, אלא שהלמד עלולה וחסרה. וכבר שמשו במה שמתעבר מהתפעל בבנין מה שלא הזכר פועלו, נאמר אחרי הכבס אח הנגע, אחרי הכבס אחו (ויקרא י"ג כ"ט) עקרו התכבס, וכמהו אחרי אשר הטמאה (דברים כ"ד ד') עקרו הטמאה, ונבלעה חו בטית, וכמהו לא התפקדו (נמדנר ח' ט'), התפקדו וכלכלו (ע"ל כ' כ"ז). ואני רואה שהפעל ממה שמתעבר מבנין התפעל לא יהיה כי אחרי שובו אל מה שלא הזכר פועלו, ר"ל אל מתפעל, ויאמר מותפרק או מופקד בהבלעה, מותפקד או מופקד, מותכבס או מוכבס, מותטמאה או מוטמאה בהבלעה, וכבר אמרנו בזולת החבור הזה כי התפעל לא יבא על הפעלים הקלים העלולי העין ואל הענין הזה נמינו לפני זה (דף 95) באמרנו: וההתפעל בפעלים אשר עיניהם נמלטות מן הרפיון הוא בא התו לענין התפעל קודם פא הפעל ההוא, כי הפעלים שעיניהם רפות כלם קלים כשיהיו על בנין פועל, אלא אם תכפל הלמד שלהם יצאו אל הכבדות ויהיה על בנין פועל

¹ ולדעת רד"ק נמכלול ע"ו לת מלאנו בנין התפעל כי חס כודד נמועדיו, לת ילח אל בלעדיו, ופירש ויתפרקו מנומי הזהב וכן והתנחלתם אותם, כמו מהם, והוא בלתי מתעבר, וכן ירדף חייב נפשי חייבנו כמו יתדדף חך מורכב מבנין הקל ומבנין פעל הדגוש.

² ר"ל אע"פ שעי"ן פעלו שהוא הכי"ת נחה נקמץ תחת שזענתי הוא כז"ל.

נסבה (דכ"ז י' ט"ו), הנון באה לבלי נפעל על כי היתה סבה אשר בנוסחה השנית (מ"ח י"ז ט"ו). וכמהו ותבטחו בעשק ונלוז (יעיב ל' י"ג) שם, כי איש טעם לנפעל בו¹). (ואמרם עוד אם נשאת נשא לנו (ז"כ י"ט מ"ג) אשר תרגמו אם שלח לנו מנחה ואם תרצה אמר אם נתן לנו מתן, ולא תהיה הנון על הדרך הוה נוספת וכאשר בארתיו בשערו מאות הנון מספר השרשים. ואמרם עוד אך נבהלה (לפניה ח' י"ח), כלה ונחרצה (יעיב י"ג), ועד כלה ונחרצה (דניאל ט' כ"ז), כי נחרצה נעשחה (זס י"ח ל"ו), ועוד ובחבואת רשע נעכרת (מזלי ט"ו) אשר פרושו עכירה, מכה נחלה (ירמיה י"ד י"ז), ואין טעם לנפעל בשמות האלה, כי לא נפעלו בעצמם מאומה. וכבר שמשו במשנה על הדרך הוה. באמרם נברכת הכובסין (נ"ב פ"ג מ"ח) כלומר ברכת הכובסין ובא נברכת ע"מ אם נשאת (ז"כ י"ט מ"ג), כי עקרו נשאת בהראות הנון הנבלעת בשין ובהניח האלף. אבל

ההתפעל כבר בארנו בספר ההשגה וזולתו כי הוא בא על הפעל הקל והפעל הכבד, אבל רב באו יהיה על הפעלים הכבדים. ואיננו רחוק דברי מי שאמר כי ההתפעל מיוחד בכנין הכבד בלתי הקל כאשר זכרנו בכלל מה שהביאנו מן הדברים בהתפעל בזולת הספר הוה. ואין מצאנו וילכו ויצטירו (יהושע ט"ד), הצטידנו אתו (זס ט' י"ג) שובר לדברינו בזולת הספר הוה, כי ההתפעל לא יבא בפעלים הקלים אשר עיניהם אות עלה בעבור רפיון העין²). בצידה שלח להם (תהלים ע"ח כ"ה) ובציר נאמן (מזלי כ"ה י"ג), כי אלה השנים ר"ל צידה וציר אינם שני פעלים, אבל ראוי לחשוב ויצטירו הצטידנו אותו בכלל השרשים אשר העירונו עליהם שם אשר לא בא מהם זולת ההתפעל וחשבנו אותם שם מכלל הפעלים הכבדים, כי הכבדות נראה בהם. וההתפעל בפעלים אשר עיניהם נמלטות מן הרפיות בא התו לענין התפעל קודם פא הפעל ההוא אלא אם יהיה פא הפעל סמך או צדי או זין או שין כי התו תהיה או מתאחרת מפא הפעל אלא אם ימלט [כ"ח חס יבא זר] ממנו מעט. וכבר פרשנו זה פרוש רחב ובארנוהו באר היטב בשער זכה מספר השרשים. אבל מה שיהיה מהפעלים תו התפעל קודמת לפא הפעל ההוא שיקרא התפעל והיה ראוי ליחד בשם הפתעל מה שהיה מהם תו ההתפעל מתאחרת מן הפא, ר"ל מה שיהיה פאו ס צו"ש, אך בעבור שהיה הפתעל והתפעל אחד בעברית, ונהג לפנינו ר' יהודה בהם זה המנהג, ר"ל שקרא הכל התפעל, נהגנו גם אנחנו כן כמנהג ההוא הודות לדבריו ודרוף אחרי דעתו. — ואי אפשר שלא להוסיף בתחלת הפעלים אשר יביאם התפעל; וזה בעבור נח תו התפעל או בעבור נח הס"צו"ש אשר הם פאי הפעלים, אשר יבאם הפתעל, ודמיון זה את האלהים התהלך נח (נחלת י' ט'), אחתבר יהושפט (דכ"ז כ' ל"ה) האלף תמורת הא, התחוק יהודיע (דכ"ז כ"ג ט'), התאמן (זס י' י"ח), אשר התמכר (מ"ח פ"ח כ"ה), ובא והתפלל (זס ט' מ"ב), והתכרכו בו גוים וכו' יתהללו (ירמיה ד' כ'), קומי נא והשתנית (מ"ח י"ד כ'). (הצטידנו אתו יהושע ט' י"ג). וכאשר תתאחר תו ההתפעל מפא הפעל שהיא צ תתפך תתו ט להקל על המבטא בזה ובעבור שהוא כבד לבטא בו בתו כמו ומה נצטרק (נחלת י' ט'), וילכו ויצטירו — הצטידנו; גשמה יצטבע (דניאל ד' י"ג), וכאשר תתאחר תו התפעל

¹ ולדעת רדק הוא פעל כפעל ופרושו נדבר נלוז.

² דברי המזכיר מנוארים יותר לקמן 96.

ראוי להיות יפעיל בשבר היוד והנעת הפא בקמץ וחבלע נון הנפעל בה. והמקור הפעול בהניח הנון ותוספת ההא והבלע הנון אחר כן כמו כי הִצִּיחַ יתן (ירמיהו ל"ב ד'), הִאָסַף יאסף (ע"כ י"ז י"ח), לִבְרִיאָה בשלה (ע"כ ג' כ"ח); וביום הראות בו (ויקרא י"ג י"ד) בהמיר ההא בחו, וכמהו כהגלות נגלות (ע"כ ו' כ'), רצייתו כהגלות. ועוד ובהעלות הענן (זמות מ' ל"ו), ועוד כהתעות שכור (יעזקיה י"ט י"ד). וכשר עוד שיהיה העקר בהראות הראיות, ובכהגלות כהגליות, ובהעלות בהעליות ובהתעות כהעתיות על משקל הנבאות ואמרו איש מחזינו בהנבאתו (זכריה י"ג ד'), ותהיה המופת הוא והחו בשער הזה כהוספתם בשער להשמעות אזנים (יחזקאל כ"ד כ"ו) ואז לא תהיה משער נפעול (דק סס). ואפשר שלא ינחו הנון בכנין הזה עוד ולא יביאו ההא כמו נקרא נקראתי (ע"כ ו') נשאל נשאל (ע"כ כ' ו'), ונשלוח ספרים (אסתר ג' י"ג), כי נכסף נכספת (נחמיה ל"א ל'), אך נגוף נגף הוא (זופטיס כ' ל"ט), אם נלחם נלחם כם (ע"כ כ"ה), בשחר נדמה נדמה (יהושע י' ט"ו), הנגלה נגלתי (ע"כ ו' כ"ו). ויש שימירו ההא הזאת בחיו בכמו כהגלות נגלות (ע"כ ו' כ'), רצייתו נגלות והוא רצוני לומר נגלות תמורת (כהגלות) [הגלה]. ומן הבנין הזה כהנדרף עשן חנרף (תהלים ס"ח ג'), בהחוך כסף (יחזקאל כ"ב כ"ג), המול ימול (נחמיה י"ז י"ג); וכבר בארתי איכות זה באות הנון מספר השרשים מן החבור הזה בשער הנון והדלת והפא.

אבל הנפעל אשר מן הפעלים אשר פאיהם גרונות רוב הפאים הן חכאנה בו נעות כמו ונאכל גדיש (זמות כ"ב ה'), נאחו בסכך (נחמיה כ"ב י"ג), על כן נאצל (יחזקאל מ"ב י'), נהרסו ממגורות (יואל א' י"ז), ונהפכו לרם (זמות ו' י"ז), נערמו מים (ע"כ ט"ו ח'), ונאספו שמה (נחמיה כ"ט ג'), נחרבו המלכים (מ"ג ג' כ"ג), ועליו רוב השער, ואפשר שינוח קצתם ויש שישגי הרפיות מה שתהיה מהם פאו אלף כמו ונאחזו בחככם (נמדנר ל"ב ל'), אך מה שיהיה מהנפעל פאו יוד חהפך היוד ברוב הפעלים ואז כמו נודע, יודע, נולד, יולד, על הררך הזה הולך רוב השער. ואפשר שלא חהפך היוד ההוא ואז אך נבלעת כמה שיש אחריה הבלעם היוד אשר היא פא הפועל מן יתיצב בצדי נצב לריב ה' (יעזקיה ג' י"ג). נצבו כמו נר (זמות ט"ו ח'), ויוד יחמנני אמי (תהלים כ"ח ז') בחית, הנחמים באלים (יעזקיה נ"ז ה') ע"מ הנצבים, אלא שהחית לא חרגש. והעתיד מן המין הזה ראוי להיות בשתי יודין ר"ל ייצב ייחם כמו או ירה יירה (זמות י"ט י"ג), ויחל עוד (נחמיה ח' י"ג). — ואיננו נמנע שיחכן עוד בהנחן, והאסף, והראה בשלה (ע"כ ג' כ"ח), והגלות והתעות, ובנשאול, ונשלוח, ונלחום והדומה להם ממה ששמנו אותו מקור לנפעול שיהיה גם כן מקור לנפעל, ושיהיה מקור נפעל בא על הפעל יפעול כאשר חונח נונו או על נפעול כמו נכסף נכספת (נחמיה ל"א ל'), אך נגוף נגף הוא (זופטיס כ' ל"ט), נדמה נדמה (הושע י' ט"ו), ועל נפעל כמו ונחכה לא יוכל (ירמיה מ"ט י') כאשר לא חונח הנון, כאשר בא מקור פעל הקל על פעול ופעל וזולחם מן הבנינים אשר זכרנום קודם לכן; אבל עתיד נמול אברהם, ונהפוך הוא, ונעחור להם, לא יחכן שיהיה כי אם על יפעול כאשר אמרתי (ד' 93). ומקורם על [הפעל] אם לא חונח הנון ואם חונח יהיה על הפעול הקשה ברורה. וממה שנבנה בנין הנפעל מן השמות, ואם אינם נפעלים, כאשר נבנה גם כן מהפעלים מה שהוא על בנין הנפעל, אלא שהוא בלתי נפעל בעבור מתעבר כאשר זכרנו לפנים ובארנוהו בספר ההשגה וזולחו, הוא אמרו כי היתה

הזה בא אל הכובד; ויחכן בכל אחד מהם שיהיה פעול שלא הזכר פועלו ושיהיה פעול שהזכר פועלו ושיהיה לטש הכבד נמצא בכח במצאנו ^{מז"ט}, והוא הדין במעטה לטבח (יחזקאל כ"א כ'), ותוכחה מגלה (מזלי כ"ז ה') והדומה לזה, ר"ל שיתכן לומר בהם מה שנאמר במלטש ובמדבר. והפועל שלא הזכר פועלו מהפעלים הרבעים יהיה על פועלל והעתיד שלו יפועלל; חאמר כורסם יכורסם, רטפש בשרו (חיזקאל ג"ה) ירוטפש, ופעולם יהיה מפועלל כמו דק מחספס (זמות י"ו יד), מכרבבל (דכ"ט ע"ו כ"ז). ויחכן שיהיה הבנין הזה למה שזכר פועלו גם כן כאשר קרה בכחער מלטש, נכבדות מדבר בכ' וביהיו משלכים. והוא מן המשיג העלול העין על הדמיון הזה גם כן כמו באין תחומות חוללתי (מזלי ח' כ"ד), ולפני גבעות חוללת (חיזקאל ע"ו ז'), ביום הבראך כוננו (יחזקאל כ"ח י"ג). אבל

הנפעל כבר הביאנו המופת בוולת הספר הזה, כי לא יהיה כי אם מן הפעלים הקלים בצרך מכריח, ואין אנחנו צריכים לשנות הרברים ההם הנה. והנפעל העומד הוא הפועל בעצמו ולא יתעבר הנפעל אל פעול אלא שבנינו יש שיהיה עוד לוולת ענין הנפעל ויתעבר אל פעול, ואם תהיה מלתו הנפעל, כאמרו החלצו מאתכם¹ (נמדנר ל"ט ג'), אשר נשברתי את לבם (יחזקאל ו' ט'), ביום המשח אותו (נמדנר ז' י'), ואת כל וניכחת (נרשזית כ' י"ז) ווולחו וכבר בארנו זה בספר ההשגה והבאנו המופתים עליו בוולת הספר ההוא והוא ספר ההכלמות. וכבר מצאתי עוד בנין כנפעל עם הפועל אשר לא הזכר פועלו וכאלו הוא גם כן כנראה נפעל מתעבר, והוא אמרו נגאלו בדם (יזעיה נ"ט ג'); ויחכן שיהיה כמהו אלה נולדו להרפא (דכ"ח כ' ח') על שעקרו נולדו ע"מ נגאלו וחסרו היוד והטילו תנועתה על הנון. ותכונת הנפעל בפעלים אשר עיניהם ופאיהם נמלט מאותיות הסתר שננוח פא הפעל וחוסף לפניה נון כמו נכרת, נשמר, נכחד. והעתיד ממנו יהיה בהניח הנון הואת והבלעה בפא הפעל כמו יכרת, ישמר, יכתב. והצווי ממנו בתוספת הא בתחלתו והבלעה הנון כמו השמר, המלט. והמקור יהיה גם כן כמהו ר"ל בהניח נון הנפעל והכאח הוא עליה כעבור המנע ההחלה בנח והבלעה הנון כמו (ואתח המלט חמלט) כי המלט אמלט (ז"ח כ"ז ח') ואתם הנקה תנקו (ירמיה כ"ה כ"ח), ביום המשח אותו (נמדנר ז' י'), הכרת חכרת (זס"ט ו' ל'). ואפשר שלא ניתו הנון ולא יצטרכו להביא הוא כאשר עשו במלת ונחבה לא יוכל (ירמיה ט"ט י') אשר היא מקור (נכנה על תשלומה) כמו אמרו חדר בחדר להחבה (ע"ח כ"כ כ"ה), כי כאשר הניחו הנון מן נחבא אשר היא מקור הביאו עליה הוא והבליעו הנון ואמרו להחבה והחבלע לא יראה בחית, אבל ונחבה לא יוכל לא הניחו ממנו הנון ועל כן לא הביאו הוא והענין והחבה לא יוכל. ויש שיהיה הנפעל על בנין אחר וולת נפעל ר"ל שיהיה על נפעול כמו נמול אברהם (נרשזית י"ז כ"ו) עקרו נמול ע"מ נפעול מן ונמלחם את בשר ערלחכם (זס"ז י"ח), והוא חולף; וכמהו ונהפוך הוא (חסתר ע'), ועוד ונעתור להם (דכ"ח ה' כ') הם בענין נמול אברהם והם כולם חולפים² ואפשר שיהיה כמוהם ונחתום בטבעת המלך (חסתר ח' ח'). והעתיד מן הבנין (הוה)

¹ ולדעת הרד"ק חיננו מתעבר רק כחילו אמר החלכו מקלחכם חנזים וכן כנרתני הוא לדעתו פועל עומד ואת נמקום מן וכ"כ הרשזע נמאזנים דף נד, ודעת הסרחון שהנון יתירה.

² וכ"כ הרשזע נמאזנים דף נג זסס ר"מ הכסן, ולרד"ק הם בינונים.

(מלכז'ג'נ') ומשקלו הכל יפעלל, מפעללל, אלא שהעין הפועל אובר מן המין הכפול, והווין בכמו הפעלים האלה ר"ל בכמו יכונן ויחולל וינפף הם עינייהם. **הפועל** ממנו יהיה על מפעלל כמו מכרכר (ז"נו'י"ד), מקרקר (יעיכ"כ"נ'ה'), מכרסם. ומן המשיג מתחרה בארו (ירמיה ב"נ'ט"ו); והמשיג מעלולי העין משובב נחיכות (יעיכ"נ'י"ג), מחוללת חנין (זס"נ"ט'ט'), ומי מכלכל (מלכז'ג'נ'), הנה ה' מטלטלך (יעיכ"כ"נ'י"ז).

הפועל מהם יהיה על מפועלל כמו מכרכל במעיל (דכ"ט'ט"ו כ"ז), דק מחספס (זמות י"ו י"ד); ומן המשיג העלול העין מחולל מפשענו (יעיכ"ג'ה'), אל ארץ משיבב (יחזקאל ל"ח'ח'), בא לשון הזכר מן הרמיון הזה בקמץ ולשון הנקבה בסגול כאשר בא איל וצבי (דנריס י"ד'ה') בקמץ ובא גם כן אילת (ירמיה י"ד'ה') בסגול.

הצווי מהם יהיה על פעלל כמו כרכם, כרכל, חספס; וכן המקור ולכלכל את שיבחד (רות ד'ט"ו). ומעלול העין המשיג ונלאיתי כלכל (ירמיה כ'ט'), ערער חתערער (ירמיה נ"ח'ח'), לחרחר ריב (משלי כ"ו'כ"ט), כי יכשר להיות עלול העין כאשר יכשר להיות מבעלי הכפל. והוסף ההא על הרמיון בזה ויאמר טלטלה גבר (יעיכ"כ"נ'י"ז); ויש שיהיה בחוספת המם בלא הא כמו שנאמר במטאטא השמר (זס"ד'כ"ג). והוא מן המין השני על חלל אילות (חיונ'ל"ט'ט'), לצודר נפשות (יחזקאל י"ג'י"ח), לשובב יעקב (יעיכ"ט'ט'ה'), ומשקלם גם כן פעלל כי הווין הן העינין.

ממה ששישיג הפועל מן הבנינים לענין הנפעל וההתפעל ומח שלא הוזכר פועלו. אך מה שלא הוזכר פועלו מן הפעלים השלשים בין קלים בין כבדים, רצוני לומר הכבדים הדגושי העין בלכר, הוא בא על פועל דגש העין, כי הבנין הזה, ר"ל בנין מה שלא הוזכר פועלו מהפועל שאיננו מוסף, מוציא הפעלים הקלים אל הכובד. וכבר בארתי זה בוולתי הספר הזה. תאמר מן הפעלים הקלים כי ארמון נטש המון עיר עזב (יעיכ"ל"נ'י"ד), ולקח מהם קללה (ירמיה כ"ט'כ"ג). ותאמר מן הכבדים הדגושי העין ואם בכלי נחשת בשלה (ויקרא כ"ה'ו'), יאשר בארץ (תהלים ט"ז'נ'), על המנהג הזה נוהג מה שלא יוזכר פועלו מן הכבדות אלא אם תמנע מזה עלת אה הע"ר כמו לא נחמה (יעיכ"ד'י"ח), לא רחמה (הזעז'נ'כ"ה'), טרף טרף יוסף (נראזית ל"ז'כ"ג) והדומה לזה; או שיהיה עלול העין כמו לא זרו ולא חבשו (יעיכ"ח'ו') או שתהיה המלה זרה כמו כי מאיש לקחה זאת (נראזית נ'כ"ג). וכבר בארתי זה חכלית הבאור בוולת הספר הזה והוא ספר ההכלמה. ואם יהיה מה שלא הוזכר פועלו מן הכבד אשר על בנין הפעיל יהיה על רמיון הופעל כמו והשלך מכון קדשו (דניאל ח'י"ח) כן הנחלתי לי ירחי שוא (חיונ'ז'נ'), ופעלו שוה בדבור לפעול הפעיל כמו יהיו משלכים (ירמיה י"ד'י"ז). וכבר בארתי זה בספר ההשגה וזולתו. ודע כי הפעול אשר לא הוזכר פועלו הלקוח מן הפעל הדגוש העין שוה בדבור עם הפעול אשר הוזכר פועלו, בעבור שהחולף מהם שוה בכובד, ורמיון זה כי כתער מלטש (תהלים נ"ג'ד') שוה בדבור עם נכבדות מדבר כך (תהלים פ"ז'ג'), כלומר שמלטש על משקל מדבר, כי החולף מכל אחד מהם בגוי על הכובד. והקרוב במלטש שהוא פעול שלא הוזכר פועלו כי הכובד אינו נמצא בשמוש הלשון הזה והטוב בו אם כן שנאמר שהוא מה שלא הוזכר פועלו, והקרוב במדבר כך שיהיה פעול הוזכר פועלו, כי הלשון

מלעיל בעבור המלה הקטנה והוא היא. ויתכן שיהיה ויכרך ברוך (יהוה כ"ד') כמו יסור יסרני ויהיה העקר בריש הדגשות.

ויבא עוד על פעול בשבר הפא כמו הרב עם שדי יסור (איונ' מ' נ'), החלו הערמות ליסוד (דס"נ ל' ח'). ויהיה מן הפעיל או הפעל כמו גם הכלים לא ידעו (ירמיהו' ט"ו), ולהכחיד ולהשמיר (מ"א י"ג ל"ד), ובהשכיל לחכם (טזלי כ"א י"ח), להנתיך (יחזקאל כ"ב), למה העברת העביר (יהוה ע"ז), עת להשליך (קהלת ג' ה') ובהקהיל את העם (נמדנר י' ז'), ובהאריך הענן (סס ע' י"ט), והשלך על האש (ירמיה לו כ"ג), השכם ודבר (סס ז' י"ג), הבט ימין (תהלים קמ"ב ח), אדם חוה מדרך השכל (טזלי כ"א ח'). ואפשר שימירו בדמיון הזה הצרי בפתח כאשר נאמר ואון ותרפים הפצר (ש"א ט"ו כ"ג) כאשר עשו בצווי. ומן העלול הלמד הזנה הונו (הוה ד' י"ח); ומן העלול הפא לעשות אותה והותר (זמות ל"ז). — ויש שיבא על הפעלות כמו להשמעות אונים (יחזקאל כ"ד כ"ו); וכמהו מעלול הלמד העלות (נחשית ע"א כ"ז) והרבות (דנריס י"ז י"ז) והגלות (ירמיה כ"ד ח') והדומה לזה, ועקרו הגלות והרבות והעליות וחסרו הלמד והפכו השורק הלם והעתיקו אל מה שלפני היוד. ודע כי על הידות הוא ואחיו (נחמיה י"ב ח') מן הדמיון הזה, והוא שעקרו שיהיה הודיות על דמיון להשמעות אונים (יחזקאל כ"ד כ"ו) ומשקלו הפעלות, והפכוהו בהעתיקים היוד, אשר היא למד הפעל הנהפכת מהא הודה אל מה שלאחר הואו אשר היא פא הפעל כעשותם בכשב וכבש ושמלה ושלטה והחליפו החולם בשורק והכליעו הואו ביוד והטילו החנועה המורה עליה על הדלת והניחו היוד להקל. אבל ענין המלה הוא כמו ענין אמרו על הודות והלל לה' (דס"א כ"ה ג') אלא שהודות חסר על משקל הרבות, והודות שלם ע"מ להשמעות אונים. וסבור הסברא הזאת בהרבות והעלות ושערם יותר טוב אצלי מסבור שתי הסברות אשר זכרם בו ר' יהודה. ועורר הסברא הזאת מצאנו להשמעות ועל הידות והכל נכון בו. —

ויבא על הפעלה כמו הרבה ארבה (נחשית ד' י"ז) עקרו הרביה; ואיננו רחוק שיהיה משקלו הפעל כמו ואון ותרפים הפצר (ש"א ט"ו כ"ג) וכמו הוקר רגלך (טזלי כ"ה י"ז), ואע"פ שהוקר צווי כבר ידעך כי כל צווי איננו נמנע מהיוחו מקור. — ויהיה מן פועל החולף על דמיונו שוה כמו עולל יעוללו כגפן (ירמיה ו' ט'), ואפשר שיהיה כמהו יען בושסכם על דל (עמוס ה' י"ח). — ומן המקורים מה שיבא על בנין מה שלא הזכר פועלו כמו כי גנב גנבתי (נחשית מ' ט"ו), את כל ענותו (תהלים קל"ב), כי הגד הגד (יהוה ע"ז כ"ד), והמלח לא המלחת וחח חל לא חחלת (יחזקאל י"ז ד'). ויש שיוסיפו ההא על הדמיון הזה כמו רדה והשכבה (יחזקאל ל"ב י"ט). ויש שיוסיפו עליה עוד החיו כמו שנאמר יום הולדת (נחשית מ' ב'), הולד ע"מ הגד והחו נוספת כחוספת ההא במלת והשכבה.

העתיד מן הפעלים הרבעים יהיה על יפעלל כמו יכרסמנה (תהלים פ' י"ד), אנכי אכלכל (נחשית כ' כ"ח) וכן יהיה מן המשיגים אותו מן השלישים כמו ואיך תתחרה (ירמיה י"ב ה') כי המשיג והמושג שוה במשקל, ואם יהיה המשיג עלול העין יהיה [המושג] גם כן על המשקל ההוא. וכבר אמרנו בזולת המקום הזה כי המשיג את הרביעי מן השלישי העלול העין יהיה על שני מינים, אחד מהם כמו עד יכונן (ישעיה ס"ב ז'), יחולל אילות (תהלים כ"ע ט'), ינפף ידו (ישעיה י' ל"ב) והדומה לזה. והשני הנה ה' מטלטלך (סס כ"ב י"ז), ומי מכלכל

ממנו (ישעיה ל"ג ג'), קום לך למסע (דברים י' י"ח), על משקהו (נראזית ט' כ"ח), כמהפכת אלהים את סדרם (ישעיה י"ג י"ט), משאח כפי (תהלים קמ"ח ב'). וכבר רבו המקור הזה באמרו למשאוח אותה (יחזקאל י"ז ט') שלא כמנהג ואפשר שיהיה זה בעבור השחנות לפני התעשקם בענין; ויש ששמים הדמיון הזה מבנין הפעיל ואיננו רחוק ולא ימנע גם כן היותו מן בנין פעל הקל כי לא באה המם בו להורות על הכבדות אבל היא המם הבאה על השמות והמקור מן השמות. ויבא עוד על כפועל כמו ומשלח מנות (אסתר ט' י"ט), וכמהו כמבוא עם (יחזקאל ל"ג ל"ח) כמבואי עיר (זס כ"ו י'), ורבו גם כן המקור הזה; ואפשר שהיה בעבור רב צדדי המבוא וכמהו ומתה ממותי חלל בלב ימים (זס ח' ח') אבל העינין של אלה עלולות. ואיננו נמנע בממותי שנסבור ברכויו לפני ההעברה עוד והוא שנפש הטובע לא חמות בבח אחת. ויבא ממנו המקור על מפעול בפחחות המם כמו ומשא פנים (דב"נ י"ט ו') עקרו ומנשוא. — ויבא ממנו המקור עוד על זולת הבנין הוה, ר"ל שהוא על דמיון ארץ או על דמיון רחם רחמתיים (זופטיס ה' ל') אם יהיה במלה אות גרונית; אמרו פתח דבריך יאיר (תהלים קי"ט ק"ל) מקור ופרושו פתח דבריך, וכמהו וכפתחו עמדו כל העם (כחמיה ח' ה'), וכמהו שלו כל בגדי בנך (ירמיה י"ח א'), בכגרו בה (זמות כ"א ח'), וכמהו עוד הללהו בחקע שופר (תהלים ק"ג ג'), ועוד יען מעלו מעל (יחזקאל ט"ו ח'), קצף ה' על אבותיכם קצף (מלאכי א' ב'), אלה מקומות המקורים לא השם הגמור, כי אלו היו שמות היו גרודים¹ אבל הם הנה סתם והם אם כן מקורים או שמות שומים במקום המקורים וכמו זה למען בצע בצע (יחזקאל כ"ב כ"ז), עשקו עשק וגזלו גזלו (זס כ"ט), שערו שער (זס כ"ז ל"ה) וכעסחה צרתה גם כעס (ז"א ח' ו') על ענין ויאכל גם אכל (נראזית ל"א י'), ואמרו עשקו עשק נוהג המנהג, וכמהו ואסף שללכם אסף החסיל (ישעיה ל"ג ד'), וממה שנוהג המנהג הזה אמרו ואספו אספה (ישעיה כ"ד כ"ב), צנוף יצנפך צנפה (זס כ"ב י"ח), ועוד נסגו אחור יבשו בשח (זס מ"ב י"ז). — והמקור מן הפעל הכבד הרגוש העין יהיה רגוש גם כן על דמיון מלת הצווי (שיה) כמו הנה לא ידעתי דבר (ירמיה ח' ו'), קטר יקטרו כיום (ז"א ב' י"ו), ולמען ספר שמי (זמות ט' י"ז), אחר שלח אתו (ירמיה מ'). ויש שיוסיפו ההא על הדמיון הזה כמו ויספתי ליסרה אחכם (ויקרא כ"ו י"ח), כי טוב זמרה (תהלים קמ"ז). ומן העלול הלמד לרכא החת רנליו (איכה ג' ל"ד), ונקה לא ינקה (זמות ל"ד ז'), אם ענה תענה אתו (זס כ"ב כ"ב), עד כלה (מ"ב י"ג י"ז). ויבא על פעול בפחחות הפא כמו יסר יסרני (תהלים קי"ח י"ח), ורפא ירפא (זמות כ"א י"ט), קוה קויתי (תהלים מ' ב'). ויש שימירו ההא הזאת בתו כמו על מחלת לענות (זס פ"ח), יום ענות אדם נפשו (ישעיה נ"ה'), ביום צותו (ויקרא ז' ל"ח) ואם לרמותני לצרי (דב"א י"ב י"ז), ואמר חלותי היא (תהלים ע"ז י"ח) הוא

¹ כן כתוב בזני כ"י ושאלתי את פי החכם מונק לפרש לי את זס גרודים וזמר זל"ל גרורים והיה כתוב בס' הזה כלשון ערבי: לאנהא לו בלנת אסמהא בלנת מגרורה ולכנהא הנל רעלקה. ור"ל שאלו היו שמות היה העתקתם כלשון ערבי בשמות הסמוכים, כי זס סמך כלשון ערבי נקרא מגרורה, אבל בלנת הם כלשון שמות מקורים ובערבית העתקתם בשמות מוחלטים. ולפי דברי החכם הזה חין דברי ר' יונה פה רק לנאר דרך שמוזס בערבי. וחולי גם המעתיק לא הבין הדברים כראוי והכניס הדברים כמו שהמה בלי הכנסו וכו' יודע.

שהם אצלם שוים אמרו עשה אלה לך (יחזקאל כ"ג ל'), למען עשה (נחלזית כ' כ');
שפע שמע עבדך (ז"ל כ"ג י') הנה שפע מובח טוב (זס ט"ו כ"ב); עניש יענש
(זמות כ"ח כ"ב), גם עניש לצדיק (משלי י"ז כ"ו), אמרים אמור למנאצי (ירמיה כ"ג י"ז),
האמר למלך בלעל (חיוג ל"ד י"ח); ופחות יין (ישעיה כ"ג י"ג), לבלתי שתות
(ירמיה ל"ה ח') ואינו סמוך, אבל הוא כאמרו ראיח רבות (ישעיה ט"ז כ'), בלא
ראות (נמדנר ל"ה כ"ג); אכיר ושחו (ישעיה כ"ג י"ג), לבלתי אקל ממנו (נחלזית ג' י"ט).
ויבא מהם עוד כמלת הצווי כמו שלח אצבע (ישעיה נ"ח ט'), אחרי שכב המלך
(ט"ז י"ד כ"ב), כשכב ארני המלך (מ"ח ח' כ"ח), בשפל קול הטחנה (קהלת י"ד ד'),
בגוע אחינו (נמדנר כ' ג'), רגזה בטחות (ישעיה ל"ז י"א) היא נוספת על המקור
כהוספתה בצווי; וממה שהיא בו מן המקורים חוספת אמרם רעה התרעעה
(זס כ"ד י"ט), מרדה מצרימה (נחלזית ט"ו ג'), רדה והשכבה (יחזקאל ל"ז י"ט)
אשר חנה הודך (תהלים ח' כ'), פשטה וערה וחגרה (ישעיה ל"ז י"א), ואפשר שיוסיפו
התו עוד על המקורים כמו שנאמר מבלתי יכלת (נמדנר י"ד י"ו), עד יבשת המים
(נחלזית ח' ז'), בצדקתך אחיותך (יחזקאל י"ז כ"ב). ומקורי הפעל קל ממה שבא
גם כן על מלת הצווי אמרו הבט ימין וראה (תהלים קמ"ג ה') רציתי וראה, וכמהו
לכה נא אנסכה בשמחה וראה בטוב (קהלת נ' ח') שעורו ואנסכה בראה בטוב
ותרגמו ארגילה בשמחה ובראות טוב; למען היה לה ברכ (יחזקאל כ"ח ט"ו). —
ויהיה המקור עוד מהם על מפעל בשבר המם כמו למשכב זכר (נמדנר ל"ח י"ז),
למשכב דרים (יחזקאל כ"ג י"ז), משכב הצהרים (ז"נ ד' ה'), למקרא הערה
(נמדנר י' כ'), זמקח שחר (דכ"ז י"ט ז') עקרו ומלקה, ומפתח שפתי (משלי ח' ו')
[שעורו] מוצא שפתי, מקשה תעשה אחם (זמות כ"ה י"ח) הוא מקור במקום חכונת
הענין וכמהו מקשה תעשה (זס כ"ה ל"ח), כחמר מקשה המה (ירמיה י' ח') תרגמו
המה כמו החמר מקשה, וכמהם אצלי עוד היום מוסר בית ה' ועד כלתו (דכ"ז ח' י"ו).
ויהיה עוד על פעלה בקבוץ הפא בקמץ או בשרק כמו כשמתו ענך
(ישעיה ל' י"ט), בבאם אל אהל מועד (זמות כ"ח מ"ג), ובקרבכם (זס ט' ל"ב),
למשחה בהם (זס כ"ט כ"ט), ונחתי את עריכם חרבה (ויקרא כ"ו ל"ח) מקור
במקום הפעול השני, ולדבקה בו (דברים ל' כ'), לטמאה בה (ויקרא י"ח ט'),
לרחקה מעל מקדשי (יחזקאל ח' ו') בהעתקה הקבוץ מן הריש אל החית על
מנהגם באותיות הגרוניות הנעות, אך כאשר ינחו הקבוץ נשאר במקומו כאשר קרה
בלרחצה¹) (זמות ל' י"ח), ונאמר (נזרק) לחמלה עליך (יחזקאל י"ז ה'), או חפשה
לא נתן לה (ויקרא י"ט כ'), ואפשר שיהיה חפשה שם ולא מקור. — ויש שיהיה
המקור כשבר הפא הזאת כמו לשמצה בקמיהם (זמות ל"ב כ"ה) לרבעה אחת
(ויקרא כ' י"ו), משחת אהרן (זס ז' ל"ה); לאשמה בה (זס ה' כ"ה) בפחתות
בעבור האות הגרונית וכמהו לאהבה את ה' (דברים י"ח י"ג), לאהבה את שנאך
(ז"כ י"ט ו') ועוד ולא יוסיפו לדאבה עוד (ירמיה ל"ח י"ב) הפחה הרלת בעבור
האלף ועקרה השבר. ויבא מהם על פעלן בקמץ כמו באבדן מולדהי (אסתר ח' ו')
או בפחה כמו והרג ואבדן (זס ט' ה'). ויבאו על מפעל כמו וכטסחר פנים

¹ לפי הנראה קרא ר"י לרחקה בהעתקת הקבוץ מן הריש אל החית ונספרינו נשאר
קמלת הריש במקומו ונקדה החית נק"ח לתפלת הקריאה כ"משכ ר"ק זס
ומשפטו לרחקה כמו לרחצה. או שר"ל שזועתק הקבוץ ר"ל ח"ק תחת החית והריש
נשאר נקמץ פזע ובלרחצה נשאר במקומו ענכר שהיא כלתנחמה.

הפעיל מפעיל כמו-משליח חבל (מיכה נ' ה'), מצמיח חציר (תהלים ק"ד י"ד).
[ויחכן] להיות מפעל בצירי כמו מוצא רוח מאוצרותיו (תהלים קל"ה ז'). וראיתי
זקנים מחכמי דקדוק חופשים על החונים כאמרם משב הרוח בצירי ומצריכים
אותם לאמר משיב הרוח כבוד ויש בנהוג הפועל מנהג העתיד אצלי למחות כל
שכן שכבר אמרו מוצא רוח בצירי במקום מוציא כבוד. ויהיה מן הדרגוש
מפעל כמו המרבר אליך (ע"ז י"ד י'), ומשבר סלעים (ע"א י"ט י"ח). וכבר בא
שם הפעל מהרמיון בלי מם על פעל בשבר הפא כמו הנני יסר בציון (ישעיה
כ"ח י"ו) ובפחתות הפא ובצירי חחת העין כמו ושכח אני (קהלת ד' נ'), כי
אם מאן אחת (זמות י' ד') ושבה מם מאן בקמץ בעבור המנע הדרגשות. ויהיה
הפועל מן פיעל על מפועל כמו למשפטי אחחנן (חיוט ט' ט"ו), ומחונן עניים
אשריו (משלי י"ד כ"ח).

הפעול מן הקל יהיה על פעול כמו שמור לך (ע"ח ח' כ"ד), רכב בחור
(זמות י"ד ו'). ויהיה מן הכבר הדרגש העין על בנין מה שלא הוזכר פועלו כמו
נכבדות מדכר בכ (תהלים פ"ז ג'), המחלל בגוים (יחזקאל ל"ו כ"ג), מקבצח
מעמים רבים (זס ל"ח ח'), מקטרת מר ולבונה (ע"ה ג' ו'), מעלפת ספירים (זס
ה' י"ד), המעשקה בח צידון (ישעיה כ"ג י"ג). ויהיה מן הפעיל על מופעל
כמו משלך אליך (ע"ז כ' כ"ח), משכב על מטתו (מ"ז ד' כ"ב), ועקרו מהופעל
וחסרו ההא להקל והוטלה תנועתה על המם וראית זה אמרו מהקצעות (יחזקאל
מ"ו כ"ב) שיש מלה מן המלות שתבא על העקר ועל החום. וכבר הבאתי המופת כי
העקר בכל מופעל מהופעל וכי העקר בכל יופעל יהופעל בספר ההשגה וזולתו. ויהיה
מן פועל מופעל קל, ר"ל משופט, מזורם, כמו לשחוק אמרתי מהולל (קהלת נ' נ')
מהוללי כי נשבעו (תהלים ק"ט ט') חרגומו אשר הייתי חושב אותם מהוללים ישבעו
כי מפחיתותי בעיניהם כאלו היו אומרים ישימני אלהים כפלוגי אם יהיה כך וכך.

המקור מן הקל השער שלו שיבא על פעול כמו אם שמור תשמרון
(דנריס ו' י"ז), זכר חוכר (זס ז' י"ח) אמר אמרתי (זופטיס ט"ו נ'), כי בגד
בגדו (ירמיה כ' י"ח), ובהור אתו (ע"א נ' כ"ח), אכול ושבעו (יואל נ' כ"ו), יצא
אצא (ע"ז י"ח נ'), שוב אשוב (נרלזית י"ח י'), כי קום יקומו (ירמיה מ"ד כ"ט)
עקרו קיום והניחו היוד והעתיקו תנועתה אל הקוף והפילו ואו המשך בעבור
הקבץ השני נחים והפכו היוד לזאו בעבור קבוץ מה שלפניה, ראה ראיתי (זמות
ג' ז'), בנה בניתי (מ"א ח' י"ג) גלה יגלה (עמוס ז' י"ח), כי עשה יעשה (משלי
כ"ג ה'), הגו סיגים מכסף (זס כ"ה ד') ויש שימירו ההא הזאת בחו נאמר ראות
רבות (ישעיה מ"ג כ'), אלות שוא (הושע י' ד'), שחות יין (ירמיה ל"ה ח'). ויש
שיביאו עוד מקורי אלה הפעלים הקלים על פעול בשבא חחת הפא כמו ויכלת
עמד (זמות י"ח כ"ג), ועמד פתח האהל (זופטיס ד' כ'), עת ספור ועת רקוד
(קהלת ג' ד'), גם ענוש לצדיק (משלי י"ז כ"ו), למען זבוח (ע"א ט"ו ט"ו), הסכלת
עשו (נרלזית ל"ח כ"ח) עשה צדקה ומשפט (משלי כ"ח ג'), קנה חכמה (משלי
י"ו י"ו), ראה פניך (נרלזית מ"ח י"ח), לבלתי ירא את ה' (יהושע כ"ב כ"ח), יקד
יקד (ישעיה י' י"ו), וינאמו נאם (ירמיה כ"ג ל"ח), שכול ואלמן (ישעיה מ"ז ט')
ולא אדע שכול (זס מ"ז ח'). ויש שימירו ההא הזאת גם כן בחו, נאמר בלא
ראות (נמדכר ל"ה כ"ג) ומה יכולתי עשות (זופטיס ח' ג'). וקנות בינה (משלי י"ו י"ו).
וכבר שמשו בשניהם, ר"ל פעול בקמצות הפא ופעול בשבא אהר מפני

קדמו דברינו בלא יתנני כי הוא זר¹) מהשער אשר לו. ויש שמשנים הסדר הזה אשר אמרנו כאשר אמרו בצווי מן יגש גש הלאה (נרלזית י"ע ט') בסגול כי פעמים משמשים בסגול במקום הפתח כאשר זכרנו בזולת המקום הזה (לעיל ע"ח) וכאשר אמרו וייקץ נח (נרלזית ט' כ"ד) וייקץ יעקב (שם כ"ח י"ז) והמירו פתח גדול בפתח קטן והוא הסגול; ואמרו מלא יצוק עליו (נמדנר ה' ט'ו) פ לעם (מ"נ ד' מ"ח) ומן לא יירש (נרלזית כ"א י') עלה ר"ש (דנריס א' כ"א) ונשתנה תנועת עין הפעל בצווי מתנועתו בעתיד.

והצווי מן הפעיל יהיה הפעיל או הפעל, ורבו יבא הפעל בלי יוד בהפרדו, וברבוק בכנוי הרבים ישוב כלו אל הפעיל. אמרו בהפרד אל נקמות הופיע (תהלים ל"ד ח'), הושע ה' אח עמך (ירמיה ל"א ז') הודע את ירושלים (יחזקאל י"ו נ'), ומחניהם חמיד המער (תהלים ס"ט כ"ד) בפתח מפני העין, השלך על ה' יהבך (תהלים כ"ה כ"ג) הרכב ירך (מ"ב י"ג י"ו), הקרב אליך (שמות כ"ח ח') ואפשר שיבא בפתח אע"פ שאין הלמד אות גרונית כמו הוקר רגלך (מזלי כ"ה י"ז) אלא שהפתח במקום הצירי. ואמרו ברבוק בכנוי השליכהו ארצה (שמות ד' ג'), הכריעהו (תהלים י"ז י"ג), הפילה לישראל (יהושע י"ג ו'), האשימם אלהים (תהלים כ' י"ח). — והצווי מן הכבד הדגוש העין יהיה על פ"ל בדגשת כאשר יהיה נמלט מן עלת אהחע"ר אבל כאשר איננו נמלט יהיה קל כחולף. נאמר דבר נא (שמות י"ח ב') ספר אהה (ישעיה ט"ג כ"ו), סכל נא (ש"כ ט"ז ל"ב); ואם ימנע הדגשת בחולף ימנע גם כן בצווי כאשר אמרו ברך אלהים (חיונ כ' ט'), פרקו נומי הוהב (שמות ל"ב ב'), וקרב אותם (יחזקאל ל"ז י"ז). הצווי מפועל החולף בפתח או מן פועל בצרי, כי הדמיון הזה יש שיהיה בפתח כמו אשר עולל לי (חוכה ח'), שמש זרחה ונודד (נחום ג' י"ז) ויהיה עוד בצרי כמו ועונן ונחש וכשף (דכ"ב ל"ג ו'), ועולל למו (חוכה א' כ"ב). ואמר ר' יהודה (ס' הכפל אר"כ דננ) כי הפועל הנפרד מן וימררוהו ורבו (נרלזית ט"ט כ"ג) שיהיה רובב וראוי להיות הצווי ממנו רובב כמו כן על הדבור החולף.

והפועל מן הפעל הקל יהיה פועל בצרי כמו אומר אני (תהלים מ"ה ב'), כי בוחר אתה (ש"א כ' ל'), ואפשר להיות בחירק בן שאול איבך (ש"כ ד' ח'). הגני אספך (מ"ב כ"ב ב') ואפשר שישביעו השבר הזה עד שתחחדש אחריו יוד כמו הגני יוסיף²) להפליא (ישעיה כ"ט י"ד). ויש שיהיה שם הפועל ממנו על פ"ל ושמה לאר (מזלי י"ז ה'), מי ירא וחרד (זופטיס ז' ג'), החפץ ימלא את ידו (מ"א י"ג ל"ג). ויש שיהיה שם הפועל ממנו על פעול כשרק כמו רב ועצום (שמות ח' ט'), והנחש היה ערום (נרלזית ג'), ובחולם גם כן כמו גי'דה אחותה (ירמיה ג' ז') הוא כאמר בי'גדה³) והוא מעלולי העין על דמיון פעל כמו חכם ורשע ר"ל קם ושב. ויהיה עוד על דמיון ירא וחרד כמו מת זוד וכבר באר זה ר' יהודה. ואפשר להיות שם הפעל ממנו על זולת הדמיון הזה כמו שיבי' מלחמה (מיכה ב' ח'), כדמה בחוך הים (יחזקאל כ"ו ל"ב) עקרו אצלי פעול על דרך כי כך בטוח (ישעיה כ"ו ג') השכוני באהלים (זופטיס ח' י"ח). — ויהיה הפועל מן

¹ כי התו שהיה עין הפעל יתכן שתשאר על תנועתה נלירי יתני פנחי.

² כספרינו חמר יוד עפ"ה.

³ והכבון שהוא תאר ע"מ גדולה קרובה ולא נשתנה כסמיכות וכ"כ הפרחון ואחריו ד"ק.

בשער שמע ישראל, שלח ידך (שמות ד' ד'), ואחה שכב (יחזקאל ד' ד'). שמעה חפלתי (תהלים ל"ט י"ג), שלחה הנער אחי (נרדאית ע"ג ט'), שככה עמי (נרדאית ל"ט כ"ב), ונמלט ג"כ ממנו (והוא זר) ערכה לפני התיצבה (חיוג ל"ג ה') והוא שהפעול העתיד ממנו על פעול בואו המשך כמו היערוך שועך (זס ל"ו י"ט) והצווי הולך אחרי הפעל העתיד בקבוצו ובפתחותו, וראוי שיהיה הצווי מן הפעל הזה. צ"ד על משקל זכור אל תשכח וכאשר הוספה עליו הוא היה ראוי להיות העין מקובץ ע"מ זכרה לי אלהי. ובא זר ממנו¹) ובא ג"כ זר קרבה אל נפשי (תהלים ס"ט י"ט) מהשער שלו והוא בשער זכרה לי אלהי. ודע כי עוזה אלהים (זס ק"ח כ"ט) משער זכרה לי, כי השרק כמו הקמץ והוא פעלה ועקרו על השלמות קודם תוספת הוא עזוז ע"מ זכור ואל תשכח. ואם יהיה פא פעל הקל אשר יצו ממנו יוד או נון או למד יתכן שתחסר פא בצווי להקל ויאמר מן ירד רד או רדה בחוספת הא ומן ירש רש או רשה ומן נתן חן או חנה ומן לקח קח או קחה ועל העקר רד ירש, ים ודרום ירשה (דנריס ל"ג כ"ז), לקח פר אחד (שמות כ"ט ח'), אבל דעתם בהחסיר אותיות העלה להקל והננון משתפת עם אותיות העלה בגנון אשר בה שנקרא בלשון ערב גנה והם ניהגים בה מנהגם בחסרון ובהבלעה בשוויין דומה לה כאשר עשו בויט משה את ירו (שמות י"ד כ"ז) כי חסרו הנון ממנו וחדשו במקומה נח רפה כעשותם בוירד וישב ודרומה להם והעקר בויט וינט כי הוא מן נטה. וכבר הבליעו הנון בהטה כאשר הבליעו יוד יצק בכי אצק מים על צמא (ישעיה ס"ד ג') ויוד ויתצב בהציבו משתית (ירמיה ה' כ"ו) וזולתם מאותות הסתר. אבל הלמד נהגו בה המנהג הזה מן החסרון וההבלעה בשמוש לקח בלבר, החסרון בקח וקחנו וזולתם וההבלעה ביקח וזולתו כאשר נון נתן ביתן וזה בעבור שהיא משתפת עם [התן] במוצא כאשר זכרנו קודם זה (נזער נ'). וכבר אמר אחד מראשי חכמי הדקדוק והוא אבו אל וליד בן חסדאי ז"ל²) כי יקח נלקח מזולת לקח וטען על זה שלא נהגו העבריים להבליע הלמד באות שאיננה דומה לה, ואני אומר כי הדבר הזה איננו יוצא חוץ מדרך ההקשה ולא רחוק ממנהג הלשון. אבל ר' יהודה אמר: ויבליעו הלמד אשר היא פא הפעל בעין הפעל כמו למד לקח ביקח ומקח שחד (דס"ב י"ט ז'). והיה רואה אבו אל וליד בן חסדאי ז"ל כי הנבלע ביקח נון לא למד, וכבר היו לי עמו בזה דברים ארוכים. — וכאשר יחסרו פא הפעל בצווי מנהגם להניח תנועת עין הפעל כאשר היחה בעתיד ועל זה נהגו רוב דבריהם כאשר אמרו מן ישב שב ומן ירי ירי ומן יתן חן ומן יגש גש פגע בו (ז"ב ח' ט"ו) ומן לא יירש (נרדאית כ"ז י') החל רש (דנריס נ' כ"ד) וכן מה שדומה לו. ועוד כאשר יצטרף גם כן הצווי ההוא בכנוי הפעול בו חהיה העין על תנועתה קודם שחצטרף כאשר אמרו מן ישא שאהו אל אמו (מ"ב ד' י"ט) ומן יקח קחנו ועינד שים עליו (ירמיה ל"ט י"ג) ומן ידע בכל דרכי דעהו (משלי ג' ג') כי לולא שחסרו היו אומרים נשאהו לקחהו ידעהו, ונשאר אחר החסרון על תנועתו. אבל ותנהו לרחמים (נחמיה ח' י"א) הלך על לא יתנני השב רוחי (חיוג ט' י"ח); וכבר

¹ נרדא שחכר פה קרי חתה וזע ע (דנריס ה' כ"ד) וכן הוה נאותיות כנוס (דף 63) מר"י חיוג ורדא מכלול מרד"ק דף י"ז.

² הניחו הרדא"ע נלחות דף כ"ב, ונמלזנים דף ל"ב כדפס בטעות ר' יונה בן חסדאי.

להקל בעבור שהיא נוספת ומטילים תנועה על אות העתידות ואומרים יכריח ייכרת וישמיד וישמר ויפיל ויפל, והעקר יכריח יהשמיד יהפיל. — ודע כי יפעל כאשר ידבק בכנוי הפעולים או בכנוי הפועלים ישוב אל יפעיל ביד כמו אל חכריתו (נמדנר ד' י"ח), וישליכו איש מטהו (שמות ז' י"ג), וישמידם ה' (דברים נ' כ"ח), ישפילנה ישפילה, (ישעיה כ"ו ה'); ואפשר שישאר כאשר הוא כאשר נאמר אם חפרו (ירמיה לג כ'), אל נא אחי חרעו (נחמיה י"ט ז'), ייצרי להם (נחמיה ט' כ"ז), יבוא וישעבם (ישעיה ל"ה ד').

והעתיד מן פִּעַל או פִּעַל הרגושים יהיה על יפִּעַל כמו ישבר, ידבר, ילמד ברגשות. והעתיד מן המוקל מהרמיון הוה לעלת א"הח"ע"ר מוקל גם כן, יכיד, ישרה, יחרף, וינער ה' (שמות י"ד כ"ח), כי נחש ינחש (נחמיה ט"ז ט"ו) והרומה לזה. — והעתיד מן פועל יהיה יפועל כמו עולל יעוללו (ירמיה ו' ט'), ואת עפרה יחננו (תהלים ק"ג ט"ו), יסובבה על חומתיה (תהלים כ"ה י"ח), ישופט, מן למשפטי אחחנן (חיוט ט' ט"ו), יזורם, מן זרמו מים עבות (תהלים ע"ז י"ח).

והיצרי מן הפועל הקל אשר עתידו יפעול בואו המשך יהיה פִּעַל כמו שמור ושמעה (דברים י"ג כ"ה), זכר אל תשכח (סס ט' ז'); ואם יהיה העתיד על יפעל בלא ואו יהיה הצווי ממנו פעל בלי ואו גם כן כמו שכב על צדך (יחזקאל ד' ד'), קרב אחה ושמע (דברים ה' כ"ז), תנועת עין הפעל בצווי כתנועת עינו בעתיד ברב הפעלים, כי אחה מצוה במה שלא היה. ואם תוסיף ההא אשר נהגו העבריים להוסיפוה בצווי על פעול אשר בואו יהיה הצווי ההוא על פִּעַל כמו שמור, שִׁמְרָה; זכור, זכרה; כרות, כרתה בריהך אחי (ש"ג י"ג), ומשנים אותו ממה שהיה כבר כאשר אחה רואה, ולא נהגו להוסיף ההא עליו הוא נשאר על מחכונתו ולא מצאנו זה במה שיש בידינו מן הלשון כל עיקר; אבל אי אפשר להם שלא ישנו בנינו ועל כן לא יכשר בעינינו שנסבור כי פשטה וערה וחגרה על חלצים (ישעיה ל"ג י"ח) צווי, וזה לשני פנים, האחד מהם מה שאמרנו משגרת דבריהם בכמו הצווי הוה על פעלה, והשני כי לא מצאנו מצוויים קבוץ הנקבות בצווי האחד הזכר, אבל מצוויים קבוץ הנקבות וקבוץ הזכרים והאחד והשנים בדבור אחד כאשר יהיה הרבור ההוא מקור בלבד כאשר הוא נודע ומפורסם בדבריהם ושמושיהם; ואלו היו רוצים הצווי אשר הוא בתוספת ההא מן פשט היו אומרים שִׁמְרָה על דמיון יכרה או פשטה בשבר הפא על דמיון שמעה ה' (תהלים י"ז ח'), כי העתיד מן פשט שמשו בו יפעול בואו המשך אמרו ואת בגדי רקמתם יפשוטו (יחזקאל כ"ו י"ז) ושמשו בו ג"כ בלי ואו אמרו ויפשט גם הוא (ש"ס י"ח כ"ד). וכן אין רגזה בטחות (ישעיה ל"ג י"ח) צווי, אך כלם [מקור]. ולא היה נמנע מדרך ההקשה היות פשוטה ועורה צווי לאחד הזכר בזולת הפסוק אע"פ שלא נשתנה מחכונתו ואע"פ שהעברים לא נהגו בכמו זה כאשר נכון היות ה' שמעה ה' סלחה (דניאל ט' י"ט) צווי מבלי שנוי, אבל בעבור שלא מצאנו כמו זה במאומה מדבריהם לא היה נכון אצלנו לסברו בפסוק מפני שראינו כי לנהוג בו בפסוק מנהג כל דבריהם יותר ראוי. וכבר בא זר אספה לי (נמדנר י"ח י"ו), מברה כיום (נחמיה כ"ה ל"ח), נצרה על דל שפתי (תהלים קמ"ט ג') ומשער זכור ואל תשכח (דברים ט' ו') זכרה לי אלהי (נחמיה ה' י"ט). והובאו

¹ פי' שהם ע"מ יפעול והיה ראויים להיות נקמץ כמו זכרה לי אלהי, ולכיפך קרנה חל נפשי היה ראוי להיות נחירק לפי שהעתיד ע"מ יפעל ונח נקמץ.

כאריה (זס ז' ג') ונאמר ג"כ זאב יסדף (נרלזית מ"ט כ"ז); בעתיד יבש זרעו
יבוש חיבש (זכריה סוף י"ח) וגם כן נאמר ויבוש מקורו (הזע י"ג ע"ו); בעתיד
נדר ירוד ממך (נחום ג' ז') משקלו יפעול כי הנזן נבלעה ברלח ועקרו ינודה,
ונאמר גם כן יחיד שנתי (נרלזית ל"ח מ') משקלו יחפעל ועקרו יחניד ושחי
המלות בענין אחד ואינם שני ענינים כאשר חשב ר' יהודה (ס' הכפל דף 164);
ונאמר בעתיד כגד אל חבנוד (מלחכי נ' ע"ו) ונאמר גם כן מדוע נכבד (זס נ' י');
בעתיד פשט ואת בגדי רקמתם יפשטי (יחזקאל כ"ו י"ו) ונאמר ויפשט גם הוא
בגדיו (ז"ח י"ט כ"ד); בעתיד הלך מפיו לפירים יחלבי (חיונ ע"ח י"ח) ונאמר
ולשונם תהלד בארץ (תהלים ע"ג ע'), וזה יורה על ששני הפנים נכונים בכל
פעלי שלישי אשר עינו ולמדו נמלטות מאותיות הגרון וששניהם דבר אחד ואין
אחד מהם יותר ראוי מן האחר. ואין הפרש בו אצל העבריים וזלתי כפי שייטב
בעיני המדבר או יקל עליו. אבל מה שעינו או למדו מהדמיון הזה אות גרונת
לא יהיה עתידו כי אם יפעל בלא ואו על הרוב כמו יקרא, יסלח, ישמע, יגבה
לב (מזלי י"ח י"ג), יכאב לב (זס י"ד י"ג), יכעס, יבחר, ויגהר עליו (מ"כ ד' ל"ד),
ואפשר שימלט מן הדרך הזה מעט מה שעינו בלכד מאותיות הגרון וכא על
יפעול בואו המשך כמו נאות לכם (נרלזית ל"ד ע"ו), יאוחו לנו (זס זס כ"ג)
עתיד, כי לך יאתה (מלוכה) (ירמיה י' ז'); ומה אועם (נמדנר כ"ג ח') עתיד ולא
זס (זס); ויגהם עליו (ישעיה ס' ל') עתיד, נהם (מזלי י"ט י"ג). ואשר יצטרפו
אלה הפעלים עם כנויי הפעולים מה שבא מהם על יפעול בואו המשך יהיה רבם
בהדבקו בכנוי הפעול בו מנוקד עינו בשבא ותפל ואו המשך כמו ולא ישמרנו
בעליו (זמות כ"ח ל"ו), ואמרתיו לא אוכרנו (ירמיה כ' ע'), כי קבור תקברנו (דנניס
כ"ח כ"ג), הן יקטלני (חיונ י"ג ע"ו), יך ויחבשנו (הזע ו' ח'), ויחשם ה' (דנניס
כ"ט כ"ח), יפרצני פרץ (חיונ י"ו י"ד), יחצני סביב (זס י"ט י'). ואפשר שיבא
מעט מהם בואו על עקרו כמו ושפתי חכמים תשמורם (מזלי י"ד ג'), ועל דרך
הרגיל בו כי תשמרם (זס כ"ג י"ח). ויבא קצת השער הזה בקמץ חטף בעין
להורות על הוואו כמו הוא יהדפם (הזע כ"ג ה'), ויאצרגה עקב (תהלים קי"ט ל"ג),
אשר פי ה' יקבני (ישעיה ס"ב נ'), באותי ויאפרם (הזע י' י'), ודם ירדפד (יחזקאל
ל"ה ו') בגרסת בן אשר אבל בן נפתלי קורים אותו וירדפד בשבא ופתח. אך מה
שבא מהם על יפעל בלי ואו עינו יהיה בהדבקו בכנוי הפעול בו נמשך בקמץ
גדול; ואיש אחר ישקבנה (דנניס כ"ח ל'); ילכשם הכהן (זמות כ"ט ל'); ואתה
חירשנה (זופטיס י"ח כ"ג); בצהרים יגרשוה (לפניה נ' ד'); ישקני מנשיקות (ז"ח
ח' נ'); פן תדבקני הרעה (נרלזית י"ט ע'); יאהבני אשי (זס כ"ט כ"ב). וכבר
שב יועמהו לאמים (מזלי כ"ד כ"ד) אל שערו ועקרו ולא בא על מה אועם
(נמדנר כ"ג ח'). ונמלטו מן שער יפעל מלות בהתדבקם בכנוי הפעול בו והובאו
בשער יפעול כמו ובמקבות יצרהי (ישעיה מ"ד י"ג) אשר הוא בהפרדו ויצר ה'
(נרלזית נ' ז'); לא יחנני (חיונ י"ט י"ח) והוא בהפרדו יתי.

והעתיד מבנין הפעיל יהיה על השלמות והתום יהפעיל או יהפעל
בחסרון היוד, כי לא בחרב ובחנית יהושיע ה' (ז"ח י"ז ע"ו), דלוחי ולי יהושיע
(תהלים קי"ו ו'), ומשירי אהודנו (תהלים כ"ח ז'), על כן עמים יהודוך (זס סוף מה),
משלו יהלילו (ישעיה כ"ב ה'), כי החולף ממנו הושיע, הורה, הליל, ודין העתיד
שיסדר מה שיש בחולף מן האותיות, אבל הם ברוב דבריהם מחסרים ההוא הזאת

ית'; והטעם שהוא יתעלה שמו מביא בני אדם במה שהוא מחדש בכל ערב ובקר מן האותות לשבח ולרנן לו, כלומר שהוא משים אותם לשבח ולרנן לו בערב ובבקר, והרננה לא נגמרה [אלא] במצוה שני פועלים ר"ל הבורא ית' והנבראים; וכמהו חכין לבם תקשיב אונך (שס י' י"ז), פירוש חשים אונך שתקשיב, וההקשבה חגמר מהבורא ומהאון; וכמהו עוד להקשיב להכמה אונך (מזלי ז' ז'), גם אויביו ישלם אתו (שס י"ו ו'), כלומר ישימם שישלמו אתו, וההשלמה חגמר במצוה הבורא ית'; ועוד החושבים להשכיח את עמי שמי (ירמיה כ"ג י"ז) והשכחה חגמר מן המשכיחים והשכחים.

ויהלוקו אישי הפעלים גם כן מתלוקת אחרת לשני חלקים לנגורים מן החדושים ולנגורים מן השמות אשר אינם חדושים. והנגורים מן החדושים כמו ראה, ראית את עני עמי (שמות ג' ז'), יסר יסרני יה (תהלים קי"ח י"ח), אכל תאכל (בראשית ז' יז), שחה תשחו (ירמיה כ"ה כ"ח), כי אלה הפעלים נגורים מחדושיהם, ר"ל מן מקוריהם (ראה לעיל דף 3) והוא שראיתי נגור מן המקור ראה, ויסרני מן יסר ותאכל מן אכל ותשחו מן שחה, אבל הנגורים מן השמות אשר אינם חדושים כמו בין שורחם יצהירו (ליוז כ"ד י'), הנגור מן זית יצהר, כלומר ידרכו יצהרם, וכמו וירם תולעים (שמות י"ו כ'), הנגור מן ורמה תכסה עליהם (ליוז כ"א כ"ב) וכמו וזנבתם אותם (יהושע י' י"ט), וזנב כך (דברים כ"ה י"ח) הנגורים מן זנב, לא תעולל אחריך (דברים כ"ד כ"א) הנגור מן ונשאר בו עללות (שעיה י"ז ו'), ויעפלו לעלות (נמדנר י"ד ט"ד) אשר נגור מן עפל וכתן (שעיה ל"ז י"ד), כי יבער איש (שמות כ"ז ד') מן ושלח את בעירה (שס) וטענו את בעירכם (בראשית מ"ה י"ז), ורשנו את המזבח (נמדנר ד' י"ג) הנגור מן הרשן מן המזבח (מ"א י"ג ה') וכן ידשנה סלה (תהלים כ' ד') נגור ממנו, ועוד לכבחי אחתי (ש"ה ד' ט') הנגור מן לב וחרגומו פלחתי לבי בחצי עיניך; אמרתי אפאיהם (דברים ל"ז כ"ו) הנגור מן פאה, והטעם אפורם ואגלם על כל פאה; וברגליהם תעכסנה (שעיה ג' י"ו) הנגור מן העכסים (שס שס י"ח), יהמו יחמרו מימיו (תהלים מ"ו ד') הנגור מן היה להם לחמר (בראשית י"א ג') וחרגומו יהמו מימיו עד שיחמרו כלומר יתערבו מימיו בחמר וימזו בו לרב המיחם; מאלמים הנגור מן אלמים (שס ל"ז ז'); ויבם אחת (בראשית ל"ח ה'), ויבמה (דברים כ"ה ד') הנגורים מן יבמה יבא עליה (שס).

העתיד • ודע כי הפעל העתיד מן הפעל הקל, הנמלט עינו ולמדו מאותיות הגרון, כבר בא על יפעול כואו המשך כמו ישמור ויזכור ויעבור, אשר לא יבושו קוי (שעיה מ"ט כ"ג), ויבוש מקורו (הושע י"ג ט"ז); ובא גם כן על יפעל בלי ואו כמו ישכב, ויגדל, ויפטר מפני שאול (ש"א י"ט י') ויפצר בם מאד (בראשית י"ט ג'), עם גדי ורבץ (שעיה י"ח ו'), ולא ירגו עוד (ש"א ז' י'), מורם הרים ירטבו (ליוז כ"ד ח') ירפד חרוץ (שס מ"א כ'), ועל קל נרכב (שעיה ל' י"ז) ותקטן עוד זאת (ש"א ז' י"ט), כי לא יירש (בראשית כ"ח י'). ואפשר שישחמשו בשניהם בפעל אחר, ר"ל שיהיה העתיד מקצת הפעלים יפעול יחדיו כאשר נאמר בעתיד נשך אם ישך הנחש (קהלת י' י"ח) וגם כן כנחש ישך (מזלי כ"ג ל"ב); ונאמר בעתיד שבת יישבת המן (יהושע ה' י"ב) וגם כן למת תשבת המלאכה (נחמיה ו' ג'); בעתיד נדר טוב אשר לא תיד משחדור (קהלת ה' ד') ונאמר גם כן ייזר ישראל נדר (נמדנר כ"א כ'); בעתיד חפץ כי לא אחפץ במות המת (יחזקאל י"ח ל"ב) וגם כן ודרכו יחפץ (תהלים ל"ז כ"ג); בעתיד טרף פן יטרף

(ישעיה י"ז י"ח), מכרכר בכל עז (ז"כ ו' י"ד). ודע כי אותיות הסתר לא תהיינה כל עקר בבעלי הארבע אלא אם יכפלו הפעל ההוא כמו וטאטאתיה וכמו וכלכלתי. ויחלקו הפעלים כולם מחלקת אחרת לשני חלקים לאשר חלף מן הזמן ולאשר לא חלף, וכאשר חאמר עבר, שמר, כרסם, יצא, שב, קם, בנה. ודע כי כל אחד מהבנינים האלה לאשר חלף מן הזמן וכאשר חאמר ישמור, יעבור, יכרבל, יכרסם, יקום, ישוב, בחוספת היוד, או אעבור אשמור בחוספת האלף, או נעבור בחוספת הנון, או תעבור בחוספת החו, יודע כי הבנינים האלה לאשר לא חלף מן הזמן, כי אית"ן הם אותיות העתידות מיוחדים לעתיד, ויחכן שיהיה בזמן העומד והיוחס עתידים על המנהג הנודע מהם, אבל היוחס בזמן העומד כמו אמרו ויבוא חושי רעה דוד העיר ואבשלום יבוא ירושלים (ז"כ סוף ט"ו) כלומר בעת כאו ירושלים (ראה לעיל 24), כי הפעל הוא נבנה על הזמן ברמיונים פעל לחולף ויפעל, לאשר אתה בו ולאשר לא היה עדין, וכן אפעל ונפעל ותפעל, כי החוספת הארבע במציאת הפעל בלתי חולף אלא שהוא ראוי לשני עתים למה שאתה בו ולמה שעדין לא היה. חאמר ראובן יאכל, ויחכן שיהיה בענין אכלו ושיאכל לעתיד כאשר יאמר ראובן אוכל כלומר שהוא בענין האכילה וראובן אוכל מחר, וכל אחד מהם בפני עצמו, אך בין הפעל העתיד ובין שם הפועל השתוף הוה אשר אתה רואה. ודע כי אישי הפעלים נחלקים על שלשה דרכים, כי מהם מה שלא יהיה לעולם כי אם עובר כמו אמר, שמר, בחר, שבר, ומהם מה שיהיה עומד לעולם, לא יחכן שיהיה מתעבר כל עיקר כמו גבר, גדל, צחק, צמח, צץ המטה פרח הדודן (יחזקאל ז' י'), וגלתי בירושלם וששתי בעמי (ישעיה ס"ה י"ט); ומהם מה שיהיה על שני פנים שיהיו מתעברים במקום ולא יהיו מתעברים במקום אחר ויאמר בהם פעלתי הדבר ופעל הדבר עצמו, כמו נטיתי ידי (משלי ח' כ"ד) זה מתעבר, וכארח נטה ללון (ירמיה י"ד ח') בלתי מתעבר; כי בקקום בקקים (נחום ז' ג') מתעבר, גפן בוקק (סוטע י') בלתי מתעבר; וקרמתי עליכם עור (יחזקאל י"ז ו') מתעבר, ויקרם עליהם עור (זס זס ח') בלתי מתעבר, אמרו הנה עור הוא פועל בויקרם והוא אם כן בלתי מתעבר, הלא תראה שהוא אומר והנה עליהם גידים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה, וכאשר בשר הנה פועל וכבר היה פעול באמרו והעליתי עליכם בשר, כן עור הנה פועל אע"פ שהיה פעול בוקרמתי עליהם עור. ורב הפעלים המתעברים הם מתעברים לפעול אחד, ויש שמתעברים קצתם אל שני פעולים כאשר נאמר המצמיח הרים חציר (תהלים קמ"ז י"ח), הודע את ירושלים את חועבותיה (יחזקאל י"ז ז'), הודיעני ה' קצי (תהלים ל"ט ה'), ויחשבה עלי לשכרה (ז"ח ח' י"ג), אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור (ישעיה ע"ג י"ו), לא ישלם הדבר בכל אחד מאלה הפעלים בפעול האחד בלתי השני בעבור הענין אשר היתה אליו, הכונה בהם שיתכן בדברים לסמוך בקצתם על פעול אחד, ר"ל כי אלו היה בדברים: המצמיח הרים בלבד היה זה מספיק מבלי חציר, כי הוא יתעלה מצמיח הרים חציר ועצים כאשר נאמר ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה (נחשית ז' ט'), ואם יאמר אומר המצמיח הרים בלבד יהיה הדבר מספיק בעצמו. — וימצא מן הפעלים המתעברים אל פעולותיהם אל פנים אחרים ר"ל שלא יגיע הפועל אל הפעולים מפעל אחד אבל משני פעולים, וזה כמו אמרו מוצאי בקר וערב תרנין (תהלים ס"ה ט'), אין הרננה במוצאי בקר וערב אבל היא לבני אדם במצוע חבורא

ואין ידשנה סלה (תהלים כ' ד') מן השער הזה ר"ל שהיא איננה להשיג כאשר אמרנו בו בספר ההשגה, כי אין בכנין הרביעי מה שעינו דגושה כמו שין ידשנה, אבל היא נוספת בו על ירשן לבלי השגה כאשר הוספה בואקראה (ז"ל כ"ח ע"ו) על ואקרא. ואין דעתם גם כן בחוספת היא הזאת הנה כדעתם בואשלחה (נראזית ל"ה נ'), אשמעה מה ידבר (תהלים פ"ה ע'), אשאלה מכם שאלה (זופטיוס ח' כ"ד), אך כהוספת היא בהשפלה הגבה (יתזקאל כ"ח ל"ח), מכשפה לא תחיה (זמות כ"ג י"ז) וזולתם ר"ל להפלגה (לעיל דף 39). ויתכן שנאמר עוד כן בהא ואיך תתחרה את הסוסים והיא מתחרה בארו, ר"ל שתהיה בהם להפלגה לא להשגה ושתהיה הסברה בהם שהעקר בחית הרגשת כמו ידשנה. וזה מה שצריך לסבור בידשנה סלה כאשר הוציאו לנו ארך המחקר ורב הדקדוק בדבור. וכבר מצאתי בדרכי רבותינו ז"ל מה ששמשו בו בחוספת היא להפלגה וזה באמרם שמא יתעלפה (זנת ע') ר"ל שמא יעטף כי הוא כמו אמרם מי שיש לו חולה בחוך ביתו ונתעלף וכדומה שמת (נ"ג קיו?), אבל המוסף מן הפעלים אשר עיניהם מאותיות העלה יהיה על שני דרכים, אחד מהם בכפל הלמד כמו כונן למשפט (תהלים ע' ח'), בססו מקדשיך (ישעיה ס"ג י"ח), כי בושש משה (זמות ל"ב), חוללה ידו (חיוכ"ו י"ג) ומה שדומה להם, הווין הן העיינין ומשקלם פעלל משיג כרסם, כלכל את המלך (ז"ג י"ע). והדרך השני יהיה בכפל הלמד והפא, והעין אוכרת עם הכפל הזה כמו טלטל, הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר (ישעיה כ"ג י"ז), כלכל, הלחל, כמו לא יכלכלוך (דה"ב ו' י"ח), ומי מכלכל (מלחגי' ב'), נלאתי כלכל (ירמיה כ' ע'), ותחלחל המלכה (אסתר ד'), כי מטלטלך מן ויטילו את הכלים (יונה ח' ס'), ומי מכלכל את יום בואו מן ולא יכילו גוים זעמו (ירמיה י' י'), ותחלחל מן אם מפני לא תחילו (זס ה' כ"ג).

והפעל הרביעי יחלק מחלקת ראשונה לשני חלקים אחד מהם כפול והשני בלתי כפול ואשר איננו כפול הוא מה שיהיה כמו מכרבל (דה"ט ע"ו כ"ז), יכרסמנה (תהלים פ' י"ד), פרשו (חיוכ"ו ע') רטפש (זס ל"ג כ"ה). והכפול הוא מה שהלמד שלו ממקום פא ועינו כמו מפוז ומכוכר (ז"ג ו' י"ו) והוא כלכל את המלך (זס י"ט ל"ג), וכלכלתי אתך (נראזית מ"ה י"ח) ומטאטאיה במטאטא השמר (ישעיה י"ד כ"ג) וסכסכתי מצרים (זס י"ט ב'), לולי התמהמהנו (נראזית מ"ג י') וקרקר כל בני שת (נמדנר כ"ד י"ז) המצפצפים (ישעיה ח' י"ט), כי כל אחד מאלה הפעלים והדומה להם הושמה הלמד שלו ממקום פא ועינו, כי משקל כולם פעלל ע"מ כרסם כאשר הושמה הלמד בסבב ושלל וכל השער שלהם מן הפעלים השלישים ממקום העין ואלה בבעלי הארבע דומה לאלה בבעלי השלש. ואנשים מאנשי דקדוק הערב ישימו הרומים לפעלים האלה בלשונם שלשים וחושבים כי כפל הפא בעבור שלא רצה לחבר בין שתי כפלים, ואל הרעה הזאת עשינו אנחנו בספר ההשגה במלת וגלגלתיך מן הסלעים (ירמיה כ"ח כ"ה) ומה שדומה לו ממה שיש לו גזרה מן השלשי, אך מה שלא מצאנו לו גזרה מן השלשי אנחנו שמים אותו רבעי על כל פנים כמו וכלכלתי וסכסכתי והדומה להם, ואנשים מהם ישימום שניים כפולים ממקום הפא והעין. ויחלקו עוד הפעלים הרבעים לשני חלקים אחרים למחעבר ולכלתי מחעבר, והמתעבר מהם הוא כמו יכרסמנה חויר מיער, פרשו עליו עננו, מכרבל כמעיל בוך, רטפש בשרו, וכלכלתי אותך, וסכסכתי מצרים, ומטאטאיה במטאטא השמר. ואשר איננו מתעבר הוא כמו ביום נטעך חשגשגי

נמלט מאחת מאותיות העלה, והם האלף והואו והיוד וההא, כמו שבר ושמר וברח וגרל. והעלול הוא מה שלא נמלט מהם והוא על ארבעה דרכים שיהיה עלול הפא בלכד כמו אמר ואבר וירד וישב, או שיהיה עלול הפא והלמד כמו ולא אבה ה' (דכריס י' י'), ומצות אפה (נלשית י"ד ג') ירה בים (זמות ט"ו ד'), ויעה ברד (יטעיה כ"ח י"ז), מה יפית ומה נעמת (ז"כ י' י'), וכבר זכר ר' יהודה כי ההא לא תרפה כשחיהיה פא אך היא נרפית כאשר היא למד הפעל; ודומה למין הוזה העלול קצות הדמיון ר"ל מה שנעללה פא ולמד שלו מה שהיה מהפעלים פאו יוד והלמד שלו אלף ר"ל יצא, ירא, והוא שהפעלים אשר למדיהם א הם דומים לפעלים אשר למדיהם ה, ברפיון הלמד בלכד, ואינם דומים להם בהתהפך א בפעלתי מהם אלו כהתהפך ה אליה ובנפלה מן המבטא בפעלו; כי האמר מן אפה וירה אפיתי ויריתי, יתהפך הך אל י, וחאמר מהם אפו וירו וחפול הוא מן המבטא ומשפטם אפיו ויריו כמו דליו שוקים (מזלי כ"ו ו'), צור חסיו בו (דכריס ל"ב ל"ז), נטיו רגלי (תהלים ע"ג כ'), וחאמר מן מצא וקרא מצאתי וקראתי וחשאר האלף הרפה והיא נמצאת במבטא ובמכתב, וחאמר מצאו קראו וחראה הלמד אשר היתה רפה. או שיהיה הפעל עליל הלמד בלכד כמו עשה, ראה, בנה, קנה ודומה למין הוזה עוד שער קרא וכרא ומצא וחטא על הפנים אשר זכרתים קודם זה, ר"ל ברפיון בלכד לא בהפוך בפעלתי, אלא שאפשר שחתהפך האלף הא בקצת הפעלים החולפים וחתהפך או ההא והיא ליד בפעלתי וינהג הפעל מנהג בעלי ההא כאשר קרא בוצמת והלכת (רות נ' ע') וזולחו. או שיהיה עין הפעל מאותיות העלה כמו קם, שב, רץ והדומה להם. ויחלקו השלשיים עוד מחלוקת רביעית למשיג ולבלתי משיג. ואשר הוא בלתי משיג הוא מה שבא על הבנין השלשי ולא יצא אל בנין אחר בתוספת שחוסף בו, כמו אמר שמר ובחר; והמשיג הוא מה שהוסיפו בו מן הפעלים השלשיים אות מאותיות הסתר או זולתם מן האותיות, והוצא בתוספת ההא אל הבנין הרביעי כהוספתם ההא על שפר באמרו ברוחו שמים שפרה (ליוג כ"ו י"ג), כי שרש המלה שפר כי הוא מן אף נחלת שפרה עלי (תהלים י"ו ז'), הנותן אמרי שפר (נלשית ע"ט כ"א), אך ההא נוספת בו להשיג הבנין הרביעי, ר"ל כרסם, מחספס, והוא כלכל את המלך (ז"כ י"ע ל"ג), ובתוספת ההא עוד על חחר באמרם חחרה, מתחרה בארו (ימיכה כ"ב ט"ו), ואיך תחחרה את הסוסים (זס י"ב כ'), כי מתחרה ותחחרה משיגים בהא בנין מכרסם תכרסם, יכרסמנה חויר (תהלים פ' י"ד) מכרבל במעיל (דה"א ט"ו כ"ז); ובתוספת הא גם כן בהשתחווה להשיג התמהמה, שהשרש בהשתחווה היא שחה, כי הוא מן ישחנה (מזלי י"ב כ"ה) ונהפכה בו הא שחה ואו כאשר נהפכה הא שלה לואו בלא שלותי (ליוג כ"ב), ואחר כך הובאה עליו חו התפעל וכפלו הלמד בעבור ההשגה ונאמר השתחווה להשיג התפעלל כמו חשתי ולא התמהמתי (תהלים קי"ט ס'), ובתוספת ההא גם כן בלחלכה יצפנו (תהלים י' ח') להשגה ועקרו אלף כי הוא אחד מן חלכאים (זס י' י'). ובתוספת הלמד בואמלל (הזע ד' ג') להשיג רטפש בשרו (ליוג ל"ג כ"ה), כי הוא מן מה אמלה לבתך (יחזקאל י"ו ל'), וככפלים למדי רב הפעלים עלולי העין להשגה גם כן כמו בונן למשפט (תהלים ע' ח') חללה ידו (ליוג כ"ו י"ב) והדומה לזה. ודע כי ההקשה בעתיד שפרה שיהיה ישפרה וכן הוא עתיד חחרה, מתחרה בארו, יתחרה, ואיך תחחרה את הסוסים על דמיון יכרסמנה.

והמתעבר מן פועל כמו ואת הנערים יודעתו (ע"ל כ"ל ג'), מלשגי בסחר (תהלים ק"ח ד') עקרו מלזשן מן לושן, לושנתי החולף, וחזרו הוא להקל והורו עליה בקמצות, ועוד למשופטי אהחנן (ליוז ט' ע"ו) מן שופט, שופטתי החולף, ועוד זרמו מים (תהלים ע"ז י"ח) והוא פועל חולף על דמיון אשר עולל לי, כאשר עוללת לי (איכה א'). וההקשה באחד מן וימררהו זרבו (נחלתי מ"ע כ"ג) שיהיה רובב בחולף, [ומן] יסובבה על חומתיה (תהלים כ"ה י"ח) סובב, ופרוש זרמו מים עבות החיכו העבים מימיהם ועבות כמו עבים כאשר נאמר גם כן בקר לא עבות (ע"ז כ"ג ד'). ואשר איננו מתעבר מהבנין הזה בושם ומקורו יען כושסכם על דל (עמוס ה' י"ח), ואיננו רחוק שיהיה מתעבר ולא יגיע התעברו אל הפעול שלו אלא באמרו על ואם איננו מתעבר [לא] בא על עמו (כבאו ב"ו) כמו ועתה שחקו עלי (ליוז ל'), ומה שלא גזרנו בו באחת משתי הסברות להתעלם גזרנו ממנו. ודע כי פועל בצירי תחת העין או בפחת תחתיה הדגושים יפעל בצירי תחת הפא ופתח תחת העין או בצירי תחת שניהם עם קלות העין הם כולם בנין אחד, והמתעבר מהם מה דבר ה' (ישיה כ"ג ל"ה), מי בקש זאת (ישיה ח' י"ג), וכבם בגדיו (ויקרא י"ג ו'), ומלט הוא (קהלת ט' ט"ו), ושבר את המצבות (מ"ז י"ח ד'), עוד למד דעת (קהלת י"ב ע'), ברך את אברהם (נחלתי ב' ד'). ושרת את אחי (נמדנר ח' כ"ו), אויב חרף ה' (תהלים ע"ד י"ח). ואשר איננו מתעבר מהם פתח הסמודר (ע"ז ז' י"ג), ופתחו שעריך (ישיה ס' י"ח), לא פתחה אוניך (עס מ"ח ט') ושערך צמח (יחזקאל י"ז), כי רוחה (ישיה ל"ד ה'), ורוחה ארצם (עס עס ז') — ואם יאמר אומר כי שומך הפעיל מוסף כבר התכאר מתוספת ההא בו, אבל אמרך בפעל יפעל הדגושי עין שהם מוסיפים וכן פועל, ארצה לשמיע טענתך בזה? נאמר לו, כי הפעל דגש העין אמרת בו שהוא מוסף בעבור הכפל עיגו, כי כל אות דגושה תחשב לשחים, אחת מהנה נבלעת בשניה. וכבר נחלקה חכמי הערב במוסף מכמו אלה שני הרמוזים ומקצתם שמוהו הראשון ומקצתם שמוהו השני, אבל פועל אמרתי בו שהוא מוסף בעבור תוספת הואו בן. ואם יאמר למה לא אמרת בפעל הקל גם כן שהוא מוסף בעבור תוספת האות הקלה והוא הנח אשר בין הפא וכין העין והוא אף במבטא, וכן הוא עוד בפעל החולף, רצוני לומר קטנתי ויכולתי יפעל ר"ל חפץ זה' שמע והדומה להם? נאמר להם, כבר ביאר ר' יהודה בס' אותיות הסחר (דף 28) הטענה בשומו פעל הקל שבבנינים, ואמר שזה בעבור נפל הנח אשר בין הפא והעין ממנו בעתיד (ומצינו פל הקמולל כצנל כח ותאמר לפעל) ושהפועל והפעול ממנו בלא מס, ושם פועלתי ופעלתי אשר דגש העין ופעלתי אשר איננו דגש בעבור עלת אהחער' כבר, בעבור שהנח קיים בעתידים או הדגשות בעיניהם, ועוד בעבור היות הפועל והפעול ממנו בתוספת מס; ושם הפעיל כבר בעבור תוספת ההא בו ושהפועל והפעול ממנו בתוספת מס. וכבר התבאר כי הפועל הכבר הוא המוסף, כי מה שנוסף בו יותר כבר ממה שלא נוסף בו, וכאשר הדבר כן מה שהקשה לנו האומר בקריאת פעל מוסף איננו כדון, כי הנח אשר בין פא ועינו יפול ממנו בעתיד וכן יפול עוד מעתיד קטנתי והוא. וחקטן (ע"ז י"ט) ומן עתיד חפץ והוא יחפץ (דברים כ"ה ז'), אבל זולתם מן הבנינים ממה ששמוהו אנחנו מוסף הנחים יחיימו בעתידיהם או הדגשות אשר בעיניהם.

ויחלק השלשי עוד מחלוקת שלישיה לשלם ולעילי, והשלם הוא אשר

יקשתי לך (ירמיה נ' כ"ד). וכל אחד מאלה יקרא קל. והראיה על שפעל בצירי-חתח העין קל כי פעל הפתוח העין הרבה פעמים ישיב בעמוד עליו פעל בצירי. ועוד כי העתיד מן פעל בצירי יש שיהיה על יפעל ויש שיהיה על יפעול, ואפשר שיהיה על שניהם יחד מפעל אחד כאשר אמרו מן אם חפץ בנו ה' (נמדנר י"ד ח') אם לא יחפץ האיש (דברים כ"ה ז') ואמרו גם כן ודרכו יחפץ (תהלים ל"ז כ"ג). וכן משתמשים הרבה מפעל הפתוח העין כאשר אמרו מן שבת ישבות וישבת, ועוד כי פעל אשר בצירי כאשר לא חתיה הלמד שלו אלף ויחברו אליו כנוי המדבר ישיב אל פעל בפתחות העין כמו שאמר כי חפצתי צדקך (ליונ ל"ג ל"ב), כי חפצתי בי (תהלים מ"א י"ב) ונאמר מן כי זקן יצחק (בראשית כ' ז') הנה נא זקנתי (שם), הנה אהה זקנת (ש"ס ח' ה'); אך אם חתיה הלמד שלו אלף אפשר שישאר כאשר שהיה, כמו כי מלתי מלים (ליונ ל"ב י"ח), כי צמאתי (זופטיס ד' י"ט). והראיה על כי פעול גם כן קל כי העתיד שלו יהיה יפעל כאשר נאמר מן קטנתי, וחקטן עוד זאת (ש"ס ז' י"ט). אבל אמרם בעתיד ולא יכול יוסף (בראשית מ' ח'), ולא יכול לראות (ש"ס ד' ט"ו) המירו בו היוד בואו והיה זה יותר קל עליהם במלה הזאת, כי הדקשה היתה נוחת שיהיה ייכל על משקל ייבש ייטב כי לא יירש (בראשית כ"ט י"ד) או ייכול על משקל יאוהו לנו (שם ל"ד כ"ב), לא יצוק עליה שמן (נמדנר ה' ט"ו). אבל מה שאמר ר' יהודה (דף כ"ח) כי הפעל מה שיבא על בנין פעלתי מבלי שידקדק הדקדוק הנה ויחלק החלוק הנה, אין זה טעות ממנו אע"פ שלא זכר גם כן ולא יכול יוסף, וזה היה ממנו להקל בענין. — והפעל השלשי אשר איננו מוסף, המתעבר (הוא פועל יולל), כמו אמר שמר בחר אהב, ושאיננו מתעבר ממנו (הפועל עומד) הוא כמו גדל, צחק, ובין כתפיו שבן (דברים ל"ג י"ב), כי זקן יצחק, קטנתי. אך הפעל השלשי המוסף הוא מה שאין בנינו כבנין הקל כמו הפעל ופועל ופועל יפעל כאשר ימנע הדגשות בעבור עלת אהה ער כי האותיות האלה פעמים רבות ימנעו מהדגשות. וכל אחד מהמינים האלה יקרא כבד כאשר בארו ר' יהודה בספר אותיות הסתר. ודמיון הפעיל, השליך, הקריב. ומן הפעלים עלולי הפא הוביש, הודיע, הוציא; ומן הפעלים עלולי העין הקים, השיב, הבין, ועקרו הקיים, השייב הבין. וכבר זכר עלתם ר' יהודה בס' אותיות הסתר. ויש שיבואו עוד בצירי כמו והפר ברית (יחזקאל י"ז מ"ו), הפרו בית ישראל (ירמיה י"א י') הקרה רעהה (שם ו' ז'), הנצו הרמונים (ש"ה ז'), הרעו האנשים האלה (שם ל"ט ט') וחרעו במלחמה (ש"ס י"ו כ'). ואפשר שימירו הצירי בפתח כאשר עשו ביאהבני אישי (בראשית כ"ט ל"ב) הכרל יבדילני (ישעיה נ"ג) וזולתם. ואמרו זה צר לך (דברים כ"ח ל"ב), את בריתי הפר (בראשית י"ז ד'), הרע לעם הזה (שמות ה' כ"ג), אשר הסתה (מ"א כ"ח כ"ה), הכנו והקדשנו (דה"ט כ"ט י"ט). וכל אחד ממיני הפעל המוסף יחלק עוד לשני חלקים למתעבר ושאינו מתעבר. והמתעבר מן הפעיל כמו כי לא המטיר ה' (בראשית נ"ה), והגביר ברית (דניאל ט' כ"ז), הפלא עצת הגדיל תשיה (ישעיה סוף כ"ט). ואשר איננו מתעבר ממנו כמו ופרעה הקריב (שמות י"ד י'), מרעידים על הדבר (עזרא י' ט'), עמדתי מרעיד (שם י' י"א), החפיר לבנון (ישעיה ל"ג ט'), צרות לכבי הרחיבו (תהלים כ"ה י"ז), ויאכלו וישבעו וישמינו (נחמיה ט' כ"ה), אל חירא כי יעשיר איש (תהלים מ"ט י"ז), אם יזקינ בארץ (ליונ י"ד ח'), הלבינו שרויגיה (יואל ח' ז'), והמשכילים יזהירו (דניאל י"ב ג').

בארנוהו קודם זה. ואין רחוק בהקשה שיהיה האחשתי בגורחו מעין האחשתרנים כאלו הוא מיוחד אליו ויורה גם כן עוד עם מה שהקדמנו כי גון האחשחרן נוספת. ואם יאמר למה לא השים אלפי ארגמן וארגון ונוניהם נוספות ויהיו שלשיים כאשר היתה אלף אדרכנים ונונו נוספת, ואלף ונון אפריון ואלף ותו אנחרת (יהושע י"ט ו"ט), נאמר, חייך! טענת בטענה שאינה נמנעת בדרך הקשה ואין אומרה אומר דברים בטלים, אבל בחרנו היותם המשיים בעבור בואם על דמיון אשכנו ואמרפל, ושהאלף איננה נופלת מאחד מהם במקום מהמקומות כנפול אלף אדרכנים (נורח ח' כ"ז) מן דרכמנים (סס ז' ט"ט). ואתה רע לך. ויבא על חפעלל בשלש למדין הראשונה נבלעת בשניה על דמיון כמו חחפנס שם מקום¹) (ירמיה ז' ט"ו), ויש שתראנה השלש למדין כאשר נשקל אמרם ובחחפנס חשך היום (יחזקאל ל' י"ח) ונאמר בו בפעל ובחפעללל.

ש ע ר י ד .

כולל בשמוש בדרך קצרה.

רע כי הפעלים יחלקו למיניהם על שני דרכים, אחד מהם שלשי והשני רבעי. והפעל השלשי יחלק לשני חלקים אחד מהם מוסף והשני בלתי מוסף וכל אחד מן המוסף ושאינו מוסף יחלק לשני חלקים למחעבר ושאינו מחעבר, והמחעבר יהיה על שלשה דרכים, ממנו מה שיחעבר אל פעול אחד וממנו מה שיחעבר על שני פעולים ויש לך לסמוך על האחד מהם בלעדי השני, וממנו מה שיחעבר אל שני פעולים ואין לך לסמוך על האחד מהם בלעדי השני. ויחלק עוד השלשי מחלוקת אחרת על ארבעה דרכים, ממנו מה שהפא והעין והלמד שלו שונים זו מזו שלשתן, והוא הרוב, כמו אמר שמר ובחר והדומה לזה, וכמו המין הזה בשמות דבר ועפר ואדם; וממנו מה שהלמד שלו ממקום עינו והוא מעט מן הראשון, כמו סבב ובלל ושלל וכמו המין הזה מן השמות ושלל רב עמם (ע"ג ג' כ"ג), ונפל הלל (יחזקאל ו' ז'), צחח סלע (סס כ"ד ז'). וממנו מה שהלמד שלו ממקום פא והוא מעט יותר משער סבב, כמו ושלשת תרד (ע"א כ' י"ט) וחשרש שרשיה (תהלים כ' י'), וכמו המין הזה מן השמות שמש ירח (חנניק ג' י'), וח כריך בויז (חסתר), אשר בו מום (ויקרא כ"א יו'). וממנו מה שעיןז מקום הפא וזה יותר מעט משרש ושלשת, כמו אדם עד בית אלהים (תהלים מ"ג ה'), וששיתם את האיפה (יחזקאל ע"ה י"ג), וכמו המין הזה משמות כוכב אלהים (עמוס ה' כ"ו) והיו לטוטפת (דברים י"ח י"ח), ששי ותלמי (נמדבר י"ג ל"ג) חקקים בששר (יחזקאל כ"ג י"ד) ככר זהב (שמות כ"ה ל"ט), ככר לחם (משלי ו' כ"ו), ואלה המינים הכפולים הם אצל קצת חכמי לשון הערב שניים כפולים. והפעל השלשי אשר איננו מוסף הראוי ממנו על שלשה דמיונים, שיהיה על פּעל שמר גדל בחר או על פּעל כמו והוא ידע ואשם (ויקרא ה' ג'), כי זקן יצחק (בראשית כ"ו). כאשר אהב (סס כ"ז ע'), לו חפץ ה' להמיתנו (שופטים י"ג כ"ג), עיני גבהות אדם שפל (ישעיה ז' י"ח). או על פּעל כמו ולא יכל יוסף (בראשית מ' ה') קטנתי מכל החסדים (סס ל"ז י"ח), כאשר שכלתי (סס ע"ג י"ד), כי יגרתי (דברים ט' י"ט).

¹ כן כתיב וחקרי הוא תחכמם נחית והוא מן ד' מלין דקריין ח' ולס כתיבין.

שער יג.

בניני רב שמות החמשיים.

והשמות החמשיים יבואו ג"כ על בנינים שונים אבל הם מתי מספר יותר מהשמות הרבעים ובהם השם מהם על:

פעללל בפחחות הפא או בסגול החחיה ובנוח העין ובשלש למדין על הדמיון תחת הראשונה מהם צרי ותחת השניה סגול כמו שמאבר (נראזית י"ד נ'), חרנפר (דה"א ז' ל"ו) פחשגן (חסרת). ויבא על פעללל בשלש למדין הראשונה מובלעת בשניה על הדמיון ובשכא תחת הפא בהשתנות תנועת העין כמו צפרדע, צלפחד (כמדבר כ"ו ל"ג), בעשתרא (יהושע כ"א כ"ז), אגרטלי (עזרא ח'), אחרחל (דה"א ד' ט'), אחשתרי (שס ד' ו'); ויש שיהיה הדמיון הזה בחוספת נון כמו אחשתרן (חסרת ט'). ויבא בפחחות הפא ובנוח העין ובשלש למדין האחת מהנה מקובצת והשניה דגושה כמו וצלמנע (זופטיס ח' ה'). ויש שתהיה הראשונה פתוחה כמו ובקבקר (דה"א ט' ט"ו). פעללל כמו כרכמיש (ישעיה י"ט). פעללל בשלש למדין הראשונה מהם נבלעת על הדמיון בשניה כמו שעטנו (דברים כ' נ') שעשגו (חסרת נ' י"ד). ויתכן שיאמר בשתי המלות שהן משער אשכנו, תחפנס אלא שהתנועה נשתנת בעבור העין. אפעללל בשלש למדין הראשונה מובלעת בשניה על הדמיון ובנוח הפא ובפחחות העין כמו ארפכשד (נראזית י' כ"ג). פעללל בשכר הפא ובשלש למדין, הראשונה מונעת בקמץ או בשכא (מישה אל הפתחא) כמו אמרפל, ארגמן, ארגון (דה"א ז') אשכנו (נראזית י' ג') תחפנס הגבירה (ט"א י"ח י"ט), וכחב הנשתון (עזרא ד' ו'); העקר באלפין האלה ובתו תחפנס השכר על דמיון הנשתון. ושמתי אלפי אשכנו ואמרפל וארגמן והאחשתרי ואגרטלי זהב ואחרחל ותו תחפנס שרשיות ולא אמרתי שהן נוספות מפני שהתוספת אינה נכנסת על בנות ארבע מן השמות ובלבד בתחלה. אלא אם נוהגים על פעליהם כאשר קדם זכרנו. ואם יאמר אומר למה לא תשים הנון בארגמן וארגון נוספת ונאמר בהם שהם רבעים, נאמר לו, מפני שמצאנו דמיון ארגמן במלה שאין בה נון ולא היה לנו מנוס מלומר במלה ההיא שהיא חמשיית כמו אשכנו ותחפנס, ושמונו נוננו לעמת הזין והסמך מהן ובעבור שהיה ארגמן לשון בארגון אמרנו גם כן בננונו שהיא שרשיה כמו נון ארגמן. ועוד כי בעבור שהיה ארגמן על משקל אמרפל שמנונו נינו לעומת למד אמרפל. ואם יאמר אומר למה לא תשים נון אחשתרן שרשיה ותאמר במלה כי היא שישית, נאמר לו מפני שאין בדמיוני השמות דמיון שישי מבלי תוספת, כי הדמיון החמשי מעט בדבריהם בעבור כבדותו והששי כל שכן יותר כבד אצלם וקשה עליהם, ואלו היה בדמיוניהם דמיון ששי לא היינו חסרים ממנו בדבריהם במלה שאין בה אות מאותיות התוספות, ואז היו נוהגים באחשתרן מנהגה או היינו מוצאים על דמיונו מלה שאין בסופה נון אפילו אם יהיה בתחלתה אלף או זולתה מאותיות התוספות כאשר מצאנו אשכנו ואמרפל ותחפנס, ונהגנו בארגמן וארגון מנהגם בדמיון ששמנונו נונהם במקום הזין והלמד והסמך. ועוד כי אלו היו משתמשים בשמות בדמיון שישי היו משתמשים בפעלים בדמיון חמשי כאשר אנחנו רואים אותם שהשתמשו בפעלים רבעים מפני שהשתמשו בשמות חמשיים, כי הפחיתו הפעל מן השם אות אחת בעבור שהשם יותר חזק מן הפעל כי איננו צריך לו, ואין הפעל יכול לעמוד שלא יצטרך אל השם כאשר

חחה הלמד כמו סמדר (ז"ה ט"ו) ספרד (עונדיה ט' כ'), חנמל (תהלים ט"ח ט"ו)
 עמלק, פעלל כמו ערפל, עמלף (ויקרא י"ח) חבצלת (ז"ה ט').
 פעלול בשבא חחה הפא, דגש, הלמד כפולה בעבור הכלע למד השורש בה כמו
 שקערורות (ויקרא י"ד ל"ז) עקרו פעללול בשלש למדין הראשונה מן השורש
 והיא הוכלעה והשתים כפולות. ויבא על פעליל כמו סנפיר (ויקרא י"ח). פעליל
 כמו פחיגיל (ישעיה ג' כ"ד). פעילל כמו שמידע (נמדנר כ"ו ל"ג); ואפשר שיהיה
 השם הזה מורכב. פעליל בפחחה הפא ודגשת העין כמו עכביש (ישעיה נ"ט ה')
 והחאר חלמיש (דברים ח' ט"ו). פעלול פחוח הפא ובהולם או בשורק, כמו כפחר
 (שמות כ"ה ל"ג) רפסוד (ד"ג ט' ט'), חרגל (ויקרא י"ח כ"ג), פרעש (ז"ח כ"ד
 ט"ו), כרכב (שמות כ"ז ה') כרכם (ז"ה ד' י"ד), עכשוב (תהלים ק"מ ד'), קרסל
 (ז"ג כ"ג ל"ז), פשחור (ד"ה ט' י"ג) חרצבות למוחם (תהלים ע"ג ד'). והחאר
 גלמוד (איוב ג' ז'). ויבא על הרמיון הזה כפול השתי למדין ממקום פאו ועינו
 כמו בני בקבוק — בני חרחור (עזרא ט' כ"ח). קרקר (זופטיס ט' י'), ובערעור
 ובכנותיה (זופטיס י"ח כ"ו). ויבא מקובץ הפא ולקדקד נזיר אחיו (נחלזית ג"ע כ"ו),
 גרגרה (דברים י' ז'). ויבא בשבר הפא כמו גלבע (ז"ג כ"ח ד') והחאר גבעל
 (שמות ט' ל"ח). פעולל כמו בני חרומף (נחמיה ג' י'), חמוטל (מ"ג כ"ג ל"ח)
 מרדך בלאדן (ישעיה ל"ט). ויבא הרמיון הזה בדגשות כמו עדלם יבא (מיכה ט' ט"ו).
 פעליל (הפא נחיריק) כמו כתליש (יהושע ע"ו ע'), ואפשר שהוא כמו בעלים
 (ירמיה ט' י"ד) ויהיה פחחות הפא בעבור העין. פעולל סלרע, כפול ממקום
 הפא והעין שלו כמו ערער (דברים ט' ל"ו). ויבא על פעלל מלעיל כמו בדלח
 (נחלזית ט'); ובפחחה הפא ודגשת העין כמו דמשק, ובשבר הפא חרקל (ז"ס).
 פיעלל בשבר הפא ויוד אחריה וקלה העין כמו פילגש, ואפשר שנכנסה היוד
 הנה להשיג שמאבר (נחלזית י"ד ט') והרנפר (ד"ה ז' ל"ו) החמשיים. פועלל
 מוקל העין כמו שותלח (נמדנר כ"ו ל"ה) ודגש העין (עוד) כמו דומשק (מ"ג י"ו).
 פעללין העין בשבא ופחה ודגשת הלמד השניה כמו ושעלבין (יהושע י"ע מ"ג).
 וכבר הקלו ממנו הבית והניעו העין בפחה גדול ובא דמיון אחר במקץ
 ובשעלבים (מ"ח ד' ט') ועוד באילון ובשעלבים (זופטיס ט' ל"ה). ואין השם הזה
 מקובץ ולא צעננים (יהושע י"ט ל"ג) גם כן מקובץ, אך שניהם על חכונת הקבוץ
 כאשר אמרו לאחד מצרים, ואפרים, ומפים וחפים (נחלזית מ"ו כ"ח) והמה
 על דמיון הקבוץ. ונאמר לבני ושמעי (שמות ו' י"ז) והם על חכונת היחוש ואינם
 מיוחסים. והמם בשלעבים מומרת בנון כאשר הומרה בכמהם וכמהן (ז"ג י"ט
 ל"ח ומ"ח) והרם (יהושע י"ג כ"ז) והרן (נמדנר ל"ג ל"ו). וסבר אני כי אליחבא
 השעלבוני (ז"ח כ"ג ל"ג) מיוחס אליו והמירו בו יוד שעלבין בואו מפני שהיה
 כבר עליהם להקבץ שני שברים ושני יודין בו (ואפשר שאמרו בשעלבון שעלבין
 והמירו היוד בואו ויחסו אליו השעלבוני) והוא יוחר ראוי מכל מה שנאמר בו,
 והוא מה שיורה ששעלבין איננו מקובץ והשאירו הנון והואו בו ביחוש כאשר
 השאירו בחצרון כשיחשו אליו ואמרו החצרוני (נמדנר כ"ו ז'). פעלל כפול
 ממקום פא ועינו יירש הצלצל (דברים כ"ח מ"ג). פעללל כפול כמו רעמסס (שמות
 י"ג ל"ז), האחת משני הלמדין שלו כפולה. ואפשר שיהיה כן להשיג בנין חחפנים
 (מ"ח י"ח י"ט) החמשי, ויש שיניעו העין הזאת הנחה ויאמרו רעמסס ויהיה או
 על דמיון שעמנו אלא ששעמנו חמשי.

אֶפְעֵלוֹן. כמו אֶדְרַכְנִים (עזרא ח' כ"ז) [ויחכן שהאלף נוספת] והראיה ע"ו שהאלף נופלת בדרכמנים (שס נ' ס"ט ורחא לקמן דף 77) ושניהם שלשים. וכמה מעלול העין כי ארמון נמש (ישעיה ל"ב י"ד) כי הוא נגזר מן רמה ירך (שס כ"ו י"ח) והוא תואר גובר ועקרו על השלימות ארומון ע"מ אֶדְרַכְוֹן. ויחכן שיהיה עלול הלמר ושיהיה עקרו ארמיון אך יהיה מענין אחר.

אֶפְעֵלִי כמו אחסבי (ז"כ כ"ג ל"ד) ויבא על אֶפְעֵלָת כמו אנחרת (יהושע י"ט י"ט). **אֶפְעֵפוּעָה** כפול וחסר הלמר כמו אֶבְעַבְעַת (שמות ט' י') והוא אצלי נגזר מן בעה והוא שענין אֶבְעַבְעַת בועות מענין מים תבעה אש (ישעיה ס"ד ח') כאשר תבעה האש את המים, כי דמו מה שתעשה הרתיחה במים מהנפה לכועות, ודומה לענין הזה אמרו נבעה בחומה נשגבה (שס ל' י"ג), כי דמו צאת החומה לחוץ מאמצעיתה לנפח הקורה במים מחום האש. ויבא על אפעליית כמו אכוריות חמה (משלי כ"ז ד').

יִפְעֵל כמו יוכבד (שמות ו' כ') יועזר (דב"ח י"ב ו') והעיקר יהוכבד ויהועזר. **יִפְעֵל** כמו יוחנן (עזרא ח' י"ב), יוובד (דב"ח י"ב ד'), יודע (נחמיה ג' ו'), ועקום יהוחנן (עזרא י' ו'), יהוובד (מ"ב י"ב כ"ב) יהודע (ירמיה כ"ט כ"ו). ויבא על יפֵעֵלָה כמו יגבהה (צמדנר ל"ב ל"ה). **תִּפְעֵלָה** כמו תוגרמה (יחזקאל כ"ז י"ד).

הִפְעֵלָה כמו הכרת פניהם (ישעיה ג' ט'), רוח והצלה (אסתר ד'). ומן העלול העין והנחה למדינות (שס נ' י"ח), להנפה גויים (ישעיה ל' כ"ח) עקום הניחה הניפה. ומעלול הלמר הרבה ארבה (נחמיה י"ו י') עקרו הרביה, וכמשנה ודמן טעון הויה (זנחיס כ"ה מ"א).

ש ע ר י"ב.

בניני רב שמות הרבעים.

השמות הרבעים יבאו גם כן על דמיונים שונים אבל מספרם מעט מן הרמיונים השלשים. ויבא השם מהם על:

פֶּעֶלֶל שבור הפא כמו פלדש (נחמיה כ"ב כ"ב), פחגם (אסתר ח' כ'), בדרך שלישו (מ"ב ט' כ"ה), סרפד (ישעיה סוף כ"ה), שנאב ושנער (נחמיה י"ד ח' ו'), דנהבה (שס ל"ו ל"ב) הנון בזה ובדומה לו שרשיה כי לא מצאתי בדמיונם השלשים אשר גזרתם ירוע פֶּעֶלֶל; והחאר טפסר (ירמיה כ"ח כ"ז) מתרדת הגזבר (עזרא ח' ח'): ויבא אל המשקל הזה הלמדין שלו כפולות מן מקום פא ועינו כמו בחר הנרגד (צמדנר ל"ג ל"ב), צנצנת (שמות י"ו ל"ג). ויחכן לומר במין השני מן השמות וכדומה לו מן הפעלים שהוא שלשי ולא רצו לקבץ בין הכפלים והפרידו ביניהם. ויבא על פיעלל בתוספת יוד כמו פינחס; ואפשר שיהיה זה להשיג בנין החמשי ר"ל נשתון (עזרא ד' ז') ואשכנו (נחמיה י' ג') וארגון (דב"ח כ"ב ו'). פעלל כמו כסלו (נחמיה ח' ח'); ואם נאמר בכסלו שהוא שלישי מוסף ומשקלו פעלו איננו נמנע. ויבא פחוח הפא כמו וגנזכיו (דב"ח כ"ח י"ח), ברב שרעפי (תהלים ל"ד י"ט) פרנך (צמדנר ל"ד כ"ה), שמגר בן ענת (שופטים ג' ל"ח); והחאר ברפס (אסתר ח') ותכלת (שמות כ"ה ד'). פֶּעֶלֶל כמו ברזל, כרמל, ופרדס; ומן הבנין הזה סבבכא (נחמיה י' ז'). פעליל, כמו כרמיל (דב"ח כ"ב ו') שרביט (אסתר ה' כ') ורזוף (תהלים ע"ב ו') שחצימה (יהושע י"ט כ"ב). ויבא על פעלל בפחת או בצירי

פְּעוּלָא כמו בלחם הקלקל (נמדבר כ"ח ה') כי הוא אצלי מן נחשת קלל (יחזקאל ח' י').
פְּעִלְלוֹן כמו ושם אחתם הצללפוני (דה"ל ד' ג'); ואפשר שיהיה מורכב, רצוני
לומר שיהיה תחלתו מן ונסו הצללים (ז"ה כ' י"ז) ואחריתו מענין פנה
או מה שדומה לזה.

אֶפְתָּעוּל בשבא תחת התו אשתמוע (יהושע כ"ח י"ד) ובקמצות התו עד אשתאיל
(זס ע"ו ל"ג) ואפשר שתהיה הקמצות בעבור האלף, ואפשר שיהיה
אשתמוע מוקל מרמיון אשתאול.

מְפַעֵל בחלם ובשורק, ופתוח המם כמו מטמון, משקוף, אם יתגדל המשור
(ישעיה י' ע"ו), ויהי המבול (נחשית ז' י"ז) כאשר בארנו בספר החשנה,
מסלול ודרך (ישעיה ל"ה ט'), כפות המנעל (ז"ה ה' ט'), המה רכליך במכלולים
(יחזקאל כ"ז כ"ד), במחלויים רבים (דה"ל כ"ד כ"ה). והתאר וכל מערומיהם (זס כ"ח ט"ו).
מְפַעֵל בשבב המם כמו מזמור לדוד, במשקול עשרים שקל (יחזקאל ד' י').
מכשול עונם (זס ז' י"ט), כמשלש חדשים (נחשית ל"ח כ"ד), ופרשי מכמרת
(ישעיה י"ט ט'). והתאר מגדול ישועות מלכו (ז"ח כ"כ נ"ח), וכל עיר מבחור
(מ"ג ג' י"ט); ויתכן שיהיו שניהם שמות. אבל ממגדל סונה (יחזקאל כ"ט י') שם
כמו מגדול (ירמיה ע"ו י"ד).

נְפַעֵל בשבב הנון כמו נמרד (נחשית י' ט') ובסגול תחתיה כמו מי נפתוח (יהושע
ט"ו ט') ובפתחותה כמו נפתולי (נחשית ל' ט').

אֶפְעוּל כמו אגרוף, אורוע, אפרוחים, אחמל; ובשורק גם כן כמו ואחמול עמי (מיכה
ז' ט'). אך אמרם ויהי כל יודעו מאחמול (ז"ח י' י"ח) כדגשות, נהגו בו
מנהג הרבוב הארמי. ודומה למין הבנין הזה. ויהי באשמרת הבקר (זמות י"ד כ"ד),
ואשמורה בלילה (תהלים ל' ד').

אֶפְעַל כמו אשפר אחד (ז"ז ו' י"ט), אשנב (זופטים ה' כ"ח), אקדה (ישעיה כ"ד י"ב)
והוא תאר גובר, רצוני אקדה, כי הוא נגזר מן כי אש קדחה באפי (דנריס
ל"ב כ"ב), וזה בעבור קדחתו וזכותו. ויכנס בבנין הזה אצודה וצמיד (נמדבר ל"ח כ')
והתאר אורח (זמות י"ב י"ט). ויש שתהיה פתוח האלף כמו קרית ארבע (נחשית כ"ג כ'),
ארפר (ישעיה ל"ו י"ט), אכשף (יהושע י"ח ח'), באשמנים כמתים (ישעיה כ"ט י').
ויכנס בבנין הזה אוכרה (ויקרא כ"ז ז'). וכבר בא במשנה אתקנה באמרם (גיטין
פ"ג ג"ב) הכותב טופסי גיטין צריך שיניח וג' מפני האתקנה (בספרינו התקנה
נלח ח"ק). ויתכן לומר באוכרה, ואתקנה שאלפיהם מומרות מן ההיין. והתאר ארבע
במנין הנקבה, ואבור (דנריס ל"ד ל"ג) ואכוב (ירמיה ע"ו י"ח).

אֶפְעַל כמו אלסר (נחשית י"ד ח'). ואפשר שיהיה אלסר מורכב כאשר אליחבא
השעלבני (ז"ח כ"ג ל"ב) מורכב.

אֶפְעִיל כמו בחי אכויב (מיכה ח' י"ד), מחבל אכויבה (יהושע י"ט ב"ט), הלא חראה
שאמרו והיה בכויב (נחשית ל"ח ה') לאור עמים ארגיע (ישעיה כ"ח ד'),
ועד ארגיע (משלי י"ב י"ט) בענין רגע. אחיק אל פני אחיק (יחזקאל מ"ג ג') עקרו
אנחיק כאשר אבאר אותו בשערו בספר השרשים בע"ה. ויבא על אפעיל הגש
העין פתוח הפא ואת האבטחים (נמדבר י"ח ה'). ויבא אל אֶפְעִילי כמו אדרעי
(נמדבר כ"ח ל"ג). ויבא על אפעיל כמו אהלי אפרנו (דניאל סוף י"ח). ויבא על
אֶפְעִילוֹ כמו אפריון (ז"ח ג' ט').

אלה ובין המכשלים הוא דחוק ואלו היה רוצה הבית היה זה בית המכשלים, והשעור אלה המכשלים כלומר הקדרות ואמרו בית דחוק (פי' מיומל). — ואת כל המקטרות הסירו (דפ"כ ל' י"ד), רוצה המחנות אשר היו מקטרים בהם לבעל. ונחלו מקדשיהם (יחזקאל ז' כ"ד) העקר בו הרגשות והוקל. ואפשר לומר בו שאיננו מוקל מרגשות שהיה ראוי, אך הוא בנוי על הקלות וכי מזוינו מלאים (תהלים קמ"ד י"ג). כמרו, אבל קלות ימך המקרה בעבור הריש, ומה אמרו לא יהיה משם עוד מוח ומשכלת (מ"נ כ"ח); בענין שכול כמו שכול ואלמן (ישעיה מ"ז ט'): והתאר ואיש דעה מאמץ כח (משלי כ"ד ה') כלומר אמץ, ועוד והוא ממלא על כל גדותיו (דפ"ח י"ב ט"ו) ענינו וענין והירדן מלא על כל גדותיו (יחזקאל ט"ו ט') אחד מופעל כמו מקטר מנש (מלכ"י ח' י"ח) רציתי מקטר, והעיר מלאה מטה (יחזקאל ט' ט'), כלומר הטות משפט, מטות כנפיו (ישעיה ח' ה'), מוצק אחד (מ"א ז' ל"ז) יציקה אחת כלומר שהם שוים, שבעה ושבעה מוצקות (זכריה ד' ב') פרוש יציקות, יצוקים ביצקתו (מ"ח ז' כ"ד). ואין מעמד (תהלים ס"ט י"ג) עקרו מועמד על משקל מוקטר כלומר ואין מעמד, ויש לנו בו פנים אחרים הראה אותם.

מפעל כמו ומיסד אבנים (מ"ח ז' י') רוצה היסוד, מגפיעש משלם (נחמיה י' כ"ח), מישר על המחקה (מ"ח ז' כ"ה) כלומר על החקק. והתאר אלופי ומידעי (תהלים נ"ה י"ד), ואסף המצרע (מ"ב ה' י"ח), ואפשר שיהיה פעול ואפשר שיהיה שם החלי עצמו.

מפעיל כמו תהרגו למשחית (יחזקאל ט' ו'), מימין להר המשחית (מ"ב כ"ג י"ג), ויהודי נהפך עלי למשחית (דניאל י' ח'), ואת מוליד (דפ"ח ב' כ"ט), לרוד משכיל (תהלים ל"ח א'), וכטל משכים (הושע ו' ה'), ואני עתיד לבאר אפניו בשערו מאות השין, מפיץ וחרב (משלי כ"ה י"ח) ויכנס בכנין הוה ואכן משכית (ויקרא כ"ו) משקלו מפעיל והתו חמורת הוא אשר היא למד שלו, וכמהו כי מרבית העם בכת מאפרים (דפ"ח ג' י"ח) חצי מרבית (סס ט' ו'), ועוד ועד הנה מרביתם (דפ"ח י"ב ט'), וממחצית בני ישראל (נמדנר ל"א מ"ז) התוין חמורת ההאין אשר הם למדי הפעלים. ויכנס כזה עוד אני מנגינתם (איכה ג' ס"ג). והתאר והוא מעריצכם (ישעיה ט' י"ג) פי' נעריצכם כלומר אשר מאמינים עריצותם. כלב אשה מצרה (ירמיה מ"ט ט') בעלת צירים וחבלים, נגור מן צירים אחוזני כצירי יולדה (ישעיה כ"א ג'), ועקרו מצירה על משקל מפעילה נאמר וכרקב בעצמותיו מבישה (משלי י"ב ד'), אך נבנה על סצר כמו מפר אחות בדים (ישעיה מ"ד כ"ה) שעקרו מפיר. ועוד רחם משכיל (הושע ט' י"ד) בעל שכול. ועוד יתן אכל למכביר (איזנר ל"ו ל"א), מכביר תאר לאכל והלמד בו היא הלמד הבאה על הפעולים.

פעלתון נחש עקלתון (ישעיה כ"ז א') והוא תאר נגור מן על כן יצא משפט מעקל (תנקה ח' ד'). ויבא מן העלול העין על פלילו בנפול העין ממנו בעבור עלילותו כמו שפיץ (נחמיה מ"ט י'), וגורחו מן ישופך ראש (סס ג' ט') והוא תאר גובר. ויבא על פעעל בכפל העין כמו אררט (נחמיה ח' ד'). פעועל כמו שפופם (נמדנר כ"ו ל"ח) חצוצרה ברמה (הושע ה' ח'), ואפשר שיהיה כמוהם גאואל בן מכי (נמדנר י"ג י"ו) ואפשר שיהיה מורכב כמו רעואל, פנואל (דפ"ח ד' ד').

ז"ה"ו י"ט ד', מסגרת (שמות כ"ה כ"ה), מפלצת (מ"ז ט"ו י"ג). ויכנס בו מורש ומורשה
והדומה להם. ויכנס בו עוד ועליו כמבנה עיר (יחזקאל מ"ב), ומחנה. והתאר מלצר
(דניאל ח' י"ט), מצער (נראשית י"ט כ'), וחרש מצל (יחזקאל ל"א כ'), עקרו
מצלל ע"מ מכלל יפי (תהלים נ"ג). אשר הוא תאר מבניך כללו (יחזקאל כ"ז ד'), כי הוא
מן ונסו הצללים (ז"ה ט' י"ז), כאשר צללו (נחמיה י"ג י"ט); ועוד והיית להם
למשמר (יחזקאל ל"ח ז') על ענין לכן שמר לראשי אשימך (ז"ח כ"ח ב'). ויכנס
בבנין הזה עוד והוא תאר, אמרו יובילו שני למורא (תהלים ע"ו י"ב), והוא מוראכם
(ישעיה ט' י"ג); וכל מושב בית ציבא עברים למפיבשה (ז"ח ט' י"ג) וחרגומו כל
השוכני בבית ציבא; וכמו מודע לאישה (רות ט' ט'), הלא בעו מדעתנו (ז"ח ט' ט'),
מולדת בית או מולדת חוץ (ויקרא י"ח ט'), ומולדתך אשר הולדת (נראשית מ"ח ו'),
התו במולדת ובמודעתנו להפלגה. ומן הדמיון הזה והם תארים ושמות פועלים
אמרו הם מעורים אחם (ד"ה כ"ח כ"ג), אשר אחם מחלמים (ירמיה כ"ט ח'),
ויהרג במשמניהם (תהלים ע"ח ל"ט), במשמניו רוזן (ישעיה י"ז י'), והערים המבדלות
(יהושע י"ו ט'), פדש מעלה (נחום ג' ג'), מעלה כמה ומקטיר לאלהיו (ירמיה ט"ז ט"ז ל"ה);
כי האלהים מענה בשמחת לבו (קהלת ה' י"ט) משנה למלך אחשורוש (סוף חסתר),
תחת מעשה מקשה (ישעיה ג' כ"ד), במעכה האדמה (מ"א ז' מ"ז), מרבה להכיל
(יחזקאל כ"ג ל"ב), תבנית לשון נקבה לכוס. ואפשר שיהיה מהמין הזה המצפצפים
והמהגים (ישעיה ח' כ'). רצוני והמהגים. וכבר זכרנו בו בהשגה פנים אחרים
שיחכנו בו גם הם, אבל אלה הפנים יוחר ראויים לו. ומן העלול העין חנף
ומרע (ישעיה ע' י"ז).

מפעל כמו מוכח, והתאר ילד מסכן (קהלת ד' י"ג). ואפשר שיהיה מן הבנין הזה
שער מוקש זמופת. ויחכן שיהיה ממנו ועליו כמבנה עיר (יחזקאל מ"ב ב')
ותחת מעשה מקשה (ישעיה ג' כ"ד). והדומה לו, אבל מאור והדומה לו מהשמות
העלולי העין אשר פאיהם גרונית יחכן שיהיו מבנין **מפעל** הפתוח הפא ושיהיו עוד
מבנין **מפעל** השבור הפא. והתאר מן הדומה לזה ה' מעון אחה (תהלים ל'),
מענה אלהי קדם (דברים ל"ג כ"ז); אבל מכון (שמות ט"ו י"ז) ויהיה מנן (מזלי)
כ"ט כ"ח) הוא מבנין **מפעל** בפחתת המם וגורת מנן מן ינון שמו (תהלים ע"ג י"ז)
ונין וכבר (ישעיה י"ד כ"ב). ויבא על **מפעלות** כמו אשר לא במסכנות (דברים ט' ט').
מפעל רגש הפא, מקדש ה' (שמות ט"ו י"ז), השבת מטהרו (תהלים פ"ט מ"ה),
והתאר מנזריך כארבה (נחום ג' י"ז). ויבא על **מפעליו** כמו ויצא המסדרונה
(זמטיס ג' כ"ג).

מפעל רגש העין כמו ימך המקרה (קהלת י"ח), והוא המעובה ולמכסה עתיק
(ישעיה סוף כ"ג), האליה — המכסה (שמות כ"ט כ"ב), היעים ואת המזרקות
(ז"ח ל"ג) ואת המנקית (נמדבר ד' ז'), ומבשלות עשוי מחחת הטירות (יחזקאל מ"ו
כ"ג), אלה בית המבשלים (ז"ח), ר"ל הקדרות ופעם זכרם בלשון נקבה ואמר ומבשלות
עשוי ופעם זכרם בלשון זכר ואמר בית המבשלים כי הבית היא מקום לקדרות
ולא מקום למבשלים ולא מעין להם שיתיחס להם, וראיה אחרת עוד, כי אמרו
אלה אינו נופל כי אם על המבשלים לא על הבית כי לא יספר באלה על אחד
אלא על רבים וכאשר יהיה הדבר כן אמרו המבשלים אינו רוצה כי אם הקדרות
לא המבשלים וראיה עליהם אמרו: אשר יבשלו שם משרתי הבית את זבח העם,
והרמו בשם אל המבשלים אשר הם הקדרות לא אל הבית, אבל בא בית בין

תִּפְעַל כמו וכתנת תשכץ (זמות כ"ח ד'). ויכנס בכנין הוה חרדמת וחוכחה ואפשר שיהיה חוכחה כמו תושב ושכיר.

תִּפְעַלְל כמו זבת קוממיד אחקוטט (תהלים קל"ט כ"ח), שרה תחוללכם (ישעי כ"א ב') ושניהם חארים.

תִּפְעוּל כמו לא נאוה לכסיל תענונ (משלי י"ט י'), חמרוק ברע (זס ב' ל'), ונתון חמרוקיהן (אסתר ב' ג'), תחנונים ידבר הש (משלי י"ח כ"ג), חתפכות בלכו (זס ו' י"ד), ואת תחלוואיה (דנריס כ"ט כ"ב). ויכנס בכנין הוה ותעלמה ווציא אור (איוב כ"ה י"ח), והחאר ותעלולים ימשלו בם (ישעי ג' ג'), ותהלכת לימין (נחמיה י"ב ל"ח), ואת בני התערבות (מ"ג י"ד י"ד). והקרוב אצלי בוהנה תחלוואי רעב (ירמיה י"ד י"ח) שיהיה חאר לא שם כמו ואת תחלוואיה ויכנס בכנין הוה חרבות אנשים חטאים (נמדנר ל"ב י"ד) וחונות והרומה לזה החו חמורת הא.

יִפְעַל בחולם ובשורק כמו בכלי הראים ובילקוט (ז"א ז' ג') הינשוף (ויקרא י"ח י"ז) ויהלום (זמות כ"ח י"ח).

יִפְעַל כמו יצחק, ידלף (נחמיה כ"ב כ"ב), יגאל (ז"ב כ"ג ל"ג), יבחר זאלישוע (זס ה' ט"ו), וישמא וידבש (דס"א ד' ג'), ישבק (נחמיה כ"ה ב') חירוש ויצהר (דנריס כ"ח כ"ח). ויכנס בכנין הוה וידאלה ובית לחם (יהושע י"ט ט"ו) ויורחיה (דס"א ז' ג'). ויבא על יפְעַל' כמו יאחרי (דס"א ו' ו').

יִפְעוּל כמו ירוחם (ז"א א' א'), כלב בן יפונה (נמדנר י"ג ו').

יִפְעִילָה בשבר היוד כמו זוליאה (דס"א ח' י"ח) שם איש.

יִפְעַל יִפְעִלָה כמו יעקב ויעקבה (זס ד' ל"ו) ותפתח היוד בעבור העין כי הוא פעל עתיד כמו יעמד.

יִפְעַל כמו ארץ יעזר (נמדנר ל' ב') ויפלט (דס"א ז' ל"ב).

מִפְעַל כמו והעביר אתם במלכן (ז"ב י"ב ל"ח), במרצע (זמות כ"א ו'), והמזלג (ז"א ב' י"ג), המכחש אשר בלחי (זופטיס ט"ו י"ט), ויקח המכבר (מ"ב

ח' ט"ו), עגל מרבק (ז"א כ"ח כ"ד), משען ומשענה (ישעי ג' ח'), מסוה (זמות ל"ד ל"ג), ויביאו מטוה (זס ל"ה כ"ו). ויכנס בכנין הוה בסתר המדרגה (ז"ה ב' י"ד), והמכשלה הזאת (ישעי ג' ו'), משטמה (הושע ט' ז'), המכפלה, מרחשת, המהפכת (ירמיה כ' ב'). ויכנס בו עוד מחת אלהים (קסלת ג' י"ג) ועקרו מנחת, כי הוא מנתן והבליעו הנון הראשונה וחסרו השניה להקל. וממנו עוד מוקש, מופת ומועד (לקמן דף 71). והחאר לא יבא ממזר (דנריס כ"ג ג').

מִפְעַל כמו במלמד הבקר (זופטיס ג' ל"ח) מתן, מצב, מדע, משאבים (זופטיס ח' י"ח) מרבדים (משלי ז' י"ו), מטעמים (נחמיה כ"ז ג'), מנעמיהם (תהלים

קמ"א ד'); והחאר מלאך מלאכים. והגשות הלמדיו בקצת הבנין הוה כאשר יהיו בקבוצין, והנחתה מהקצת הוא לבלי עלה אך כפי אשר יקל עליהם או יכבד. ויכנס בכנין הוה ממלכה, אנשי המצבה (ז"א י"ד י"ב). ויש שמקילים הרמיון הוה ומניעים עינו כשבא ופתח כמו מרע לה (יהושע י"ט א') שם מקום. רבשת (זס זס י"א),

מִפְעַל בשבר המם, כמו מכמש (ז"א י"ג ב'), משכו, משכב, גור ממכלה צאן (תנקות ג' י"ו) ומשקלו מפעל ונכתב בהא במקום אלף, וקבוצו ממכלאת

צאן (תהלים ע"ח ע'). ויכנס בכנין הוה מלחמה וממשלה ומרכבה, ער המפשעה

ר' יהודה (ס' ספסל דף 164) במרת רוח (נרשית כ"ו ל"ח) והוא חמורת הדגש. —
ויבא בלתי קמץ כמו לבני ושמעי חצרון וכרמי (זמות ו' י"ז), פלטי (נמדנר י"ג י'),
חבני בן גינת (מ"ח י"ו כ"ח), זמרי (נמדנר כ"ה י"ד), נחבי (זס) גרי (זס י"ג י"ב).
והתאר או מי נתן לשכוי בינה (איונ ל"ח ל"ו) והוא תאר גובר.
פְּעֻלָּה ואפשר שיהפכו ההא תו כמו חחחיה (תהלים פ"ו י"ג) וחחחיה (דנרים
ל"ב כ"ט) ובקבוץ החחיות (ישעיה מ"ד כ"ג) ומן הדמיון הוה אצלי בצל
דליותיו (יחזקאל י"ז כ"ג), האחת דליה ומשפטו דל"ה ע"מ חחחיה, והניחו היוד
הראשונה מן דליה והטילו חנועתה על הלמד ואחר חסרוה וקבצוהו על דליותו
והתאר והריותיו יבקעו (הזע י"ד ח').

פְּעֻלָּה בפחחות הלמד ובפחחות הפא ובשברה כמו מהרי הנטפתי (ז"כ כ"ג כ"ז),
רדי (דס"ח ב' י"ד), שמי וידע (זס ב' כ"ח), הדי מנחלי געש (ז"כ כ"ג ל'),
חצרי הכרמלי פערי הארבי (זס כ"ג ל"ה), נחרי (זס ל"ז). והתאר ולכילי
לא יאמר שוע (ישעיה ל"ב ה') ועוד וכלי כליו רעים (זס י"ז), מוכיח אדם
אחרי חן ימצא (מזלי כ"ח כ"ג) פרושו מוכיח האדם האחרוני ימצא חן יותר
מהמחליק לו לשון.

פְּעֻלָּית בלי קמוץ כמו באחריות הימים (נרשית ע"ט ח'). אבני גינת (מ"ח ה' י"ז)
העקר בדגשת הזין והניחו אותה להקל, והוא נגזר אצלי מן כי נגזו ועבר
(נחום ח' י"ב) כי ענינו מהכריתה לא מהעברה כאשר חושבים אנשים (ר"י חיוג
זלזגזו) וענין גינת סתות וכריתה, והראיה על זה לא חבנה אתהן גינת כי חרבך
הנפת (זמות כ' כ"ה) כלומר מסתחה חצובה בכרזל, ובין הענין הוה ובין ענין
הנה נא גזוים (ז"כ י"ג כ"ד), ויגו את ראשו (איונ ח' כ'), גוי נורך (ירמיה ז' ב"ט)
קרבה במין כי הכל כריתה. ויש שיפילו גם כן רוב חכמי הערב הגוזה על כל
כריתות. ויבא על פעלית בשבר הפא כמו אשר נתנו חחיתם (יחזקאל ל"ב כ"ד),
ואין רחוק שיהיה כמהו גלת עליה (זופטים ח' ט"ו), כי כבר מצאנו הענין הוה
בעלל כאשר יתבאר לך במקומו.

פִּיעוּל כמו תירוש; והתאר חינוק, ויכנס בבנין הוה תלכשת (ישעיה כ"ט י"ז).
תַּפְּעֵל כמו חדרהר ותאשור (ישעיה מ"ח י"ט) וכמהו ולתימן אל תכלאי (זס מ"ג ו')
כי הוא נגזר מן ימין והוא תאר גובר. ויכנס בבנין הוה ולצפירת תפארה
(זס כ"ח ה'), תפארת, תפלצתך (ירמיה מ"ט י"ז) על משקל כי לא חדיה תפארתך (זופטים
ד' ט'), והוא בלתי סמוך, תפלצת ע"מ תפארת, והתאר תושב ושכיך (זמות
י"ב מ"ה), ומן הדמיון זה אצלי חבל עשו (ויקרא כ' י"ב) עקרו תבלל נגזר מן
בעמים הוא מחבולל (הזע ז' ח') ומן בלל ה' (נרשית י"ח ט') אשר ענינו הפסד
ושנוי. וכבר טעה בו ר' יהודה בספרו (ס' הנקוד דף 184) ששקלו בארץ. ודמיון
חבל עשו אצלי מבעלי הכפל גם כן תמס יהלך (תהלים כ"ח ט') עקרו תמסס
כי הוא מן כמסס נסס (ישעיה י' י"ז), וימס לבב העם (יהזע ז' ה'). ויבא על
תַּפְּעֵל כמו תלשר (ישעיה ל"ז י"ב) שם עיר.

תַּפְּעוּל כמו חדרהר ותאשור (ישעיה מ"ט י"ט), תבלול בעינו (ויקרא כ"ח כ').
תַּפְּעֵיל כמו תרשיש. תכריך; והתאר מבין עם תלמיד (דס"ח כ"ה ח'). ונכנס
בבנין זה האניה ואניה (ישעיה כ"ט ב'). ויכנס בו עוד החזיקו בתרמית
(ירמיה ח' ה'). תכלית שנאה שנאחים (תהלים קל"ט כ"ב) והרומה לזה התו חמורת
הא (לשיל דף 80).

פֶּעֶלָן בשבר הפא או בפתחותה כמו כבשן (נרלזית י"ט ב"ח), זמרן (זס כ"ה ז'), יחרן (זס ל"ו ב"ו), בן שפטן (נמדנר ל"ד ב"ד), בן עינן (זס ח' ט"ו), אבצן (זוכטיס י"ז ח'), קרחן (יחזע כ"ח ל"ב), פלטיאל בן עזן (נמדנר ל"ד כ"ו), לפנות בקר לאיתנו (זמות י"ד כ"ז), והוא תאר גובר, והתאר הגמור על גנת הכיתון (זסמל ז' ז') והוא תאר למתואר פֶּחֶסֶר, שעורו החצר הכיתון או הרומה לזה. ועוד גוי אותן (ירמיה ה' ט"ו), נטעי נעמנים (ישעיה י"ז י'), זית רענן (ירמיה י"ח י'), ערשנו רעננה (ז"כ ח' י"ו) כי לא אלמן (ירמיה נ"ח ה'), אלמנה, נשים רחמניות (ליכס ד' י'). ואפשר שיהיה פתחות אלה הפאין בעבור שמקצתן אותיות גרוניות ובעבור שאחרי מקצתם אותיות גרוניות. ואמרת כי יחרן שהוא פעלן אע"פ שיש בתלת אות מאותיות התוספות ולא אמרנו שהוא יפעל, לשני פנים, האחד מהם שגורנוהו מן יחר-שאת ויחר עז (נרלזית פ"ט ג'), והשני ראינום שקראו איש יחרן, ואחר כן אמרו עליו ובני יחר (דב"ח ז' ל"ח) בחסרון חנון, וידענו כי הווד שורש. ויחבן שייכנס בבנין הזה הלבנה (זמות ל' ל"ד). ויחבן שיהיה מהרמיון הזה קנין, בנין, וענין, וזה על זולת מה שזכר בהם ר' יהודה, כי הוא אמר בנון זאת האחרונה מכל אחת מהן שיהיה העין כפולה ומשקלה אצלו פֶּעֶלָע ועל דעתו בהגיגי (תהלים ל"ט ד'), וזה גם כן נכון אלא שאני נוטה אל היות המלות האלה פעלן מהיותם פעלע. ומה שמאמץ זה אצלי המרתם נון בהא כאשר נאמר והגורה והבניה (יחזקאל מ"ח י"ג) ר"ל והבנין, כאשר נאמר (זס) והבנין אשר אל פני הגורה — וקיר הבנין — ומרד ארך הבנין; והומרה ההא מנון מפני שהיא נוספת כמוה.

פֶּעֶלָן הפא בקמץ או בשורק כמו קָרְבוּ וקָרְבוּ (נחמיה י"ג ל"ח) ושלחן. פֶּעֶלָם, פֶּעֶלָם בקמץ ובשורק כמו אָמַנְם ה' (מ"ז י"ט י"ז), כי האַמַּנְם (מ"ח ח' כ"ו), ואת הסלעם (ויקרא י"ח כ"ב); ומן הרמיון הזה יוספם ולילדה. ויחבן שיהיה המם בו כפולה ויהיה משקלו פעלל על משקל אמלל. פֶּעֶלָם בשבר על הרוב כמו שבו [כליהם ריקם (ירמיה י"ד ג')], חנם נמכרתם (ישעיה כ"ג ג'), כי הוא אצלי מן חנונו אותם (זופטיס כ"ח כ"ח), אשר פרושו חנון אותן לנו, וענינו מחנה הנחונה מבלי דמים ולא גמול. וכמהו ותהי הכנס (זמות ח' י"ד), ומשקלו פעלם הקשה על חנם וכאלו המם הזאת בריקם וחנם וכנס מורה על הענין. ואפשר שיהיה שבי דומם (ישעיה מ"ז ה') כמוהם על שחיהו הואו עין הפעל ותהיה המם לענין; ואפשר שיהיה המם כמו דומה נפשי (תהלים ל"ד י"ז) ותהיה המם תמורת הא הנקבה, אבל לאבן דומם (חזקוק ז' י"ט), טוב ויחיל דומם (ליכס ג' כ"ו) המה פועל (רלס לעיל דף 25, 26).

פֶּעֶלָום כמו פחאום והמם בו גם כן לענין וכמהו ולמלכם חועבת בני עמון (מ"ז כ"ג י"ד) והוא תאר גובר, והתאר כחמול שלשום (נרלזית ל"ח ז'). פעלי בקבוץ הפא בקמץ או בשורק כמו אחאב בן אמרי (מ"ח י"ז כ"ט), חפני ופינחם (ש"ח ח' ג'), נחבי בן ופסו (נמדנר י"ג ט"ו), שן והבנים (יחזקאל כ"ז ט"ו), בקי בן יגלי (נמדנר ל"ד כ"ב). ומן הרמיון הזה נעמי (רות) אלא שקבוץ הפא נהפך אל העין. והתאר נכרי, ונכרים באו שערי (ענדיס ח' י"ח). ונכנס בבנין הזה גפריית ומלח (דברים כ"ט כ"ח), ומרדו את חכנית (יחזקאל מ"ג י'), ברית (ירמיה ז' כ"ב), העיקר בריש הדגשות כי הוא נגזר מן יתבררו ויתלבנו (דניאל י"ז י') וכאשר הפילו הדגשות להקל נמשכה הקמצות ושבה חולם על סכרת

פעלון [נמנול וכסנר] כמו חכרון, שמעון, פחרון, זכרון, זפרנה (נמדנר ל"ד ט')
ופישון וגידון (נרלשית ז'), כי גזר פישון אצלי מן הארמי ר"ל פשו וסגו
(תרגמו של פרו ורכו), וענינו הרבוי, וגזר גידון בעיני מן יגיד ירדן (ליוז ע' כ"ג),
מגיה ממקומו (זופטיס כ' ל"ג) וענינו היציאה והפריצה והמה שני חארים גזברים.
והחאר הגמור שלטון, אביון, עליון, והבריה התיכן (זמות ל"ו), המים הזידונים
(תהלים קכ"ד ה'), וראשון, וחיצון. ויבא פעלון בדגשות העין כמו וכל ישראל
צרים על גבחון (ט"ז י"ו כ"ז), דניאל גנתון (נחמיה י' ו') ולשלש קלשון
(ז"ח י"ג כ"ח), וחאר הגבול שכרונה (יהושע ט"ו י"ח), והנה עלה כלו קמשונים
(משלי כ"ד ל"ח). והחאר אוב וידעני (דברים י"ח י"ח). ויבא על פעלון בפתחות
הפא כמו ורדף שלמנים (ישעיה ח' כ"ג), החשים אגמן באפו (ליוז ע' כ"ו), בעד
החלון (נרלשית כ"ו ח'), כי גזר חלון אצלי מן ובמחלות עפר (ישעיה ז' י"ט)
ומדברי התרגום חליל לוחין (זמות כ"ז ח') ומוה אמרו נקבים נקבים חלולים חלולים.
ומשקל חלון על הדרך הזה פעלון והלמד שלו במקום שתי למדין כי הוא על
דמיון בהצצון תמר (נרלשית י"ד ז') והבליעו האחת בשניה והוא על השלמות
חללון כמו חצצון. והחאר אדמוני (זס כ"ה כ"ה), הרים גבנונים (תהלים ס"ח י"ז).
ומעלולי העין הנני אליך ודון (ירמיה כ' ל"ח), בא ודון (משלי י"ח ז'). ומעלול
הלמד קלון, גאון. ומן הבנין הזה חשמנה, צלמונה ועברנה (נמדנר ל"ג). ויבא
על פעלמו דרכמונים (נורח ז' ס"ט).

פעלון בשבר הפא וקמצות העין כמו שכרון, עורון, שדפון, גליון גדול (ישעיה ח' ח'),
קנמון (משלי ז' י"ז). ובפתחות הפא בעמק אילון (יהושע י' י"ז), שבת
שבתון (זמות ל"ה ז'), מלך לשרון (יהושע י"ב י"ח), ואפשר שיהיה כמוהם
מצפן חנתן (זס י"ט י"ד).

פעלון כמו היא כסלון (זס ט"ו י'), לכנון, והוא חאר גובר נגזר מכשלג ילבינו
(ישעיה ח' י"ח) בעבור שהוא מלכין בשלג היורד עליו. וכמהו הבזו לגאוינים
(תהלים קכ"ג ד') ואם חנועת העין שזונה, וגורחו מן על כל גאה ורם (ישעיה
ז' י"ז), ופרושו לגדולים והוא חאר, והוא אצל בעלי המסורת על דרך אחרת,
ספני שאמרו בו: "כתיב מלה חדא וקרי חרתי", והוא אצלנו כאשר ספרתי לך.
פעלון בדגשות הלמד כמו אבדון ומות (ליוז כ"ח כ"ז). ויש שיפילו הנון ממנו
להקל ויהיה על פעלו כמו שאול ואבדה (משלי כ"ז כ').

פעלון בשבר העין כמו בבקעת מגדון (זכריה י"ב י"ח), ויבא בלי נון כמו מלך מגדו
(יהושע י"ב כ"ח), בבקעת מגדו (דה"ב ל"ה כ"ז).

פעלון כמו ותפר האביונה (קהלת י"ב ה') יוד המשך נבלעה ביוד אשר היא למד
הפעל והוא נגזר מן אפ חאבו ושמעתם (ישעיה ח' י"ט) כאשר יחבאר לך.
ויבא על פיעליון כמו קיקיון (יונה ד').

פעלון כמו גרון [וחינו מן הכניעים] כי גורחו מן נגרוחי מנגר עיניך (תהלים ל"ח
כ"ג) אשר פרושו נגרוחי ונכרתי והוא הפוך.

פעלניה כמו ואקה את יאזניה בן חבצניה (ירמיה ל"ה ג') ויתכן שיהיה משקלו
פעל ליה ויהיה רביעי על בנין חבצלת השרון (ז"ה ז').

פעלתון כמו ויקבר בפרעתון (זופטיס י"ב ע"ו).

ודגשות הלמד כמו שמטה, קהלה (כחמיס ה' ז'). ויבא על פְּעִילִית בשבר העין ודגשות הלמד כמו כלמות עולם (ירמיה כ"ו ל"ד). ויבא על פְּעִילִית כמו וינהגו בכבוד (שמות י"ד כ"ה). פְּעִילִית ביוֹד וקלות הלמד כמו ושם בעל פקדת (ירמיה ל"ז י"ג), ספר כריחת (דברים כ"ד ג'), ובמרירות (יחזקאל כ"א י"ח), וארץ הריסתך (ישעיה מ"ט י"ט), עליצתם (חזקוק ג' י"ג).

פְּעִילִית בפחחות הפא כמו עבדות, מרדות, מלכות, ילדות, פחזות, אלמנות חיות (ז"כ כ' ג'), בני בצלות (עזרא ט' כ"ב).

פְּעִילִית בשבר הפא וקלות העין כמו רפאות (משלי ג' ח'), סכלות מעט (קהלת י"ח), שפלות ידים (זס י' י"ח). ויבא הרמיון הוה בדגשות העין כמו עקשות פה (משלי ד' כ"ד).

פְּעִילִית במושך הלמד בקמצות כמו אלמנות חיות, וחרפת אלמנותיך (ישעיה כ"ד ד') והם סמוכים. והרחמנות פושטות בלשון עמנו. וחרגם אלמנות חיות, אלמנות החיים, על הענין, כלומר היו אלמנות בחיי בעליהן בעבור שנפרדו מהם. ויבא על פְּעִילִית בפחחות העין ודגשות הלמד, פחיות (משלי ט' י"ג). ויבא על פעליליות כמו הכלילות עינים (זס כ"ג כ"ט). ויבא על פעליליות כמו קוממיות (ויקרא כ"ז י"ג). פועל קל¹) כמו ואת חוקק (ד"ה ו' ס') ונאמר עוד חוקקה (יהושע י"ט ל"ד).

פועל דגש כמו את הכתנת (שמות כ"ט ה'), וכמהו אצלי כי את עול סבלו (ישעיה ט' ג') ועל כן בא בקמצות הבית כאשר בא כמלקט שבלים (זס י"ז ה') קמץ הבית מפני שחסרו ממנו ואו וכראש שבולת ימלו (חיונ כ"ד כ"ד); וראוי שיהיה קודם הסמכו פְּעִיל. ויכשר שיהיה מהרמיון הוה כי גנב גנבתי (נרדשית מ' ט"ו), את כל ענותו (תהלים קל"ב), החו בו מומרת מן ההא אשר היא למד הפעל. והטוב בעלה אריה מסבכו (ירמיה ד' ז') שיהיה גם כן מהרמיון הוה ושיהיה הקבוץ מחסר ממנו כאשר חסרוהו גם כן מן והלבשת אתם כתנת (שמות מ' י"ד), וישאום בכנתם (ויקרא י' ה'), כי האחד מהם כתנת, ויטבלו את הכתנת (נרדשית ל"ז ל"ח). ומהרמיון הוה עוד לעמות אחד החלקים (יחזקאל מ"ה ז').

פְּעִילִית והוא תאר או תאר גובר כמו ירקק, אדמדם, לבנה אדמרמת (ויקרא י"ג מ"ג), ארחות עקלקלות (שופטים ה' ו'), כחלקקות באפלה (ירמיה כ"ג י"ב), הפכפך (משלי כ"א ח').

פְּעִילִית כמו והאספסוף (נמדנר י"ח כ'), שחרחרת (ז"ה א' ו') ושניהם תוארים. והשם הגמור ולאסורים פקח קוח (ישעיה ס"א ח') אך המלה נתלקת לשני חלקים במכתב והיא בעקרה אחת. וטעה המשורר באמרו:
יען לכל דורש, היה נר זנברש, באר ויפרש, ויפקח קוחי
וחשב אותם שתי מלות.

פְּעִילִית עגלה יפה יפיה (ירמיה ע"ז כ') והיא גם כן מלה חלוקה במכתב ועל כן לא נהפכה בה ההא אשר היא למד הפעל ביוֹד על ההקשה, אך נשארה במכתב ובדבור יחד, ועקרה שחיה מלה אחת כי היא כפילת העין והלמד והיא תאר ויוד המשך מובלעת בלמד הכפולה.
פְּעִילִית והיא חכונה מורה על הענין כמו וילכו אחרנית (נרדשית ט' כ"ג), וכי הלכנו קדרנית (מלאכי ג' י"ד).

¹ בספרינו חקקה נקנון ודגוש ונכ"י של כ"ד נקנון ורמב.

בקה תהיה (ויקרא י"ט כ'). ויבא בתוספת נון על הרמיון הוה כמו בצפר שמיר (ירמיה י"ז ח').

פעול קל בחלם ובשרק כמו אפוד, אזור, אטון מצרים (משלי ז' יו'), אבוס בר (ס' י"ד ד'). ואפשר שיהיה כמוהם ובעירם ובחסר (דברים כ"ז מ"ח).

והתאר כי עירם אנכי (נחלית ג' י"ח), בנים לא אמן במ (דברים ל"ט כ'), גם אמונים נוצר ה' (תהלים ל"ח כ"ד). וכבר בא הרמיון הוה חטף עלול העין והוא אמרם (למקום שכו) עד בור הגדול אשר בשכו (ז"ח י"ט כ"ג).

פעול פתוח הפא דגש העין בחלם ובשרק כמו עשה הרחוק (יחזקאל ז' כ"ג), וכמן יורק (ישעיה כ"ח כ"ה), טבור הארץ (זכטיס ע' ל"ז), הקטפים מלוח (איוב ל' ד') והוא כמדומה לי שם העשב שאומרים לו בערבי מלאח וטעמו מלוח גרברי רוב המדברים. הנור זכירים (ויקרא י"ח ל"ה), חמוקי ירכיך (ז"ח ז' ז'), חנניה בן עוזר (ירמיה כ"ח ח'). ויכנס בבנין הוה חבורה חחה חבורה (שמות כ"ח כ"ה), ובשנת בצרת (ירמיה י"ז ח'), כפרת, פרכת לולי הריש היה נדגש. והתאר ובטחות למרגיו אל (איוב י"ב ו') ושעורו משכנות מבטחות למרגיו אל על ענין וכמשכנות מבטחים (ישעיה ל"ב י"ח); רחום וחנון ה' (תהלים ק"ג ח'), קנא ונקם (כזס ח' ז'), אלוף נערי (ירמיה ג' ד'), תהינה אוניך קשכות (תהלים ק"ל ז'), כדוב שכול (ז"ח י"ז ח'), נשיהם שכלות (ירמיה י"ח כ"ח), חלקי אבנים (ז"ח י"ז ע'). ואפשר שיהיה כמו המין הזה ושריטו (יחזקאל י"ט ו'). ונמנעה הדגשת בעבור הריש. ויתכן שיחשב מהבנין הוה בחור ובחולה (יחזקאל ע' ו') בעבור המנע שנוי ביתו בקבוץ ובסמוך. אך בתורי ישראל (ז"ח כ"ו ז') הוא פעול לא תאר והוא בענין אחר כלומר מבחר ישראל, והוא קבוץ רכב בחור (שמות י"ד ז').

פעול בחלם ובשרק כמו שאור לא ימצא (ס' י"ב י"ט), כיאור מצרים (עמוס ע"ו), יוציא אליך את העכוט (דברים כ"ד י"ח), ככלוב מלא עוף (ירמיה כ"ז ז'), כרוב, סתור בן מיכאל (במדבר י"ג י"ב), צפו וגעתם (נחלית ל"ו י"ח). ויתכן שיכנס בבנין הוה גבורה, חלושה, אנשי נטפה (עזרא ז' כ"ב), ישימו קטורה (דברים ל"ג י') והדומה לו. ויכנס בו עוד וכחבת קעקע (ויקרא י"ט כ"ח), כתנה, קטרה, נחשת; ועוד צלחית חדשה (מ"ז ז' כ'), זכוכית (איוב כ"ח י"ו) והוא תאר גובר. ועוד ואח דם ואח כלובי (ד"כ ז' ע'). ומן השער הוה פדות, כפות, ונתה, כי אם ראות עיניו (קהלת ה' י'), החו תמורת הא. פעולתא כמו נחשתא בת אלנהן (מ"ז כ"ד ח'). ויבא על פעלתו כמו נחשתן (ס' י"ח ד') והוא תאר גובר.

פעול בתוספת היוז — ואפשר שיהיה להשגה הבנין הרביעי ר"ל גבעל (שמות י' ל"ח), גלבע (ז"ח כ"ח ד') — כמו קיטר (נחלית י"ט כ"ח), צינק (ירמיה כ"ט כ"ו), שיחור (ד"ח י"ג ה'), מי השלח (ישעיה ח' ו'), שלחה בכישור (משלי ל"ח י"ט), אריות וחמרת (מ"ח ז' ל"ו).

פעול הפוך מפעול, ומחיתי את כל היקום (נחלית ז' ד'), כי הוא אצלי-נגור. מן קם יקום ר"ל כל הקמים בעולם כלומר כל הנמצאים והוא תאר גובר. פעולה ברגש הלמד וקבוץ העין כמו סגלה (שמות י"ט ה') ועברה רבה (נחלית כ"ו י"ד), קמה אלמתי (ס' ל"ז י"ז), ואת הכבודה (זכטיס י"ח כ"ב), לאגדה אחת (ז"כ ז' כ"ה). והתאר פרה ארמה, עקבה מדם (הושע ו' ח'), אלה עכתה (יחזקאל ו' י"ג), כבודה בת מלך (תהלים ע"ה י"ד). ויבא על פעולה בשכר העין

נראה בעבור ההבלעה כי הוא מן צחיחה. ואפשר שיהיה כמוהו אשה ריח ניחוח (ויקרא כ' ב') זהו שם.

פעול בחלם כמו ערב ככר (זמות ח' י"ח), בחון נחתיך בעמי (ימיה ז' כ"ז), לאגורה כסף (ז"ח סוף כ'). והתאר נקד וטלוא (נרצזית ל' ל"ב), יתום וחסון הוא (עמוס כ' ט'), מדוע אדם (ישעיה ס"ב כ'), ערום שאול נגדו (איוב כ"ו). פעיל בשורק כמו ויחנו באלוש (נמדנר ל"ג י"ג), חמול (נרצזית מ"ו י"ב), ממשק חרול (לפניה ב' ט'); והראיה על שחרול מן הרמיון הוזה לא מן הרמיון הרגוש ר"ל תנזר ועמוד כאשר חושבים אנשים, אמרם בקבוץ פריים (מזלי כ"ד ל"ח) בהניע ההית בשבא ופתח, ולו היה העקר ברנשת הריש היתה חנועה החיה בפתח כמו עמודים ותנורים או בקמץ בעבור המנע הרגשת בגלל הריש. והתאר שרוע וקלוט (ויקרא כ"ב כ"ג), נקד וטלוא, והנחש היה ערום (נרצזית ג' ח'), מחשבות חרוץ (מזלי כ"א ה'). וכנס בכנין הוזה ענות גבורה ענות חלושה (זמות ל"ב י"ח), הגמולה הזאת (ז"ט י"ט ל"ז), העזובה (ישעיה ו' ג'). יבא מן עלול הלמד מוקל חטוף כמו ותרעינה באחו (נרצזית מ"א ב') עקרו שיהיה ע"מ פעיל והוקל ויחכן שיהיה בלתי מוקל מפעול אבל ע"מ ארד ונעמן (נמדנר כ"ו ט') והרפו הוא והניעו מה שלפניה בקבוץ להורות על הוא הרפה כי הקבוץ מהוא. ויחכן עוד שיהיה בנין בפני עצמו ואיננו על בנין ארד ונעמן ולא מוקל גם כן מן פעול. וממין הבנין הוזה, ר"ל בנין פעול, וכות לכאות ושרוחן (יהושע י"ט ו') משקלו פעיל. פעול בחולם ובשרק, שבור הפא, ורגש העין, כמו כנור, צפור, קמוש וחוח (ישעיה ל"ה י"ג). וכיור, וצנור (ז"ט ה' ח'), פגול הוא (ויקרא י"ט ז'), את הקשואים (נמדנר י"ח ה'), עד קירות הספן (מ"א ו' ט'), שקוץ שמם (דמיל י"ב י"ח), צפוי למזבח (נמדנר י"ז ג') וחרבי רקחך (ישעיה כ"ז ט'), קבוץ (זס כ"ז י"ג) לשום חתול (יחזקאל ל' כ"ח). ומן הרמיון הוזה וכראש שבלת ימלו (איוב כ"ד כ"ד). וכבר הפילו הוא הזאת בקבוץ והורו עליה בקמצות שבע שבלים (נרצזית מ' ח') וזולתו; ואפשר שיחסרו הקמצות להקל כאשר עשו בשבלי הוחים (זכריה ד' י"ב) ושמה היה זה להפריש. והתאר גבור ושכור, כל הבן הי לוד (זמות ח' כ"ב), בני שכליך (ישעיה מ"ט כ'), לשמע כלמורים (זס כ' ד'), למודי ה' (זס כ"ד י"ג). ויש לנו בערום שהוא תואר שתי סברות האחת שיהיה מהשער הוזה הרגש יורה על זה אמרם בקבוץ כי פריים הם. (נרצזית ג' ז') בהשאר חנועה העין כאשר היא; והשנית שיהיה כמו פריים שאול נגדו (איוב כ"ו ג') ואם נשתנה החנועה כאשר היה כי געור ממעון קדשו (זכריה ב' י"ז) כמו נאור אתה אדיר (תהלים ע"ו ה') בדברי ר' יהודה וכמו ולא יכל יוסף (נרצזית מ"ה ח') בדברנו אנחנו, אבל ומאה צמוקים (ז"ט י"ז ח') הוא תאר גובר¹). ויכנס בבנין הוזה

¹ אגבר הוא כלשון ערני זס תאר כסתם (ראה דקדוק לשון ערני מן די זלתי ח"ב דף שפ"ב) והמחבר קרא ציחוד תואר גובר השמות. אזכר קראו על זס אחד מהמקריים אשר נמלח בעלם ההוא ולא יפרד ממנו כמו שכתב המחבר לקמן: חקד ח הוא תאר גובר, כי הוא נגזר מן אז קדחה בלתי וזה בעבור קדיחותו וזכותו; חרמון הוא תאר גובר כי הוא נגזר מן רמה ידך, וכזס תאר גובר הכיית למוקים, וכיכית, נחשתן, לבן, ירקרק, יקום, ימין, שפיסן ועוד רבים בלשון; וכמו כן קרא רש"י בפרק המינים זס המתגבר לזס אשר יתגבר בו אחד מהמקריים ומרוב התגברותו יקרא העלם ההוא כזס המקרה ההוא כמלת לזכה בעבור רוב הלכנת, השמש נקרא חמה בעבור התגברת החום וזכוכית בעבור זכותו.

(זופטיס ט' ע"ו) שמשקלו גם כן פעיל על התו מומרת מהא עלה, כאשר אמרנו בצפה הצפית ותהיה הסכרא בעליות (ירמיה כ"ג י"ד) על הדרך הזה כסברה אשר זכרנו במלכיות (לעיל דף 47), ר"ל שחיה היה הרגושה במקום שחי יודין אחת מהנה יוד המשך והשני חמורת חו עליות ויהיה משקלו פיעילות. ויכנס בכנין הזה בצפיתנו צפינו (איכה ד' י"ז) יוד המשך נבלעת ביוד ההפוכה מן ההא אשר היא למד הפעל.

פעיל בשכא תחת הפא כמו מעיל, חזיר, שחין, זכיר בחוך הבית (מ"א ו' י"ט), בליל חמיץ (ישעיה ל' כ"ד), חנית, ספיר, ובנותיו בשבית (נמדנר כ"א ל') החו חמורת ההא אשר היא למד הפעל; אך אמרם בשבי ילכו (ירמיה ל' י"ו) המאמר בו כמאמר אשר קדם במלת ואם איש עני (לעיל דף 62). ויכנס בכנין הזה קשיטה (נרשית ל"ג י"ט), והכפירה (יחזקע ט' י"ז), שמיכה (זופטיס ד' י"ח). ויכשר להיות מן הבנין הזה ארי, צבי, וגדי, והראיה על זה אמרם בנקבה תאמי צביה (ע"ט ז' ג') וגדיה ע"מ פעילה בהבלע יוד המשך בואו השרש ורעי את גדיהך (ע"ט ח' ט'); אבל אמרו אריים וגדיים ועצבים, ואריות על חסרון יוד המשך מן האחד. והתאר הזה גביר (נרשית כ"ז כ"ט).

פעיל בצרי תחת הפא כמו משלם חזיר (נחמיה י' כ'), לוי ויהודה, ושמעון ורעי (מ"א ט' ט'), הר שעיר.

פעיל כמו ואת אליו אוכיל (יחזקע י"ח ט'), אופיר ואת חוילה (נרשית י' כ"ט), אוכיל הישמעלי (דב"א כ"ז ל'), דוכיפת (ויקרא י"ח י"ט) ולא דומיה לו (תהלים כ"ז ז'), יוד המשך נבלעת ביוד אשר היא למד הפעל. וכמהו חושה (מזלי כ' ז'), ועוד תפיני מנחת פחים (ויקרא ו' י"ד), ועוד אתה תומיך גורלי (תהלים י"ו ב') על ענין מנת חלקי וכוסי (ע"ט). והתאר לך דמיה תהלה (ע"ט ט"ב), פריה וענפה (יחזקאל י"ט י').

פעל כפול הלמד להשיג גובר (עזרא ט' ט') וכמו פרח (איוב ל' י"ב) והוא תאר.

פעל כפול הלמד כמו ופעלו לניצויץ (ישעיה סוף ט'), ריח ניהוח (ויקרא)

פעל בפתחות הפא כפול הלמד כמו זנאפופיה (יחזקע ט' ד'), קבצו פארור (יחזקע ט' ו') כי הוא מן פאר אע"פ שנרפתה האלף והטעם בו כטעם בוכבים אספו נגהם (ע"ט ד' ט') כאשר זכרתי בספר ההשגה. ועוד ראיתי שערורה (ירמיה כ"ג י"ד), שעררת עשתה מאד (ע"ט י"ח ג'). והתאר הרים גבנונים (תהלים ס"ח י"ו). ויחכן שיהיה גבנונים פעלונים. ומן הדמיון הזה דגוש כמו שכלול (ע"ט ט"ח ע'). ויבא על פעל כפול כמו חבוקק. ויבא על פעל כפול כמו סגיר (מזלי כ"ז ט"ו). והתאר חבלי עינים (נרשית מ"ט י"ב). ויבא על פעל כפול כמו אומלל (ישעיה י"ח ט') והוא תאר.

פעל כמו עליו עלפה (יחזקאל ל"ח ט'), כי הוא מן ויתעלף (יזכר ד' ט'). תעלפנה הבתולות (עמוס ט' י"ג), והוא תאר. וכמהו תפתה (ישעיה ל' ל"ג) כי הוא מן ותפת לפנים אהיה (איוב י"ז ו') והוא שם. וכבר בארנו זה בס' השרשים.

פעל בשבר הפא כמו תחת אלון ולבנה (יחזקע ד' י"ג), מקל לבנה (נרשית ל' ל"ז) הוא הלבני בערבי והוא אילן גדול. ואפשר שיהיה כמהו אריה טרף (נחום ב' י"ג), והתאר צחה צמא (ישעיה ב' י"ג) ולולי החית, היתה דגושה

הזה וארות לכל בהמת ובהמה (דכ"נ ל"נ כ"ח). והחאר לב הוחל הטרו (שניה מ"ד כ') אע"פ שהוא פתוח, עורי לאבן דומם (חנקוק נ' י"ט), טוב ויחיל דומם (מיכה ג' כ"ו), אלכה שולל (מיכה א' ח'), להכרית עולל מחוץ (ירמיה ע' כ'). כהאנים השערים (זס כ"ע י"ז), ורגל מועדה (מזלי כ"ה י"ט), כהם יוקשים (קהלת ט' י"ב).

פועל כמו ויעבר אלישע אל שונם (מ"נ ד' ח'). ויבא על פועל בצרי ורגש כמו ואת ^א שארה (דכ"ח ז' כ"ד). ונכנס בכנין הזה כסמח (זמות ט', ל"ב) קבעח (ישעיה כ"ח י"ז).

פעל רגש, כמו והנה סלם (נחלית כ"ח י"ב), חפר גומץ (קהלת י' ח'). והחאר מעשה ידי אמן (ז"ה ז' נ'), והסנה איננו אכל (זמות ג' נ'), לקח מאתך (מ"נ נ' י'), לנער היולד (זופטיס י"ג ח'). ואפשר שיהיה לב הוחל (ישעיה מ"ד כ') מהבנין הזה ויהיה עקרו הרגשת והוקל כמו שהוקל פעלו והוא: החל בי (נחלית ל"ח ז'), ועקרו הרגשת כמו ויהתל בהם אליהו (מ"ח י"ח כ"ז). ואין היות לב הוחל נפתח מונע מהיותו כמו דומם (חנקוק נ' י"ט) או כמו ידי אמן (ז"ה ז' נ') כאשר היות יון תוכל ומשך (נחלית י' נ') והוא ע"מ לב הוחל בגרסת בן אשר כפתח בלתי מונע לו מהיותו שם ומהיותו משער שועל (נחמיה ג' ל"ה) ועוגב (נחלית ד' כ"ח) וחושם (זס ל"ז-ל"ד) וכזמו (זמות ל"ה כ"ב) בן צוער (נמדנר ח' ח') קמוצים; והחארים שמות גם כן, אבל הם שמות נגזרים ממקרים.

פעיל מלרע כמו צעיק (נחלית כ"ד ס"ה), סדין (מזלי ל"ח כ"ד), יושבת שפיר (מיכה ח' י"ח), הלכי רכיל (ירמיה ו' כ"ח), ורביד על גרונך (יחזקאל י"ז י"ח) בחריש ובקציר (זמות ל"ד כ"ח) וחג האסיף (זס). ומן הדמיון הזה צפה הצפית (ישעיה כ"ח ה') החו חמורת ההא אשר היא למד הפעל כאשר אמרו ובנתיו בשבית (נמדנר כ"ח ל') והמירו מן הא שבה חו; ואמרו ויעברו ימי בכיתו (נחלית כ' ד'). והחאר איש שעיר (זס כ"ז י"ח), אם שכיר הוא (זמות כ"ב י"ד), שריד ופליט (ירמיה מ"ב י"ז), כליל חמוץ (ישעיה ל' כ"ד). ואם איש עני הוא (דכריס כ"ד י"ב), משקלו פעיל היוד הפוכה מהא בעבור רפיון ההא ושבר מה שלפניה יוד המשך נסתרה בין הנון והיוד. ויבא הדמיון הזה כמו שהוא עינו מאותיות העלה חטוף ע"מ פעל מלעיל שבור העין כאשר בא וחרץ את גלגלתו (זופטיס ט' כ"ג) חטוף מתריץ, ואפשר שלא יהיה חטוף מן פעיל, אבל היה בנין מבניניהם מפני שהם מיוחדים העלול פעמים בבנין שלא יהיה בשלם, והענין ברמיון הזה שלמים כמו זית ושיח ויין ואיל ועיש וקין, ואפשר שיהיה השבר בחרץ חמורת סגול.

פעיל רגש העין כמו פטיש, לפיד, ספיר, בכשיל וכלפוח (תהלים ע"ד ו'), בני חטיל (עזרא נ' כ"ז). ויכנס בבנין הזה כצפיתח בדכש (זמות י"ז ל'). והחאר וצי אדיר (ישעיה ל"ג כ"ח), הן אל שגיא (חיונ ל"ז כ"ו), אביר (ז"ח כ"ח ז'), כביר (חיונ ח' נ'), העיר העליונה (לפניה נ' ט"ו), עליזי גאותך (זס ג' י"ח). פעיל הפא שבורה והעין רגושה כמו אשר נתנו חתיתם (יחזקאל ל"ב כ"ד), כי נתן חתיתם (זס). ויחכן שיהיה משקלו פעילית על, שחיה רגשת החו להבלע החו אשר היא עין הפעל בה; אך בעבור שנאמר כי נתן חתיתם כלשון זכר היה הטוב לומר שמשקלו פעיל לא פעילית. ויחכן לומר בגלח עליית

ושבה חלם¹). וחיטב בעיני בקשט אמרי אמת שיהיה מוקל מן קשט סלה, וכי בעבור שהקלו אותו, ר"ל הניחו עינו, נדחק החלם ושב קמץ גדול [חטוף], וכן הוא הטוב בעיני בתחו ובהו, תחו בן צוף שתהינה משער בקר אערך לך, וכאשר הרפו הוויז הנעו אשר לפניהם בקבוץ להורות עליה. ויתכן עוד בעיני בתחו בן צוף, תחו ובהו שתהינה הוויז בהם נוספות ושחיינה למדיהם נופלות ויהיו עקרים תהיו כהיו על דמיון עורקים פרי (דכ"ח ח' ל"ח), ויהיה פגלי דמיון מן דמיוני השמות השלישים; אך נרד וכרכם הטוב שיאמר בו שהוא דמיון בפני עצמו כמו ארד ונעמן (נמדנר כ"ו מ'). — ומבנין בקר אצלי עוד כוש ופוט ולובים (נחוס ג' ג'), אלא שנעלמו עיניהם ונקבצו שני נהים רפים, הוא הנוספת למשך בפעל והוא הרפה אשר היא העין וחסרו הוא הנוספת ונשארה הוא אשר היא עין השם וכן קרה בגיד וסים והדומה להם משער ארץ, ר"ל שהניחו העינין (ואמר העלולים) [עלולים]. והראיה על כי כוש ופוט והדומה להם משער בקר אערך לך אמרם בקבוץ שור שירים זבחו (הושע י"ג י"ג), ובקבוץ והכה בכיור או כדוד (ע"א נ' ד') בסירות יפגזים (דכ"ג ל"ה י"ג), וקבצו על דמיון לבקרים אצמית (תהלים ק"ח ח') אשר הוא קבוץ בקר אערך לך ועל דמיון כפרים אשר הוא קבוץ אשכל הכפר (ע"א ח' י"ד). — ומשער קשט אמרי אמת, גוי אחד בארץ (ע"א ו' כ"ג), אוי לך מואב (נמדנר כ"ח כ"ט).

פועל מלרע כמו ואנכי נטעתך שורק (ירמיה ג' כ"ח), ואת כל ערב (דברים י"ד י"ד), רב החבל (יונה א' ו'), זוחת וכן זוחת (דכ"א ד' כ'). ויתכן בעיני שיהיה ואת היותר-החרמנו (ע"א ע"ו ט"ו) שם לא פועל. ויכנס בענין הזה החתמת והפתילים (נראית ל"ט כ"ה), ואת היחרת על הכבד (זמות כ"ע י"ג), כי תחו הנה תמורת הא, כי הדמיון הזה כבר בא בחוספת הא נאמר ולשרקה בני אחונו (נראית מ"ע י"ג). ולשון הנקבה נכנס על לשון הזכר. וכמהו כי תועבה הוא (נראית מ"ג ל"ג), וסחרה אמהו (תהלים ל"א ד'), וממנו סוללה (ע"א כ' ע"ו) והוא האר גובר; והתאר ח"ו משה, יותר ממני (חסת ו' י'), עולל ויגק (זיכה נ' י"ח). ואפשר שיהיה סחרה תאר גובר.

פועל פועל בחלם ובשרק קל כמו לוטן ושובל (נראית ל"ו כ') ר"ל ושובל, ועובל (ס' י' כ"ח), האמונים עלי תולע (זיכה ד' ה'), שופר, שועל, גזול, כומו, צוער, ויתנהו בסוגר (יחזקאל י"ע ע') בגרסת בן אשר, כי בן נפתלי יקראהו מלעיל. ואפשר שיהיה ואהלים כאשר המה (מ"ג ו' י'), ויששכר באהליך (דברים ל"ג י"ח). איש לאהלו (זופטים ז' ח') מזה המין. ומה שמהויק הסברא הוא² שיהיה ואהלים ע"מ עוללים שאלו לחם (זיכה) ושיהיה האחד איהל ע"מ שופר ועולל, שפך על עולל בחוץ (ירמיה ו' י"ח). וזאת היא ההקשה בבאהליך; ועוד איש לאהלו ע"מ ועל גזולו ירחף ולולי זה לא היה ואהלים באהליך לאהלו אבל (היא) היה כמו כי באהלים תשבו (ירמיה ל"א ז') לחישי יבכר (יחזקאל ע"ו י"ג). ומן הדמיון

¹ נראה מזה כי ר"י קרא קשט אמרי אמת נקמץ או נק"ח ולא מלאתי הנוספת הזאת לל בספרי הדפוס ולא בכ"י של כ"ד וגם המ"ט לל הכיחה.

² בכ"י שני יש מזה הוספה מזונסה: אמרם כי כח הליים תשנו בקבוץ אהל ע"מ חדש וחדשים לריך זיכה על הסברא הזאת. וזאת היא סברה שניה, הכיחה רד"ק במכילול, זיכה אהל ע"מ קדש חדש.

פִּעַל יובא על פעל דגש העק כמו גחלים בערו ממנו (ש"כ ב"ב ע') לולי שהעקר בו הדגשה היתה הגימל בשבא כמו והצלעות צלע אל צלע (יחזקאל מ"א ו') והתאר בנים כחשים (ישעיה ל' ט'). ואפשר שתשחנה הנועה הגימל והכף בעבור החית (סקמולה) ולא הנה עקרה הדגשה כמו שנאמר בקבוץ נאצה נאצית גדולות (נחמיה ט' י"ח) בעבור האלף. ועוד שמעתי אה כל נאצותיך (יחזקאל ל"ה י"ג) במשיכה הנון והאלף (דכס לקטן נמשקל ע"ג).

פִּיעַל יובא על פיעל בתוספת יוד. ואפשר שיהיה להשיג את פעל הרביעי כמו היכל ה' (ירמיה ז' ד'), ויבן היכלות (הושע ח' י"ד). עולם (נחמיה ז' ד'), עיבל (דכ"א ח' כ"ג). ואפשר שתהיה יוד עיבל תמורת וא עיבל (נחמיה י' כ"ח).

פִּיעַל יובא על פיעל בחירק וביוד להשגה גם כן כמו עירד (נחמיה ד' י"ח) שם איש, אלוף עירם (סס ל"ו מ"ג).

פִּיעַל יובא על פיעל ביוד להשגה כמו ואת חילן ואת מגרשיה (דכ"א ו' ע"ג).

פִּיעַל יובא על פיעל בדגשה כמו ויצר ושלם (נחמיה מ"ו כ"ד), והדבר און בהם (ירמיה ה' ג'), הלא את הקטר (סס מ"ד כ"ח), כסא שן (מ"א י"ח),

בן אמר (דכ"א ט' י"ג). והתואר עור ופסח (ש"כ ה' ח'), איש אטר (שופטים ג' ע"ו), דור עקש (דברים ל"ב ה'), אשר ארחיהם עקשים (מגילי ב' ע"ו), על

שלישים ועל רבעים (שמות כ' ה'). ומהבנין זה אצלי המאנים לשמע את דברי (ירמיה י"ג י'), סעפים שנאתי (תהלים קי"ט קי"ג) על משקל העורים והפסחים

(ש"כ ה' ו'). ונכנס בבנין הזה ים כנרת (נמדנר ל"ד י"ח), יפריש אולת (מגילי י"ג י'). **פִּיעַל** יובא על פעל בדגשה כמו לאסר אסר (נמדנר ל"ג), בני גבר (עזרא ט' ב').

והתאר הנני יסר בציון¹ (ישעיה כ"ח י"ו) זאכר וצמדו (ירמיה כ"א ל"ג).

וזכר בא הרמיון הזה בעין במקום הפא כמו קצר. ואם יאמר כי גחלים, בנים כחשים מדמיון הזה ע"מ ככרים ויהי שנוי הנועה הגימל והכף בעבור החית לא יזיק (וכ"כ רד"ק נמשקל הזה).

פִּיעַל יובא על פעל מלעיל כמו בקר, גפר (נחמיה ו' י"ד), רחם (מ"א י"ט ד'). נפך (שמות כ"ח) קשט סלה (תהלים ס' ו'), בבגדי חפש (יחזקאל כ"ח ב').

ויכנס בזה הבנין צרעה ואשחאול (ישעיה י"ט ע"ח) וקרחה, וברוח שפכה (דברים כ"ג ב'), אני חכמה שכנתי ערמה (מגילי ח' י"ג) או חפשה לא נתן לה (ויקרא י"ט ב'), וחמטה וקרית ארבע (ישעיה ע"ו כ"ד), טמאה (נמדנר ה' י"ט) לחמלה

עליך (יחזקאל י"ו ח') מלוש בצק עד המצתו (הושע ז' ד'), כי לשון הנקבה יכנס על לשון הזכר. ויחכן שאומר בקשש אמרי אמת (מגילי כ"ב כ"ח) כאשר אמרתי

(דף 57) בנרד ורכבם, ר"ל שהוא מוקל מקשש סלה, וכי קשש גם כן [ג"ל ואפשר שיהיה גם כן כי קשש] החטיף הפא ונח העין והלמד דמיון מהרמיונים

השלישים בלתי מוקל כאשר אמרתי גם כן בנרד ורכבם. וכמו קשט אמרי אמת מהעלול תרו זברו (נחמיה ח' ב'), תחו בן צוף (ש"א ח' ח') אלא שהרפו הלמדיו,

והן הואוין, והניע העינין מהם בשורק להורות על הזוין הרפים, כי הקבוץ מהואו, והיה זה יותר קל עליהם מנח העינין והראות הלמדיו עם נחם; וכאשר הניעו

העינין נמשכה הקמעות אשר היתה בפאין כאשר היא בקוף קשט אמרי אמת

¹ נספרינו נמתה וכ"ה על פי עמרה, ורד"ק נמכלל מנה יסר נתון קמלים ופתח נמקלת ספרים הוא פתח.

כי הסבא בו כסבא באלה, והראיה על זה אמרו יועץ וחכם חרשים (ישעיה ג'
ג') בשבא ופחה חתה החית (לזה למות ל"ז).

פעל כמו ענר ונמר וחצר, גרב היחרי (ט"ז כ"ג ל"ח), על גבעת גרב (ירמיה
ל"ט ל"ט), יוחנן בן קרח (ט"ז כ"ה כ"ג) או בגול (ויקרא ה' כ'), ולכתף
השנית (זמות כ"ז ע"ז) גדר מזה (נמדנר כ"ז כ"ד), מנעי רגלך מיהף (ירמיה
נ' כ"ה), בני פסח (עזרא נ' מ"ט) מלוש בצק (הושע ז' ד') בני אטר (עזרא
נ"ו), אצל בנו (דס"ח ל"ז). והחאר ערום ויהף (ישעיה כ"ב), מקל שקד (ירמיה
ח"א) ובשל מבושל (זמות י"ז ע'), ובל יאמר שכן (ישעיה ל"ג כ"ד), ככר מאד
(זמות י"ד). וכנס בבנין הזה ואת עלמת ואת מגרשיה. (דס"ח ו' מ"ה), ויהוערה
הוליד את עלמת (סס ח' ל"ו). ויכנס בו עוד אכדה, חשכה, טרפה, והוא גם
כן דומה לתאנה ודבלה. ויכנס בו עוד קהלתה (נמדנר ל"ג כ"ב) שם מקום, כי
הסבא בקהלתה כסברה בישועתה ועופתה וזולתה. ואפשר שיהיה נד אחד (הושע
ג' י"ג), עמ סופר (תהלים ע"ה נ') ועץ ארו (ויקרא י"ד ד') עלולי העין מחבנין
הזה, אבל איני גוזר בזה, בעבור העדר הגזר בהם. ומן הבנין הזה מה והדומה
לו והוא תואר ועקרו פני על משקל שפן.

פעל יבא על פעל רגש העין כמו ובית פצץ (הושע י"ט כ"ח) את כלי השרת
(נמדנר ד' י"ב), העקר בריש הדגשת כי פעלו ככר. והחאר ושבת אני
את המתים (קהלת ד') וכמהו ואם מאן אתה (זמות י' ד') קרוב ומהר מאד
(לפניה ח' י"ד) העקר בהם הדגשת, כי הם נלקחים משני פעלים כבדים ר"ל
מאן בלעם (נמדנר כ"ג י"ג) והאיש מהר- (ס"ח ד' י"ד) ולשונו כלו ככר ר"ל
לשון מהר (אלא) [ולא] מה שאמרו אחר מהרו (תהלים י"ז ד'), ואולי יהיה מהר
מאד (לפניה י"ד) ממנו. ויכנס בבנין הזה אדרת שער (נרשית ו' כ"ה) שחפת
דלקה (דברים כ"ח כ"ב). יבלת (ויקרא כ"ב כ"ב), ועל דבשת גמלים (ישעיה ל' ו'),
והעקר בו הדגשת, וכן בקרח (ויקרא י"ג מ"ב), ונפתחה הריש בו בעבור החית.
וכן נפתחה הרלת בקרחה (דברים כ"ח כ"ד) בעבור החית וכן הפא בצפתח חמים
(ס"ח כ"ו י"ח) והלמד בצלחת (מ"ב כ"ח י"ג). והחאר חזי נא אונך קשבת
(נחמיה ח' ו'). וראוי שיהיה קשבת משער גנב וסלח; וכמהו ועל שפתיו כאש
צרבת (משלי י"ו כ"ז) בא בקמץ מפני שהוא סוף פסוק, ופרושו כאש בוערת כי
חרגום והיתה לבער (ישעיה ו' י"ג) ויהון לצרבא אע"פ שדעתנו אנהנו בלבער זולת זה.
פעל יבא על פעל מלעיל בקמצת הפא ובסגול חחת העין כמו און יחשב על
משכבו (תהלים ל"ו ה') לא תעשו עול (ויקרא י"ט ל"ה), ויבחר אתם בחוך
(נרשית ע"ו י'), ואפשר שיהיה חטוף משער ענר ונמר, וכבר זכר ר' יהודה
אלה השלש מלות (וזמר דף 186 וזמור אלה השלשה וזין להם רביעי) ואנחנו
מחברים עמם מלה רביעית והיא מות וחיים ביד לשון (משלי י"ח כ"ח).

פעל יבא על פעל מלרע כמו קרר (נרשית כ"ה י"ג), יהונדב בן רכב (מ"ב י' ע"ו),
והצלעות צלע אל צלע (ישחזקאל מ"א ו') וחמר, ושכר, וענב, בכשיל וכלפות
(תהלים ע"ד ו'), כל בן נכר (זמות י"ב מ"ג) ומיד בן נכר (ויקרא כ"ב כ"ה) פרושו
בעל דעת נכריה, וכמהו ויסר את מזבחות הנכר (דס"ב י"ד נ') כלומר הנכריות
מעבודת אלהים, אלהי נכר (הושע כ"ד נ'), ובעל בת אל נכר (מלאכי נ' י"ח),
ולא תשתחוה לאל נכר (תהלים ס"ח י'). והחאר נצבה שגל לימינך (סס מ"ה י').
ויחכן שיהיה מן השער הזה ואת נחמתי בעניי (סס קי"ט נ').

שחלח (שמות ל' ל"ד). ויש שיגיעו תחלת הבנין בקמץ חטף לפאר המלה כאמרם
הרם וביח ענת (יהושע י"ט ל"ח).

פעל ויבא על פעל כמו דבש, פרה, קנו (נרשית ל"ו י"ח) חדר- (סס כ"ה ט"ו)
וחעל השלו (שמות ט"ז י"ג), בי הנה הסחיו (ע"ה נ' י"ח), בגרי השרד
(שמות ל"ט מ"ח), נאחו בסבך (נרשית כ"ב י"ב), על ערש רוי (תהלים מ"ז ד'), ופניך
הלכים בקרב (ע"ג י"ז י"ח) וישב דוד במצד (דכ"ט י"א ו'), וירד הגבול משפם
(נמדנד ל"ד י"ח), אחרי הספר (דכ"ג כ' י"ו), אין גחלת לחמם (ישעיה ט"ו י"ד)
יחמה ה' לחננכם (ישעיה ל' י"ח). ונכנס בבנין הוה עלטה, קערה, חטאה גרלה
(שמות ל"ג ל'); ויתכן שיכנסו אלה והדומה להם בבנין אבק ועפר, ונכנס בהם
שפטיה (ע"ג ג' ד'), עזריה (ירמיה מ"ג כ'), חסדיה (דכ"ט ג' כ').

פעלי בשבד הפא כמו איתי בן ריבי (דכ"ט י"ח ל"ח) חצרי הכרמלי פערי
הארבי (ע"ג כ"ג ל"ה), נחרי הבארתי (סס סס ל"ז), והשחנת התנועה אפשר
שהיא בעבור האותיות הגרוניות. והתאר מוכיח אדם אחרי (מזלי כ"ט כ"ג). ואתה
עזיר לראות פרושו בשערו מספר השרשים מחבור הוה בעזרת האל; ואנחנו עתידים
לזכרו עוד בשער הזה בזולת הרמיון הוה בעבור הפתח בו.
פעלנה כמו חשבנה (נחמיה י' כ"ה).

פעלה כמו בני חגי' (עזרא ד' ס"א, נחמיה ז' ס"ג).

פעל כמו אבק ועפר (דנרים כ"ח כ"ד), דגן, אמר, ברד. והתאר חכם, רשע,
איש חלק (נרשית כ"ז י"ח). ונכנס בבנין הזה דג, וחשם בסד (ליונ י"ג
כ"ז) והתאר רש עשה כף רמיה (מזלי י' ד').

פעל ברגשות כמו אכד וכלנה (נרשית י' י'), מפרדן ארם (סס כ"ה), ופגג
ודבש (יחזקאל כ"ז י"ז), בני ג'זם (עזרא כ' מ"ח), בני הרמכים (אסתר ג'
כ"ב אדן (עזרא ד' כ"ט). ונכנס בבנין הזה בלהה, בלהות אהנך (יחזקאל כ"ז
כ"ח), וקלסה, ועוד ונחתי יארים חרבה (יחזקאל ל' י"ב), מכל אשר בחרבה (נרשית
ז' כ"ב), עקרו הרגשה לולא הריש; וכמהו אצלי ישא מדברחך (דנרים ל"ג ג') על
משקל בלהות צלמות (ליונ כ"ד י"ז) אלא שבבלהות מוקל הלמד ועקרו הרגשת. והתאר
גנב, וסלח, האשפים (דניאל ט' כ'). ויש מו שחשב כי וחרש לא ימצא (ע"ח י"ג
י"ט) וחרשים המה מאדם (ישעיה מ"ד י"ח) כמו גנב וגנבים והוא נמנע מן הרגשת
בעבור הריש, וחביא ראיה על זה ממשכת חת חרשים בקמצוה, ויאמר לולא
שהוא על דמיון גנב וגנבים לא היתה החת נמשכת בקמץ, אך היה על משקל
הכמים המה (ירמיה ד' כ"ב), ואני אומר כי משיכת החיה בקמץ איננו מודיע מהיות
חרש על דמיון חכם, והוא שיהיה דעתם במשיכת חיה חרשים בקמץ כדעתם
במשיכת שין שלשים (שמות י"ד ז') וסמך סריסים (ישעיה ל"ט ז') בקמץ, אשר
העקר בהם שיהיו בשבא, כי הם קבוץ שליש וסרים, כמו פליט פליטים, ושריד
שרידים; והראיה שוה הוא הדין בסריסים ובסריסי והמלך (אסתר כ' כ"ח) אמרו: סריסי
פרעה (נרשית מ' ז') בשבא. והמופת הפוסק על חרש שהוא על דמיון חכם
ושדעתם בחרשים מה שזכרתי לך אמרם אבי גיא חרשים כי חרשים היו (דכ"ט ד' י"ד)
שבא ופתח בשניהם על העקר, וגם כן אומר בהרשי משחית (יחזקאל כ"ח ל"א).

¹ נספרי הדפוס קדמא חגי' ותנינא חגי' החית נח"ק, ונספרי ספרדים תלויס
ר"ג נמנחת שי, שניהם החית נח"ק. ונב"י של כ"ד. (ניד ר"מ גחלדאמידט) שניהם חגי'.

פֶּעַל וּמִמָּה שֶׁבָּא עַל פֶּעַל בִּשְׁשׁ נְקוּדוֹת אֶרֶץ אֲבֹן עֵרֵב וְעִלְיוֹ רֹבַח הַשְּׁעָרָה, וּמִן הַשְּׁעָרָה הַזֶּה זָרַע וּקְמַח אֲלֵא שֶׁהָרִישׁ וְהַמֶּסֶם פְּחוּחוֹת בַּעֲבוּר הָעֵינַי וְהַחִיַּת שֶׁהֵן גְּרוּנִית. וּמֵאִשֶׁר בָּא בַחֲמֵשׁ נְקוּדוֹת וְהוּא דֶרֶךְ הַהִקְשָׁה פֶּעַל אֶל עִבְרֵי הָאִפּוֹד (זִמּוֹת ל"ח כ"ו) וְחֹשֶׁב אִפְרָחוֹ (זִס כ"ח ח'), מִצַּח אֲהֶרֶן. (זִס כ"ח ל"ח) וְלִצְלַע הַמִּשְׁכָּן (זִס כ"ו), אֲלֵא שֶׁהֲצַדִּי וְהַלְמֵד פְּחוּחוֹת בַּעֲבוּר הַחִיַּת וְהָעֵינַי, וְנִסְךְ רִבְעִיּוֹת (זִס כ"ט) אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ (וּיְקַרְט ח' י"ו), אִו בִּשְׁתֵּי אִו בַּעֲרֵב (זִס י"ג מ"ח), אִו לַעֲקֵר מִשְׁפַּחַת גֵּר (זִס כ"ו מ"ח), עֵקֵב אִשֶׁר עֲשָׂה (ז"כ י"כ ו'); וְהַחֲאֵר וּיִבֵּא הַלֶּךְ (ז"ג י"ג), וּיְקַרֵּא שְׁמוֹ פֶּלֶא¹ (יִטְעִיָה ט' ו'), גְּדוֹל יֵתֵר מֵאֵד (יִטְעִיָה סוֹף כ"ו). אֶרֶץ אִפִּים (זִמּוֹת ל"ד) אֶרֶץ הָאֲבֵר (יִחְזַקְחֵל י"ז ג') לֹא נִשְׁחַנּוּ, כִּי שְׁעַר אֶרֶץ לֹא נִשְׁחַנָּה בַסְמוּךְ כִּי אִם מַעַט.

פֶּעַל וּמִן הַכְּנִיף הַזֶּה פִּיעֵלָה בִּשְׁבֵר הַפֶּא וּפִיעֵלָה בַּפְּחוּחוֹתָהּ כִּי לִשׁוֹן נִקְבָּה יִבֵּא עַל הַזְכָּר כְּמוֹ בְּלִגָּה (כַּחֲמִיָּה י"ג ט') שֵׁם אִישׁ, שְׁמֵלָה, חַמָּאָה, שְׁמֵנָה, פְּטָרָה, וְנִתְחַי אֶת הָרַ שְׁעִיר לִשְׁפָפָה וְשִׁמְמָה (יִחְזַקְחֵל ל"ה ז'), וְשִׁלְמָה (כַּרְלִישֵׁת ל"ו ל"ז) וְסִלְכָה (דְּנִלִּים ג' י') שֵׁם מְקוֹם. וּמִן הַבְּנִיין הַזֶּה אֲצֵלִי מִמָּה שְׁעִינֵי מֵאוֹתוֹת הָעֵלָה, וְגִיד בְּרוּל (יִטְעִיָה ט"ח ד'), רִבְעִיּוֹת הַהִיָּה, וְחַר וְסִיס (יִרְמִיָּה ח' ז') וְהַרְוּמָה לְהֵם, מִשְׁפָּטִים שִׁיחֵי עַל מִשְׁקַל אֶרֶץ וְהַנִּיחוֹ הַיּוֹד וְשִׁמּוּהָ עֵלּוּלָה וְהַנִּיעוּ מֵה שְׁלִפְנֵיהָ בִּשְׁבֵר לְהוֹרוֹת עֲלֶיהָ בַּעֲבוּר הָעֵלְמָה, כִּי הַשְּׁבֵר מִן הַיּוֹד; וּמִמָּה שֶׁיִּבְרַר אֲצֵלֶךְ הָרַעַת הַזֹּאת, אִמְרָם בַּקְּבוּץ עִיר וְשִׁלְשִׁים עִירֵי לְהֵם (זִמְעִיָּים י' ד') וְקְבוּץ עַל פִּעֵלִים כְּמוֹ בְּגֵר עִירֵי. וּמִן הַבְּנִיין הַזֶּה עוֹד מִמָּה שֶׁהַלְמֵד עֵלּוּלָה בִּן הַרְבֵּה עִיר (עוֹרֵל י' ח') וְהַחֲאֵר פְּתֵי יֵאֲמִין לְכָל דְּבַר (מַזְלֵי י"ד ט"ו). הַיּוֹד בִּן חֲמֹרֶת הָא; וּמִן הַבְּנִיין הַזֶּה עוֹד נִרְדַּד וְזִכְרָם (ז"פ ד' י"ד), כִּי אֲנִי חוֹשֵׁב אוֹתוֹ שְׁהוּא מוֹקֵל מִבְּנֵי אֶרֶץ וְחִבְרִי; וְעוֹד וְלֹא חֲשָׂא עֲלֵיו חֲטָא (וּיְקַרְט י"ט י"ז) אֲלֵא שֶׁהָאֵלֶף רַפְּהָ, וְעוֹד אֲרַד וְנַעֲמָן (נִמְדַכְרִי כ"ו מ'), וְשִׁמָּה הַשְּׁחִנוֹת הַנּוֹעֵת הַפֶּא שְׁלוֹ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא אֵלֶף. וְאִפְשֵׁר שִׁיחֵיהָ פֶּעַל בְּנוֹחַ הָעֵינַי בְּנֵיין מִבְּנֵייהֶם הַשְּׁלִשִׁים, וְאֲנִי מוֹקֵל מִבְּנֵיין אֶרֶץ אֶךְ בְּנֵיין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ יֵצֵא עַל דְּמִיּוֹן הָעֵרֵבִי. —

פֶּעַל וּיִבֵּא הַשֵּׁם עַל פֶּעַל מְלַרַע וְלֹא יִחֵיהָ כִּי אִם בְּאַרְבַּע נְקוּדוֹת כְּשֶׁהוּא שְׁלֵם כְּמוֹ עִיר (זִמְעִיָּים ט' כ') שֵׁם מְקוֹם וְתַבֵּל שֵׁם מִשְׁמוֹת הָעוֹלָם, וְאִפְשֵׁר שִׁיחֵיהָ כְּמוֹהֶם וְאֵין קוֹל וְאֵין עִיר (ז"פ ג' ז'). בַּעֲבוּר שְׁלֵא הִיָּה עַל מִשְׁקַל וְהַקְּשִׁיב קֶשֶׁב רַב קֶשֶׁב (יִטְעִיָה כ"א ז') וְהִיָּתָה הַקּוֹף בַּקְּמֵץ גְּדוֹל בַּעֲבוּר שְׁעִמְרוֹ כִּי. וְאִפְשֵׁר שִׁיחֵיהָ שֵׁם מִשְׁמוֹת הַפּוֹעֵלִים וּפְרוּשׁוֹ וְלֹא מְקַשֵּׁב, כְּלוֹמֵר וְלֹא שׁוֹמַע כְּאִלוֹ אִמֵּר לֹא מְדַבֵּר וְלֹא שׁוֹמַע. וְהַחֲאֵר בְּלֵל בֵּן שַׁחַר (יִטְעִיָה י"ד י"ג). וְהַמְעֵלֹלִי הַלְמֵד עַל כָּל גֹּאֵה וְרֵם (יִטְעִיָה ט' י"ג), רַעַה דוּד (מ"א ד') אֲלֵא שֶׁהֵם בַּחֲמֵשׁ נְקוּדוֹת וְשִׁנְיָהֶם חוֹאֲרִים. וְהַשֵּׁם הַגְּמוּר־חֲלָפּוֹ עִם אֲנִיּוֹת אֲבָהָ (חִיּוֹט ט' כ"ו). פֶּעַל וּיִבֵּא עַל פֶּעַל כְּמוֹ זֶאֱבִי, שְׁכָם, וְהַסְנֵה אֵינְנָן אֲכָל (זִמּוֹת ג' ט') וְיִחְחַפֵּשׁ בְּאִפֵּר (מ"א כ' ל"ח), וְהַחֲאֵר אֶל גּוֹי שְׁלוֹי (יִרְמִיָּה ט"ט ל"ח), וְאִפְשֵׁר שִׁיחֵיהָ מוֹקֵל מִן שְׁלוֹ הַיִּתִּי (חִיּוֹט י"ו י"ג). וְנִכְנַס בְּבִנְיָן הַזֶּה דְּבַלְהָ, הָאֲנָה, לְבִנְהָ, תְּכַלְתָּהּ.

¹ וְכַסְפֵּינֵינוּ כִּזֵּז נְקוּדוֹת, לֹחַ מ"ט זִס.
² כ"ה הִיָּה הַנוֹסַחַת כַּסְפֵּר יְרוּשָׁלַמִי לֹאֵר סִמְךָ עֲלֵיו הַמְחַזְכֵּר כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב דְּ"ק כִּזֵּז קִזֵּן.

ובדמיון חלמיש פעליל, תכפיל העין כפעליל וחדגש כאשר כפלו הם הלמד
בחלמיש ודגשו. וחאמר בדמיון הבצלה פעללת ותאמר בהאחשחרנים הפעלללנים
בשלוש למדין, הראשונה למד הפעל והיא לעמת השין והשחים נוספות לעמת
החו והריש, כי אחה מביא בתחלה דמיון תחלת בנינים מלשון פעל, ר"ל שחביא
דמיון האחש ותאמר בו הפעל ואחה תכפל את הלמד שחי פעמים במקום מה
שחסר לך מאחרית דמיונם, ר"ל החו והריש, אבל אחה מבליע אחה מהשלש
למדין והיא למד הפעל באחה משחי הלמדן הנוספות בעבור נוחה ולרוב הלמדן
במלה, ואחר חוסיף הנון וסימן הקבוץ כאשר עשו הם. ולא כפלה הלמד והעין
ותאמר הפעלעלנים, כי תשים החו מן האחשחרנים במקום עין מן פעל והעין
מן פעל כבר נשלמה בחיה, כי דמיון האחש הפעל וכבר חמו אותיות פעל
כלם ולא נשאר לך דבר שחשקול בו ונצטרכה לכפול הלמד עד שהגיעך אל
הדמיון אשר כונת אליו. הלא חראה כי הפכפך מלה שלשית כפלום העין והלמד
הגיעה בכפל המש אותיות ואחה אומר במשקל פעלעל ותכפל עוד הלמד והעין
מן פעל, וכן כל אחר מן אגרטל וצלפחד מלה חמשית ואחה אומר במשקלה
פעללל ופעללל בשלוש למדין וחדגש הראשונה מהם בשנית, ואלו היית כופל ותאמר
פעלעלל, היה אצלך אגרטל וצלפחד על דמיון הפכפך וזה אינו דבר מקובל ולא
נכון. ותאמר באחשדרפנים הפעלללפנים, בשלוש למדין ותכליע הראשונה הנחה
בשניה הנעה, כי משקל האחשדר הפעלללל, ואחר תרכיב עמו פנים כאשר
עשו הם. ואם יהיה בדמיונם אות דגושה חרגש גם כן האות אשר לעומתך
בדמיונך. והדמיון בזה שתאמר כמשקל דבר ושבר דגושים פעל בדגשות העין
מפני שאחה כופל העין ומבליעה כאשר עשו הם כבית וכאשר עשית מלפנים
בדמיון חלמיש. ואם יהיה בדמיונם אות רפה נוספת למשך תביא אותה אחה
בדמיונך במקום אשר הביאיה הם ותשים השרשיה לעמת השרשיה והנוספת
לעמת הנוספת. ודמיון זה שחשקול הבדיל והקריב בהפעיל וחביא היוד בין העין
והלמד כפי עשאוה בדמיונם. ואם חרצה שחשקול תלמיד ותרשיש תאמר הפעיל
ותוסיף הו יוד כאשר הוסיפום ובמקום שהוסיפום. ואמרנו במשקל תרשיש הפעיל
בעבור שאין אנו יודעים גזרתו ושהתו מאותיות החוספות נוהגים בזה על הסדר
אשר קבענו לפנים. ואם חרצה לשקול פליט ושריד תאמר פעיל ותאמר בשכור
ונבור פעול בדגשת העין, ותאמר בדמיון כרכמיש פעלליל ובדמיון תינוק הפעול
ובדמיון ילקוט יפעול ותאמר בדמיון מדבר ומשבר מפעל, וזאת היא ההקשה
בכל אשר יבא לידך מוולחם מהדמיונים.

ואחר אשר הקדמנו אלה הקדמות אחל לחבר מה שיעדתיו לחברו מן
הדמיונים והבנינים ונזכר בשער הזה מהם המון מספיק ומורה על מה שלא
זכרנו, כי לא הספקנו לכלול את כולם. וכבר אמרתי כי מן הדמיונים אשר אינם
נוספים שלשים ורבעים וחמשים. ואומר עתה כי הבנין השלשי יבא על דמיונים
נחלקים, יש ממנו מה שיבא על פעל מלעיל אך שיהיה בשש נקודות והוא הרב,
אם בחמש והוא המעט, והיא היחה ההקשה בכל כאשר זכר ר' יהודה בספרו
הנקוד (183) ושם העלה בזה רוב הצרי על הנחים הרפים אלא שפתח גדול
ופתח קטן יש שיפלו גם כן על נח רפה כאשר רמו בו ר' יהודה במאמרו
הראשון מספר אותיות הסתר ובארנהו אנחנו בס' הקרוב. והישור ונבארהו עוד
בספר הזה בשער אשר נזכר בו המלות הזרות היוצאות חוץ מדרך ההקשה.

כמו בדקר (מ"ג ט' כ"ה) ישנער (נלחזית י' י') וברלח (סס ג') ומהם מה שיהיה על חמש אותיות כמו שמאבר (סס י"ד ג') פחשגן (חסתר ג') צלפחד (נמדנר כ"ז ל"ג) צפרדע (זמות ח' ג'), אגרטל (עורל א' ט'), ואין ברבריהם מלה ששית כלה שרש. ודע כי השם השלשי יגיע בתוספת אל שבע אותיות כמו השתחוויה והרכעי יגיע אל שש אותיות כמו פחיגיל (יזעיה ג' כ"ג) שקערורות (ויקרא י"ד ג') ולא יעברום. והחמשי לא יעבר השם בתוספת כי החמש אצלם חכלית השרשים ואין סוכלת רוב התוספת, ועוד בעבור שלא עברו בארבע עם התוספת על שש מפני שהוא נכד עליהם היו על החמש יותר ראויים לכך והם יותר כבד עליהם; ויתבאר לך כל זה כמה שאנו עתידים לזכור מן הבנינים בעורת האל. ואראה שאסמוך למה שזכרתיו קודם זכרון הבנינים וזכרון איכות מקצתם בפעלים ואיך תבחן בהם שרשם ותוספתם.

ש ע ר י א

ידיעת הבנינים ומקצתם בפעלים.

דע כי כאשר תרצה לשקול מאומה מבניניהם בפועל, ר"ל כאשר תרצה לקצור מלשון פעל כמו בנינים ותהיינה אותיות כלם שרשיות, תשים לעומת האות הראשונה מן הבנין ההוא פא ושים עין לעומת אות השניה ושים למד לעומת אות השלישית, והקרא האות הראשונה מהבנין ההוא פא הפעל בי הוא נכח פא פעל ותקרא השנית עין כי היא נכח עין הפעל ותקרא השלישית למד שלו מפני שהיא נכח למד פעל, ותהיינה תנועות דמיוןך בתנועות דמיונם עד שישתוו משקלך עם משקלם בעבור שאחה עושה דמות דמיוניהם. הדמיון בזה שחשים דמיון אמר מהפעל פעל ותקרא האלף מן אמר פא הפעל, המים עינו והריש הלמד שלו מפני שאלה האותיות נכח אותיות פעל כאשר אחה רואה: אמר, פעל. ותשים דמיון וה' שמע פעל בצירי תחת העין. ואם יהיה דמיונם מבועלי הכפל כמו סבכ ושדד תאמר גם כן פעל כי הכפל הראשון אצ"ם עין הפעל והשני למד שלו ולא נשארה ממנה שארית כדי שתכפול אחה אחה האותיות לעמח המותר, אבל אם יהיה ברמיונם מותר על פעל תכפל אחה דמיוןך עד שתשים בו מותר כמותרם. הדמיון בזה כאשר יאמר לך, בנה לנו מפעל דמות חמרמרו או דמות הפכפך דרך איש (עזלי כ"א ח'), כבר נאמר לך הוסף על אלה השלש אותיות שתי אותיות ומשפט הדבר הזה שתשחנה העין והלמד, כי כבר ידעת שכפלו הם עין הפעל והלמד שלו בחמרמרו ובהפכפך, ר"ל ששנו המס והריש אשר המה העין והלמד בחמר ושכפלו הפא והכף אשר המה העין והלמד בהפך ונצטרכת אחה לכפול עין ולמד פעל וחאמר בחמרמרו פעל עלו ובהפכפך פעל עלו, וחאמר בסגדיר (סס כ"ז ט"ז) פעל ליל וכינופף (יזעיה י' ל"ב) יפעל ל, כי הוא הוא עין הפעל והפא אשר היא הלמד כפולה. ואם יהיה דמיונם מלה רביעית כלה שרש, תכפל אחה ברמיוןך למד הפעל פעם אחה כפי תוספת אותיות על אותיות פעל כי אותיות הפעל יחמו קודם תם דמיונם. והדמיון בזה כאשר תרצה להביא מן הפעל כמו דמיון יכרסמנה חויר מיער (תהלים פ'), חאמר יפעל לנה תכפיל הלמד בעבור יחרון המלה על הפעל באות אחה והיא המס ותביא אות העתידות וכנוי הנקבה שאינה נמצאת עמך על הדרך אשר הביאו הם. וכן חאמר דטפש בשרו (איוב ל"ג כ"ה) פעל ל, וברמיון עכבר פעל ל

וכמו אלף אחת יהושפט (ד"ג כ' ל"ה) וכל מלכוש אנאלתי (שעיה ס"ג ג'),
אשתוללו אבירי לב (תהלים ע"ז ו'), אכביד את עלכם ואני אסיף (ד"ג כ' י' י"ד¹),
כי האלפין האלה נוספות בפעלים האלה בתוספת ההאין בהם באו על-שמוש
הארמיים בהם כמו אתכרית רוחי (דניאל ז' ט"ו), אשתיו חמרא (זס ט' ד'), וצלם
אנפוהי אשתני (זס ג' י"ט), אשתומם בשעה חדה (זס ד' י"ו), ואם תרצה אמור
בהם שהם מומרות מהאין. וכאשר חמצא אות מאותיות התוספות מלבד האלף
והואו והיוד במלה שיגור מענינה מה שיסיר ממנה האות הנוספת שימנה נוספת
כמו נון קרבן ומם אמנם כי חם מהקריב ומן אמנה אמן (שעיה כ"ה ח') וזאת
ראיה קיימת. ואם תראה המלה אשר בראשיה אחת האותיות אשר זכרנו ר"ל
האלף והנון והמם והיוד והתו בת חמש אותיות באות ההיא גזור על המלה ההיא
שהיא חמשיית ושהאות ההיא משרשה כי התוספת לא תבאנה על בעלי הארבע
מהשמות בראשונה אלא השמות הנגזרים מפעליהם כמו מפרסם מן יכרסמנה
(תהלים פ'), מכרכר (ט"ג ו' י"ו), רק מחספס (שמות י"ז ד'), ודוד מכרכבל (ד"ג
ח' ע"ו) אכרסם אכרכר והדומה לזה. ואין למחעקש שיקשה עלינו בכמו מגפיעש
(נחמיה י' כ') ומכנדבי (עזרא י' ח') עד שיעמידנו על הגזרה וכיון שהדבר כאשר
ספרנו הנכון שתחשב אלף אנרטלי (עזרא ח' ט') משרשיה ושתהיה המלה חמשיית,
זה דברי באחשיה רן (חמטח ט' י') שהאלף שלו שרש אבל הנון אינה מהשרש
והמלה חמשיית. וכן אלגביש (יחזקאל י"ג י"ח) מלה חמשיית וכן אשכנו (כרלשית י' ג')
ואמרפל (זס י"ד ח') וארגמן (שמות כ"ה ג') וארגון (ד"ג כ' ו'), כולם חמשיים
וכן האחשדרפנים מלה חמשיית גם כן, אבל היא מלה מורכבת ר"ל כי אחשדר
מלה חמשיית ענינה השר הגדול או מה שדומה לזה אלא שהתרכבה עם פנים
והיה ענין השתי מלות שרי הפנים כלומר היושבים לפני המלך ורואים אותו
תמיד²) על ענין ראי פני המלך. ואם תהיה אחת מאלה האותיות שחגיע בה אל
שש אותיות היא בת תוספת. ואם יחשוב חושב כי אחשתרנים מלה ששיית
אותיותיה כלם שרשיות ושאחשדרפנים מלה שבעית אאותיותיה כלם שרשיות או שהיא
ששיית והאלף שלה מן השרש ונונה נוספת, יהיה זה רחוק מפני שהבנין ההמשי
הוא מעט בדבריהם בעבור שהוא כבד עליהם ולא היו עוברים ממנו אל הששי
כל שכן השביעי; ואם יאמר שהם מלות פרסיות אפילו אם תהיינה כן לא ננהג
בהם כי אם מנהג המלות העבריות בעבור שדברו בהם ולא היו מביאים בדמיוניהם
מה שאיננו נוהג אצלם, ואלו היה כאשר חשב החושב היה הדין עליהם לחסרם
ולחשיבם אל מנהג לשונם כהחסירם אותם מהדרך שהם עליו, וכל שכן שזה
צריך להיות דבר כולל לכל הלשונות, כי כולם בנויות על דרך החכמה הנכונה
אע"פ שלקצחם מעלה ויתרון על קצחם בענין הזה. ומה שמחויק היות האחשתרנים
עברי שם חמשי, משמשימים אותו שם באמרם ואת האחשתרי (ד"ג ד' ו') כי לא
לא קראו אלא בדבר נודע; וזה דברי בתחפנחס (ירמיה כ' י') שהוא חמשי
ושהתו שלו נוספת, ואת כדר לעומר (כרלשית י"ד ח') מלה מורכבת (חולין ס"ה).
וצריך שתדע כי מן השמות מה שהוא על שני אותיות כמו עי גי שי יד ומהם
מה שיהיה על שלש אותיות כמו אכן וקבר ונבר, ומהם מה שיהיה על ארבע אותיות

1. כמפרינו חני הכניד את עלכס ונבל נוספות היטות מלא ר"ג נורלי בכוסמת ר"י.
2. זרים האלה קראו חוים ע"כ ה"לך, ראה חיי תפאללתחוסף ח' כ"א.

(סס י' ג'), ויברילים אמציהו להגדוד (דכ"ג כ"ה י'); ויכן להם עויהו לכל הצבא (סס כ"ו י"ד), עונותיו ילכדנו את הרשע (מזלי ה' כ"ב), ויכו האחד את האחד (ז"ג י"ד), ישנו עם אחד (אסתר ג' ח'), יביאה את תרומת ה' (זמות ל"ה ה'), לא היה משקל לנחשתם כל הכלים האלה (ירמיה כ"ב כ'), ותפתח ותראהו את הילד (זמות כ'), אשר אנכי נתן להם לבני ישראל (יחזקאל ח' כ'), ויעשו גם הם חרטמי מצרים (זמות ז' י"ח), את אשר בו הנגע (ויקרא י"ג כ"ו), ועמהם הימן וידותון חצצרות ומצלחים (דכ"א י"ו מ"ב) ר"ל ועם הימן וידותון, והסתיר בחחלה ואחר כן המיר הנראה מהנסתר אלא שכבר זכרם בפסוק הראשון.

ש ע ר י

זכרון רב בניני השמות המוספים ואשר אינם מוספים הנגזרים ואשר אינם נגזרים.

קודם שאזכר מאומה מדמיוני השמות ובניניהם אומר שאיני מקבל על עצמי שאזכור בשער הזה מבניני השמות והתארים אשר להם פעלים מה שבא מהם על פעליהם, כמו אומר ועושה ובוחר ונאסף אל עמו ומתכבד ומדבר למושופטי ומשליך ומכלים והדומה לזה, מפני שהם מושגים בהקשה, אבל אזכור בו מה שהוא יוצא חוץ מהדרך הזה, ר"ל השמות אשר לא באו על פעליהם, כי תכונתם לא תשוגנה כי אם בשמע, ועוד השמות אשר אין להם פעלים. ואומר כי כאשר חמצא בראש המלה אשר אינך יודע גזרתה אלף או מס או חו או יוד או נוו ותהיה המלה אשר בראשיה אחת מאלה האותיות שלש אותיות עמה ר"ל עם האות ההיא שימנה שרש בה כמו תלח ותחן (דכ"א ז' כ"ה) שמות אנשים, אצם הששי (סס כ' ט"ו) ואצר (נרצזית ל"ו), יהק (יזעיכ ט"ו ט'), ותבו, ונתר, ובן משק ביתי והדומה לזה. ואם תהיה מארבע אותיות באות ההיא אל תשים האות ההיא שרש במלה אשר היא בא אלא בראיה גמורה בעבור שהיא מאותיות החוספות, וכיון שהדבר כן מהזריות שלא חשים אלפי אבנט וארגו ואחלמה וארגב ואצבע ואשנב ואשכר ואשפר ואת אחבן ואת מוליד (דכ"א כ' ט') וארפר (יזעיכ ל"ו י"ט) ואשבל (נרצזית מ"ו כ"ח) ומה שהוא כמוהם שרש עד שיחבאר לך הגור וחדע הדבר ברור שהוא מן השרש, ושחעשה גם כן כמו זה בתו הענך (יחזקאל י"ב כ"ח) והארע (דכ"ח ח' ל"ה) ותדעל (נרצזית י"ד ח') ותחמס (ויקרא י"ח ט"ו) ותרחנה (דכ"א כ' ט"ח) שם איש והדומה לזה, והיוד ינשוף ויחמור (ויקרא ט"ו) וירחע (דכ"א כ' ל"ד) ויעקן (סס ח' ט"ב) והדומה להם. ובנון נפתוח (יחזקאל ט"ו ט') נפתחים ונמרד (נרצזית י' י"ג) ובמם מכמם (נזרל כ' כ"ז) ומה שהוא דומה לו. ושמחי אלפי ארגו ואחלמה וארפר נוספות על משקל אפעל עם שהם מאותיות החוספות וכן אלפי אבנט וארגב ואצבע וזולתם מן השמות אשר לא נודע להם גזרה, בעבור רוב בא האלף נוספת בשמות ובפעלים השלישים, כמו ואשמורה כלילה (תהלים ל' ד'), באשמרת הבקר (זמות י"ד כ"ח), אגרף, אורוע, אפרוחים, אתמל, אקדה, אורה, אכזב, האדרש אדרש, אשכים ודבר (ירמיה כ"ה ג'), אזכרה, אע"פ שאלפי האדרש אשכם אזכרה מומרות מהאין על קצת ההקשות (אבל) בפעלים כמו הפעלים העתידים אשר יספר בהם המדבר על עצמו כשיאמר אעשה, אעלה, אומר אלי (תהלים ק"ב כ"ה), ואכלה מציד בני (נרצזית כ"ו כ"ה)

כארוים (נמדנר כ"ד ו'), לאשר על כיתו (נרלזית ע"ג י"ג), אם אעשה וג' לארני (ע"ז כ"ד ו'), בארני (עס), הסדר לאלפים (עמות כ"ו), תהיה לארניה (עס כ"ד ו'), אך בה' (נמדנר י"ד ע'). וכבר שמוהו לבלי דחק במקום החירק עוד בני"א והנה באר בשדה (נרלזית נ"ע ז'). וכבר שמוהו במקום השורק בעבור הדחק הזה בעצמו בכמו: יאהיבד וברכך (דנרים ז' י"ג) והרגוני על דבר אשתי (נרלזית כ"י ו'), עקם שהיו כמו ושמרך, ומצאהו צרות רבות (דנרים ל"ז י"ז); וכן ואמרתם כה לחי (ע"ז כ"ה ו'), והלכתם בכל הדרך (ירמיה ז' כ"ג), ואסרנוה לענותו (זופטיס י"ז ה'), עקם שיהיו כמו וזכרתם את כל מצות ה' (נמדנר ע"ו ל"ט), ושמרתם את משמרת (מ"כ י"ז ו'). ושמוהו במקום הצירי בהש"ב אל תערה (יחזקאל כ"ז ל"ה) וכיאהבני אישי (נרלזית כ"ע ל"ב), הבדל יבידלני (ישעיה כ"ז ג'); ומהמין הזה הוא וישראל לא יכירני (ישעיה ס"ג י"ו) אלא שהוא קמץ בעבור שהוא אתנה, וממנו עוד אין ראני (עס ע"ז י') אלא שהוא קמץ בעבור שהוא זקף. וכבר שמוהו הסגול במקום החריק במלת אל תפחי (ירמיה י"ח כ"ג) ואל תמח חסדי (נחמיה י"ג י"ד), צור ילדך חשי (דנרים ל"ב י"ח) ובאהבו את ה' (תהלים ל"ז כ"ד), אחוו לנו שועלים (ע"ה ז' ע"ו) ובאספה לי (נמדנר י"ח י"ו). ושמוהו במקום הקמץ במבית אל סנפסס (ירמיה ע"ח י"ג); ומקום הפתח במלת וכן אדם יתנחם (נמדנר כ"ג י"ע) ובלמטות אבתיכם תחנחלו (נמדנר ל"ג כ"ד) ובמלת והטהרו (עס ח' ז') ובשבל אדם האריך אפו (עשלי י"ע י"ח), החזיקי בידם (ירמיה ל"ז ל"ב), העמיקו לשבת (עס כ"ע ח') הסגול בהעמיקו במקום הפתח. ושמוהו עוד במקום הפתח בגש הלאה (נרלזית י"ע ע') וייקץ נח (עס ע' כ"ד) ובווישם בארץ (עס כ' כ"ו) וזולתם. וכבר שמו החולם במקום הקמץ במלת ולכה זעמה (נמדנר כ"ז ז'), במצאכם אותו (נרלזית ל"ב כ'). וכבר זכרתי כספר ההשגה וזולתו מהשחנות החנועות קצתם. מה שאינני צריך להאריך הדברים הנה.

ש ע ר ט.

ש ע ר אחר מהתמורה.

יש שימירו העברים הדבר מן הדבר והן לעין אחת וזה יחלק לשתי מחלקות. האחת מהן תמורת הכל מן הכל והשנית תמורת הקצת מהכל. ותמורת הקצת מן הכל בכמו אמרו ויתן להם אביהם מתנות רבות (דנ"כ כ"א ג'), כלל באמרו מתנות רבות ופרט באמרו לכסף ולזהב ולמנדנות, על דרך הבאור, והמיר הקצת מהכלל. ועוד (עס כ"ג ח') ובשנה השביעית החחוק יהוידע ויקח את שרי המאות לעזריהו בן ירחם ולישמעאל בן יהוחנן וג' כברית. ועוד לא הרץ לבני ישראל לאיש את לשנו (יהושע י' ב"ח). ומנת המלך מן רכושו לעלות הבקר והערב (דנ"ב ל"א ג') וכמו זה הרכה. אבל תמורת הכל מן הכל כמו אמרו ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפרשים (דנ"א כ"ח י"ח) כאלו אמר ולתבנית הכרובים. ועוד וישובו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה (עמות י"ד כ"ח), ועוד תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל (נמדנר ח' י"ו), אמרו בכור כל תמורת פטרת כל רחם כאלו אמר תחת כל בכור כל. ומהתמורה עוד מה שיומר בו הנראה מהנסתר (פי' כינוי עס הידיעה) כמו אמרו ואתה כי הזהרתו צדיק (יחזקאל ג' כ') השעור ואתה כי הזהרת צדיק; ועוד בבאו האיש

החולם בתהומות יכסומו (זמות ט"ו ה'), וגם לא העבורי מזה (רות ד' ח')
ובשפטו הם (זמות י"ח כ"ו) ובחשמורם (משלי י"ד ג'). וכבר שמו הצרי במקום
הפתח כחאבי פחי (משלי א' ב"ג), כאשר בארנו בספר ההשגה וזולחו; ובמקום
החירק בכמו וחלך יתתע (נרלזית ב"א י"ד) יתתע מכעס עיני (ליוז י"ו ח'), הגנזי
הרמונים (ז"ה י' י"ח), הפרי בית ישראל (ירמיה י"א י') הרעי האנשים האלה
(ס' ל"ח ט') הקרו רעתה (ס' ו' ז') והצרחי לאדם (לפניה א' י"ו), אשר הרעתי
(מיכה ד' ו'), משפטם הניצו, הפירו, הריעו, הקירו, והצירתי ואשר הריעתי על
משקל הקימו והשיבו והביאו והקימותי והשיבותי. וכבר שמו החירק במקום הסגל
במלת ובפרשכם כפיכם (זעיה א') ארממך ה' (תהלים ל' ב'), וכבוד יערו וכדמלו
(זעיה י' י"ח), ותרץ את גלגלחו (זופטים ט' ב"ג) מאפכם אלהי ישראל (זעיה
ל"ב י"ב) רוח אלהים רעה מבעיד (ז"א י"ו ט"ו), יהושע ב' נון, שכן לילה היה
(יונה ד' י') והיה אם בן הכת הרשע (דברים כ"ה). ושמוהו במקום הפתח במלת
ינגליי כסופה (זעיה ה' פ"ח) והחגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ט ב"ג), ואך את
דמכם (נרלזית ט' ה') יבמתו (דברים כ"ה) שבה יבמתך (רות א'); הרב עם שדי
(סידר) (ליוז מ' ב') הוא מקור ועקרו שיהיה כמו יסור יסרני וכמהו החלו הערמות
ליסוד (ד"כ ל"א ז') והערמות פעולות באמרו ליסוד ושעורו החלו ליסוד הערמות;
עד השפדי כדבר ה' (ע"נ י' י"ז) בחירק במקום פתח, ועוד גנון והציל פסוח
וחמליט (זעיה ל"א ה'), אחרי הקצות את הבית, אחרי חלץ את האבנים (ויקרא
י"ד ל"ג), והטוב בעיני בחלץ שיהיה מקור ושיהיה החירק בו במקום הפתח, וכמהו
אפס כי נאץ נאצח (ז"א י"ב כ"ד). ושמוהו במקום הקמץ בנצרה על דל שפתי
(תהלים קמ"ט). ושמוהו במקום השורק במשחת מאיש מראהו (זעיה ל"ב י"ד),
כי מאתנן ונה קבצה (מיכה א' ז'), ופתחו שעריך (זעיה ס' י"ח) ובויישם בארץ
(נרלזית כ' כ"ו). וכבר שמו הפתח במקום הסגול בוחחנה לזרע אברהם אביד
(ה"כ כ' ז'), כוראך יעקב גואלכם קדוש ישראל (זעיה מ"ג ח' י"ד), בעברות
המדבר (ז"נ י"ז י"ז) ובשאתה² מדבר עמי (זופטים ו' י"ז) ועוד בשגם הוא בשר
(נרלזית ו' ג') ובקולי אל אלהים והאזין אלי (תהלים ע"ז ז'). ושמוהו במקום השבא
לדחק הצורך בכמו באפיתחתי (ז"נ א' י'), ואני אסבל ואפירט (דברים מ"ו ד'),
ואשלם נחומים לו ולאבליו (זעיה כ"ז י"ח). וכבר בארתי עלת זה בסוף מחברת
חקרוב והישר³). ושמוהו במקום החירק לדחק האות הגרונית בכמו באהלים —

¹ בהעתקת עזאלל בתוב פה: ואפשר כי יסור הוא סס כמו שכור גבור, ומלת טוב
היא כמו הטוב טוב (זופטים י"ח פ"ה) ושעורו הדרך מוסר הוא זיריב האדם עם
אל. וזה כתב ר"י כמו כן בספר הקיבוץ והישר, כתאב חלתקריב ולתסתיל, אשר
העתיק החכם הזה. והפרוש הזה הביא רד"ק בשרשיו בשם חניו ונמלת ג"כ כפי'
לרז"ע על חיוב.

² „כ"ה ככ"י וכפת עליו בגליון יפה נפתח כשין" כ"כ במנחת שי, וזוה האגת עזאלל.
³ וזה דבר ר"י סס בהעתקה קלרה הנזכרת: ומאשר כתב נפתח אמר ח"ס אחד בספרו
על התנועות כתאב אלצותאת כי לא בתיב נקמץ לשי שכז ולת המיתה רק שאלו
נפל על חרבו. (וזה הביא רד"ק בשם הקדמונים) ועל זה מתלוץ ר"י ואמר סס
כן למה כתוב ואכסך משי (יחזקאל ט"ו י"ח) נפתח? ודעתו כזה כי העתיד יכול
על הפועל החולף אשר איננו חליפה גמורה כמו תהמת יכסומו וכן עם הזוח
בשנת ויהיה כפי ענינם עתידים וחולפים (כמו לעיל 24) וכן כזה משפט הואו בשנת
אך לפי שנתה לפני קשה על המנעול ונתהפכה לפתח כמו בולפרכהו (זעיה כ"א ב').

ומה שבארנוהו בחלפיות, בהפוגות, וזולתם ממה שלא יתכן בו לומר שהוא לשון בפני עצמו, ומה שהראינוהו מתמורות הטיות והדליות בתו התפעל יבטל דבריהם ודוחה טענתם ואין להם טענה, ואתה דע לך. —

אמר המחבר, מפני שהשתנות התנועות קצתם בקצתם מין חמורת האותיות קצתם בקצתם ראינו לסמוך לשער הזה זכרון קצת ממנו עד שיהיה חבורנו זה כולל רוב דיני הלשון בעזרת האל.

ש ע ר ח .

במה שישתנו תנועות מן קצתם אל קצתם.

דע כי מה שישתנה מהתנועות קצתם אל קצתם בא הקמץ במקום הפתח בכמו וְהִפְלִיחַ לֹא הַמְלַחַת וְהִתְפַּלֵּל לֹא חֲחַלְחַל (יחזקאל ט"ז ה') משפטו שיהיה כמו הַשְּׁפִיט אוחם ארצה (ט"ז ח' ז'), ועוד נוסו הַפְּנִי (ירמיה ט"ז ח') המשפט בהפנו שיהיה ההא בפתח כי הוא צווי מהפנה ערף (זס ט"ח ל"ט) ועוד וְהִפְסִידָהּ לֹא נִפְרַחָה (ויקרא י"ט כ') בקמץ במקום הפתח כי הוא מקור הפדה ועוד כי מִשְׁפַּל הַכֶּסֶף (והזהב¹) (עזרא ח' ז') יִסְנֶת הַמֶּלֶךְ מִן רִכּוּשׁוֹ (דכ"ז ל"א ג') הם קמוצים ואם הם סמוכין והשעור שלהם פתח. וכבר שמו הקמץ במקום הסגול בכי היום ה' נִרְאֶה (ויקרא ט' ד'). וכבר שמו הקמץ במקום חירק בַּשְּׁשִׁי אֹתָהּ (יחזקאל ל"ג כ') משפטו שיהיה כמו משכו וקחו לכם (זמות י"ג כ"א), וכמהו ושערו חרבו מאד (ירמיה ז' י"ג) ועוד פְּלִכִי עֲלֵינוּ (זופטים ט' י') שִׁמְחֵי יִשְׂרָאֵל (זכריה ג' י"ד) קְרִיזֵי וְגוֹי (מיכה א' י"ו) ועוד קְרִבָּה אֶל נַפְשִׁי גְאֻלָּה (תהלים ס"ט י"ט). וכבר שמו הקמץ במקום השורק אך במה שלא הזכיר פועל הרבה מאד כמו שָׁרִידָה נָנוּה (נחום ג' ז') הִכִּרַת מִנְחָה וְנָסַךְ (יזחל ח' ע'), כֹּל יְמֵי הַשְּׁמַיָּה (ויקרא כ"ו ל"ד) כְּלִיל הַקָּסֵר (זס ו' י"ו), שֵׁשׁ פְּשִׁוֹר (זמות כ"ו), הִרְאֵת לְדַעַת (דברים ד' ל"ה). וכבר שמוהו במקום הסגול בואשעה בחקיק חמיד (תהלים קי"ט קי"ז), כִּד הַקַּמַח לֹא תִכְדֶּה (ע"א י"ז י"ד) וְנִשְׁתַּעֲבָה וְנִרְאָה יַחְדָּו (ישעיה מ"א כ"ג). וישימו השורק במקום הקמץ בכמו הללוהו כרב גדלו (תהלים ק"ג ז') מלא קמצו (ויקרא ז' ז') ולקרבן העצים (נחמיה ו' ל"ה). ושמוהו במקום הפתח בכי גנב גנבתי (נחמיה ט"ז ע"א), זכר ה' לרוד אה כל ענותו (תהלים קל"ז), משפט גנב שיהיה כמו יסור יסרני יה (זס קי"ח י"ח) וענותו שיהיה על דמיון וכסיתי בכבוהך שמים (יחזקאל ל"ז ז'); ויתכן שיהיה כמהו ואמר חלוחי היא (תהלים ע"ז י"ח). ודע כי כף וכסיתי בכבוהך שמים איננה דומה בענין לכף בכלהך מחטא (יחזקאל ע"ג כ"ג) ואע"פ שהמקורים סמוכים לשניהם, והוא שהמכנה בכבוהך פעול בו והמכנה בכלהך פועל בו, אבל נשחזה המבטא בהם בעבור הסמוך אליהם, וגם כן קורה בלשון הערב². ושמוהו במקום

¹ בהעתקה אשר העתיק החכם עוואלד טן ס' הרקמה בלשון ערבי בספרו Beiträge zur Kenntnis der arabischen Sprache. —
השיג על מה שהביא המחבר מזהל הכסף בקמץ מה שלא עלה על שום ספר, ולא ראה מה שכתב ר' אלמה כורכי במ"ט, "בספרים מדוייקים כ"ה הקוף בקמץ וכן בתנו ר"י בספר הרקמה וג'."

² בהעתקת החכם עוואלד כתוב פה, "עזבת מן צרב זיד עמרא אשתומם על כי זיד הכה את עמר ונאמר כמו כן — מן צרב זיד עמרו על כי עמר הכה את זיד." והעיר המעתיק כי המשל הזה נמלא מלה נמלה בספרי דקדוק הערבים ונראה מזה כי אלה הספרים היו שגורים נפי ר' יומה.

ש. השינ הומרה מתו התפעל בלמה חשומם (קבלת ז' י') כאשר אמרנו בהשגה יבוקש שמה לדעתו.

ת. והתו הומרה מאלף בבנוי לתלפיות (ז"ד ד' ד') כי הוא נגזר מן תאלף ארהותיו (מזלי כ"ג כ"ה) ופרושו למודים, כלומר שבנה אותו בנין עליון שיהיה למוד לעוברי דרכים; ועקרו אלפיות על משקל תחתיות ארץ (יזעיב מ"ד כ"ג). והערב גם כן עשו מה שדומה לזה באמרם תראת מן ורת והמירו הואו לתו, ובאמרם תכמה ותכאה¹) כי התווין האלה מומרת מווין. והומרה התו מהא באנכי חרגלתי (כזע י"ח) כי הוא ממין מה שאומרים רבותינו ז"ל מפני הרגל עברה, כאשר הומרה מכמו ההא הזאת עוד במלת ותפוצותיכם (ירמיה כ"ה ל"ד) שעקרו והפיצותיכם כאשר אני עתיד לזכרו בשער המלות הזרות. והומרה מהא הנקבה בשפעת אני רואה (מ"ג ט' י'), אם אתן שנת לעיני (תהלים קל"ג) ושכרת ולא מיין, (יזעיב כ"ח כ"ח) ושבת לנשיא (יחזקאל מ"ו י"ח), כי אולת יד (דברים ל"ג ל"ז) ובקטרת כי העקר ישימו קטורה (זס ל"ג י'), ובחפארת כי הוא כמו מקל תפארה (ירמיה מ"ח י"ז), ובאך לא עובה עיר תהלת (ירמיה מ"ט כ"ה), ובנשאת זהב וכסף (מ"ח י' כ"ג), ובמלת כמוצאת שלום (ז"ה ח' י'), העקר נושאה זהב, מוצאה שלום, כמו הלכה היא (ירמיה ג' ו') ובוולת זה הרבה. ותומר מן הא הנקבה עוד בסמוך. והמירו התו מיוד בנוי הנקבה באמרם וחבאת לקראתי (ז"ח כ"ה ל"ד) המשפט והכאי (לעיל 77 42), כי התו עוד לנקבה. כבר התבאר ממה שהביאונו חמורות האותיות קצתם בקצתם, אבל מה שהוא כמו פזר נתן לאביונים (תהלים קי"ג ט') ובזר עמים (זס ס"ח ל"ח) וכמו עלץ לבי בה' (ז"ח ט' ח'), נתעלסה באהבים (מזלי ז' י"ח), ותעלוזנה כליותי (זס כ"ג ט') וכמו מכף מעול וחומץ (תהלים ע"ח ד'), וחטאי חמס נפשו (מזלי ח' ל"א), וכמו שהק וצחק, צעק וזעק, מצער ומוער וכל אשר ימצא לו שמוש וגזר ממה שדומה לזה, הנכון אצלי לאמר בו שהם לשונות שונות מאשר יושמו מומרים קצתם בקצתם, כי הכל משמש בו ואין מתיחדת אחת משתי המלות בדבר זולת האחרת. כי אחת מהנה ראויה שתהיה מומרת בחברתה יותר מן האחרת, ועל כן היה נכון אצלי שיהיו לשונות שונות, והוא הדין כמה שיראה בו ההפך, רצוני לומר באשר נמצא פעל שמשחמשין בו על איזה סדר שיהיה מאותיותיו ומצאנו פועל אחר בענינו משחמשין בו גם כן ויראה מסדר השני פעלים כי האחד מהם הפוך מהשני, הנכון אצלי שיאמר בהם שתי לשונות שונות כי אין האחד יותר ראוי שיהיה הפוך מחברו מן האחד, כאשר נאמר רגע הים ויהמו גליו (יזעיב כ"ח ט'), בכחו רגע הים (איוב כ"ו י"ג), למען הרגיע את הארץ (ירמיה כ' ל"ד) שהיא לשון בפני עצמה ואינה הפוכה מן גוער בים (נחום ח' ד'). וכן נאמר עוד בלשון גוער בים שאינה הפוכה מן רגע הים, ואם המלות קרובות אלה לאלה וענינם אחד. ואינני אומר שהוא מונע מן ההפך לגמרי, אבל אני בוחר בזה ובדומה לו מה שאמרתי לך; אך שלמה ושמלה, כשב וכבש וזולתי ממה שדומה לו מה שאין לו שמוש יאמר בו כי אחד מהם הפוך מן האחר. ואם יאמר בכל אשר תראה בו החמורה שהוא מומר קצתו בקצתו ובכל אשר יראה בו ההפך שהוא הפוך קצתו מקצתו, אינו מויק. ואנשים מאנשי עיון מקפידין שתהיה מלה הפוכה מאחרת ושתהיה עוד מומרת מאחרת,

¹ ורת ירש תראת ירוש; וכס עלנ תכמה לשון עליכות; וכא סמך תכאה לשון סמיכה.

כ • הכף הומרה מהכית ככי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם (זכריה כ' י') משפטו בארבע בכית, וכמהו כרוח קדים אפיצם (ירמיה י"ח י"ז). והומרה עוד מהכית באמרו כאשר ילכו (הושע ז' י"ג) משפטו כאשר ילכו, כלומר באיזה מקום שילכו, וכאמרו עוד וכדמי בניך (יחזקאל ט"ז ל"ו). ויחכן שיהיה כמוהם כחצות הלילה אני יוצא (זמות י"ח ד') והראיה על זה אמרו (זס י"ג כ"ט) ויהי בחצי הלילה. וכבר הומרה מן גימל בוכנה אשר נטעה ימינך (תהלים פ') ומשפטו וגנה. —

ל • הלמר המירוה מן הבית בוישבו אתו לארץ (איוב כ' י"ג), ונפלו לפניכם לחרב (ויקרא כ"ו ז') והרבה זולתם, והמשפט בארץ, בחרב; וכבר זכרנו מהדומה לזה כלל מספיק בשער אשר לפני זה. והומרה מן הריש החרע מפלשי-עב (איוב ל"ז י"ו) הוא אצלי כמו אם יבין מפרשי עב (זס ל"ו כ"ט) ר"ל הברקים המחפרשים ממנו. **מ** • המם הומרה מן הנזן בהתנים הגדול (יחזקאל כ"ט ג') ר"ל התנין.

והומרה ממנה עוד במף הקברים (הושע ט' ו') הוא כמו נף (טעיה י"ט ג'), ובית הרם (הושע י"ג כ"ג) הוא כמו הרן (נמדנר ל"ב ל"ו), וכמהם (ז"כ י"ט ל"ח) הוא כמהן (זס י"ט מ"ח), וכאמרו אנה המה מוליכות את האיפה (זכריה ה' י'). והומרה מהא בכמו אמרם אביה (דה"א ג' י') ואבים (מ"א י"ד ל"ח) שם איש.

נ • הנזן הומרה מהמם באמרו והנה באו ער חוך הבית (ז"כ ד' ו'), המשפט המה; ובמלכין (דניאל כ') והיין (זס ו' י"ג), את קול הרצין העם (מ"ב י"ח י"ג), לעשתרות אלה צדנין (מ"א י"ח כ"ג), קח לך חטין (יחזקאל ד' ט'), הנה ירעתין (ישעיה מ"ח ז'), הלהן תשברנה — הלהן תעננה (רות ח'), ובשופם (נמדנר כ"ו ל"ח) שפופן (דה"א ח' ה'), גרשום וגרשון (כרלזית מ"ו י"ח דה"א ו' ח') והומרה מן הלמר בלשכה ונשכה (נחמיה י"ג ז' ו') ובמעין גנים (ז"ה ד' ט"ו) משפטו להיות גלים כמו גלת מים (הושע ט"ו י"ט), והראיה על זה אמרו באר מים חיים והענין בהם אחר, אך ספר המעין בגלים לרוב המים היוצאים ממנו; וכן אומר בגן נעול (ז"ה ד' י"ג) שמשפטו שיהיה גל נעול כמו שנאמר מעין החום, הענין אחר, ואם המלות חלוקות, וזה יאמר במלאכת הצחות ההרמות ר"ל השתנות המלות עם הדמות הענין. וכבר המירוה עוד באחנן זונה (דברים כ"ג י"ט) מן הא אחנה המה לי (הושע כ' י"ד). וכבר הומרה הנזן מאחד הכפלים בלשמיר מעזניה (ישעיה כ"ג י"ח) משפטו מעזיה ברגשות קבוץ על ראש המעון (זופטים ו' כ"ו) והמירו הנזן מאחד הכפלים, כי מעון נגוד מעוז וגבור (תהלים כ"ד ח'), בעוז עינות חהום (מזלי ח' כ"ח). וכן אמרם חסדי ה' כי לא חמנו (איכה ג' כ"ח), ר"ל כי הנזן בו חמורת המם והעקר בו תמו בדגשות. וכבר המירוה בריש בנחום בענה (נחמיה ז' ו') ודחוס טענה דה"א כ"ג). ויש שתומר בהא הנקבה בכמו הנית מסע ושריה (איוב מ"ח י"ח), וילבש צדקה כשרין (ישעיה כ"ט י"ז), אחנה המה לי (הושע כ' י"ד) מן אחנן זונה.

ע • העין הומרה מהחית בעושו וכאו (יואל ד' י"ח) רצה הושן. **צ** • הצרי הומרה מוזן ביחפץ זנבו כמו ארו (איוב ע' י"ז), רצה יחפו מבי לא בחפזון תצאו (ישעיה כ"ב י"ג), כלומר כי הוא ממחר תנועתו ואם הוא גדול כמו ארו; ואמרו כמו ארו ספור לזנב.

ק • הקוף הומרה מהגימל בויצקו את ארון האלהים (ז"כ ט"ו כ"ד) משפטו ויצגו, וזאת היא דעת התרגום באמרו ואקמו ית ארונא¹.

¹ חבל וילקס לפני ה' ביהושע ז' כג הוא נשרש כוף או ילק ולכן תרגם השתרגם ותתיכונן.

בנה בניתי¹ (מ"ט ח' י"ד) כאשר בארנוהו וקרבתו בספר הקרוב והישר. ופעמים שכתבו אותה ואו על המבטא. והומרה עוד מהא בלא שלוחי (ליוג ג' כ"ו) וולחו. **ן** - הזק הומרה מהסמך באל יחסר המוג (ש"ז ג') עקרו המסך מן מסכת ינה (מצלי ט' נ'), כלומר לא יעמד מבלי בשם. והומרה עוד מהריש בכמראה הבוק (ישוקלל ט' י"ד). והומרה מהדלית אשר היא חמורת התו של התפעל ברחצו הוכו.

מ - הטית הומרה מתיו התפעל בכמו וילכו ויצטירו (יהושע ט' ד'), הצטירנו, אותו (זס ט' י"ב); מה נצטרק (כרלצית מ"ד י"ו). וכבר הביאנו המופת הגמור על זה בשער זכה מספר ההשגה.

י - היוד הומרה מתו בארבע מלכות (למילל ח' כ"ב) והוא שהיוד הואת היא בעיני חמורת חו מלכות ועקר המלה מלכותות והיה זה ככד עליהם. וכבר שמשו אנשי המשנה בכמו זה ואמרו בקבוץ פרפרת פרפריות (לכות סוף פ"ג) ועקרו פרפרותות והמירו התו ביוד, וכבר המירו היוד הואת באלף ואמרו פרפראות. וכדבריהם שלש אישיות עושין מלאכה בע"פ עד חצות (פסחים פ"ד מ' ו') והוא קבוץ אומנות ועקרו אומנותות והפכו ואו אומנות ליוד והבליעות ביוד המומרת מתו אומנות ונדגשה בעבור זה והגיעו מה שלפניה בשבר כי השבר מהיוד ואלו היו משאירים הואו כאשר היא כמו שעשו העבריים במלכותות היה נכון. ואפשר שיהיה זה נמצא בקצת הגרסות, אבל גרסתנו כאשר ספרתי לך. ואמרו בקבוץ תענית, תעניות, המירו התו והבליעו בה יוד תענית. וזאת היא הקשתי באמרם גלת עליות (יהושע ט' י"ט) בקבוץ את גלת עליות (שופטים ט' ו') ועקרו עליותות, והמירו והבליעו התו בעליות על הפנים האלה מומרת בהא אשר היא למד הפעל. וכמהו עוד ואברתם את כל משכיותם (נמדכר ל"ג כ"ב), בקבוץ ואבן משכית (ויקרא כ"ו ט'), ועקרו משכיותהם והמירו והבליעו. ויש לנו בתענית ועליות ומשכית הקשה אחרת עוד היא יותר ראויה להם, והיא שנאמר כי משפט תענית להיות תענית ע"מ תאניה, ואנית (ישעיה כ"ט ט'), וקרה לה מה שקרה באמרם שערוריה (הושע ו' י') ושערורות (ירמיה י"ח ג'), יהודיה (דב"ל ד' י"ח) ויהודית (נחמיה י"ג כ"ד), תחתיה (תהלים פ"ו י"ג) ותחתית (דברים ל"ב כ"ב), והיא ההקשה בעליה ועליות ומשכית ומשכית. ומשקל עליה פעולה כמו בצפיתנו צפינו (חייכה ד' י"ג) ומשקל שפטיה שפטיה על דמיון אני מנגינתם (זס ג' ס"ג), והבליעו יוד המשך ביוד הנחפכת מהא אשר היא למד הפעל. ועל הדרך הואת יהיה עליות על אפניו, כי הוא קבוץ עליה, והיא ההקשה במשכיותם ותעניות וולתם; אבל מלכותות היוד שלו חמורת חו מלכות. ואתה דע לך.

¹ לפי הנראה יש צוה ט"ס ו"ל לדברי ר"י, אשר אמר כי צני הפסוקים האלה הואו הומרה מהא, עשו צוה וכן כ"ו, ונאמת מנה המסורה צנו בניתי מן חד חד ואו כסוף; אבל לא נאלצה נוסחא הזאת לא כ"י ולא כספרי הדפוס, וגם ר"ט מנולי אשר ידיו רב לו צענינים האלה לא העיר מאומה על זה, גם רד"ק מניח צנה כהא במכלול קל"ד. ור"י חיוג כתב להפך, וכתב הא תמורת וכו' כמו פנה פכית, כי עשה יעשה לו ככפיים. ונאלתי את פי תהוהי החכם נעער הנקי במסורה, ואמר לי, כי אין לסמוך על המסורה אשר תמכתי בה יתדתי לפי שיש צה כמה טעיות כמו שזכר ג"כ אלה וכחש ג', ודעתו צוה, כי נתחלף להסופר הפסוק צמצלי עם אותו דיחוקלל ל"א י"א, עשו יעשה לו כרשעו, והוא מן ד' דכתיבין ואו עש"ה, וכן נתחלף לו כף בגון הפסוק השני ו"ל כ"ו כ"ו (ירמיה כ"ב י').

ב. הביח הומרה מהפא בשוכך (ז"נ י' י"ו) ושופך (זכ"ל י"ט י"ח; לזכ סוטה ע"ג כ').

ג. הגימל הומרה מהכף באל יחכר המוג (ז"ה ז' ג') משפטו המסך, ממסכה יינה (מזלי ע' כ').

ד. הדלת הומרה מתיו התפעל בהודמנתון למאמר קרמי (דניאל כ' ע'), וכבר בארתי בספר החשגה בשער זכה ממנו בזכרי רחצו הזכו (ישעיה ט') שעקרו הדוכו והמירו הדלת בזון והבליעוה כאשר בארתי בספר החשגה והעמדת המופת עליו¹), יבקש מה שנאמר בו שמה. ויתכן לומר בדלית זריש הדר (נרשית ל"ו ל"ט) והדר (זכ"ל ט' כ'), דרנים (נרשית י' ד') ודרנים (זכ"ל ט' ז'), חמון (זכ"ל ט' ז') וחמון (נרשית ל"ו כ"ה) וריפת (זכ"ל י' ג') וריפת (זכ"ל ט' ז'), דעואל (נמדנר ט' י"ד) ורעואל (זכ"ל ז' י') שהאחד מהם תפורת האחר כאשר קרה מהם בהדאה והראה, כי אשר נאמר בהם כתורת נהנים (י"ט י"ד) בדלית ואשר במשנה תורה (י"ד י"ג) בריש שניהם שני שמות למין אחד בדברי קצת החכמים (חולין ס"ג); ואני עתיד לבאר זה באות הריש מספר השרשים.

ה. ההא המירוה מאלף זאתכם הוציא מחוכה (יחזקאל י"ח ז') ר"ל אוציא; הושיע את עמי ישראל (ז"נ ג' י"ח) ר"ל אושיע. ובהתיו לאכל (ישעיה כ"ו ט') כי הוא מן אחא בקר (זכ"ל י"ד), ובהיך יוכל (דניאל י' י"ז) ובלהטיהם (זמות ז' י"ח) כאשר באר אותו ר' יהודה במאמרו הראשון מספר אותיות הסתר כשאמר בלהטיהם כמו שהוא בלאטיהם כי הוא מן לאט את פניו (ז"נ י"ט ה') ודבר נכונה בזה; אבל חשבו עליו אנשים שרצה ברבר הוה כי בלאטיהם נמצא במקרא וישימוה טועה, ולא רצה אלא שעקרו בלאטיהם, "ושהוא" כמו בשוה, כי הוא מלאט את פניו, והומרו האלף בהא, ואחר כן אמר זיש שירפו האלף הזאת ויאמרו בלאטיהם (זמות ז' כ"ג). וכבר המירו ההא פעמים רבות מאחד הכפלים בכמו זכה, חיה וחרה כאשר בארנו בפעלים שהלמד שלהם מאותיות העלה אשר הביאונם בספר המסתלחק (כ"ל ההגה), כי רחצו הזכו (ישעיה ט') מענין זכו נזירה משלג (חיכה ד' ז') ואע"פ שאיננו מעקרו כאשר בארנו שמה, וכי וחייה זרביח (דנכיס ל' י"ו) מענין חיים כלכם היום ואע"פ שאיננו מעקרו, וכי כל הנחרים כך (ישעיה מ"ט י"ח) וחרה אף ה' מענין ושכן חררים (ירמיה י"ז ז') ואם איננו מעקרו. וההא המירוה עוד מתיו במאין הפוגות (חיכה ג' מ"ט) משפטו תפוגות כמו תרומות חכונות חשובות, והוא נגזר מן ויפג לבו (נרשית ע"ה כ"ו) על כן תפוג תורה (תנזוק ט' ד') אשר פרושו רפיון וחלושת וספק. והמירוה עוד מהנון בלכל זנות יחנו נדה (יחזקאל י"ו ל"ג) משפטו נדן כי הוא אחד מואת נחת את נדנדך (זכ"ל). והמירוה מן היוד אשר הוא כנוי הנקבה באמרו (נחוס כ' י"ד) קול מלאככה כאלו אמר מלאככי, בעבור שההא גם כן לנקבה, וכאשר המירו עוד להיוד הזאת בתו באמרו (ז"ל כ"ה ל"ד) וחבאת לקראתי, ומשפטו וחבאי.

ו. היוא הומרה מההא בכמו (מזלי כ"ג ה') כי עשה יעשה לו כנפים,

אות נח חיוהו אות שיהיה כמו יששכרם וקראתם וירעפם. ור' יהודה כתב הטעם בעבור היות הוואו כנד על הלשון, וכן ירשם מקדמונינו לזר אחר דור.
1) ומזמתי המה עלי ספק הרלויות אשר הכיח ר"ל פרחון שרש זכה עלשון התלמוד ע"ג.

(מזמיה י"ג י"ו) וזולתם מהשמות שהעין שלהם עלולה (לעיל דף 5 — 6). וכבר המירו האלף מאחת אותיות הכפל בימאסו כמו מים (תהלים כ"ח ח) אשר עקרו שיהיה כמו וימסו אסוריו (זכעיס ע"ו י"ד) והוא על השלמות וימסו, והבליעו הנח בנע בוימסו אסוריו והמירו אותו באלף בימאסו כמו מים, וזה הוא דברי בעורי רגע וימאס (חיוז' ה') ר"ל עקרו שיהיה כמו וימס לבב העם (יכועז' ה') ועקרו על השלמות וימסו, וכאשר רצו להשלים בנינו ראו שהמרת אחד מן הכפלים באלף יוחר קל עליהם מהראותו. וכן אומר כאשר בואו נהרים ארצו (יטעיה י"ח ז') שעקרו בוזו והמירו אחד מהכפלים באלף, והוא דברי בבלא יזמו חמלא (חיוז' ע"ו ל"ב) שעקרו חמלל, כלומר תיבש וחכרת מוקטפת מלילח בידך (זכרים כ"ג כ"ו) וממה שאמרו כברייחא מוללו ומריח בו (נדס כ"ח). וכבר המירו האלף מהיורד באלפי שנאן (תהלים ס"ח י"ח) עקרו שנין כמו קנין כלומר שונים אלה מאלה, ובשגיאות מי יבין (סס י"ט י"ג), כי עקרו שיהיה כמו עליות מרוחים (ירמיה כ"ב י"ד). וכבר המירו האלף במכתב מהא ואע"פ שהדבור בהם שוה בכמו ושנא את בגדי כלאו (מ"ב כ"ח כ"ט), קראינה לי מרא (רות ח' ב'). וכבר באר זה רבי ר' יהודה במאמרו הראשון מספר אותיות הסחר [כ"ח ס' הרפיון] (דף ע') והביא שמה בכלל המין הזה ר"ל מה שיכתב באלף במקום הא כי תפשו כעגלא דשא (ירמיה כ' י"ח) ואיננו נכתב כי אם בהא והמסורת עליו לית דכונתא וכתב הא, אבל מפני שהגיענו על אחד הגדולים שהוא חופש על ר' יהודה בחשבו כעגלה דשא שהוא מדש חטים (דה"ח כ"ח כ') ואם הוא אצלו כתוב באלף, והוא חושב אותו מכו דשאו נאות מדבר (יזאל כ' כ"ג) וישים האלף אשר טעה בה שרשיה לא מוכרת מהא כמו שאמר ר' יהודה, ויאמר כי פרוש דשא שהוא רועה הדשא וטועה בזה, ראיחי ואבאר לך אופן הטעות בזה, ואומר כי התאר לוכר מן הפעלים אשר הם מבעלי האלף יבא על משקל פ"ל כמו טמא, מלא, צמא, ויבא ממנו לנקבה ע"מ פ"ל"ה כמו מלאה טמאה, צמאה, ורוח נכאה (משלי י"ז כ"ב) וכי דשאו נאות מדבר מן המין הזה מהפעלים, ויוצא מזה שיהיה התאר לנקבה מכו דשאו דש"ה לא דשא, והתכרר מההקשה הזאת כי כעגלה דשה מן דש חטים ואפילו אם יכתב באלף כאשר חשב ר' יהודה¹). ודע כי זכרוננו תמורת האלף בהא במכתב אין אנחנו חייבים בו ולא מוטל עלינו, כי כוננינו אינה אלא מה שהוא אומר בדבור ובמכתב יחד לא במכתב בלבד ולא הביאנו אותו הנה אלא בעבור מה שנחגלגל בו מן החועלת הזאת. — וכבר המירו עוד האלף מהו העוטפת הגופלת על הבית והמם והפא בין שתהיה אחת האותיות האלה נחה בין שתהיה נעה, והומרה עוד מהו העוטפת הגופלת על כל אות נחה איזו אות שתהיה²); ואלה השתי תמורות אינם כי אם בדבור בלבד ולא במכתב.

¹ המחלקת הזאת היא מחלקת דונס עם מנחם בן קרוק, אשר הביא בעגלה דשא צערך דש והשיג עליו דונס צעבור שהוא כתוב באלף, וגם מפני הענין, כי אם נכנה סס דשא מדיז היתה העגלה לזה נחה ורעה, וזהו אשר כי העגלה האוכלת הדשא תקראת דשא כחצר נקרא הזור האוכל בלבוש חבוש ככתוב משור חבוש (משלי ע"ו י"ג). והראש"ע בלחות מסכים עם הדונס מבלי להזכירו, ואמר דשא ע"מ מלח ולנקבה דש"ה ופאשר החלף היא נח נעלם חסרו ההא בהתחברו שני נחים נעלמים.

² ר"ל אם אחד מאותיות צמף יכתב אחר וזהו החסור והוא מקובץ בשורק יקרא כמו חלף מקובץ, כמו יפתח חלל מעד, ובה' חל תמרדו, יפ"ה ידן, וכן כשיהיה אחריו

ואומר עוד בדלת עמדי שהיה שרשה בה כי אין הדלת מאותיות החוספות, אך היא מאותיות התמורה כאשר יחבאר לך בשער הסמוך לשער הזה; ועמדי לשון אחד בענין עמי. ואמה רע לך.

ש ע ר ז

באור תמורת קצת האותיות בקצתם.

רע כי אמות אותיות התמורה הן אותיות הרפיון, וכבר הובאו הדמיונים בתמורת קצתם בקצתם בספר אותיות הרפיון ובספר ההשגה. ויש שתמצא התמורה כזולתם מהאותיות אם מפני שהם קרובים כמוצאיהם או שהם מתרמים בצורתם או בעבור אשר האות התמורה בה יותר קלה עליהם או לזולת זה מדעתם.

א. האלף המירה אותה מההא באחחבר יהושפט (דכ"ג כ' ל"ה) שעקרו התחבר כמו את האלהים התהלך נח, ובהארש אדרש להם (יחזקאל י"ד ג') אשר עקר ההדרש כמו הנתן חנתן (ירמיה ל"ח ג'), ובאשכים ודבר (שם כ"ה ג') כי הוא מקור השכים, ובויקראו לפניו אברך (נחשית ע"ג מ"ג) אשר עקרו הברך, כי הוא מקור מן ויברך את הגמלים (שם כ"ד י"ח), והענין שהיו קוראים להשחחות לפניו כאלו היה אומר לעם קרעו על ברכיכם כרעו; ובאשתוללו אבירי לב (תהלים ע"ז ו') אשר עקרו להיות השתוללו פעל חולף, ובכל מלבושי אגאלתי (ישעיה ס"ג ג') עקרו הגאלתי כמו הגדלתי, השמעתי; ובאת יתר האמון (ירמיה כ"ג ע"ו) אשר עקרו ההמון, ובאזכרה (ויקרא כ"ד ז') אשר עקרו הזכרה על דמיון הפעלה כי הוא מהזכיר כמו הכרת פניהם (ישעיה ג' ע') מהזכיר וכמהו רוח והצלה מהציל, ומשקל הכרה והצלה, הפעלה, כי הפאים שלהם והמה נגזין נבלעות, יורה אותך על זה אמרם: יגבר שונא (משלי כ"ו כ"ד) ויחנף אליהם (נחשית ע"ג ז'), ויצלי נפשם (יחזקאל י"ד י"ד), וכמו הבנין הזה מאשר העין שלו מאותיות העלה כמו והנחה למדינות עשה (סמך) עקרו ויחיה ע"מ הפעלה, וכאשר היתה היוד עלולה (נפתרה) העתיקו חנועתה אל הנון, וכמהו עוד להנפה גוים בנפת שוא (ישעיה ל' כ"ח). — וכבר המירו האלף מההא במצאתי און לי (הושע י"ג ע') ר"ל הון, הלא תראה שהוא אומר אך עשרתי. וכבר המירו אותה מהו בונדמו נאות השלום (ירמיה כ"ה ל"ח) כי הוא כמו ויח כרת רעים (לפניה כ' ו') והוא קבוץ נוה משלח (ישעיה כ"ז י'). ואומר כי האלף כבר המירוה מן היוד זמן והוא בפעלים הקלים אשר עיניהם מאותיות העלה ובשמות אשר עיניהם מאותיות העלה גם כן, כמו שב וקם וחש ודש מהפעלים²) וכל השער שלהם, וכמהו דג ורש מן השמות, ונהפכו אלה העינין לאלף בעבור שהוא במקום חנועתם וכבר נפתח מה שלפניה, ויש שחתקיים האלף הזאת במכתב במקצה המלות כאשר היא קימת בדבור כמו וקאם שאון (הושע י' י"ד), ראמות לאויל חכמות (משלי כ"ד ז') ורמה בנויה על רם. והחקיימה עוד באחד עשיר ואחד ראש (ש"כ י"ב ח') מביאים ראג

¹ ולעת הראשונה נפ' מקץ (מ"ח, מ"ג) שכול אלף חיתן ונטעות כלפס' שם לשכס זלוח תחת לשכס ודבר כמו שהגיה המלקט בחופל יוסף.

² והמירו סווי בשב. קום וחוש וסיווד כד"ש בחלף נטבטטל וכן נשמות דוה דוה אל חלף נטבטטל רש ודג.

כי מי שיאמר מה הצינן הלז שאין ענין אותו: הקבר הוא לפלוני, בהא ההודעה, אך אשר יכשר לענותו בו שיאמר לו קבר פלוני. — ומההערה עוד אמרו העוד הורע במגורה (חגי' ז' י"ט) ענינו עוד הורע במגורה כמו שאמר ועד הגפן והחאנה והרמון וג' והוא להערה; והומן הוה היה חדש כסליו והוא קודם עת גמר הוריעה וקודם עת טעינת האילנות, והוא מה שאמר להם: שימו נא לבבכם מן היום הוה ומעלה מיום עשרים וארבעה לחשיעי וג'. — ויוסיפו לשאלה לדעת, בכמו היש בלשוני עולה (חיונ' ג' ל') הרב רב עם ישראל (זופטיס י"ח כ"ו), ולהא השאלה לדעת משפטים אנחנו עתידים לזכרם בשער ניהד אותו לה (זער ל"ו). ותהיה להוכיח, בכמו המן העץ אשר צויתך (בראשית ג' י"ח), המלך תמלך עלינו (זס ל"ז ח') הבוא נבוא (זס), האמור למלך בליעל (חיונ' ל"ד י"ח). ותהיה לקיים דבר ולאמחו, בכמו הנגלה נגליתי (ז"ח ז' כ"ו), התשפט התשפט את עיר הרמים (יחזקאל כ"ז כ') הרואה אתה שבה העיר (ז"ח ע"ו כ"ז), ויהי הנקל לכתו (מ"ח י"ו ל"ח), הזאת ידעת מני עד (חיונ' כ' ד'), הכי קרא שמו יעקב (בראשית כ"ו ל"ו), הכי אחי אתה (זס כ"ע ע"ו), היש בלב הנבאים (ירמיה כ"ג כ"ו), החעיף עיניך בו (משלי כ"ג כ'). ויתכן שיהיה הא העוד הורע במגורה כמו ההאין האלה. ויתכן שיהיה ענין הרואה אתה שובה העיר התראה שתעשה זה. ותהיה להודעה כמו הנער הלז (זכריה ז' ח'), העבד העברי (בראשית ל"ט י"ג). ולהא ההודעה משפטים אנחנו עתידים לזכרם בשער (לו) ניהדנו לה. וחבוא על הפעלים החולפים בענין אשר, בכמו ההרימו המלך (עזרא ח' כ"ה), ההשיב נשיב נכריות (זס ט' י"ד), העיר ההללה (יחזקאל כ"ו י"ז), וכל ההקדיש שמואל (דב"ח כ"ו כ"ח), ההלכוא אתו (יחזקאל י' כ"ד), השבה עם נעמי (רות ז' ו'), הבאה מצרימה (בראשית ע"ו כ"ו). וכבר באה לענין הזה בעצמו על זולת הפעלים, אמרו ההוא יקרא ארץ רפאים (דכריס ג' י"ג), ענינו אשר הוא יקרא, את השוק והעליה (ז"ח ט' כ"ד) ענינו ואשר עליה כלומר ומה שעליה. ותהיה דחוקה בראש המלה אין לה מקום בותכן כל מלאכת שלמה עד היום מוסד בית ה' (דב"ח ח' י"ו), פרושו מיום מוסד בית ה' ועד הנה במקום מן. והיא עוד דחוקה בויחלטו הממנו (מ"ח כ' ל"ג). ואפשר שיהיה משפטה דבקה בויחלטו ותהיה (ויחלטו) כגוי ללשון הנקבה ר"ל להפיל לשון הנקבה על אמרתו אחי הוא. ותהיה במקום הבית אשר היא לכלי, באמרם (עזרא ח' כ"ט) הלשכות בית ה' כלומר בלשכות בית ה', כאשר נאמר עליו (זס) להביא לירושלים לבית אלהינו. ותהיה תמורת התו הנוספת בהחלת השמות אשר עיניהם מאותיות העלה במאין הפוגות (חיונ' ג' ט"ט) המשפט שיהיה חפוגות כמו חרומות חבונות. ויתכן שתהיה דחוקה כמו הא עד היום מוסד והא ויחלטו הממנו.

אמר המתבר, הנה זכרתי בשער הזה רוב מקומות אותיות החוספות ועניניהם והראיתך איך יוסיפום על הפעלים והשמות ומלות הטעם, ובעבור זה קראו אותן אותיות החוספות לא שהן נוספות בכל מקום שנמצאות, אך בעבור שהן נוספות בקצת המקומות אע"פ שהן שרשיות במקומות אחרים; אבל האותיות אשר יקראו אותיות השרש בסתם לא חמצא מהן אות נוספת בשום מקום, אבל היא שרשית בכל מקום שהיא בו. ודע כי ברב שרעפי בקרבי (מסליס ל"ד) אם הוא בענין כמו שעיפי ישיבוני (חיונ' כ' ז') אינו כמהו בשרש, כי שעיפי שלש ושרעפי הריש בו שרש, כי איננה מאותיות החוספות; וכן אומר בותרבינה סרעפתיו (יחזקאל ל"ח ה') כי אין שרשו בשרש בסעפתיו קננו (זס ל"ח ו') אע"פ שהוא בענין כמהו.

ותבואתה¹ לקראתי (ע"ל כ"ה ל"ד) או על וחקרב ותבואה (יע"ה כ' י"ט), ואמרו
תבואתה לראש יוסף (דברים ל"ג ע"ו) וכבר בארתי זה בהשגה. ופעמים רבים
יוסיפו ההא על הפעלים העתידים אשר יספר בהם האחד על עצמו ואשר יספרו
בהם הרבים על עצמם כמו אשמעה מה יצוה ה' (נמדנר ע' ת'), אשמרה לפי
מחסום (תהלים ל"ט ב'), אלכה לי אל הגדלים (ירמיה ה' ה'), ואקחה פת לחם
(נחשית י"ח ה') ונשאלה את פיה (שם כ"ד כ"ו), הבה נרדה (שם י"ח ז'); אבל
בספר על האחד שאיננו נמצא במעמד או האחת מעט היא שיוסיפוה, אלא שכבר
אמרו ימהר יחישה מעשהו (יע"ה כ' י"ט), ותענבה עליהם (יחזקאל כ"ג י"ו),
ותקרב ותבואה (יע"ה כ' י"ט), ואין זה נוהג. ואפשר שיהיה ותחמרה בחמר
(שמות כ' ג') כמו ותענבה עליהם. ויוסיפוה עוד על מלות הטעם כמו נגדה
נא לכל עמו (תהלים קי"ו י"ז) כלומר נגד כל עמו והלמד דחוקה לכלל כאשר
היא בזהמחשוא לכל לראש (דב"ל כ"ט י"ח), עד למנחת הערב (עורל ע' ד'),
מאה לככרים (שם ת' כ"ו), ועל מעל ליונה (יונה ד' ו'). והוסיפוה עוד במי האיש
הלזה (נחשית כ"ד ס"ה), כי העיקר האיש הלז. והוספה על אל נולדו להרפא
(דב"ל כ"ח'), לאנשים האל (נחשית כ"ז') באמרו אלה בני המדינה (נחשית ז' ו')
וזולתו, ואפשר שיהיה אל מחוסר מאלה. והוסיפוה באכויכה (יהושע י"ח כ"ט)
על אכויב (שם ע"ו מ"ד). ויוספו ההא לקריאה בכמו הצבי ישראל (ז"כ ט' י"ט)
אשר פרושו פאר ישראל; האמור בית יעקב (טיבה ט' ז'). חרגמו הנקרא בית
יעקב; הדור אחם ראו (ירמיה ט' ל"ח) האשה המנאפת (יחזקאל י"ז ל"ב); האויב
חמו חרבות (תהלים ע' ז') בן מי אחה הנער (ע"ל י"ז כ"ח); ינער ה' כך השטן
(זכריה ג' ב'); הישבת בגנים; (ז"ה ה' י"ג); הקהל חקה אחת לכם (נמדנר ע"ו
ט"ו); באי הרוח (יחזקאל ל"ז ע'); האוינו השמים (דברים ל"ב א'); עלוהסוסים והחלהלו
הרכב (ירמיה ע"ו ע'). ותהיה להערה מקוצרת מן היא לכם זרע (נחשית ע"ז כ"ג)
כמו האם חמנו (נמדנר י"ז כ"ח) חרגמו היא חמנו גויעה ומוח, ופירוש אם במקום
הזה א' הבכרה כלשון ערב והוא במקום כי כלשון עברי אשר היא להגדה כמו
כי ה' אלהיך (דברים כ"ג ע"ו), כי הגוים האלה (שם י"ח י"ד), כי את כל הארץ
(נחשית י"ד ט"ו). וכמו אם זכרתיך על יצועי (תהלים ס"ג ז'), והוא להעיר כאשר
אמרנו; וכמרה האם אין עורתי בי (איוב ו' י"ד) חרגמו האם כי אין עורתי בי.
וכמו ההא הואת הא, הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה" (מ"כ כ"ג י"ו), והוא
כאשר אמר המלך מה ציון הלז אשר אני ראה, והוא לא היה יודע מה הוא,
ענהו הקבר איש האלהים, והביאו ההא תחלה להעיר אותו על מה שהם עתידים
להודיע אותו ואיננה להודעה. והנה לך ראייה שאמר מה הציון הלז ולא אמר
מה הקבר הלז שהיה להם לענותו הקבר בהודעה, ולא אמר גם כן למי הציון
הלז אבל אמר מה הציון הלז לדעת מהותו ונאמר לו כי קבר הוא; הלא תראה

¹ בפסוקים כתיב ציוד ולא כהא והוא עפ"ה וגם לפי עלמנו לקמן דף 46 שמיא. שם
מלה הזאת שנית ולא דבר מחומה מתוספת הא, ולכן כראה לחזוני החכם בעער כי
הוא ט"ס, כי גם אם היה כהא נוספת לא היה לו דמיון עם ותבואה ותבואתה כי לא
היתה לו ההא רק במכתב ולא בקריאה כהא וחזיאה אתכם (יהושע כ"ד ט') ועל קרי
וכתיב לא יחזכרו כללי דקדוק. ולכן גם הפרחין אשר העתיק תמיד דברי ר"י במנכהגו השמיט
הפסוק. ועוד כי רח"כ בס' הסרכנה תמה על ד"י אשר אמר כי התו מקום יוד סימן
הנמלאת חבל על תוספת הא של ר"י לא תמה, ענה כרסה כי לא היה כנוסחתו.

אלא בפעלים אשר הלמד שלהם מאותיות העלה כמו הרבה הראה הרוה הרוה העלה והדומה לזה; והעקר בפעלים האלה הפעיל, ונמנע זה שלא ידמו לפעלים בעלי האלף ר"ל הפלא עצה (ישעיה כ"ח כ"ט), השגיא, משגיא לגוים (חיוני י"ב כ"ג) והדומה לזה, ובא במעט מועיר מהפעלים אשר העין שלהם מאותיות העלה, חרמיון הוים (ישעיה כ"ו י') גם כן ר"ל באת בריתי הפר (בראשית י"ז י"ד), והצר לך (דברים כ"ח כ"ט), הרע לעם הזה (שמות ה' כ"ג). והנכון בעיני שיאמר בכמו הצר הפר הרע כי הפתח בהם במקום הצירי כי התנועות פעמים רבות מתחלפות קצתם בקצתם, אע"פ שיש אשר יהיו דברים לבנין העלול לא ירמה לו בהם השלם. ומן הראיות החזקות על שהדין בהפר הצר והרע שתהיה בצירי כמו יפרי ברית (יחזקאל י"ז ע"ו), נמלט היות הפר באחנח וסוף פסוק פתח, כי ממנהג העברים שלא יעתיקו הפתחות הנעתיקות מהצירי בחוך הדברים, כמו פתחין ואתח בחוך ערלים תפרי ותשכב (יחזקאל ל"ב כ"ו), אשר היא נעתיק מן הצירי אל הקמצה, לא באחנח ולא בסוף פסוק, וזה ברוב שמושיהם כאשר עשו בושיכב יידים (יונה ח' ה') שעקרו להיות בצירי על משקל עד אשר לא יפסק (קהלת י"ב ו') והעתיקה אל הפתח ולא נשתנה בעמוד עליו; וכאשר עשו בויגדל הילך ייגפל (בראשית כ"ח ח') והוא באחנח, ובשבת יינפש (שמות ל"ח י"ז), וביחנח (ע"ב י"ז כ"ג), יאיש (שם י"ב ע"ו) ובזולת הרמיון הזה, כי כל וילך הוא פתוח באחנח וסוף פסוק וכן וירד וכן ויאמר ויאכל, ואלה הפתחים כלם נעתיקים מצירי וכן פתחות ואין ותרפים הפצר (ע"ח ע"ו כ"ג), ומתניהם חמיד היסיד (תהלים ס"ט כ"ד) נעתיקות מצירי על משקל תפרי אותם ארצה (ע"ח כ"ב), הרכב ידך על הקשת (שם י"ג י"ו). וכבר הביאו בעלי המסורות אלה המלות בכלל מה שלא ישתנה האחנח וסוף פסוק ולא הרגישו אל העלה הזאת אשר זכרנו אנחנו והעירונו עליה המונעת מהקמצות במלות האלה, ר"ל העתיקה הצירי אל הפתח. וזה מכלל מה שנעורר מן התועלות ונחדש מן העניינים אשר לא ישתנה עמנו בהם זולתנו ולא קדמנו אליהם בלעדנו. ונמנעו העברים מהשיב מה שיצא מן הצירי אל הפתח אל הקמצות, מפני שרעתם בהעתיקה שער ארץ וזולתו מהפתחות אל הקמצות לפאר המלה ולהעתיקה אל מוריגה עליונה ובצירי חלק לפאר כי הוא קמץ קטן כאשר יש בסגול חלק לפתחות כי הוא פתח קטן, וכאשר ירד מה שיצא מהצירי אל הפתח ממדרגתו לא ראו שישבוהו אליה בעמוד עליו ובהפסק בו לדעת כי הוא יוצא משערו, כן הוא רוב דבריהם, אלא אם ימלט מהם המעט איננו שובר השער כמו עשני תפרי (חיוני ל"ח ע"ו) אין ראוי בקמצות (רק כלירי כמו לש ירחמנו עשו (ישעיה כ"ז י"ח) והוא בעמידה ועקרו הצירי, ואמרו (שם ס"ג י"ו) וישראל לא יכרני בקמצות והוא באחנח ועקרו הצירי כמו ולא תשגני צדקה (שם כ"ט ע'), ה' יצילנו (מ"ב י"ח ל'). ואפשר שתהיה פתחת הרע לעם הזה מפני העין ולזה ראה על שהפעל איננו נוהג כי אם בהרבה בלבד (?). ודע כי הפיר והפר והציר והצר והרע והרע בצירי ובחיריק אחד אצלם. וכן אמר ר' יהודה (שם לוע) בזכרו ורעה עיניך (דברים ע"ו ע'): והכבד הרע או הרע. ואמר (שם סית) באשר תפסי אתו (מ"א כ"ח כ"ה) שדגשת התו בו יוצא מדרך ההקשה והרפיות היא ההקשה (ר"ל והיה ראוי להיות נרפת) תפסי או תפסי לזכר תפסימה לנקבה. והפשייר לומר הסת בפתח ככשרון הסית או הסת. וזה כלל קורא בשער. נשוב אל מה שהיינו מדברים בו. — וכבר הוסיפו עוד הראה על

יתכן שיהא חאר לנקבה מחסרת כמו שה (ויכיה כמו שה נריחה כמו שפי' הלש"ע) או הדומה לה, כי החפץ בו הנה הכלל לא הפרט. וכבר הוספה ההא עוד באמרו קול מלאככה (נחום ב' י"ד) וכאילו היא הנה תמורת היוד, ר"ל היוד אשר בשובי נפשי למנוחיכי (תהלים קי"ו) והדומה לזה ומשפטו מלאככי. והוסיפו עוד עליהם המדברים באמרו (ש"א ע"י א') המה עלים במעלה, ואין מקבר להמה (ירמיה י"ד י"ו), ונאמר ואל אליהמה (יחזקאל ע' ט"ז), לפנימה (מ"א ו' ל'). הוסיפו ההא על אליהם [ועל פניהם]. והוסיפו עוד על הן באמרם לרבות הנקבות והעברת את גחלת אביהן להן (נמדנר כ"ז ז') ואמרו ולהנה כנפים (זכריה ס' ע'), ואמר יאפו צאני צאן מרעיחי (יחזקאל ל"ד ל"א) ונאמר עוד ואתנה ידעתן¹ (נחזקת ל"א ו') ואמרו זמתכן (?) וחמכנה (יחזקאל כ"ג ע"ט). וכבר הוסיפו ההא על הא הנקבה והפכו הא הנקבה לחיו בעבור הקבץ שני נחים רפים וזה בכמו אמרם ישועתה לה' (יונה ב' י'), ארץ עפחה (חיונ' י' כ"ג), ולא עולחה בו (תהלים ל"ב י"ו), וסופחה יקצרו (חזע ח' ו'), בצרתה לי (תהלים ק"כ א'), כי היית עזרתה לי (שס ס"ג ח'), נפלאחה אהבתך לי (ש"ב א' כ"ו), כי החבאתה את המלאכים (חזע ו' י"ז) דינו להיות החביאה וחסרו היוד ממנו והוא פועל חולף בעבור שהיה קל עליהם, כאשר יחסרו הרבה פעמים מהפעלים העתידיים בעבור שחיה קל עליהם גם כן ר"ל מן ג' ק"י גם המה (ש"א י"ד כ"ב) שדינו להיות ג' ק"י מפני שהוא נלקח מהדביק בראית פחתת היוד המורה בו על הכבוד ובמה שדומה לו, ומיעשרנו המלך (שס י"ז כ"ו) אשר דינו להיות יעשירנו, ומן ויכום ויכתום² (נמדנר י"ד ע"ה) בקצת הפנים אשר זכרתים בו בספר הקרוב והישר (כתאב אלתקריב ואלתסהיל), ומן וידרכו את לשונם (ירמיה ט' ב') אשר הוא מן הדריך בראית פחתת היוד ממנו. וכאשר חסרו היוד מן החביאה נשאר החבאה והוסיפו עליה ההא כאשר הוסיפו אותה בנפלאחה, והפכו לחו בעבור הקבץ שני נחים רפים; וטוב מהמליצה הזאת שאומר שהפכו הא החבאה לחו כאשר הפכו ושכרת ולא מיין (ישעיה כ"א כ"א) מן הא, ותו היא נפלאחה (תהלים קי"ח כ"ג), ותו גשור ומעכת (חזע י"ג י"ג) ותו שפעת אני ראה (מ"ב ע' י"ז) ותו עוד תחלת (ירמיה ע"ח ב'), ותו אם אתן שנת לעיני (תהלים קל"ב ד'), ותו כי אולת יד (דברים ל"ב ל"ו) ושבת לנשיא (יחזקאל מ"ו י"ז) מן הא, והיא ההקשה ג"כ בישועתה וסופחה ועולחה והדומה לזה; וכאשר המירו החוין מההין ואמרו ישועת וסופח ועולח כמו היא נפלאחה, כי החבאה, והתיו אות חזקה, ש"ה כאילו מן השורש והוסיפו עליה ההא כאשר מנהגם להוסיפה הרבה על השמות ואמרו ישועתה וסופחה ועולחה, כי החבאה, נפלאחה אהבתך לי; והמשפט באלף היא נפלאח בעינינו הרפה, להראות, כהראות אלף נפלאחה אהבתנו והרפה. אבל מה שאמר ר' יהודה בכי החבאה הוא יוצא מדרך ההקשה, ושאינו יודע לתו בו ענין, היה בעבור שנעלמה הקשתנו ממנו, כאשר נעלם הרבה ממה שזמן לנו האלהים הבנתו והקרה לנו ידיעתו והעמידה עליו. ולא ישרו בעיני דברי האומר בפעלים האלה, אשר אנחנו אומרים שהם מוקלים מהפעיל, שבנינם הפעל בלתי מוקל ר"ל הדין והדין יתקשה וישים הפעל עקר בבנינים, כי הדמיון הוה לא בא

¹ גם כתוב ואתנה לאחי (יחזקאל ל"ד י"ו).

² שדינו להיות ויכתום והלש"ע כתב כזה שס ר' משה הכהן.

חנה ימים באים וג' מארץ צפונה (ירמיה כ"ג ח'), וכמהו עוד שומר מה מלילה
 (יעזיה כ"ח י"ח), כי הוא כמו שומר מה מלילה, וכמו שיחי כליל צלך (זס י"ג)
 והראיה על זה אמרם בלילה הוא (נרצזית ל"ג כ"ג) בלשון זכר. וכבר סר הספק
 כי היא נוספת ללא ענין חדרשהו, אבל מנהג ממנהגי העברים כי לא יחכן לסבור
 בהא מארץ צפונה שהיא מקום אל ולא שהיא לנקבה. ויש שיביאו הדא הזאת
 על המקורים בכמו רגזה בטוחות פשטה וערה וחגרה על חלצים (יעזיה ל"ג י"ח),
 בבא רגליך העירה (מ"ח י"ד י"ג), רעה התרועעה (יעזיה כ"ד י"ט) השעור בבא
 רגליך, רוע התרועעה, רגז בטוחות, מקור על דמיון שלח אצבע (זס כ"ח ע'),
 כי אם היה רוצה לדבר עמהן מלת הצווי היה אומר רגזה על דמיון כי שמענה
 נשים (ירמיה ע' י"ט) והיה אומר פשטנה וערנה וחגרנה על דמיון לכנה שבנה
 (רות ח' ח'), חגרנה שקים ספרנה (ירמיה ע"ט ג'). ויש לנו בזה בולח הספר הוזה
 ר"ל ספר ההכלמה הנקרא כתאב אלתשויר בערבי דברים ארוכים מאד. וכמו זה
 אמרו ולדבקה בו (דנריס י"ח כ"ח), לטמאה בה (ויקרא כ"ג ח'), לקרבה אל המלאכה
 (זמות ל"ו ב'), לרחקה מעל מקדשי (יחזקאל ח' ו') וגם אמנה (נרצזית כ' י"ג)
 לאשמה בה (ויקרא ח' כ"ה) ליראה את ה' (דנריס י' י"ג) מיראחו אוחו, לאהבה
 את ה' (זס י"ח י"ד), ויספתי ליסרה אתכם (ויקרא כ"ו י"ח), כי טוב זמרה אלהינו
 (תהלים קנ"ז). ויביאוה גם כן על הצווי בכמו זכרה לי אלהי (נחמיה ה' י"ט),
 שמעה חפלתי (תהלים פ"ד ע') אספה לי (נמדנר י"ח י"ו), שלחה הנער אתי
 (נרצזית מ"ג ח'), קרבה אל נפשי גאלה (תהלים ס"ט י"ט). ואפשר שחדש ההא
 הזאת טעם זולתי, טעם הפלגה והנחץ כמו הא לנועדיה הנביאה (נחמיה
 ו' י"ג), ההא הנביאה להפלגה, כי נועדיה זה הוא שמעיה בן דליה (זס ו' י')
 וקראוהו נועדיה בעבור אמר לו נועד אל בית האלהים כאשר כנו שמעיה
 המתנבא הנחלמי (ירמיה כ"ט כ"ד), וסבר אני כי היה זה לרב מה שהיה חולה
 מבריאיתו אל החלום על ענין חלמתי חלמתי (זס כ"ו כ"ה); וכמהו מכשפה לא
 חחיה (זמות כ"ב י"ז) אינו רוצה בו הנקבה מבלעדי הזכר; וכמהו ובעד נכריה
 חבלהו (משלי כ' י"ו) ר"ל נכרי. ומהמין הוזה ההא הבאה במספר הזכר בשלשה
 וארבעה וחמשה עד עשרה, כי היא להגעה ולחזק בלבד לא לנקבה כי לא יחכן
 שיפל מספר הנקבה על הזכרים; וכמהו אמרה קהלת (כ' ט') החו בקהלת
 חמורת ההא אשר להפלגה, אבל באמרה נכנסה על מלת קהלת. ואפשר שיהיה
 גם כן הטעם בהא; וגם לנועדיה הנביאה הטעם הזה (לחף לחכ"ע זס). ורומה
 לחיו קהלת החיו אשר בהלא בעז מדעתני (רות ג' ב'), כי הוא כמו ולנעמי מודע
 לאשה (זס ב' ח'). וממה שבא עליו ההא להפלגה אמרו השפלה הגבה (יחזקאל
 כ"ח ל"ח) והראיה ע"ז ועל שאינה לנקבה אמרו והגבה השפיל בלשון זכר; וכמהו
 עוד נורא עלילה (תהלים ס"ו ה'), כי נורא עלילה תאר אחרי תאר ופרושו הנורא
 העליון על בני אדם כמו שנאמר ונורא על כל סביביו (זס פ"ט ח'), ועלילה
 נגוד מן ועוללתי בעפר קרני (חיוכ י"ט ע"ו) כי פרושו אצלי והעליתי עפר על
 ראשי, ומשרשו ומענינו אצלי במעל ידיהם (נחמיה ח' ו') על פושקל והבאתי מרד
 בלבכם (ויקרא כ"ו ל"ח) אשר עקרו רכך וחסרו הכפל האחד ושמו ויו המשך
 חמורתו וכן עשו בממעל ידיהם, והטעם בו כמעט בכנשאי ידי (תהלים כ"ח ב'),
 שאו ידיכם קדש (זס קל"ד ב') (לחף לחות לרצ"ע חות ה'). וממה שהוא ג"כ
 להפלגה אמרו ומאכלו בראה (חנניק ח' י"ו) משפטו בריא, תאר למאכל, ולא

הגדיל, הקריב, השמיד, השליך, הנביר. וזהוהי הוא עוד סימן לנקבה בפעלים ובשמות. בפעלים כמו כי חכמה מאוד (זכריה ט' ז'), חגרה בעז מחניה, ידה שלחה בכישור (מזלי ל"ח), ובשמות כמו אשה חכמה (ע"ז י"ד-ז') שחורה אני ונאווה, איזמה בנדגלות (ע"ה ו' ו') ובחכמה, חבונה, מחומה, מבוכה והדומה לזה גם כן, כי אלה השמות בנייים על לשון נקבה. ויש שיוסיפו הוא על השמות הזכרים לבלי ענין הנקבה וללא טעם שחדש בהם בכמו אמרו (יחזקאל ט' י"ט) וימד רחב מלפני השער החתונה, הוא חוספת בו לבלי ענין הנקבה; ואינו רחוק כי הטעם שבמלעיל להעיד על הענין הזה כאשר הוא אם לא תהיה בו הא והמסרה עליו, לית דכוותיה בטעם מלעיל. וכמהו ואת מבוא המלך החיצונה (ע"ז ט"ז י"ח) הוא ללא ענין הנקבה, כי מבוא לשון זכר, והטעם בו גם כן מלעיל, והמסרה עליו, לית דכוותיה בטעם מלעיל, וכמהו נחלה עבר על נפשינו (תהלים קכ"ד) ר"ל נחל והוא בו נוספת; וכמהו עוד (יחזקאל כ"ה י"ג) ודרנה בהרב יפלו, הוא נוספת על דרך ועל בן שב הטעם בו מלעיל, ר"ל בדלית וזה בנפשו (ר"ל נחלק ענר על נפשו); וכמהו ויבא דוד נבה (ע"ז כ"ט ז') הוא נוספת על נב עיר הכהנים לבלי ענין הנקבה והוא גם כן מלעיל, וכמהו בטרם יבא החרסה (שופטים י"ד י"ח) ר"ל החרס ועל זה ספר עליו בלשון זכר באמרו יבא. ונאמר מחורב וחורבה, אל הר האלהים חרבה (שמות ג' ח'), והוסיפו על נטעתך שרק (ישיעיה ז' כ"ח) בולשרקה בני אחנו (נחשית ע"ט י"ח), ועל יחזק (ישיעיה ט"ו ד') בויחצה זקמת (יחזקאל י"ג י"ח) ועל קרית בעל (יחזקאל ט"ו ט') באמרו (שם ט"ו ט') ועל וחאר הגבול בעלה — ונסב מבעלה; ועל אפק (יחזקאל י"ב ח') באמרו (שם ט"ו כ"ג) ויניס זבית חפוח ואפקה; ועל לוו באמרו אל כתף לווה (שם י"ח י"ג); ועל אתה סחר לי (תהלים ל"ז ז') באמרו יהי עליכם סחרה (דנניס ל"ז ל"ח), ובולח זה רב מאד, והוספה הוא בצנה ואלפים (תהלים ט' ח'), והוספה עוד באשה ריח נחות (ויקרא ט') ובצחה צמא (ישיעיה ה' ג'), והוספה על נגב באמרו נגבה לנחל (יחזקאל י"ז ט') ומן הכת הזאת הלך ונסוע הנגבה (נחשית י"ב ט') ר"ל הנגב, ואין הוא הזאת במקום אל כאשר חושבים רב בני אדם ומשערים אותו אל הנגב כי כבר נאמר (ד"ס כ"ו י"ז) לצפונה ליום לנגבה ליום, השיעור מורחה, והשעור להנגבה להצפונה לתמורה; [וכן] ישבו רשעים לשאולה (תהלים ט' י"ח) וקימו הוא עם הלמד אשר הוא כמו אל בענין; וכמו זה בהקבץ הלמד עם הוא, אמרו ולשרקה בני אחנו הוא נוספת בנטעתך שורק, וכאילו נאמר: ישבו רשעים לשאול, ולשורק בני אחנו. ומה שמחוק זה אמרו (ע"ז כ"ג י"ז) וילך אל דוד חרשה ואמרו גם כן בחרשה (שם ט"ו) בהודעה. ואמרו עוד ועבר הר הבעלה (יחזקאל ט"ו י"ח) ואין טעם לאל במקום הזה, ואמרו (שם ט"ו כ"ח) אל גבול אדום בנגבה; [ואמרו הלך ונסוע הנגבה (נחשית י"ג ט')], ושעורו בנגבה, וכבר התבאר כי הוא הזאת איננה במקום אל אך המקור והוא נסוע מתעבר אל הנגבה בלי מלת טעם. וממה שהוסיפו בו הוא ללא ענין ונתפכה בו לתו אמרו (נחשית ל"ט כ"ה) התחמת והפתילים, הוסיפו על ושמתיך כחוחם (סוף חגי), ואפשר שהיה דעתם בו להפיל על החוחם לשון נקבה. וממה שהוסיפו בו הוא עם הא והודעה אמרו (יחזקאל ט"ו ט') הימה הגדל וגבול, וכאלו אמר הים הגדול וגבול (כמו נמדנר ל"ד ו'). וכבר נראה כי הוא נוספת במלות האלה ללא ענין נקבה וכי איננה בהנגבה ומה שהוא דומה לו במקום אל, אבל הוא כמו שחיא באמרו

(דנניס כ"ט י"ד), וזה להפריש בה בין שני הנחים, ר"ל השין והואו, אשר היא כנוי לאשר אינו נמצא במעמד, בעבור שהיה זה יותר קל עליהם מרגשת השין אם לא הוסיפוה או מהוספת נח רפה בין היוד והשין. והוסיפו הנון עם היוד אשר היא כנוי הפעל המדבר בכמו אכלני הממני (ימיס כ"ח ל"ד), ושמרני בדרך הוזה (כללית כ"ח כ'), ישקלני במאוני צדק (אינז ל"ח ו'), יהלמני צדיק חסד ויכחני (תהלים קמ"ח ה') השם הוא היוד לברה והנון נוספת להשען עליה הפועל שלא יכנס בה שבר. ויוסיפוה בהשיב המדבר המקור בכמו הלהרגני אתה אמר (שמות כ' י"ד), אל תאיצו לנחמני (ישעיה כ"ב ד'), ואלהים אמר לבלחני (דב"כ ל"ה כ"ח), אשר עשית עמדי לשלחני (ש"נ י"ג י"ו). וכבר הסירוה מן שתי מלות מהמין הוזה, אין ההקשה נהגת בהם, והם לא אבה יבמי (דנניס כ"ה ז'), והיתה ההקשה על המנהג בשמוש יבמני, וכמהו בעיני לבלתי עצבי (דב"כ ג' י'), ר"ל עצבני¹). ויתכן שתהיה היוד ביבמי נוספת ושיהיה השעור לא אבה יבם כאשר אמרתי קודם לזה. ואומר הנה עוד לבלחתי עצבי שיהיה השעור בו לבלחתי הביא עצבי או מה הוא שדומה; אך כאשר יחבר המדבר המקור אל פעלו יהיה המקור ההוא בלא נון ועין השעור בכמו בשלחתי את חצי הרעב (יחזקאל ה' י"ו), בפחתי את קברוהיכם (ש"ס ל"ז י"ג), בקבצי את בית ישראל (ש"ס כ"ח כ"ה); וכבר באה מלה אחת בשער הוזה בנון, והיא בשובני והנה על שפת הנחל (ש"ס מ"ז ז') והיתה ההקשה על המנהג בשובני. והערותי על זה שלא יטעון עלינו טוען במלה הורה, ויראה שזה שובר לשעור. ויש אצלי במלת בשובני ענין אחר מופלא ונכבד אני עתיד להעמידך עליו בשער הכנויים מהספר הוזה, ובשער השין והואו בבית מספר השרשים מהחבור הוזה בע"ה (למה ד"ק טרז טז). — ויש שיוסיפו הנון במלה חמורת הנופל ממנה כאשר הוסיפו במעוניה (ישעיה כ"ג י"ח) כי משפטו מעוניה ברגשת הזין, כי הוא קבוץ על הראש המעונו (שופטים ו' כ"ו), ומעונו מן בעלי הכפל מן בעונו עינות תהום (משלי ח' כ"ח), ה' עונו וגבור (תהלים כ"ד ח'), והיתה הנון במעוניה חמורת הזין הרגושה כולאלה מעוים (דניאל י"ח, ל"ח) והיתה ההקשה שיהיה מעוניה ברגשת. וזה הוא דעתם באמרם (איכה ג' כ"ח) חסדי ה' כי לא חמנו, כי הנון הוזה בעיני חמורת הכפל, הרגשת בחמו נכרתו (יהושע ג' י"ו), והראיה כי משפטו תמוז אמרו אחריו כי לא כלו רחמיו, כי החלק השני שב על הראשון. ואין פנים להיות הנון והואו בתמונו כנוי המדברים כאשר יחשב מי שאינו מבין ההקשה הזאת. וכן הוסיפוה עוד בשם ידבר עמנו (יהושע י"ב ה'), ענינו ידבר עמו, בראית בית אל ימצאנו ושאר הענין. וכבר הוסיפוה עם ההא בירה ליתר תשלחנה (שופטים ה' כ"ה), ברגלים תרמסנה עטרת וג' (ישעיה כ"ח ג') משפטו תרמס כי הוא ספור על העטרה, ונאמר והיה כי תקראנה (שמות ח' י') משפטו תקרא. ואם תושם מלחמה במקום מלחמות כאשר נאמר מפני המלחמה אשר סבבהו (מ"ח ה' י"ז) יהיה תקראנה על אפניו ומשפטו. וכבר הוסיפוה בדבר עם הזכר אמר ואל תשלחנה בחילו (שופטים ח' י"ג) ר"ל ואל תשלח בחילו כי מדבר הוא עם הזכר ויתכן שיהיה כמהו תעוגינה לעיניהם (יחזקאל ד' י"ב) כלומר תעוג. **ד**. והוא יוסיפוה על הפעלים השלישים הקלים ותעתיקם מהקלות אל הכבדות כלומר תגרם לכא המם על פועליהם ופעוליהם ותחדש ברוכם ענין התעברות כמו

¹ וכ"כ הראש"ע כי היוד סימן הפעול וכל פעול לעולם כנון חוץ מן כ'. מלות האלה.

שידיה עלת זה היוחס בסוף פסוק. וכבר נאמר אללי לי (מיכה ז') מלעיל ונאמר (חיוכ' י' ט"ו) אם רשעתי אללי לי, מלרע. אבל הוספתה בפעל הרבים כמו אשר לא ידעון אבותיך (דברים ח' י"ו), צקון לחש (ישעיה כ"ו י"ו) ופרושו שפכו שיחם, והיא מלה שאולה מיצוק נחושה (חיוכ' כ"ח כ') וצור יצוק עמדי (זס כ"ט ו') על דרך ולפני ה' ישפך שיחו (תהלים ק"ב ח'). ויוסיפוה על המקורים באבן מולדתי (חמ"ר ח' ו'), לתתן שם את ארון ברית ה' (מ"ח ו' י"ט). וכבר דברתי בספר ההשגה בשער קבב כמלת לתתן שם וג' מה שאיני צריך לשנותו הנה. והוסיפוה על התארים בידי נשים רחמניות (חוכה ד' י'), נטעי נעמנים (ישעיה י"ז י'), ערשנו רעננה (ז"ה ח') לעשתות שאנן (חיוכ' י"ב ה'), השאננים בציון (עמוס ח'), נשים שאננות (ישעיה ל"ב ט'). ואין אלה השמות רבעים כאשר חשבו האנשים, כי הפעל הכפל לא יהיה בשמות הרבעים על הפנים האלה אבל הם נכפלים ממקום הפא והעין כמו קדקד ובקבק וערער והדומה לזה או שנכפל מהם הלמד השנית לכדה, כי כל שם רבעי הוא בעל שני למדין שנות זו מזו ואם תכפל הלמד השניה מהם תהיה המלה מחמש אותיות וזה כמו הכפל שקערורות (ויקרא י"ד), אשר היא הלמד השניה, כי הלמד הראשונה שלה היא העין ממנה ומשקלה פעלולות בדגשת הלמד הראשונה, כי עקרו פעלולות בשלש למדין על דרך הדמיון, הראשונה מהם נחה והכלעה בעבור נחה בשניה הנעה, אבל במלה עצמה העין היא הלמד הראשונה והריש הראשונה היא הלמד השניה והריש השניה היא הלמד הכפולה. ואם יאמר כי שקערור שם חמשי, לא ימצא בחמשי כפול כמהו; והוא אם כן רבעי כפול הלמד השניה, וכן אומר ברעמסס כי הוא כמו כן רבעי כפול הלמד השניה ורענן ושאנן כל אחד מהם שלשי כפול הלמד להשיג גזבר וטפסר. וממה שעזר את דברינו בשאנן ורענן ושקערור ורעמסס שהם כפולים מהבנין השלשי ומהבנין הרבעי, כי השלשי הוא נכפל להגיע בו אל הבנין הרבעי כאשר הגיעו ברענן ושאנן בנין גזבר וטפסר ושהרבעי הוא נכפל עוד להגיע בו אל הבנין החמשי כאשר הגיעו ברעמסס בנין תחפנס ואשכנז והגיעו בשקערר בנין אגרטל (עזרא ח') ואחשתר (ד"ח ד' ו') ואחראל (ד"ח ד' י"ו) ואם שקערור הוא בואו המשה, אבל הבנין החמשי אין טעם לכפלו ואת ראייה קיימת, וכבר עמד המופת בו כי רענן שלשי, כפול למד. ואוסיף את זה מופת, שאומר כי הכפלו כהכפל יום באמרו יומם ולילה, ואם אין אנחנו מוצאים רענן זולתי כפול כמצאנו יום; ואין האומר ברענן שהוא רבעי כי אם במאמר ביומם. ואם יאמר אומר למה לא תשים הכפל רענן ושאנן ורעמסס ושקערור וזולתם אשר כמהם כהכפל סבב ושעורו, ותאמר ברענן שהוא רבעי וברעמסס שהוא חמשי כאשר תאמר בסבב שהוא שלשי, נאמר לו, כי המאמר המדוייק בסבב ושעורו הוא שהוא שני כפול, ואע"פ שלא מצאנו השער הזה כי אם כפול כאשר לא מצאנו רענן בלתי כפול. וכן דעת הערב גם הם בכמו סבב שהוא שני כפול. ואתה דע לך. — והוסיפו אותה בתרחיב צעדי תחתני (ז"כ כ"ב ל"ז) ובשבענה בנים (חיוכ' מ"ג י"ג), כי הענין שבעה, זכבשנה אפרים יקח (הושע י' ו') והוא כמו בושא והוא כנוי לבעל כמו שנאמר עליו וינורו לבשת (זס ט' י'). וכאשר הוסיפו הנון והניחו לשון מפני שהוא יותר קל עליהם, נפלה האות הרפה אשר עין הפעל ר"ל הוא, ופרוש הענין יבוש ישראל בעצתו בקחתו הבושת ר"ל הבעל. — והוסיפו בכי את אשר ישנו פה

אלהם ביום השביעי (נרשית ד' נ') ובאמרו עוד (זמות י"ב ע"ו) אך ביום הראשון חשביתו שאור, ולרבותינו ז"ל בו פירוש אחר קרוב מזה (סך חלק). וזה היה אחר כך וכך באמרו בשבעתיכם מקרא קדש (נמדנר כ"ח כ"ו) כלומר אחר שבעתיכם; ובדבר יום ביומו (דק"נ ח' י"ג) כלומר יום ביום, כלומר יום אחר יום; ובעלת שנה בשבתו, זאת עלת הדרש בחדשו (נמדנר כ"ח), והווי האלה נוספות, הלא תראה שאמרו (ד"ה סז) ובדבר יום ביומו להעלות במצות משה; דבר שנה בשנה (זס"ט כ"ד), כלומר חק שנה בשנה, כלומר שנה אחר שנה; כי לעת יום ביום יבאו על דוד לעזרו (דק"נ י"ב כ"ב) וכן אומרים הערב.

ג. והנון יוסיפוה בראשי הפעלים העתידים לענין כשמשפטים המדברים או המדברים על עצמן כמו נעשה ונשמע (זמות כ"ד ז); נתנו נעבר חלוצים (נמדנר ל"ב ל"ב). ויוסיפוה לבנין הנפעל כמו נמצאו חמשה המלכים נחבאים (יהזע י' י"ז). ויוסיפוהו בתחלת השמות כמו נמרוד, מי נפתוח (זס"ט ע"ו), כי היחה נסכה (דק"נ י"ב ע"ו) ויוסיפוה בסוף הפעלים העתידים אחר ואו הרבים כמו ישובון, יקומו, והיה כי תלכו (זמות ג' כ"ח). וכבר הוסיפוה בעתיד המושב חולף בואו העוטפת הפתחה נאמר (זופטים י"ח) ויהנון בעבר ארנון. ויוסיפוה בפעל הנקבה האחד עתיד בכמו וכה הדבקין (רות ז' ח'), עד מתי תשתכרין (ז"ח ח' י"ד), עד מתי תחמקין (ירמיה ל"ח כ"ב). ויוסיפוה בסוף הפעלים העתידים לאחד הזכר, כמו יסובבנהו, יצרנהו (דברים ל"ב י'), ולא יעברנהו (ירמיה ה' כ"ב) וארממנהו (זמות ט"ז ג'), וכה תודה יכבדנני (תהלים נ' ב"ג), כל היום יברכנהו (זס"ט ע"ב ע"ו), חברכני נפשך (נרשית כ"ז י"ט), משפטו חברכנני, והבלעה האחת מהאותיות הכפולות בשנית; כי משם אתקנך (ירמיה כ"ב כ"ד). ואם יאמר אומר כי הנוני האלה אשר ביסבבנהו, יצרנהו, יעברנהו, וארוממנהו, כל היום יברכנהו הם כמו הנוני אשר בקראנו אסון (נרשית ג"ב ד'), אם לא אביאנו אליך אנכי אערבנו (זס) ולא ישמרנו בעליו (זמות כ"ח ל"ו), ושאר השאר, ר"ל שהם לכנוי כמו אלה הנוני האחרות בעבור שהם שמים לפעמים כנוי האחד שאינו נמצא במעמד ואו לברה כמו וזה שמו אשר יקראו (ירמיה כ"ג ו'), אויב ירפנו (יהזע ח' ג'), והוא ואו כמו ישמרנהו ויחידו (תהלים ע"ח נ') וישערהו ממקומו (חיוג כ"ז כ"ב) וזו ואו בכמו המלות האלה הנזכרות, ואינו נמנע שישמנו גם כן כנוי נון והוא ואו? נאמר לו אלו היה הדבר כאשר אתה אומר היה נמצא הרבה כנוי מי שאינו נמצא במעמד נון והוא ואו כהמצאו נון ואו הרבה, והלוך רב הכנוי על נון ואו ראיה על הנוני האלה במלות האלה אשר הבאתים נוספות גם כן כאשר הם ביכבדנני וזולתו. — ותבוא על הפעלים החולפים לאחד ולרבים, ובואה על הפעל האחד כמו יסור יסרני יה (תהלים קי"ח י"ח), משפטו יסרנני והבליע הנון הראשונה בשניה, וכמהו דנני אלהים (נרשית ל' ו'), ועוד שאנו מואב (ירמיה ע"ח י"ח) ושקט ושאנו (זס ל' י') וכפתו לא רעננה (חיוג ע"ו ל"ב) ועל כן היה מלעיל (לפי שהוא פועל עבר) ואינו רחוק שיהיה כמו אף ערשנו רעננה (ז"ה ח' י"ו) אשר היא מלרע (כתובת זס תוס'), כי הטעמים יוצאו המלות מדרך באורם כמו (ירמיה כ"ב כ"ג) תשעים וששה רוחה, מלעיל, משפטו שיהיה מלרע כמו בושא ודוגה ועוגה והדומה לזה מן השמות אשר עיניהם אות עלה¹; ואפשר

¹ מלה ערנית, חלק בעברית, ומבנה כזה חותיות הכות.

פלין ראיתך מוחשא לבמה אדאך ואנת אהל¹

כלומר זה תמורת זה. והוסיפו העברים הדלת בדמשק ערש כאשר יוסיפו הערביים מא במלות האלה והדלית הזאת בלשון הארמית כענין אשר והוא ענין מא². ויכשר שיהיה מן השער הזה בנפשנו נביא לחמנו (איכה ה' ח') כלומר נסכן בנפשוחנו בהבאת הלחם וכאלו נתנוה תמורתו; ועוד הדם האנשים הדלכים בנפשותם (ז' כ"ג י"ו), כי בנפשותם הביאום (ד"ל י"ל י"ט), כי בנפשו דבר אדניהו (ט"ל נ' כ"ג); ועוד בכסף מלא יתננה לי (נרשית כ"ג ט') כלומר תמורה וחלף ממנו, וכמהו אכל בכסף וג' ומים בכסף (דנרים כ' כ"ח). ותהיה הבית לשבועה³ באמרו וארא אל אברהם וג' באל שדי (שמות ו' ג'), ובאור זה כי הבורא ית' כאשר רצה להוציא את ישראל ממצרים ראה שיעמוד משה ע"ה על עלה הדבר ואמר לא נראהי לאברהם וליצחק וליעקב וכרתי אתם ברית לחת להם את ארץ כנען ועתה כאשר שמעתי את צעקת בני ישראל זכרתי בריתי ובשרם שיצאו מעבדות מצרים. אלא שהבורא ית' כאשר הודיע את משה ע"ה בהראותו לאבות ע"ה נשבע לו בשמו הנכבד כדי לחלוק לו מעלה ולגדל אותו אצל עצמו, כי לא נגלה אליהם מבלי מסך כאשר נראה למשה, והוא מה שאמר לו: באל שדי, ושמי ה' לא נודעתי להם, נכנס בין אמרו וארא אל אברהם וג' ובין אמרו וגם הקמתי את בריתי אתם ושאר הענין, והשבועה נכנסת בין שני הדברים כאשר תראה. ותהיה במקום ואו העוטפת בעבור שהיא ממוצאה כמו בית במחקק במשענתם (כמדנר כ"ל י"ח) הענין ומחקק במשענתם, וכמו בית ופקדתי על כל מול בערלה (ירמיה ט' כ"ה) משפטו וערלה, כלומר ואיש ערלה, ותרגום ואפקד על כל מול וכל איש ערלה חטאתם, וכמהו לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל באי שער עירו (נרשית כ"ג י"ח) כלומר וכל באי שער עירו. ותהיה עוד כענין כמו עד כך וכך כמו שהיתה הואו בענין עד אשר יהיה כך וכך כאשר זכרנו לפנים (ד' 23), וזה בכמו אמרו (איכה ד' י"ד) בלא יוכלו יגעו בלבשיהם, באור זה שהוא מספר הרחקת הגוים לנו ושהם חושבים אותנו כטומאה כאשר אמר סורו טמא קראו למו אבל הפליג בזה והגדיל באמרו נעו עורים בחוצות נגאלו בדם בלא יוכלו יגעו בלבשיהם, יאמר כי הפחות שבגוים והטמאים שבהם כמו העורים אשר הם נעים בחוצות והם מגואלים בדם עד שלא יוכל אדם לנגוע בהם ולא להגיע בלבשיהם מטומאתם סורו טמא קראו למו; והפליא בספור העורים מפני שהעורים יותר קרובים אל הגאול מזולתם בעבור שאינם רואים ממה שזיהרו. ותהיה בענין קודם כך וכך באמרו ויכל

¹ כפי הכשט. מבואר ומפורר החלק הזה משיר ערבי על ידי החכם מונק בפירושו על חקוק, והנה אין בידי החכור הזה וע"כ חשים תרגומו כפי העתקת לוהבי החכם ד'. יואל, הלל רוחה חכמי חותך P מיושניך תחת אשר רחיתך ואת מיושכ". ונמלות ל צמא אראך כמלאה מא אשר הזכיר המחבר, והדלת בדמשק היא כלשון ארמית כמו מא בערבית ואשר בעברית.

² ודמשק הוא לשון שקידה כמו וכן משק ביתי וכן פירושו הרש"ע וד"ק.

³ הרש"ע הביא דגם ר"י כי הואו דגמתי ה' לא נודעתי היא לשון שבועה כי כלשון ערבי יש ואו לשבועה, והשיג עליו כי שמו הואו בזה לא מלינו בזה"ק, וכנראה מזה כי נוסחא אחרת היתה לפני הרש"ע, כי רק תשמיש הלמד והבית הוא לשון שבועה (לעיל ד' י"ט).

נכון, כמו שאמרו ונסע דגל וג' בראשנה (נמדנר י' י"ד) והוא כמו אמרו וישם את השפחות וג' ראשנה (נלזזית ל"ג ז') וכמו אמרו והקריב את אשר לחטאת ראשנה (ויקלז ט' י'); ויהי בתחלת שבתם שם (מ"ז י"ז כ"ה) הוא כמו תחלת דבר ה' בהושע. ועוד בטרם לא יבוא עליכם (לפניה ז' ז') הוא כמו אני טרם אכלה לדבר (נלזזית כ"ד מ"ה); הן בעודני חי עמכם (דנכיס ל"ח ב"ו) הוא כמו עודנו מדבר עמם (נלזזית פ"ע ע'); ויכשר שיהיה כמהו לכו לחמי בלחמי ושחו ביין מסכתי (עזלי ט' ה') כמו שאמר אל תלחם את לחם רע עין (עזלי כ"ג ז') שתה מים מבורך (זס ה' ע"ו); ויתירו בית יוסף בבית אל (זופטיס ח' כ"ג) כלומר בית אל כמו שנאמר ויתורו את ארץ כנען (נמדנר י"ג ז'). הנה ה' אלהים בחזק יבוא (יזעיס מ' י') הבית תוספת וכמהו אך בה' לי אמר (זס מ"ה כ"ד), והוא באחד ומי ישיבנו (ליוז כ"ג י"ג) ענינו והוא אחד; ועמחו בבין חציר (יזעיס מ"ד ד') ענינו בין חציר. אראנו בישע אלהים (תהליס כ' כ"ג) הבית תוספת, והיא גם כן תוספת באמרו כי התעיתם בנפשותיכם (יזעיס מ"ז כ'), כי לא נפלה לו וג' בנחלה (זופטיס י"ח ח') הבית תוספת, וכמהו ובכל קהלך אשר בתוכך (יזקלל כ"ז כ"ז) משפטו וכל קהלך; ויתנבא עד באו בניות ברמה (ז"ח י"ט ב"ד) משפטו עד באו בניות ברמה. וכמהו בעיני ככל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים (נלזזית ט' ז') ענינו כל אשר תרמש האדמה וכל דגי הים, אלא שאמרו תרמש האדמה הוא מן הרברים ההפוכים אשר ינהגו בהם הפעולים מנהג הפועלים, ואמתת הדבר שיהיה כל אשר ירמש האדמה ושיהיה בירמש כנוי שב אל כל ותהיה האדמה פעול בה והפכו הדבור ושמו האדמה פועלת, וכמהו ישרצו המים שרץ נפש חיה (זס ח') ושם המים פועלים בירצו והאמת שיהיו פעול להם, ואתה עתיד לראות מזה הרבה בספר הזה. ותהיה הבית בענין כמו למען או בעבור כך וכך כמו החשחית בחמשה (זס י"ח כ"ח) כלומר בעבורם, באדם דמו ישפך (זס ט' ו') בעבור האדם ההוא הנהרג, וכמהו ונמחהו בנפש אחיו (ז"ז י"ד ז'), ונמכר בגנבתו (זמות כ"ז ז') בעבור גנבתו ויתכן לומר ברמי גנבתו, והוא נחש ינחש בו (נלזזית ע"ד ה') בעבורו, כלומר כבר עיין בנחשו בעבורו וידע כי הוא אצלכם ואל הענין הזה כון יוסף באמרו הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני (וזה הניח סלזז"ע זמנו). את אשר עשה ה' בבעל פעור (דנכיס ד' ג') כלומר בעבורו ועל דברו רומז אל מה שזכר סמוך לזה כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור וג', — ותהיה הבית בענין תמורת כך וכך באמרו (עמוס ג' י"ב) בפאת מטה ובדמשק ערש, כלומר תמורת המטה וחלף הערש, והוא גם כן המטה, יאמר כי הנצל מאויבם תהיה כהנצל מה שינצל מטורף הארי, כלומר לא ינצל מהם כי אם מכה או הרוג, הוא אמרו כאשר יציל הרועה מפני הארי שתי כרעים או בדל און כן ינצלו בני ישראל הישבים כשמרון, והנה השלמת הדברים, ואחר כן אמר בפאת מטה ובדמשק ערש, כי זה תמורת מנוחתם ובטחתם וארך עמדם במטותם בתענוג ושלוה כמו שנאמר עליהם (זס ו' ד') השכבים על מטות שן וסרחים על ערשותם ושני המאמרים לעמוס. והערביים גם כן משחמשים בבית בענין הזה; אמר קצת משורריהם כאלו הוא מדבר עם אחד הבתים והוא P1 מיושביו:

בבשר ובלחם (ס"ח' ל"ג), הענין מן הבשר ומן הלחם; ואם מעט נשאר בשנים
 (סס כ"ה כ"ג) הענין מן השנים. ואת כל נפש החיה אשר אחכם בעוף בבהמה
 ובכל חית הארץ אחכם (נלמדת ט' י') הענין מן העוף ומן הבהמה ומן כל חית
 הארץ. כגר ובאורח הארץ (שמות י"ג ב') ר"ל מן הגר ומן אורח הארץ, וכמהו
 אשר תאכל נבלה וטרפה באורח ובגר (ויקרא י"ז ט'); בקרשים לא יאכל (סס
 כ"ד') הענין מן הקרשים, וכמו לכו לחמו בלחמי ושחו ביין מסכתי (משלי ט' ה').
 ועוד: כי שבעה ברעות נפשי (תהלים פ"ח ד'), ישבע בחרפה (איכה ג' ל'), הענין
 מן חרפה, מהרעות. ואע"פ שאין אנחנו מוצאים מן עם רוב הלשון הזה לא
 חסרוהו אלא לקצר הלשון. והחזקה שבראיות שהבית הזאת במקום מן בלי ספק
 אצלי בזה אמרם מדרכיו ישבע סוג לב (משלי י"ד י"ד) וכן ממצעתי הם ישבעו
 (סס ח' ל"א). — על כן תאכל הארץ ואמלל כל ישב בה בחית השדה ובעוף
 השמים (הזע' ד' ג'), ענינו מחית השדה ומעוף השמים; והנותר בשמן (ויקרא
 י"ד י"ח) כמו מן השמן; באשרי כי אשרוני בנות (נלמדת י"ג י"ג), כלומר מרוב
 אשרי, עתקה בכל צורי (תהלים ו' ט'), הענין מכל צורי כלומר בעבורם, וכמהו
 הנשא בעברות צורתי (סס ז' ז') כלומר בעבורם; ואסרוך בהם ולא תצא כחכם
 (יחזקאל ג' כ"ה) כלומר מתוכם; והוצאת בו (סס י"ג ה'), בקיר יחחרו להוציא
 בו (סס סס י"ג) ענינו ממנו. — והיה הבית במקום הא ההודעה בשמחו
 לפניך כשמחת בקציר (זעניו ט' ג') משפטו בשמחת הקציר, וכמהו אם עוד
 רבות בשנים (ויקרא כ"ה כ"א), שעורו אם עוד רבות השנים, וכמהו ואף כי היום
 יקדש בכלי (ז"ס כ"א ו'), משפטו יקדש הכלי, וכמהו לראתכם בדרך אשר
 תלכו בה (דברים ח' ל"ד), ועוד זיהי ברבר הזה לחטאת בית ירבעם (מ"א י"ג ל"ד),
 משפטו שיהיה הדבר הזה כמו זיהי. הדבר הזה לחטאת וג' (סס י"ג ל'). ויהיה
 בענין כמו על, וכמו כי אם הבהמה אשר אני רכב בה (משלי ג' י"ג) ר"ל עליה,
 כי הדם הוא בנפש יכפר (ויקרא י"ז י"ח) ר"ל על הנפש, ויחכן שיהיה כמהו
 כשמחת בקציר כלומר על הקציר, והתו בכשמחת על הפנים האלה חמורת הא.
 או הודע אליו חטאתו אשר חטא [בה (סס ד' ב"ג) משפטו] עליה כמו שנאמר
 ונודעה החטאת אשר חטאו עליה (סס ד' י"ד); וישארו במוט בשנים (נמדנר
 י"ג כ"ג) כלומר על שנים. ויהיה הבית עוד לדביקה ולהעזר; היותה לדביקה
 כמו בית ותרבק נפשו בדינה (נלמדת ל"ד ג'); פה על פה אדבר בו (נמדנר
 י"ג ח'), כלומר אדביק דברי בו פנים בפנים; וכמהו רוח ה' דבר בי (ז"ס כ"ג ב')
 כלומר דבק בי; לא דבר ה' בי (דס"ג י"ח כ"ז). ומן השעור הזה בעיני בי
 ה' מה אמר וג' (הזע' ז' ח'), בי אדני זיש ה' עמנו (זופטיס ו' י"ג) והיא לחחנה
 ולבקשת רחמים. ויש ברברים הסתר בו יהיה הדבוק והשעור, פנה בי כענין
 פנה אלי וחנני (תהלים כ"ה כ"ג) כאשר נאמר ועתה הואילו פנו בי (איוב ו' כ"ח). אבל
 היותה לעזר בכמו ואני כותב על הספר זכרו (ירמיה ל"ו י"ח), ופעל בפחם ובמקכות
 יצדדו (זעניו ט' ד' י"ח), ואם בשנאה ידפנו — ואם באיבה הכהו (נמדנר ל"ה כ'), בכסף
 וזה יופהו (ירמיה י' ד'), ולבי נדגובחכמה ולאחו בסכלות (קבלת ג' ג'). ומה שהוא עוד
 מהעזר אמרו (ז"ס כ"ג י"ח) הדם האנשים ההלכים בנפשותם, כאלו נעזרו על הליכתם
 בנפשותם כלומר סכנו בהם, וכמהו כי בנפשו דבר אדניהו (מ"א נ' כ"ג). ויהיה הבית
 ללא ענין בכמו בראשית ברא אלהים את השמים וג' כי ענינו ראשית ברא אלהים
 את השמים וג'. היה כך וכך, ואלו היה אומר ראשית ברא אלהים היה גם כן

דוראי בני ולקחה רצון שני מקורים עטופים על שני מקורים, ושהלמד בהם היא פא הפעל והיה קודם תוספת בהם לקוח כמו לקוח את ספר התורה (דברים ל"א כ"ו) וכאשר הוסיפו החיו חסרו הואו בעבור שכבדה עליהם עם החיו; ואפשר שיחכן להיות הענין בהם אחר על פנים אחרים. וכן החו בצדקתך אחיותך תוספת על המקור, ר"ל על כי חפצתי צדקך (חיו כ"ג ל"ג), ומשפטו בצדקתך אחיותך, אבל הלת את פרעה היה קודם תוספת החו בו על משקל ה"י ה"י לעבדך (יהושע ט' כ"ד) והחל לא חלת (יחזקאל י"ו ד'). — ויוסיפו החו לבנין החפעל בכמו והתגדלתי והתקדשתי (ס' ל"ח כ"ג), החלהך לפני (נחמיה י"ז). וזהו החיו חמורת היא הנקבה בכמו אם אתן שנת לעיני (תהלים קל"ג ד'), שפעת אני רואה (מ"ב ט' י"ו) מכת בלתי סרה (ישעיה י"ד ז'), נפל אשת (תהלים כ"ח ט'), אשת יפת תאר (דברים כ"ח י'), ושבת לנשיא (יחזקאל מ"ו י"ז), או בקלחת או בפרור (ע"א ז' י"ד). ותהפך היא הנקבה גם לחיו בהצטרפה בכמו מלכת שבת (מ"א י"ד), יפת תאר, וסרת טעם (משלי י"ח כ"ב) ומה שדומה לזה. וכבר באה החיו חמורת היא בהרגלתי לאפרים (יושע י"ח ג') משפטו הרגלתי מרברי רבותינו הרגילני לדבר מצודה, ואל הרגילני, כאשר המירו החיו בהא באמרם מאין הפנות (חנה ג' ס"ט) ומשפטו תפונות על משקל חבונות. והמירו עוד הוא בחיו בחפצותיכם (ישעיה כ"ב ל"ד). וכבר קבצתי המלות הזרות מן הספר הזה (ש"ר ל"ט). והבית יוסיפוה בראש השמות לענין כלי או מחזיק כמו בבית אחר יאכל (שמות י"ב מ"ו), בשבתך בכיתך (דברים י"ח י"ח), בכנר צמה או בכנר פשחים (ויקרא י"ג מ"ו), והכה בכיור או בדוד או בקלחת או בפרור (ע"א כ' י"ד). ואמרו מום בו (ויקרא כ"ג כ"ח) מן השעור הזה, הושם ככלי למום והדבור יהיה לו שרש ואחר כן ירחב במה שדומה לשרשו. ומן המין הזה אמרם עלה ראש הפסגה (דברים ג' כ"ו), ענין עליה, ישחרנו עלו על צוארי (חנה ח' י"ד) ה"ל כי העונות גברו עליהם זרבו, ואמרו מטרף בני עליה (נחמיה ט"ט ט'), גדלת והכוח, וכמהו ותעל אחר מגריה (יחזקאל ט' ג'), כלומר גדלה אותו ורבתהו. ושרש אלה המלות אחר והוא נרחב בענינים כאשר אחת רואה הנה וכאשר תראה עוד במקומות מהספר הזה בעזרת האל. ואשר יסתעף מהבית אשר יהיה בענין הכלי אמרו למען הצדק בדברך תזכה בשפטך (תהלים כ"א ו'), והיה באכלכם מלחם הארץ (נחמיה ט"ו י"ט), כלומר בעת דברך ובעת שפטך ובעת אכלכם. ועוד בהחודע יוסף (נחמיה ט"ו ח') בעת שהחודע אליהם. בכלות בשרך ושארך (משלי כ' י"ח). וכמו הביתין האלה בית בהשמה מהם (ויקרא כ"ו מ"ג), אבל נפלה על שם שחסר, כי לא יתכן שתפל הבית על הפעלים, כי השמה פעל. שלא הזכר שם פועלו כמו כל ימי השמה תשבת (ס' כ"ו ל"ה), והועתקה קמצות היא אל הבית והונח להא כדי להקל. והטוב בעיני שאומר כי בעבור שהוסרה מהא תנועתה והיא הקמצות נשארה נחה במבעה, כי האוחיות כלם נחות עד שיגיעו אותם, וכאשר שבה ההא נחה הקלו השין בדחק בעבור הקבץ שני נחים; והשעור בעת השמה. ואינו רחוק בעיני על הדרך הזה שזכר המשורר לומר מאין דחק; כשקט בשמרים, (דונס נחוח המכל למעלה דף י"ח).

1) זהו כנגד העמורה נרמיה ל"ב, י"ד. וידמה ש"ל לקוח את הספרים (ירמיה ס).

יצאו הרודפים; כמעט זגרים בה (לכ"ל ט"ז י"ט) הכף נוספת; והיא נוספת גם כן באמרו חמה כדוי לחמי (ליוג ו' ז') ואנחנו עתידים לפרש הפסוק הוה בשער הנון והגמל והעין מאות הנון. והיא עוד נוספת בכל עמח שבא (קבלת ס' ט"ז), כי המשפט שיהיה לעמח זהוספה הכף עם הלמד והפרידוה. ויוסיפיה באחרונה בדברים עם האחר הזכר בכמו עבדך ורגלך ובנך, הקלך זה בני דוד (ע"ל כ"ד י"ז), ויוסיפיה לברה בדברים עם הנקבה האחת ויהא מעמדה בשבא. ויוסיפיה עם המם בדברים עם הזכרים הרבים בכמו ידיכם ורגליכם אביכם; בין ועיניכם (דברים י"ז י"ז); ועם הנון בדברים עם הנקבות הרבות באביכן החל בי (בראשית ל"א ז'), ויחמן להוסיף ההא הנה עד שיהיה אביכנה כמו ולא העשינה בזמחכנה (יחזקאל ב"ג ט"ח), הנני אל כסחוחיכנה (ע"ל י"ג ב'). וכבר הוסיפיה באחרונה מבלי שיהיה לה מקום ככסף ערכך, כערכך הבתן (ויקרא ב"ז י"ג ט"ו), כי השיעור כסף הערך, כערך הכהן, אבל הוספה בעבור המדובר עמו בלבר. ודע כי אע"פ שהיא למדובר עמו היא אות ואינה שם ואין לה חלק בשמוש, כי השמוש לא יהיה כי אם בשמות; ורצוני לומר אין לה חלק בשמוש ואינה שם כלומר שאינה מצטרפית אליה כמו כף עכרך זכרך אבל היא נוספת. והוסיפיה לזרז את המדבר אליו, וכמהו בעיני עד בואך עזה (זופטיס ו' ד' ז') ועד בואך מנית (ע"ל י"ז ג'); אין הכף הזאת הכף שמחברים אליה, אבל הענין בדבור הזה כענין באמרם עד לבוא חמח (ע"ל ג' ג') והטעם עד מבוא חמח ועד מבוא עזה ועד מבוא מנית. ויוסיפיה על אני ויאמרו אנכי.

ת. והחיו יוסיפיה ראשונה בפעלים העתידים לענין כאשר חספר על מי שאחה מדבר עמו אם זכר אם נקבה אם זכרים אם נקבות, ותאמר חשמה, חשמרו, חשמרי, חשמרנה, או כאשר חספר על נקיבה שאינך מדבר עמה. כמו מכל אשר אמרת אל האשה חשמר מכל אשר יצא מפני היין לא האכל ויין זשכר אל תשת וכל טמאה אל האכל כל אשר צויתיה חשמר (זופטיס י"ג י"ג), או כאשר חספר על נקיבות שאינן עמך כמו וחדברנה הנצבות עליה (ע"ל ד' כ'), ותכאנה אל קרבנה (בראשית ט"ז כ"א). ויוסיפיה בראש השמות ובאחריתם כמו חלכשת ותפארת. ויוסיפיה בראש השמות בלבר בכמו ותכריך בוך (חפתי ס' ט"ו), מבין עם תלמיד (דב"ט כ"ה ט'), חאניה ואניה (זופטיס כ"ט ט'). ויוסיפיה בסוף המקורים בכמו למה, שבת לרה, יום הולדת את פרעה (בראשית ט' כ'), בצדקתך אחיוחך (יחזקאל י"ו ל"ב), ולקחת גם את דודאי בני (בראשית ל' ט"ו), ולקחת רצון מידכם (מלכי ב' י"ג), וזולת למד ולקחת אוחנו לעברים (בראשית ט"ג י"ח) לקחת לו משם אשה (ע"ל כ"ח ז'), כי למד ולקחת אוחנו ולקחת לו משם היא למד בעבור שיהיה כך וכך או כדי שיהיה כך, ואין לטעם הזה בולקחת גם את דודאי בני ולקחת רצון מידכם פנים כל עקר; הלא תראה כי לא יכשר לומר המעט קחתך את אישי ובעבור שתקחי דודאי בני, אך יכשר: המעט קחתך את אישי עד שנתת את לבך שתקחי גם דודאי בני או לקחת דודאי בני, וכן לא יכשר לומר [כי אחם מרבים כבי ואנקה מאין עוד פנות את המנחה ובעבור לקחת רצון מידכם], אך אשר יכשר לומר: אחם מרבים כבי ואנקה להעדר פנותו אל מנחתכם וקבול הרצון מידכם, כלומר והעדר קבול הרצון מכם. וכבר התבאר, כי ולקחת גם את

(4) והענין כהחל"ע: בס' ולתנת שכולו למנוח משכ ידכל כמשפט המדברים.

(מחמיה ט' ז'). וכבר נכתבה האלף עור: במקום יוד המשך מימינים ומשמאלים כאבנים (ד"ל י"ג נ'). והוסיפו עור האלף בשני הודאי תאנים (ירמיה כ"ד ח') כי היא כמו ושימו את ראשיהם בדורים (מ"ג י"ז) הלא תראה שהוא אומר הדוד אחר — והדוד אחר (ירמיה טס). והוסיפו עור כללאת חמשים (זמות כ"ו) כי היא כמו ובלולים יעלו על התיכנה (מ"ח ו' ט'), אע"פ שפרשו ובללים תלונות, מפני שהיה עולה מחלונות ההם אל זולתם ומוולתם אל מה שאחריהם דמות לוליות אשר יתחבר בהם מה שהם בו במה שיש אחריו וקראו להם שם כשם הלולאות.

כ. והכף יוסיפו בראשונה לדמיון, בכמו והיחם כאלהים (נחמיה ג' ה') כשמות אשר קרא להן אביו (סס כ"ו י"ח), כצבי מרח (זעיה י"ג י"ד), והנה שבה ככשרו (זמות ד' ז'), ותהיה להשוות בין שני דברים או דברים רבים ואז תהיה שנייה על הרוב כמו והיה כצדיק כרשע (נחמיה י"ח כ"ה), כחטאת כאשם (ויקרא ז' ו'), כחשכה כאורה (תהלים קל"ב י"ג), כקטן כגדול תשמעון (דברים ח' י"ז), כי כמוך כפרעה (נחמיה מ"ד י"ט) כמוני כמוך כעמי כעמך כסוסי כסוסיך (מ"ח כ"ג ד'), ככס כגר יהיה (נמדבר ט"ו ט"ו) כי כחלק הירד למלחמה וכחלק הישב על הכלים (ז"ח ל' כ"ד), ויש שיהיה להם די בכף האחת כאמרם כמוני כמוך וכעמך עמי (ד"ב י"ח ג'), ויש שישו בין הדברים בלא כף כאמרם גם זהב כאף חזיר אשה יפה וסרת טעם (מטלי י"ח כ"ג). ותהיה לקרוב כמו ויפל מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש (זמות ל"ב כ"ט), כחצות הלילה אני יוצא בחוך מצרים (זס י"ח ד'), ויהי כמשלש חדשים (נחמיה ל"ח כ"ד), וכעת מותה ותדברנה (ז"ח ד' כ'), וכמו השחר עלה (נחמיה י"ט ט'), וקרוב מזה והיה כמשיב ידו (זס ל"ח כ"ט), כלומר כשיעור שהשיב ידו וכשעה שהשיב ידו, ועוד והיא כפרחה עלתה נצה (זס מ' י'), כלומר בשעה שפרחה עלתה נצה. וממה שדומה למין הזה כמעט אויביהם אכניע (תהלים פ"ח ט"ו), כלומר בזמן קרוב, וכמהו לולי ה' צבאות הוחיר לנו שריר. כמעט כסדום היינו (זעיה ח' ט'), לולי חסד האלהים היינו בזמן קרוב כסדום, וכמהו כמעט יעבר עבדך את הירדן (ז"ג י"ט ל"ז), כלומר כמעט שאהיה מת אחר עברי את הירדן ואמות בגרות, ויש בו הסתר, ובעבור זה אמר: ולמה יגמלני המלך הגמולה הזאת ישב נא עבדך ואמת בעירי עם קבר אבי ואמי; וכמהו עור כי יעבר כמעט אפו (תהלים נ' י"ג). ותהיה לאמתת הדבר בכאלפים אמה במדה (יחזע נ' ד'), אמרו במדה מורה כי הוא דבר ברור לא מקורב. ויחכן שנאמר בכמו זה עור כמה שאמר הבורא ית' כחצת הלילה אני יוצא (זמות י"ח ד'), ומה שמחזק הענין הזה אמרו והי בחצי הלילה (זס י"ג כ"ט) ברור ומקיים; וכמהו כי הוא כאיש אמת (נחמיה ז' ב') לא יכשר שיהיה אלא ברור. ומה שהוא הזמה למין הזה אמרה והיה כשכב אדני המלך עם אבתי (מ"ח ח' כ"ח) בעבור שרצתה לומר אחרי מותו ולא רצתה לקרוב זאת המות אבל אחר המות. ויכשר שיהיה כמהו ראו נא כטוב לב אמנון ביין (ז"ג י"ג כ"ח), לא רצה לומר כי אם אחר השלמתו טוב לבו ושמתחו, לא כאשר יהיה קרוב לכך. ותהיה נוספת איננה נוחנת טעם בדברים באמרו ולאדם לא מצא עור כנגדו (נחמיה ח'), כשגגה שיצא מלפני השליט (קסלת י' ה'), ותדבר אליו בדברים האלה (נחמיה ל"ט י"ז) כלומר הדברים האלה, וכמהו ותקראנה אתי כאלה (ויקרא י' י"ט), ר"ל האלה, הקורות האלה או הצרות האלה או הדומה לזה; והשער סגרו אחרי כאשר יצאו הדפים (יחזע נ' ז') הענין אשר

הגואל משחת חייכי המעטרכי (תהלים ק"ג ג' ד'). ויביאזה למשך בכמו פליט
 ושריד (חיכה נ' כ"ג) והדומה להם. וכבר הוסיפוה עם אותיות העתידות בקצת
 הפעלים אשר פאיהם יוד וכלו כפלו הפאים ההם; אמרו (ישעיה ע"ו נ') על
 נבו ועל מידבא מואב ייליל, ובייליל שלש יודין סמוכות זו לזו במדבר, הראשונה
 יוד העתידות והשניה פ"א הפעל מונחת על דעת ר' יהודה¹, ויש לנו אנחנו
 בו מאמר אחד אנחנו עתידים לזכרו במקום אחד מהספר הזה, והשלישית היא
 קימת במדבר בלכד לא במכתב, כי היא נח רפה נסתר, והיא גם היא פא הפעל,
 וראוי שהחשב כפולה אם היא היוד הנעה אשר לפניה פא הפעל כאשר אמר
 ר' יהודה, אבל היוד הזאת הנסתרת לא זכרה ר' יהודה, וכמהו כלו ייליל יוד
 בככי (זס ט"ו ג'), לכן ייליל מואב למואב כלו ייליל (זס ט"ו ז'). וכבר טעה
 ר' יהודה בקריאתו לכן ייליל מואב בנח היוד השניה וכצירי תחת בראשונה, אך
 הראשונה בשבא והשניה בצירי. וזה מאשר שכחנו לספק אותו עליו בהשגה;
 וכמהו על בן על מואב אייליל (ירמיה ט"ח ל"ח) האלף למדבר ושני היודין
 המה פא הפעל כפול; ומשבר רוח תילילו (ישעיה ס"ה י"ד); כי יילילו על
 משכבום (הוצע ז' י"ד) כגרסת בן אשר, אבל בן נפתלי הוא קורא אותו יילילו
 ברפית היוד על העקר על משקל הלא דברי יי"י (מיכה נ' ז'), וכמהו וגבה
 ממרחק יי"ד (תהלים קל"ח). — יי"י בגדלו (יחזקאל ל"ח ז') בשוא תחת היוד
 הראשונה אשר היא לעתיד ובחירק תחת השניה והיא האחת משתי הפאים והיוד²
 השניה הכפולה נחה רפה נסתרת איננה במכתב והיא נמצא בהילה (חיונ כ"ט ג'),
 וזה קריאת בן אשר אבל בן נפתלי קרא אותו יי"י על משקל ויו מדמה על הקיר
 (מ"ב ט' ל"ג). והוסיפוה עוד בואחרי מות משה, אשרי האיש. והוסיפוה בהוא
 ירה החצי, עד מקום החצי (ז"ח כ' ל"ו) וכאלו היא חמורת הכפל הנופל, וכבר
 הוסיפוה על מן באמרם סורו מני דרך הטו מני ארח (ישעיה ל' י"ח), העמסים
 מני בטן הנשאים מני רחם (זס מ"ו ג'). ותהיה כנוי לאחד המדבר בכמו עשיתי,
 ראיתי, שמרתי, אמרתי (ובכמו עבדי אבשלום (ז"ג י"ד ל') ככ"י שני: בני בני זס י"ע ח').

א. והאלף חבוא בראשי הפעלים העתידים לענין כשיספר האחד על עצמו
 אם זכר אם נקבה כמו שאמרו אעשה, אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו
 (נחשית מ"ו ל"ח). ויוסיפוה עוד בראשונה ללא ענין בארוש ירושנו (ישעיה כ"ח כ"ח),
 כי אם אסוך שמן (מ"ב ד' נ'), ובאורוע (ירמיה ל"ב כ"ח) ואגרף (זמות כ"ח י"ח)
 ואקרח (ישעיה כ"ד י"ג), והאזניחו נהרות (זס י"ט ו') ובאבעבעת (זמות ט' ט')
 ובמי אפסים (יחזקאל מ"ז ג'), וראיתן על האבנים (זמות ח' י"ו) ובאספי השערים
 (נחמיה י"ג כ"ה) וזולתם. ויוסיפוה בואשמאילה (נחשית י"ג ט') וכי תשמאילו
 (ישעיה ל' כ"ח) משקלם אפעילה חפעילו, כי הם משמאול בעשתו ולא אחו
 (חיונ כ"ג ט'), השימי השמילי (יחזקאל כ"ח כ"ח), אם איש להימין ולהשמיל
 (ז"ב י"ד י"ט). אבל האלף הכתובה בשמאל היא במקום ואו המשך כאשר
 כתובה ג"כ במקום ואו המשך בוהיו שאסוך (ירמיה ל' י"ו), ובאחם נשאים

¹ גם' אותיות הנוח שרש ילל (דף מ"ז): והנעלם לכן ייליל מואב, והמתנועע ומזכר
 רוח תיילילו. וראה דק במכלול דף ק"ד ז' אשר השג על דברי ר' יונה.
² ראה ד"ק במכלול דף קל"ח ובמנחת שי על יחזקאל זס. ומה שכתב ר"י היוד
 השניה כמלאת בהילה חיינו כן בספרינו.

הכף על הפועל החולף; ואין הכף הנה לדמיון כאשר הוא בכמו אש כמו שכלול, אבל היא לקרוב (רצה להלן לז' 29). ויש שישמשו בה עם הנון במקום הבית בעבור שמוצאם אחד מהשפחות, ר"ל מוצא הבית והמם, אמרו והנה עם רב הולכים מדרך אחריו (ע"ג י"ג ל"ד), כלומר בדרך¹ ונאמר עוד (יתזקל כ"ז כ"ג) זאת הארץ אשר הפילו מנחלה לשבטי ישראל, במקום בנחלה כאשר אמר בהחלה הענין (עס מ"ז כ"ג) והיה הפילו אותה בנחלה לכם ולהגרים.

י. והיוד יוסיפיה ראשונה בפעלים העתידים אשר יספר בהם על מי שאינו נמצא במעמד ליחיד ולרבים, כמו ישמה, ישמרו, יעשו, ילך, ילכו. ויוסיפיה מעט בפעלים אשר יספר על הנקבות שאינן נמצאות במעמד כמו וישרנה הפרוח (ז"ח י' י"ג), מגוי יעמדנה (דניאל ח' כ"ג), ויחמנה בבאן לשחות (נחשית ל' ל"ט). ויוסיפיהו בראש השמות כמו יגאל בן יוסף (נמדנר י"ג ז'), ירמיהו, יחזקיהו, ואת ידלף (נחשית כ"ג כ"ג). והוסיפיה באמצע המלות בלדריוש הדבר (עזרא י' י"ו) וכלכה דחינה (נחשית ל"ז י"ו) בהאמינון אחיך (ע"ג י"ג כ'), בוחגבהינה וחעשינה חעבה לפני (יתזקל י"ו כ'), ובוקראו למקוננות וחבואינה (ירמיה ע"ו י"ו) והדומה להם. ויוסיפיה ליחס בכמו משפחת האשוריאלי, העזיאלי, השמעוני, הזבלוני (נמדנר כ"ז) והדומה להם. ויוסיפיה בכמו המקום הזה לבלי יחוס בכמו לבני ושמעי לשוני לאזני ואראלי (עס), זכרי גבור אפרים (דכ"ג כ"ח ז'). ויוסיפיה סימן לרבים עם המם או הנון בכמו מלכים ומלכין (משלי ל"ח ז') וחיים וחיין (חינו כ"ד כ"ג) ואיים ואין (יתזקל כ"ו י"ח) והדומה לזה. ויוסיפיה באחרית שמות הפועלים ואחרית המקורים בכמו מקימי מעפר דל, להושיבי עם נדיבים, המגביהי לשבת, המשפילי לראות (תהלים ק' י"ג), הישבי בשמים (עס ק"ח ג'), ההפכי הצור (עס קי"ד ח'), שכני בחגוי הסלע תפשי מרום גבעה (ירמיה ע"ט י"ו); חקקי כסלע (יעזיה כ"ג י"ו), עובי הצאן (זכריה י"ח י"ו), אסרי לגפן (נחשית מ"ט י"ח); לא אבה יבמי (דנריס כ"ה ז'), כלומר לא אבה יבם, זאת היא דעתי בו, כי כנוי הפעל הדבוק במקור לא יהיה כי אם נון ויוד² כמו הלהרגני אתה אמר (עמות י"ג י"ד), המה יקרבו אלי לשרחני (יתזקל מ"ד ע"ו) ואין נכון לומר להרגי ולא לשרחני ואלו היה רוצה זה היה אומר יבמני. והוסיפיה על בן באמרו בני אחונו (נחשית מ"ט י"ח) והוסיפיה על הנפעל העומד בנאדרי בכח (עמות ע"ו ז'). והוסיפיה על התאר בביד כל נביאי כל חזה (מ"ג י"ז י"ג) ומשפטו ביד כל נביא; וכמהו ואתה חדרבר אל כל חכמי לב (עמות כ"ח ג'), משפטו אל כל חכם לב כמו שנאמר (עס) אשר מלאותיו רוח חכמה. ויוסיפיה לסימן הנקבה כאשר תספר על הנקבה האחת ותרבר עמה כמו חשמרי, חלבי, ויש שביאו עליה הנון ויאמרו חשמרין חלבין וכה חרבקין (רות ב' ח'), עד מתי החחמקין (ירמיה ל"ח כ"ג), עד מתי חשתכרין (ע"ח י"ד). ויוסיפיה אחר סימן הנקבה בכמו רבתי עם, שרתי במדינות (חייכה ח'), אהבתי לדוש (בוזע י' ח'). ויוסיפיה על הכף שהוא כנוי הנקבה כמו הסלח לכל עונכי הרפא לכל החלואוכי

¹ נכ"י שני יש בזה הוספה זרה מן המתרגם וז"ל: אך מפני שהיה לשון הספר בערבי בן ר"ל שאינו נמצא במעמד הלכנו עליו והלשון הזה שידקנו הוא סגדד הנכונה וכל הנמצא בספר זה כמשפטו. ונאמר עוד וג' (כדלעיל).

² וזהו ג"כ דעת ר' משה הכהן הספרדי. וכתב על זה החלש"ע בפ' בלק (כ"ג י"ג) והנה כח לתתי להלוך עמכם.

כמוה מם שבי דומם ובאי בחשך (ישעיה מ"ז ה') כי הוא כאלו אמר שבי דומה
כמו שנאמר: (תהלים ל"ד י"ז) שכנה דומה נפשי, אלא שהמם לענין, ואמר
בחשך ר"ל בקבר כמו שנאמר (חיינ י"ז י"ד) בחשך רפדתי יצועי, ועוד בטרם
אלך ולא אשוב אל ארץ חשך וצלמות (סס י' כ"א), אבל טוב ויחיל ודומם
(חייכס ג' כ"ו), עורי לאבן דומם (חנקה כ' י"ט) הוא מבעלי הכפל בענין אחר. —
והוספה המם על המקור באמנם (נרנזית י"ח י"ג) והיא תמורת הא אמנה.
והיה המם לבדה סימן לרבים בכמו (ז"כ כ"כ ע"ג) כטיש חוצות ארקם ארקעם,
ויש שמחברים אליה הואו בכמו חמלאמו נפשי חורישמו ידי (זמות ע"י ע'), והיה
נוספת (עס הנק) בכמו מאשר שמנה לחמו (נרנזית מ"ע כ"א) כלומר אשר
שמנה לחמו וכמו מאל אביך ויעורך (סס זס כ"ח); ואני לא אצתי מרעה אחרך
(ירמיה י"ז ע"ו) חרנומו ואני לא החלוחי להחנבא בשמך, כלומר אתה הכרחתי
על זה ולא החאויתיהו ולא הפצתי בו, ולמה הם מבקשים את נפשי ושונאים אותי
על הנבאי; וכמו זה (מ"א י"א ה') ולא נכרית מהבהמה, משפטו בהמה, אבל
חרנומו הוא שלא תפסק ממנו הבהמה, והעקר מזה בהם כלם מכך. ויוסיפיה
עוד עם הנק בממנו וממני וממך, כי הואו והיוד והכף הם השמות הנסתרים
ובאה עליהם מם כפולה, הראשונה מהם נוספת כי אמרך ממני הוא כאמרך (ישעיה
כ"כ ד') שעו מני, דברי עונות גברו מני (תהלים ס"ה ד'); ובאה מם נוספת על
מני ושנה ממני, והיא ההקשה בממנו כי העקר מנו והובא עליה מם ושנה ממנו,
והראיה על זה אמרם שמץ מנהו (חיינ ד' י"ג), מאויבים מנהו (תהלים ס"ח כ"ד)
כי אלו היו מחוסרים ההא היה נשאר ממנו; אבל ממך הוא מחוסר הנזן מהשניה.
ודגשות הנזן אשר במאויבים מנהו לעמד עליה, כי אפשר שעושים זה במקומות
כדי שתחזיק הסמיכה על האות ההיא הדגושה. וכבר נוספה עוד עם הנק מטרם
שום אבן אל אבן בהיכל ה' (חגי כ' ע"ו), לא יהיה בשם עוד עול ימים וזקן
(ישעיה ס"ה כ') (כו) ומלפנים ונאמר צדיק (זס ע"א כ"ו), עד מפתרת השבת
השביעית (ויקרא כ"ג י"ו), כי משפטם טרם שום אבן, לא יהיה שם, ולפנים
כמו שאמר לפנים בישראל (דוד ד' ז'), עד מחרת השבת כמו שנאמר וכל היום
המחרת (נענדנ י"ח ל"ג). והוסיפו עוד במאין כמוך ה' (ירמיה י' ו') מאין כמוהו
(זס ל' ז') אלא שההבלע איננו נראה. ויש שישחירו אחריה בין ויובן
הענין וולחו באמרו (תהלים מ"ה ח') על בן משחך אלהים אלהים שמן ששן
מחברך, כלומר מבין חבריך, אם היה רצונו מבין חבריך הקבוץ כי הוא בלי
יוד והרבה מן הקבוצים יכתבו בלי יוד כמו שאמרת, ואם הוא רוצה בו אחד,
הוא כמו דעת אלהים מעלות (הזש ו' ו') כלומר הרבה מעלות וכמו החמדים מזהב ומפז
רב (תהלים י"ט י"ט), כלומר יותר מחברך, וכדומה שהוא רמו אל שאל. ובחברך מנשים
יעל — מנשים באהל חברך (זופטיס ה' כ"ד) ר"ל מבין נשים. ויוסיפיה עם הואו
להגיע בה אל הכנוים האלה בכמוני, כמוך, כמוהם יהיו עשיהם (תהלים קע"ו ח'),
גם לי לבב כמוכם (חיינ י"ג ג'). ואפשר שיגיעו אל קצת הכנוים האלה וולחם כמו
שנאמר (נמדנר ט"ז ע"ו) ככם כגר יהיה, ככם אלף פעמים (דברים ח' י'). ויש
שיגיעו בהם עם כף הדמיון אל השמות הנראים כמו שאמר (חיינ כ"ח ה')
כמו אש; כמו עשב (תהלים ל"כ ה'); כמו שבולל (זס ג"ח ע'); ויבן כמו רמים
מקדשו (זס ע"ח ס"ט). וכבר הוסיפוה בוכמו השחר עלה (נרנזית י"ט ע"ו)
להפריש בין הכף ובין הפועל החולף, כי השיעור קדמת עלה השחר ולא תבא

אכשלוֹם ירושלים ובשעה שנכנס שם; ונח בן שש מאות שנה והמבול היה (נלשית ז' ה'), עת שהיה המבול; כי זכר אני ואחה את רכבים צמדים אחרי אחאב אביו וה' נשא עליו את המשא הזה (מ"ז ט' כ"ה), עת שגור עליו בכך ר"ל מה שאמר לו אליהו במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך. ויבא המעגלה והחיל היצא אל המערכה והרעו במלחמה (ע"ז י"ז כ'), כלומר בעת צאתם אל המערכה והרעותם במלחמה. ויהיה ענינה אם לא, ענין כילא בערבי שהוא שלא יהיה כך וכך ואפשר שנאמר שהוא כמו פן יהיה כך וכך כמו אמר אל אחאב אפר ורד ולא יעצרה הגשם (מ"א י"ח מ"ד) שלא יעצרה. ותהיה במקום כי כמו שאמר (ע"א י"א כ"ג) כי מה אתה חסר עמי והנך מבקש ללכת אל ארצך, כלומר כי הנה אתה מבקש או כי הנך מבקש. ותהיה במקום הבית כמו ומראה ולא בחידת (נמדנר י"ב ח'); וחצאנה הנשים מכל ערי ישראל לשוה והמחלות (ע"א י"ח ו') ר"ל במחלות כאשר נאמר (ע"א כ"א ג') הלא לזה יענו במחלות, ועוד (ע"א כ"ב ה') אשר יענו לי במחלות; ועוד (ישעיה י"ג ה') ה' וכלי זעמו, ר"ל בכלי זעמו; ועוד (דפ"א י"ד י"א) דרשו ה' ועזו ר"ל בעזו; ועוד (ישעיה מ"ח י"ו) שלחני ורוחו ר"ל ברוחו, כאשר נאמר (זכריה ז' י"ג) ולכם שמו שמיר — אשר שלח ה' צבאות ברוחו; וזה פסוק וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דוד ועצי ארום (ע"א כ"ב ה' י"א) ר"ל בעצי ארום מפני שלא זכר לשלחם אליו בפנים אחרים, ולולי זה היה אומר וישלח [עצי ארום].

כז. והמם חבא בתחלת השמות הכנויים על פעליהם לענין כמו משליך ומושלך, מקטיר ומקטר, והמשכילים יזהירו (דניאל י"ג ג') המגלים בבלה (ירמיה מ' א') מגישים על מזבחי (מלכי א' ז'), היה מעמד במרכבה (מ"א כ"ג ל"ה), כל ראש מקרח (יחזקאל כ"ט י"ח), למשפטי אחחנן (איוב ט' ע"ו). וחבא עוד בתחלת השמות אשר אינם כנויים על פעליהם ממה ששמשו בו וממה שלא שמשו בו כמו שאמרו והעביר אותם במלבן (ע"ז י"ג ל"ח) עגל מרבק (ע"א כ"ח כ"ד) במרצע (עמות כ"א ו'); במלמד הבקר (שופטים ג' ל"ח); ילד מסכן (קהלת ד' י"ג) וזולת זה ממה שיחבאר בזכרנו ענייני השמות השלישיים. וכבר באה המם נוספת כנמכזה ונמס (ע"א ט"ו ט') ועקרו נבוה; אלה הם דברי כל מי שהיה לפני, והטוב בעיניו בו שאומר כי מבוה האר למלאכה, על משקל מרכה להביל (יחזקאל כ"ז ל"א) אשר הוא תואר לכוס, ואתר כן הכניסו כנפעל על התאר, ואם הוא בתוספת המם על הרע שיש להם כהכנסתם הנפעל על השמות כמו שנאמר כי היתה נסבה (דפ"ב י' ט') והכניסו נון הנפעל על סבה, ואמרנו בכמו זה נפעל הוא על דרך העברה כי על דרך האמת איננו נפעל, רק הוא על בנין הנפעל, כי הנפעל הוא פועל הפועל בעצמו ואין בשמות זה הענין. ויוסיפו המם באחרונה ללמד על הענין שנקרא אלחאל בערבי בכמו (עמות ג' כ"א) והיה כי תלכו לא תלכו ריקם, כלומר ריקים, והטעם לא תלכו בענין רקות ר"ל ריקים מהמון. ועוד (ישעיה כ"ג ג') חנם נמכרתם הוא בעיני נגזר מן הילדים אשר חנו אלהים (נלשית ל"ג ה') אשר פרושו נתן ומן חננו אותם (שופטים כ"א כ"ג) אשר פרושו חנו אותם לנו, וטעם חנם מתנה בלא מחיר (וכ"כ הפירוש ורד"ק). — ומהמין המורות על הענין בעיני ותהי הכנס באדם ובכמה (עמות ח' י"ד), כלומר היה הענין הזה כולל את כלם. ויכשר בעיני מאד שיהיה

החולפים ותעתיק עניניהם: ברוב המקומות אל העתידות כמו יוצאו וראו בפגר האנשים (סוף ישיבה), ונפקחו עיניהם (נרמזית ג' ה') ופרו זרבו (סס ח' י') והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ח כ"ג); ושמעו לקלך ובאת וג' זאמרתם אליו (זמות ג' י"ח). ויש ששהיה באה על הפעלים אשר המה חולפים חליפה גמורה כמו כאשר ראה כל הבא עליו ועמר (ז"כ כ' י"ג); והיה האיש ההוא הם וישר (חיוני ט') והלכו בניו ועשו משחה בית איש יומו ושלחו וקראו וג' והשכים בבקר והעלה עלות וג' וברכו אלהים בלבכם (סס ח' ד'); והיה כאשר נלכדה ירושלים (ירמיה ל"ח כ"ח); והעמיד בכית אל אה כהני במות אשר עשה (מ"ט י"ג ל"ב); והיה לכם הדבר הזה (ירמיה פ' ג'); ואכלהו זיכלהו (סס י' כ"ה); ובא ולן ושכב ארצה (ז"כ י"ג י"ו); ויצא אותה משרתו החוץ ונעל הדלת אחריה וג' וחלך הלוך ועקה (סס י"ג י"ח); והיה בהעלות חיל כשרים (ירמיה ל"ז י"ח); ונחץ את במות השערים — וטמא את החפת — וירץ משם והשליך את עפרם אל נחל קדרון — ושכר את המצבות ויסרת את האשרים — ושדף אשרה (מ"ב כ"ג ח' — ט"ו); והיה ה' עמו בכל אשר יצא ישכיל (מ"ב י"ח ה') לא עזבתם את אחיכם זה ימים רבים עד היום הזה; ושמרתם את משמרת מצות ה' אלהיכם (יהושע כ"ג ג'); ואמרו לא ישב ארון וג' (ז"ח ה' ז'). ובמקצת אלה הוויך ההיה הפא הערבית האויה. וחבא על הפעלים העתידים העולפים וחשיב עניניהם חולפים ולא תהיה אז כי אם פתוחה על הרוב כמו ואו יהרגו בשושן (חבת ט' ט"ו); וחפרו כל מצרים (זמות ז' כ"ד); ויגברו המים (נחמזת ז' י"ח) ויסכרו מעינת ההים (סס ח' ט'); ויבאו אילמה (זמות ט"ו ב"ז). ואפשר שתהיה בשבא והם חולפים בענין כמו ואעידה לו עדים נאמנים (ישיבה ח' כ'); ואכוס עמים באפי — ואוריד לארץ נצחם (סס ס"ד ו'). וכבר בארנו זה בספר הקרוב והישר (כתאב אלתקריב ואלתסהיל) ואנו עתידים לבאר אותו עוד בשער זוי העטוף (לקמן פ' י"ח) מהספר הזה ותהיה נוספת לבדה באחרית המלות כמו בנו בעור (נמדנר כ"ד ג'), וחיהו ארץ (נרמזית ט' כ"ד) אתלנו וקצף (קבלת ה' י"ו); ואם יתקפו האחר (סס ד' י"ג) בבאו האיש (יחזקאל י"ג); וחבלתו חוב ישיב (סס י"ח ז') שעורו חבולת חוב ישיב. והיא נוספת עוד באמרת דבר יום ביומו (מ"ח ח' כ"ט); ולהלל ולשרת נגד הכהנים לדבר יום ביומו (דכ"ג ח' י"ד); עלת שבת בשבתו (נמדנר כ"ח י'); עלת חרש בחרש (זס); הלא תראה שאמרו ובדבר יום ביום להעלות כמצוח משה (דכ"ג ח' י"ג); דבר שנה בשנה (מ"ח י' כ"ה). ויוסיפו הואו באחרונה בפעלים העתידים אחר סימן הרבים כמו יאכלמו בקש, תביאמו ותטעמו (זמות ט"ו); ובחרונו יבהלמו (תהלים ט"ה). ויוסיפו עם הנזון בכמו ששוק ולצון, החשים אגמין באפו (חיוני ג' ב"ו) כי הוא מן זאת האגמים¹ שרפו באש (ירמיה נ"ח ל"ב); ורהף שלמנים (ישיבה ח' כ"ג). ויוסיפו בכמו הקימותי, השיבותי, השיבונו, הקימונו, ער אשר אם הביאנם (נמדנר ל"ב י"ז). וכבר הוסיפו ביחד, בענו מאד (נמדנר י"ב ג'), בלשון שקר ישנא דכיו (משלי כ"ז כ') ובמקלוגני (ירמיה ט"ו י') להפלגה. ואפשר ששהיה הואו בענו ודכו למד הפעל כאשר היא שלי (חיוני ט"ז י"ב). — ומהוויך מה שיאמר לה זאן העת כמו ויבא חושי רעה דוד העיר זאב שלם יבוא ירושלים (ס"ב פ' ל"ז) כלומר עת בא

¹ וזה"ק הכיח זסמו כי האגמים כרוזו כמו מנלרים.

וגנב איש ומכרו ונמצא בידו (שמות כ"א י"ו) ר"ל או נמצא בידו; עלי זית ועלי
עץ שמן ועלי הדס ועלי חמרים ועלי עץ עבת (נחמיה ח' ט"ו) הווין במקום או.
חנור וכירים יחץ (ויקרא י"ח ל"ה), ר"ל או כירים; וכל מנחה בלולה בשמן
וחרבה (זס' ז' י') ר"ל או חרבה. וזהוהו. והואו בענין כמו וכאשר היה כך וכך
כמו ויואל משה לשבת את האיש (שמות ט' כ"ח), וכאשר הואיל לשבת את האיש
ויתן לו את צפורה בתו לאשה; ואדע כי דבר ה' הוא ואקנה את השרה (ירמיה
ל"ג ח') פרושו; וכאשר ידעתי כי דבר ה' הוא ואקנה את השרה; ורומו באמרו
ואדע כי דבר ה' אל מה שקדם מדבר אלהים אליו: הנה הנמאל בן שלם דרך
כא אלך לאמר קנה לך את שרי אשר בענתות, והוא כאשר בא אליו הנמאל
כאשר אמר לו האלהים קנה המקנה בעבור שידע כי דבר ה' הוא. וכמהו וישמע
אברם כי נשבה אחיו (נחמיה י"ד י"ד), וכאשר שמע כי נשבה אחיו הריק חניכיו
כלומר הכינים למלחמה; ועברה העברה לעביר את בית המלך (זמנאל נ' י"ט י"ט),
וכאשר עברו העברים את הירדן נפל שמעי לפני המלך; ויראו אנשי אשדוד כי
כן ואמרו (ז"ל ה' ז'), וכאשר האו הענין אמרו כך וכך. ועוד והיה כנגן המנגן
וזהו עליו רוח ה' (מ"ג ג' ט"ו), ועוד ויבא יהוא וירעאלה ואיובל שמעה (מ"ב כ"ג)
וכאשר שמעה; ונרים אבר חשבון (נמדנר כ"א ל'). וכאשר ירונו אותם אברג.
וזהוהו הואו להשוות בין שני דברים ככמו אמרו מים קרים על נפש עיפה
ושמועה טובה מארץ מרחק (משלי כ"ה כ"ה), כלומר שהם שיים בערבות נפשם
על הנפש העיפה; וכמהו דלף טורד ביום סגריר ואשה מדינים נשתוה (זס' ב' ז'
ט"ו); חוח עלה ביד שכור ומשל כפי כסילים (זס' כ"ו ט'); הדלת חסוב על
צירה ועצל על מטתו (זס' כ"ו י"ד) דמה ההתפכת העצל על מטתו עם החמדתו
עליה ושאינו קם ממנה לעסוק בדבר כמו הדלת על צירה אשר חסוב עליו ולא
חפרד ממנו. כעבור סופה ואין רשע (זס' ל' כ"ה), דמה מהירות אבוד הרשעים
כמהירות עבור הסופה. ויש שמחסרים הואו הואת וישלימו הענין זולתה כמו שנאמר
ארי נהם ורב שוקק מושל רשע על עם רל (זס' כ"ט ט"ו), וזהוהו הואו בענין כמו
כשיהיה כך וכך יהיה כך וכך, כמו שנאמר וחס השמש ונמס (שמות ט"ז כ"ה)
כשיהיה חם השמש היה נמס. וזהוהו בענין כמו אבל הדבר כך וכך, כמו שנאמר
ויאמרו אליו לא אדני ועבדיך באו לשבת אכל (נחמיה ט"ז ז'), אבל אין הדבר
כאשר אתה חושב אבל באנו לשבר אבל. והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה
ארץ הרים ובקעת וג' (דברים י"ח י"ח), כאשר אמר להם כי הארץ וג' לא כארץ
מצרים היא וג' אבל היא ארץ הרים ובקעות. אם גמלתי שלמי רע זאחלצה
צוררי ריקם (תהלים ז' כ'), אם גמלתי השולמים עלי רע אבל חלצתי הצורה
אותי ריקם, ירדף אויב נפשו וישג, אמה כי לא שלם לשונאו כפעלו כל שכן
שיגמול אוהבו רע; ואמרו ריקם, הוא תלוי בצוררי כלומר בלי חטא שאחטא לו
ואמרו זאחלצה צוררי ריקם נכנס בין התנאי ובין חשבתו, ר"ל בין אם גמלתי
ובין ירדף אויב נפשו. וזהוהו בענין כמו אע"פ שהדבר כך וכך, כמו ואו וחכמת
המסכן בזויה (קהלת י"ז י"ז). וזהוהו סימן הרבים בפעלים החולפים והעתידים,
בחולפים כמו אמרו שמרו, מה גדלו מעשיך (תהלים ל"ג ז'). ובחולף אשר לנקבות
גם כן או לבניהן אשר ילדו (נחמיה ל"ח ג'), ובעתידים יאמרו ילכו מחיל אל
חיל (תהלים פ"ד ח') והוא בצווי כן. וזהוהו הואו כנוי האחר שאיננו עמך, כמו חשך
שכמו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר (משלי י"ג כ"ד). וחבא הואו בחלחל הפעלים

נתנה משכו אותה וכל המוניה (יחזקאל ל"ב כ'). כלומר על כל המוניה ר"ל המוני מצרים אשר קדם זכרה. וזהו לחנאי וזהויה אם נסתרת עמה ותצטרך אל חשוכה ישלם בה הדבור כמו ואמרו לי מה שמו (שמות ג' י"ג) שעור הענין ואם אמרו לי מה שמו תשובת מה אומר אליהם; ואמר אליך שלח את בני ויעברני ותמאן לשלחו (זס ד' כ"ג) ואם תמאן לשלחו החשוכה הנה אנכי הרג; ואמרם כמה אהבתנו (מלאכי א' ב'), אם תאמרו כמה אהבתנו אומר לכם הלא אח עשו ליעקב; וְלֹא יחן נא לעבדך (מ"ב ה' י"ז), אם לא תקח יחן נא לעבדך; ויאמר יהונדב יש י"ש חנה אח ירך (זס י' ע"ו) ואם יש חנה אח ירך; וְלֹא ילך נא אתנו אמנו (ז"ב י"ג כ"ו), ואם לא תלך ילך נא אתנו אמנו; ויאמר אך חשך ישופני (תהלים קל"ט י"ט), ואם אמר אולי החשך יכסני; ודפקום יום אחד (נחמ"א ל"ג י"ג), ואם ידפקום; וכמהו ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ (ישעיה ל' ב'), ואם נתן ה' לכם ותשובתו ולא יכנף עוד מוריד ומה שלאחריו: ונתן מטר זרעך אשר חורע את האדמה עד אחרית הענין, כלומר אם האלהים יסר אתכם בכך וכך יחן לכם המורה כך וכך. וזהויה תשובת החנאי עם הפעלים בלבד, בכמו ואם ככלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים (ויקרא ו' כ"ט), ימרק וישטף; אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה (נחמ"א י"ג ט'), הרגומו אם תשמאל אימין ואם הימין אשמאיל; ולא חשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך (ויקרא י"ט י"ב), זה אע"פ שהוא אזהרה יש בו ענין החנאי, כי השעור לא חשבעו וג' ואם חשבע וחללת; ואם חסיד שקוצץ מפני ולא חנוד (ירמיה ד' א'), ואם נקבה חלד וממאה שבעים (ויקרא י"ב ה'); ואם טהרה מזובה וספרה לה (זס ט"ו כ"ח); ואם עמדו בסודי ושמיעו דברי את עמי (ירמיה כ"ג כ"ב), ישמיעו; אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם (חיונ' ח' ד') כבר שלחם ביד פשעם. וזהויה היוו כמו קודם כך כמו ויו וחבואת הכרם (דברים כ"ב ט'); ואני עתיד לבאר זה היטב באות הקוף מספר השרשים בזכרי פן תקדש הטלאה הורע. וזהויה היוו בענין כמו אחר שהיה כך באמרו וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים (ויקרא ט' כ"ב) ענינו אחר שירד כמו שאמרו רבותינו ז"ל באמרם (מגילה י"ח) ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ולימרה מקמי עבודה מי כתיב לעשות מעשות כתיב ולימרה בחר עבודה, דכתיב זוכח תודה יכבדנני. — וזהויה להחלה ופתיחת דברים בכמו ויהי בימי אחשורוש; ויהי בימי שפט השפטים (רות א'); ולו גוענו בגוע אחינו (נמדכר כ' ג'); ולו אנכי שקל על כפי אלף כסף (ז"ב י"ח י"ב); ויתן לך האלהים מטל השמים (נחמ"א כ"ז כ"ח); ויאמר וקחו קמח (מ"ב ד' מ"א); ויען השליש את איש האלהים ויאמר והנה ה' עשה ארבות בשמים (ע"ב ז' י"ט); ועתה כבא הספר הזה אליכם (זס י' ב'); ויאמר אל בנתיו ואיו (שמות א' כ'); ובשנת אחת לכורש (עזרא א'); והן לא יאמינו לי (שמות ד' א'); ויאמר שמואל ולמה חשאלני (ש"א כ"ח י"ו); ויעשו בני ישראל את הפסח כמועדו (נמדכר ט' ב'). וזהויה היוו במקום או בכמו ומקלל אביו ואמו (שמות כ"ט י"ז) ר"ל או אמו; וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח (דברים י"ז ג') ר"ל או לשמש או לירח;

כי אכלו את יעקב ואכלהו ויכלהו (ירמיה סוף י'). ויני ואכלהו בענין כמו אחי
כו, כאלו אמרת אכלו ואחר כך אכלהו ויכלהו על דרך ההפלה, ולויו העטוף
משפטים נזכר אותם בשער ניהרהו בספר הזה. ויהיה נוספת למשוך בשמות
כמו גבור שכור ובכמו אומר שומר ובפעלים גם כן כמו שופט וחונן וסובב
החולפים, על דמיון אשר עולל לי (איכה ח' י"ג), ואת הנערים יודעתי (ז"ל כ"ג)
ובישמור וביעבור ויזכור וזולתם מהפעלים העתידיים. ויהיה דחוקה בתחלת המלה
לכלי עטוף על הענין אשר לפניו באמרו עבר איך ואני מאז ועתה ואני עברך
(ז"ל ט"ו ל"ד) משפט שניהם אני. ואת עמוד האש כלילה להאיר להם ואת הדרך
אשר ילכו בה (נחמיה ט' י"ט); הח וקדש וצבא מרמס (דניאל ח' י"ג); ואיה
וענה (נחמיה ל"ו כ"ד); וחמש עשרה אמה קלעים לכתף (זמות כ"ז י"ד); ואלה
ראשי בית אבותם ועפר וישעי (דס"ח ה' כ"ד); אליהם וינחו את הכלים
(יחזקאל מ' ט"ג); הן ער ירח ולא יאהיל (חיוז כ"ה ד'). ויהיה בענין כמו עם
בכמו אמרו כי היה ארון האלהים ביום ההוא ובני ישראל (ז"ל י"ד י"ח) כלומר
עם בני ישראל; לא אוכל און ועצרה (נחמיה ח' י"ג) כלומר עם עצרה על טעם
שונא גול בעולה (ס"ח ט"ח), זכמו הווי הזאת ויוסף היה במצרים (זמות ח' ס')
כלומר עם יוסף אשר היה במצרים. — ויהיה בענין כמו הפא אצל הערב
וענינה קרוב לאו בכמו טמאו את הבית ומלאו את החצרות חללים צאו ויצאו
והבו בעיר (יחזקאל ט' ז') כלומר או יצאו והבו; עלו הפעם כי הגיד לי את כל
לבו ועלו אליה (זמנים ט"ו י"ח), או עלו אליה; וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך
והחזקת בו (ויקרא כ"ה ל"ה), או תחזיק בו; בצר לך ומצאוך וג' ושכת עד ה'
אלהיך (דברים ד' ל'), או תשוב; כי יהיה לאיש בן סורר וג' וחפשו בו (זס כ"ח
י"ט), או יחפשוהו; ככל אשר אני מראה אותך וג' וכן תעשו (זמות כ"ה ט'),
או תעשו כן; והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא (דברים כ"ד ז'), או יומת; שור
או כשב וג' והיה שבעת ימים תחת אמו (ויקרא כ"ג כ"ג), או יהיה עם אמו
שבעת ימים; הנה הנית המלך ויעבר אחר מהנערים ויקחה (ז"ל כ"ו כ"ג) כמו
יעבר עתה שהוא קרוב בענין; אשה כי תוריע וילדה זכר וטמאה (ויקרא י"ג כ')
או חטמאה; הלא מעט ימי וחדל (חיוז י' כ') הרפה ממני אם כן, שהוא גם כן
קרוב לענין. ושמואל האה את שאול וה' ענהו (ז"ל ט' י"ז), וכאשר ראה שמואל
את שאול; בלא ולא אצא (תהלים ס"ח ט') קרובה לענין. ונחנה מנהג הפא עוד
ויו בשערי החצר הפנימית וביחה (יחזקאל מ"ד י"ז) לביחה; מקיר העיר וחוצה
(נמדבר ל"ה ד') לחוצה; ופיהו מבית לבחרת ומעלה (מ"ח ז' ל"ח); מהיום ההוא
ומעלה (ז"ל ל' כ"ה); מן המלוא וביחה (ז"ל כ' ט'). ויהיה ענינה ההיה כך
וכך כמו הלא ארחץ בהם וטהרתו (מ"ג ה' י"ג), האין אני רוחץ בהם תמיד
הטהרתו, כלומר הנרפאתו, זה הוא אצלי הענין האמת לא שהוא מספר מה
שיעשה אחר כן כאשר חושבים אנשים, והראיה על בטול זאת המחשבה, שאין
נעמן ולא זולתו מודה שיש בטבע המים וכחם לעשות זה, ועל כן הכחיש דברי
הנביא, מפני שחשב עליו שהוא בטבע המים היה מרפא אותו, ואלו היה מודה
נעמן שבטבע המים לעשות כמו זה, היה דברו הלא ארחץ בהם על העתיד
ונכון (וכן הניח ד"ק נעמן). ויהיה ענינה כל שכן כך וכך כמו לא יערכנה זהב
וזכוכית (חיוז כ"ט י"ז) הטעם לא יערכה הזהב כל שכן הזכוכית. ויהיה בענין
כמו על כמו ובניהו בן יהוידע והכרתי והפלתי (ז"ל ח' י"ח), על הכרתי; הרב

זכמהו לא תשימו קרחה בין עיניכם למה (דברים י"ג ט'); ולנו הסגורו ביד המלך
(ע"ז כ"ג ב'). כלומר זעלינו כמו שאמר ועלי לחת לך עשרת כסף (ע"ז י"ח י"ח);
ולנפש לא יטמא בעמיו (ויקרא כ"ח ט'); ואיש על דגלו לצבאתם (נמדה ט' כ"ב);
לצבאתם אחת ואהרן (עס ט' ג') ר"ל על צבאתם; אשר יצאו מארץ מצרים
לצבאתם (עס ל"ג ט') כלומר על צבאתם וכמו שנאמר הוציאו את בני ישראל
מארץ מצרים על צבאתם (עמות י' כ"ו), וכמו שנאמר ויחילו על משפחתם
(נמדכר ט' י"ח); והנה דגון נפל לפניו ארצה (ע"ז ה' ג') כלומר על פניו וכמהו
ופל לאפיו ארצה (ע"ז כ' ע"ח), ועוד וישבה לפתח ביתה (משלי ט' י"ד) ר"ל
על פתח ביתה כמו שנאמר על כסא מרומי קרת (עס); וזולג לחוף ימים
ושבן (נרדזית מ"ט י"ג); אחד הנה לשפת היאר (דניאל י"ב ה'); כלומר על שפת
היאר; והמחנשא לכל לראש (דכ"ג כ"ט י"ח) ר"ל למה לכל כלומר על כל
ראש ולמד לראש החוקה כאשר זכרנו במקומו (לעיל דף 17); אשר יקריב קרבנו לכל
נרריהם ולכל נדבותם (ויקרא כ"ב י"ח) על כל אפני נדריהם ועדבותם; ולקרנות
מוכחותיכם (ירמיה י"ז ט') כלומר ועל קרנות מוכחותיכם; והיה לכם לציצת
(נמדכר ט' ל"ג) כלומר על ציצת ר"ל על ציצת הכנף כמו שאמר ונתנו על
ציצת הכנף פתיל חכלת; וכאמרו והיה לכם לציצת כנף שב אל אמרו פתיל חכלת
ושעורו והיה לכם פתיל חכלת על ציצת הכנף, והוא שפתיל חכלת היה כרוך
על הציצת ויחבן שיהיה עוד שעורו והיה לכם ציצת וזהו הלמד כמו הלמד
הבאה על הפועלים כמו למד והיו למאורת ברקיע השמים וזולתו (לעיל דף 15) על דרך
שיקרא הכל ציצת ר"ל הפתיל עם הציצת והענין הראשון יוחב חוק אצלי ועוד
כי מלת והיה לשון זכר והציצת לשון נקבה. ויכשר להיות מהשעור הזה על אשר
מריחס את פי למי מריבה (נמדכר כ' כ"ד) כלומר על מי מריבה — והיה
הלמד במקום הא הזדיעה בכמו אמרו אשר למלך גשען על ידו (מ"ז ז' ב')
ר"ל אשר המלך; עד לחשוב חרון אף אלהינו ממנו עד לדבר הזה (עזרא
י"ד י"ד) ענינו על הדבר הזה ועד הנה במקום על עד לשמים הגיע (דכ"ג ט'
ב"ח) במקום השמים ואפשר שישכל זה שיהיה ענינו עד הגיע לשמים וארבעת
האופנים למתחת למסגרות (מ"ח ז' ל"ב) במקום המסגרות שיר למעלות (תהלים
קכ"ח ט') ר"ל המעלות כשאריחס לזה במשקל לזהב לכל פלי עבודה ועבודה
(דכ"ח כ"ח י"ד), ר"ל הזהב אבל לזהב השני ענינו למלאכת הזהב וכמהו הזהב
לזהב והכסף לכסף (עס כ"ט ב') הענין הזהב למלאכת הזהב והכסף למלאכת
הכסף וזה הוא ענין והנחשת לנחשת הברזל לברזל והעצים לעצים (עס) כלומר
למלאכת העצים והראיה על ברור זאת המליצה ר"ל שיעירנו למלאכת הזהב
למלאכת הכסף וזולתם, מה שאמר ולכל מלאכה ביד חרשים (עס כ"ט ב') ולא רץ
לא יבפר לדם אשר שפך בה (נמדכר ל"ה ל"ג) הענין הדם האורח בני ישראל
ולגר הגר בחוכם חורה אחת יהיה לכם לעשה בשגנה (עס ט"ו כ"ט) שעורו והגר
הגר בחוכם — וכבר שמשו בלמד במקום הא הקריאה באמרו שובו לאשר
העמיקו סרה ((ע"ז ל"ח ו)). ויכשר שיהיה עוד האורח בבני ישראל קריאה
וכן לגר הגר בחוכם — וזהו הלמד במקום אחר כך וכך בכמו אמרו אתה
הראתו אל הבהן לטהרתו (ויקרא י"ג ז') כלומר אחת טהרתו.
7. אבל הוא יביאנה בחחלת המלות לעטף בכמו את השמים ואת הארץ;
גרן ויקב לא ירעם (הושע ט' ב'); מלאכתך דמעך לא תאחר (עמות ב"ב ט');

כלומר במי מריבה כמו שנאמר במי מריבת קדש (דברים ל"ג ב'). זכבר התגולל לנו זכרון כמו הלמד הזאת בחוך זכרון מה שחבא הלמד בו לדמות ולהכיר. וזהו הלמד בענין הכף כמו באמרו ולכל הכתוב בתורת ה' (דב"ל י"ז מ') ר"ל וכל הכתוב. וחבא הלמד להגעת החכלה ולרבויה ולהפלגה בכמו אמרו ויפל מכושים לאין להם מחיה (דב"ז י"ד י"ב), וינצלו להם לאין משא (זס כ"כ"ה), ועברו לעולם (זמות כ"ח ו') לכלות דבר ה' מפי ירמיה (עזרא ח' ח'), נגפו ה' במעויו לחלי לאין מרפא (דב"ז כ"ח י"ח) ר"ל למד לאין מרפא; כי הכהנים לא התקדשו למדי (זס ל' ג') כלומר כפי תכלית הדי, והמם גם כן נוספת על די ושעורו למן די, כי מן תהיה גם כן להגעת החכלה כמו ויהי מימים בימי קציר חטים (זופטים ט"ו ח') ועוד ויהי מימים וילחמו בני עמון (זס י"ח ד'); ותפתח המם¹) כהפתח מם: כי למברא שונה (דב"ט ט"ו י"ג) אשר עקרו להיות למן בראשונה. לדורותיכם חקת עולם תחגו (זמות י"ב י"ד), עד סוף דורותיכם, וכמהו שמרים לכל בני ישראל לדורותם (זס י"ב מ"ב), תהרגו למשחית (יחזקאל ט' ו'); וכמהו אמרו מקץ ימים לימים אשר יגלה (ז"ב י"ד כ"ו), כלומר תכלית הזמן ההוא; הרק לעפר (מ"ב כ"ג ט"ו) עד שהגיע אל התכלית הזאת, וכמהו ויצר לאמנון להתחלות (ז"ב י"ג ז') כלומר הצר לו הענין עד שהגיע אל החלי. — ויש שחבא הלמד להתחלת החכלה בכמו אמרו למימי אבותיכם סרחם מחקי (מלזכי ג' ז'); כי למבראשונה (דב"ט ט"ו י"ג); וראמה וישבה תחתיה למשער בנימן (זכריה י"ד י'), וכמהו מלכוא חמת עד נחל מצרים (מ"ח ח' ס"ה); אך זה מאשר נקבצו שתי מלות הטעם (כ"ח זני מצרים), ר"ל מן, והיא להתחלת החכלה, והלמד, והיא למד התחלה (ומאשר נקבצו שתי מלות הטעם); ואם לא יהיה להתחלת החכלה אמרו מהר בעל חרמון עד לבוא חמת (זופטים ג' ג'), כי אם היו אומרים עד בוא חמת היה גם כן נכון או אם היו אומרים מהר בעל חרמון לבוא חמת בלא עד היה נכון גם כן כמו שנאמר מן הים הגדול הדרך חתלן לבוא צרדה (יחזקאל ט"ו ט"ו), כי אלה הלמדין להגעת החכלה והם כעין אל וכמו למד אשר נטה לשבת ער (נמדנר כ"ח י"ו) כלומר אל ישוב ער; וידעו כל שארית יהודה הכאים לארץ מצרים (ירמיה ט"ד כ"ה) כלומר אל ארץ מצרים. ומאשר נקבצו בו שתי מלות הטעם עוד אמרו וישליכו לארון עד לכלה (דב"ז כ"ד י') כי אם היו אומרים עד כלה בלא למד או לכלה בלא עד היה נכון; וכמהו והכינותי את מלכותו עד לעולם (דב"ח כ"ח ז'). אלה הלמדין כלם הגעת החכלה אבל שמנו מקצתם כמה שקדם מדברינו (לעיל דף 17) דחוקה אין לה מקום, מפני שהיתה טענתנו אמרו עד, אשר הוא בתחלת הדבר, והגענו הנה לדבר עליה עד סוף הדברים כדי שלא נשאר דבר ממה שיש בו תועלת שלא נזכרהו. — וחבוא הלמד לשבועה בכמו לתורה ולתעודה (זעיה ח' כ') נשבע ית' שמו בתורה כאשר נשבע בשמים באמרו כי אשא אל שמים ידי (דברים ל"ג מ'), וזה ממנו להגדיל מעלתה אצלנו. ומאשר הוא אצלי גם כן שבועה בלמד, אמרו וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתו לאמר למי ארץ (ז"ב ג' י"ב), נשבע בארון העולם על מה שבא אחריו, ואמרו תחתיו רוצה בו בסתר (זכ"כ ד"ק). — ותהיה הלמד במקום על בכמו ושרט לנפש (ויקרא י"ט כ"ט) ענינו על נפש, כלומר על מה,

¹ ר"ל מי"ם על לא התקדשו למדי, ועיין רד"ק ביואל ח', י"ו.

וכבר הוסיפו באמצע השם ללא טעם שתחדשו בו. אמרו שלאנן ושלין (ליון כ"ל כ"ג), ואין הוספתה הנה נוהגת חמיד. וכבר הוסיפו במלות הטעמים בלמען ובלכלתי ובלבעבור, אלא שאפשר להתחדש בקצתם טעם שלא היה בו וולחה. — ותהיה הלמד בענין התמורה והחלף במקום אמרך תחת כמו למד ותהי להם הלכנה לאבן והחמר היה להם לחמר (נלשית י"ג ג') כאלו אמר ותהי להם הלכנה תחת אבן והחמר היה להם תחת החמר כמו שנאמר תחת הנחשת — אביא זהב (ישעיה ס' י"ז) וכמהו לקשש קש לתבן (שמות ס' י"ג) כלומר תחת התבן אשר היו נותנים; וקרוב לענין הזה למד על שרפו עצמות מלך אדום לשיד (טמוס נ' ח') כלומר תחת שיר. וכמו הלמד הואת בעיני הלמד והעלהו שם לעלה על אחד ההרים (נלשית כ"ג נ'), כי אני הושב שהאל ית' ויתעלה כאשר רצה להראות לברואים סבל אברהם ע"ה ולגמלו על סבלו דבר אליו ברבור משחתף לשני ענינים, אחד מהם מה שיבינוהו ההמון והשני מה שיבינוהו היחידים, הוא מה שאמר לו והעלהו שם לעלה, ענינו ההמוני הוא שנראה ממשם הכתוב ר"ל והקריבוהו קרבן, ותהיה הלמד על הדרך הזה הלמד הבאה על הפעולים והיא כמו למד ויעלהו לעלה תחת בנו, אבל ענינו היחידים שהיו ענינו והעלהו שם על אחד ההרים תחת עולה כלומר שארצה ממך העלותו אלי אל ההר כרצוניתי קרבן שחקריבוהו לי¹). וקדם לדעת אברהם הענין ההמוני, וכבר קדמה דעת האלהים יחברך כי הענין ההמוני אשר הוא יקדים אליו, אבל רצה להראות בני אדם סבלו ולגמלו עליו. וכאשר הגיע אברהם אל הענין שרצה האלהים ממנו והוא העלותו בנו אל ההר קראו יחברך מן השמים רב לך אברהם הרפה מן הנער. זאת היא, יצליחך האלהים, דעתי בו, והוא ענין נאה דק ומופלא לא הרגיש בו וולחי, נאות לחכמה, ומסכים למה שנוהג בו הלשון, וידחה בו מעלינו ערכוב מי שמחייב אותו בו המרת התורה. ויש אצלי בו ענין אחר נאה, והוא שאומר כי מין צווי הוא מה שאינו גוירה גמורה ותחומה, אך הרצון בו להתגולל לדבר שהוא בלבד לא שיהיה הרצון בו לגמרו ולהשלמו, ואם יהיה לשוני לשון חתימה וגור דין על מה שהוא נוהג בלשון ולא יודע הסוד הזה מהמלות רק שיהיה בהערת מן המצויה או בבחינה מן המצויה, וחדומה לזה מה שאמר אלהים לירמיה על בני יונדב והשקית אותם יין (ירמיה ל"ה נ'), אשר אין ענינו מבלי ספק והשקם, אך ענינו והראה עליהם לשחתנו ויהיה ענין והעלהו שם לעלה על הדרך הזה התגולל לדבר הזה, כלומר החל עשותו, אלא שהוא ענין נסתר לא הרגיש בו אברהם אבל הרגיש בענינו הנגלה, והיה רצון הבורא ית' מה שזכרנו בפנים הראשונים להראות סבל אברהם ושכרו.

וחבא הלמד על המקומות בענין למען והוא בערבי? כמו לסור, לשוב, להרגו בערמה (שמות כ"ח י"ד), להטיבך באחריתך (דברים ח' י"ז) והדומה לזה כלומר למען היות כך וכך. אך למד אשר נטה לשבת ער (נמדנר כ"ח י"ד) למשגח בענין אל כלומר המגיע אל ישוב ער. ולמד מקץ עשר שנים לשבת אברים (נלשית י"ו ג') בענין מן כלומר מעת כך. ותהיה הלמד בענין בית בכמו אמרו והיה לפתע פתאם (ישעיה כ"ט ה') כלומר בפתע פתאם (נמדנר ו' ט'), כמו ואם בפתע בלא איבה (זס ל"ה כ"ג); על אשר מריחם את פי למי מריבה (זס כ"ב ד')

¹ וזו דעת חזקוני אשר הכניס כ"ל כ"ג.

שהוא הרג בהם מתחלת הלילה עד ערב מהרהם כאשר אמר ברומה לזה ויקם העם כל היום-ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת (נמדנר י"ח ל"ח). ונאמר במנין ביום אחר להרש (חגי ח' ח') כלומר מהחדש, וכמהו ביום עשרים וארבעה לחדש (ס) הלמד הנה במקום מן, וכמהו עוד ותשלם החומה בעשרים וחמשה לאלול (נחמיה ז' ט"ו); ויחכן שחיה הלמד במנין במקום הבית כמו שנאמר הוא הרש החשיעי בעשרים בחדש (עורח י' ט'). וממה שהלמד בו עוד במקום מן אמרו יזקו מטר לאידו (חיוט ל"ו כ"ז) פרושו יזק המטר מן אידו. — והיה במקום אל כמו למד כי לימים עוד שבעה (נחמיה ז' ט'); לנכח הצאן (ס ל"ח) כלומר אל נכח הצאן, וכבר נאמר נכחו-החנו (זמות י"ד נ'), נכח ה' (זופטיס י"ח) בלי למד, ובלא אל כמו שנאמר מול הגלגל (דנריס י"ח ל') ונאמר אל מול פני המנורה (נמדנר ח' ג'). ונאמר עוד לעמת המסגרת (זמות כ"ה כ"ז) ונאמר כל עמט שבא (קהלת ה' ט"ו). ונאמר עוד והנה איש עומד לנגדו (יהושע ה' י"ג) ונאמר ועל כל זעם איש נגדו (ס ז' כ"ו). וכמו הלמד הזאת למד עכרה ושובר משער לשער (זמות ל"ג כ"ז) כלומר משעה אל שער. זימלא בית הבעל פה לפה (מ"ג י"ז כ"ח) כמו בהועבותיהם אשר מלאוה מפה אל פה (עורח ט' י"ח); מלפנים ולחיצון (מ"ט ז' כ"ט) כלומר ואל-החיצון; זיהו הרצים עברים מעיה דעיר (דכ"ג ל"י); מדור דדיר תחרב (זשעה ל"ד י') דור דדיר ישבח מעשיך (תהלים קמ"ה ד'), כלומר מדור אל דור. והקמעות בלמד הזאת והשוא שוים. והענין באמרו מדור לדור הוא-הענין באמרו מן העולם ועד העולם (דכ"ט ל"ו) כלומר הכלית העולם. וישליכו לארון עד לכלה (דכ"ט כ"ד י') כמו אל הארון, ואפשר שיהיה הענין וישליכו בארון. וידברו הכשרים למלך ארמיה (דניאל ג' ד') כלומר אל המלך, וכמהו ואשר דבר לי ואשר נשבע לי (נחמיה כ"ד ז'), לי דבר צור ישראל (ז"כ כ"ג ג'), ותרבר גם אל בית עברך למרחק (דכ"ט י"ז י"ז); מן חים הגדול הרהר חלקן לבוא צדדה (יחזקאל ע"ז ט"ו), כלומר אל מקום כך; וירעו כל שארית יהודה הבאים לארץ מצרים לגור שם (ירמיה ע"ד כ"ח) הוא כמו ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים (נחמיה כ"ג ט'). והיה הלמד דהוקה אין לה מקום, כמו זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל נפש השרצה על הארץ (ויקרא י"ח ט"ו). הטעם וכל נפש השרצה (נ"א זכל נפש כי הוא עטוף על כל נפש החיה), וכלי כסף מאה לככרים (עורח ח' כ"ו). אפניו מאה ככרם; ואני ישב משומם עד למנחת הערב (עורח ט' ד'); ולא לך לכבוד מה' אלהים (דכ"ג כ"ו י"ח); מדוע אדום ללבושך (זשעה ס"ג כ'); אנוש לשברך (ירמיה ל"ז ב'); וארבעת האפנים למתחת למסגרות (מ"ט ז' ל"ב) ר"ל מתחת; ויעל מעל ליונה (יונה ד' ז'); מעל לגבול ישראל (מלאכי ה' ה'); מעל למדיו (ז"ט ז' ל"ט); מעל להחומה (נחמיה י"ב ל"ח); מעל למגדל התנורים (ס), לשער אפרים (ס); מתחת לבית אל (נחמיה ל"ח ח'); ועד מתחת לבית כר (ז"ט ז' י"ח), עד להשיב חרון אף אלהינו ממנו (עורח י' ד'); למשפחות לבני קהת (יהושע כ"ח כ"ו); מהר בעל הרמון עד לבוא חמת (זופטיס ג' ג') אפניו עד בוא חמת כמו שנאמר עד בואך עזה (ס ז' ד'); ויחנבאו עה לעלות המנחה (מ"ט י"ח כ"ט); עד לכלות כל מלאכת עבדת בית ה' (דכ"ח כ"ח כ'); עד לכלות העלה (דכ"ג כ"ט ב"ח); וישליכו לארון עד לכלה (ס כ"ג י') ה"ל למד לכלה; והכינותי את מלכוהי עד לעולם (ס ח' כ"ח ו'); ועל טהרת לכל קדש (ס ב"ג כ"ח); והמתנשא לכל לראש (ס כ"ט י"ח) ר"ל למד לראש.

ותהיה בענין היו העוטפת כמו ויועץ דוד עם שני האלפים והמאות לכל נגיד
(דה"י א' י"ג א'), ר"ל זבל נגיד; הלויים בני ישוע לקדמיאל (כזמיה ז' ג') ר"ל
וקדמיאל כאשר נאמר בנוסחא הראשונה (היא עזרא ב' מ'); לבני הודיה
(סז) כלומר ובני הודיה. וכמו זה אמרו כי עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין
אלהיכם (ישעיה נ"ט ז') כלומר ובין אלהיכם; וכמהו ויכתב משה את מוצאיהם
למסעיהם (נמדנר ל"ז ב') כלומר ומסעיהם, ועוד ואלה מסעיהם למוצאיהם (סז);
ואפשר שיהיה כמותם להקשיב מחלב אלים (ז"ל ט"ו כ"ג) כלומר והקשיב; ועוד
לכל העיר האלהים את רוחו (עזרא ח' ה') כלומר זבל העיר האלהים. וממה
שהלמד בו לעטף אמרו ויען עפרון החתי וג' לכל באי שער עירו לאמר (נרצזית
כ"ג י'). — ותהיה בענין על כך וכך או בעבור כך וכך כמו ואמר פרעה לבני
ישראל (שמות י"ד ג') כלומר עליהם; וכמהו פן יאמרו לי אשה הרגתהו (זופטיס
ט' כ"ד); אמרי לי אחי הוא (נרצזית כ' י"ג); למתי אעתיר לך ויאמר למחר
(שמות ח' ו') והטעם על מתי אעתיר לך ויאמר על מחר; וישאל המלך לאשה
(מלכים ב' ח' ו'), שאל עליה; וכמהו וישאל דוד לשלום יואב ולשלום העם ולשלום
המלחמה (ז"ל י"א ז'); ויצעק העם אל פרעה ללחם (נרצזית ט"ז כ"ה); הכפירים
שאגים לטרף (תהלים ק"ד כ"ח); ללכת אופירה לזהב (מלכים א' כ"ג ט"ט); על
שרפו עצמות מלך אדום לשיד (עמוס ב' ח') איננו רוצה ששם אותם כשיד בלבר
ותהיה הלמד לתכלית, אבל ששוד בהם בנינו על דרך הנקמה, והלמד במקום
בעבור, ואלו היה רוצה במאמר הזה תכלית שריפה בלבר, היה אומר לדשן או
לעפר לא לשיד, אבל אמר לשיד מפני שהכניס עפרם בבנינו במקום השיד¹.
כי שאל נא לימים ראשונים (דנכיס ד' ג"ב); ושאלו לנתיבות עולם (ירמיה ו' י"ז);
איש איש כי יהיה טמא לנפש (נמדנר ט' י'), בעבור המתים; תריבון לבעל —
אשר יריב לו יומת — הוא ירב לו (זופטיס ו' ל"ח), בעבור עצמו. לנביאים
נשבר לבי בקרבי (ירמיה כ"ג ע'), עליהם ובעבורם; הן לצדק ימלך מלך ולשרים
למשפט ישורו (ישעיה ל"ג א') ר"ל למד לצדק ולמד למשפט. — ותהיה בענין
מן, כמו למד הבאים למלחמה (נמדנר ל"ח ב"ח) ר"ל מן המלחמה; ויבא שלמה
לכמה אשר בגבעון ירושלים (דה"י ב' ח' י"ג), בא מהבמה אל ירושלים; וכמהו
נסו לקולם (נמדנר י"ז ל"ד), כל כלים לזהב ולכסף (עזרא ח' י"ט), מן הזהב ומן
הכסף; לעוף ולבהמה (ויקרא ז' ב') מן העוף ומן הבהמה; או בדרך רחוקה
לכם או לדורותיכם (נמדנר ט' י') הטעם מכם או מדורותיכם; ומכיר לקח אשה
לחפים ושפים (דה"י א' ז' ט"ו). הטעם מחפים ושפים, ואשה הנה במקום נשים;
בעשא בן אחיה לבית יששכר (מלכים א' ט"ו כ"ז) כלומר מבית יששכר; אלף
למטה אלף למטה לכל מטות ישראל חשלו לצבא (נמדנר ל"ח ד'), הטעם אלף
ממטה מכל מטות ישראל; חדר להשכיל להיטיב (תהלים ל"ו ד') במקום מהשכיל
מהטיב; ויחדלו לבנות העיר (נרצזית י"ח ח') במקום מבנות העיר כמו שנאמר
ויחדל מבנות את הרמה (מלכים א' ט"ו כ"ח) וכן ומבהלים אותם לבנות (עזרא ד' ד')
במקום מבנות; ברוך אברם לאל עליון (נרצזית י"ד י"ט) כמו מאל עליון; ברוך
הוא לח' (רות ב' ב') כלומר מה; כי את ה' עזבו לשמר (הושע ד' י') כלומר
משמר; ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם (ז"ל ל' י"ז) ר"ל ממחרתם, והענין

¹ וכן תרגם המתרגם: על דשוקידו גרמי מלכא דאדום ומדינון נגירא כנתיא.

למנצני (ירמיס כ"ג י"ו) זכמהו וידבר ה' אל משה לאמר, ועוד אשר ברא אלהים לעשות (נלשית כ' ג'), אשר בראם אלהים עשה, כי ברא איננו יוצא מענין עשה כמו שדבר איננו יוצא מענין אמר ועל כן נאמר וידבר ה' אל משה לאמר כאילו אמר ויאמר ה' אל משה אמר או לאמר כמו שנאמר למת יאמרו מצרים לאמר (זמות ל"ג י"ג) כלומר אמור או כאלו אמר וידבר ה' אל משה דבר, מקור, כמו הנה לא ידעתי דבר (ירמיס ח' ו') וכאלו אמר גם כן אשר ברא אלהים פריא או פריא או כאלו אמר אשר עשה אלהים (זמות י"ח ח') עשה או עשה, ומן הכא עליו הלמד מן הדבור העברי במקומות אשר הם בדבור הערבי מוטעמים בטעמי הפעול אמרם: אם תהיה לטוב לעם הזה (דפי כ' י"ו), אם תהיה טוב. הלא הכושים והלובים היו לחיל לרב לרכב ולפרשים להרבה מאוד (זס י"ז ח') הוא חבנית לאמרו רכב ופרשים שנקרא בלשון ערב געת והוא מוטעם בטעם הפעול כמוהו ובלשון ערבי מנצוב; ועוד ואחה היה להם למלך (פחמיה ו' ו'), ולא תהיה זאה לך לפוקה ולמכשול לב (ז"ח כ"ה ל"ח) כל זה בלשון ערבי מוטעם בטעם הפעול שהוא בלשון ערבי מנצוב כאשר מליצים בערו אצלנו כמליצה הפעולים או בהכאת הלמד עליו. — ותבא גם כן הלמד על המוחל בו, אמרו: ולשרים למשפט ישורו (יעניס ל"ג ח'), ר"ל ושרים, זכמהו להקשיב מחלב אלים (ז"ח ט"ז כ"ג). ותבוא עוד על הגדת המוחל בו כאשר נאמר השלשי לאבשלום בן מעכה (דפי ח' י"ג); כנף האחד לאמות חמש (דפי כ' ג' י"ג) וחרב אייבך למשנת (דפי ח' כ"ח י"ג); ועמהם כהנים למאה ועשרים (דפי כ' ס' י"ג), אנוש לשברך (ירמיס ל' י"ג) אפניו שיהיה אנוש שברך כמו אנוש מכאובך (זס ל' ט"ו). — ותבא על הפועל לרמותו כמוהו במוחל בו בעבור שלכל אחד מהם ראשית הרברים אמרו: ולא יעבר עליו לכל דבר (דברים כ"ד ה'), ועוד: ויתנדבו שרי האבות וג' ולשרי מלאכת המלך (דפי ח' כ"ט ו'). ועוד: ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימין וזכהנים והלויים לכל העיר האלהים את רוחו (עזרא ח' ה'); והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על הארץ (נלשית ח' ט"ו) חרגומו ויתחדשו מאורת זכמהו והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים (זס) חרגומו ויתחדשו אותות ומועדים זימים ושנים, כלומר כי אלה הרברים יתחדשו במצוע המאורת על כל פנים והאותות הם עלות שני המאורים וביאם בכל יום והתחדש הקרות והדומה לזה, אבל המועדים הם זמני השנה מקר וחם וקיץ וחרף, והוא כשהשמש חונה ברובע מרבעי הגלגל יתחדש זמן זולת הזמן אשר יתחדש כשהיא חונה ברובע אחר ממנו; וכאשר חסוב כל רבעי הגלגל תשלם השנה ותחל לסובב מן הנקודה אשר החלה ממנה בתחלה ויתחדשו הזמנים ההם בעיניהם. והיום והלילה יהיו בזיחת השמש זכבואה, אם כן שני המאורות הם עלת הרברים כלם. ומה שאמר הכתוב והיו למאורת ברקיע השמים הוא כמו מאמרו בתחלה והיו מארת ברקיע השמים שזה אבל שנה אותם לנחץ. — ותבא הלמד עם לשון היה בזולת הפנים שהקדמנו לזכור אך לשבוי ולהעתקה כמו שנאמר יהי לנחש, ויהי למטה בכפו, והיה לרם (זמות ד'), והיה לכנים (זס ח' י"ח). ויש שחבא לענין הזה בעצמו (עם) זולת היה כמו וכתחו חרבותם לאתים ותניחותיהם לטומרות (יעניס כ' ד'). ותהי הלמד לקנין כמו לאברהם למקנה (נלשית כ' ג' ח'), ר"ל למד לאברהם; לך אני וכל אשר לי (ט"ח כ', ד'); ולך ה' חסד (תהלים מ"ב י"ג); לה' הארץ ומלואה (תהלים כ"ד), השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם (זס קט"ו ט"ו).

(ש"ס ח' י"ג), ושעריך לאבני אקדה וכל גבולך לאבני חפץ (יזעיה כ"ד י"ב). ומן הדומה למין הזה בא הלמד על הכלים הנקראים כלשון ערבי טיוח אשר הביאו עליהם הפעלים לבד מביאים אל (על) הכלים אשר הלמדים שלהם המורת הבית כאשר זכרנו כבר, כי כמו הכלים האלה דומים לפעולים כי הם פעול בהם, וזה באמרו: כה עשו ליום ביום (דה"כ כ"ד י"ח), למחר יהיה האות הזה (שמות ח' י"ט), ויאמרו את רחבעם בן שלמה לשנים שלוש כי הלכו בדרך דויד ושלמה לשנים שלוש (דה"כ י"ח י"ז).

ואפשר שחבא על הענין [נ"א על תוכן הנקרא אל אאל בערבי] כי הוא גם כן פעול בו, אמרו: וחכרת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד (שמות כ"ז ט'), נפרדות, כלומר כל שש לכרם, והוא מחוסר מברד ישב (ויקרא י"ג ע"ו) כמו שנאמר שכני לבדד (מיכה ז' י"ד), כי אחה ה' לבדד לכטח חושיבני, (תהלים ד' ט'), לבדד ישכון (נמדנר כ"ג ט'). אלה הלמדין כלם לענין וכן הוא למד לכטח חושיבני, וכמהו בעיני: אשר החוקתי בימינו לרד לפניו גוים (יזעיה ט"ה ח'), שוטח לפניו גוים, וגורתו מן הרודד עמים תחתי (תהלים קמ"ד כ'). ומן הענין אמרו וישימם כעפר לרוש (מלכים ב' י"ג ז') אן ענינו להיות כך אבל שמם כעפר לדישה; לעבר ולמשא (נמדנר ד' ב"ד), עבודה ומשא; ואתם חלקטו לאחד אחד (יזעיה כ"ז י"ב); וכל העם יצאו למאות ולא לפים (ש"נ י"ח ד') בענין הזה; ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב לארני ולשפך דם חנם ולחושיע ארני לו (ש"ס כ"כ ל"ח), ענין אחר ענין כלומר שופך דם ומושיע לנפשו. וכמו הלמדן אלה, למד: גרסה נפשי לתאבה אל משפטך (תהלים קי"ב כ') פרושו גרסה נפשי תאבה על משפטך. — וחבא על ההכרה מפני שבה ענין הפעול, כמו שנאמר ורחי בפי ברבש למחוק (יחזקאל ג' ג') כרבש מחיקת: ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעשר ולחכמה (מלכים ח' י' כ"ג), עשר וחכמה; כשקמים אשר בשפלה לרב (ש"ס כ"ז), רב; וכעצם השמים לטהר (שמות כ"ד י'), טהר: לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרע (נרשית ע"ח י"ב), רע; האם חמנו לגוע (נמדנר י"ז י"ג) גוע; לאברהם למקנה (נרשית כ"ג י"ח), מקנה. כל זה הכרה פעולה; — וחבא עוד על המקור כי הוא הפעול האמתי כמו שנאמר לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה לקחת מוסר השכל — לתת לפתאים ערמה — להבין משל ומליצה (עזלי ח'); לרעה בארץ דרכך (תהלים ס"ז ג'); להגיד בבקר חסדך (ש"ס ל"ג ג'); להיות פקידים בית ה' (ירמיה כ"ט כ"ו); היתה כל אחת מאלה המלות פעולה כמה שיש בענין מהצווי והורו וההערה כאשר הוא מבואר בהם, וחושבים בני אדם שמאמרו להיות פקידים בית ה' מתברר בענין מה שיש לפניו ר"ל באמרו ה' נתנך כהן כלומר נתנך כהן בעבור כך וכך, ואין הדבר כן, אבל אמרו לו: ה' נתנך לראש ושמן כיהודיע בגדולתו ויקר מעלתו היות פקידים בבית ה' כלומר הפקר פקידים בית ה', מזהירו על זה. — וכמו הלמדן האלה שהם במקורים עשו בהם פעלים נראים והיו פעול בהם, אמרו: לא אוסיף לק"ל עוד את הארמה ולא אוסיף עוד להכות את כל חי (נרשית ח' כ"ח), מאן לשלח את העם (שמות ל' כ"ז), עד מחי מאנת לענות (שמות י' ג'); הלא חראה אזמר לא אוסיף עוד ראות פניך (ש"ס כ"ט), מאן כלעם הלוך עמנו (נמדנר כ"ג י"ד) בלא למד. ומן הבא עליו הלמד מהמקורים אמרו: אמש אמר אלי לאמר (נרשית ל"ח כ"ט), תרגמו אמר אלי אמור, והוא כמו אומרים אמור

(ד"ה א' י"ו ל"ו), לדבר יום ביומו (ד"ה ב' ח' י"ד), כלומר בדבר יום ביומו, כי עבודתם היתה מחלפת כפי החלפות הימים מחול וחדש ושבת ומועד; להעלות עלות — לבקר ולערב (ד"ה א' י"ו ע'), כלומר בבקר ובערב; ושמת את החקה הזאת למועדה (זמנת י"ג י') כלומר במועדה, וכמהו למועד חדש האביב (זמנת ל"ד י"ח) כלומר במועד; על אשר מריחם את פי למי מריבה (נמדנר כ' כ"ד) כלומר במי מריבה; הנה אני בונה בית — לבקר ולערב לשבתות ולחדשים ולמועדי ה' אלהינו (ד"ה ב' ג' ג') כלומר בבקר ובערב בשבתות וחדשים ובמועדי ה' אלהינו; וחזכתי לבקרים (תהלים ע"ג י"ד) ר"ל בבקרים כלומר בכל בקר, וכמהו וחרדו לרגעים (יחזקאל כ"ז י"ז) ר"ל ברגעים; לקול צללו שפתי (חזקוק ג' ע"ו) כלומר בקול. ואמר במנין ביום אחד לחדש (נחמיה ח' ב') כלומר בחדש; ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר (זכריה ח' ז') כלומר בעשתי עשר כמו שנאמר הוא חדש החשיעי בעשרים בחדש (עזרא י' ט'). וחבא הלמד על הפעלים בהרבה מקימות כמו לכלכם ישם שרי אלפים (ע"א כ"ז ז'); פתחת למוסרי (תהלים קי"ו י"ו); וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה (זמנת י"ד כ"ח) כי אמרו לכל חיל פרעה חמורת אמרו את הרכב ואת הפרשים, וכמהו ויאב ואבישי הרגו לאבנר (ע"ג ג' ל'); וישאל המלך לאשה (ע"ג ח' ו'); ויקח רב הטבחים לירמיהו (ירמיה ע' ב'); ואשלחה לאליעזר לאריאל לשמעיה וגו' ולאנחן מבינים (עזרא ז' י"ו) כלם פעולים באמרו ואשלחה, וכמהו אל ישיא לכם חזקיהו (ישעיה ל"ז י"ד) הוא כמו אל ישאך אלהיך (עס ל"ו י'), וכמהו ויברכו העם — לכל האנשים המחנדים לשבת בירושלם (נחמיה י"ח ב'), כי כל האנשים פעולים באמרו ויברכו העם; ועוד ויברכו כל הקהל וגו' וישתחוו לה' ולמלך (ד"ה א' כ"ט ב'), כי מלה ה' במקום פעול, כי כן נפל הפעל עליה והוא ויברכו; וכבר חשבו קצת ראשי חכמי התלמוד¹ כי לשון ברכה לא יתעבר בלמד בעבור מעוט מה שימצא ממנו במקרא ומנע בעבור זה לומר בברכת המזון נברך לאלהינו בלמד אע"פ שהלמד כחובה בו במשנה, אמר ברכה בלמד לא אשכחן, והסכים לדעתו בזה זולתו מראשי החכמים ואמר וכן הלכה. וכבר אחת רואה אותה במקרא בלמד בשתי המלות האלה. ומן הבא עליו הלמד מהפעולים אומרו: וישם את הים לחרבה (זמנת י"ד כ"א), כי החרבה פעול שני, וכמהו כי שמת מעיר לגל קריה בצורה למפלה (ישעיה כ"ה ב') שעורו ושמת קריה בצורה למפלה. ושמתי נהרות לאיים — אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור (ישעיה ע"ג ט"ו ט"ז), כי כל אחד מאלה פעול שני וכמהו וימשחו לה' לנגיד ולצדוק לכהן (ד"ה א' ב"ב כ"ט) ר"ל למד לנגיד ולמד לפהג, והשיעור וימשחו אותן לה' לנגיד ואותו הפעול הראשון אלא שהוא מחוסר; וכן ולצדוק פעול ראשון אבל לנגיד פעול שני וכן לכהן; וכמהו ויחשבה עלי לשכורה

¹ כוונתו למה שהובא בס' הפרדס ל"ח ב' וז"ל: הכי אמרי משמיה דמר רב ניסי ברביה דרב שמאל דכי הוו עזרה ומזמנין לריך למנרך לחמר נכרך אלהינו שכלנו משלו, ולא מיבעי לומר לאלהינו, מ"ע דכתיב שירו לה' גדלו לה' אמרו לה' בלמד וגם ברכה אשכחן דכתיב ברכו את ה' ויברך דוד את ה', ברכה [לח] אשכחן בלמד וכן הלכה והא דכתיב ברכו אתם לה' לא תיקשי דהתם לא מלי למיטר נענין אחי. וכן כתב תוס' ברכות מ"ע ב' נכרך אלהינו גרסינן ול"ג לאלהינו בלמד (כמו שהיתה הגי' במשנה לפני ר' יונה) דדוקא גבי שיר והודאה כתיב למד כמו שירו לה' חזל גבי ברכה לא מלינו זה הלשון וכן משלש נסלר רב עמרם.

וקבצתי אותיות השרש על טקס עז גר חף צר וקבצתי אותיות התוספות על שלומי אך חבנה. זאנחנו זוכרים בשער הסמוך לזה מעט מפילת אותיות התוספות בשמות ובפעלים על סדר נפלים בסימן הזה ומבארים עניניהם בעזרת האל.

ש ע ר ו

באור רב עניני האותיות התוספות וזכרון מקומותם.

ש. השין חבוא במקום אשר, בכמו: שככה השכעתנו (זיר הזיירס ה' ט'), שבשפלנו זכר לנו (תהלים קל"ו כ"ג), שעלו מן הרחצה (ז"ה ד' כ'), שאחה מדבר עמי (זופטיס ו' י'), מי משלנו אל מלך ישראל (מלכים ב' ו' י"ח), עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל (זופטיס ה' ז'), ומן הנתינים שנתן דוד (עזרא ח' כ'), ובמה שדומה לזה.

ל. אבל הלמד יביאנה על השמות מבלתי הפעלים וחבוא לרמזין ולהודעת עין הדבר, כמו שאמר: אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם (ויקרא ד' ג'), טעמו על דרך אשמת העם; וכמהו ובמים לא רחצת למשעי (יחזקאל י"ו ד'), ואחה עתיד לראות פרושו במקומו בספר השרשים, והוא אצלי הנה חמורת הבית כי הבית היא משמשת בענין הזה, כאשר נאמר ומטהו על הים ונשאו בדרך מצרים (ישעיה י' כ"ו) ר"ל על הדרך שעשה במצרים וכבר באה הלמד בזולת המקום הזה ובזולת הענין הזה עוד במקום הבית, כמו שאמר וישבו אתו לארץ (חייב כ' י"ג) ר"ל בארץ; ונפלו לפניכם לחרב (ויקרא ל"ג ח') ר"ל בחרב; כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי (נחשית ד' כ"ג) ר"ל בפצעי, בתבורתי; ואולם לזו שם העיר לראשונה (זס ז' י"ט) כמו בראשונה; לאחרונה יסעו (נמדנר כ' ל"ח) ר"ל באחרונה; ונשמרתם מאד לנפשותיכם (דברים ד' ט"ו) כלומר בנפשותיכם כמו שאמר השמרו בנפשותיכם (ירמיה י"ג כ"ח), ונשמרתם ברוחכם (מלכי כ' ט"ו) נגפו ה' כמעיו לחלי לאין מרפא (ד"ה כ' כ"ח י"ח) מקום בחלי; זימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה (זס ט"ו ג') ר"ל בלא אלהי אמת ובלא כהן מורה ובלא תורה; ויחפהו זהב טוב לככרים שש מאות (זס ג' ח') כמו בככרים שש מאות; ואיש משך בקשת לחמו (מ"א כ"ב ל"ד) כלומר בחמו; לרקמות חוכל למלך (תהלים ע"ה ט"ו) כלומר ברקמות; והיה לפנות ערב ירחץ במים (דברים כ"ג י"ב), לעת ערב והנה בלחה (ישעיה י"ז י"ד), וחבא היונה לעת ערב (נחשית ח' י"ח), לכלות דבר ה' מפי ירמיה (עזרא ח' ח') כמו בפנות ערב, בעת ערב, בכלות דבר ה', כלומר בעת הזאת; וכמוהו: והיה לפתע פתאום (ישעיה כ"ט ה') הוא כמו וכי ימות מות עליו בפתע פתאום (נמדנר ח' ו'); וכמוהו: משגב לעתות בצרה (תהלים ט' י') כלומר בעתות, והשעור הזה בבית כמו בלילה ההוא (חסתר ו' ח') ביום ההוא (זס ח'). ויעמד שופטים בארץ בכל ערי יהודה הבצרות לעיר ועיר (ד"ה כ' י"ט ה') כלומר בעיר ועיר; למכמש יפקיד כליו (ישעיה י"ח כ"ח) כלומר במכמש; מתהלך בגן לרוח היום (נחשית ג' ח') בעת רוח היום, ורוח היום הוא קרות אויר, וגורתו מן ורוח לשאול (עזרא ח' י"ו כ"ג), וכבר אמרתי בספר ההשגה כי ההלוך הזה הוא לאדם, והשעור וישמעו את קול ה' אלהים והארם מתהלך בגן לרוח היום [נ"א כלומר בעת רוח היום], ואם תרצה לומר בהשבת רוח היום, או בפנות היום כי הרוח יהיה בו או קרות האויר. לשרת לפני הארון תמיד

הכין לו, והענין בזה כלו אחר, אם כן אין הבית נופלת על הפועל החולף כאשר חשב וזלחנו, אף לא על השם הנסתר אלא שהוא ניכר, ובית בהשמה מהם (ויקרא כ"ו ט"ג) גם כן כמוה; ואחה עתיד לראות באור זה בשער באור עניני אותיות החוספות, בבארנו מקומות הבית מהם. וכן מה שאמר הכתוב כטוב לב המלך ביי (סמ"ט י') איננו פועל חולף כאשר חשבו אנשים אך הוא מקור, והוא כמו וכבא השמש צוה יהושע (יהושע ט' כ"ט), וכשוב דוד מהכות (ש"ל י"ז כ"ז), ואלו היה ראוי להכנס הכף על הפעלים לא היה נאמר ויהי כמשיב ידו (נרשית ל"ח כ"ט) אך היו אומרים כהשיב ידו, ולא היה נאמר גם כן והיא בפורחת עלתה נצה (נרשית ט' י') אך היו אומרים והיא כפרחה פועל חולף, כי הפעל חולף יותר ראוי למקום הזה מהשם, אבל לא היה אפשר כי הלשון לא יכשירוהו. ומה שמחזיק הדעת הזאת אמרו וכמו השחר עלה (ש"ס י"ט ט"ז), כי אלו היה נוהג כמו זה היה אומרים וכעלה השחר וכמו עלה השחר¹, כי המם והואו בכמו נוספות, כי הכף לקרוב ואין אמרו וכמו הנה לדמיון כאשר הוא באמרו כמו אש (תהלים ע"ט ה'), כמו שבלול (ש"ס נ"ח ט') וזולתם אע"פ שהמם והואו ג"כ נוספות שמה, אבל השעור ובעלות השחר כלומר עם עלות השחר; ואלו היה אומר וכמו עלות השחר היה נכון. וכאשר הביאו הפעל החולף במקום המקור הפרידו בינו ובין כמו, כאשר תראה כי לא חכנס הכף על הפעלים החולפים; ואין המם והואו בכמו מפריד חוק, בעבור שהן נוספות אין עושין מעשה בענין ולא יחכו לומר וכמו עלה השחר. וכבר באה מלה אחת זרה מהסדר הזה, יחברר לך בשער שלה מספר השרשים, והיא לברם אלהים (קבלת ג' י"ח). ועל דרך הזה מהזרות, ר"ל לברם אלהים וזרות בהכין לו דוד אין צריך לחפוש על המשורר² מה שהביאו הרהק אליו באמרו ואל תתאו חמר, זמן ארוך נשמר, וריחו לא נמר, כשקט בשמרים ר"ל אמרו כשקט, כי המשקל מביא דוחק והשעור כאשר שקט.

זכבר קבצו האותיות השרשיות והאותיות המשררות הרבה מהמחברים אשר היו לפני כמלות (חברו בהם), מהם מאנשי המורה ומהם מאנשי ארצנו (ר"ל ספרד) ושמו לכל מין מהם סימן בעבור שיקל על התלמידים לזכרם, ואחד מן המקבצים אותם מאנשי ארצנו מנחם בן סרוק כי הוא קבץ אותיות השורש על חט ספר גזע צדק וקבץ אותיות החוספות שמלאכתו בינה. וכבר טעה קצת המחברים בזה (וסוף דונס בן לנרע) ושם הדלית והטית מאותיות החוספות בעבור שראה אותם נוספות במה גצטרק, הזרמנתו, ולא ידע כי הם מאותיות התמורה ושהם באלה השתי מלות תמורת חו התפעל. וכבר בארנו איכות זה והרחק שהביא בעלי הלשון אליו באר היטב בשער זכה מספרנו ההשגה ואל ספתחוק) ובקש שמה לדעתו. ואין אנחנו מניחים ספרנו זה P מרמוז אליו בו. וכבר הייתי מסכים לסמוך על שני הסימנים האלה ר"ל חט ספר גזע צדק ושמלאכתו בינה ולהסתפק בהם מפני שאין טעם בסימן אלא להקל זכרון האותיות על התלמידים, אלא שבקשו ממני קצת הבחורים לחדש להם סימנים אחרים והעליתי הדבר על עצמי מבלתי שאחשב שאביא בהם דבר חדש

¹ על זה הגי' הלאכ"ע, ושכח ורנו כמו רנו" (זכריה י' ט').

² דונס, נשיר, הנזכר למעלה דף 9, נהעכה 1.

לא ימצא דעו, ופרושו מה דעת בכך וכך. ואיננו רחוק אצלי שיהיה מענינו אשא דעי למרחוק (ליוג ל"ו ג'), כלומר אשוט במחשבתי, ויהיה דעי על משקל וישמע יהושע את קול העם ברעה (זמות ל"ב י"ז), וכאלו טעם מדוע מה נראה לך בעשותך זה, כלומר מה דעתך בו. וכבר הרכיבו העבריים עד והנה באמרם: אשר הם חיים עדנה (קבלת ד' ב'). וכבר חסרוהו יותר מחסרון הוה באמרם: את אשר עזן (זס זס ג'). וכבר הרכיבו עוד את עם הם ואם הן באמרם: והוהרתה אתהם (זמות י"ח ב'); באש ישרפו אותו ואתהן (ויקרא כ' י"ד).

ש ע ר ה

דעת האותיות השרשיות והנוספות.

כבר נודע כי אותיות לשון העבריות עשרים ושתיים אותיות. וצריך לדעת כי עשתי עשרה מהן שרשיות לא הפיל אחת מהנה תוספות בשום מקום, וכי עשתי עשרה מהן יש שתהיינה משרחות, רצוני לומר שיוספו על שרשי השמות והפעלים, ולא תהיינה שרשיות בשמות ההם או בפעלים אשר הם כהם אע"פ שהיו שרשיות במקומות אחרים. אבל האותיות השרשיות אשר לא תהיינה נוספות בשום מקום כלל הם הגימל והדלת והוין והחית והטית והסמך והעין והפא והצדי והקוף והריש. והאותיות אשר תהיינה נוספות הן משאר העשרים ושתיים אותיות והן: האלף והואו והיוד והכף והלמד והמם והנון והשין והתיו. ואלה הם תוספות השמות והפעלים, אלא שהאלף והואו והיוד מהן אמות התוספות, בעבור שהן אותיות המשך. ומיחדים קצתם בשמות מבלי הפעלים, כמו הבית והכף והלמד והמם, כי לא יאמר: כָּאֵשׁר וְלֹא כְּאֵכֶל וְלֹא כְּאֵמֶר כְּאֵכֶל וְלֹא כְּאֵמֶר לְאֵכֶל וְלֹא כְּאֵמֶר כְּאֵכֶל, כאשר יאמר בכנר צמר (ויקרא י"ג ט"ז), וככנר עדים (ישעיה ס"ד ה') לאיש העשיר (זמותל ב' י"ב ד'), מאיש ועד אשה (יהושע ו' כ"ח). ומה שאמר הכתוב אבל ארון האלהים העלה דוד מקריח יערים בהכין לו דוד כי נטה לו אהל בירושלים (דב"י ב' ט' ד'), רצוני לומר בהכין לו דוד יש בו כנוי נסתר ושעורו העלה דוד מקריח יערים ויניחיהו כאשר הכין לו, כלומר במקום אשר הכין לו; וחסר המקום ונשאר אשר ועמד התאר מעמד המתואר כמו ובאשר חללים שם הוא (ליוג ל"ט ב'), כאשר כרע שם נפל (זוטטיס ה' כ"ז) ואחר כן חסר אשר כאשר יחסרוהו הרבה מוזלת זה, כמו לכל יבא נבורחך (תהלים ע"א י"ח) לכל העיר האלהים (עזרא ט' ט'). והראיה על ברור השעור הזה מה שאמר (ד"ה ח', ט"ו ח') ויכן מקום לארון האלהים זיט לו אהל, ואמר עוד (זס) ויקהל דוד את כל ישראל אל ירושלים להעלות את ארון ה' אל מקומו אשר

דבריו כי חולי הוא הוא המעבר של ס' הורית הקורא כ"י אשר כניאו ר' יוסף בן חייא הסופר מירושלים מתורגם בלשון ערבי זר' נתנאל בר גאולס הסבו מלשון ערבי לל"ה ק בעיר מיינאל (ואיננה העיר מגנאל על כנר ריכום כאשר תנח חכבס לונן בספרו zur Geschichte S. III. כי חס מאלית בלשון יון ובזכרה כס' שבע יהודה דף כ"ד) כמו שכתוב בראש ס' הוריות הקורא הזה. חולס הורית הקורא הזה אשר נאו בראשיתו דברים הנזכרים הוא בשמת רק קילור מס' טעמי המקרא, וחולי שניהם נלקחים מהורית הקורא הראשון של מדקדק הירושלמי ולכן נאשרה גם ההערה הכללית שיתו. וגדול הערכונו בזה מה שהזכיר ס' הורית הקורא ב' פשטים בספר הזה גלמו.

כרכוב המזכח, כרמיל, פרעוש, פילגש. ויגיע עד שש אותיות כמו שקערור משקערורות, פחיגיל. אך החמישי לא יגיע בתוספות יותר משש אותיות כמו ארפכשר, מפני שהחמש אצלם תכלית השרשים ולא סבלו רוב התוספות כאשר סבלו השלש בעבור מעט מספרם, ועוד מפני שהגיעו אצלם השלשים עד שבע אותיות בעבור שכאו אל פעלים שסיים בתוספות כמו השחחור. והמעט בשרשי הפעלים שלש אותיות והרב בלי תוספת ארבע אותיות. והמעט בשרשי מלות הטעמים אות אחת ולא תהיה כי אם גרבקח כמו בית הדבק ולמד הקנין וכף הדמיון, כאמרך בי? יצדקו ויתהללו (ישעיה' מ"ב כ"ה) לי"י הארץ ומלואה (תהלים כ"ד ח') כי"י אלהינו (שמות ח' ו') ותהיה על שתי אותיות כמו אל, על, ותהיה על שלש אותיות שרשיות כמו יען אשר עובוני (מ"ח י"א ל"ג) ולא תעבר השלש אותיות כי אם בתוספות וחסרוה אות אחת מתכלית בנין הפעל כאשר חסרו הפעל אות אחת מתכלית בנין השם כי הפעל יותר חזק ממלת הטעם כאשר השם יותר חזק מהפעל כאשר התבאר קודם לזה. ומן הבא ממלות הטעם השלישים בתוספות אמרם למען כי הלמד בו תוספות; ואמרם בג' לל, הבית תוספות; ואמרם ביען, הבית בו תוספת על יען; ואמרם לעמת, הלמד בו תוספת על כל עמת שבא (קהלת ה' ע"ו), וכל עמת פנים אחרים אני עתיד לזכרם במקום אחר. והלמד עם הפנים אחרים גם כן תוספת בו. ואמרם בעבור לבעבור כי הוא בהם למשך. והלמד והבית תוספת. וכבר נהגו המשוררים לומר עבור במקום בעבור כמו שאמר המשורר והצדק בקש, ואל תהיה עקש. עבור לא תנקש, בלכות המורים. ויש אנשים מבעלי הדקדוק שחפשו עליו בזה¹, ואין לחפוש בהשבת הדבר אל עקרו לצדק השיר וכן גם עושים בעלי לשון אחרת. ומן הבא עוד ממלות הטעם בתוספות אמרו זולתי כלב בן יפנה (דברים ח' ל"ז) הוא למשך והיוד תוספות. עוד בו יורה אותך על זה אמרם זולת דלת עם הארץ (עלכיס ג' כ"ד י"ד) מבלי יוד. ואמרם עוד עין לא ראתה אלהים זולתך (ישעיה' ס"ד ג'). ואני חושב כי היוד בכלתי גם כן תוספת כאשר היא בזולתי, הלא תראה אותה נופלה גם כן באמרו אין קדוש כי"י אין בלתי (ע"א ט' ב') ונפלה יוד זולתי ויוד בלתי מן ואלהים זולתי לא תדע ומושיע אין בלתי (ישעיה' י"ג ד') בעבור התקבץ שני נחים נסתרים ואלה השני יודין הם למדבר והוא האלהים יתעלה, אבל בלעדני רק אשר אכלו הנערים (נחמיה' י"ד כ"ד) אומר שהיא מלה מורכבת וטעמה התנאי, ופרושה חוץ מכך וכך וזולת כך וכך, ואין כך וכך, כי טעם בל אין וטעם עד התכלית, והיה בבלעדני רק אשר אכלו הנערים והדומה לו טעם התכלית המותנה בו והיוד בו תוספות ותפל בחבר המדבר המלה לעצמו כמו שנאמר היש אלוה מבלעדני (ישעיה' מ"ד ח'), ואין מבלעדני מושיע (שם מ"ג י"א), פרושם חוץ ממני. וכאשר יחבר בלעדני עם שם נראה יאמר בלעדני, מבלעדני מובתח' אלהינו (ישעיה' כ"ב י"ט) בלעדני אחזה (תיוכ ל"ד ל"ח) כי שעורו בלעדני אשר אחזה. וכן מדוע אצלי מורכב מן מה אשר היא לשאלה ומן דוע², ואם

¹ עיין חזק עורח צפ' לך על פסוק וחייתך נפשי בגללך. והחזרו שהזכיר פה הוא מציר דונס אשר נראש האגותיו נגד מנחם בן סרוק. עיין ז"ט. מריענט 1843 לד 228.
² והחכם מונק בספרו Notice sur Aboulwalid p. 43 העיר על מה שכתוב ר' יהודה בן בלעס בספרו מן המלות כ"י ו"ל: „מדוע מלה מורכבת מן מה ומן דוע שהוא שם הדעה. . . . וזה שאמרתי שהוא מורכב על דעת המדקדק שהיה נכחית המדקדק (ירושלים) וגם הודק לו ד' יונק נ"ע" והמדקדק הזה הוא לדעת מונק החכם ירושלמי „לח ידענו שמו" אשר מנה הראש"ע בין זקני לה"ק. וחזקיף חני על

מרכס, מרסך, מסכר, מסרך; ובאור זה בעבור שתחרכב מהשתי אותיות שתי מלות כאשר נכה השתי אותיות בשלש והוא מספר אותיות המלה השלישית יתרכב מהנה שש מלות וכן כאשר נכה השש מלות בארבע והוא מספר אותיות המלה הרביעית יתרכב מהנה עשרים וארבע מלות, ואלו היינו מכים העשרים וארבע מלות בחמש, רצוני לומר במספר ואותיות המלה החמשית, היה מתרכב מהם מאה ועשרים מלה, והיא ההקשה במה שמוסיף על המספר הזה.

ש ע ר ד

זכרון המעט בשרשי השמות והפעלים ומלות הטעם והרב שבהם.

דע כי הרכבת אותיות אלפא ביתא תהיה כאשר זכרנו על שלשה חלקים לשמות ולפעלים ומלות הטעם לא ימלט דבור מאלה החלקים ולא ימצא בו יותר מהם. והשמות מה שראוי להיותם פועלים או פעול בהם, ומהם נפרדים כמו אדם, שת, אנוש, דוד, שלמה, משה, אהרן, מרים, גמל, חמור, אבן, סלע, בגד. ומהם מורכבים כמו חצר מות, יששכר, אברהם, בנימין, אביהוא, אבידן, אביעזר, אחימלך, אחירע, צלמות, עבטיט, קיקלון, בליעל, והרומה לו. והפעלים מה שיורה על זמן חולף או עתיד כמו אמר, יאמר, עבר, יעבר, שמר, ישמר, והרומה לזה. ואותיות הטעם הם מה שיורה על ענין בוולתו כמו אל, על, כי, גם, רק, אך, והרומה להם. והמעט שבשרשי השמות הנפרדים שתי אותיות כמו יד, עי שם עיר, יובל שי, גג, ווי העמודים, פה, שה, והרומה להם. והרוב שבהם חמש אותיות כמו צפרדע, צלפחד, שעטנז; ולא יעבור השם המספר הזה אלא אם יהיה בו תוספות. ויהיו עוד השמות הנפרדים על שלש אותיות כמו ארץ, בגד, צמר, גמל. ויהיו על ארבע אותיות כמו פלדש, פתגם, סרפד, ספרד, והרומה לזה. אבל השמות הנדבקים יהיו על אות אחת והם הכנויים כמו יוד עברי וידי ורגלי ואוני; ואו עברו וידו ורגלו ואונו; וכף עברך וידך ורגלך ואונך בדברך עם הנקבה האחת; והא עכדה וידה ורגלה בספרך על הנקבה האחת שאיננה נמצאת עמך; וכמו הם אשר הספר בה על הרבים שאינם נמצאים עמך כמו תורידם לכאר שחת (תהלים ל"ה כ"ד), נבל עם כשאול חיים, (מזלי ט' י"ב) ופעמים יוסיפו עליה ואו כמו שאמרו הניעמו בחילך. והורידמו (תהלים נ"ט י"ב), שיתמו כגלגל (שם ס"ג י"ד). ויהיו על שתי אותיות כמו נון ואו אונו וידנו ורגלנו, וכמו הא מם ארוניהם ורגליהם ועבדיהם. ויש שיוסיפו על ההא והמם האלה הא כמו שאמרו ואל אליהמה (יחזקאל ט' ט'), לפנימה (מ"ו ו' ל') ואיננו רחוק אצלי שיתכן לומר גם כן אליהמו ורגליהמו ועבדיהמו והרומה לזה, ואע"פ שאיננו נמצא במקרא הקשה מאמרו אל אליהמה; אבל כאשר הם רוצים בזה יגרעו ההא כמו שאמר עלימו, פנימו, אלימו, הרם שנימו בפיו (תהלים ל"ז ז'), והעיקר שניהמו, בפיהמו, עליהמו, פניהמו, אליהמו, ואיננו נמנע שיושב הדבר אל עקרו. וכמו הא ואלף עליהא וידיהא ורגליהא אשר על אחריה. ואתיקיהא (יחזקאל ט"ו ט'). וכמו כף והא עמכה, וידכה, ורגלכה, בדברך עם הזכר האחד. ותכלית מה שיגיע אליה השם השלישי בתוספות שבע אותיות כמו השתחוויה, רצוני לומר בהשתחווית בית רמון (מ"ב כ' י"ח) אבל הרביעי יגיע עד חמש אותיות כמו עכשוכ, שרביט, זרוף ארץ,

שאותיות יהוא חרפינה מה שנופלת עליו מאותיות בגד כפת אלא מלות ידועות, וכבר בארו זה הכמי הסופרים על כן אין זכרו מועיל בספר הזה, וכמו מה שיש לאחת הער מן העניינים המתחלפים והפנים המרחיבים, וכבר רמו רבינו סעדיה ז"ל לזכרון מעט ממנו בפרושו לספר יצירה וספר שמה כי יש לו בזה חבור כולל ולא ראינוהו אנחנו ולא הגיע אל ארצנו, על כן לא עזבתי לזכר בספר הזה קצת מאפניו בעבור שהוא נקשר בשמוש, וכמו מה שיש לאותיות ובכל מהמעשה בלשון אדונו וזה נכתב במסרה¹, וכמו מה שיש לחית ולעין מהמעשה במלת מה כשהיא סמוכה להם וזה גם כן נמצא במסרה² ואין טעם להאריך בספרנו זה בו. ולריש גם כן ענינים מתיחדים בחקונם אנשי טבריה, כי הם הצחים בלשון מכל העברים ויותר באור מכולם וכבר נזכר זה בספר הקולות הנקרא בערב כתב אל פצואתא ועל כן נעזבנו אנחנו. ומהענינים שמתיחדים בו האותיות עור, כי קצתם לא תהיה לעולם כי אם שרשיה עצמיה במלה אשר היא בה, ומקצתם יש שתהיה שרשיה במלה אחרת ותהיה נכרית נוספת או משרחת הטעמים [הענינים], וכאשר תפל שרשיה תהיה במעלת זולתה מהאותיות אשר לא תהיה כי אם שרשיה בכל מקום שהיא נופלת בו, ועוד שקצת האותיות יש שתהיה חמורה לקצתם ויהיה זה לצורך דוחק לא יתכן זולת זה, ויש שיהיה קצתם חמורת קצתם לכלי צורך, ואתה עתיד לראות קצתם מן הענין הזה בספרנו בעזרת האל.

ש ע ר ג

דע כי לא ידבר באות אחת לברה נפרדת, כי התחלת הרביר לא יהיה כי אם בתנועה כי לא יחלו בנח ותכליתו יהיה בנע כי לא יעמדו כי אם על נח. ואלה השני דברים לא יתקצו באות אחת ולא תהיה המלה הנפרדת פחותה משתי אותיות, אות שיחלו בה ואות שיעמדו עליה. ורוב מה שמצאנוהו מגעת אליו במקרא עשר אותיות כמו האחדרפנים (אסתר ח' ט') למשפחותיהם (יהושע י"ח כ"א) ותגיע בואו התוספות עשתי עשרה כמו והאחדרפנים (אסתר ט' ג') וכעלילותיכם (יחזקאל כ' מ"ד) וכתועבותיהן (ס"ז ט"ז ט"ז) ואם יוסיפו על, וכעלילותיכם" אשר בו כנוי מי שאינו נמצא הוא, אשר יש שיוסיפוהו העברים אחר מם הרבים שאינם נמצאים, הגיע המלה שתים עשרה אותיות ותהיה, וכעלילותיהמו". וכן אם יוסיפו על, וכתועבותיהן" והא אשר יוסיפו אותה העברים אחרי נון קבוץ הנקבות תהיה המלה גם כן משתים עשרה אותיות, וכתועבותיהנה" ומעט הוא שיניחו במלה ההא אשר לכנוי עם תוספות הוא כאשר אתה עתיד לראות אותו בעזר האל. ודע כי השתי אותיות לא יתרכב מהם כי אם שתי מלות בלבד כמו שמתרכב מן המם והגימל מג גם, ולא עוד. וכן השלש אותיות יתרכב מהם שש מלות ואפשר שיהיה קצתם מונח, כאשר יתרכב מן העין והכית והריש עבר, בער, ערב, ברע, רבע, רעב. וכן הארבע אותיות יתרכב מהם ארבעה ועשרים מלה משמשים במעט מהם ומניחים [ועוזבים] רבם כאשר יתרכב מהכף והריש והסמך והמם כרסם, כרמס, כסרם, כסמר, כמרס, כמסר, רכסם, רכמס, רסמך, רסכס, רמסך, רמכס, סמכר, סמרך, סרמך, סרכס, סכמר, סכרם, מכרס, מכסר,

¹ מסרה פ' ויגז מ' ח'.

² מסרה פ' ויגז ל"ג. ודיאל ד' ל"ב.

במכתב במכיאים דאג ובל מכר (מנמיס י"ג י"ו), ובכל פועל קל שעינו מאותיות האלה נפרד אלף נסתרת במכתב נראת בדבור כמו ושב אל המחנה (זמות ל"ג י"ט) רר בשרו (ויקלח ע"ו ג') והדומה להם; וכאלה האלפין הקרא אלף בסחם. והאלף הנקראת המזה היא אשר מוצאה יותר רחוק מכל אותיות הגרון וסמוכה לה ברחוק המוצא ההא. ואלה הם הפנים השניים מאותיות הגרון במוצאיהם והאלף מרחפת באויר שמה. והפנים השלישים מאותיות הגרון במוצאיהם הוא מוצא החת, והעין קרובה ממנה. ועל הדמיון הזה נוהגים אותיות שאר המוצאים כי קצתם למעלה מקצתם ביהוסייהם, ואלו היתה מעלת כל אותיות כל מוצא במוצאם מעלה אחת לא היו מתחלפות והיו כולם על צורה אחת, רצוני לומר קול אחד. והדמיון בזה כי אילו היתה מעלת החת במוצאה ומדרגתה מהגרון היא מעלת האלף הנקראת המזה היתה החית היא האלף והאלף היא החית, ואם לא, מה היא המתלוקת ביניהם, אם איננו כאשר אמרנו כי קצת האותיות אשר הם ממוצא אחד גבוה למעלה מקצת במוצא ההוא. ודע כי הריש ואם היא משתתפת עם אותיות השריקה שהם הזין והסמך והצדי ואם היא משתתפת גם כן עם אות הפריצה שהיא השין כשהיא נשמטת שמוט כי מוצאה קרוב למוצא הלמד והנון והם שלשתן, רצוני לומר הלמד והנון והרש, מכלל אותיות הדליקה, ואותיות הדליקה שבע, אלה השלש, רצוני לומר הלמד והנון והרש, והאותיות השפה שהם בוטף, כי הדליקה בדבור איננה כי אם בקצה הדוק הלשון והוא סופו החד ובשפתים. ובאור זה כי מוצא הלמד מקצה הלשון נוגע בשרשי השנים המשנים הנקראים בלשון ערבי **השנים**. והקרוב שבמוצאים אליו מוצא הנון הנעה, אבל הנון הנחה מוצאה מהנחירים. ותבחן את זה אלו היות מחויק באפך בדברך בה היות מוצא אותה מתקלקלת. והריש בין מוצא הלמד והנון, ומוצא הלמד והריש והנון קרובים קצתם מקצתם אלא שהנון הנעה **משקה** בנגון (בלשון ערבי **גנה** והוא קול מן הנחירים), והנון הנחה מהנחירים לכד ונקרא לשתייהן שם אחד כגלל מה שזכרתי לך ורצוני לומר בעבור קדמות שני הקולות, ואם איננו בעבור הם אינם ממוצא אחד אבל היתה הריש ראויה אצל הראשונים לשומה במוצא אותיות השריקה ואות הפריצה בעבור השתוף אשר זכרתי לך. אך הדלת והטית והתיו אע"פ שמוצאם מקצה הלשון ושרשי המשנים במוצא הלמד והנון והריש הקצה ההוא איננו הדוק הלשון אך למעלה מן ההדוק מעט. ודע כי כאשר תרצה לבחון את האותיות במוצאיהם ומדרגותם, אפני המעשה בזה שתפתח פיך באלף ואחר כן תראה האות אשר תרצה לבחון אותה. והדמיון בזה כשתרצה לדעת מוצא העין תאמר **ע**, ואם תרצה לדעת מוצא הבית תאמר **ב**, ואם תרצה לדעת מוצא הקוף תאמר **פ**, ואם תרצה לדעת מוצא הסמך תאמר **ס**, ואם תרצה לדעת מוצא הלמד תאמר **ל**. ודע כי קשה עליהם הרבה לסמך כמלה אחת שתי אותיות שתהיינה ממוצא אחד לקשי הניב [הדבור] בויאך המנהג הנוהג סמיכת האותיות המתחלפות במוצאיהן כי זה יותר קל על הלשון. והדמיון בזה כי אינם מדברים ב"ס ולא ב"ט, ויש שימצא שצ ולא ימצא צש ויש שימצא חע ולא ימצא ע"ח ויש שימצא ט"ד ולא ימצא ד"ט, ואם ישמשו בו יהיה כבד, וזה יהיה כפי שיכבד עליהם או שיקל עליהם. ודע עוד כי לקצת האותיות ענינים מיוחדים בהם מבלי זולתם מן האותיות, כמו שהחית והעין לא ידגשו כלל מבין שאר האותיות, וכמו הכגד כפת שהוא בא בלשון העברית על שני פנים האחד קל והשני כבד וכמו

האלהים נוהגת קמנהג הוה; או צווי כמו שמע ישראל (דנריס ו' ד'), עשה לך (נמדכר כ"ח ח'); אשר תמצא אכול (יחוקלל ג' א'), אמר לנער זיעבר לפנינו (ז"ח ע' כ"ז), קום לך פדנה ארם (נלשית כ"ה נ'); או הזהרה, כאמרם אל הלך בדרך אחם (משלי ח' ט"ו), אל תעשה את הנבלה (ז"ב י"ג י"ב), ולא חניא תועבה (דנריס ט"ו פ"ו). וכבר הוסיפו אנשים מבעלי הדקדוק על הענינים האלה ענינים אחרים הגיעו בהם חלקי הדבור המורכב עשרה חלקים, והחלקים ההם המוספים נכללים בכלל אלה הששה חלקים על כן עזבנו זכרם. וכבר גרעו אנשים והם בעלי הדבור מאלה הששה חלקים, והששה שבדברים מה שבחרנוהו אנחנו. ובעבור שהיו אותיות אלפא ביתא יסודות מיני הדבור, ר"ל השמות והפעלים ומלות הטעם, ראינו לזכרם ולזכור מוצאיהם. ודע כי קריאת השמות והפעלים ומלות הטעם בתחלת השער הזה התחלוחם איננה על הדרך הזה אבל על דרך אחר, והוא שכונתי היתה שמה בדבור כולו, הדבור המורכב בכל כלליו, והיה דעתי שמה ביסודותיו ההגדה ושאיננה הגדה, ושמתי התחלוחם אלה שני החלקים: השם והפעל ומלות הטעם. ואתה דע לך.

ש ע ר ב .

בזכרון מוצאי האותיות וספור קצת מה שמתחדות בו.

האותיות העבריות עשרים ושתיים אותיות, ואין אנו צריכים לזכרם על סדרם בעבור שהן נודעות. ויש להן חמשה מוצאים, הרחוק שבהם אל הפנים אותיות הגרון והם ארבע, מקבץ אותם אחת; והקרוי שבהם לחוץ אותיות השפה והנה ארבע, וקבצם בומף; ובין שני המוצאים האלה שלשה מוצאים, הקרוי שבהם אל הגרון מוצא אותיות החך והם ארבע, וקבצם גיכק; והקרוי שבהם לשפה אותיות השנים וקבצם זסצרש; ובין שני המוצאים האלה מוצא האותיות החמש אשר יקבצם דטלנת. ככה חלקו אותם הראשונים על אלה החמשה המוצאים מבלי הפרש ולא הגבלה אבל בקצת הקרוב, והוא שעם דקדוק העיון ימצא קצת אותיות כל מוצא מאלה המוצאים יותר עליונה מקצתם, והוא שאותיות כל מוצא מהמוצאים האלה אינם שוות במוצא ההוא אשר יחוסם אליו, ואם לא היה כן לא היה לכל מוצא מהמוצאים זולתי אות אחת. והדמיון בזה כי אותיות הגרון והם אח"ה"ע כאשר נבחנום בצאחם מן הגרון נמצאם על שלשה פנים, רצוני לומר שיש להם שלשה מוצאים בגרון אחר, מהם קצה הגרון כמו מוצא האלף אשר איננה רפה שקוראים אותה הערב המזה. והוא שהאלף על שני דרכים, האחד מהם תהיה האלף בו נראת מוחשת כמו אלף אמר ואלף אכל ואלף ואל תאטר (תהליס"ט י"ו) פן יאנף (זס"נ י"ב) וקראהו אסון (נלשית ט"ד כ"ט), וכללו של דבר כל אלף שהיא נראת ראייה מבוארת תהיה נחה או נעה באיזה תנועה שתהיה, והיא נקראת המוה. והדרך השני הוא אשר תהיה אלף שלו נסתרת רפה כמו האלף אשר היא עין הפעל בתחמם קם (יחוקלל ז' י"ח), רצוני לומר האלף הרפה אשר בין הקוף והמם, והיא הנראת במכתב בוקאם שאון בעמך (סזע י' י"ד) וכמו האלף הנסתרת בולרש אין כל (ז"ב, י"ב ג') הנראת במכתב באחד עשיר ואחד ראש (זס"ט י"ב) וכמו האלף הנסתרת בדברו אל דוד בלט (ז"ח י"ח כ"ב) הנראת במכתב בתבוא אליו בלאט (זופעיס"ד כ"ח) וכמו האלף הנסתרת בוואמר ה' לדג (יונה כ' י"ח) הנראת

ולא יתרכב שם עם מלת טעם וזהויה מהם גורה [הגדה] עומרת בעצמה, לא יאמר ראובן לא, שמעון מן, לוי עם וחרומה לזה, והיה זה כעבור שמלת הטעם מתבררת לא מחוברת, ומרכיבה לא מורכבת, ואין באחת מאלה הגורות שם אחר תחברתו המלה אליו ותפדרתו עמו, כי החבור לא יהיה כי אם משני דברים ומעלה. וכן לא יתרכב פעל עם פועל בלבד ותהיה מהם גורה עומרת בעצמה, לא יאמר יצא עבר, ולא הלך שמר, ומה שמכטל את זה, כי הפועל מקרה אין שם עמו, ר"ל אין עצם בגורה ימצא עמו והמקרה איננו נמצא כי אם עם עצם ואם לא לא ימצא כלל. ואין מה שאמר הכחוב חמק עבר (ז"כ ס' ו'), חלף הלך לו (זס' ז' י"ח) שובר מה שאמרנו, כי הפועל לא יתרכב עם הפועל מבלי שם שימצא עמו, כי בהמק שם נסתר בו והוא כנוי שב אל ודודי וכן הוא בעבר, ובחלף-עוד שם נסתר שב אל הגשם וכן הוא בחלף. וכן המאמר בויקת ויתן את הערת (זמות מ' כ'), ויקם וילך מנוח (זוסטיס י"ג י"ח), ויבא ויעש ה' באשר דבר (ירמיה' ג') וכל הדומה לזה ממה שיחקקם לו וזכר ישוב אליו כנוי. וכן לא יתרכב הפועל עם מלות הטעם בלבד, לא יאמר הלך מן ולא בא עם, ובטול זה לשני פנים, אחד מהם הפנים אשר בטל בהם התרכב הפועל עם עצמו והוא שהפועל אין עמו שם. ר"ל שהמקרה אין עצם עמו והמקרה איננו נמצא כי אם בעצם, והשני הפנים אשר בטל כחם התרכב השם עם מלת הטעם והוא שהפועל אשר בגורה הוא אין עמו דבר אחר שתחברתו עמו המלה המתבררת, כי הלך איננו כי אם דבר אחר וכן בא, וכבר קדם כי האחר אין לו חבור כלל. וכן מלת הטעם לא תתרכב עם מלת הטעם, לא יאמר מן לא, ולא עם אל ולא הרומה לו, כי כל אחת משתי המלות מתבררת ואין בגורה דבר שיחברתו המלה האחת כל שכן מה שתחברנה שתיהן. והנה נראה ממה שהקדמנו זכרו כי השם מעלתו גדולה מהפועל כי השם ממציא הפעל והשם מתרכב עם השם מבלי הפועל ומבלי המלה, והתבאר עוד כי הפעל מעלתו גדולה מן המלה, פי המלה איננה פי אם בגלל השם והפעל בעבור שיחברו ואם כן המה עלותיה והעלה מעלתה גדולה ממעלת העלול, ושהשם מתרכב עם הפעל מבלי מלת טעם כלל. ואין כונתנו באמרנו הנה פי השם ימציא הפעל, ולא כונתנו גם כן באמרנו בתחלת השער הזה כי חבור חרבור והרכבתו יהיה על שלשה דרכים, שיהיה עצם עם עצם, ר"ל שם עם שם, כאמרך ראובן אביך, שראובן המדובר הוא ממציא הפעל ושהוא העצם, אבל ר"ל האיש הנקרא בו וזה ממנו על דרך הרחבה. ודע פי החרבור המורכב יחלק לשני חלקים, שיהיה הגדה או שלא יהיה הגדה, ואשר איננו הגדה, יחלק לשש חלקים, שיהיה שאלת לדעת, כאמרך הקלך זה (ז"ח כ"ד, י"ו), הכתנת בנד (בראשית ל"ז ל"ג); או קריאה, כאמרך הדור אחם ראו (ירמיה' ז' ל"ח), האשה המנאפת (יחזקאל י"ו ל"ב), האמור בית יעקב (מיכס' ז'), ויש שקוראים שמות הסתם מבלי תא באמרו ארץ ארץ ארץ שפעי (ירמיה' פ"ב כ"ט), ויהיה קריאת הידועים מבלי תא כמו אברהם אברהם, יעקב יעקב, משה משה, שמואל שמואל, יהודה אחת יודך אחיך (בראשית מ"ט ז'), שמע ישראל, עמי מה עשיתי לך (עמוס ו' ג') שמעוני אחי ועמי (דבי' פ"ח כ"ג); או משאל [תאווה] כמו מי יתן החרש תחרישון (חיי' י"ג ס'), מי יתן ידעתי ואמצאהו (זס' כ"ג ג'), מי יתן כל עם ה' נביאים (כמדכ' י"ח פ"ט); או בקשה למי שהוא גדול ממך, כאמרך הושיעה ארזי חפלך (כ' מלכים ו' כ"ו), ותחפלה אל

כי אם שמר השמרון (דברים י"א כ"ב), וכן לא נאמר גדל או גדל אלא אחר שעלה במחשבה גדל מעיל, את גדלך ואת ירך (שם ע"ט ב'). אם כן הפעלים הם נלקחים ממקוריהם לא המקורים מהפעלים, וכן הפועל והפעול נלקחים מהמקור אשר הוא שם המקרה, אבל אי זה מאלה שתי החכונות קודמת, רצוני לומר, החולף והעתיד, הענין זה סובל שתי תשובות, האחת שיהיה החולף הוא הקודם, כי הפועל הנופל, ר"ל החולף, הוא ראוי, ר"ל כבר יצא אל ההווה, ואשר לא נפל עדין, ר"ל העתיד, הוא כאפשר לא נודע היהיה אם לא, והראוי קודם לאפשר, כמו שאמר ארסטוטלים בעל חכמת ההגיון. והתשובה השנית היא מאמר אנשי הדקדוק הערבי, אשר ישימו העתיד קודם לחולף ויאמרו שלא יהיה חולף עד שיהיה עתיד. תאמר הוא יפעל, וכאשר ישלם פעלו תאמר כבר פעל. ובאלה שני הזמנים, רצוני לומר בחולף ובעתיד יהיה חדוש העצם למה שיחדשו מהמקרים מפני שאין זמן שלישי עמהם. אך מה שזוכרים בעלי הדקדוק מהפועל הנמצא אשר הוא בעת הענין [בעת שקוראים אותו בלשון ערבי אלתא] ויחדשו העצם לדעתם בזמן עומד לא יהיה חולף ולא עתיד יקרא ענין שלישי, איננו כי אם על דרך ההצעה והקרוב לתלמידים לא על האמת והברור, כי הפועל החולף נפרד מהעתיד בעתה [שהוא א"ל בלשון ערבי] אשר הוא הגבול בין שני הזמנים, ועתה לא יתחלק כי הוא כנקודה במלאכת חכמת השעורים, הנקראת הנרסה, אשר לא תתחלק, כי היא במחשבה עולה, ומה שהוא קודם עתה הוא חולף כבר, נפל וחלף, ומה שיהיה ממנו אחר עתה הוא העתיד, לא נפל ולא חלף.

המאמר על העלה המחייבת לתשומת מלת הטעם והצורך המביא אליו.

נאמר כי מלות הטעם כלים וקשרים לדבור אשר לא יתחבר כי אם בהם, והוא שחבור הדבור והרכבתו על שלשה דרכים, שיהיה עצם עם עצם, ר"ל שם עם שם, כאמרך ראובן אביך, שמעון אחיך, לוי דודך והדומים לזה; או עצם עם מקרה, ר"ל שם עם פועל, כאשר תאמר ראובן ברח, יעקב שמע, לכן הלך, לוי יבא, זבולן יצא והדומה לזה. ואלה שני הדרכים מהגזרות [מהגזרות] נתחבר הדבור מהם בלתי מחבר, ר"ל בלתי מלת טעם. אחד מהם הדרך אשר התחבר בו העצם עם העצם, ר"ל השם עם השם, כאמרך ראובן אביך ושמעון אחיך, כי השם עומד בעצמו איננו חסר לזולתו; והשני הדרך אשר התחבר בו העצם עם המקרה, ר"ל השם עם הפועל, כאמרנו ראובן ברח, ויעקב שמע, ולכן הלך, כי המקרה כאשר ידבק בעצם ישפק לו [יהיה די לו] ויעמוד בו ויהיה נמצא עמו. אבל הדרך השלישי מהדבור הוא החסר [הצריך] אל מלות הטעם, כאמרנו ראובן בבית, שמעון בחוץ, ולא היה אפשר להתחבר ראובן לבית ולא שמעון לחוץ אע"פ שהוא עצם עם עצם אלא במלת טעם באמצע, בעבור הענין אשר בדבור, והמלה היא הבית. וכמוהו ראובן לא יצא, שמעון לא הלך, לא היה אפשר שיתרכב הנה העצם עם המקרה אלא במלה מרכבת אותם והיא מלת ההרחקה. וכבר התבאר כי הרכבת המאמר וחבורו על שלשה דרכים, אחד מהם אין צריכין בו אל פועל ולא אל מלת טעם, השני אין צריכין בו אלא מלת טעם, והשלישי אי אפשר לו בלתי מלת טעם. ודע כי לא יתחבר

המקרה ביחד בעוד התחכרות העצם עם המקרה והדבקו בו. אבל שני המינים הראשונים כל אחד מהם מורה על עינו מבלי עין חבירו אע"פ שאינו נפרד ממנו, כי אמרנו סוס מורה על עצם מבלי שוירה על מקרה אע"פ שהעצם אינו נפרד מהמקרה, ואמרנו הרג על משקל ארץ מורה על מקרה מבלי שוירה על עצם אע"פ שהמקרה אינו נפרד מהעצם. ומין שלישי מהשמות נקרא תואר מפני שמתארים בו כל אחד משני המינים הראשונים, כאמרנו זהב טהור (זמות כ"ה י"ח), כל מום רע (דנריס ע"ו כ"ח), ביום הרג רב (יטעיה ל"א כ"ה); הלא תראה איך תארנו זהב, והוא שם [עין] העצם באמרנו טהור והוא שם הפעל [ג'י' חפודי סז-סניח סק-זה נטעסז חפוד נפ"ו, לתואר"] הנגזר לזהב משם מקרהו והוא טהור כאמרנו וכעצם השמים לטהר (זמות כ"ד י'), וכן תארנו המום והוא שם עין המקרה ברע והוא שם הפעל [ג'י' חפודי לתואר] הנגזר למום משם מקרהו והוא רעה לא תמצא בכך (זמול ח' כ"ה כ"ח), ותארנו הרג והוא שם עין המקרה ברב והוא שם הפעל הנגזר להרג משם מקרהו והוא כבוד עשרו ורוב בניו (חמל ס' י"ח). וכן נתאר אותם בשם הפעול גם כן, ונאמר בעצם ועל בגדים חבולים יטו (עמוס ג' ח'), ונפשו קשורה בנפשו (נרשית פ"ד ל"ח); ובמקרה אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (אהלים ל"ז י"ח), ותארם בזרוע והוא פעול בו, אלא שאע"פ שהוא תואר הוא עומד מעמד ההגרה והשעור באמרו ולישרי לב שמחה, שיהיה שמחה זרועה; וכמוהו כל השך טמון לצפוניו (חיוג כ"א כ"ו) וכן כשחר פרוש על ההרים (יולל ג' ג').

אמר מרון בן גנאח, בעבור שקדם מאמרנו ששמות העצמים אינם נגזרים והיה מאמרנו בזה סתם, צריך שנבאר הנה, כי כוונתנו היתה על שמות העצמים שאינם מדברים בלבד; אבל שמות העצמים המדברים הם על שני דרכים, שיהיו מועתקים או נגזרים, המועתקים כמו ערב וזאב (זופטיס ז' כ"ה) שרי מדין, נחש העמוני (זמול ח' י"ח ח') חלדה הנביאה (עלכיס ג' כ"ג י"ד) ודבורה אשה נביאה (זופטיס ד' ד') והדומה לזה; והנגזרים כמו שמעון לוי יהודה זבולן נפתלי יצחק יעקב והדומה לזה.

מאמר בעלה המחייבת לתשומת הפועל והסבה בו.

אומר לשון הספר הוא לשון האם והלשון הנראה יותר. ואמר כי העצם כיון שהוא מחדש את המקרה אינו נמלט חרושו לו מהיותו בזמן חולף או בזמן עתיד, ונצטרכנו בעבור זה לשום ממלות החדש והוא המקרה, רצוני לומר המקור, שתי תכונות שונות מתחלפות תהיה כל אחת מהנה מורה בצורתה על הזמן אשר בו חרוש העצם למקרה ועשותו אותו, ושמו [ועשו] לזמן החולף אמה, שמר, גדל, יכול, יגור, יקוש, יציר, יגדיל, הקריב, וזולת אלה מהבנינים המורים על החליפה ממה שנתבאר בספר הזה. ושמו [ועשו] לזמן העתיד יאמר, ישמר, יאכל, יגדל, ידבר, ישבר, יגדיל, יקריב וזולת אלה מהבנינים המורים על העתידות, ואם כן המקור אשר הוא עין המקרה הוא יותר קדמון משתי תכונות הנלקחות ממנו לזמן החולף והעתיד, רצוני לומר הפועל החולף והעתיד; כי לא יעלה בלב שנאמר יציר או יאמר אלא אחרי הקדמת יציר מלעיל, ותגור יציר וקם לך (חיוג כ"ג כ"ט) ולא שנאמר יציר או ישמר אלא אחרי שעלה במחשבה יציר על משקל יציר, או יציר מכל משמר נצר לכך (משלי ד' כ"ג), או ישמר

שער א

אמר מרון בן גנאה, דע כי החללות הרבור כולו, עברי וערכי וזולתם מן הלשונות, שלש, והם שמות זפעלים ומלות הטעם, אין לשון חסר מהם, ולא ימצא בו יחור מהם ולא יהיה בפחות מהם כאשר שמהו הטבע עליו. והשמות כמו בגר, צמר, קבר, שור, חמור, סוס והדומה לזה. והפעלים כמו אמר, בחר, שמר, הרג, נתן, שאל, יאמר, יבחר, ישמר, יהרג, יתן, ישאל, חולחם. ומלות הטעם כמו גם, כי, רק, אך, והדומה להם. ונבאר העלה המחייבת לחשומת השם והסכה המביאה אליו והמצריכה אל הקדמתו ואחר כן נוכר העלה המחייבת לחשומת הפעל. ונסמך לה העלה המחייבת גם כן לחשומת מלות הטעם. ונאמר כי כבר נתברר בעדות הרעות הברורות ונתקיים בראיות המחשבות הזכות, כי אין דבר זולת הכורא יתעלה כי אם עצם ומקרה כלבר, וכבר נודע כי העצם הוא העומד בעצמו הנושא את המקרים ושהפקרה הוא הנושא בעצם כלתי עומד בעצמו. ונצטרכנו לשם, נשימרו לכל אחד מן העצמים להבדיל בו בין קצתם לקצתם, כאשר אמרנו שור, חמור, סוס, בגר, צמר, חולחם. ועוד הצטרכנו לקרא שמות למקרים להבדיל בהם בין קצתם לקצתם, כאמרנו במקרים רצוא ושוב (יחזקאל ט' י"ד), שמע שמע עבדך (צפחל ט' כ"ג י'), ירד ירדנו (פרשת פ' ג' כ'); ובשמות שאינם מקורים קדוח, עכרות, אפלה, קדחת, גבחת, הרג רב, אלמנות חיות והדומה לזה לספר בו על מה שיקרה העצמים מהמקרים. ואלה שני המינים מהשמות מושמים בהסכמה אינם נגזרים מדבר ולא נלקחים מדבר. ובעבור שהיה העצם יותר קדמון מהמקרה קדימה טבעית מפני שהוא הנושא אותו או המחדשו וידחקנו הצורך לשום שם לכל אחד מהעצמים להכריזו בו מוזלחו, הקדמנו השם בסדר. ואם קריאת השם משתחפת לעצם ולמקרה יחד ומהשמות שמות מושמים בגור, והם השמות הנגזרים לעצמים מהמקרים הנושאים עליהם, כאמרנו קדרר הלכתי בלא חמה (חיונ' ל' כ"ח) הנגזר מקדחת (ישעיה ט' ג'), כי לא אל מן ישראל ויהודה (ישעיה ט"ו ט') הנגזר מאלמנות חיות (צפחל ט' כ' ג'), ואפל לא בנה לו (עמוס ה' כ') הנגזר מחשך ואפלה (יואל כ' כ'), קרח הוא (ויקרא י"ג ט') הנגזר מן זכי יהיה בקדחת (סס), גבח הוא (סס) הנגזר מן או בגבחת (סס), עבד ארמתו ישבע לחם (משלי כ"ח י"ט) הנגזר מן עכרות, שמע אנכי (צפחל ט' כ' י"ז) מן חיה אם שמוע חשמעו (דברים י"ב י"ג), ירדתי הים (תהלים ק"ו כ"ג) הנגזר מן ירד ירדנו (פרשת פ' ג' כ'), להוציא אל הרג בניו (סוטה פ' י"ג) ועצומים כל הרוביה (משלי ז' כ"ו) הנגזרים מן ביתם הרג רב (ישעיה ל"א כ"ה), וכבר נקבץ הגזר ואשר נגזר ממנו באמרו אם כהרג הרגוני הורג (ישעיה כ"ח ז'), והדומה לו ממה שיהיה שמות לפועלים או לפעולים, כי השמות האלה מושמים לעזר בגזר מן המקרה הרבך בו, והמין הזה מהשמות מורה על העצם ועל

ואדם או טרדת הלבו אך מה שזכרו ד' יהודה בספרו ואשר זכרנוהו אנחנו בהשגה מן השרשים אינם טורח לבא עד תכלית חלקיה ולא לספר כל שמושו בספרנו זה, רק נרמז אליו ונעור עליו בלבד למען יחדש הדורש בענינו ויקחהו המבקש ממקומו; עשינו זה בעבור כמה פנים, מהם האהבה לקצור כפי היכלת והחפץ לעונן האריכות אשר היא גורמת לקורא לקוץ, ומהם שאם היתה עושה לא היתי מוסיף ברחבו על מה שזכרו בור' יהודה ועל מה שכבר זכרתי אני מאומה ובאלו הייתי כותב דבריו ודברי ושונה ספריו וספדי ואחסס נפשו ואגרום שיקוצו המעינים ויגעו המבקשים בשנות דברים אשר כבר התבאר וידוץ בהרבים דהכותב; ומהם שלא אעלים נעם מה שחדש האיש הזה ושלא אסחיר מעלתו מה שהוציא והפלא שהחל בו מן החכמה הזאת ד"ל חכמת השמוש כי לא קדמו אדם לזה ולא נהג בו נהג ולא עבר על לב מחכה ולא נפל בנפש מאסף לפניו באשה ספחתי עליו בהשגה ושלא אכסה אורו ואהיה חומס אותו ומפתח מעלתו ולכל אשר זכרתי, כל שכן אלה הפנים האחרונים כי הם הרעים והמגנים שבהם, נמנעתי מהשלים כל סעיפי השרשים הזה בספרי זה, ואני מפני זה יועץ למעיני בספר זה שלא יעזב לקרא שני ספרי ד' יהודה ז"ל ר"ל ספר אותות הרפיון וספר בעלת הכפל ושלא יקרא מקרא מה שקדם לנו הענין הזה מן הספרים ד"ל ספר ההשגה וספר ההעדה וספר הקרוב דהישר וספר ההשואה וספר ההכלמה, כי בספר הזה רצוני לומר ספר ההכלמה הביאנו פרשים רבים לעניני ספרי חז"ל יהודה ועניני ספר ההשגה, ונתגלגלו לנו בו סדורים רבים מסדרי הלשון והעולות רבות מחכמת הדקדוק העברי אשר לא יוכל המעיין בחכמת הלשון לעמוד בלעדיו, ויש צורך טענות רבות ומופתים עצומים ואותיות גדולים על שרשי הלשון ושמושיה ועולותיה נראה מהם גדלת החכמה הזאת ויקר ערכה והתבאר גדל מעלתו מי שהענה היטב ושפלות מי שנדחק בה מבלי הכרה זמאין ודיעה ולכל אשר זכרתי השלים העמידה על חכמת לשון ספרי האלהים יתעלה זמי שהוא הקדמתו לר' יהודה בענין הזה אע"פ שהוא מעת קרובה על מי שקדם ורחקה עתו מחכמכרים אלא יחשב עלינו כי הפליאנו והגדלנו בו, פן יחמסנו ויפחית לנו מה שאנו מכירים מן האמת וצופנים מן הצדק, כי הוא מדרך מה שמחייב אותו הצדק משבח בדרכו וסוב בסכרוו בחכמה הזאת שכל אשר היה לפניו, כי אין משבחים האומר לקדמת הימים ולא חומסין המוצא לקדמת העת, אבל ינתן לכל מה שהוא ראוי לו; עם אשר מופת ר' יהודה על סכרתי נגלה ואותו נראה, ובעבור דעתנו שסברתו היא האמת יצאנו בעקבותיו והלכנו אחריו ולא אצלנו לבא עד תכלית במוה שזכרו והיטיב בו, אך מה שלא זכרו מן הפעלים השלמים ומלות הטעמים והשמות אשר אינם נגורים

מדעתו העלה הזאת בדברים המוחלטים, "ולא קדמנו אליהם בלעדנו" עד שזי אשכר לומר עליו שראה ס' הלס. ובאמת גם הראש"ע לא מנה את ר"י כן אלעזר בתוך זקני לה"ק, ור"ק היה הראשון אשר קרא שמו על ספריו. — והנה לפנינו ר' יעקב ור' יונה אשר כתבו בספריהם בדבר חדש העלה הזאת כי ממנהגי העברים שלא יעתיקו הסתמות הנעתקות מהכרי לא נחתנו ולא נס"פ ור"י תמה על בעלי המסורות שהביאו חלה העלות ולא הרגישו אל העלה אשר זכר, ול"ל בהכרח שלא היה לפני המדקדקים האלה המסורה קטנה על הפסוק ותתן גם לאשה ויאכל לאמה, ויאמר ויאכל וכ' פתוחין אפילו נחתמתה לתקנתה לתקנתה לא ענדין". על המסורה הזאת העירני חוהבי החכם נעער.

ששמו רוב האותיות השרשיות בלתי שרשיות, עד שסמכו בהרבה מן השרשים על אונ אחת ושמו זולתי האות. והיא מאותותיו תוספת משרתות לה. והרמיון בזה ששמו השרש בנטה הטיח לבדה ושמו הנון והוא נוספות בו בעבור שראום נופלת בוית ירו (ישיה ה' ב"ה): אל חט באף (תהלים ב"ז ע') וזולתם ולא ידעו כי עילת נפילתם להקל וזה לרב שמושם בשרש הזה. וכן עשו בהזה סמכו בו על הזין לבדה ולא השגידו אל האות הנבלעת בו ולא אל ההא וגם כן עשו בהכה כי סמכו על הכף לבדה ממנו ולא השגידו אל הנון אשר בהפשתה והשעורה נכתה ובהחטה והכסמת לא נכו (שמות ט' ל"ח). וכן שמו השרש בסבב הסמך ואחת מאותיות הכפל ולא הרגישו בכפל הראשון בעבור נפלו ביסוב אותו (ט"ז ז' כ"ג) וזולתו, ונהגו המנהג הזה בכל הפעלים פעלי הכפל. וכבר [הראת] ר' יהודה המופתים על טעוהם בזה וכדומה לו מהפעלים העלולים והפעלים בעלי הכפל; אבל מה שהיה מן הפעלים השלמים כמו נחן ונדר והדומה לו ממה שהפא שלו נון שמו הפאים מהם שאינם מהשריש בעבור נפלם בקצת שמושיהם או הבלעם כאשר עשו בנטה וגם כן עשו בלקח בעבור נפול הלמר מן קח נא מפיו חורה (חייב כ"כ"ז) לקחנו וכוואה (ש"ל כ' כ"ח) קחו לכם (נרצית מ"ה י"ט) והדומה לזה ולהבלעה ביקח. אבל נתן בעבור נפלה מן תן לי הנפש (נרצית י"ד כ"ח) חנה את נשי זאת ילדי (ש"ל ל' ב"ו) והדומה להם ולהבלעה ביתן, וזון נדר (בעבור) [להבלעה] בודר יעקב (ש"ל כ"ח כ') ונון. נפל להבלעה ביפל. כן עשו ברב הפעלים המחסר הפאים או הלמרים כלם נהגו בהם המנהג הזה והלכו בהם על הדרך הזאת, כי אם ר' יהודה בן דוד לברו נ"ע הוא תחלת מי שהלך בזה הדרך הנכונה ונהג בו על נתיב האמת והכיר השרשי מן הנוסף בפעלים אשר אספם בספריו רצו לומר ספר אותיות הרפיון וספר בעלי הכפל אך מצאנו משנה במעט מהם ככה הקשינוהו עליו בספר ההשגה בפעלים בעלי אותיות הרפיון ובפעלים בעלי הכפל כאשר נכתב בספריו. אבל הפעלים הנמלטים מן הרפיון ומן הכפל ומלות הטעמים לא זכר ר' יהודה מהם מאומה ולא שלח ידו בהם, ואנחנו ראינו לקבצם כלם בספרנו זה, רצוני לומר הפעלים השלמים והפעלים העלולים והפעלים בעלי הכפל ומלות הטעמים, וראינו לזכור בו מן השמות אשר אינם נגזרים, ממה שאין להם פעלים, מה שנחלה בו פרוש מועיל כמו שמות המדות והשקלים והעופות והאבנים והדומה לזה ממה שהוצאתי פרושו מספרי החכמים הגאונים שהם כדי לסמך עליהם כרב סעריה זרב שרירא זרב האיי זרב שמואל בן חפני ראש הישיבה וחפץ ראש בבלה¹). וזולתם מבעלי הפירושים²) והגאונים ז"ל עד שיהיה ספרנו מספיק בכל ותמעט יגיעת המבקש בו מקבץ רב שרשי הלשון הנמצאים במקרא כי אם מה שמנעה ממנו השכחה הממונה על

¹ נזכר מן המספר זרש רחש (ברם חמד ה' ל"ט), ועל זה סמך חפץ ראש כלל בספרו במלות". וכבר נשם חפץ בן יללית נש"ת הריף ק"ט, בהקדמת חובות הלכות, מהרמבם בהקדמתו ליד חזקה, ובש"ת פאר הדור ק"מ, ורחש עלי המורח משנת 1849 77 110, 247, (מוכק).

² המחבר לא קרא בשם את ר' יעקב בן אלעזר אשר חנר ס' השלם והוא היה קודם ר' יונה, כנראה מדברי רד"ק במכלל דף ה' עמה שהגיו שם על ר"י אשר יחס אליו (לקמן דף 41) העטם על כי כל וילך וילד ויאכל וכללם פתוח נחתנת ופ"פ: „וכבר קדמוהו בזה ר' יעקב בן אלעזר." ונאמת כתב ר' יונה שהוא המליט

והוא עלול העין מנהג מוצא והוא עלול הפא לזוג המלות, ועקר מזבא מבוא; זכאמרם גם כן הרז והגז מלב (ישעיה נ"ג י"ג) ונהגו הגז והוא מקור פעל קל עלול הלמד, כי הוא מן והגיתו בכל פעלק (תהלים ע"ד י"ג) מנהג הרז והוא מקור פעל כבד (הפעיל) עלול הפא והלמד, כי הוא כמור ולהורות את בני ישראל (ורד"ק הניל סנה זאת' נזס חניו), והערב עושים גם הם כן באמרם אני לאחיה באלעשאויא ובאלגראויא (אלך אליו נכל ערב ונקר) וכקבץ קצתם¹) בין מזאוראת והוא מן אל זזר זכין מאגוראת לזוג המלות והיה משפט הרבור להיות פניו רצונו וזוג המלות כאשר רצו כן באמרם אל זיא בעבור שנהגוה מנהג מלת אל זשאניא ומאמר בעלי המשנה אם כן מליח הוא נהוג על מלת מדיח בעבור מה שזכרנוהו מדעת אנשי הלשונות בהשוות הרבור זאינו טעות כאשר חושב מי שאינו יודע רקדוק הדברים. ועקרו ממליח וגרעו המם השרשיה לזוג הרבור. ואלו היו יודעים האנשים האלה מהעברות הלשונות ושמשיהם מה שנדעהו, לא היו מונעים מה שהכשרנוהו. ובעבור סכלות הרבה אנשים אשר לא למדו חכמת לשון הערב במה שעובר אצלם בלשונם מההעברות וההשאלות וחסומת הדבר בזולת מקומו וזולת זה ממנהגיהם ממה שנהגים גם כן העבריים בלשונם. כמוהו אתה הוואה אותי בעת אבאר שמוש נכרי ששמשו בו העבריים שאומר ברב הפעלים, וכבר עשו הערב גם כן באמרם כך וכך" כרי להראות למי שאינו רגיל ולא ישתומם ממה שהכשירוהו העבריים. זאינו אומר שכל מה שוב השמוש בו יכון בו החסרון ולא שהחספת נכונה בכל מקום, ולא אחשב כי בכל דבר יכון לנהוג בכמו הזוג הזה וההשוואה, אך זה מושב אל העברים ומעמד על מנהגם. על כן לך כאשר הלכו ועמד באשר עמדו. זאני, יצליחך האלהים, עזוב האנשים האלה להגאות כאולתם והסרון מוסרם ושכ אל מה שיש בו תועלת בעזרת האלהים. — זאינו נעלם מאחד מאנשי החכמה עצם הטרח אשר ימצאני בחבור הזה ורב היגיעה אשר חשיגם בו, וידע מי שתכונתו זאת כי לא עשיתי זה להתפאר ולא כונתי בו לקנות שם, אבל היחה כונתי בו להתקרב אל האלהים ולהגיע אל גמולו הטוב במה שאועיל מעניניו למי שאינו יודעם, זאבאר מטעמו למי שאינו מכירם, ולהיות לי עוד לעזר לעת הזקנה אשר השקפנו עליה והיה קורא אותה אפלטון אם השכחה²) זאשר יועיל בחכמהו זאת תועלת גמורה הוא המרחיק מעליו העצלה ולא יקוץ ויהיה איש מוסר ושכל טוב רגיל בחכמה משכיל זמבין ויהיה בטבעו זמוסרו הראשון נבחר מהרבה בני אדם; כי אני לא הגעתי אל החכמה הזאת כי אם בהתמדת החקירה והעיון זבטרח חמיד לילי זזומי זבחסק שהיה נכנס לה בלבי זכאלו הייתי מתנבא בה כנבואה. זכבר קבצו רב שרשי הלשון אנשים רבים לפני, אשר נדבה רוחם לבקש החכמה ולהקרה עליה וכל אחד מהם ששכח על טרחו זסחלל על יגיעתו זע"פ שכלם סרו מני דרך הנכונה ונטו מני ארח הישרה בהנחם רב השרשים על בלתי מכוניהם זשומם אותם בזולת מקומותם, והוא

¹ זהו מחמד נאמרו חרגען מתזורתת פיר מתגורתת, זוכו מלחי עון ולח קבלו זכרם (מונק).

² חסלחטון כתנ זה נמהדרם נסופו זבאשר חזרו זה לח נעתק חל לשון ערבי לח קרל המנצר המאמר הזה חלח נדכרי זולתו, זאינו רחוק כי העתק זה מס' גאליכוס חזר כתנ נכסרו De Pulsuum differentiis, זאני כתנ זה החבור להתעסק נדכרי חחוק זיש בו תועלת גם להכין לעלמי זכרונות לימי הזכחה, לימי זקנותי" (מונק).

ומתחילין ויתריעו ויתחילו, כי כאשר הנהיגו חרומה מנהג הגמילה הואת ומנהג גבזרה והנהיגו תחלה מנהג קהלה גדולה (סס ז') ורומים להם, שמו השחי חזין מהם כשרש ואמרו יתריעו ויתחילו על משקל ויקהילו משה ואהרן (נמדנר כ' י') ועל משקל יגבירו מן לשוננו נגביר (תהלים י"ג ה') אבל יופך היחה דעתם בו שראו להמיר הא הפך באלף ובא אפך על דמיון אמר, ובא עתידו יופך כאשר בא עתיד אמר יאמר ועתיד אכל יאכל וכחכם אוחו בו כאשר נכתב כי יוכלו אתיקים (יחזקאל מ"ג ה') בו על המבטא והוא מן אכל: וזה דומה למה שעשו העבריים באחחבר יהושפט (דה"צ כ' ל"ג) וכל מלבושי אנאלתי (ישעיה מ"ג ג') וזולתם בהמירם ההא מהם באלף. וכבר נראה כי דעת אנשי המשנה בחרם ויתרום וזולתם הדומים להם הוא דעת העבריים במתיהדים כשוה וכי דעתם ביופך רצו לומר בהפכם הא הפך לאלף הוא כדעת העבריים באנאלתי וזולתו, ומי שידין אלה לזכות ידיו אלה לזכות, ואם לא, יהיה חומס ואיננו אוחו דרך הצדק. ולא מודה באמת כי הם לומדים מהם ועושים כמעשיהם והולכים אחריהם בדבור ובמעשה. ואיננו רחוק שיהיה אפך דומה ללשון הערבי רצוני לומר אמרם אפכתאל דגלען אלאמר בענין הפכתיו מעליו, וקורים לרזוחות אל מתפכאת מפני שהן הופכות. וכבר מצאתי כהעברות האלה בלשון הערב, והוא שהם מסכימים שגזרת מכאן מן כאן יכון ושמשקלו מפעל, כי עקרו להיות פגנו והניחו הו"ו בעבור שכברה הנעחה עליהם והניעו הכף בפחחות ונהפכה הו"ו לאלף בעבור הפתח אשר לפניו עם נוחה. אבל הנהיגו מנהג פגאל פתוח הפא ושמו ממו כשרשיה בעבור רב שמושם בו, ואמרו פגאל ואפכניה על דמיון פגאל ואפכניה ועוד אמרו תפכנת פי אל פכאל והנהיגו מנהג תפכלת והוא בעקר תפכלת, כי עקרו תפכנת במקום תפכנת כמו אמרם תפכנת במקום תפכנת (והוא הלכזה נמין מלכז הנקרא מדרע. מונק) ואמרם תפכנת במקום תפכנת כי הוא נגזר מן סכן (ל' עוני) וכמו אמרם עוד תוב פכגל במקום פכגל כלומר על מלאכת הפכגל כי הפכגל אצלם בגדים ממין בגדי השרד והיחה ההקשה לומר פכגל, כי משקלו פפאל ואמרם פפגל הוא פפפאל על משקל פפכגל אלא שמדחג פפפאל וממרגל פפפאל, ושמו המם השניה מן ממרגל והיא נוספת כמו הדלת מן מדחרג והיא שרשיה והוציאו ממפעל ועקרו פפאל מוצא פפאל, וזאת היא ההקשה בתפכנת ותפכנת. ואלו היו מקבצים פכאל כמשפטו ודינו, היו אומרים פכאל כי משקל פכאל כאשר אמרתי על העקר פפאל וקבוץ פפאל הוא פפאל, אך הנהיגו מנהג פכאל ואפכניה. וזה הוא עוד העברת מאמר העברים (כדלים כ"ח) נורין לחרמין ולהרגין ולמוכסין בשם הפועלים מן מכס בעבור שדמו מכס למה שאמר הכתוב מביאים דאג וכל מכר (נחמיה י"ג י') אע"פ שאיננו נמנע שחיהיה המם במכס שרשיה ושיהיה מענין חכסו על השה ולא יהיה משרשו¹. ואינם מדברים בדבר שלא כהקשה הנמצא במקרא עד שהם מכונים בו פנים אחרים. אבל אמרם מדיח ומליח רצו בזה השוות המלות וזווגם כי ממנהג העבריים לעשות כן, כאמרם את מוצאך ואת מוצאך (ז"ג ג' כ"ה) ומוצאיו ומוצאיו (יחזקאל מ"ג ז') נהגו מוצא

¹ וזין זה דחוק, כי כמו כן בערבי השמות נכס ומלכת חין מרז כסס, וכן כל' סורי. חכן ככל ספרי השרשים הזס נכס הוא נגזר נכסס על משקל ממר נגזר מן מרר (מונק).

בנין הפעיל, והיה ראוי להיות ממליח על משקל הנני ממטיר לכם לחם; ואמר מליח על דמיון מדיח אם כן טעות כי מדיח עלול העין מן ידיחו את העלה (יחזקאל ל"ט ל"ח) והמם בו נוספת, ומליח אצלם מענין במלח תמלח וזה שנוי: כן טענו במלות האלה ובמה שדומה להם ביציאתם מן הנהוג בלשון, וגרמה להם זה עצלתם ופתיחתם והתעלמם ממה שנפל במקרא מכמו הנרות הוה עם רובו ומעוט הקצתם והתעוררם לו. וכבר זכרנו אנחנו ממנו כלל מורה על זולתו בשער יחרטוהו לו בחלק הוה הראשון מחכורנו זה (פניק ל') ואנחנו מרוממים מעלת המשנה ממה שחרפוהו בו מהטעות במלות האלה ונבאר דעת הקדמונים ז"ל ואפני מנהגם בהם ונאמר כי מהעברות בעלי הלשונות ומאשר מקלים על עצמם בהן כאשר ירבה שמושם בדבר אפשר שיגרעו משרשו להקל כאשר העבריים בתן זהך והט וצו וזולת זה הרכה, מאשר כבר נחברר בספר אותיות הרפיון¹) וספר בעלי הכפל ובארנוהו אנחנו בספר ההשגה וזולתו ונבארהו עוד בספרנו זה. ואפשר שזוסיפו במלה על שרשה כהוספתם האלף המונעת באשמאל ה (כנלזית י"ג ע') ובבי השמאלו (טעוה כ' כ"ח) יורה על זה אמרו השומו השמולי (יחזקאל כ"ח כ"ח) ואמרם שמאל בואו המשך ואם היא נכחבת אלף בלתי מונעת; וכהוספתם הלמד בשלאנן ושלו (חיוג כ"ח כ"ג) והמם בנמכוה נמס (ז"ל י"ה ע') אשר היה משפטו להיות גבוה אף על פי שאפשר בו פנים אחרים אני עתיד לזכרם בזולת המקום הזה (לקמן דף 25) וכהוספתם זולת אלה מאותיות החוספת ממה שאני עתיד לבארו והמנהג הוה נהגו הערב גם כן בלשונם מן החסרון והתוספת החסרון באמרם גר ורד ותרומה להם ופרושם גר ורד והתוספת כהוספתם האלף המונעת באמרם שמאל ומשאל (רוח לפון) כי הוא מן שמלת אלרית (הרות נזף מן לפון); חשמל (יזופף) וכהוספתם היוד באמרם בהקטין לילה ליילה וכהוספתם המם באמרם לאזרק (נמז) זרקם וללדקעלו דקעם (עפר שליכו מגדל למחיס) וכהוספתם הלמד בזה באמרם ללעבד עבדל. ואפשר שינהגו העבריים האות אשר איננה שרשיה מנהג האות השרשיה כהנהגתם יוד יהודים והיא נוספת בו כי הוא נגזר מן אותה את ה' (כנלזית כ"ט ל"ה) מנהג יוד יעץ באמרם מתיהדים כאשר נאמר ויתעצו על צפוניד (תפלים כ"ג ד'); ושמו יוד מתיהדים והיא נוספת ולא שרשיה פא הפעל כמו יוד ויתעצו כי באשר רב שמושם ביהודים ורצו לגזור ממנו פועל שמו היוד שלו כשרשיה ואמרו מתיהדים על משקל מתפעלים ושמו היוד מתיהדים לנכח פא מתפעלים והיוד מן מתיהדים הוא יוד יהודה, ויוד יהודה יבאי המה יוד והא על כן יהודוך (תפלים מ"ה י"ח) ושחיהן נוספות, כי הווד לעתידות וההא היא הא הודה הפעל החולף הכבה (ספעיל) והעתיד מן הודה יהודה לתפלה (נחמיק י"ח י"ז) ויהודה השם הנקרא נלקח מזה העתיד, אך הנהיגו היוד במתיהדים מנהג פא הפעל, והנהיגו ההא הנוספת המורה על הכבד מנהג עין הפעל, והנהיגו ההלת מנהג הלמד, והיא על האמת עין הפעל והפילו פא הפעל האמתית אשר היא הו' ביהודה לתפלה, והפילו עוד למרו האמתית. וכן עשו בעלי המשנה בלא יחרום ואם חרם, כי כאשר רב שמושם בתרומה אמדורו אומד הגמולה הזאת (ע"כ י"ט ל"ז) ואמרו חרם ויחרום כאשר נאמר גמל ויגמול. וזאת היתה דעתם במתריעין

¹ הוא ספר תותנות הסמל או הכח לכ"י חיוג חזר הוליה לתור החכם דוקעם עם ס' הנקוד מן הכ"י חזר כאלורות ספרי מיככען.

שם בשוחות-הכמה אלו הכליות או מי נתן לשכוי כינה זה חרנגול. הלא החרא
 אותם שהם מפרשים ספרי האלהים מן הלשון היתני והפרסי והערבי והאפריקי
 וזולתם מן הלשונות. וכאשר ראינו זה מהם לא נמנענו מהביא יד על מה שאין
 עלינו עד מן העברי ממה שמצאנוהו דומה לו ונאות מן הלשון הערבי, מפני שהוא
 אחר הלשון הארמי דומה ללשוננו יותר מכל הלשונות, אבל עלילותיו ושמושי
 והעברותיו וההלכותיו הוא בכל זה קרוב ללשוננו מזולתו מן הלשונות. ידע זה מן
 העבריים המעמיקים בחכמת לשון הערב והמהירים בה וכמה הם מעטים. ולא
 נשתפק אנחנו כמה שנביא ממנו עד מזה בכמו שהשתפקו בני רבותינו ז"ל מאשר
 זכרנוהו מעדיהם, אבל במה שראיתו יותר מבוארה ומופתו יותר חזק, לדעתו
 ההתעקשות אנשי דורנו הרוב החעוללם ומה שמביאתם אלינו הקנאה, ממנוע מה
 שאין בו מרחה. כי רבים מן המקנאים באנשי החכמה בזמננו זה ובלכר בארצנו
 זה מביאה אותם הקנאה בהם עם הסכלות להתעולל עליהם בענין נפלא יחדשוהו
 ובפרוש נחמד, ופרשוהו בזולת הדברים החלויים במצות, ממה שאינו כדברי
 המדרש וההגדה, והם אומרים זה הולק על מה שאמרו רבותינו ומגדילים זה
 עליהם ומנשאים אותו ומכהילים בו נגד עמי הארץ, עד שמונעים אותם מאמרות
 הדברים וגורמים להם למאסם מקנאתם באנשי החכמה, וסכלותם כמה שאמרו
 רבותנו ז"ל אין מקרא יוצא מירי פשוטו ואמרם עוד פשטה דקרא לחוד והלכה
 לחוד; כי אין נמנע שיסכל הלשון האחד שני ענינים נכונים ויותר מזה כאשר
 אמרו ז"ל (סנהדרין ל"ד) מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא
 לשני מקראות¹. דבי ר' ישמעאל הנא הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש
 יפוצץ סלע מה פטיש זה מחחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה
 טעמים. ועוד בעבור מעוט השקפתם על פרשי רבנו סעדיה ופירושי רבנו שמואל
 בן חפני ז"ל הפשטיים ואם הם מגדילים כמו זה עליהם כל שכן שיגדילו מה
 שמביאים אותו לעד מן לשון הערבי. ויותר נפלא ומגנה מזה שמעשיהם ונגלה
 מסכלותם מה שהם תופשים עלינו עדה המפרשים ספרי האלהים בהביאנו עד
 מן המשנה, בעבור שהם מננים אותה כמה שנמצא בה מסלות זרות וצאות חוץ
 להקשה הלשון כמו מה שנאמר לא יתרום ואם תרום תרומוהו תרומה, אמרו כי
 זה טעות כי דחו מן תרומה איננה שרשיה וכבר הנהיגו בתרום ויתרום מנהג
 השרשיה, כי משקלם פעל יפעיל ומענו עוד באמרם התחיל ויתחיל, כי החיו
 בתחלה נוספת, כי הוא מן החלהנגף (כמדבר י"ח); וכן אמרו באמרם (תענית פ"ג מ"ח)
 מתריעין ויתריעו מן תרועה כי הם מן ורע העם (יהושע ד' ס') ומענו עוד
 באמרם לא יופך בענין יתפך כאשר אמרו (כלאים פ"ד מ"ג) היחה שדהו ורועה
 חטים ונמלך לזרעה שעורים ימתין לה עד שתחלוע וירפך ואחר כך ירע ואם
 צמחה לא יאמר אזרע ואחר כך אופך אלא הופך ואחר כך זורע. ואמרו עוד במה
 שאמרה המשנה (חולין ק"ג) מדיח ומליח². שהוא טעות בשמוש וטעות בגזרה
 והוא שמליח ראוי להיות מענין במלח תמלח (ויקרא י"ט ג') והסם בכמלח תמלח
 שרשיה והיא במליח נוספת מורה על הפועל הנלקח מן הפועל הכבר אשר על

¹ בן הגי' צאתי כ"י וגם כ"י ערבי וגרסת הגמרא דלך, מכמה מקראות" (מופק).
² הגי' הזאת הכיחה גם הלאכ"ע נלמות מ"ד וכפרושו לאסתר ח' י"ז, וספרחון
 ערך כוח וערך דות, ורד"ק נמכלול קע"ה, ל'. ומלחה החכם מונק בלפסי כ"י.

המלא והחסר. והכרתם הלעיל והלרע עד שהטריחו עצמם למנות הפסוקים אשר יתקבצו בהם אותיות אלפא ביתא, וזולת זה ממה שהשגיתו עליו מהקפדתם להוזהר בספרים האלה הקדושים כאשר נמצאו בצורתם; כל שכן החכמה הזאת תיקרה הנכבדת הגורמת להבין דברי אלהים העוזרת לעשות מצותיו המקרבת אל גמולן והמרחקת מענשן ובעבור שהיה מעלת חכמת הלשון המעלה אשר ספרנו ומדרגתה המדרגת אשר זכרנו, הסכמנו לחבר בה ספר נקבץ בו שערים כוללים רב חכמת הלשון וזוככים רב שמושיה והעברותיה ותהלכותיה ונזכר בן עוד רב שרשיה הנמצאים אצלנו במקרא ונבאר עמקיה ולא נגית במקרא מן המקורים ושמושי הפעלים דבר שחצא ממנו תועלת שלא נזכר אהו בספרנו זה ונבארהו באר היטב כפי יכלתנו והשגת כחנו. ואני מסכים להביא ראיה על פרוש קצת השרשים ממה שיודמן לי מן הנמצא במקרא, ומה שלא אמצא עליו עד מן המקרא אביא עליו עד ממה שיודמן לי מן המשנה והתלמוד והלשון הארמי, כי כל זה ממנהגו העבריים ללכת בזה על דרך ראש הישיבה הפיחומי ז"ל בהביאו ערוה על השבעים מלה¹). המיוחדות במקרא מהמשנה והתלמוד ועל דרך זולתו מן הגאונים כרב שרירא ורבנו האי ז"ל וזולתם; ומה שלא אמצא עליו עד ממה שזכרתי ואמצא עליו העד מן הלשון הערבי לא אמנע להביא עד מן הגלוי ולא אזהר מקחת ראיה מהנראה ממנו, כאשר נזהר מזה מי שרעתו חלושה והכרתו מעטה מאנשי דורנו זה, כל שכן מי שהראה מהם הכשרות והתעטף ברדיד החסידות עם מעוט הבנת אמת הדברים. וזכר ראיתי ראש הישיבה רבנו סעדיה ז"ל נוהג המנהג הזה ברב פרושיו, רצוני לומר שהוא מחרגם המלה הנכרית במה שהומה לה מן הלשון הערבי; וראיתי רבנו יצחק ז"ל, והם העקר בכל דברי מביאים עדים על פי המלה הזרה בלשוננו מן הדומה לה מולתה מן הלשונות; ראיתו אומרים אמר ר' שמעון בן לקיש כל המגדל כלב רע בחוך ביתו מונע חסד מחוך ביתו שנאמר למס מרעהו חסד שכן בלשון יוני קורין לכלב למס (שנת ס"ג²). ואמרו עוד (יבמות ל"ד) במה שאמר הכורא באש ישרפו אותו ואתה ואת אחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הן (ע"י) ואמרו עוד אמר ר' יוחנן משום ר' אלעזר ב"ר שמעון אין להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע בינה שכן בלשון יוני קורין לאחת הן (שנת ל"ח) ואמרו עוד במה שאמר הכתוב במשך בקרן היובל מאי משמע דהא יובל לישנא דדכרא הוא דתניא אמר ר' עקיבה כשהלכתי לערבא הוה קורין לדכרא יובלא (כ"ה כ"ו), לגליא היו קורין לנדה גלמודה כלומר גמולה דא מבעלה, לאפרקיא קורין למעה קשיטה לפרושי במאה קשיטה דאורייתא, לברכי הים קורין למכירתה כירה לפרושי בקברי אשר כריתי לי, ואמר ר' שמעון בן לקיש כשהלכתי לתחום קן נשריא היו קורין לכלה נינפי ולתרנגול שכוני לכלה נינפי רב יהודה ואיתימא ר' יהושע בן לוי מאי קראת יפה נף משוש כל הארץ ולתרנגול שכוני אמר רב ואיתימא ר' אלעזר מאי קראה מי שח במזוחות חכמה או מי נחן לשכוני בינה מן

¹ החיבור הזה ילא לאור ע"י עהובי החכם דוקעס.

² ועד היום כללו חכמי הלזוטת למלות מלה זו כל"י וכיותר קרוב מכל מה שנאמר על זה מה שכתב הרב ליפסטר בעלי המורה משנת 1848: 750 ק"י כי λαιμός הוא לשון תולד לפרוף ערף ור"ל מתאר כשם הזה כלב רע (מונק).

בחכמת השמוש, מאשר לא יוכל האדם לעמד שלא יצטרך לרעת הנפעל
 וההתפעל. והמקור וזאת היא חכמת השמוש עצמה אשר נשכחנה אנחנו ונשכח
 אנשיה. וראיתי אותו עם גדלתו ויקר מעלתו, סומך על אנשי הדקדוק כרב המקימות
 ומודה להם ומביא ראיה מדבריהם כל שכן שלא היה מחטיאם ובוזה את חכמתם.
 ודינו אנחנו מה שהביאונו מדברי רבותי ז"ל באמרם בני יהודה שהקפידו על
 לשונם נחקימה חורתם בידם בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נחקימה חורתם
 בידם. ודי לענין הזה יקר וגדלה ורוממות מה שיעד האלהים בו לנשא את עמו
 לעתיד בצחות זהו אמרו: ולשון עלגים תמהר לדבר צחות, ולא רצה
 באמרו ולשון עלגים הלועזים אשר אינם מדברים בעברית כלל, כי אלן היה זה היה
 אומר תמהר לדבר יהודית, אבל רצה הנלעני לשון רצוני לומר הטועים בדבריהם,
 אשר אינם יודעים חכמת שרשי הלשון ואינם בקיאים בשמושיה כאשר הם רב
 אנשי דורנו זה, עם שאינם מכירים זה מעצמם, ועל כן אמר תמהר לדבר צחות,
 כלומר יהיה דבורה צח. והצחות לא תהיה כי אם בעמוד על מה שזכרנו מתקון
 חכמת שרשי הלשון והכרת שמושיה. והתמה הגדול מהם בהקלם בחכמה הזאת
 ובוזתם אנשים ובמעוט הכרתם, כי קיום המצות כמשפטם מהכנתם ועשייתם לא
 יהיה כי אם אחרי העמידה על הדקדוק, והם רואים כי רבותי ז"ל משתמשים בו
 וטוענים בו בדבריהם וטענותם, כאמרם (נ"ק ג') מאי מבעה רב אמר זה אדם
 ושמואל אמר זה השן, רב אמר זה אדם דמתיב אם תבעיון בעיו שובו אתיו ושמואל אמר
 זה השן דמתיב איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו מאי משמע דלשנא דגלויי הוא כדמתרגם
 רב יוסף אכדין אחכליש עשו אתגלוי מטמורוהי, ורב מאי טעמו לא אמר כשמואל
 אמר לך מי קחני בועה. ובטענות האלה סוד גדול מסודות הלשון, והוא שמבעה
 פזעל ונבעו מצפוניו אשר הביאו שמואל נפעל, וכאשר נשתנו ממנו בבנין
 השנוי הזה, רצוני לומר שלא היה המבעה מבנין נבעו, כלומר שלא היה נבעה,
 מאן רב לגזור אותו ממנו, והוא אמרו מי קחני נבעה; זכן מפני שהיה אם תבעיון
 בעו פעל קל והיה המבעה כבד מאן שמואל לגזור ממנו, והוא אמרו מי קחני
 בועה והיה השנוי אשר בין הכבד והקל אצל שמואל יותר דחוק מהשנוי אשר
 בינו ובין הנפעל אע"פ שהנפעל לא יהיה כי אם מהלשון הקל, וזה מפני שהפעל
 הקל לא יצא אל הכבוד כי אם בתוספת כאשר הנפעל לא יהיה כי אם בתוספת,
 ובעבור שהתדמו בתוספת היו אצלו קרובים בבנין; אבל רב מפני שהיה המבעה
 מתעבר והיה נבעו בלתי מתעבר היה אצלו משונה ממנו, וכל אחד מהם נטה אל
 דעת בפני עצמה. וזה מדקות הדקדוק ותעלומותיו היו רבותי ז"ל יודעים אותו
 ועומדים עליו ונוהרים בו, ואינני יודע מחכמי התלמוד ברורנו זה מי שעמד על
 מה שגלינוהו מסוד הטענות האלה. ואמרו רבותינו ז"ל כמה שאמרה המשנה
 רבי שהזיק חב המזיק, חב חייב מבעי ליה? אמר רבא האי תנא תנא ירושלמאה
 הוא דתאני לישנא קלילא (נ"ק ו'); וגם זה מחכמת הדקדוק רצוני לומר ההפרש
 בין הקל והכבד. ובדבריהם הרבה כזה יש בו ראיה על גדל מעלת החכמה הזאת
 ויקר ערכה. ומה שיש בו ראיה עוד על זריזות רבותינו בלשון ודקדוקם בדבור
 אמרם אמר ר' אי איבא דמשייל להו לבני יהודה דדיקי לישנא מאברין חנן או
 מעברין חנן אכוזו חנן או עכוזו חנן (עירובין ל"ב) ואמרו על בני יהודה דדיקי
 לישנא ראיה על השגחתם עליה, והייבין בה המתעצלים בענין הזה ללמוד מבעלי
 המסורת וללכת אחריהם כרב זריזותם וגדל חקרם ועצם טרחם ויגעם נפשם במנוחם

ומסחר יהיה זה שמכר, כי המוכר ואיננו קנהנו מפסיד כמכורתו ומונה בסחורתו האלהים יצילנו מכה זראיתו את העם אשר אנחנו עומדים ביניהם מתחזקים להגיע אל תכלית הכמת לשונם כאשר זכרנו, ממה שמחויב אותו העין וגורת בו האמת; אבל אנשי לשוננו בדורנו זה כבר השליכו החכמה הזאת אחרי גיהם ושמו הענין הזה מחוץ לאזניהם והקלו בו וחסכוהו מותר שאין צורך לו ודבר אין ראוי לפנות אליו ונשארו ערומים מחסודותיו ורקים מיפיו והתנצלו עדין וחליו, עד אשר כל אחד מהם בונה כחפצו ומדבר כרצונו, אינם משגיחים אל זה ולא מקפידים עליו כאלו אין לשון סדר לשונם אליו ולא גבול לעמוד עדין; רצו מן הלשון מה שהוא קל עליהם מענינו והספיק להם ממנו הדבר הקרוב אליהם לקחתו ולדרשו, אין מדקדקים בשרשיו ולא נזהרים בענפיו, ויש להם בלשון נאצות נמאסות ואמרות נחעבות. ואשר הקל מהם בחכמה הזאת יותר, זכות לענין הזה, הנוטים מהם אל מעט מחכמת התלמוד בעבור גאונם כמוער אשר יבינו ממנו, עד אשר הגיעני על אחד מגדוליהם שהוא אומר על חכמת הלשון שהוא דבר שאין לו טעם, והעסק בה אין בו תועלת ולא הנאה ובעליהם ייגעו לריק, ודרשה עמל לכלי פרי שישיג ממנה. והקלו זה על נפשם בעבור שהם לומדים מה שלומדים מן התלמוד מיטעה וגורסים מה שגורסים ממנו מסלק, והם אינם מרגישים, בעבור שנעדרה מהם הקבלה ולא למדותו מאנשי ההוראה; וכבר גרם זה לרבים להקל גם כן במסרת המקרא והפרש אשר בין הקמץ והפתח ומלעיל ומלרע, אבל חכמת השמוש והדבור היא להם מן הדברים אשר מנחשים בהם וכמעט שלא ישימוה מן האפיקודסות. ולא כן ידענו גדולי גאוני התלמוד לפנינו, כי הגה רבנו סעדיה גאון ז"ל היה משחדל ומגיע אל החבלת אשר היה יכול להגיע אליה ומשים מגמתו לעומת הענין אשר יוכל להשיגו בכאור הלשון והצעת שרשיו והודעת חולדותיו ברבים מחבוריו מה שהוא מיוחד לענין הזה בספרו הידוע בספר חכמת הלשון ומה שאיננו מיוחד לו. והנה רבנו שמואל בן חפני ראש הישיבה ז"ל מוהר על הענין הזה הוזהרה גדולה ומביא עדים בשבח אנשי הצחות והמהירים בחכמת הלשון והמכירים עלילותיו והמבינים מחלקותיו ואפני שמושו ממה שאמר החכם ⁽¹⁾ (איוב ל"ג ג') ישר לבי אמרי ודעת שפתי ברוד מללו, וממה שאמר הנביא (ישעיה נ' ד') ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לדעת את יעף דבר, ומאמר עוד (זס ע"ט ב') וישם פי כחרב חדה, ומדברר החכם (תהלים נ"ה ב') לשוני עם סופר מהיר, וממת שאמר הנביא (ישעיה ל"ג ד') זלשת עלגים חמהר לדבר צחות, ומגנה הפרפים ידיהם מן הענין הזה ומדמה אותם למי שנאמר עליהם (נחמיה י"ג כ"ד) ובניהם חצי מדבר אשרודות ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם, ומחרפם כארמיים אשר ספר עליהם שלא רצו להניח לשונם, והם מחפידים עליה. והצחות בדבור והמהירות בחכמת הלשון לא בהינה כי אם בעמוד על שרשיו והכן שמושו אשר אין חברינו משגיחים עליהם. ואמר ז"ל

לפני חברי פת קינב והאחר פת יפה, או זה הביא לפני חברי יין טוב והאחר יין רע או זכהו כן בדברים אחרים הכי הם ראוים לקרותם עובדי על כל חלם" על זה העיר החכם מונק בספרו Notice sur Abulwalid ומטנו העתקנו הקערות אזה נקראו בשמו. ⁽¹⁾ נערכי ולי, והוראתו לפעמים איז קדוש, ידיר ה', וכנס זה חכמינו ז"ל הכותבים חזוניהם בלשון ערבי מכנים גדולי הלשונאים וככלל ספרי כותבים להבדילם מן הכותבים (מונק).

הקדמת המחבר.

אמר המחבר. תהלה לאלהי עולם אשר ברא את האדם ולמדו ההגיון והדבר, והורהו בם להודות באלהותו ולהשמיע אהדתו, והראהו דרך הטובה ופדעהו מדרך הרעה, ויחד הלשון העבריה מכין הלשונות ביתר שאת ומעלה יתרה, ונתן בה חורחו הקדושה, ובאר בה מצותיו הטהורות. אהללנו תהלה נשיג בה רצונו ותקרבנו אליו וחניענו אל רחמיו; ואחרי כן אומר, כי בעבור אשר היתה מלאכת חכמת הלשון כלי לכל נדרש ומבוא אל כל נחקר, היתה היגיעה לגעת אל חכמתה ולעמוד על כל עניניה, והחפץ לבא עד קצה, ולדעת השלם ממנה ואשר איננו שלם, והמלא והחסר, והלשון האמתי ולשון ההעברה, והנהוג והור וזולת זה מחמורותיה חובה ודבר צריך; כי בעמוד על זה תהיה העמידה על כל הענינים הנחקרים, וכפי אשר מצאנו מן הקצר והחסרון יהיה חסר הבנת הנחקר בה וקצר דעת הנדרש. ועוד כי בעבור שהיה גמול הכורא יתעלה הטוב בכל אשר יקנהו האדם בעולמו, והנכבד בכל אשר יעחדו לאחריתו, וההגעה אליו לא תשלם כי אם בעמוד על הכתוב בספרי הנבואה וקיום מצותם והזהרותם, ולא יתכן לעמוד על הכתוב בספרים האלה כי אם בחכמת הלשון, היתה חובה יגיעת האדם בתקון החכמה הזאת והתחזקו להשיגה ולהטיבה ולדקק עניניה ולדעת עלילות מלותיה חובה גדולה יותר, והצרך אליה חזק מאד כפי יקרת מעלת הנדרש וגדלת ערך הנחקר, וכפי אשר התקים בנפשותינו והתברר בדעותינו מרוממות נוחם וגדלותו יתעלה ויתרומם. ובכל עת היו גדולי רבותינו ז"ל משתדלים בענין הזה ומוזהרים עליו ומצוים להתעסק בו, כאמרם כמה שחיבים בו האבות לכניהם „יודע לדבר אביו חיב ללמדו שמע ותורה צוה לנו ולשון הקדש“¹. והראיה על שהבנת ספרי הנבואה לקיום התורה כמשפט לא תהיה כי אם בהבנת חכמת הלשון היטב והגעת התכלית מן הבאור עם מה שיעיד בו השכל מזה, הוא מה שאמרו רבותינו ז"ל (עירונין נ"ג) בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקימה חורחם בידם בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקימה חורחם בידם, ונאמר עוד (סס) בבני יהודה, שאנחנו אנשי הארצות האלה מהם ואנחנו חייבים ללכת בדרכיהם וללמוד סמעשיהם, מתוך שהקפידו על לשונם ומתנחי להו סימני נתקימה חורחם בידם. ואמרם ומתנחי להו סימני רצו בו קביעת הדקדוק והודעת העלות. וענין ההקפדה הנה היא השמירה והזהירות כמו שאמרו (סוף נ"ק) חנו רבנן מפסקי אילנות מפסקי גפנים מנקפי הגא מנקשי זרעים ועודרי ירקות בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן הרי זה של בעל הבית². ומה יקרה חכמה תהיה זאת תועלתה,

¹ כ"ה בתוספתא חגיגה פ"א, ובמסכת ע"ב חסר כנוסחתנו „ולשון הקדש“.

² החכם המתרגם דלג פה דבר אחד מה שנמלא בדברי המחבר כלשון ערכי ז"ל „ובמקום אחר אמרו (נ"ב ע"ה) אמר רב יהודה אמר רב בני חנורה המקפידים זה על זה עובדין משום מדה ומשום מנין משום לוויין ופורעין נ"ב וכדברי נ"ה ומשום רבית; כלומר אם בני חנורה המקפידין מומנין זה את זה נסעודה לפעמים שהאחד נותן

לדחוק עצמו מעט בבנינים, מאשר ירדף אחרי המלות ויסתם הענינים, כי החפץ הנרצה מן ההעחקה הוא הגעת המליצה על אפניה מן הלשון אשר יעתיקה ממנה אל הלשון אשר יעתיקה אליה ושלא ישחנה בה כי אם הלשון לברה, אך ישאר הענין כאשר הוא ככחו או וכחו עתה, ואינם יכולים להזהר בזה כי אם המשכילים הנאמנים בשתי הלשונות ואשר כח בהם לדעת לעשות, כל שכן בהעחקה לשון הקדש, ומלאכת עבדת הקדש כי פעמים רבות באו המעתיקים, וישנו דברים עתיקים, וישלחו יד בספרי החכמים, וישחיתו דבריהם הנעימים. ושימום סתומים וחתומים, האלהים ישימו מהנזהרים בדבריהם, הנשמרים מחטאת פיהם. ואל יאמר הקורא בספר הזה בלבו בקשות עליו מליצה או ענין כי לשון ההעחקה סתמתהו והיא העלימתהו כי הנו רואה אשר ספר עליו מחברו מעמק דבריו ורחק דרכיו ודקות עניניו כאשר הוא אומר בפתיחתו, „והמעמיקים בחכמת לשון הערב מן העבריים והמהירים בה יודעים את זה.“ ואמר במקום אחר, „ואשר יועיל בחכמתנו זאת תועלת גמורה הוא אשר יסיר העצלה מעליו ולא יקוץ ויהיה איש מוסר ושכל טוב משכיל ומבין ויהיה בטבעו ומוסרו הראשון נבחר מהרבה בני אדם.“ וגם אמר עוד, „ואני יועץ למעיין בספרי זה שלא יניח לקרא ספרי ר' יהודה ומה שקדם לנו אנתנו מן הספרים בענין הזה.“ ואמר על ספר ההכלמה כי לא יוכל המעיין בחכמה הזאת לעמד בלעדיו. וסדרתי הדברים האלה הנה בעבור שראיתי קצת אנשים אשר אינם יודעים לקרא מלות הספרים לכדם מבלי רב, ימלאם לבם להבין דברי החכמות מבלי מורה, וכאשר לא יבינו הדברים הם חולים בקשי לשון ההעחקה ואינם חולים בקצר דעתם וחסר בינתם, וזאת אולת גדולה וגאוה, כל שכן כאשר ישנו המלות ויסלפו התיבות, ואין ספק כי בהשתנות המלות ישחנה הענינים כי הם הנושאים והמה הנושאים ודומים בזה למי שנאמר עליהם חטאת פימו דבר שפתימו וגו'. ואני מבקש מן המעינים בספרים האלה שאם ימצאו בקצת מלות ההעחקה טעות שיבינו שהיתה מחמת שגגה וטרת המחשבה שיתקנה וידונוני לזכות בראותם כי הטעות ההיא לא עברה עלינו כעבור קצר בינה וחסר הכרה, כי אם מפני השגגה וטרת הלכ במליצה, כל שכן עם שגרת הלשון הערבי בפנינו וברעיונו והיותו לפנינו ונגד עינינו בעת העתקתנו. ואפשר שחיה מחשבתנו טרודה במלאכה ונביא לשון זכר במקום לשון נקבה או לשון יחיד במקום לשון רבים או הפך זה והדומה לו ממה שהיה כן בלשון הערבי ולא שמנו לבנו עליו מפני המרוצה וטרת המחשבה עם ארך המליצה. ומן הדין לדונונו לזכות בזה וכדומה לו בעבור מה שאמרנו, כי באגרת קטנה שכתב הכותב החכם תקרה הטעות מחמת השגגה וטרת הלכ, כל שכן במלאכה ארוכה וקשה כזאת. והאלהים יורנו דרך הישרה ויחננו שפה ברורה וזה החלי בדברי המחבר אחרי אשר אשאל מאלוה האמצה והעזר.

עזרני אל נוחן חכמה	במליצת ספר הרקמה
הנוחן ליעף כח	ולאין אונים ירבה עצמה
כימי חרפי דתך על פי	ובשרעפי תהיה שומה
ורצה נדבות פי וסלה לי	על כל עון ולכל אשמה.

וחשלם כל מלאכת עבדת הקדש, על ידי שומרי משמרת הקדש, בעזרת נאדר
 בקדש. ואחריו באו שני שרי צבאות החכמה, בכח גדול ויד רמה, רבנא שמואל
 הלוי הנגיד שר צבא ישראל ז"ל והחכם המורה ר' יונה המכנה מרון בן
 גנאת. ויצאו בעקבותיו, וישאו מדברותיו, ויאור להם באורו, ויהיו גבורי כח להבין
 דברו, ויתאזרו חיל למלחמה, להוציא לאור תעלומה, ויהיו מנצחים במלאכה, ויערכו
 בה מערכה לקראת מערכה, ותכן מלחמותם ודבריהם, הלא הם כתובים על ספריהם,
 ונזכרים בחבוריהם. ואחר אשר שבחו המלחמות, ונראה להם במלאכה עז ותעצומות,
 חבר החכם ר' יונה מתברת בדקדוק לשון הקדש וחלק אותה לשני חלקים; האחד
 קרא ספר הרקמה והשני קרא ספר השרשים, כלל בהם רוב הליכות הלשון
 ועניניו ובניניו וסכותיו ועלילותיו ומוצאיו ומובאיו וסמך על ספרי ר' יהודה בשתי
 המשפחות הנזכרות ולא זכר מהם בתוך ספריו כי אם קצות דברים במקום הצרך.
 והספרים האלה חברים בלשון ערבית כלשון העם אשר היה יושב בקרבם, כי כן
 היו רוב חבורי הגאונים והחכמים בכל מלכות ישמעאל, בעבור שהיא לשון רחבה
 וצחה ולא יחסר המדבר כל בה ולשון הקדש אין בידינו ממנה כי אם הנמצא
 בספרי המקרא ואיננו מספיק לכל צרך המדבר, ועוד שאין ההמון מבינים אותה
 כי אם היחידים, וכל בני דורם היו מכירים בלשון ערבית, ועל כן בחרו לחבר את
 דבריהם בה. אך בני גלות החל אשר בצרפת ובכל גבול ארץ אדום אינם מכירים
 בלשון הערבית ויהיו להם הספרים האלה כדברי הספר החזון ולא יכלו להגיע
 אליהם כי אם אחרי העתקתם אל לשון הקדש. וזה כמה שנים נדבה רוח החכם
 ר' משה ב"ר שמואל הכהן בן גקטליה אותו והעתיק את שני ספרי ר' יהודה
 בן דוד הנזכרים בלשון הקדש לאחד מחבריהם ומכני נשיאיהם ויהיו בידם למשמרת
 לאות ולמוזכרת עד אשר בא החכם ר' אברהם בן עזרא בארצותם ועזר להם
 גם הוא בענין הזה בחבורים קצרים, כלל בהם דברים נחמדים ויקרים, וגם החכם
 ר' יצחק הלוי גלוה אליו וחבר להם ספר המקור אסף בו כללים מועילים
 בשמוש הלשון ובניני הפעלים, ומאו נטו קצתם אחרי המלאכה הזאת והתעשקו בה
 עשק מעט. אך פגעי מהשוקדים על דלתותיה, אשר שמו אותות אותותיה, אנשים
 החלו לדרשה, וטעמו טעם דבשה, וכאשר ראו כי אורו עיניהם, ונפקחו אוניהם,
 נמשכו אחריה. ונכספו לעמוד על ספריה. ועלי שמו פניהם, להעתיק להם את
 שני הספרים האלה והרכבו עלי רעים, למלא את שאלתם, ולעשות את בקשתם,
 והם פגעו כי, עד אשר הטו את לבבי, ואני ידעתי כי העבדה כבדה והמלאכה
 קשה בעבור הדברים אשר זכרתים כבר בפתיחת העתקת ספר חובות הלכות אשר
 יצטרך אליהם המעתיק והדברים ההם עם קצר הלשון קשים להעשות כי אם על
 ידי תחבולה גדולה ומחשבה ארוכה לבעבור סבב את פני הדבר, משני קצותיו
 וחבר. וכאשר הסכמתי לעשות רצונם נהגתי בהעתקת הזאת המנהג אשר נהגתי
 בהעתקת ספר חובות הלכות והעתקת ספר תקון מדות הנפש וזולתם מן
 ההעתקות אשר העתקתי, ולא נמנעתי מהשתמש בלשון רבותינו ומכנות כבניניהם
 במקומות אשר לא הייתי יכול בהם לנטות מעליהם כפי אשר שמה מחשבתי בפי
 בעת ההיא, ובניתי גם כן במקומות מעטים בנינים שאינם נמצאים במקרא, אך אינם
 חוץ לדרך הסברא וההקשה, עשייתי זה בעבור הדחק המביא אליהם במליצה, כי
 קצר הלשון הנמצא בידנו דוחק את המעתיק להרחיב מעט גבולו ולרשת משכנות
 לא לו כדי שיובן ענין מליצתו על אפניו ותכנותיו, כי ראיתי אשר טוב למעתיק

הקדמת המתרגם.

ולשמוע פקח אוזן כבדה
יסוד דקדוק במחברת חמודה
ולמליץ לכן שאול יהודה
לסמכני כפי רוח נדיבה
להתהלך בדרך כרחבה
עבודתי זכרה לי לטובה

אחי מוסר קנה בינה ולמדה
למודים ערכו לך מערכת
ישלם אל גמול טוב למחבר
רצני אל וחוץ לי עו והבה
והורני נתיב חכמה ובינה
ועורני ולצדקה חשב לי

(השיר הזה בכ"י פאריס a. F. 490)

אמר המתרגם. ברוך (אחה) יי אלהי ישראל, אשר לא השבית לחכמה גואל, דורש להבין דרכה ודעת נתיבה שואל; ואם מעט דורשיה, ומטו ידי שוחריה ומבקשיה, ותהי כאשה געולה ועוזבה, ואשת כסילות בעולה ואהובה, ויום יום האולת הרה ויולדת, והחכמה עקרה ואיננה נפקדת, ויד הסכלות חזקה ורגל השכל מועדת, ואם החבונה, שכולה וגלמודה, וזוללה ומרודה, יצאו בניה, ופסו אמוניה, וספו מביניה, חחת היותה דגולה מרבבה, מגברת חילים וצבא, ותלך האולת הלוך וגבור והחכמות היו הלוך וחסור, ויותר מהמה חכמת הלשון אשר היא ראש לכל החכמות, וסלם אל כל המעלות הרמות, ואם איננה קודמת במנין היסודי, היא הארץ העמודי, וקודמת בסדר הלמודי, פרצו אוילים גדריה, והורירו לארץ שעריה, וקרקרו קירותיה, וערו יסודותיה, ושברו בריחיה ודלתותיה, עד רדת חומותיה, והסיגו גבוליה, והשחיתו יכוליה, ושונים שנו טעמה ושועלים חבלו כרמה, כרמה הסמדר, ופריה פרי עץ הדר, נחמד למראה ולהשכיל, וטוב למאכל ולהאכיל, ועבטו ארחותיה, ועותו נכוחותיה, ועקלו נתיבותיה, ועבתו מלותיה וחיבותיה, ויתעללו בה כרצונם, ויחידוה חחת לשונם, ושחתו דבריה הנעימים, ולא עשו עמה באמת ובחמים, כי לא הבינו אל פעולותיה, ולא הכירו מעלותיה, ויהיו מלעיבים באנשיה, ומלעיגים לנוחליה ויורשיה, ויחשבוה כדברי החתה אשר לא יועילו ולא יצילו, אשר על כן סרו מאחריה ואת דרכיה לא השכילו, עד אשר העיר האלהים את רוח אנשי מלחמותיה וגבורי מערכותיה, המה שרי צבאות ישראל חכמי גלות ירושלם אשר בספרד. וכראותם כי נעלמה ונבצרה, ויקנאו לה כי נסתרה, וגלו תעלמותיה, ונצרו חומותיה, והציבו גבולותיה, וסקלו מסלותיה, ויסדו יסודיה, ובנו ביחה וחצבו עמודיה, וגדרו פרצותיה, וקבצו נפוצותיה, והשיבו פזוריה, אל מושבותם, למשפחותם לבית אבותם. אך ארבעת ילדי הרפה רפתה רוחם מעליהם, ונעלמו מעיניהם, ובני שדה המכפלה לא באו בכפל רסנם, ולא נערו עליהם חצנם. ואלה שתי המשפחות נסתרה מהם דרכם, ולא ידע אנוש ערכם, עד בא המורה הגדול מורה צדק, ומחויק הכדק, מגלה עמקות החכמה, גבור חיל ואיש מלחמה, יודע דעת קדושים, יועץ וחכם חרשים, ר' יהודה בן דוד המכנה חיוג ז"ל. ואשתכחת ביה חכמה יתירה, ורוח עצה וגבורה, הבין דרכם וידע מקומם, ועשה להם כאשר זמם, נלחם עמהם ויזבל, ומכל אשר היו לפניו שכל, משכם בעבותות חבונתו, ויביאם במסורת בריתו, ונגלו לו תעלומותם, ונחכנו לו עלילותם, וראה הליכותם, ובא עד תכונתם, והכיר מעבדיהם, ועמד בסודיהם והושיבם על כניהם, והניחם על מכניהם, והרים מכשול מדרכיהם, וישר הדורי מהלכיהם, ורפא הרוסי בניניהם, וסחם פרוצי עיניהם.

* * *

עמוד.	שורה.	טעות.	תקון.
34	11	ואמר לא	ואמר לו ראה לקטן 217
46		סוף אות ה חסר הליון	ראה במכלול קנג"
51	24	בעברות המדבר לריך להוסיף ראה המקרא	אל חלן הלילה והוא עיקר ההקשה
68	35	בן אמרי	בן עמרי
86	2	נהערה 2 נתחלף לחות במאזנים וז"ל:	ונלחות נ"ב בתונ ר' חסדאי הלוי
95	2	כי איש	כי אין
102	14	צ"ל: וכן אם חזיה הא הפעיל נופלח על אות גרוניח	
109		בהחרוז ודעותן	ורעותן (וראה 177)
124	22	ל' לנקד אָבֵל	כבד אָבֵל מצרים
"	23	אָבֵלִי	אָבֵלִי
145	2	יבטל החקון [אביעזר] וצ"ל בירמיהו הענחתי (ירמיה כט כז)	
157		נהערה 2 ז"ל וכן פי' רד"ק	
159	21	ולהקדרמים	ולהקדרמים (ז"א יג בף) וההערה זס נעלה
194		נסוף ההערה לריך להוסיף ראה לעיל XI וזס הניח המעמר ג"כ רחיה הזאת מלאון ערבי	
217		נהערה 1 ז"ל: וכ"כ ר' יונה לעיל 34 גס ז"ל זס,, ואמר לו"	
208	9	צ"ל: מלבד נשי בני יעקב [שעורו לבד מנשי יעקב כמון] לבד מאיל	
"	10	צ"ל: הוא חרות על הלחות [שעורו חרות הוא] חתר נא בקיר [שעורו נא חתר בקיר].	

תקונים מן החכם שר"ל.

עמוד V שיטה 1 ומונה במחורתו, ז"ל ומונה את עלמו במחורתו (ענין הונחה וערטה). או ימ"ה (ענין הפעל) VI 15 מהנחתם ז"ל והנחתם. זס 20 עמי טעמו ז"ל מאי טעמא. זס 22 נשתנו — נשתנה. זס 25 נעו — נעיו VII 22 על פי — על פירוש. VIII 10 ההתקשות — התקשות. זס 13 ופרשזהו ז"ל יפרשזהו, והכוונה זאס לפעמים אנאי החכמה חומרים דבר נפלא שחזקהו מדעתם. או פירוש נחמד שפירשזהו דבר שאין בו נפקותא לענין דינא, אבל איננו מסכים עם מה שנמלא בעדרש ונאגדה, הקנחה מניחה את המקנחים להתעולל עליהם ולומר כי החדוש ההוא הוא חולק על דברי רז"ל. — זס 15. אותם מאמרות, ז"ל מאומרי, כלומר המקנחים מונעים ומרחיקים את עמי הארץ מאותם החכמים האומרים הדברים ההם (הכלתי מסכימים עם המדרש) וגורמים להם למאוס החכמים ההם. כך חקנתי מסברה, ואח"כ עיינתי באורוינאל ונהעתקת החכם מונק. ורחיתי כי, ז"ל פאָפּט.

זס 32 כלאים פ"ד ז"ל פ"ב. IX 10 השומי — השימי 24 זינהגו — זינהגו. X 11 רלו לומר — רלוני לומר. זס בהערתך נדפס בטעות מאכת, וז"ל מאכס. XI 7 ורלונו זווג המלות, ז"ל ורלו. 21 ועמד כאשר עמדו לריך לקרוא יָצִיד. זס. להגאות — להתגאות. 24 תשיגס — תשיגני. XII 4 נופלת — נופלות. 19 המחמר — המחוסרים. 22 רלו לומר. ז"ל רלוני לומר. XIII ונעור ז"ל ונעיר. 23 ולכל — וכל. 24 ומי שרואה הקדמתי לר' יהודה: הכונה מי שרואה שאני כותן קדימה לר' יהודה אע"פ שהיה בזמן קרוב אלינו, ואני מרומם אותו על שאר המחברים הקדמונים ממנו.

זס 26 הפליאנו ז"ל הפלאנו, והכוונה עשינו דבר זר ובלתי כבון. זס 27 משנח לריך לקרוא משנח, והכוונה כי לפי מה שמסייב הדרך והמשפט, הוא (ר' חיוג) משנח נדרכו וכו' מכל אשר היו לפניו. XIV שיטה ד' מכבד על הזמן ז"ל מִכְבֵּד הזמן, והכוונה על המלות והדוחק שהזכיר למטה. זס שיטה י' ויחזי צמה ז"ל מה. זס שיטה יז עלמו ז"ל עלמי.

תקונים.

אחלה את פני הקורא לתקן את השגנות והשבושים הנמצאים בספר על פי התקונים האלה ועל פי התקונים אשר תקן החכם שד"ל.

עמוד.	שורה.	טעות.	תקון.
V	29	ומאמר עוד	ואמר עוד
VI	15	אנשים	אנשיה
"	16	רבתי	רבתינו
"	21	בועה	נבעה
VIII	1	התרא	חראה
"	10	ממנוע	ממנוע מה שאין בו מנועה ומלדחות ונו'
IX	10	העבריים	כאשר עשו העבריים
"	21	ומשאל	ושאמל
"	23	וללדקעלו	וללדקעא
"	24	ללעבר	לעבר
X	15	ל"ל חסכת חלרגל על חלחמר	
XI	15	סימן הפרוד לפני התיבה כמהו צ"ל לאחריה	
"	16	הפעלים	הפעמים
"	18	שוב השמוש	שרוב השמוש
XII	10	פעלי הכפל	בעלי הכפל
"	13	מהשריש	מהשרש
"	15	לקחנו	קחנו
XIII	2	אינם טורח	איננו טורח
"	"	חלקיה	חלקיו
"	21	ואותיות גדולים	ואותות
XIV	1	מיעד	מעיר
"	8	אלחנעיה	אלחנקיה
"	23	החברים	החבורים
8	28		ואל אליהמה לפנימה כליון אחד וכן לקמן 40 זורה 6
9			להערה 2 וגם הודה לו ר"י לקמן 221
11	26		ר"ל ספרד הס דברי המחבר
13	7	דה"ס ינ ג	דה"כ נ ג
14	8	אל אאל	אל האל
19	21	סימן ( ) תמכה	
31	18	מתחיל אות ב	ול"ל ב. והבית
33	1	ונסע	ויסע

מבוא השערים.

שער.	עמוד.	שער.	עמוד.
		הקדמת המתרגם	I
		הקדמת המחבר	IV
		א על חלקי הלשון בכלל	1
		ב בוכרון מוצאי האותיות וספור קצת מה שמתחדות בו	5
		ד זכרון המעט בשרשי השמות והפעלים ומלוח הטעם והשב שבהם	8
		ה דעת האותיות השרשיות והנוספות באור רב עניני האותיות החוספות וזכרון מקימותם	10
		אות ש. ל.	12
		ו	20
		ז	25
		י	27
		א	28
		כ	29
		ח	30
		ב	31
		ג	35
		ה	37
		ז באור חמורת קצת האותיות בקצתם	44
		ח במה שישתנה תנועות מן קצתם	50
		ט שער אחר מהתמורה	52
		י זכרון רב בניני השמות המוספים ואשר אינם מוספים הנגזרים ואשר אינם נגזרים	53
		יא ידיעת הבנינים ומקצתם בפעלים	55
		יב בניני רב שמות הרבעים	74
		יג בניני רב שמות החמשיים	76
		יד כולל בשמוש בדרך קצרה	77
		טו זכרון מה שיקרה בפעלים ובשמות אשר תבאנה בהן אות הגרון	97
		יו בזכרון התעברות הפעלים והמקורים	107
		יז הכנויים	109
		יח זכרון משפטי ואו העטוף	118
		יט שער הסמיכה	120
עמוד.		כ במחבר ובנפרד ובזכרון מה שישתנה ומה שלא ישתנה	135
		כא שער הסמיכה היחשית	137
		כב זכרון ההבלעה וטעמה ומאיוה ענין החיבה	140
		כג ממה שבחרו בו להראות יותר מהבלע ולהשלים יותר מחסר	147
		כד הקבוץ והמשנה	148
		כה מה ששמשו בו כחסרון	150
		כו ממה שהוסיף בו לנחץ ממה שאין צרך בדברים אליו	168
		כז ממה שנשנה לצרך או דומה לצרך	175
		כח ממה שנאמר במלה והחפצו וולחה	177
		כט שער אחר ממנו	194
		ל זכרון כלל ממלות זרות יוצאות חוץ מן ההקשה	195
		לא נזכר בו ענין הזרות	206
		לב מן ההפוך	207
		לג מן המוקדם והמאוחר	212
		לד ממה שהובא מן הדברים על הרחק לא על הקרוב	214
		לה בשאלה לדעת	218
		לו נזכר בו משפטי הא השאלה לדעת	221
		לז ההודעה והסתם	222
		לח בלשון הזכר ולשון הנקבה	224
		לט ממה שנהגו בו הנקבה מנהג הזכר	229
		מ ממה שנהגו בו הזכר מנהג הנקבה	230
		מא ממה שנאמר בלשון אחד לזכר ולנקבה	231
		מב ממה שאמרוהו בלשון הנקבה בעבור הפעלה	231
		מג הא כנוי הנקבה שאיננה במעמד	232
		מד שער המספר	232
		מה בהודעת המספר	238
		מו שער אחר ממנו	239
		מז באורים והשגות והוספות	240

עמוד 8 שיעור 8 למה לפנימה (ט"א ו ל). אגב ריהמא לא רחית כי מלת לפנימה היא בתוכה נחזקאל ע' י"ו אחר מלת אליהמה, ואין כוונת ר' יונה על הפסוק אשר כינת, וכריך למחוק (ט"א ו ל), כי אמנם מלת לפנימה אין בה ה"א נוספת אחר אותיות הכנוי, כמו שהיא הענין במלת אליהמה. וכאן שכת ר' יונה להביא מלת גויותהנה (יחזקאל ח יא), שיש בה ה"א נוספת אחר הכנוי ק"ו. ויש עוד ה"א נוספת אחר הם והן באותיות השמות: קהמיה קהמיה קהמיה להמיה להמיה מהמיה מהמיה, אלא שכל אלה הם דגושה והה"א כירי כמו בכנוי הכפרד המיה המיה. ואחר שמלאנו קהמיה ומהמיה, ולא קהמיה קהמיה, רחוק הוא מה שר' יונה חומר שיתכן לומר ג"כ אלהמיה ורגלהמיה והדומה לזה. שם שיעור ע' וי"ג הוא עושה היוד שרשית במלת ש"ן, והמ"ם שרשית נלפשו, ולדעתי גם יען גם למען משרש קנה, עיין משתדל שמות בא י.

שם שיעור י"ע אמירת עביר תחת עביר איננה השנת הדבר אל עיקרו, כי המלה מעיקרה לא היתה אלא כב"ת, והיא מלאן ויאכלו מעבור הארץ, ואמרו אדם עושה דבר מה בעבור דבר מה, כגון ויולא עמו נאמן ויתן להם ארכות גויס בעבור ישמרו חקיו, והכוונה כדי שיבואו מעשהו הפרי הזה, והוא שימרו חקיו, ואח"כ הרחיבו שמו המלה, ואמרו גם במקומות שפן הכוונה על הפרי העמיד, אלא על הסבה הקודמת, כמו בעבור אברהם עבדי. ויתכן ג"כ אמרו לפעמים עביר תחת בעבור, כמו אמרו ראשונה ישעו, במקום נראשונה, שש ימים עשה ה' במקום נשאת, וכן נלאן המשנה גלל תחת נגלל. שם שיעור כ"א הוא גזר זולתי משרש ילת, והיו"ד נוספת, ולדעתי המלה נגזרת מן זולתי, כי כמו אמרו לילא וילתי תחת לילא, כן אמרו קלי תמורת קלא, ואח"כ אמרו קלתי תמורת קלי, וכן אמרו זולתי תחת זולתי. וטעם זולתי כמו אשר לך, (כי זולתי מן הארמי ז' ענינו אשר), ואח"כ השמינו לפעמים היו"ד ואמרו זולתי. והנה לא נאמר זולתי עם הארץ, ענינו לא נאמר דבר שאינו דלת עם הארץ. ואח"כ הרחיבו שמו המלה, ואמרו במקומות שלא ילך בה הפירוש הזה.

עמוד 10. ר' יונה גזר מדיש מן פהדיש, כלומר מה דעתך בעשותך הדבר הזה וגו' ויניחם באורו גזר מדוע מן פהדיש (quid edoctus?), ואיוואלד בדקדוקו (עמוד 592) מפרש מה ידוע, מה נודע לך ומה נראה לך. וכל אלה דברי הכל, כי אמנם שמו מלת מדוע איננו לדעת הסבה התכליתית (causa Finalis) אשר הביעה את רצון העושה (כי זה שמו מלת למה), אבל הוא לדעת הסבה הפועלת (causa efficiens) איך היה שנהיה הדבר הזה, כגון מדוע לא יבער הסכה, מדוע בוש רכנו לכא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו (עיין אולר השרשים לבן וזכ), ואין כאן מקום כלל לשאלת מה רחית, או מה דעתך. ודעת גו' ויניחם היא בעלה ג"כ מלך אחר. והוא כי ידוע יקרא הדבר הנודע, לא האיש היודע (edoctus), ואיוואלד תקן זה ופירש מה היה ידוע לך, כלומר מה רחית — וקוף סוף מה היה גזרת מלת מדוע? לא ידענו.

עמוד 12 שיעור י"ב וי"ג לאשמת העם טעמו על דרך אשמת העם. הפירוש הזה הכל הוא (והוא הפירוש השני שהביא ראב"ע), והכונן באופן שאשם העם, ששאלת הכהן הגדול גורמת עונש על העם, וזה יתכן להניחו באחד משני פנים, אם שהעם נושא עון מכהיגיו ונענש על ידם, כטעם כי הכאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה, ואם (כפירוש רש"י) שהעם תלויים בו שיכפר בעדם ויתפלל עליהם, ואם הוא עלמו חוטא, הרי הוא מקולקל, וכפרתו ותפלתו לא תועיל להם.

שם שיעור ע"ו וי"ו וכאן בדרך מלרים, ר"ל על הדרך שעשה במלרים. כך פירשו גם יונתן ורש"י ורד"ק, ולדעתי הכוונה בדרך מלרים מעט, והשוע הוא תרהקה מלך כוש, ומלך אזור שמו עליו שיבא להלחם אתו, ואז אמר כלבו להתרחק מירושלים, ואז הכה ה' את מחנהו. והנה ישעיה חומר כי ה' יעורר שוע על אזור, ויעה מטעו על ים סוף וישא את השוע על אזור בדרך מלרים, כי משם יבא עליו תרהקה. והזכיר מטעו בדרך מלרים. כנגד מה שאמר למעלה (פסוק כ"ד) ומטעו יבא עליך בדרך מלרים, כי אזור בא על יהודה ללכת משם מלרימה, וה' הביא עליו חייב כורא בדרך מלרים, ואינו מלך מלרים שהיה נבזה בעיני סמחריב, ושהיה נדעתו לעלות עליו ולכבוש, אבל הוא מלך כוש שהיה מפורסם נדור ההוא בגדולה וגבורה.

ויאמר וילך ותקנתא לתקנתא לא עבדינן, ובסוף חלק הדקדוק כתב: הוי יודע כי המקרא לא תשנה המלה שני שינויין כגון ויתמר וילך וכו' דומה הוא למה שאמרו תקנתא לתקנתא לא עבדינן עב"ל. סוף דבריו מוכיחין כי לא מלא כן במסרה חבל הוא (הפרחון) אחר שלמד הדבר מספרו של ר' יונה, מדמה ענין לענין, ואומר כי זה דומה למה שאמרו (בתלמוד) תקנתא לתקנתא וכו'. ובכך טעה בזה גם בעל סייג לתורה, והביא (דף יב) מלות דתקנתא וכו' באלו הן דברי המסרה.

לשער א. בקיאות המחבר בפילוסופיה היונית. הביאתו לידי טעות בעיני גזרת המלות, כי חשב שהפסוק הוא קודם תמיד למורכב, וא"כ השם המופשט המורה על המקרה לבדו הוא קודם לשם התאר המורה על העם ועל המקרה יחדיו, ולפיכך אמר כי א"פ נגזר משפלה וקודר מקדרות ואלמן מאלמנות יקרה מן קרחת וגבחה מן גבחת, וכן כל כיוצא בזה, וכל זה ידק בחכמת ההגיון, המדברת על המושכלות (בעגריפצע Idee) נבחינת מה שהן בעלמן, ולא ידק בחכמת הלשון המדברת על המושכלות נבחינת הכוללת בדבור. והנה המדקדק ישיב לבעל ההגיון ויאמר: ממקום שגזרת; אם הפשוט קודם למורכב אם כן אלמן קודם לאלמנות, כי אלמנות הוא שם מורכב מן התאר אלמן ומן י"ת המורה על המקרה המופשט מכוואו, וא"פ קודם לאפלה וחכם לחכמה, כי אפלה וחכמה כוללים ה"א נוספת, המורה גם היא לפעמים על המקרה המופשט מהעלם. ומה לי אם הקדרות היא מושכל אחד פשוט, והשחור היא מושכל מורכב מעלם ומקרה? הנה להיות המקרים בלתי עומדים בעלמם, ולא יתראו לנו אלא מחוברים עם נוספיהם, היה נהכרח שני אדם התבוננו תחלה על המקרה המחובר לעלם וקראו לו שם, והוא שם התאר, ואחר זמן הפשיטו המקרה מכוואו וקראו לו שם, והוא שם המקרה; ומה נמשך כי שמות התאר הם על הרוב יותר פשוטים משמות המקרה, כי תחלה אמרו שחור ואח"כ שחרות, ותחלה אמרו חכם ואח"כ חכמה. והנה שם המקרה נגזר משם התאר, הפך מה שאמרת. וזו ראייה גדולה על היות הלשון המלאה בני אדם, ולא נביאת הבורא; שאם היתה הרבנות המלות פעולת הבורא, היה עושה בדבריו, והיה גזור המורכב מן הפשוט, והיה עושה שמות המקרה בלי אום אות נוספת על אותיות השרש, ומהם היה בונה שמות התאר בתוספת קצת אותיות שמוזיות — וגם השמות המורים לא על המקרים אלא על העלמים כגון שור, חמור, בגד, למר, הם לדעת ר' יונה בלתי נגזרים, זולתי שמות בני אדם, כגון שטעון לוי יהודה, והאפדי אמר כי שכן גלעד והמלכה ואבן העזר וזולתם. והאמת הוא כי לא היה לו לר' יונה להוסיף מן הכלל שמות בני אדם, אבל היה לו להבדיל בין שם דבר, המורה על כל אישי המין בזה, כמו שהם שור חמור בגד למר, ובין שם פרטי המיוחד לאיש ממיני המין, כמו שהם שטעון לוי יהודה גלעד והמלכה וחבריהם. כי אמנם כשנאו בני אדם לקרוא שם לאדם מיוחד או למקום מיוחד, לא הולכו להמליץ לו שם חדש מכל וכל, אבל קראוהו על שם איזה מאורע, או על שם תכונה פרטית שהיתה באיש ההוא ובמקום ההוא, ושם אשר בזה הוא נהכרח נגזר ממלה אחרת הנוהגת בלשון; אבל כשנאו לקרוא שם לכל הנהמות והעופות ולכל חיבהים ולכל הלמחים והמתכות והאנכים, ולכל אשר העלמים המפוזרים בעולם, ועדיין לא היו יודעים תכונות העלמים ההם, יתכן שהולכו לחדש לכל אחד מהמינים שם חדש ובלתי נגזר ממלה אחרת. ועם כל זה אין להכחיש שקצת משמות העלמים הם נגזרים ממלות אחרות; אבל דעת רבים מחכמי הגוים, האומרים כי כל השמות נגזרים מן הפעלים, היא בעלה בלא ספק. והנכון כי יש שמות הנגזרים מן הפעלים, ויש פעלים הנגזרים מן השמות, ויש שמות ופעלים הנגזרים מן הקולות שאדם מוסיף מפיו בטבעו, לפי מעמד גופו ונפשו, ויש נגזרים מן הקולות שהגופות אשר סביבותיו מזמיעים לאזניו.

מאמר קצ"ה וכו'. גם כאן ר' יונה הולך באימתו שהפשוט קודם למורכב, ולפיכך המקור המורה על הפעולה בלי הגבלת זמן, הוא לדעתו יותר קדמון מהמלות המורות על הפעולה עם הגבלת זמנה אם עבר ואם עתיד. אבל אנו רואים בהפך נהרבה לשונות, שהמקור איננו החלף היותר פשוט מהפעל, כגון נחרמית המקור מן הקל יש נראשו שם נוספת (מקפ"ל), ונשאר בנינים יש נסופו ה"א נוספת (למקפ"לה ליהתקפ"לה), ובלשון רומי יש נסופו אותיות RE ובלשון פרס ואשכנזי אות נו"ן. ובלהק הלווי הוא המלה היותר קלרה בין מלות הפעל (מקפ"ל לר' רד), והעבר יותר קלר ויותר קדמון מן העתיד, כי יקפ"ל יש בו אות נוספת, ולא כן קפ"ל.

מכתב

מהרב הנכבד החכם המפורסר מוהר"ר שמואל דוד לוצאטו הי"ו מורה חכמה ודעת
בעיר פאדובה.

לכבוד אלופי ומיודעי הר"ר רפאל קירכהיים, נרו יאיר שנעתים, כשמז נחלי השמים, אמן.
ברוך ה' אלהי ישראל, אשר לא השנית גואל, לחכמת אבותינו, ולכינת קדמונינו,
ויקרא דרור לכל ספר קריא, ולאשר נחשך אמר ה'לל, וילאו ממלכויהם אשר גם בסתרו,
ועלו מקנריהם אשר גם נקצרו, המונים המונים, ספרי הראשונים, אמוראים וגאונים, פוסקים
ומדקדקים, מפרשים ומבארים, וחוקרי מחקרים, ומגדי הקורות, ובעלי שירים ומירות,
תהי ברכת ה' על כל חכם לב העמל בהם להעתיקם, ומשגיחות המעתיקים לזקקם,
ועל כל נדיב לב אשר על כספו לא יחום, להביאם לניח הדפוש, למען מעין החכמה יפוז.
ומי לנו גדול כר' יונה אבן גנאה, אשר היה חכם נחמט הרפואה והפילוסופיה,
וגדול נחמט התורה והתלמוד והעמיק הרחיב חקירתו בכל חלקי חכמת לה"ק, ונכל
חלקי ספרי הקדש, וכתב ספרים גדולים וכבדים, אשר היו לתהלה ולתפארת נפי כל
הקדמונים, וגם גדולי חכמי האומות נדורנו זה חפצו דבריו כמעמונים, ונעטום נספריהם
כנעני נעמנים.

חפס כי לכך ר' יונה היה תמים עם אלהינו אלהים אמת, ולא היה מן הנכועים,
על כן לא נמנע מלחוות דעתו על קלת מלות הנמלכות בספרי הקדש, אשר לפי דעתו
היה רצוי להיות גם מלות אחרות, וראש"ע (אשר כתב דברים אחרים הרבה יותר מזה
קאים ומרים) כתב נכמה טקועות מספריו כי ספרו ראוי להצדק, וזה היה בלי ספק אחת
מן הסבות שלא נתפשטו ספרי ר' יונה ולא נדפסו, וקלתם נאבדו (ראה עמוד 149).
ועתה ברוך החכם העני הר"ר דוב גאלדבערג אשר העתיק הספר היקר הזה ספר הרקמה
לר' יונה מתורגם עברית על ידי ר"י אבן תבון, מן הכ"י אשר בעיר פריז; וברוך החכם
המפורסר, נדב נדיבות יען, הר"ר אברהם הכהן נ"י אשר פזר נתן לכורך ההדפסה;
וברוך אתה לה' יירי היקר, אשר בחריבות וזקידה נשלחה הארת מחשבי הספר הערות
מלכות נינה ותושיה, יראו מזכילים וישמחו. וברוך החכם המופלא ר' שלמה מונק אשר
סלל ופנה הדרך לפניך בספרו מלא חכמה וכליל יופי על ר' יונה ואשר מדקדקים
קדמונים; ירחם ה' עליו וחור עיניו ישיב לו, למען יאזכר להחיר עינינו בחכמתו הרחבה
והעמוקה, אמן.

ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריך בתוספת קלת הערות בה ובה, וברשימת קלת
טעיות שנפלו בדפוס או בכ"י למען עבר מכל סיג ותלחה, מלאכת אביר המדקדקים זלה"ה.

עמוד II שיעה י"ב,, והתעסקו בה עסק מעט בסין כמו בספוק שם הבאר כי
התעסקו עמו. גם כי לא הרי העסק ההוא כעסק הזה, ור"י אבן תבון היה מעט
פיד חכמי (ואולי מזה נמשך שנו ר' שמואל לא היה נואג בו כבוד כראוי, כמו שהתרעם
עליו כלואתו) ואע"פ שלא היה נורח עלשון חכמים נשעת ההכרת (ובמו שהעיד למטה)
מכל מקום כל מה שהיה יכול לתפוש בלשון המקרא היה עושה, ובן תראה למטה
עמוד VIII ע"ה, נשתפק, שהשתפקו בסין ולא בסמך, ונעמוד XIV וישת בסין, לא ויחס.
עמוד 5 ולענין המסרה שהבאת בהערתך בדף הזה, חין ספק חללי כי מלות דתקנתא
לתקנתא לא עבדינן חינון על פי דרכן ודבורן של בעלי המסורות, ואין זו מסרה, אלא תוספת
המגיה יעקב בן חיים, וידוע כי לא כל ההגהות הגליוניות מבעלי המסרה ילאו; ועל
פסוק לא יהיה לך אלהים אחרים כתב בעל אור תורה: והמדפים כתב על מלת פני כן
דינו למאן דיליף רזא, ודברי רוח הן עכ"ל. הרי ענאר שהיה ידוע לו כי מה שכתב
נגליון חיינס תמיד דברי המסרה אך הם לפעמים דברי המדפים (המגיה הנ"ל). ואחר
שר' יונה חומר (עמוד מא) שבעלי המסורת הביאו המלות שלא ישתנה בהן הפתח באסף,
ולא העירו על סנת הדבר, הרי זו ראייה שאין למעלה מענה שהמלות דתקנתא וכו' חינון
מן המסרה, אבל כוספו אחרי זמנו של ר' יונה. וגם יעקב בן חיים חולי לא מלנו אמרן,
אבל לקח אותו עם' הפרחון שכתב בריש דף ד': חון מן ויאמר וילד כי כבר נשתנו מן

ביחוס העתקת אבן תבון. ורד"ק העתיק אף הוא במכלול ובשרשים יסודותיו וכלליו וקינר במכלול במקום שהאריך ר' יונה כמו באותיות השמוש והכנויים והאריך במקום שקינר והוא בשער הפעלים, וכן ציפוי סדורו ודרך השערים הפשיט רד"ק בגדי רקמתו וכל דבריו — מלבד שרשי הפעלים והשמות — באו בעירבוביא ולא סדר לעניניו. ואם ספרי הקמחים השכו מאור ספרי ר"י וחופשה לא ניתנה להם עד היום הזה, בכל זה דברי ר"י נזכרים ועשו רושם בספרי הלשון למן היום אשר זרח שמשו על הארץ — מימי הר"י בן זלעם* עד ר"ש מנוראי, וכל הפותרים דברי התורה על פי חכמת הלשון והגיון עלו בשעריו (שער כד — לה) ולקחו פרי חמדותיו. גם חפמי הקראים לקחו מפיו תורה כנראה מס' המצחר. והנה החכם האפדי הלך עם הר"י משער לשער ושקע דבריו באפדו כאבני חפץ ואמר: „ר"י העלה פנינים מים החכמה וחצר זה ספרים כספירים“, אבל השיג עליו בקצת יסודותיו וצפרט על כללי שמוש אותיות התוספות בשער ו' ועל חלופו מלה במלה בכתבי קודש בשער כ"ח, כי תהלוכת הלשון וגדרו והסכמתו לטבע הנמצא הם היו לר"י ליסוד בנינו, ולא לקח מעלה יתירה ללשון המקרא לאמר לא נמצא בדבריו לא חסיר ולא יתיר וכפל הדברים בדרך המליצה והשיר, וזה האפדי נטה את אהלו מחוץ למחנה, כאשר כתבתי דבריו בהערותי ובהוספות. —

ואלה שמות החכמים והספרים המובאים בס' הרקמה:

רבינו סעדיה הפיתומי ראש הישיבה, וממנו: ספר חכמת הלשון — כתאב אללגה — ; פתרון שבעים מלה — תפסיר אלסבעין — והחכם דוקס המוניאו לאור מנחם בהעתקתו תשעים מלה והחכם גייגר מנחם ז"ל (ראה בלייטשריפט שלו ח"ה 324); פרושו לס' יצירה. רב שרירא, רב האי, רב שמואל בן חפני ראש הישיבה, חפץ ראש כלה, מנחם בן סרוק, ר' יהודה בן דוד וספריו: אותיות הרפיון וספר בעלי הכפל, דונש זשס המשורר, אבו אלוליד בן חסדאי, יצחק בן סהל, יעקב ובניו, ר' יהודה בן חנינא, ר' יצחק בן כלפון המשורר והוא אשר נזכר לשבח מן אלתריזי בתחמוני פי"ח, אבו יוסף בן חסדאי, אבי שירה היתומה אשר הוניאה לאור החכם דוקס בנהל קדומים, מר יעקב החונג הליוני, ודברי תלמידי מנחם (126) בלי הזכרת שם (ראה בהוספות). ספר הקולות — כתאב אל מצותאת — (7) והציא ר"י מאמר ממנו צם' הקרוב והישר, העתקתיכו בהערה 3 עמוד 51, ונראה משם כי ר"י לא ידע שם מחברהו.

* ר' יונה לא פתח שער מיוחד לטלות הענינים, אבל עניניהם ואופן תשמושיהם נעלמים מפוזרים בשעריו ור"י בן זלעם קנץ אותם איש איש ממקומו וסידר אותם בספרו הקטן ספר אותיות הענינים.

מאלה שזעה¹) חזרו נעתקו ס' הרקמה והשרשים מר' יהודה
אזן חזון, והעתקתו מס' הרקמה נמלכה באונרות ספרי פאריס ופרמא
והעתקתו מס' השרשים לא נמלכה כי אם צוואדיקאן אשר צרומא והסיר
הזה כתב המעתיק צראשיתו²).

הן כחבתי לך שלישים	על מחברת השרשים
לעות אחרי אל לדעת	דעת עליון כם וקדושים
היו בלשון קדר נכתב —	ביום על ספר ומפורשים
העתקתים ללשון עברי	כי היא לאל קודש קדשים
מאל אשאל לעזור כי בו	מסעד ועזר לנפשים
ליהודה בן שאול עברו	כי הוא הנדרש לדורשים
הנחתן ליעף כח	און וגבורה לחלשים.

וצסוף העתקתו אמר³) „ואומר כי ראיתי לספר הזה שהוא ספר השרשים
שלש העתקות העתיק ממנו החכם ר' יצחק ב"ר יהודה ברצלוני ז"ל מאלף עד
למר גם הרב ר' יצחק הלוי ז"ל העתיק ממנו גם כן מאלף עד למר גם ראיתי
ממנו העתקה שלישית למעתיק נקרא ר' שלמה בן פרחון ז"ל העתיקו כלו ואינני
יודע מאיזה מקום היה אך אמר שהעתיקו בפלרמו וראיתי כי זה ר' שלמה ערבב
סדרי הספר והוסיף בו דברים מעצמו שאינם דברי המחבר ממדרשות ורפואות
וענינים אחרים כפי שעלה ברעתו ולא הבדילם מדברי המחבר וכל מי שמעיין
בספר הוא סבור שהם דברי המחבר וזאת חטאת גדולה ועול כי היה לו להעיר
על זה ולזכור את כל אשר איננו מדברי המחבר בפרוש כי אינם מן הספר ועוד
כי חסר מדבריו ומפרושי ומקדוקיו ומליצותיו במקומות רבות ושנה גם כן דבריו
במקומות והפסיד מליצתו וראיתי להעיר על זה כדי להציל המחבר והמעייין בהעתקתו
זאת יעמד על מה שזכרתי גם הרב ר' יצחק הלוי⁴) לא העתיק כל דבריו על
סדר במה שהעתיק אך היה כמלקט מדבריו מה שזיה רוצה ומניה מה שהיה
רוצה להניח אבל לא הוסיף על דבריו ולא שנה במה שהעתיק והעתקת החכם
ר' יצחק ב"ר יהודה הולכת על סדר דברי המחבר יותר משתיהן כי לא הוסיף
על עניני דבריו ולא גרע א' ע' פ' שהיה מקצר המליצות במקומות מעט והעתקתו
טובה מההעתקות אשר זכרתי מפני שהעתיק כסדר ולא שנה ואומר עוד כי ראיתי
שנמלט למחבר הספר הזה משער בחר בנין הנפעל שהוא כסף נבחר לשון צדיק
והבואתי מכסף נבחר גם משער שמת נשמט לו בנין הפעיל שהוא חשמט ירך
לא נמצאו בספרי החבור ואינני יודע אם נמלטו למחבר או לסופר הראשון כי
אין מצל השגה והשכחה עכ"ל.

ונראה מזה וגם מהקדמת הפרחון כי מחזרתו הוא הוא ההעתקה
מס' השרשים לר"י עם החסרונים הנזכרים מר"י אזן חזון, וגם מקלת
דברים מס' הרקמה מאלו צו מקום, אבל העתקתו לא תואר ולא הדר לו

¹ הראש"ע צלאש יסוד מורה כתב „מספר ספריו עזרה“ והחכם מונק ראה כ"י
מיסוד מורה וחסר בו התיבה עזרה.
² הזיר הזה העתיק החכם דוקטס מקובץ אחד מספרי ר"ד אפענהיים.
³ נעתק מהכ"י צוואדיקאן להחכם מונק מאת ערנעסע רענאן.
⁴ ר"י אזן חזון צהקדמתו לרקמה הזכיר ממנו ס' המקור.

„בעבור גאותן זנוזער אשר יצינו מחכמת התלמוד" ואמר עוד: אבל חכמת השמוע והדבור היא להם מן הדברים אשר מנחשים בהם וכמעט שלא ישימוה מן האפיקורסות⁽¹⁾ (V).

ר' יונה כתב ספריו הנודעים לנו ואשר קראם בשמם צם' הרקמה בלשון ערבי, וכולם נמלאים באוצרות ספרי אקספרד⁽²⁾ מלבד ס' ההכלמה. 1. כתאב אלמסתלחק — ספר ההשגה — השגות על ספר הנוח והכפל מר"י חיוג.

2. כתאב אלתשויר — ספר ההכלמה — זו השיב אחר כל טענות אשר טען ר' שמואל הנגיד על ס' השגה. ור' יונה נשא מאד מעלת ספרו זה „אשר נתגלגלו בו סדורים רבים מוסדרי הלשון אשר לא יוכל המעיין בחכמת הלשון לעמוד בלעדיו".

3. רסאלה אלתנביה — ספר ההערה — כתב לאחד מאוהביו להשיב לאיש ריבון, לא נודע שמו — על טענותיו בכתאב אלחסתיה — ספר השלמה — אשר כתב כנגד ס' השגה.

4. כתאב אלתקריב ואלתסהיל — ספר הקרוב והישר — לפרוש למתחילים בחכמת הדקדוק מה שנראה להם עמוק וקשה להבין צםפרי ר"י חיוג. כן כתוב תוכן הספר הזה בראש הכ"י (מונק).

5. כתאב אלתסויה — ס' ההשוואה — להשיב על טענות שונות יכנגד ס' ההשגה.

כתאב אלתנקיה — ספר דקדוק — וחלקו לב' חלקים כמו שעשה אחריו גם הרד"ק, והס':

6. כתאב אללמע — ספר הרקמה — והוא החזור הזה.

7. כתאב אלאצול — ספר השרשים.

⁽¹⁾ וכן אמר האפדי על חכמי זמנו, ובזמן הזה רואה אני חכמי ישראל וגדוליהם מתרשלים מאד מהמקרא ודי להם לקרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ועדיין אולי, ואם תשאלם על פסוק אחד לא ידעו מקומו או וגם יחשבו לסכל מי שיטריד זמנו במקרא כי התלמוד הוא העיקר, והחולי הזה כבר עמד בלרפת ואזכנו". והלרעת הכוונת הזאת פרוחה עוד לפני מאה שנים בארצנו עד כמעט היתה יד רבני ארץ גוברת להחריס את הפילוסוף האלהי רבינו עשה בן מנחם ז"ל על אשר תרגם את התורה בשפת נקיה בלשון ארצנו, ובימיו חכמת דקדוק ל"ע החלה למלא מקום בלב העברים והיה למשל בפה הרבנים: כל מדקדק רצע ואפיקורס.

⁽²⁾ ובקובץ כ"י באוצרות ספרי באזעל נמלא אגרת מן ר' יעקב אבן נקודה המכונה רומאן הספרדי אורח קושטנדינא אשר כתב להחכם יוחנן בוקסלדארף מיום ב' יז שבט שנת ירוין מדרשן ביתך (סל"ד) ונידי החכם ברמולי העתקה מן האגרת הזאת וז"ל שם „וספרי הר' יונה והס' הקרוב והישר וספר ההשגה וספר ההערה וס' ההשוואה, הנס בידי מועתקים על ידי מלשון ערבי לעבריי". — ועוד שם „אלו הם הספרים אשר בידי: ס' הנוח והכפל להר' יהודה חיוג, ערבי ולה"ק, ס' הקרוב והישר וס' ההשגה וס' ההשוואה להר' יונה ערבי ולה"ק, ס' הרקמה וס' השרשים להכזכר לשון הקודש ופתיבת יד", וההעתקות האלה לא נודעו שנה הם נמלאים.

בהקדמתו) וכן אמר ר"י (XIII) „ובעבור דעתנו שספרתו היא האמת
 יאלצו בעקבותיו והלבנו אחריו ולא אלצנו לבוא עד תכלית זמנה שזכרו
 והטיב בו“; אכן לא כסה על שגגותיו וכתב עליו השגות בספר ההשגה,
 ועל זה חרו עליו חכמי דורו וכתבו השגות על השגותיו¹ כנראה מן
 הספרים אשר כתב להשיב על הקמים עליו, ובתוכס החכם ר' שמואל
 הנגיד כמו שכתב הפרחון בהקדמתו „והיה בדורו אדם גדול בישראל
 שמו רבינו שמואל הנגיד חרה לו עד מאד על שתפס את רבו וגלה שכחותיו
 ושגגותיו ומהר להשיב על דבריו“, ועל זה כתב ר"י אכן תבון בהקדמתו
 לס"ה „ויתאזרו חיל למלחמה, להוילא לאור תעלומה, ויהיו מנצחים צמלאכה,
 ויערכו בה מערכה לקראת מערכה“. ור' שמואל הנגיד הוא המקנה
 אשר אמר עליו ר' יונה (שם 185) אצל „המקנה החולק עלי בשאלות
 ההשגה הוא מיחס קצת הענינים אשר הבאתי אל אנשים מאנשי מזרח
 אשר לא נבראו עדנה“.

ר' יונה היה הראשון אשר הביא חכמת לשון עברי על מתכונתה
 ואל השלמות הזו אשר מתפארים בה האחרונים וכמו שכתב החכם דוקס
 „ר' יהודה יסד דקדוק לה"ק ור' יונה הליב דלתיה“ (כחל קדומים 11);
 כלליו וגדריו בנויים על הכתוב בספרי הקדש, על מלאכת הגיון ודרכי
 החכמה (בדרכי ככתב התגלות): המדקדקים הערצים היו לו לעינים,
 אצל לא בא אל שערינו כי אם זכרון שם סבווייהם (רקמה 157), ולו
 העמיק החכם עוונותיו גם בספר הרקמה לא היה מציא מופת שספרי
 דקדוקי הערצים היו שגורים בפיו מן המשל אשר הביא ר"י (50) „עמר
 הכה את זיד, (כעו שכתתי שם בשמו), כי בכל כלל חדש צעמק הלשון אשר
 הגיח בספרו דרש דרש אל הערצים, כי אחים הם, וכשר צעיניו להתנצל
 על זה צעיני חכמי דורו כמו שכתב צענין סמיכת השמות שדרך העברים
 לידחק המם אחרי נפלה בהסמך כאשר ידחקו הערב גם כן הא הנקבה
 בקריאה אחרי נפלה ויש שידחקו עוד בה מלה שלמה ואמר: ואל תחשוב
 עלי כי אני מציא דברי הערב ודעותם בלשונותם בספרי זה ובזולתו
 להתחזק בהם על דעת העברים, אך להראות הפתאים וזולתם מן המתחכמים
 אשר הם סבורים בעלמם כי הם יודעים והם ערומים כי זה אשר אומר
 שיתכן בלשון העברית יתכן גם כן בזולתה מן הלשונות. — בכל חכמתו
 ורוחב בינתו לא סמך על השערות ויסודותיו וכלליו והשתדל מימי עלומיו
 להתאבק בעפר הבקיאים בלשון (142) ואמר „כי ינטרך האדם אל צעלי
 הגרסא ואנשי הקבלה אשר נעדרו ממונו בפאה הזאת“ (197) ולכן המסורה
 היתה צעיניו ליתד במקום נאמן; וגם לקח לפעמים מופת על הנחותיו
 וכלליו משמוש הלשון בתלמוד (207 ועוד) ומנקודותיו (124) וזה כנגד מה
 שכתב ר' זרחיה בספר הנצח², ומן התלמוד הביא ראיה על גדל מעלת
 החכמה הזאת ויקר ערכה כנגד אנשי דורו המתרשלים צדיעת לה"ק

¹ וגם בדור אחרון כתב ר' מאיר בר' יהודה השגות על כ' ההשגה כמו שהערותי על זה (185)
² על מה שאמר ר"ת שיש לומר מן נגד שהוא עלית ב"גדי בסגול תחת הכ' כמו
 בעמדו ב"גדי כתב ר"ז בס' הלכה במדה ח' „ולא הבינתי בדקדוקו זה ואנכי אין גורפין
 אלא במרדו בחיק תחת המס ותיין לנו קבלה בנקוד העשנה והגמרא“

ר' יונה ירד במגולת החכמה וימלא אותו רוח אלהים בחכמה וזדעת, ויהגה בתורת אלהים, בספרי התלמוד ובספרי לשון עזרים וערבים בהגיון ובחכמת הרפואה¹; גם חכמת השיר והמליצה למד צנערותו לפני המשורר יצחק בן סהל (רקמה 123), אכן משך את לבו מונה כאשר ראה כי לא נלחה עליו רוח גבורה בדרכי השירים, כאשר אמר (סע 185) „שאלם יודעים שהשיר אינו מומלאתי והפיוט איננו מעסקי ואינני מתיחס אליו ולא ידוע זו²“, אך אמרתי בימי הבחרות חרוזים הם גומלים אלני וגודעים לי“. חכמת הפלוסופיה הידוע בזמנו לחכמת אריסטו לא מצאה חן בעיניו³ כנראה מבאורו על הפסוק עשות ספרים הרבה אין קץ (סע 161), אכן עולם שקידתו וחרירתו מימי עלומיו היה במקראי קדש ודקדוק לשון עזרי, וכנראה מההערה אשר כתב החכם עוזמור בהעמקותיו מוקמי לה"ק (127) היה רבו ר' יצחק בן גקטליה⁴. בדקדוק לשון עזרי הלך בדרך סלולה אשר דרך ר' יהודה בן דוד המכונה אבן זכריה חיוג בפעלים הנחיים והכפלים, ויגדלהו וינשאהו מכל חכמי הלשון אשר היו לפניו „וסמך על דברי ר' יהודה בשתי המשפחות הנזכרות ולא זכר מהם בתוך ספריו כי אם קצת דברים במקום האורך“ (דברי ר"י אבן תבון

¹ ונדע את שמו בין הרופאים הערבים כמו שכתב מונק בשם אבן ביתר ואלכנא, ומיבר בחכמת הרפואה כתב את אלתיאץ — ספר כולל הקצר — על השמים הנפרדים ועל המדות והמשקלות הנמצאות בידי המרקחים. — ודע כי רוב חכמי ישראל אשר על פיהם אנו חיים נעזרין גן החכמות היו רופאים, והחכמה הזאת נתנה ערף לביתם, ועד דור אחרון אם נתמנה רב ודיין לא קצלו שבר, וכן כתב הרב החכם רשב"ץ במגן אבות „וידוע הוא כי תחלת תשמישנו לפני חכמים לא היה כדי ליצב במאז, כי נכסים היה לנו ומלאכת הרפואה היה לנו אשר החכמה ההיא תחיה בעליה דרך כבוד בארץ אדום, אבל בעון הדור גזר שער כחותן אריות והנחנו כל נכסינו שם — ודי לנו בזה פתח התר במה שנהגנו בו כדי שיהיה תורתנו אומנתנו — ואלו היה מלאכת הרפואה מספקת בארץ הזאת אשר נשתקענו בה לא באלו לידי מדה זו“ עב"ד. ועל מקצת רבני זמננו הזוכרים על מטת שן ומזוקיהם כסף ואין תורה ואין עבודה כבר אמר חכם אחד (עלי המזרח משנת 1849 עמוד 810) כי אין לוקחים אלא שבר בעליה.

² ונראה מזה כי טעה מי שמיחס הפיוטים הנמצאים בסדור תלמסאן וראשי קרוזיהם ערוך לר' יונה בן גנאה.

³ החכם מונק כתב בהערותיו לרס"ג כי ראה באקספרד עורה הכתובים בכ"י בלשון ערבי, והוא נכתב בחמשים שנה אחרי מות הרמב"ם ובסוף ח"א אחרי דברי המורה „ואחרי כן אשוב להכנס עם הפלוסופים במה שאמרוהו מקדמות העולם“ כתוב בגליונו מידי הכותב את הכ"י — אבל לא החליט מונק אם הם באמת דברי הרמב"ם או נעתקים מדברי זולתו — אלה הדברים בלשון ערבי „ואינני מתפאר להיות היחיד אשר השתדל להשיב על דבריהם, כי כבר קדמוני בזה אמרים כמו רבינו האי, אהרן בן סרג' אדו, אבן גנאה, אבן אלעאקי ובן חפני הכהן ור' דוסא ואבני רבינו בעדיה גאון זכרם כלם לברכה, וגם אנכי בעזרת שדי אשיב עליהם בראשון משני אשר תחלתו ההקדמות“. ונראה מזה כי ר' יונה כתב מאמר כנגד המאמינים בקדמות העולם. ⁴ ורד"ק הביאו במכלול נשרש יצק, והחכם שטיינשניידער מלא את שמו בפרוש ר' יהודה בן בלעם עה"ת, כ"י באקספורד (חלוץ ח"ב 61), ור' משה בן עזרא בספרו הערבי הזכיר חרוז זה משמו — הביאו החכם דוקעס „בנחל קדומים“ אהב והם ישנאו אשלים וילחמו, אשק על יד והם יכו לחיים. גם נזכרו בכ"י באקספרד המזכרות אשר חיבר ר"י גיקעליה.

תולדות רבינו יונה*

מן קורות ותולדות וארץ מגוריו של ר' יונה לא ידענו דבר, מלבד מה שספר לנו בספריו, והמקרה הזה קרה לרוב חכמי ישראל, אשר קורות חייהם ותהלוכתם עלי אדמות נדמה נדמה בתהפוכת הזמן, ורק רוחם ומדעם, מחשבותם ורעיונם קמו נצנו בחבוריהם אשר הניחו לצרכי בקרב הארץ. והנה החכם המפואר שלמה מונק בפאריס כבר הפיץ בשנת 1851 הקדמות ר"י בלשון ערבי עם העתקה צרפתית ולוה אליה הערות שונות ומועילות על תהלוכת לימוד הדקדוק ועל חכמינו אשר גדלו והצליחו בחכמה הזאת ממאה השביעית לד' אלפים, על ספרי הקראים ודיעתם, על תולדות ר"י וחבוריו ועל קורות ר' שמואל הנגיד וזנו ר' יוסף הלוי; על כל אלה כתב בעולם חכמתו וידיעתו, וכאשר ספרו זה אשר העתיק גם ללשון אשכנז החכם פירסט „בעלי המזרח“ הוא בידי רוב חכמי ארצנו, לכן לא אריק את כל חבורו הזה עוד הפעם מלשון אל לשון. רק אלך אל העינה לשאוב מבורו מה שנוגע אל ר' יונה ואוסוף בו כהנה וכהנה ממה שמנאתי בספר הרקמה אשר עמלתי בו להפיצו בישראל.

רבינו יונה, המכונה בלשון ערבי אבו אלוליד מרוואן אבן גנאח, היה מקום מושבו בקרטצה אשר בספרד¹ ונולד במאה השמינית לד"א (990 — 985) וזה העלה החכם מונק ממה שכתב (רקמה 185) „וכאשר גזר האלהים בגלותנו מקרטצה אל סרקסטה מפני המלחמות אשר באו עליה“; כי המחבר היה בזמן ר' שמואל הנגיד, כאשר כאמר אחרי כן, והוא צרח למליקה „לאחר שנפסקה מלכות בני צן אביעמר וגזרו סרני פלשתים ונדלדלה מדינת קורטצה וצרחו יושביה, יש מי שצרח לסרקסטה — ועוד זרעם שם עד היום — ויש מי שצרח לטליטלה — וזרעם נכר שם עד היום“ (ס' הקבלה להראצ"ד), וזה היה בני ספק בשנת 402 לחשבון הישמעאלים — 4772 — כאשר זולימן בן אלחכס וחילו הצרצרים נרו על קרטצה והדצר והרעב כבד צעיר, ולכדוה בשנת 403. וסופרי קורות הערבים כתבו כי מספר גדול מן יושבי העיר צרחו משם צעת המזור (דה"י מן אבן אלתאר כ"ו) ואז צרח גם ר' יונה מקרטצה לסרקסטה, וכבר ילא אז שמע גדלו בעולם כאשר שאלוהו שם פרושי המקראות (רקמה שם); ולפי השערה הזאת היה אז גדול בשנים כבן עשרים או יותר, וא"כ נולד המחבר קרוב לשנת 4752, אבל לא הרבה לפניו, כי צם' הרקמה מכנה את שם רב האי אשר מת בשנת 4799 בכנוי „זכרונו לצרכה“, א"כ בהכרח כתב את חבורו זה לאחר מות רב האי, וסמוך לימי זקנתו, כאשר אמר (XI) „ולאיות לי עוד לעזר לעת הזקנה אשר השקפנו עליה“, ואם נשער כי היה אז כבן ששים שנה, א"כ נולד ר"י באמצע מאה השמינית לד' אלפים.

¹ רקמה 185, וס' 11 אשר: ומהם אנשי ארצנו ר"ל ספרד, וכן קראו אותו האפרי „הריפא ר' יונה בן גנאח מקרטצה“.

בשמות הפעלים כל מה שהעתיקו מחבורי זולתם, ורק ס' האמונות והדעות וס' חובות הלככות וס' המורה וס' הכוזרי לגודל חביבתם והוד תפארת מחנריהם הם נלדס נאחרו מיתר הפלטה והנס היום נדי עס ועס. ולכן נחזיק טובה לרד"ק אשר חזן וחקר וזאח מבאר חפרוה שרי הדקדוק ר' יהודה חיגי' ור' יונה גנאה, כי בלעדו נאכחו הם וספריהם, והוא עשה עימה בלולה מקמחם ודגס כמו שאמר עליו חכם אחד, "קימחא עמינא עחי". ואם רוב דבריו במכלול ורשיים לא לו המה ונלקחים מחבורי ר' יהודה ור' יונה וכמו שכתב בעלמו בפתיחת ספרו, בכל זאת יראה הקורא במה דברים נחמדים נמלטים בחבור הזה אשר לפנינו בדקדוק הלשון בפירושי המקרא ודברי חז"ל אשר לא העתיקם הרד"ק אשר ירש את כל כבודו וגדלו. ולכן לא יאמר אדם עוד חבורי הראשונים המה למיתר, כי דרך כל מעתיק דבר מן הדברים בדרך מלקט שכלים ופרחים מן שדה לא לו אשר לא ילקט רק למלא צטנו כי ירעב ויקטוף תורות אשר נחמדו רק למראה עיניו, ואחרים יבואו אחריו כמעולל אחרי הנוכח וימלאו די והותר לרוות נפשו. וכאשר נגלו בספר הרקמה הזה דעות וסברות בחבמת הלשון ובחבורי המקראות אשר נתפזרו בזמננו בדבר החדש, אף כי אמר הרד"ק בפתיחת ספרו מכלול, "שיש בהם דברים הרבה שלא לצורך וסילמוד המלמד בלחם מה שיטערך לו", כמו כן יגלו עוד מטמוני מסתרים בדרך בינה אם חכמי זמננו לא יתראלו במלכתם ולא ירפו ידיהם להנחילנו ירושת אבותינו. —

והנה החבור הזה העתיקו מוילאו לאור החכם דוב גא' לדבערג כ"י מן כתב יד המונח בפאריס No. 490 וערך העתקתו עוד הפעם למול כ"י השני אשר עס No. 478 וכתב לו כל השנויים על ספר, אכן רוב השנויים הללו אינם כי אם השמעות אשר השמיט הכותב הראשון או האחרון ולזה שתלתי אותם בזה הרקמה בלתי זום להם כונים להבירם והמעט מהם ונפרט בעמודים הראשונים הליב להם יד המוילא לאור והנחתים כמו שהיו ועל אודות מקלת מאמרים קשים להבינם וניכר בהם חסרון דבר או טעות כתבתי בפעם נפעם אל המ"ל לעיין היטב בשי הכ"י, ועיין ולא מלא דבר מאומה למלאות החסרון, אשר על כן קרוב לי לגזור אומר כי כל הכ"י האלה הן על N. 478 הן על No. 490 נעתקים מכ"י אחד ושנאח כיון דעל על. והסופרים מעלו מעל בדברי המחבר מחסרון ידיעה או מהתרגלות ידים וזוה האגרות והחסרונות הרבו להכיל, ותקנתי הכל כפי אשר חנני ה' דעה, וליינתי המלות היתרות בסמן ( ) והחסרות בסמן [ ] למען יכיר הקורא למי הם ויעשה בהם מה שלכו חפץ. ועל האגרות בעקרלות שמתי עיני עליהם לתקנן ולא העירותי עליהן כי רבים הן, אך במקום הכורך ובמקום הנראה וניכר לעין שהיתה לפני המחבר נוסחא אחרת במקראי קדש לא שלחתי את ידי לתקן והעירותי על נוסחתנו. כל דבר קטן שהוספתי בחבור לכאור הדפסתי באותיות מיוחדות — הנקראות אותיות רש"י — למען לא יתערבו דברי עם דברי המחבר, ולכל דבר גדול שמתי לו מקום בתוך הערותי. על המאמרים הקשים העירותי באמצע וגם שלחתי עליהם ליודעי לשון, ונפרט אהובי החכם יצחק בעער, בעל תורת אמת, עמד על ימיני לסעדי, והערותיו המאכילות ימלאו חן לפני עיני דעת, ואשלים לו בזה תודה — כי זה פרי עמלו — לעיני בני עמי.

עוד היה לסעדי הספר היקר מעשה אפר להחכם האפדי, ונא לידי באשר כנר הודפסו כ"ד פעמים הראשונים ולכן קבלתי באוריו והאגותיו על השערים הראשונים האלה ואספתים הניתה בהוספות אשר בסוף החבור, ואשר באוריו והאגותיו העמדתי על מקומם הראוי להם בגוף החבור, ולא הרימותי מן הספר ההוא רק הנוגע לדברי ר' יונה, אף כי כל דבריו קודש קדשים הם לה' וראויים להעלותם על מזבח הדפוס. וקראתי בס' מנחת שי כי ר' אלישע בר אבהו חנר ס' מגן דוד אשר השיג בו על ס' מעשה אפדי, אך לא ראיתי ספר זה ואיננו בעירי ולא ידעתי אם דחה גם השגות של האפודי על ר"י כמו שדחה את השגותיו על רד"ק. וכן איננו מלוי בעירי הס' הנכבד Thesaurus שחבר געזעכיום והעתיק בו העתקות רבות מן ס' הראשים של ר' יונה.

ולסוף מלין עוד אגלה בקהל את נדקת החכם אברהם בהן בפאריס הכודע לעמוד לימין חנין וחסדיו עברו ארחות ימים בקרית דוד, כי הוא הוא אשר משך את יונה ממלכות ים הכחאה, ומבספו וזהבו נדב ואמר לכסון הגלה. על זאת החכמים יהללוהו, וה' יברכהו ויגדלהו לעולם ועד. פרלאנקפורט על המיין חדש מרחשון תרי"ו לפ"ק.

רפאל בן שמעון קירכהיים.

אומר המגיד, מעת אשר חכמי בני ישראל ודורשי פקודת ה' לא יאזנו עוד כל ימי חייהם צמי ים התלמוד האדירים, והם ולעירייהם אזהרים לנוע בכל עלי יער החכמות והמדעים, נתגלה לנו תושיה מחכמות אבותינו צמי קדם, אשר הלכו גם הם בצעלי הידיעות דומן אשר חזק ואפלה היה בארצות המערב, והם אצני השם אשר חיו צערי הנרנרית, בארץ מצרים ובמספרד תחת ממשלת הערניים, ועלו להשכיל עד למעלה בחכמת הלשון וההגיון והתבונה והרפואה. ובניהם אשר קמו אזריהם והדור הקרוב אליהם הלכו בעקבותם וננו יסוד חכמתם על יסודם, והם פרחו על מי התבונה עד כי באו ימי גלותם והלרות השיגום ונהלות רבות אפפום, אז נתמעטו הידיעות אחת לאחת ואין גיור רק התורה הזאת עם התלמוד ופירושו, וחבורי הראשונים אזלו ועולטלו מיד אל יד עד כי הוסגרו במאסר ובצתי כללטים הוחבאו ולא נגה עוד אורם אלינו והיו בטפוס נוסם. — אך לכל זמן ועת לכל חפץ, וקם דורנו דור דעה והזמן הופיע אשר אומר לחבורים היקרים ההמה, תלאו מטסגר, כי באה שנת גאולתכם, שנת פקודתכם משינת עולמים. וילאו כבר מקבריהם מספרי ראשי המדקדקים אשר אמרו ללשוננו קום לא מתוך ההפכה: ספרי ר' יהודה חיוג, מחברת מנחם בן סרוק ודוכא, מחברת הפרחון, פתרון תשעים מלות לר' סעדיה גאון, ס' השם וס' שפת יתר להראש"ע; ומפרושי התורה, פירוש הקזר על שמות ומגלת אסתר להראש"ע, פי' רד"ק על נראשית; ומחכמת עיונית: ס' האמונה הרמה להראש"ד, העתקת המורה מאלחריזי, פירוש הבספי והכרובי על המורה נבוכים, ס' יקוו העים לר"י אבן תבון; ומחכמת התבונה: ס' העבור לר' אברהם בר חייא, ועלכד אלה עוד קבוי העתקות שונות לאין מספר אשר קנאו חכמי דורנו בנכורי העתים ובחמדת ברמים ובאצני ליון ובנית האוצר ובחלובי לבא ובספרי אסופות כאלה. וגם חכמי העמים אשר לא מצני ישראל המה שבו בספרי קדמונינו הכתובים בלשון ערבי וקטפו מלילות מפרושי רבי סעדיה גאון ורבונו יונה ור' תנחום הירושלמי. —

גם אצני מילדי העברים זה דרכי בקדש לטהר העומדים מקבריהם משמץ ודופי ולהבניש אותם מחללות למען ינאחו טהורים בעדת ה' בקהל קדושו, ולבן באשר הקרה ה' לפני ספר הרקמה לר' יונה בן גנאח אשר נפשי חזקה בו זה ימים לא בכירים, לא שלות ולא שקטתי עד אשר ילא לאור וישמחו אובני לשון עבר בנגדי רקמות החמודים האלה. ואתם בני עמי! אל תשעו אל קול הסכלים והטפשים אשר בתייהם מלאים זהב ובסף ואומרים אל המוליאים לאור חבורי קדמונים: „מה לכם תבאחו את אחיכם בחבורים אשר כבר שבענו מעונם ואלכלנו את פריהם, הלא את כל חמדתם לקחו הדורות הנאים אחריהם והם הראנו את כחם ועלמם, ולמה תרגיזו ארץ ועלומיה לעורר יאני עולם אשר תחייתם לא לעור ולא להועיל?“ כי לא מחכמה פיערו הנוערים את פיהם וזה דרכיהם כסל למו. כי זה דרך כל חכמה וקנין וענין, כל איש ואיש אשר יולד על כרכם ויוכך מחלכס ילך משכיל אל שכל וישג מעלה אשר לא השיגו הוריו ומולידיו, כי הם סקלו המסלה למען ינאחו הנאים אחריהם אל החכמות פטימה, וכל ערשי הידיעות אשר שאלו האבות בעלכ ויגיעה, פרחו פרת צימי בניהם והם קלרו את פרי עמל אבותם; וזה גם תהלוך לשון עברי, השרשים והלמחים אשר נטעו ר' יהודה חיוג ור' יונה בן גנאח בכרם ישראל היו לגפן אדרת להקמחים ולהנאים אחריהם והם אכלו יגיעת אבותם והלליחו בעבודה אשר החלו אחרים; הלזה כאמר, דברי האבות לַיָּהּ הם לנו? אם יאמר איש אל איקלודם אשר הכיח יסוד חכמת ההנדסה וכללו עוד נחיה בחכמה הזאת, מה לך פה, כי ישנת, ובחך כבר אכלו זרים? הכי באד ספרי ארסטו על הטבע בעבור כי רוב דבריו בטלים ומבוטלים בעת? הלא כל עם ועם אל חכמיו ידרוש ואל זקני דור ודור, אף אם אין עוד רוח בהם, ולמה נגרע אנחנו ולא נביע אל מקור חכמת חכמינו ולהחיותו כיום הזה? זאת תאזנתי בכלל על החבורים של יאני עפר הקדושים אשר הקימו והריעו אובני החכמה וקדמוניות ישראל מנתי כללם, ועתה אדבר בפרט על החבור היקר הזה אשר אצני נותן לפניכם היום, ואומר כי זה המקרה קרה לכל ספרי חכמי ישראל הנכתבים בלשון ערבי, אשר למיעוט ידיעת הלשון הזה ליהודים היושבים בארצות הנוכרים לא נתפשעו חבורים האלה וכארו בחמדה גנוזה בידי יחידי סגולה — אף אם קלתם נעתקו ללשון הקדש — וזאת הסנה כי נאדו מאתנו כמה וכמה חבורים מספרי ר' שמואל בן חפני ור' שמואל הנגיד ורז שריח ורז האיי ורז סעדיה ואחרים. והנאים אחריהם-קמו וזרעו זרועיהם על אדמתם ועזו נכות ושתו מיינס ולא זכרו הראשונים אשר מעונם שבעו טוב, ומהם עושים באמונה וקראו

* * *

ועתה בגדיב לבך הגדלת מוזמות,
היית בעוזרי להוציא אור תעלמות,
ספר רקמה לרב יונה גדול כנפים:
על זה יודעי לשון כבודך ירימו,
נבונים עמרת צבי על ראשך ישימו,
ברכתם שי יובילו מלא חפנים:

ברוך אשר לא השבית לשפת עבר גואל,
הקים גביר באז בדור הנגיד רב שמואל,
כמוך תמוך דורשיה ברוח נדיבה:
אור תפארתה עוד יהל שבעתים,
הוד יפיה יפיץ באור נגה קרנים,
לא תלך עוד קדרת שמה עזובה:

בתשואות חן פוננתי שיר על יתה,
ויקר שמך אשית לראש רקמה ככתה,
לעיני נבוני עם לכבוד ולתפארת:
כלתה נפשי לשחר פניך בתשורה,
תערב לפניך ותבון כמור וקטורה,
אתה כהן לעולם תעמוד למשמרת:

יובל שי בנפש להבה, למנחת זכרון מזכרת אהבה,

מאת

דוב בער גאלדבערג.

קול תודה •

לכבוד גבר חכם פאר עמו, נודע בישראל גדול שמו,
שוע ונדיב איש אמונה, חמר מגזע הכהנה,
הטפסר הגדול הר"ר אברהם כהן נרו יאיר כשמש ממזרח.
מקום משכן כבודו פארים הבירה.

הן תיום הוה בנפשי עוז הרהבתי,
מנחת רש מפרי עמי לך הקרבתי,
כפי מן ערבי לא כפי רום תהלתך:
רוב צדקותיך בזכרני תעלינה,
ובקרבי קול תודה לך תשמיענה,
עצום מספר פרשת גדלתך:

דגל חסדך על עם אביון הרימותי,
בעיר פלילת יופי בית מדרש הקימותי,
להרים קרן התורה ירדה פלאים:
שם זרמו עבות גשמי גבולתיך,
בקדש דרכך, נודעו עקבותיך,
להחיות רוח שפלים, להרגין נדבאים:

כפלא בציון מעיני ישועה בקעת,
סביב לבארך עץ חיים נטעת,
יד שרשיו יפרח מריח מים:
אשריך אברהם! אב המון נקראת,
כהן צדק לעולם מאד נתעלית,
יתר שאאת ועז לתושביה כפלים:

27 APR 1970

Typographie de J. Lehrberger & Comp. à Rödelheim.

ספר הרקמה

חברו בלשון ערכי הרופא והמדקדק רבינו

יונה מרון אבן גנאח

ומתורגם עברית מאת החכם יהודה אבן תבון.

הוצאתו עתה לאור ע"פ כתבי יד אשר באוצרות ספרי פאריס

אני

דוב גאלדבערג.

מחוקן ומוגה ומצוינים כל הפסוקים על מקומות מושבותם

על ידי

רפאל בן שמעון קירכהיים.

ונספחו אליו הערות והוספות מאת המגיה ומאת החכם יצחק בעער בעל תורת אמת
ועוד מקצת חקירות והשגות מאת החכם המפואר שמואל דוד לוצאטו יחיה דעת בפאדובה.

פראנקפורט

תרי"ז

Sefer Harikma

Grammaire hébraïque

de

Jona ben Gannach

(Aboul-Walid Merwan Jbn-Djanah)

Traduite de l'arabe en hébreu par Jehuda Ibn Tabbon.

Publiée pour la 1ère fois d'après les deux manuscrits de la bibl. impériale de Paris

par

B. Goldberg.

Revue et corrigée

par

Raphaël Kirchheim.

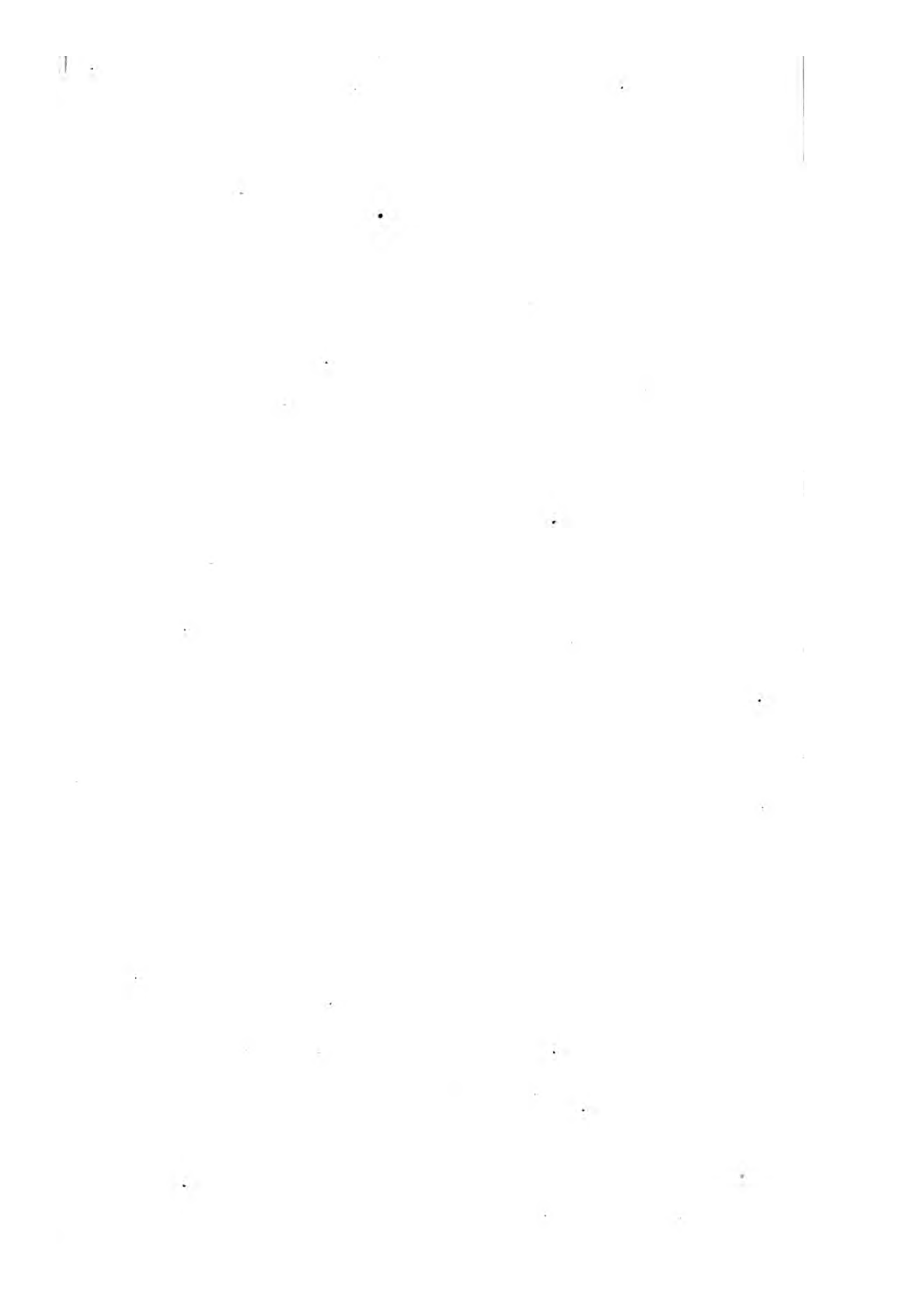
Accompagnée de notes et d'additions du correcteur, de Mr. S. Baer
et de Mr. le Prof. S. D. Luzzatto, à Padoue.

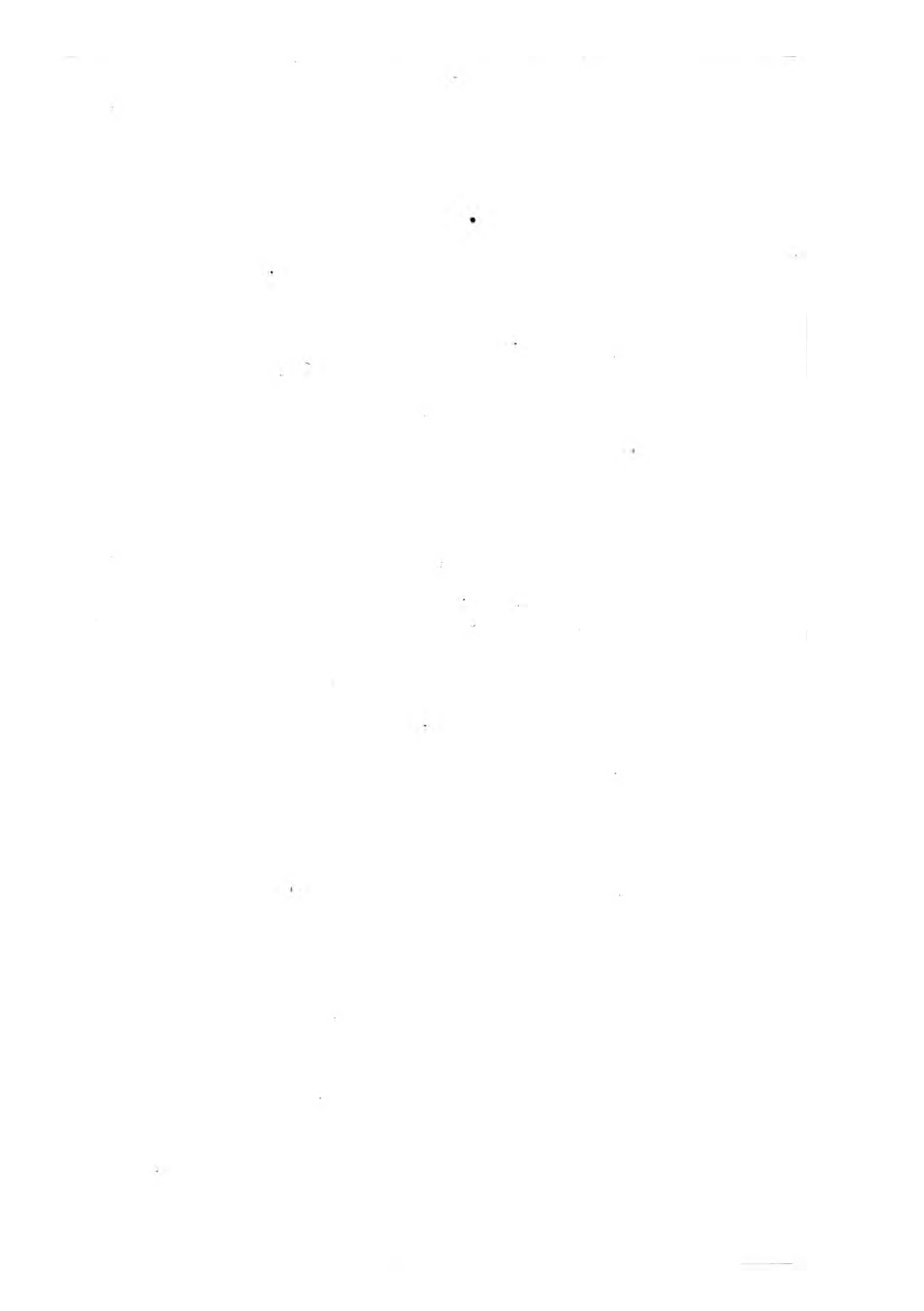

Francfort sur le Mein

1856.

ספר הדקמה

S.R.B. G.R.B.

